

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
32
10 B
2

JOHANNIS DEVOTI

DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA

EPISCOPI OLIM ANANIENSIS

NUNC

ARCHIEPISCOPI CARTHAGINENSIS

INSTITUTIONUM

CANONICARUM

LIBRI IV.

NOVA EDITIO VENETA

OMNINO AD INSTAR ULTIMAE ROMANAE

Ab Auctore recognita et Additionibus locupletata.

TOMUS SECUNDUS

Admittitur JACOB. Card. Patr.

VENETIIS

SUMPTIBUS JOSEPHI GNOATI QU. SILVESTRI

MDCCCXXXIV.

Sicut a persona B. Petri Apostoli Episcopatus sumit initium, ita necesse est, ut disciplinis competentibus Sanctitas Vestra singulis Ecclesiis, quid observare debeant, evidenter ostendat.

S. Cæsarius Arelatensis Ep. ad Symmach. P. tom. 2. Conc. col. 956 Collect. Harduini edit. Paris.

LIBER II.

TITULUS I.

De rerum divisionem.

1 et 2. Res Ecclesiastica quid? ejus partitio.

§. 1. Alter hic liber pertinet ad res ecclesiasticas, quatum latissime patet nomen. Nam quidquid est in Ecclesia exra personas, & judicia, id rei nomine comprehendimus. Sunt autem res ecclesiasticæ, quas jus Canonicum respicit, vel spirituales vel temporales. Spirituales sunt, quæ ad animarum salutem, æternamque earum beatitudinem, tamquam ad finem & terminum, totæ referuntur; atque huc spectant sacramenta, preces, jejunia, dies festi, indulgentiæ, cætera generis ejusdem. Pertinent etiam ad spirituales res sacræ, quæ scilicet Deo & Religioni sunt consecratæ; ut divinus cultus exerceatur; veluti ecclesiæ, sacraque vasa & ornamenta, itemque res religiosæ, domus scilicet & loca, in quibus vel Regulares vitam traducunt, vel pauperes atque ægroti curantur, vel fidelium cadavera sepeliuntur. Res temporales ecclesiasticæ sunt reditus, & fundi ecclesiarum, quibus aluntur clerici & pauperes, omniaque ad Religionis usum necessaria comparantur (1).

(1) Ecclesiastica quidem prædia aliquando spiritualia dicuntur, non quod ea revera sint, quæ nobis hoc loco spiritualia esse diximus, sed quod spiritualibus inserviunt, & eo referuntur.

§. 2. De spiritualibus agentes non dicemus de gratia, fide, charitate, ceterisque virtutibus, quæ sunt anima Christianæ Religionis, quoniam ad Theologos pertinet hæc disputatio. Nos de iis agemus, quæ propria Juris Canonici sunt; & ordiemur a Sacramentis, quæ Christus Dominus ad æternam hominum salutem instituit.

TITULUS II.

De Sacramentis.

§. 1. Sacramenti in re cum Civili, tum Ecclesiastica multiplex significatio est. Nam & jusjurandum (1), & pecunia, quam olim litigantes apud Pontificem, aut in æde sacra deponebant (2), & arcanum (3) atque mysterium (4), & interdum etiam sacer quilibet ritus ac cæremonia sacramentum appellatur (5). Nos hoc loco sacramentum dicimus invisibilis gratiæ visibile signum ad sanctificationem nostram divinitus institutum (6).

(1) *Auth. Sacramenta puberum Cod. Si advers. vendit.* Hinc jusjurandum, quo milites suam Imperatori fidem obligant, sacramentum militare, & milites ipsi sacramento obstricti dicebantur *Leg. 7 ff. de Accusation. Leg.* 11 *ff. ad L. Jul. de Adulter.*, *Leg.* 13 *ff. de Re militar.*, *L.* 14 *ff. de His, quæ ut indign.*, *Leg.* 9 §. 1 *Cod. ad L. Jul. majest.*

(2) Litigantes initio judicii certam pecuniæ vim apud Pontificem, aut in æde sacra deponebant ea lege, ut victor, peracto judicio, suam repeteret, victus autem pœnæ causa ærario relinqueret. Unde & hæc pecunia deposita, & inita super ea stipulatio sacramentum dicebantur. Confer Jacobum Gutherum *de Jur. Pontific. lib.* 4 *cap.* 21.

(3) Apostolus *ad Ephesios IX* 11 *ut notum faceret*, inquit, *sacramentum voluntatis suæ*; Tob. XII 7 *sacramentum regis abscondere bonum est*; *&* Daniel *c.* 11 *v.* 18 *ut quærerent misericordiam a facie Dei cœli super sacramento isto.*

(4) Apostolus *ad Coloss. I.* 27 Incarnationem Christi Domini appellat sacramentum. S. August. *Serm.* 227 *col.* 975 *t.* 5 *ed. Maurin. Venet.* 1731 memorat exorcismi sacramentum, & *l.* 2 *de peccator. merit. & remiss. c.* 26 *col.* 62 *t.* 10 panem benedictum, & salem catechumenis dari solitum sacramentum vocat; quo eodem verbo utitur Concilium Chartag. III *Can.* 5 apud Labbæum *t.* 2 *col.* 1400 *ed. Venet.* Similiter S. Paulinus *Ep.* 50 *n.* 4 *&* 15 *col.* 288 *et* 294 *ed. Muratorii Veronæ* mysterium sacramentum appellat.

(5) Ita *orationis Dominicæ sacramenta* dixisse videtur S. Cyprianus *de Orat. Domin. p.* 189 *ed. Rigaltii Paris.* 1666. Commu-

nes christianorum preces in divinis celebrandis officiis similiter a Patribus dictæ sunt sacramenta; & huc spectat S. Ambrosius *l. 3 de Virgin. c. 2 col. 212 ed. Maurin. Venet.* 1751.

(6) Definitionem huic simillimam Augustini nomine proponit Gratianus *in Can.* 32 *dist. 2 de Consecr. sacramentum*, inquit, *est invisibilis gratiæ visibilis forma*: quæ definitio his concepta verbis apud Augustinum nusquam extat, sed tamen, ut in eum locum monent Romani correctores, ex Augustini verbis in *libro de Catechiz. rud. c.* 26 *col.* 293 *t.* 6 *ed. indic.* desumpta est. Explicatius Catechismus Rom. *par.* 1 *c.* 1 *n.* 11. Sacramentum definit, *rem sensibus subjectam, quæ ex Dei institutione sanctitatis, et justitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.*

§. 2. Tria igitur sunt, quæ ad sacramentum pertinent, divina institutio, visibile signum, & invisibilis gratia, quæ externo illo signo confertur, & designatur. Nam summus dominator & artifex rerum, ut quæ occulta ejus virtute efficiuntur, facilius imbecillitas, fragilitasque humani generis intelligeret, eam ipsam virtutem declaravit signis, quæ sub sensus cadunt (1), eaque esse voluit quasi pignora divinarum promissionum (2), & remedia ad animarum salutem vel tuendam, vel recuperandam (3), & vincula christianæ societatis, notasque, & symbola, quibus ejus fidem testatam faceremus (4), quibusque fideles internoscerentur (5).

(1) Præclare S. Jo. Chrysost. *Hom.* 82 *in Matth. n.* 4 *p.* 787 *t.* 7 *ed. Monfauconii Paris.* 1727. *Si incorporeus*, inquit, *esses, nuda tibi illa et incorporea dona tribuisset; sed quia corpori conjuncta est anima, in sensibilibus spiritualia tibi largitur.*

(2) Egregie Catechismum Rom. *par.* 2 *c.* 1 *n.* 14: *Quemadmodum*, inquit, *in veteri testamento Deus fecerat, uti magni alicujus promissi constantiam signis testificaretur; ita etiam in nova lege Christus Salvator noster cum nobis peccatorum veniam, cœlestem gratiam, Spiritus Sancti communicationem pollicitus est; quædam signa oculis & sensibus subjecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare numquam possemus.*

(3) Confer S. Ambros. *de Sacr. opp. t.* 3 *p.* 440 *ed. Maurin. Ven.* 1751.

(4) Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu declarare, atque omnibus illustrem ac manifestam facere videmur; & huc spectat Apostolus *ad Roman.* X 10 *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

(5) *In nullum nomen religionis*, inquit S. August. *Contra Faustum lib.* 19 *c.* 11 *col.* 319 *t.* 8 *ed. indic.*, *sive verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.* Utrumque igitur præstant novæ legis sacramenta; scilicet & fideles ab infidelibus

distinguunt, & ipsos fideles inter se sancto quodam vinculo conjungunt.

§. 3. Sua etiam sacramenta habuit vetus Testamentum, eaque umbræ & figuræ erant venturi Servatoris; verum sacramenta novæ Legis Christum jam natum exhibent (1). Scilicet tantum fide in Christum servari homines possunt (2). Itaque, ut hanc fidem sustineret, abundans misericordia & clementia Deus instituit sacramenta, quæ vel venturum Christum adumbrarent, vel jam natum ostenderent; & vero tum ante, tum post Christi adventum fides in Servatorem illustrius excitari, foverique non poterat, quam externis signis, quibus homines fidem suam manifestam facerent.

(1) *Sacramenta novi testamenti*, inquit S. August. *in Psalm.* 73 *col.* 769 *t.* 4 *opp. cit. ed. Venet. dant salutem, sacramenta veteris testamen i promiserunt Salvatorem.*

(2) Apostolus *II ad Corinth. V* 19, & *ad Galat. II* 16: *Itaque ab exordio generis humani*, inquit S. August. *Ep.* 102 *ad Deogratias col.* 277 *t.* 2 *indic. ed. quicumque in eum* (Christum) *crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, & secundum ejus præcepta pie et juste vixerunt, quandolibet, ut ubilibet fuerint, et per eum procul dubio salvi facti sunt.* Confer eumdem S. August. *ad Bonifacium contr. duas ep. Pelagian. l.* 3 *c.* 4 *col.* 450 *t.* 10, *et de Nuptiis et concupiscen. l.* 2 *c.* 11 *col.* 313 *eod. t.* 10, S. Ignatium martyr. *Ep. ad Magnes.* apud Cotelerium *p.* 153 *t.* 2 *PP. Apostolic. edit. Amstelod.* 1724, S. Justinum *Dialog. n.* 64 *p.* 161 *ed. Paris.* 1742, S. Thomam *in Sum. part.* 3 *quæst.* 61 *art.* 3.

§. 4. Sacramentorum legis Mosaicæ multiplex erat genus, quædam enim pertinebant ad consecrationem, sive institutionem populi, aut ministrorum in cultu Dei, ut *circumcisio & Sacerdotum consecratio*; quædam sacrarum rerum usu constabant, ut *agni Paschalis in azymis comestio* quoad populum, *oblatio victimarum, esus panum propositionis &c.* quoad sacerdotes; quædam denique erant, per quæ divini cultus impedimenta removebantur, nimirum legales sordes, & crimina, ut *purificationes*, ac *lustrationes*, & *sacrificia piacularia*, præsertim *vaccæ rufæ* & *hirci emissarii* (1). Verum hæc sacramenta Hebræis tantum divina lege erant necessaria, non item reliquis gentibus, quæ etiam sine his externis signis æternam salutem consequi poterant, modo cum aliqua mediatoris fide legem naturalem observarent (2).

(1) Divisionem hanc sacramentorum antiquæ Legis tradit S.

Thomas 1 2 *qu.* 102 *art.* 5. Consule Natalem Alexandr. *Histor. Eccles. in IV mundi aetatem diss.* 3 *art.* 4 *t.* 1 *p.* 361 *ed. Venet.* 1779. De hirco emissario vide Levit. *c.* XVI *v.* 7 & *seq.* ibique Calmetum in *Comment.*

(2) Vide S. August. *de Civit. Dei l.* 18 *c.* 47 *col.* 430 *t.* 7 *opp. ed. Maurin. Venet.* 1732, Theodoretum *Interrog.* 68 *in Genes. opp. t.* 1 *p.* 53 *ed. Paris.* 1642, S. Gregor. M. *Praefat. in lib. Job col.* 9 *tom.* 1 *opp. ed. Maurin. Paris.* 1705. Iisdem tamen judaicis sacramentis tenebantur etiam Proselyti *Exod. XII* 48, advenae scilicet, qui ex gentibus ad Judaeos transiverant.

§. 5. Sublatis Christi morte sacramentis, et caeremoniis Hebraeorum, quoniam cessare oportebat umbras adventu ejus, quem figurabant (1), christiana sacramenta, jam nati mediatoris symbola, Christus Dominus instituit. Ea vero septem numero sunt, scilicet Baptismus, Confirmatio, Poenitentia, Eucharistia, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium (2). Quae singula vera esse Catholicae Ecclesiae sacramenta, nec plura, quam septem haec, a Christo esse instituta, explorata fidei doctrina est (3).

(1) *Prima sacramenta*, inquit August. *Contr. Faustinum l.* 19 *c.* 13 *col.* 320 *t.* 8 *laud. ed.*, *quae celebrabantur & observabantur ex lege, praenunciativa erant Christi venturi.* Itaque haec sacramenta ideo sunt ablata, quia ea suo adventu Christus implevit, uti pergit August. *loc. cit.*, *quae cum suo adventu Christus implevisset, ablata sunt, et ideo ablata quia impleta ..... et alia sunt instituta virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.* Quod etiam tradit *lib. de Vera Relig. c.* 17 *t.* 1 *col.* 49, *et Ep.* 54 *t.* 2 *col.* 124.

(2) Conc. Trid. *Sess.* 7 *can.* 1 *de Sacram.*

(3) Late de hoc catholicae fidei dogmate contra Lutheranos, Calvinianos, ceterosque haereticos disputant Jueninius *de Sacram. diss.* 1 *de sacram. in gener. qu.* 2 *c.* 4, Drouvenius *de re Sacram. lib.* 1 *qu.* 3 *c.* 2, aliique Scriptores rerum Theologicarum.

§. 6. Jam duabus veluti partibus constant sacramenta, signo sensibili, quod sensibus subjicitur, et re invisibili, quae sensus fugit. Signum sensibile constat *ex materia*, hoc est ex re, qua conficitur sacramentum, et *ex forma*, nimirum ex verbi, quae in eo conferendo adhibentur (1). Atque in hoc ritu, qui ex rebus et verbis divina auctoritate conficitur, sacramentum consistit, cum res a verbis sejunctae sacramenta non sint, sed per verba ad sacrum usum determinentur (2).

(1) Voces *materia & forma* ex Peripatetica philosophia arreptae sunt, atque eas primus usurpasse videtur Guilelmus An-

tisiodorensis, qui, sæc. XIII vita usura fruebatur: cum postea sequuti sunt Alexander de Hales, Albertus M., D. Thomas ac denique Ecclesia universa. Ante hoc tempus in Sacramentis res & verba distinguebantur. Ita Tertullianus *de Praescrips. c.* 50 *p.* 216 *ed. Venet.* 1744 ait dæmonem in suis idolorum mysteriis *res sacramentorum divinorum* æmulari. Dicebantur etiam communiter mystica symbola, sacra signa, Religionis initia, seu initiationes, & sacramenta. Paulo distinctius interdum designabantur per elementum, & verbum; quo sensu August. *in Can.* 54 *c.* 1 *q.* 1 ajebat; *accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum.* Sed primum Latinos, postea Græcos vocabula illa *materiam & formam* usurpasse ostendit Morinus *de Sacrament. ordinat. par.* 3 *exerc.* 1 *c.* 3. (2) *Detrahe verbum,* inquit August., *in Can.* 54 *c.* 1 *q.* 1, *& quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum.*

§. 7. Materia vel remota, vel proxima est. Remotam dicimus rem ipsam, quam in conferendo sacramento adhibemus, quali est aqua, oleum &c.; proximam vocamus ipsum rei usum, uti est ablutio, unctio &c. Forma aut pura, sive absoluta est, aut conditionalis. Haec in iis sacramentis adhibetur, quae iterari non possunt, cum incertum est, rectene collata fuerint, an secus (1).

(1) Conditionalis formæ expressa mentio primum occurrit VIII sæculo in statutis S. Bonifacii Episc. Moguntini, quæ condita sunt circa an. 745, extantque apud Dacherium *Spicileg. t.* 1 *c.* 28 *p.* 508 *ed. Paris.* 1723, itemque in Capitularibus Caroli M. apud Balutium *l.* 6 *c.* 184 *t.* 1 *col.* 638 *ed. Venet.* 1772, unde idem decretum excerpsit, suæque canonum collectioni *tit.* 11 *c.* 17 adjecit Isaac Episcopus Lingonensis apud Harduinum *collect. Concil. t.* 5 *col.* 447 *ed. Paris.* Ex quo recte colligit Edmundus Martenius *de Antiquis Eccles. Ritib. t.* 1 *l.* 1 *c.* 1 *art.* 16 *n.* 10 *p.* 59 *ed. Antuerpiæ seu Venet.* 1763 quantum a vero aberraverint, qui conditionalem hanc formam primum a Scholastici inventam, atque in Ecclesiam invectam putarunt, cum ea revera multo ante Scholasticorum ætatem adhiberetur. Ante sæculum VIII sacramenta, quæ repeti nequeunt, nulla adjecta expressa conditione repetebantur cum plane incertum erat, collata ne, & an recte collata fuissent. Non inde tamen confici potest, quod aliquibus visum est, antiquam Ecclesiam sine ulla prorsus conditione conferre consuevisse sacramenta, quæ iterari non possunt. Non erat quidem disertis verbis concepta conditio, quæ tantum VIII sæculo expressa esse cœpit, sed erat tamen conditio tacita, quæ eodem redibat; & Ecclesia, quæ semper rebaptizantium hæresim damnavit, baptismum repeti voluit, quatenus non constaret, num collatus aut num recte collatus fuisset. Nam *non monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur rite peractum*, uti loquitur S. Gregorius M. *Ep.* 17 *l.* 14 *ad Felic. col.* 1729 *opp. t.* 2 *edit. Maurin. Paris* 1705. Quod ante Gregorium docuerat S. Cyprian. *Ep.* 69 *ad Magnum p.* 297 *edit. Amstelod.* 1700, cum de vi baptismi cli-

nicorum per aspersionem dati interrogatus fuisset, itemque S. Leo M. *Ep.* 139 *p.* 490 *par.* 2 *opp. ed. Rom.* 1755, & Patres Concilii Carthagin. V, qui, cum quærerentur, quid agendum esset de pueris, qui num baptizati essent, nemo certo sciebat, responderunt *Can.* 6 *col.* 987 *t.* 1 *collect.* Harduini, *absque ullo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari.* Placuit hæc canonis verba describere, ut facile deprehendatur error Auctoris *Delectus actor. Eccles. univers.* qui *in notit ad eumdem Canon. t.* 2 *col.* 169 *Lugduni* 1706 *trepidationem, & dubitationem* interpretatur *conditionem*, quasi omnis conditio a Carthaginensibus Patribus rejecta fuerit. Trepidatio & dubitatio Patribus est incertus, ancepsque animus, propter quem illam ad synodum controversiam detulerant, qui dubitabant, num in illo rerum discrimine baptismum repetere oporteret. Evellunt hunc scrupulum Concilii Patres ajentes, baptismum esse repetendum, *ne ista trepidatio* (quod certe de conditione intelligi nequit) *eos faciat sacramentorum purgatione privari.* Idem quoque de iisdem infantibus respondit Gregor. II *Epist.* 2 *n.* 9 *col.* 1859 *t.* 3 *collect. concil.* Harduini. Ecclesia igitur, cum eorum baptismum repeti volebat, & simul etiam damnabat hæresim rebaptizantium, non aliter illud fieri voluit, quam cum tacita animoque retenta conditione: *si non est baptizatus.* Quæ conditio, uti dixi, sæc. VIII verbis expressa esse cœpit, eamque disciplinam sua jam ætate multis in locis receptam probavit, & ubique servari jussit Alex. III *in cap.* 2 *de baptismo*, ac denique confirmavit Joannes XXII apud Raynaldum *ad an.* 1333 *n.* 42 *t.* 5 *p.* 566 *ed. Lucæ* 1750. Nunc igitur conditionalis forma adhibetur in sacramentis, quæ iterari non possunt; verum ea non temere, & inconsulto adhibenda est, sed cum adest probabilis dubitatio, ac re primum cognita, & quæsita diligenter, uti monet Catechismus Rom. *par.* 2 *c.* 2 *n.* 57. Confer Bened. XIV, qui ea de re late disserit *in Instit. Eccles. Instit.* 8 & 84, & *de Synod. Diœc. l.* 7 *c.* 6. Disputant Theologi, num etiam in sacramento pœnitentiæ conditionalis absolutio tribui possit, cum scilicet incertum est, num minister necessaria verba pronunciaverit, aut num is, qui absolutionem obtinet, ad eam suscipiendam aptus & idoneus sit. Hujus conditionalis formæ in sacramento pœnitentiæ initium plerique repetunt a sæc. XVI, sed revera ejus est expressa mentio apud Joannem Gersonium, qui ineunte sæc. XV vitam agebat *in tract. de Schismate p.* 69 *de unit. Eccl. p.* 118 *in Respons. ad interrogat. Chartusian. p.* 461 *n.* 2 *opp. edit. Antuerpiæ* 1605. Vide Jueninium *de Sacramen. diss.* 1 *de sacram. in genere qu.* 3 *c.* 5 *art.* 2, Tournelyum *Prælect. theolog. t.* 7 *de Sacram. in gener. qu.* 1 *art.* 4 *concl.* 2, & Bened. XIV *de Synod. diœc. l.* 7 *c.* 15, qui de ea re copiose disputant.

§. 8. Res invisibiles, quas signa illa externa significant, & continent, duæ præcipuæ sunt, gratia & character. Gratia communis est omnibus sacramentis. Nam quisquis ea rite & recte suscipit, hoc est nullo posito aut contrariæ voluntatis, aut pravæ dispositionis obice, is gratiam accipit, quam Theologi *sanctificantem* appellant. Haec au-

tem *non solum peccata remittit; sed justificat & renovat interiorem hominem, qui ex injusto fit justus, & ex inimico amicus Dei, ut sit hæres secundum spem vitæ eternæ*, uti docet Synodus Tridentina (1).

(1) *Sess.* 6 *de Justificat. cap.* 7.

§. 9. Gratiam sacramenta conferunt suapte vi & natura, sive, ut inquiunt Theologi, *ex opere operato* (1). Itaque non ex meritis suscipientis, aut conferentis sacramentum vis ejus æstimatur, sed ea tota profluit a Christo, qui per ipsum opus, quod Minister rite conficit, divinam gratiam hominibus tribui voluit (2). Qua in re sacramenta novæ Legis valde differunt a veteribus, quæ tantum mediatoris fidem sustinebant, cum salus esset a fide suscipientium, aut parentum, neque sua vi gratiam conferebant (3).

(1) Conc. Tridentinum *Sess.* 7 *de Sacram. Can.* 8.
(2) S. August. *l.* 4 *Contra Crescon. Cap.* 16 *col.* 493 *opp. t.* 9 *ed. Ven.* 1733 *non eorum meritis*, docet, *a quibus ministratur, constare baptismum, sed propria sanctitate, atque veritate propter eum, a quo institutus est.* Eadem habet Anastasius P. *Ep. ad Anastas. Imper. c.* 8 *p.* 274 apud Pithœum *Cod. Can. Paris.* 1687. Consentiunt Græci & Latini PP., quos cumulat Drouvenius *De re Sacram. qu.* 4 *c.* 1. Ecclesia, ut hæc catholica veritas planius populo fideli proponeretur, invenit vocabulum *operis operati*, quo circa ætatem D. Thomæ Aquinatis uti cœpit. Disputant vero inter se Thomistæ & Scotistæ de modo, quo sacramenta gratiam elargiuntur. Illi nimirum sacramenta causam *physicam* gratiæ esse contendunt, hi vero tantum causam *moralem*, hoc est non ipsis sacramentis velut inditam esse gratiam, sed per ea moveri Deum ad gratiam elargiendam; excepta Eucharistia, quæ ex se gratiam effundit, quoniam ipsum gratiarum fontem Christum continet.
(3) Apostolus *ad Galat. IX* 9 vetera sacramenta *infirma et egena elementa* vocat.

§. 10. Non eodem modo sese gratia explicat in omnibus sacramentis. Nam quædam hominem mortuum veneno peccatorum excitant, & revocant ad vitam spiritualem, uti sunt Baptismus & Pœnitentia, quæ conferunt *primam gratiam*, & *mortuorum* sacramenta appellantur. Reliqua sacramenta *vivorum* dicuntur, quod dantur iis qui vivi sunt gratiæ, eaque superfundunt *gratiam secundam*, prioris incrementum & robor.

§. 11 Præter gratiam, quæ communis est omnibus sacramentis, quædam sunt, quæ conferunt etiam characterem, hoc est notam quamdam impressam & insculptam animo,

quæ deleri non potest (1). Hujusmodi sunt Baptismus, Confirmatio, Ordo, per quæ sacramenta fixa certaque nota efficimur aut Dei filii, aut Christi milites, aut christianæ religionis ministri ac sacerdotes. Et quia character semel animo impressus semper manet, idcirco tria hæc sacramenta nefas est iterare; iterantur cetera quæ non imprimunt characterem.

(1) Conc. Trident. *Sess. 7 Can. 9 de Sacram.* Hujus signi & characteris satis perspicue meminit Apost. II *ad Corinth.* I 21 & 22. *Qui unxit nos Deus*, ait, *qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*; & *ad Ephes.* I 14, IV 40. *In quo & credentes* inquit, *signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius .... Nolite contristare Sp. S. Dei, in quo signati estis in diem redemptionis.* Apostolicam hanc doctrinam explicatius tradiderunt antiqui Patres, præsertim S. Hermas Pastor *l. 3 Simil. 9 n.* 16 apud Cotelerium *PP. Apostol. p.* 120 *t.* 1 *edit. Amstelod.* 1724, S. Cyprianus *Ep.* 68 *p.* 258 *ed. Amstel.* 1700, S. Cyrillus Hierosolym. *Catechef.* 17 *n.* 35 *p.* 282, *et Procatech. n.* 16 *p.* 12 *ed. Paris.* 1720, quorum primus baptismum *sigillum filii Dei*, alter *signum* Dei, postremus *signaculum sanctum*, & *indelebile* appellat. Diserte etiam S. Epiphanius *Hæres.* 8 *l.* 1 *n.* 6 *t.* 1 *p.* 19 *ed. Coloniæ* 1682, S. Basilius *in Exhort. ad Baptism. hom.* 13 *t.* 2 *c.* 117 *ed. Montfaucon. Paris.* 1721, S. Jo. Damascenus *de Fid. orthodox. l.* 4 *c.* 9 *opp. t.* 1 *p.* 261 *edit. Lequienii Venet.* 1748, S. Ambrosius *de Spir. S. l.* 1 *c.* 6 *n.* 79 *opp. t.* 4 *col.* 22 *ed. Maurin. Venet.* 1751, & S. August. *de Baptism. l.* 1 *c.* 1 *col.* 79 & *l.* 6 *c.* 1 *col.* 161 *l.* 2 *contr. epist. Parmenion. c.* 13 *col.* 44 & 45, & *in Sermon. ad Cæsareen. Eccles. plebem n.* 4 *col.* 620 *opp. t.* 9 *ed. Maurin. Venet.* 1755 memorant characterem dominicum, seu sacramentalem, per quem Christiani distinguuntur. Falsus igitur est Van-Espenius *par.* 2 *Jur. Eccles. tit.* 1 *de Sacram. in gener. c.* 1 *n.* 11 & 13, cum apud Patres, aut in antiquis canonibus de hoc charactere nihil solidi occurrere asseverat, adeout antiqui scholastici, cum pro charactere pugnaverunt, tantum nisi potuerint Decretali Innocentii III *in cap.* 5 *de Baptismo*, qua expresse definitum est, Baptismo imprimi characterem.

§. 12. Rursus alia sacramenta singulis sunt necessaria vel omnino, & *necessitate medii*, ut inquiunt, ita ut sine illis nemo æternam salutem consequi possit, qualia sunt Baptismus, qui necessarius est omnibus, ac pœnitentia, quæ est necessaria iis, qui post Baptismum crimen aliquod perpetrarunt; vel sola *necessitate præcepti*, quo fit ut contemni quidem, aut oblata refutari sine animæ detrimento nequeant, at, eorum suscipiendorum non oblato loco, impune omittantur. Hujusmodi sunt Confirmatio, Eucharistia & Extrema Unctio. Reliqua duo sacramenta, Ordo scilicet

& Matrimonium, necessaria quidem sunt universo corpori Ecclesiæ, non tamen singulis, cum nulla necessitas cogat singulos homines aut ordines suscipere, aut nuptias conciliare (1).

(1) Conc. Tridentinum *Sess.* 7 *Can.* 4 *de Sacram.*

§. 13. Omnia sacramenta ministrum postulant, & subjectum, illum scilicet, qui ea conferat, & illum, qui ea suscipiat? Utrumque soli homines præstant (1); sed non omnis homo ea conferendi habet potestatem, verum ii tantum, quibus id munus divina & ecclesiastica auctoritate datum est (2). Generatim sacramenta conferre Episcoporum est, & Sacerdotum. Quædam tamen exigunt ministrum consecratum, quædam ministrum quemlibet habere possunt (3). Consecratum ministrum sacramenta omnia postulant, excepto Baptismo, qui a quocumque collatus valet (4), & excepto matrimonio, si vera est opinio illorum, qui putant, ejus ministros esse ipsos contrahentes (5).

(1) Quæsitum est in scholis, num soli viatores homines, an etiam Cælites. Atque Angeli Sacramentorum ministri sint? Certe viatoribus tantum hominibus id munus a Christo datum, sacræ literæ ostendunt, quod præ ceteris animadvertit Chrysostomus *de Sacerdot. l.* 3 *n.* 5 *opp. t.* 1 *p.* 383 *ed. Montfauconii Paris.* 1718, ideoque ab eo ministerio Cælites, atque Angelos exclusos habere debemus; quamquam, uti docet D. Thomas *par.* 3 *qu.* 64 *art.* 7 possit Deus, ubi velit, etiam Angelis extra ordinem hoc munus committere.
(2) Concilium Tridentinum *Sess.* 7 *Can.* 10 *de Sacramen.*
(3) Discriminis ejus causas accurate, cum primis, enucleateque nuper illustravit V. Cl. Fr. Hermanus Dominicus Christianopolus Ord. Præd. in libro *della Nullità delle assoluzioni nei casi riservati cap.* 2 *section.* 1 §. 3 *p.* 142 *seqq.*
(4) *Can.* 21, 23, 24 *de Consecr. dist.* 4.
(5) De hac quæstione suus erit agendi locus paulo post cum de matrimonio disputabimus.

§. 14. In conficiendis sacramentis Ministri media tantum salutis exhibent, & tractant, neque suam gerunt personam, sed Christi, qui eadem instituit, & a quo vis eorum procedit (1). Quare sive bonis, sive pravis imbuti sint moribus, sacramenta conficiunt, & conferunt, modo id faciant, quod in sacro illo explendo munere catholica Ecclesia fieri jubet. Hinc mali ministri sibi quidem æternam perniciem & mor-

tem afferunt, cum sancta tractant impure, sed impedire non possunt fructum gratiæ, qua donantur, qui sacramenta recte suscipiunt (2).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 7 *de Sacram. Can. et Sess.* 7 *de Baptism. Can.* 4: *Magnum quidem est baptisma*, inquit S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 3 *in* 1 *ad Corinth. n.* 2. *p.* 18 *t.* 10 *edit. Paris.* 1732, *sed non illud magnum facit is, qui baptizat; sed qui in baptismate invocatur.* Confer etiam S. August. *de Baptismo contr. Donat. l.* 5 *c.* 10 *col.* 113 *& contr. Crescon. l.* 3 *c.* 8 *col.* 439 *t.* 9 *ed. Venet.* 1733, & S. Gregorium Nazianz. *Orat.* 40 *in S. Baptisma p.* 659 *t.* 1 *opp. edit. Paris. an.* 1690. Atque huc spectat S. Joannes I. 33, & S. Paulus I. *ad Corinth. I.* 11 *& seq. III* 4 *et seq.*

(2) *Memento ergo*, ait August. *l.* 5 *Contr. liter. Petil. c.* 47 *col.* 253 *t.* 9, *sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quo illa vel omnino non sint, vel minus sancta sint. Et tract.* 5 *in Joan. n.* 18 *t.* 3 *par.* 2 *col.* 328 *opp. edit. Venet. cit. Dedit* Baptismum, inquit, *Judas, et non baptizatum est post Judam, dedit Joannes, et baptizatum est post Joannem. Quia si datus est a Juda baptismus, Christi erat: qui autem a Joanne, datus est, Joannis erat; non Judam Joanni, sed baptismum Christi, etiam per Judæ manus datum, baptismo Joannis, etiam per manus Joannis dato, recte præponimus.* Atque hæc causa erroris fuit Novatianis, Donatistis, S. Cypriano & ceteris, quod non distinguentes externum sacramenti opus humanum ab interno effectu divino, perperam existimarunt, effectum sacramenti necessarium ab homine ministrante, non a sanctificante Deo procedere, uti observat Augustinus *de Baptism. contr. Donatist. lib.* 6 *cap.* 1 *col.* 161 *tom.* 9 *edit. indic.*

§. 15. Quamquam autem sacramenta opus non habeant Ministri sanctitate, postulant tamen ejus intentionem, hoc est deliberatam voluntatem id quod agitur, conficiendi (1). Quam intentionem scholæ triplicem faciunt, *actualem*, quæ praesto est, cum ad id, quod agimus, animum impellimus, & nihil omnino aliud cogitamus: *virtualem*, quae adesse dicitur, cum ad aliquid primum animum adjunximus, neque postea voluntatem hanc revocavimus, sed adhuc in ea perseveramus, licet aliud cogitemus, cum rem ipsam agimus: denique *habitualem*, quam habet, qui nulla animi deliberatione, sed tantum consuetudine proclivis ad sacrum ministerium, atque alio distracto animo sacramentum administrat. Sane *actualis* voluntas efficacissima est, *virtualis* sufficit ad vim sacramenti, *habitualis* autem plane inutilis est (2).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 7 *Can.* 11 *de Sacrament.*
(2) S. Thomas *par.* 3 *qu.* 64 *art.* 8: sufficere ait *habitualem* in-

tentionem *ad perfectionem sacramenti*; sed ei voluntas *habitualis* est quam nos hodie *virtualem* appellamus.

§. 16. Nam sacramentalis actio humano modo fieri debet; scilicet non modo pecudum, sed certo ac deliberato animo, quod est proprium hominis, qui particeps rationis est. Atqui modum humanum non præstat habitualis intentio, quam habent etiam amentes, dormientes, ebrii, qui certe non humano agunt modo, nec cum judicio rationis, quidquid agunt. Ferri voluntas debet in ea, quæ Christus jussit, quæque facit Ecclesia (1), eaque in hoc opere conficiendo seria ac deliberata esse debet (2). Nam sacramenta mimice, & per jocum, aut dicis causa administrata, nulla & inania sunt.

(1) Concil. Florent. *in Instruct. ad Armenos* apud Labbæum *t.* 18 *Concil. col.* 547 *edit. Venet.*, Concil. Trident. *Sess.* 7 *de Sacram. in gener. can.* 11. Hinc inter ceteras propositiones ab Alex. VIII proscriptas illa etiam refertur: *Valet Baptismus collatus a Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit, non intendendo quod facit Ecclesia.* Quamquam vero Minister sacramentum conficiens debeat intendere, quod facit Ecclesia, necesse tamen non est, eum etiam intendere id quod ipsa intendit Ecclesia; quæ per illum actum verum conferri sacramentum, & gratiam sacramentalem docet. Scilicet si quis improbus Minister intus inclusa cogitatione putet, sacramentum non eam vim habere quam habere censet Ecclesia, sed tamen serio velit hos ipsos quos Ecclesia adhibet, externos ritus peragere, hæc intentio faciendi id, quod facit Ecclesia, non quod ea intendit, satis quidem habetur ad vim sacramenti: Audiendus ea de re D. Thomas *in Sum. par.* 3 *qu.* 64 *art.* 6 cujus hæc verba sunt: *Si quis patiatur fidei defectum circa ipsum sacramentum, quod exhibet, licet credat, per id quod agitur exterius, nullum sequi interiorem effectum, non tamen ignorat, quod Ecclesia catholica intendit per hujusmodi, quæ exterius aguntur, præbere sacramentum; unde non obstante infidelitate, potest intendere facere id, quod facit Ecclesia, licet æstimet id nihil esse, & talis intentio sufficit ad sacramentum.* Ita Ecclesia ratum & firmum habuit Baptismum collatum a Pelagianis, licet ipsi non cogitarent de delendo originali peccato, quod negabant; & ita S. Pius V approbavit baptismum Calvinianorum, licet ipsi intentionem non haberent baptizandi in remissionem peccatorum. Nam *ad sacramenti integritatem nihil interesse*, docet August. *de Baptism. l.* 7 *c.* 53 *col.* 201 *opp. t.* 9 *cit. ed. Venet.* quæ sit fides ministrorum. Confer etiam eumdem August. *epist.* 98 *ad Bonifac. n.* 5 *col.* 265 *t.* 2 *edit. Venet.* 1729. Ambrosius Catharinus e Dominicanorum familia in eo, quem in vulgus edidit, cum Trident. Synodo haberetur, libello *de intentionis externæ sufficientia*, contendit, ad sacramentum rite & recte ad-

ministrandum satis esse, quod Minister intentionem habeat serio perficiendi ritum externum, qui ab Ecclesia adhibetur, quamquam interius dicat, se nolle facere, quod facit Ecclesia, modo exterius serio agat, nulloque signo pravam suam voluntatem ostendat. Sententia hæc a Trident. Synodo damnata non est, sicuti monet Card. Pallavicinus *in Histor. Concil. Trid. l.* 9 *c.* 6 *n.* 2; sed tamen a decreto Alex. VIII, cujus nunc facta mentio est, *grave vulnus* accepit, ut inquit Benedictus XIV, qui *de Synod. Diœc. l.* 7 *c.* 4 ea de re accurate disputat. Sunt tamen, qui Catharini sententiam ita explicant, ut eam nullo modo proscriptam, atque improbatam fuisse defendant, & hi præsertim sunt Hyacinthus Serry *in Vindic. Catharin.*, Jueninius *de Sacram. dissert.* 1 *qu.* 5 *art.* 3, Drouvenius *de re Sacram. l.* 1 *qu.* 7 *cap.* 3 *sect.* 2 §. 1 & 2.

(2) Lutherus *lib. de Captivit. Babylonic. cap. de Baptismo*, quique ejus deliramenta sequutus est, Kemnitius *par.* 2 *Exam. Conc. Trident.* etiam per jocum collatum sacramentum valere existimarunt. Sed gravissimum errorem damnavit Leo X *in Bulla Exurge Domine* 44 *art.* 12 *p.* 489 *t.* 3 *Bullarii Rom. ed. ult. indic.*, & Conc. Trident. *Sess.* 14 *de Sacram. pœnit. can.* 6. Quod de S. Athanasio narrat Socrates *Hist. eccles. l.* 1 *c.* 15 *p.* 44, & Sozomenus *lib.* 2 *c.* 17 *p.* 67 *ed. Vales. Cantabrig.* 1720 id vel falsum est, vel si etiam verum sit, baptismus ab Athanasio non per jocum sed serio ac vere collatus haberi debet, sicuti observant PP. Maurini *in Vit. Athanasii t.* 1 *p.* 9 *ed. Patavii* 1777. Fabulosum est etiam, quod de mimico Genesii ac Dioscori baptismo narratur; qua de re vide Jueninium *de Sacram. Dissert.* 1 *qu.* 6 *c.* 1 *de Sacram. in genere.*

§. 17. Nec tantum dantis, sed etiam accipientis sacramentum intentio est necessaria, ut illud valeat. In infantibus, & perpetua amentia laborantibus nulla voluntate opus est; sed hi in fide, in voluntate Christi, & Ecclesiæ sacramentum recte suscipiunt (1). Adulti, qui integra mente sunt, habere debent intentionem sacræ in Ecclesia rei suscipiendæ (2); iis vero, quo ratio defecit, vel quod vi graviore morbi opprimuntur, sacramenta tribuit Ecclesia, cum in vitæ discrimine versantur, modo, cum bene valebant, sacramenti suscipiendi voluntatem significaverint (3).

(1) *Can.* 7, 8 & 74, *dist.* 4 *de Consecr. cap.* 3 *de Baptismo*; Conc. Trid. *Sess.* 7 *de Baptism. can.* 13 & 14; Catechis. Rom. *par.* 2, *cap.* 2, §. 33; S. Thomas in *Summa par.* 3 *qu.* 68 *art.* 9.

(2) Quamquam enim sacramentum accipiens patiatur actionem, quam Minister exercet, *non est tamen*, inquit D. Thomas *in Summa par.* 3 *qu.* 68 *art.* 7, *passio illa coacta, sed voluntaria, & ideo requiritur intentio recipiendi id, quod ei datur.* Vide etiam decretalem Innocentii III *in cap.* 3 *de Baptism.*

(3) Concil. Arausicanum I. *can.* 12 apud Labbæum *t.* 4 *col.* 703 *ed. Ven.*, S. Leo M. *ep.* 84 *ad Theodor. Episc. c.* 4 *p.* 329 *par.* 2

opp. ed. Romæ 1755, S. Thom. *Opusc.* 65 §. *de Extrem. unct. & in Sum. par.* 3 *qu.* 68 *art.* 12, Catech. Rom. *par.* 2 *c.* 2 §. 59, Rituale Pauli V *Tit. de Baptism. Adultorum.* Quod si voluntas, quam pridem habebat æger, aut ameus, ita incerta sit & obscura, ut nemo de ea testimonium ferre possit, tunc morienti danda potius, quam deneganda sacramenta, censet Augustinus *de Conjug. adulterin. l.* 1 *c.* 26 *col.* 403 *opp. t.* 6 *ed. Venet.* 1731; licet alii id quidem negent ex illo Christi præcepto apud Matth. VII 8: *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.*

§. 18. Sacramentorum omnium, uti diximus, auctor Christus (1), ipseque constituit singulorum materias & formas quæ *substantiales* dicuntur (2). Quæ a Christo sunt constituta mutari ab Ecclesia nequeunt; sed tamen ipsa potest, salva sacramentorum substantia, quibusdam addere certas condictiones, quas omnino servare oportet, ut sacramentum valeat (3). Ritus etiam, & cæremonias sacramentorum accepta a Christo potestate Ecclesia constituit (4), & hi ritus aut cæremoniæ sine piaculo omitti non possunt; quamquam si omittantur, valeat sacramentum, quoniam intimam rei naturam non attingunt (5).

(1) *Si quis dixerit*, inquit Synod. Trident. *Sess.* 7 *Can.* 1 *de Sacram. in gener. omnia sacramenta novæ legis non fuisse a Jesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit.* Quibus verbis Synodus catholicum dogma stabilivit, sed expresse noluit definire, mediata ne, an immediata omnium sacramentorum institutio a Christo sit repetenda. Nam Alexander de Hales, Hugo a S. Victore, Petrus Lombardus, aliique nonulli Theologi Conc. Trident. antiquiores putarunt confirmationis, & extremæ unctionis immediatum auctorem non esse Christum, quoniam nullus est Scripturæ locus, quo hæc divina institutio referatur. Tridentina inquam Synodus id expresse noluit definire, sed tamen multa sparsim constituit, ex quibus patet Christum immediatum omnium sacramentorum auctorem esse habendum; in primis autem *Sess.* 14 *cap.* 1 *de extrem. unct.* expressis verbis declaravit, sacramentum extremæ unctionis fuisse a *Christo Domino nostro institutum, & a B. Jacobo Apostolo promulgatum.* Quibus verbis Christo institutio, Jacobo tantum promulgatio tribuitur. Atque omnes quidem, qui post Conc. Trident. floruerunt, Theologi immediatum omnium sacramentorum auctorem Christum esse defendunt, & contrariam sententiam vix jam temeritatis notam effugere posse sentiunt. Consule Tournelyum *Prælect. theol. de Sacram. in gener. qu.* 5 *art.* 1, Jueninium *de Sacram. dissert.* 1. *qu.* 4 *de Sacr. in genere*, & Drouvenium *de re Sacram. l.* 1 *qu.* 6 *per tot.* Neque obstat silentium Scripturæ, cum id doceat divina traditio, ac verbum Dei sive scriptum, sive traditum parem habeat auctoritatem, & huc referendus D. Th. *in Summa par.* 3 *qu.* 64 *art.* 2 *ad* 2.

(2) Atque hæc quidem, quæ a Christo stabilita est materia, &

forma sacramentorum, quæ *substantialis* dicitur, mutari non potest. Ita in Baptismo alia nequit adhiberi materia, quam aqua naturalis, neque aliis verbis hoc sacramentum conferri potest, quam illis, quæ Christus constituit, scilicet *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Modo tamen integra sit materia, & formæ substantia, veritati sacramenti nihil detrahit mutatio, quæ *accidentalis* dicitur. Ita in baptismo nihil refert, num aqua sit frigida, an calida, atque in Eucharistia tum azymum, tum fermentum rite consecratur. Similiter Græci in quibusdam sacramentis adhibent deprecativam formam, quæ Latinis indicativa est; sed utraque forma vim eamdem habet, & utraque eodem redit, licet verba diversa sint. Confer Jueninium *de Sacram. diss.* 1 *qu.* 3 *c.* 5, & Drouvenium *de Sacram. l.* 1 *qu.* 1 *c.* 1 §. 5.

(3) Concilium Tridentinum *Sessio* 21 *capit.* 2 *de Communione*.

(4) Apostolos sacrorum rituum instituendorum potestatem a Christo accepisse, manifestum est ex Paulo I. *ad Corinth.* XI; ubi postquam multa de Eucharistiæ institutione, ejusque celebratione a Domino accepta præscripsit; *cetera*, inquit, *vers.* 34, *cum venero disponam*. Ipsa hæc verba expendenti August. *epist.* 54 *seu l.* 1 *ad inquisit. Januar. c.* 6 *col.* 127 *t.* 2 *opp. ed. Maurin. Ven.* 1729 videtur Dominus *ideo non præcepisse, quo deinceps ordine sumeretur* Eucharistia, *ut Apostolis per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum*. Atqui potestatem a Christo datam Apostolis in spirituali fidelium regimine legitima successione ad Ecclesiam transmissam, inter omnes constat. Atque hanc sibi quidem inesse potestatem Ecclesia & declaravit, & factis demonstravit. Synodus Trident. *Sess.* 21 *c.* 2 *declarat hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judicaret*. Quam potestatem habere se Ecclesia verbo declaravit, eamdem quovis tempore exercuit, uti ex antiquis Scriptorum Ecclesiasticorum monumentis perspicuum est. S. Justinus M. *Apol.* 1 *n.* 65 *p.* 82 *seqq. edit. Paris.* 1742 cæremonias memorat ab Ecclesia præscriptas in Eucharistia conficienda, ac distribuenda. Baptismi ritus describit Tertullianus *de Baptismo n.* 7 *et seq. p.* 226 *ed. Ven.* 1744. Cyrillus Hierosolymitanus in suis mystagogicis catechesibus cæremonias, quæ apud Orientales vigebant, catechumenos docet. Augustinus non semel explicat vim exorcismorum, qui ante Baptismum adhibebantur. Mitto ceteros Patres. Tantum indicabo testimonium Tertulliani, qui *lib. de Corona cap.* 3 *p.* 102 *ed. cit.* traditionis necessitatem vindicat, exemplo rerum multarum, quas sua ætate Ecclesia observabat, quamquam scriptæ non essent, *Dissert.* 1 *qu.* 8 *c.* 3. Idem quoque confirmant Euchologia Græcorum, & Rituales libri Latinorum, ex quibus intelligimus, multas lapsu temporum cæremonias ab Ecclesia institutas, earumque observandarum legem ministris impositam. Confer Cl. Zaccariam *Bibl. Ritual. diss. de jur. liturgic. tom.* 1, Jo. Laurentium Bertium *de Theolog. discipl. l.* 30 *c.* 23 *t.* 6 & Salam *in not. ad Bonam rer. liturg. l.* 1 *c.* 18 §. 1 *p.* 21. 1 *edit. Taurin.* 1749, ubi plura etiam

describuntur testimonia hæreticorum, qui hanc veritatem plus semel fateri debuerunt.

(5) Conc. Trident. *Sess. 7 de Sacram. in gener. can.* 13 & Catechismus Romanus *par. 2 cap.* 1. §. 18. Quid tamen agendum sit, cum necessitas non omnes adhiberi sinit cæremonias ab Ecclesia præscriptas, rituales libri demonstrant.

§. 19. Ab ipsa sane Apostolorum ætate sacramentis extrinsecus accesserunt solemnes quidam ritus, & cæremoniæ, quibus major ipsis adjungitur reverentia, & eorum sanctitas altius in hominum animis imprimitur, & necessarius in Ecclesia ordo sustentatur (1). Earum cæremoniarum non eadem omnium antiquitas est. Quædam enim ab ipsis Apostolis originem repetunt (2); atque has propter auctoritatem, unde manarunt, ubique retinet, ac diligenter custodit Ecclesia, quamquam sacramenti naturam non constituant. Sic ex. gr. signum crucis in omnium administratione sacramentorum ubique præscribitur (3), & ubique etiam sacramentorum materiæ mysticis benedictionibus consecrantur.

(1) Confer Conc. Trident. *Sess.* 22 *c.* 5 *de Sacrif. Miss.*, & Catechism. Rom. *l.* 2 *c.* 1 §. 18, & confer Drouvenium *de re Sacrament. l.* 1 *qu.* 7, & Gagliardum *Instit. Canonic. l.* 2 *tit.* 3, qui de sacris his ritibus & cæremoniis late contra hæreticos disputant.

(2) Protrita est Augustini *ep.* 54 *ad Januar. n.* 1 *opp. t.* 2 *col.* 124 *ed. Venet. cit.* regula, quod ab Apostolis repetenda sunt ea, quæ semper in Ecclesia observata esse constat, & quorum initium demonstrari non potest. Atque huc refert Tertullian. *de Corona c.* 4 *p.* 102 *ed. Rigaltii Paris.* 1675, S. Basil. *de Spiritu S.* 27 *t.* 3 *opp. p.* 55 *ed. Paris. cit.* S. Cypr. *ep.* 63 *ad Cæcilium. p.* 100 *ed. Rigaltii Paris.* 1666.

(3) *Quod signum nisi adhibeatur*, inquit August. *Tract.* 118 *in Joann. col.* 801 *opp. t.* 3 *edit. Maurin. Venet.* 1730, *sive frontibus credentium, sive ipsa acqua, qua regenerantur, sive oleo, quo Chrismate unguntur, sive sacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.*

§. 20 Quasdam autem cæremonias consequenti ætate adjunxit Ecclesia, & hæ quidem non eædem ubisque sunt. Nam suos habent peculiares ritus Latini, Græci, Orientales; quin & in Occidente non una omnium Ecclesiarum ea in re consensio est. Non enim in omnibus rebus iidem sunt ritus Ecclesiæ Romanæ, Mediolanensis, Hispanicæ, Gallicanæ, quod in ceteris etiam Orientis atque Occidentis partibus evenire, ex omnium ritualibus compertum est.

Romana Ecclesia reliquarum mater & magistra permittit, aut tolerat hanc rituum diversitatem, quæ non officit unitati fidei (1), quæ omnibus una est, licet dissimiles sint populorum mores & consuetudines (2).

(1) *In una fide nihil officit Sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa*, inquit S. Greg. M. *ep.* 43 *ad Leandr. l.* 1 *col.* 532 *t.* 2 *opp. ed. Maurin. Paris.* 1705. Ad hunc locum pertinet etiam August. *ep.* 56 *ad Casulanum c.* 9 *col.* 77 *t.* 2 *indic. ed. Venet.* cum ait: *Omnis enim pulcbritudo filiæ Regis intrinsecus; illæ autem observationes, quæ variæ celebrantur, in ejus veste intelliguntur. Unde ibi dicitur: in fimbriis aureis circumamicta varietate.* Vide etiam S. Hieronymi *ep.* 71 *ad Lucinium Boeticum n.* 6 *col.* 432 *opp. t.* 1 *edit. Vallarsii Veronæ* 1634.

(2) De Græcis, qui Latinis, subjecti Episcopis in Italia, finitimisque insulis commorantur, multæ sunt editæ Summorum Pontificum constitutiones, per quas ipsis sui ritus permittuntur, ac præterea cavetur, ut neque Græcus ad Latinum ritum, neque Latinus ad Græcum sine auctoritate Sedis Apostol. transire possit. Sed omnium celeberrima est *Constitutio Etsi pastoralis* 57; Benedicti XIV *tom.* 1 *ejus Bullar. pag.* 101 *ed. Romæ seu Ven.* 1754, qua omnia, quæ ad hanc rem pertinent, accurate explicata ac definita sunt.

S E C T I O I.

De Baptismo.

21. Baptismus Joannis.
22 et 23. Baptismus Christi, et ejus materia remota.
24 et 25. Materia proxima ablutio, eaque triplex.
26. Baptismi forma.
27. Minister.
28. Baptizantur tam infantes, quam adulti.
29. Catechumenorum gradus.
30. Audientes.
31. Genuflectentes et Competentes.
32. Catechistarum officium.
33. Catechumeni ad Baptismum accedentes.
34 et 35. Caeremoniae in Baptismo adhibitae.
36. Sponsores seu Patrini.
37. Qui eo munere fungi possint?

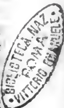
§. 21. Primus ex Christianis sacramentis Baptismus est, qui ita dicitur a græco verbo βαπτίζειν, latine *mergere*, *abluere*. Itaque Baptismus ablutio est. Prophetarum ultimus Joannes Baptista ante Christum missus, ut baptizaret in aqua (1), prædicavit Baptismum pœnitentiæ, & qui sua confitebantur crimina, baptizavit in remissionem peccatorum proxime futuram in Christo Jesu (2). Verum hic Baptismus neque gratiam conferebat, neque imprimebat characterem (3), neque *erat per se sacramentum, sed quasi quoddam sacramentale disponens ad Baptismum*

Christi (4), cui decebat homines assuefacere, eosque ad hoc sacramentum rite & recte suscipiendum per pœnitentiam præparare (5).

(1) Joan. I. 33, Marc. I. 8.
(2) *Agebatur itaque* a Joanne, inquit Tertull. *de Baptism.*, *cap.* 10 p. 228 *ed. Venet.* 1744, *Baptismus pœnitentiæ, quasi candidatus remissionis & sanctificationis in Christo subsecuturæ. Nam quod prædicabat Baptismum pœnitentiæ in remissionem delictorum, in futuram remissionem enuntiatum est: siquidem pœnitentia antecedit, remissio subsequitur, & hoc est viam præparare: qui autem præparat, non idem ipse perficit, sed alii perficiendum procurat.* Vide S. Hieron. *ep.* 69 *ad Oceanum n.* 6 *opp. t.* 1 *col.* 418, & *Contr. Luciferian. n.* 7 *col.* 179 *t.* 2 *ed. Vallarsii Veronæ* 1735, S. Joan. Chrysost. *in Matth. Hom.* 11 *c.* 4 *t.* 7 *p.* 154 *ed. cit.*, S. Cyrill. Alex. *in Joan. c. III vers.* 22 & *c. IV v.* 1 *opp. t.* 4 *p.* 156 & 175 *ed. Paris.* 1637, S. August. *in Enchirid. c.* 49 *col.* 214 *opp. t.* 6 *ed. Venet.* 1731, S. Ambros. *in Luc. l.* 2 *n.* 79 & *l.* 10 *n.* 140 *p.* 784 & 1095 *opp. t.* 2 *ed. Maurin. Ven.* 1748.
(3) *Ego quidem*, inquit ipse Joannes apud Matth. III 11 *baptizo vos in aqua in pœnitentiam; qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare; ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto, & igni.* Eadem habentur apud Marc. I. 8. Luc. III 16. Jo. I. 26 *seq.* Quare Paulus Apostolus eos, qui Joannis Baptismum acceperant, denuo baptizatos in nomine Christi voluit Act. Apost. XIX 1 & *seq. Itaque non renascebantur*, inquit August. *loc. cit.*, *qui Baptismo Joannis baptizabantur, sed Christo, in quo solo renasci poterant, parabantur.*
(4) S. Th. *in summa part.* 3 *qu.* 38 *art.* 1 *ad* 1; ac vide totam hanc *qu.* 38, ubi de Joannis Baptismo solide disputatur.
(5) Petillianum Donatistam, qui unum Christi, & Joannis Baptismum esse putabat, cujus tres faciebat gradus, cum aquam a Joanne, Spiritum Sanctum a Christo, ignem a Spiritu Sancto datum diceret, acriter refellit S. August. *Contr. liter. Petilian. l.* 2 *c.* 32 & *seq. col.* 239 *opp. t. ed. Ven.* Bucerum autem, Melanctonem, Zuinglium, Calvinum, ceteros hæreticos, qui utriusque Baptismi vim eamdem esse arbitrabantur, profligavit Synodus Trident. *Sess.* 7 *de Baptismo can.* 1 his verbis: *Si quis dixerit, baptismum Joannis habuisse eamdem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.* Confer Tournelyum *Prælect. theolog. de Sacram. Baptism. qu.* 1, *art.* 5, ac vide etiam Drouvenium *de re Sacram. l.* 2 *qu.* 5 *c.* 1 §. 4 ubi quæritur, num Baptismus Joannis peccata dimitteret.

§. 22. Verum ac proprium sacramentum est Christi Baptismus, a quo incipit *omnis fidei origo; & ad spem vitæ æternæ salutaris ingressio* (1). Definitur in catechismo Romano (2) *sacramentum regenerationis per aquam in verbo.* Triplex baptismus distinguitur, *aquæ*, *sanguinis*, & *flaminis* seu *desiderii.* Baptismus *aquæ* vere sacramentum est; reliqui duo, *flaminis* scilicet, atque *sanguinis*,

vicem baptismi præstant, & ideo per similitudinem ejus nomen acceperunt. Nam qui pro Christo martyrium patitur, qui *sanguinis*, baptismus est, & qui moriens, ubi copia baptismi non est, peccata dolet, ac baptismum desiderat, qui *flaminis* baptismus dicitur, ipsos sacramenti fructus, etiam sine sacramento, consequuntur (3). Remota baptismi materia est aqua naturalis, quæ cum ubique præsto sit, maxime est idonea ad sacramentum omnibus necessarium, quæque demonstrat ejus virtutem, per quam animæ sordes eluuntur (4). Quævis autem aqua naturalis, quæ mixtione, aut artificio in aliam naturam non migraverit, apta Baptismo erit, sive ea maris sit, sive fluvii, sive putei aut paludis, aut fontis (5).

(1) S. Cyprian. *ep.* 73 *ad Jubajanum*, *p.* 125 *ed. Rigaltii Paris.* 1666.
(2) Cathechis. Rom. *par.* 2 §. 5. *Quid est Baptismus Christi?* inquit August. *Tract.* 15 *in Joan. n.* 4 *col.* 408 *t.* 3 *opposit. part.* 1 *edit. Maurin. Ven. indic. Lavacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, non est baptismus; tolle verbum, non est baptismus.*
(3) Concilium Trident. *Sess.* 6 *de Justificat. c.* 4, S. Ambros. *in Orat. de obitu Valentin. Imperat. n.* 51 *col.* 265 *opp. t.* 3 *edit. Venet.* 1751, S. August. *de Baptism. contr. Donatist. l.* 4 *c.* 22 *col.* 139 *t.* 9 *indic. ed.*, S. Basilius *de Spiritu S. c.* 1 *p.* 30 *t.* 3 *opp. edit. Paris. cit.*, S. Cyprian. *de Exhortat. martyr. p.* 118 *opp. edit. Amstel.* 1700., S. Thomas *in Summa par.* 3 *qu.* 66 *art.* 12.
(4) Catechismus Romanus *loc. cit.* §. 10.
(5) Idem Catechismus *ibid.* §. 7. Quod si Joannes Baptista apud Matth. III 11. Christi Baptismum Spiritu S., & igne constare prædixit, id non de materia hujus sacramenti intelligendum est, sed *vel ad intimum Spiritus S. effectum*, ut inquit idem Catechismus *loc. cit.* §. 8, *vel certe ad miraculum referri debet, quod die Pentecostes apparuit, cum Spiritus S. e cælo in Apostolos ignis specie delapsus est.* Synodus Trid. *Sess.* 7 *de Baptismo Can.* 2; *Si quis dixerit*, inquit, *aquam veram & naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa Domini nostri Jesu Christi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu S., ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.* Quibus verbis Synodus execratur Calvinum qui ad metaphoram detorquebat ea, quæ de aqua naturali a Christo dicta sunt, ac Lutherum, qui vinum etiam Baptismo aptum putabat. Neque ulla habenda ratio est cujusdam rescripti, quod editum ferunt a Stephano III Pontif. apud Sirmondum *Concil. Galliæ t.* 2 *p.* 16 *ed. Paris.* 1629, & quo probatur baptismus, qui in vino datus fuerat puero, qui in vitæ discrimine versabatur. Nam falsum hoc rescriptum esse omnes norunt, primum quod nullus Patrum ejus rescripti meminit, deinde quia verisimile non est, Summ. Pontif. in re protrita tam graviter errare potuisse, postremo quia de ejus rescripti auctore non constat, atque illud duo Mss. Codices Stephano II, tertius Siricio adscribit. Consule Anton. Augustinum *de Emend. Gratian. l.* 1

dial. 18 *oppor. t.* 3 *p.* 90 *ed. Lucæ* 1767, ibique Balutium *in Notis*, & Natal. Alexand. *Histor: Eccles. sæc.* 8 *cap.* 1 *art.* 6 *p.* 7 *edit. Venet.* 1776.

§. 23. Aquam benedici vetus Ecclesiæ disciplina est (1); atque hæc quidem est benedictio, quam Patres aquæ *sanctificationem* & *consecrationem* appellarunt (2). Duobus diebus a Latinis, nempe sabbatis sancto, & Pentecostes (3), a Græcis autem in singulis baptismis aquæ benedicuntur. Signantur signo crucis (4), & certæ ab Ecclesia institutæ preces, in ea benedictione adhibentur (5); quod utrumque antiquissimæ consuetudinis est. Aquæ adjicitur chrisma, quod magis explicat vim sacramenti; sed tamen hoc valet etiam collatum in aqua naturali, quæ nihil aliud admixtum habet (6). Multitudo baptizandorum sæpe olim faciebat, ut ad omnes abluendos satis aqua non esset, & ideo nova per canales in baptisterium infundebatur (7).

(1) S. Basilius de Spiritu S. *c.* 27 *p.* 55 *t.* 3 *opp. ed. laudat.*, S. Gregorius Nyssenus *de Baptism. Christ. p.* 803 *opp. t.* 2 *ed. Paris.* 1615, S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 4 *n.* 3 *p.* 40 *&. seq. ed. Paris.* 1720, S. Ambrosius *de Sacram. l.* 1 *c.* 5 *col.* 443 & 444 *opp. t.* 3, & *de Spirit. S. l.* 1 *c.* 7 *n.* 88 *col.* 25 *ed. Maurin. Venet.* 1751, Theophilus *ep. pasch. I Biblioth: PP. t.* 5 *p.* 846 *ed. Lugdun.*, Victor. Viten. *de Persecut. Vandal. l.* 2 *p.* 683 *t.* 8 *indic. Biblioth.* Neque vero extra casum necessitatis conferre licet Baptismum cum aqua communi, vel ea, quæ pro lustrationibus benedicitur, Benedictus XIV *Const. Inter omnigenas* 89 §. 20 *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 186 *ed. Romæ seu Venet.* 1754.

(2) Tertull. *de baptism. c.* 4 *p.* 225 *ed. Venet.* 1744, S. Cyprianus *ep.* 70 *p.* 300 *edit. Amstelod.* 1700, S. Ambrosius *de Myster. c.* 3 *n.* 8 *col.* 409 *opp. t.* 3 *laud. ed.*, S. August. *de Baptism. l.* 6 *c.* 25 *col.* 175 *opp. t.* 7 *indic. ed.*, Auctor operis *de Hierarch. eccl. c.* 2 §. 7 *p.* 253 *opp. t.* 1 *ed. Antuerp.* 1634.

(3) Confer. S. Carolum Borromæum *Instruct. de Baptism. Act. Eccles. Mediolan. part.* 3 *t.* 1 *p.* 421 *ed. Patavii* 1754.

(4) Auctor operis *de Eccles. hierach. l. c.*, S. August. *Serm.* 352 *n.* 3 *col.* 1364 *opp. t.* 5 *ed. Maurin. Venet.* 1731.

(5) Preces ad sanctificandam aquam olim adhibitas describit Auctor *Constit. Apostol. lib.* 7 *c.* 43 apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 384 *ed. Amstel.* 1724. Hinc *deprecari super aquam Baptismi*, apud August. *l:* 5 *c.* 20 *de Baptism. col.* 155 *opp. t.* 9 *ed. Maurin. Ven. indic.*

(6) Catechismus Romanus *par.* 2 *cap.* 2 §. 11.

(7) Consule Martenium *de Antiqu. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 1 *art.* 14 §. 3 *t.* 1 *p.* 48 *ed. Antuerpiæ seu Venet.* 1763. Atque ad hanc consuetudinem *aquam vivam blando murmure* decurrentem, quam memorat S. Zeno *Tract.* 35 *l.* 2 *p.* 246 *t.* 1 *opp. ed. August. Vindelic. an.* 1753 referendam putant Fratres Ballerinii *ib. not.* 3.

§. 24. Proxima materia est ipsa ablutio, cujus triplex est modus, *aspersio*, *effusio*, *immersio*. Fuerunt olim, qui dubitarunt de vi Baptismi per *aspersionem*, aut *effusionem* dati (1); sed eum valere certum est, cum *immersio*, *aspersio*, *effusio* diversi quidem sint ablutionis modi, revera tamen nihil distent (2). Dubitatio hæc de Baptismo per aspersionem, effusionemve collato satis claro argumento est, olim Baptismum per immersionem conferri consuevisse. Et certe fuit hæc vetus Ecclesiæ disciplina, ut Baptismum suscepturi, sive mares essent, sive fœminæ, sive adulti, sive infantes, vestibus exuti, atque omnino nudi (3) ter in aqua toto corpore mergerentur, & inde educerentur (4).

(1) Confer Cornelium Pap. *epist.* 9 *ad Fabium Antiochenum num.* 5 & 6 *col.* 154 & 155 apud Coustantium *Epist. Roman. Pontif.*, & S. Cyprianum *epist.* 76 *ad Magnum p.* 368 & *seq. ed. Venet.* 1758.

(2) Vide Catechismum Roman. *par.* 2 *c.* 2 §. 17. Antiquitus etsi Baptismus immersione dari soleret, tamen interdum effusionem etiam, atque aspersionem adhibitam fuisse constat; quod luculentissimo argumento est, Ecclesiam semper firmum ratum habuisse Baptismum, sive per immersionem, aut aspersionem, aut effusionem ablutio fieret. Ita cum Petrus, ceterique Apostoli hominum ter millia baptizarunt, sicuti narrat in Act. Apostol. II 37 & *seq.* videtur dedisse baptismum per aspersionem aut effusionem, cum verisimile non sit, tantam hominum multitudinem tam brevi tempore in aquam immergi potuissse. S. Cyprianus *loc. cit.* multis ostendit, valere baptismum, quem agri aspersione aut effusione susceperant; quam sententiam veluti sua ætate certissimam approbat, & sequitur S. Augustinus *de Baptismo contr. Donatist. l.* 6 *c.* 7 *col.* 165 *opp. t.* 8 *ind. ed. Venet.* Eadem est sententia Concil. Neocæsariensis *can.* 12 apud Labbæum *t.* 1. *Concil. col.* 1516 *ed. Ven.*, Antisiodorensis *can.* 18 *t.* 6 *col.* 644, Matisconensis II *can.* 3 *col.* 674 *dict. t.* 6, Parisiensis VI *can.* 7 *col.* 714 *t.* 9, & idem sæc. IX tradidit Walfridius Strabo *de Reb. Eccl. c.* 26 *col.* 692, *Bibl. PP. t.* 10 *ed. Paris.* 1624. Huc etiam spectant acta S. Laurentii apud Surium *de Vitis Ss. mensis Augusti p.* 96 *edit. Coloniæ* 1718, ubi agitur de baptismo per effusionem dato, & huc similia exempla, quæ refert Martenius *de antiq. Eccl. rit. l.* 1 *c.* 1 *art.* 14 §. 5 *t.* 1 *p.* 49 *edit. Antuerp. seu Venet.* 1763. Ex quibus manifestum est, etiam Baptismum aspersione aut effusionem collatum semper validum habitum fuisse: licet antiquitus in eo conferendo immersio ad adhiberetur.

(3) S. Joan. Chrysost. *Homil.* 6 *in Coloss. n.* 4 *opp. t.* 11 *p.* 569 *ed. Paris.*, S. Cyrillus Hierosolymitan. *Catech. Mistagog.* 2 *part.* 311 *edit. Paris.* 1720, S. Ambrosius, seu potius Auctor *Serm.* 19, *n* 3 *t.* 4 *opp. Ambros. col.* 514 *ed. Ven.* 1751, S. Zeno *Tract.* 55 *lib.* 2 *p.* 248 1 *edit. Ballerin. Augustæ Vindelic.* 1758. Verum

ne quid in rei tam sanctæ administratione aspiceretur non decere, duo præsertim erant antiquis regulis constituta. Primum erat, ut viri ac mulieres separatim baptizarentur, & ideo vel in baptisteriis duo erant conclavia, alterum pro viris, alterum pro fœminis, vel alio tempore mares, alio fœmine baptismum suscipiebant: S. August. *De civit. Dei l.* 22 *c.* 8 *col.* 665 *opp. t.* 7 *edit. indic.*, Hugo Menardus *in S. Greg. Sacramentar. col.* 382 *t.* 5 *ed. Maur. Paris.* 1705; Albinus Faccus *de Divin. Offic. de Sabb. S. Paschæ col.* 258 *Bibl. PP. t.* 10 *ed. Paris.* 1624. Alterum erat, ut Diaconissæ præsto essent fœminis baptismum suscepturis, ac per eas muliebri verecundiæ consuleretur. S. Epiphanius *Hæres.* 59 *sive* 79 *advers. Collyrid. n.* 3 *t.* 1 *p.* 1060 *ed. Coloniæ* 1682.

(4) Trinam hanc immersionem memorant omnes antiqui Patres, inter ceteros Tertullianus *de Coron. cap.* 3 *p.* 102 *& Advers. Praxeam cap.* 27 *p.* 510 *ed. Rigaltii Paris.* 1675, S. Joan. Chrysost. *Hom.* 25 *in Joan. n.* 2 *opp. t.* 8 *p.* 146 *ed. Paris. cit.*, S. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 20 *n.* 4 *p.* 312 *ed. Paris.* 1720, S. Greg. Nyssenus *de Baptism. Christ. p.* 804 *t.* 2 *ed. Paris.* 1615, S. Ambrosius *de Sacram. l.* 2 *c.* 7 *n.* 20 *col.* 452 *opp. t.* 3 *ed. Maurin. Venet.* Hanc autem aquam aliquantulum calefactam fuisse, ne qui toto corpore mergebantur ac præsertim pueri, aliquid ex nimio frigore caperent detrimenti, non obscure demonstrat S. Zeno *Tract.* 35 *l.* 2 *p.* 246 *ind. ed.*, cum memorat aquam in baptisterio *igne dulcissimo temperatam*. In unaquaque immersione non integra baptismi forma pronunciabatur, sed unius personæ nomen appellabatur, ut colligitur ex Tertulliano *lib. advers. Praxeam c.* 27 *p.* 516 *edit. Venet.* 1744, ex S. Ambrosio *de Sacram. l.* 2 *c.* 7 *opp. t.* 3 *col.* 452 *edit. Maurin. Venet.* 1751, & ex Rit. Rom., ubi præscribitur: *Fuerum baptizet dicendo: Ego te baptizo in nomine Patris, & semel immergat, & Filii, et secundo immergat, et Spiritus Sancti amen, et tertio immergat.* Idem patet ex Euchologio Græcorum.

§. 25. Quæ immersio, & eductio repræsentabat Christi mortem, & resurrectionem (1); eaque triplex erat, ut triduana Christi sepultura, fideique professio in Sacros. Trinitatem indicarentur (2). Erat tamen hæc trino immersio præcepti ecclesiastici, cujus violati pœnas dabat qui eam neglexisset (3); verum ad vim, ac necessitatem sacramenti non pertinebat (4). Græci nunc etiam in conferendo baptismo immersionem retinent; sed Latini post sec. XII effusionem adhibere cœperunt, cum illa nudati corporis immersio, præsertim infantibus, gravis, & periculosa deprehenderetur (5). Abluendum est autem præsertim caput, ac tanta effundenda est aquæ copia, quanta opus est, ut baptizandus vere ablutus dici possit.

(1) S. Ambrosius *loc. cit. n.* 23, S. Jo. Chrysost. *Hom.* 40 *in I ad Corinth. n.* 1 *p.* 379 *t.* 10 *edit. Paris. cit.*, Concil. Toletanum IV *can.* 6 apud Labbæum *t.* 6 *col.* 1452 *ed. Venet.*

(2) S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 2 *mistag. n.* 4 *p.* 312 *edit. ind.*, S. Greg. M. *l.* 1 *ep.* 43 *opp. t.* 2 *col.* 532 *ed. Paris. cit.*

(3) Canon. Apostol. 50 *p.* 449 apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *ed. Amstelod.* 1724, D. Thomas *in Summa par.* 3 *qu.* 66 *art.* 8.

(4) Ita cum in Hispania nonnulli unam tantum immersionem adhibuissent, ne Arianos imitari viderentur, qui triplici immersione triplicem in Trinitate substantiam indicabant, eorum factum probavit. S. Greg. M. *l.* 1 *ep.* 43 *ad Leandr. t.* 2 *opp. col.* 532 *ed. cit.*, quod Gregorii decretum cum laude memorant Patres Concil. Toletani IV *can.* 6 *loco mox ind.* Præclare S. Thomas *loc. cit.*: *Utrumque licite fieri potest*, inquit, *scilicet & semel, & ter immergere, quia unica immersione significatur unitas mortis Christi, et unitas Deitatis; per trinam autem immersionem significatur triduam sepulturæ Christi, et etiam Trinitas personarum.* Vide etiam S. Hildephonsum *Adnot. de Cognit. Baptism. c.* 117 apud Baluzium *Miscell. sacr. t.* 2 *p.* 34 *ed. Lucæ* 1761.

(5) Sæc. XIII, quo D. Thomas vitæ usura fruebatur, jam in locis quibusdam apud Latinos immersio desuescere cœperat; & ipse Thomas docet, uno aut altero ex tribus illis modis recte baptismum conferri, quamquam totius esse dicat, eum dare per immersionem, qui sua adhuc ætate communior erat baptismi conferendi modus. Ait enim in *Summa loc. cit. art.* 7. *Ablutio autem fieri potest per aquam, non solum per modum immersionis, sed etiam per modum aspersionis vel effusionis; et ideo quamvis tutius sit baptizare per modum immersionis (quia hoc habet communior usus) potest tamen fieri baptismus per modum aspersionis, vel etiam per modum effusionis.* Quo ex loco perspicuum meo quidem judicio est, ea tempestate, qua D. Thomas florebat, *communiorem* quidem fuisse *usum* immersionis, sed tamen quibusdam etiam usitatam fuisse aspersionem aut effusionem. Guilelmus Beveregius in *Not. ad can.* 50 *Apostol. p.* 472 apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *ed. Amstelod. indic.* putat immersionis loco *aspersionem, sive profusionem aquæ, in Occidentali præsertim Ecclesia, plusquam mille abhinc annis, Gregorii videlicet* 1. *ætate, substitutam esse.* Sed certa desunt antiqua monumenta, quibus hæc Beveregii opinio niti posse videatur. Illud tamen animadvertam, quod etiam antiquior aspersionis in baptismo, & eo quidem solemni, ut videtur, adhibitæ mentio est in opusculo *de Ecclesiast. Dogmatibus*, quod inter opera falso Augustino adscripta PP. Maurini rejiciunt *ad Appendic. t.* 8, & plerique tribuunt Gennadio Massiliensi Gallicanæ factionis, contra quam Prosper & Hilarius Augustino scripserunt. Nam *c.* 41 *ejus oper. col.* 79 *t.* 8 *opp. Augustin. ed. Maurin. Ven. indic.* Baptismus, & Martyrium inter se comparantur, atque hæc habentur: *Baptizandus confitetur fidem suam coram sacerdote, et interrogatus respondet; hoc Martyr coram persecutore facit, qui et confitetur fidem suam, et interrogatus respondet: Ille post confessionem vel adspergitur aqua, vel intingitur; et hic vel adspergitur sanguine, vel tingitur igne.* An non hic locus argumento esse potest, quod in ea regione in qua Gennadius scripsit, immersionis loco aspersio adhiberetur? Utut ea de re sit, certe generatim tum apud Latinos ubique obtinuit immersio, quæ alicubi vigebat sæc. XIV, uti ostendit Codex membranaceus, qui cum aliis compluribus extat in museo Alberti fratris mei Canonici Basilicæ S. Mariæ trans

Tyberim, & in quo habentur hæc: *et baptiza infantem in nomine Trinitatis sub trina mersione dicens etc.* Codex hic liber Ritualis est, neque certe est antiquior sæc. XIV uti demonstrat character, quæque in eo describitur, *oratio S. Thomæ de Aquino*, qui tantum sæc. XIV ab Jo. XXII SS. albo adscriptus fuit. Quin monet Chardonius *Histor. sacram. l.* 1 *c.* 9 immersionem adhuc sæculo XV obtinuisse.

(6) Cathechismus Rom. *par.* 1 *cap.* 2 §. 19.

§. 26. Baptismi formam constituunt verba, quæ apud Latinos sunt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; apud Græcos: *Baptizatur* (1) *Servus vel Serva Dei N. in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Vetus est hæc formula, quam Græci usurpasse videntur, ut occurrerent Novatianis, quorum error late in Oriente diffusus, scilicet ad vim sacramenti ministri fide opus esse (2). Utraque forma vim eamdem habet (3); quamquam ministri suæ Ecclesiæ ritum servare debeant: & utramque continet expressam invocationem trium Personarum Sanctissimæ Trinitatis, atque actum ipsum baptizandi. Invocatio illa Trinitatis divinæ institutionis est, atque ad vim sacramenti necessaria (4); sed & verba *ego te baptizo* omissa nullum baptismum reddunt (5).

(1) Ita habet Arcudius *Concord. Eccles. Orient. & Occident. lib.* 1 *c.* 3 & *c.* 8 *p.* 9 & 14 *ed. Paris.* 1672, & Græcorum Euchologion apud Goarium *p.* 358 *ed. Paris.* 1647, quamquam non desint, qui græci sermonis ignari legendum putent *baptizetur.* Aliquando tamen Græcos verbo indicativo in prima persona usos fuisse colligi potest ex S. Gregorio Nazianz. *Or.* 40 *n.* 51 *p.* 670 *opp. t.* 1 *ed. Coloniæ* 1690: *Baptizo te*, inquit, *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

(2) Verbum illud Ministri *ego te baptizo* quosdam in errorem induxit, ut crederent vim sacramenti ex ministri persona æstimandam; quo multi referunt illud Corinthiorum dissidium, *ego sum Pauli, ego Cephæ &c.* quasi a ministro vim repeteret sacramentum, qui error non tantum in Græciam, sed & in Africam pervaserat.

(3) Eugenius IV *Instruct. pro Armen. tom.* 18 *Conc. collect.* Labbæi *col.* 547 *edit. Venet.*

(4) Matth. XXVIII 19. Confer S. Justinum M. *Apolog.* 1 *p.* 80 *opp. ed. Paris.* 1740, Tertullianum *Advers. Praxeam c.* 26 *p.* 561 *ed. Rigaltii Paris.* 1675, Origenem *in c.* 6 *ep. ad Roman. l.* 5 *p.* 561 *t.* 4 *opp. edit. Maurin. Paris.* 1759, S. Cyprianum *ep.* 73 *p.* 123 *ed. Rigaltii Paris.* 1666, S. Aug. *de Baptis. contr. Donatist. l.* 3 *c.* 15 & *l.* 6 *c.* 25 *col.* 15 & 176 *opp. t.* 9 *ed. Maur. Ven.* 1733, S. Innocent. Pap. *ep.* 17 *ad Episcop. Macedon. c.* 5 *col.* 836 apud Coustantium *ep. Rom. Pontif.*, S. Basilium *de Spiritu S. c.* 12 *p.* 23 & 24 *t.* 3 *opp. edit. laudatæ*, S. Thom. *in Summa par.* 3 *qu.* 66 *art.* 5. Exi-

stit autem hoc loco quæstio, num aliquando valuerit, ac revera ab Apostolis in solo Christi nomine, sine mentione Trinitatis, baptismus collatus fuerit. Nam Act. Apostol. *II* 38, X 48 *et seq.*, *et XIX* 5 traditum est, Apostolos in solius Christi nomine baptizasse. Ea de re magna animorum contentione nostro hoc sæculo inter se disputarunt duo celeberrimi Theologi ex Dominicanorum familia, Renatus Hyacintus Drouvenius *de re sacramentar. l.* 2 *qu.* 3 *c.* 2 & Augustinus Orsius Cardin. edita an. 1733 Medionali dissertatione *de Baptismo in nomine Jesu Christi*: atque hic quidem Apostolos aliquando in solo Christi nomine baptismum contulisse defendit, Drouvenius autem negat. Verum si aliquando Apostoli in solo Christi nomine baptizarunt; *id Spiritus S. afflatus*, inquit Catechismus Rom. *par.* 2 *c.* 2 §. 15 *et* 16, *eos fecisse exploratum nobis esse debet*, ut initio nascentis Ecclesiæ Christi nomine prædicatio illustrior fieret, divinaque & immensa ejus potestas magis prædicaretur; aut potius iis verbis Apostoli baptismum a Christo institutum significare voluerunt, sed tamen retinuerunt formam, quæ distincta continet trium personarum nomina. Et certe verba Christi ad baptizandum Apostolos mittentis eam formam expresse comprehendunt; atque ita loca illa Sac. Scripturæ explicarunt S. Cyprianus *ep.* 73 *ad Jubajan. p.* 123 *ed. Paris.* 1666, Origines *in ep. ad Rom. l.* 3 *p.* 561 *t.* 4 *ed. Paris.* 1759, S. Athanasius *de Trin. n.* 7 *p.* 775 *t.* 2 *opp. ed. cit.*, S. Basilius *de Spiritu S. c.* 12 *p.* 23 *t.* 3 *opp. ed. Maurin. Paris.* 1730, S. Jo. Damascenus *de Fid. Orthod. l.* 4 *c.* 9 *opp. t.* 1 *p.* 260 *ed. Le-Quienii Paris.* 1712, S. Augustinus *Contr. Maximin. Arian. Episc. c.* 17 *l.* 2 *col.* 715 *opp. t.* 8 *ed. Maurin. Venet. laudat.* Locum auctoris *libri de Sacram.*, seu verius S. Ambrosii *de Spiritu S. l.* 1 *c.* 3 *n.* 24 *col.* 12 *seq. t.* 4 *ed. cit.*, & Nicolai I *in can.* 24 *de consecr. dist.* 4 ubi probatus videtur baptismus in solo Christi nomine collatus, diligenter explicat Carolus Gagliardus *Instit. Jur. Canonic. l.* 2 *tit.* 4 §. 20 *et seq.* Vide etiam Natal. Alexandrum *Histor. Eccl. diss.* 13 *t.* 4 *p.* 101 *seq. ed. ind.*

(5) Petri Cantoris, Præpositivi, atque aliorum opinio fuit, omitti impune posse ea verba: *Ego te baptizo*, quoniam illis Christi verbis *baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti* το *baptizantes* factum ipsum ministri designat. Sed hæc verba, salvo sacramento, omitti non posse, rescripsit Alexander III *in c.* 1 *de Baptismo.* Alexander VIII die 7 Decembr. anno 1690 inter ceteras propositiones hanc quoque damnavit *n.* 27: *Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus*, in nomine Patris &c. *prætermissis illis*, ego te baptizo, uti patet *ex Bullar. Roman. t.* 9 *p.* 97 *ult. edit.* Consule Martenium *de Antiq. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 1 *art.* 15 *n.* 14 *seqq.* Verum constat sacramenti ratio, si desit vox illa *ego*, cujus vis in verbo *baptizo* continetur. Catechismus Romanus *par.* 2 *c.* 2 §. 14, S. Thomas *in Summa par.* 3 *qu.* 66 *part.* 5 *ad* 1 *et* 2.

§. 27. Ordinarius baptismi Minister est Episcopus, & Sacerdos; extra ordinem etiam Diaconi cum Episcopi, aut Sacerdotis concessu hoc sacramentum administrant (1). Cogente necessitate, omnes, & mares, & fœminæ recte baptizant (2); verum neque mulier præsente viro, neque

laicus præsente clerico, neque clericus, cum adest sacerdos, sibi sumere hoc munus debent (3). Recte, inquam, hoc est sine culpa; ceterum, etiam absente necessitate, baptismus a laicis collatus valet, sed ne ii contra ecclesiæ disciplinam peccant (4). De Baptismo ab hæreticis aut infidelibus dato magna olim disputatio fuit, num valeret; sed eum valere certum est, si tamen id efficere propositum eis fuerit, quod catholica Ecclesia facit (5).

(1) Confer Catech. Roman. *par. 2 c. 2* §. 23, &S. Thom. *in summa par.* 3 *qu.* 67 *art.* 2. Quod si a Tertull. *de Baptism. c.* 17 *p.* 230 *ed. Rigaltii Paris.* 1675, S. Hieronymo *Dial. advers. Luciferian. n.* 9 *col.* 182 *opp. t.* 2 *ed. Veronæ* 1735, aliisque Patribus scriptum est, baptismum *sine auctoritate, aut jussione Episcopi* a Presbytero non esse conferendum, id referri debet ad solemnem baptismum, qui certis anni diebus administrari consueverat. Non omnis tamen Presbyter, sed tantum proprius, hoc est Parochus, jure ordinario baptizat.

(2) *Can.* 21 *dist.* 4 *de Consecr.*, Tertullianus *loc. cit. p.* 231, S. August. *Contr epist. Parmen. l.* 2 *c.* 13 *col.* 44 *opp. t.* 9 *edit. Venet. indic.*, Concil. Eliberitanum *can.* 38 apud Labbæum *t.* 1 *col.* 996 *ed. Venet.* Quo in canone videtur excludi bigamus, etiam necessitate cogente, a baptismi administratione. Statuit enim, *posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate.* Mirum id videtur Dionysio Petavio *in Not. ad Epiphan. t.* 2 *p.* 341 *ed. Paris.* 1722, quod *bigamis baptizari in tanta necessitate non licuit.* Verum, uti observant Albaspinæus *in Not. p.* 175 *edit. Neap.* 1770, *canon* non omnino excludit bigamum a baptismi administratione, sed in eo munere bigamo vult præferri laicum, qui bigamus non sit.

(3) Vide Catechismum Romanum *loc. cit.* §. 25.

(4) Apposite Augustinus *Contra epist. Parmen. citat. c.* 13: *Nulla*, inquit, *necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est.*

(5) Concil. Trident. *Sess.* 7 *can.* 4 *de Baptism.* Primus Agrippinus Carthaginensis Episcopus in exitu sæc. II hæreticorum baptismum irritum judicavit, S. August. de Baptism. *Contr. Donatist. l.* 2 *c.* 7 *col.* 102 *opp. t.* 9 *ed. Maurin. Venet. ind.*, S. Vincentius Lirinensis *Commonit. c.* 6 *p.* 306 *Balutii Pedeponti* 1743 Agrippini sententiam sæc. III, S. Cyprianus, atque alii tum in Asia, tum in Africa Episcopi sequuti sunt. Consule Natalem Alexandrum *Hist. Eccl. sæc.* 3 *diss.* 12 *p.* 92 *ed. Venet.* 1776. Sed S. Stephanus Pontifex ratum habuit baptismum hæreticorum, modo esset collatus secundum catholicæ Ecclesiæ leges, atque hoc Stephani judicium universa Ecclesia sequuta est in *plenario*, hoc est œcumenico Concilio, quod mortuo Cypriano, se tamen nondum nato habitum testatur Augustinus *de Baptism. l.* 2 *c.* 4 & 9 *col.* 98 & 104 *t.* 9 *opp. ed. Venet. cit.* Spectat Augustinus (quod mihi quidem verisimilius videtur, licet non eadem omnium sententia ea de re sit, ut ostendunt Tournelyus *Prelect. theolog. de Sacram. in gener. qu.* 7 *art.* 2 *concil. ult.*, & Jueninius *de Sacram. diss.* 2 *art.* 3 §. 5) ad Nicænam Synodum, quæ, uti loquitur Hieronymus *loc. cit. p.*-

minor haereticos suscipit (Can. 8) *exceptis Pauli Samosateni discipulis*, de quibus agitur *can.* 16 quoniam hi praescriptam ab Ecclesia formam non observabant. Probavit, inquam, Stephanus haereticorum baptismum, modo secundum catholicae Ecclesiae ritus collatus fuisset. Nam calumnia est, quam inter ceteros refellunt Natalis Alex. *Histor. ecclesiast. Sae.* 3 *diss.* 14 *art.* 1 *t.* 4 *p.* 104 *ed. indic.* & Tournelyus *Praelect. Theolog. de Sacram. in genere qu.* 7 *art.* 2, Blondelli Basnagii, & aliorum ajentium, Stephanum probasse etiam baptismum haereticorum, Catholicae Ecclesiae ritus non servantium. Infidelis qui in eo conferendo leges ritusque ecclesiae servet, atque id velit facere, quod illa facit, ejus quoque baptismum valere, respondit Nicolaus I. *in can.* 24 *de Consecr.* 4. Augustinus ea in re ancipiti contentione distractus nihil affirmandum dixit *Contrar. ep. Parmen. l.* 1 *c.* 13 *col.* 45 *t.* 9 *opp. ed. Ven. cit. sine auctoritate tanti concilii, quantum tantae rei sufficit.*

§. 28. Baptizantur tam infantes, quam adulti; in illis originale peccatum tollitur, in his universa. Infantes rationis usu carentes baptismo donandos non esse, haereticorum quorumdam opinio fuit: sed eos recte in fide Ecclesiae baptizari, certum est (1). Ut vero eorum baptismus valeat, ex utero matris in lucem editi esse debent; quoniam inutilis est baptismus eorum, qui cum intus in utero inclusi lateant, aqua tingi non possunt (2). Quod si ex eo non totum corpus, sed ejus partem eduxerint, ea pars abluitur (3), cum mors imminet, atque in primis caput, si prodierit. Infantes filios infidelium baptismo donari vetat Ecclesia, nisi vel mors immineat, vel a parentibus expositi ac relicti sint, vel saltem eorum alter assentiatur (4).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 7 *can.* 12 & 13 *de Baptism.*, Catech. Rom. *par.* 2 *c.* 2 §. 32 & apposite Origenes *Hom.* 8 *in Levitic. t.* 2 *opp. p.* 230 *edit. Paris.* 1733 *secundum Ecclesiae observantiam baptisma etiam parvulis dari* inquit. Anabaptistarum error, qui parvulos baptizari posse negabant, jam explosus, atque rejectus ab Ecclesia est, lateque adversus illos disputant scriptores rerum Theologicarum, praesertim Drouvenius *de re Sacrament. l.* 2 *qu.* 6 *c.* 2. Sunt qui paedobaptismum recentiori aetate inductum putant, ac negant, Ecclesiam duobus prioribus saeculis baptismum infantibus dare consuevisse. Sed eos late refellit Binghamus *Origin. Eccles. l.* 11 *c.* 4 §. 5 & *seq. t.* 4 *p.* 192 *ed. Halae Magdeburg.* 1755 testimoniis Clementis Romani, Hermae Pastoris, Justini Mart., Irenaei, Tertulliani, Origenis, Cypriani, omnium denique Patrum, qui duobus tribusque prioribus ecclesiae saeculis floruerunt. Constat enim, ecclesiam semper certam ac fixam habuisse doctrinam de peccato originali, atque ejus delendi causa baptismum infantibus tribuisse.

(2) Vide S. Augustinum *Contr. Julianum l.* 6 *c.* 5 *n.* 13 *col.* 666

opp. t. 10 *ed. indic.* S. Thom. *in Summa par.* 3 *qu.* 63 *art.* 11. Quæstio tamen est, num recte baptizetur infans adhuc latitans in utero matris, cum ejus corpus aqua per ostium uteri immissa tingi potest. Late ea de re agit Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 7 *c.* 5, ac puerum in eo rerum discrimine ita baptizandum monet sub conditione, sub qua similiter baptizandus erit, si in lucem prodeat. Ceterum non ambigitur, quin recte baptizetur infans, qui secto matris utero in lucem eductus est, quin etiam, mortua matre, ejus uterum reserandum esse per sectionem cæsaream, ut inde extrahatur infans, ac baptizetur, docent S. Thomas *loc. cit.* Rituale Rom. *tit.* 7 *de Baptizandis pueris* §. 3. Instructio edita a S. Carolo Borromæo pro recta administratione baptismi *tit. de iis, quæ Parochus curet, cum timetur de partu, Actor. Eccl. Mediolan. par.* 4 *p.* 502. Multa enim sunt exempla infantum, qui ex mortuæ matris utero vivi prodierunt, qui adoleverunt, & qui etiam ad senectutem ætate processerunt. Confer Theophilum Raynaudum *de Orat. infant. per section. cæsar. c.* 2 *opp. t.* 14. Auctorem *Lexici universalis rei medicæ verb. Cæsarea sectio t.* 2. Heisterum *Inst. chirurgic. par.* 2 *sect.* 5 *c.* 3 *t.* 3, & Franciscum Emmanuelem Cangiamilam, qui peculiari libro Panormi edito an. 1745 materiam hanc fuse pertractavit.

(3) *Expectanda est*, inquit S. Thomas *cit. qu.* 68 *art.* 12 *ad* 4 *totalis egressio pueri ex utero ad baptismum, nisi mors immineat. Si tamen primo caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari, periculo imminente, & non est postea rebaptizandus, si eum perfecte nasci contigerit. Et videtur idem faciendum, quæcumque alia pars egrediatur, periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit, sicut in capite; videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus sub hac forma: si non est baptizatus, ego te baptizo.* Consentiunt Rituale Rom. *tit. de Baptizand. parvul.*: & Instruct. S. Caroli Borromæi *Actor. Eccles. Mediolan. par.* 3 *p.* 422 §. *Si vero fœtus, t.* 1 *ed. Patavii* 1754. Consule Bened. XIV, qui ea de re copiose disputat *de Synod, Diœces. l.* 7 *c.* 5 *n.* 7 *& seq.*

(4) Quod de parentibus dico, idem etiam dictum volo de tutoribus, qui cum parentum locum obtineant, eorum quoque consensus requiritur, ut Hebræorum infantes baptizentur. Quæsitum est, num avus paternus puerum hebræum, invitis parentibus, baptismo offerre possit. Constat id recte fieri, si puer patrem amiserit, ac matrem habeat dissentientem; quin etiam multi sunt, qui idem fieri posse defendunt, cum ambo parentes sospites sunt, & ambo dissentiunt. Gravior de avia paterna controversia fuit, quam definivit Bened. XIV literis datis ad Petrum Hieronymum Guilelmum, quæ extant *in ejus Bullario constit.* 54 *t.* 3 *p.* 259 *ed. Romæ seu Ven.*, & quibus statutum est, aviam paternam puerum hebræum baptismo offerre posse, quamquam mater, tutoresque dissentiant. Vide laudatam *Constitut.* 54, & alteram ejusdem Benedicti *Constitut.* 28 *p.* 113 *ejus Bullarii t.* 2 *indic. edit.*, ubi de baptismo Hebræorum tum infantum, tum adultorum late agitur, & omnia, quæ ad hanc materiam pertinent, accurate evolvuntur.

§. 29. Adulti baptismo non donantur, nisi illum sua sponte petant, quoniam nemini ad credendum vis inferenda est (1); neque cum petunt, statim baptismum obtinent, sed primum fidei rudimenta edocentur; unde factum catechumenorum nomen a græco verbo *κατηχουμαι docere, erudire*. Vetus hæc est Ecclesiæ consuetudo, ut adulti ad baptismum accedant, posteaquam in re Christiana eruditi sunt, eorumque animus diligenter cognitus atque exploratus est. Ea de causa instituta est catechesis, divisaque, ut rectius procederet, in gradus tres aut quatuor, nimirum in *audientes*, *genuflectentes* & *competentes* sive *electos* (2).

(1) Concil. Toletanum IV *can.* 57 *t.* 3 *collect.* Harduini, S. Gregorius M. *l.* 1 *ep.* 47 *col.* 542 *t.* 2 *opp. ed. Paris.* 1705.

(2) Initio Ecclesiæ, nulla interposita mora, baptismus dari consuevisse videtur, cum eum suscepturus suum jam satis patefecisset animum pietatis, & religionis plenum, fideique mysteria percepisset. Ita a Petro & Philippo factum constat ex Act. Apostol. VIII 38, X 47. Verumtamen cum experimento plane compertum esset, non satis tutam esse fidem eorum, qui sine periculo baptismo donati fuerant, institutus est catechumenatus, ut ita singulorum fides & vita diligenter probaretur. Habebat autem catechumenatus certos gradus, quos singillatim excurrere oportebat, ut ita catchumenos ad rem christianam diligentius instituerentur. Græci canonum interpretes Theodorus Balsamon, Alexius Aristinus, Joannes Zonaras *in Not. ad Concil. Neocæsar. can.* 5 apud Berveregium *Pandect. canon. t.* 1 *p.* 405 & 406 *edit. Oxonii* 1672, duos fecere gradus catechumenorum, alterum eorum, quos *ατελεστερους imperfectiores*, alterum eorum, quos *τελειωτερους perfectiores* vocant. Duos etiam fecere gradus Beveregius *loc. cit.*, Caveus *Primit. Christ. l.* 1 *c.* 8, Svicerus *Thesaur. t.* 2 *verb. κατηχεω*, Basnagius *de Reb. Sacr. & Ecclesiast. cont. Baron. p.* 485 *ed. Ultraject.* 1692. Sed eos plerique rejiciunt, quod ex ecclesiasticis monumentis compertum est, tres aut quatuor fuisse catechumenorum gradus. Confer Ducangium *Glossar. verb. Cathecumeni*, Cardin. Bonam *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 15 §. 4, *ibique* Salam *in Not. p.* 343 & *seq. t.* 1 *c.* 1 *art.* 6 *t.* 1 *p.* 12 *edit. Antuerpiæ seu Venet.* 1765 aliosque complures. Thiersius tamen *Exposit. Sacram. c.* 8, & Martenius *loc. cit. a competentibus electos* discriminant; sed Morinus *de Fonit. l.* 6 *c.* 1, quem plerique sequuntur, unum & eumdem facit *competentium*, atque *electorum* gradum. Forte non ubique, nec semper una & eadem obtinuit disciplina. Certe duo tantum gradus, alius videlicet eorum, qui proprie *cathecumeni*, & alius eorum qui *competentes* vocabantur, hoc est *imperfectiores*, & *perfectiores*, memorantur ab Origene *Contr. Celsum l.* 2 *p.* 487 *n.* 69 & *seq. t.* 1 *ed. Paris. indic.*, S. Zenone *l.* 2 *tract.* 1 *opp. ed. Aug. Vindelic.* 1758, S. Isidoro *de Offic. Eccl. l.* 2 *t.* 20 & 21 *p.* 609 & 610 *ed. Paris.* 1601, Rabano *de Instit. clericor. l.* 1 *c.* 26 *opp.*

t. 6 *p.* 9 *ed. Coloniæ* 1662, Leidrado Lugdunen. *de Sacram. Baptism. c.* 1 apud Mabillonium *Veter. analect. p.* 78 *ed. Paris.* 1723. Contra plerique ecclesiastici scriptores passim recensent tres aut quatuor catechumenorum gradus; quæ diversitas ad temporum & locorum usus referenda videtur. Probari tamen nequit opinio Josephi Binghami, qui *l.* 10 *Orig. Eccles. c.* 2 §. 2 *p.* 17 *t.* 4 *ed. Halæ Magdeburg.* 1755 alium invenit gradum catechumenorum, qui cum in imo catechumenorum gradu peccassent, ab ecclesia expellebantur, quos ipse ἐξωθουμένους vocat, sumpto vocabulo Concilii Neocæsariensis *can. col.* 5824 *t.* 1 *collect.* Harduini *edit. Paris.* ubi sancitum est quod si audiens peccaverit ἐξωθείσθω. Non erat hic catechumenorum gradus, sed erat expulsio & ejectio ab omni gradu catechumenorum, quæ eadem de pœnitentibus, qui peccassent, disciplina obtinebat. Hoc tamen erat discrimen inter catechumenos, & poenitentes, quod ii suum etiam habebant gradum extra ecclesiam, quo loco erant *flentes*, sed catechumeni nullum hujusmodi gradum obtinebant, & ideo cum ab Ecclesia expellebantur, arcebantur a Catechumenatu, mittebanturque ad illos, quos Ecclesia ab se prorsus alienos habebat. Simili ratione Synodus Eliberitana catechumenas, quæ haberent *comatos, aut viros cinerarios*, arcet *a communione*, videlicet ab Ecclesia, & a Catechumenatu, uti eum canonem recte explicat Albaspinæus *pag.* 185 *ed. Neap.* 1770.

§. 30. In imo gradu erant *Audientes*, ii nimirum, qui in ecclesia sermones, sacrasque scripturas audiebant, unde eorum nomen factum est. Qui se Baptismi desiderio teneri significaverant, signabantur signo crucis (1), ac manuum impositione (2), certisque precibus (3) catechumeni fiebant. Hi praesentes non erant, cum sacrificium peragebatur: sed finitâ Scripturarum explicatione cum ethnicis abibant, clamante Diacono: *ne quis audientium, ne quis infidelium* (4).

(1) Augustinus *de Catech. rud. c.* 26 *opp. t.* 6 *col.* 295 *ed. Venet.* cit., Theodoretus *Histor. Eccles. l.* 4 *c.* 18 *p.* 169 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720. In antiquo Codice Monasterii Bobiensis, quem Mabillonius dedit *in Mus. Italic. t.* 1, tum in fronte, tum in corde signum crucis fieri jubetur. Alius est ritus Missalis Gotici editi a Josepho Thomasio. Utrumque cum aliis libris ritualibus descripsit Martenius *de Antiq. Eccles. ritib. l.* 1 *c.* 1 *art.* 7 *t.* 1 *p.* 15 *ed. Antuerp. seu Venet.* 1763. Illud in Bobiensi Codice, quem Mabillonius edidit, animadvertendum est, quod non tantum signum crucis fieri, sed etiam *symbolum dici* jubetur: quod est contra arcani disciplinam, quæ symbolum coram catechumenis recitari vetabat. Forte illæ preces ad catechumenos non pertinebant, antequam mos generatim obtineret baptizandi pueros, qui simul catechumeni fiebant, & baptismum accipiebant.

(2) Severus Sulpitius *Dial.* 2 *de virt. S. Martini c.* 4 *p.* 107 *t.* 1 *ed. Veronæ* 1741, Eusebius *in Vit. Constantin. l.* 4 *c.* 61 *p.* 661

ed. Valesii Cantabrig., Conc. Arelatense I. *can.* 6 apud Labbæum *t.* 1. *col.* 1451 *ed. Ven.* Ex hoc ritu explicandi sunt *can.* 39 Concil. Eliberitani *tom.* 1 *col.* 997 *can.* 7 Concilii Constantinop. I. *t.* 2 *col.* 1129 & *can.* 95 Trullani apud *citat.* Labbæum *t.* 7 *col.* 1387, quibus locis *Christianum facere* idem est atque aliquem manuum impositione, certisque precibus in imo catechumenorum gradu collocare. Confer Hugonem Menardum in Sacram. S. Gregorii M. *Not.* 334 *opp. t.* 3 *col.* 361 *seq. ed. Maurin. Paris.* 1705, a quo cuncta, quæ ad hanc materiam pertinent, accurate describuntur.

(3) Consule Martenium *loc. cit.*

(4) Auctor *Constit. Apostolic. l.* 8 *cap.* 5 apud Cotelerium *PP. Apostolic. tom.* 1 *pag.* 369 *ed. Amstelodami* 724.

§. 31. Proximus erat locus *Genuflectentium*, quibus in genua provolutis imponebantur manus; atque hi proprie cathecumeni dicebantur, quaeque ad eos perinebat liturgiae pars, catechumenorum oratio vocabatur (1). Ad eos referebatur ea Diaconi proclamatio: *Quicumque catechumeni discedite*. Summus erat gradus eorum, qui cito baptismum erant suscepturi, quique appellabantur *Competentes*, quod jam baptismum peterent (2), & *Electi*, quod ad baptismum proxime accipiendum eligerentur (3). Hi sua dabant baptismo nomina, quae Diaconus viventium diptycis inserebat (4); & pro ipsis certae fundebantur preces, posteaquam reliqui catechumeni e templo discesserant (5).

(1) Concil. Nicænum *Can.* 14 apud Labbæum *t.* 2 *col.* 39. Post Episcopi sermonem catechumenorum oratio peragebatur, uti patet ex Conc. Laodiceno *Can.* 19 apud eumdem Labbæum *t.* 1 *col.* 1534. Harum autem precationum formulæ *Constitutionibus Apostolicis loc. ind. c.* 6 *p.* 399, atque a Chrysostomo *Hom.* 2 *in* 2 *ad Corint. n.* 8 *p.* 440 *t.* 10 *ed. indic.* recitantur.

(2) S. August. *de Fide & oper. c.* 6 *col.* 169 *t.* 6 *opp. ed. Maurin. Ven. citat.*, & *Sermon.* 216 *col.* 855 *t.* 5, S. Hidelfonsus *Adnot. de cognit. baptism. c.* 30 apud Balutium *Miscellan. sacr. p.* 221. 2 *ed. Lucæ* 1761.

(3) S. Leo M. *Ep.* 16 *ad Episcop. Sicul. c.* 5 *opp. t.* 2 *p.* 80 *edit. Romæ* 1755. Extat *in Constitut. Apostolicis l.* 8 *c.* 8 *p.* 399 *loc. cit.* oratio pro his catechumenis, hui βαπτιζόμενοι, hoc est jamjam baptizandi appellantur.

(4) S. August. *de Cur. gerend. pro mort. c.* 12 *col.* 525 *opp. t.* 6 *laud. ed. Venet.* Auctor operis, quod Dionysii nomine circumfertur, *de Hierarch. eccles. c.* 2 §. 5, ibique Pachimeres *p.* 753 & 273 *t.* 1 *edit. Antuerp. cit.*, Conc. Constantinop. sub Menna habitum *act.* 5 *col.* 1323 *t. collect.* Harduini.

(5) Græcam Ecclesiam certas pro catechumenis, energumenis & pœnitentibus preces habuisse constat, quæ quidem diverso tempore fundebantur; sed non ita exploratum est, num eadem etiam fuerit Latinæ Ecclesiæ disciplina. Eamdem profsus fuisse, verisimile est, uti observat Binghamus *Origin. eccles. l.* 14 *c.* 5 *t.* 6 *p.* 228 *ed. indic.*

§. 32. Statim ac catechumeni inter audientes erant relati, incipiebant catecheses, quibus fidei rationes, vitæque christianæ officia edocebantur. Quo munere instituendi catechumenos Episcopi, aut Presbyteri, Diaconive, minoresve etiam clerici, & interdum laici fungebantur (1). Docebant autem catechistæ in exedris Ecclesiæ (2); magnaque erat in catechumenis instituendis eorum cura & diligentia; quasi qui formarent animos teneros puerorum, qui primum imbuuntur iis, quæ cognitu facilia sunt, ut ad graviora & difficiliora paratiores accedant. Quare primum veritates simplices & apertas proponebant, officiaque explicabant vitæ christianæ (3): sed de mysteriis religionis ac ritibus sacramentorum nullum faciebant verbum, antequam proxime adesset Baptismi suscipiendi tempus; qua in re catechumeni pares erant ceteris profanis, qui mysteria nostra ignorabant. Atque hæc celebris est arcani disciplina, quam ab ipso Christo, et Apostolis, acceptam diu Christiani retinuerunt (4), quaeque demum sua veluti sponte desiit, postquam ethnica superstitio fere ubique extincta, et sublata fuit (5).

(1) Episcopum catechistæ officio functum testatur *S. August. Ep.* 20 *col.* 901 *n.* 4 *t.* 3, ac Theodorus lector *Collectan. lib.* 2 *in Biblioth. PP. t.* 26 *p.* 86 *ed. Lugdun.* Presbyterum constat ex Chrysostomo *Catechés. ad illuminandos opp. t.* 2 *p.* 225 *cit. ed. Paris.*, quam ipse habuit, cum esset Presbyter Antiochiæ. Diaconum ostendit August. *de Catechiz. rudib. cap.* V *col.* 263 *opp. t.* 6 *ed. Maurin. Ven. cit.*, Lectorem, Cyprianus *Ep.* 24 *p.* 35 *ed. Rigaltii Paris.* 1666, neque majorem ordinem in ecclesia habuisse videtur Origenes, quem Eusebius *Histor. l.* 6 *c.* 3 *p.* 260 *ed. Cantabrig.* 1720, & S. Hieronymus *de Vir. illustr. in Origene c.* 54 *opp. t.* 2 *col.* 877 *edit. Veronæ cit.*, Catechistam Alexandriæ fuisse narrant, cum decem atque octo annos natus esset. De laico vide Auctorem *Constit. Apostol. l.* 8 *c.* 32 apud Cotelerium *p.* 418 *ed. indic.*

(2) S. Ambrosius *Epist.* 20 *ad Marcellianam n.* 4 *col.* 901 *edit. Venet. cit. t.* 3 se competentibus in Baptisterio symbolum tradidisse scribit. Erant autem, ut plurimum distincta, sed ecclesiæ conjuncta ædificia, in quibus catechumeni instituebantur, quæque *catechumenia*, sive *catechumenorum mansiones* dicuntur a Leone *Novell.* 72, atque a Conc. Trullano *Can.* 97 apud Labbæum *t.* 7 *col.* 1390 *ed. Venet.* Balsamone ac Zonara *in eum Can.* apud Beveregium *Pandect. Canon. t.* 1 *p.* 275 *&c. Oxonii* 1672. Cum Episcopus aut Presbyter catecheses habebant, eas habebant etiam in Ecclesia, ceteri extra eam; atque hinc Demetrius Alexandrinus graviter reprehendit Alexandrum Episc. Hierosolym., & Theoctistum Episc. Cæsareensem, quod Origeni, cum nondum esset Presbyter, publice in Ecclesia concionandi facultatem dedissent. Confer Valesium *in Euseb. l.* 6

t. 19 *p.* 285 *n.* 3 *edit. Cantabrigiæ* 1720. Multa de catechisibus habet *Diss.* 2 *S. Cyrilli Hierosolymitan. cap.* 4 & 5.

(3) S. August. singulari libro, quem edidit, *de Catechizandis rudibus*, & cujus veluti summam edidit Alcuinus *Ep.* 7 *ad Carolum M. p.* 1487 *ed. Par.* 1617, ritus tradit in catechumenorum institutione servandos. Consule Chardonium *Histor. Sacr. l.* 1 *c.* 3.

(4) Arcani disciplinam ab ipsa Christi & Apostolorum memoria repetunt Antonius Pagius *in Baron. ad an.* 118 *n.* 4 *seqq. p.* 95 *t.* 2 *edit. Lucæ*; Chardonius *Histor. sacrament. l.* 1 *cap.* 2; Emanuel Schelestratus, qui peculiari dissertatione *de Disciplina arcani* egregie, præter ceteros, materiam hanc illustravit. Huc sane spectat illud Christi, qui cum a discipulis interrogatus fuisset, quamobrem Judæos parabolis alloqueretur, respondit apud Matthæum XIII 11, *quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum*; *illis autem non est datum*; & huc similiter ea verba ipsius Christi ad Apostolos, Matth. VII 6, *nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos*, quemadmodum verba ipsa interpretantur Clemens Alexand. *Stromat. l.* 1 *p.* 348 *t.* 12 *t.* 1 *ed. Oxonii* 1715, Tertullianus *de præscript. advers. hæretic. c.* 41 *pag.* 217 *ed. Rigaltii Paris.* 1675, Chrysostomus *de Compunct. l.* 1 *c.* 6 *opp. t.* 1 *p.* 151, *et Homil.* 22 *in Matth. n.* 3 *p.* 287 *t.* 7 *ed. Paris. cit.* Quod a Christo acceperant, Apostolos, atque Ecclesiæ Patres fecisse, manifestum est. Nam Apostoli in orationibus ad Judæos, atque Ethnicos nullum de abditis fidei mysteriis verbum habent Act. II, IV, X, XVII, nominatim autem Paulum Christi legem observasse tradit *Clemens Alexandrinus Stromat. l.* 5 *c.* 10 *p.* 685 *t.* 2 *ed. cit.* ex eo Pauli verbo: *ut aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis*, itemque ex eo *sapientiam loquimur inter perfectos*. Apostolorum exemplo Ecclesiæ Patres reticentiæ legem, arcanique disciplinam servasse diligenter, constat ex Tertull. *loc. cit.* Cyrillo Hierosolym. *Catech.* 6 *n.* 29. 106 *ed. Paris. cit.*, Nazianzeno *Orat.* 40 *de Baptism. p.* 647 *t.* 1 *opp. edit. Paris. cit.* Chrysostomo *Hom.* 46 *in act. c.* 3 *opp. t.* 9 *p.* 349 *ed. ind.*, Cyrillo Alexandr. *Adv. Julian l.* 7 *p.*245 *opp. Julian. ed. Lipsiæ* 1696, Ambrosio *Offic. l.* 1 *c.* 50 *n.* 260 *opp. t.* 3 *col.* 79 *ed. indic.*, Augustino *in Psalm.* 109 *n.* 17 *opp. t.* 4 *col.* 1241 *edit. ind.*, Innoc. I. *Epist.*25 *ad Decent.* apud Coustantium *Ep. Roman. Pontif. col.* 859. Quod etiam confirmat reprehensio illa Ethnicorum adversus Christianos, quod clancularia esset eorum doctrina, & confirmat id, quod Athanasi ætate ab Arianis factum est. Hi enim, ut sibi Ethnicorum patrocinium adsciscerent, fracta arcani lege, rem totam patefacere non dubitarunt tum editis tractatibus, quibus Trinitatis mysterium explicabatur, tum etiam Ethnicis in ecclesiam admissis, ubi magis abdita & secreta perspicerent. Hinc Athanasius *Apol. cont. Arian. p.* 118 *n.* 31 *t.* 1 *opp. ed. Maur. Patav.* 1777, queritur de *Præfecto Ægypti Philagrio apostata*, *ethnicisque militibus admissis ad ea disquirenda*, *quæ ne catechumenos quidem conspicere liceat. Sacra mysteria ab Ethnicis direpta*, & *in terram projecta* in ordinatione Gregorii Alexandrini contra Athanasium memorat Epist. I. Julii Pap. *ad Eusebianos* apud Coustantium *Epist. Roman. Pontific. col.* 378: *Profanos sanctorum*, idest fidelium, *judices*, & *novam ac inusitatam mixtionem*, *mysticas nempe quæstiones spectante vulgo tractatas* dolet Gregor. Nazianz.

in Orat. 21 *de Laud. Athanasii n.* 50 *p.* 387 *opp. t.* 1 *Coloniæ* 1690, ex quo magnam tum catechumenorum, tum ethnicorum fuisse offensionem, constat ex Athanasio *de Synodis n.* 2 *opp. t.* 1 *par.* 2 *p.* 573 *ed. Patavii* 1777. Ex quibus intelligimus, cur in publicis Patrum concionibus, præsertim cum de sacramentis agitur, frequenter occurrat ea formula: *norunt initiati, norunt fideles, quod dicitur*; atque etiam intelligimus, quanta sit ad Religionem tuendam necessitas traditionis, per quam multa accepimus, quæ, ne profanis paterent, Ecclesiæ Patres literis consignare noluerunt. Hæretici scriptores Dallæus *de Scriptis Ignat. l.* 1 *c.* 22, & Binghamus *Origin. lib.* 10 *c.* 5 §. 3 *t.* 4 *p.* 123 *seq. ed. Halæ Magdeburg.* 1755, hanc disciplinam Apostolis ignotam, multoque serius in Ecclesiam inductam putant. Sed eos refellunt, quæ de Christo & Apostolis memoriæ sunt prodita; refellit Basilius *de Spiritu S. c.* 27 *p.* 55 *t.* 3 *opp. ed. cit.*, qui eam disciplinam ab Apostolis, atque antiquis Patribus servatam tradit; refellit Tertull. *loc. cit.*, qui eam repetit a Christi præcepto: *nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.*

(5) Confer Pagium *in Baronium ad ann.* 120 *n.* 4 *& seq. p.* 95 *& seq. ed. Lucæ* 1738 *t.* 2.

§. 33. Cum satis erant probatis, & satis in re christiana eruditi (1), appropinquante solemni die (2), catechumeni baptismum petebant; & ideo sua dabant nomina (3), per quæ sese quasi candidatos baptismi declarabant. Ergo accipiebant symbolum, & orationem dominicam (4); sua confitebantur crimina (5), agebant pœnitentiam (6), manuum impositioni, exorcismis, exsufflationibus (7), precibus subjiciebantur; atque etiam sal benedictus in eorum os inserebatur (8). Baptismum etiam antecedebant lotiones duæ, altera capitis, altera pedum (9), præterea caput catechumeni sacro oleo ungebatur (10). Sed Ecclesia in primis curabat, ut qui baptismum petebant, tanto munere essent digni; & ideo post data a competentibus nomina, plura adhibebat scrutinia, per quæ eorum corda scrutabatur, videbatque, *quanta vigilantia convenirent, quo studio ferverent, qua cura penderent* (11).

(1) De tempore catechumenatus non una, atque eadem semper fuit ecclesiæ disciplina. Synodus Eliberitana *Can.* 42 apud Labbæum *t.* 1 *col.* 997 *ed. Ven.*, & Justinus *Novel.* 144 *cap.* 3 apud Dionysium Gothofredum biennium; Auctor *Constit. Apostolic. l.* 8 *c.* 32 *p.* 418 *t.* 2 apud Cotelerium *loc. ind.*, & Nicæni Patres *Can.* 14 *t.* 2 *col.* 39 apud citatum Labbæum triennium constituunt; Synodus Agathensis *Can.* 34 *t.* 5 *col.* 527, menses octo Judæis; Synodus Eliberitana *Can.* 4 *col.* 992 *loco mox citato*, annos tres Flaminibus præscribit. Si quis in catechumenatu peccaret, tempus producebatur, ac de superiore ad inferiorem gradum catechumenus dejicie-

batur, & cum in imo erat gradu, extrudebatur. Concilium Neocæsareense *Can.* 5 *t.* 1 *col.* 1514 apud eumdem Labbæum. Interdum tempus ipsum contrahebatur, cum id justa aliqua causa postulabat; atque ita S. Greg. M. *l.* 8 *ep.* 23 *col.* 912 *t.* 2 *ed. Paris. cit.* cuidam Episcopo permisit, ut Judæos in Agro Agrigentino baptizari cupientes, post indictum quadraginta dierum jejunium, baptismo donaret.

(2) Solemnis Baptismi tempus erat olim Pascha, & Pentecostes. Tertullianus *de Baptism. c.* 19 *p.* 232 *ed. Paris.* 1673, Siricius *Epist.* 1 *ad Himer. Tarracon. c.* 2 apud Coustantium *loc. cit. col.* 626, Leo M. *Ep.* 16 *ad Episc. Sicil. c.* 3 *p.* 80 *opp. t.* 2 *ed. Romæ* 1755, Gelasius *Decret. c.* 10 apud Pithœum *Cod. Can. p.* 266 *Paris.* 1687. Postea dies Natalis Christi, aliique festi dies accesserunt. Græci etiam die Epiphaniæ, Galli quinque quotannis diebus, Hispani etiam diebus festis Apostolorum, ac Martyrum solemnem baptismum conferre consueverunt. Quæ omnia pluribus collectis antiquis monumentis accurate explicat Martenius *de Antiq. eccl. rit. l.* 1 *c.* 1 *art.* 1 *t.* 1 *p.* 1 *ed. Antuerpiæ Venet.* 1763. Verum non hoc ita intelligendum est, quasi non omni die baptismum conferre liceret, præsertim cum id justa aliqua causa postularet. Augustinus *Sermon.* 210 *n.* 2 *col.* 927 *t.* 5 *opp. ed. Maurin. Venet.* 1731; & Siricius P. *cit. Epist.* 1 *ad Himer. Tarracon. c.* 2 *col.* 627 *Epist.* 10 *ad Gal. Episc. c.* 4 *col.* 692 apud eumdem Coustantium.

(3) Semper ante baptismum, sed non uno ubique tempore catechumeni sua dabant nomina. Novum sumebant ethnici nomen; Christianorum liberi ante baptismum nullum, ut plurimum, habebant, ac si haberent, plerumque mutabant. Socrates *Histor. l.* 7 *c.* 28 *p.* 368 *ed. Cantabrig. cit.*, Gregorius Turonensis *Histor. Franc. l.* 8 *c.* 22 *col.* 395 *& Vit. Patr. c.* 8 *n.* 1 *col.* 1184 *ed. cit.*, Baronius *ad an.* 259 *n.* 11 *p.* 69 *col.* 1184 *t.* 3 *ed. Lucæ.* Consule Conc. Carthagin. IV *Can.* 85 apud Labbæum *tom.* 2 *col.* 1444 *edit. Venet.*, S. Greg. Nyss. *in Orat. advers. eos qui differunt baptismum p.* 956 *t.* 1 *opp. ed. Paris. cit.*, S. Cyrillum Hierosolym. *Catech.* 1 *p.* 18 *n.* 4 *ed. cit.*, S. Augustin. *Confess. l.* 9. *c.* 6 *col.* 162 *t.* 1 *ed. Venet. cit.*

(4) Generatim definiri non potest, qua die competentibus symbolum traderetur, cum in ecclesiis quibusdam id fieret Dominica Palmarum, in aliis feria quarta post quartam Dominicam Quadragesimæ; in aliis denique aliis ante Pascha diebus; quin alii semel, alii bis, ter alii symbolum tradebant, sicuti observat Martenius *loc. cit. art.* 11 §. 10 *& seq. p.* 23. Antequam symbolum traderet Episcopus, aliquem ab eo tractatum habitum fuisse, indicat non obscure S. Ambrosius *ep.* 20 *n.* 4 *coll.* 901 *opp. t.* 3 *ed. Maurin. Venet.* 1751. Dominica quoque oratio tradebatur, uti patet ex S. August. *Serm.* 58 *coll.* 337 *opp. t.* 5 *ed. Venet. ind.*, & in Romana quidem Ecclesia eadem die Symbolum, ac Dominica Oratio tradebantur.

(5) Tertullianus *de Baptism. c.* 20 *p.* 132 *ed. Paris.* 1776: Gregor. Nazianz. *Orat.* 40 *de Baptism. n.* 26 *opp. t.* 1 *p.* 657 *ed. Coloniæ* 1690, S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 1 *p.* 18 *n.* 5 *edit. Paris. cit.*, Eusebius *de Vit. Constantin. l.* 4 *c.* 61 *p.* 661 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720. Non erat tamen hæc confessio ad baptismum necessaria, sed eam catechumeni emittebant, ut antiquam vitam in scrutiniis exponentes, quærerent, quid deserere, quid sequi, & quod

vitæ institutum amplecti deberent, ut se vere christianos ostenderent. Hujus confessionis rationem non obscure indicat antiquus Auctor. *Serm. in psalm.* 41 *ad Neophytos in app. t.* 6 *opp. Augustini col.* 287 *edit. indic.*, cum de catechumenis dicit hæc: *per omnem quadragesimam vacaverunt orationi, atque jejunii, in sacco & cinere dormierunt, futuram vitam peccatorum suorum confessione quærentes.*

(6) Consule Martenium *loc. cit. art.* 10 *p.* 28, ubi multa ea de re testimonia colliguntur. Ab hac pœnitentia solos parvulos immunes fuisse docet August. *Serm.* 351 *c.* 2 *col.* 1351; ac *Serm.* 352 *c.* 1 *col.* 1363 *app. t.* 5 *p.* 2 *ed. Ven. cit.* negat ad baptismum Christi, in quo omnia peccata delentur, quemquam bene accedere, *nisi agendo pœnitentiam de vita pristina.* Ejus autem institutionem quidam repetunt a Petri præcepto, qui constat ex epistola Herivei Rhemensis *ad Wittonem Rotbomagensem c.* 6 *Biblioth. PP. t.* 17 *p.* 243 *ed. Lugdun.*, ubi Clodovæum aliquot ante baptismum *diebus commoratum tradit, ut pœnitentiâ, secundum Apostolicum præceptum, prius ablueretur lacrymis, dicente B. Petro Principe Apostolorum: pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.* Auctor *Recognitionum l.* 3 *c.* 67 & *l.* 7. *c.* 36 *p.* 537 & 564 apud Cotelerium *PP. Apostolic. ed. ind.* jejunium memorat, cui baptismum suscepturi vacare debebant; & hujus quidem jejunii mentio etiam est apud Justinum M. *Apol.* 1 *n.* 61 *p.* 79 *ed. Maurin. Paris.* 1742, in Conc. Carthaginensi IV *Can.* 85 *col.* 1444 *t.* 2 *coll.* Labbæi, apud Tertull. *de Baptism. c.* 20 *p.* 232 *ed. Venet.*, S. August. *de Fid. & oper. c.* 6 *col.* 169 *opp. t.* 6 *ed. Maurin. Venet.* 1731, ubi & cetera, quæ Catechumenos præstare oportebat, describuntur.

(7) S. August. *loc. mox cit.* Apud Latinos exsufflationes in faciem catechumeni fiebant, uti constat ex Libris Ritualibus; apud Græcos etiam in aures. Concil. Constantinop. I. *Can.* 6 apud Labbæum *t.* 2 *collect.* 1129.

(8) S. August. *Confess. l.* 1 *c.* 11 *collect.* 75 *opp. t.* 1 *ed. Maurin. Ven. cit.*, quem salem August. *de Baptism. contr. Donat. l.* 4 *cap.* 21 *c.* 138 *t.* 9, & *de Peccat. merit. l.* 2 *c.* 16 *collect.* 62 *t.* 10 sacramentum catechumenorum appellat. In *Can.* 65 *Consecr. dist.* 4 dicitur *Sal cœlestis sapientiæ.* Vide etiam Conc. Carthagin. III *Can.* 8, ibique Albaspinæum *in Not. p.* 226 *opp. var. ed. Neap.* 1770.

(9) Capitis lotio die Dominica Palm. absolvebatur; idcirco hic dies in antiquo Ordine Romano *Capitolavium* dicitur, Isidorus *etymol. l.* 6 *c.* 18 *de Eccl. Offic. l.* 1 *c.* 27 *p.* 80 *et* 589 *edit. Paris.* 1605, Rabanus *de Instit. Cleric. l.* 1 *c.* 35 *opp. t.* 6 *p.* 23 *ed. Colon.* 1626. Pedum lotionis, præter ceteros, mentio est apud Augustinum *Epist.* 54 *ad Januar. n.* 10 *opp. t.* 2 *col.* 127 *ed. Venet. cit.*, & Ambrosium *de Sacram. l.* 3 *c.* 1 *n.* 4 *t.* 3 *col.* 455 *edit. ind.* eaque feria v. in cœna Domini peragebatur. In quibusdam tamen locis post baptismum hanc lotionem fieri consuevisse monet Chardonius *Histor. sacram. l.* 1 *c.* 18.

(10) Unctionem hanc capitis, quæ baptismum anteibat, quæque alia erat ab unctione verticali, quæ illum sequebatur, memorant Auctor *Recognit. l.* 3 *c.* 67 apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 537 *ed. indic.*, Ambrosius *de Sacram. l.* 1 *c.* 2 *opp. t.* 3 *col.* 440 *edit. Parit. citat.*, Chrysostomus *Homil.* 6 *in Ep. ad Coloss. opp.*

t. 11 *col.* 369 *ed. cit.*, Siricius P. *Ep.* 10 *n.* 11 apud Coustantium *Epist. Rom. Pont. col.* 693. Ungebatur autem initio in Ecclesia Latina tantum caput, deinde etiam inter humeros, ac supra pectus unctio fieri cœpit. Græci totum corpus ungebant, uti ostendit Auctor *Eccles. Hierarch. c.* 2 §. 7 *p.* 253 *ed. Antuerp.* 1634. Oleum, quo baptizatus ungebatur, *unguentum* vocant, ac distinguunt ab oleo, quod ante baptismum adhibebatur. Auctor *Constit. Apostol. lib.* 7 *c.* 22 apud Cotelerium *loc. cit. p.* 371, & Auctor, qui Justini nomine scripsit *Resp. ad Orthodox. qu.* 137 *p.* 501 *in append. opp. Justin. edit. Paris.* 1742.

(11) S. August. *de Fid. et oper. c.* 6 *col.* 169 *t.* 6, atque hinc ipse Augustinus *de Symb. l. l.* 2 *c.* 1 *col.* 153 *d. t.* 6 scrutinium *examen* appellat. Theodulphus *de Ordin. baptism. c.* 8 *in Biblioth. PP. t.* 14 *p.* 10 *ed. Lugdun.*: *Hunc enim morem*, inquit, *Ecclesia servare consuevit, ut per aliquot dierum spatium hi, qui in solemnitate paschali baptizandi sunt, scrutentur, ut instructis, et doctis, et simplici corde ad fidem veram venientibus vitæ sacramenta impertiantur*. Plura ante baptismum scrutinia adhibebantur, de quibus late agit Martenius *loc. cit. art.* 11 *p.* 29, S. Zeno *l.* 2 *tract.* 27 *p.* 233 *opp. t.* 1 *edit. August. Vindel.* 1758, memorat *legitimum examinis*, aut scrutinii *numerum*, quibus verbis intelliguntur septem scrutinia, quæ fiebant, antequam competentes baptismo donarentur. De his Amalarius Archiepisc. Trevirensis, seu potius Alcuinus *in Epist. ad Carolum M. c.* 12 apud Canisium *Thesaur. monument. Eccles. t.* 2 *par.* 1 *p.* 545 *ed. Antuerp.* habet hæc: *terminium finitur sabbato ante Pascha. Ipso die facimus scrutinium septimum, sicut in Romano Ordine invenimus scriptum.*

§. 34. Solemni adveniente die, catechumeni ad Baptisterium adducebantur (1), qui locus, ut plurimum, erat ab ecclesia distinctus ac separatus (2); atque ibi tria maxime præstabant, antequam baptismum acciperent. Scilicet renunciabant Satanæ, pompisque & operibus ejus (3), quam renunciationem ter emittebant conversi ad occidentem (4), atque in Satanam tamquam præsentem exsufflabant, & exspuebant, aliasque edebant aversantis animi significationes (5). Deinde versa ad Orientem facie (6) sese adscribebant Christo, cui deinceps sese perpetuo servire promittebant (7). Denique manibus, oculisque ad cœlum sublatis fidem profitebantur, secundum verba symboli, quod baptismum accepturi ter solenniter repetebant (8).

(1) Initio baptismum nullo certo loco datum ostendit exemplum Eunuchi, quem Philippus Diaconus in via, & custodis carceris, quem Paulus domi suæ baptizavit. Tertull. *de Baptism. c.* 4 *p.* 225 *ed. Rigaltii Paris.* 1675. & Auctor *Recognitionum* sub nomine S. Clementis Romani *l.* 4 *c.* 32, & *t.* 6 *c.* 15 apud Cotelerium *PP. Apostol. p.* 546 & 558 *t.* 1 *ed. ind.* multus in fluminibus, stagnis, fontibus baptizatus memorant. Constantinus in memoriam Chri-

sti Servatoris baptismum in Jordane accipere vehementer cupiebat, uti narrat *Eusebius de Vit. Constantin. l. 4 c. 62 p. 662*, ac Theodoretus *Histor. lib. 1 c. 32 p. 64 ed. Cantabrig.* 1720. Plures in loco Bethabaræ, ubi Joannes baptizabat, trans Jordanem baptizari voluisse, tradit S. Hieron. *de loc. hebr. col. 182 t. 3 ed. Vallarsii cit.* Sed deinceps pace Ecclesiæ reddita, constituta sunt baptisteria, quæ erant sacræ ædes juxta ecclesiam, in quibus unicuique tribueretur baptismus, nisi qua necessitas facere secus cogeret. Justinianus *Novel.* 58 priscis legibus sancitum inquit, ut nemini liceat, quæ sacratissima sunt, domi agere; & Concil. Constantinopol. sub Menna *Act. 1 col.* 1194 *&* 1206 *t. 2 collect.* Harduini *ed. Paris.* Zonaram Monachum reprehendit, quod domi baptismum administrasset. Hujusmodi baptismi domi collati antiquis conciliis nomine παραβαπτισματων improbantur. Novo jure cautum est, ut in cathedralibus & parochialibus Ecclesiis tantum extet fons baptismalis, ut a suo quisque Parocho in Ecclesia baptizetur, nisi aliud postulet vel necessitas, vel magna dignitas ejus, qui baptismum suscipere debet, *Clem. unic. de Baptismo*, Rituale Romano *de Baptism.*

(2) Consule Martenium *loc. cit. art.* 2 *p.* 5.

(3) Auctor *Constit. Apostol. l. 7 c.* 41 apud Cotelerium *loc. ind. p.* 383 describit formulam, qua catechumenus renunciabat *Satanæ, & operibus ejus, & angelis ejus*, & inventis ejusdem, *ac omnibus, quæ sub eo sunt.* Ejusdem formulæ sententiam habent Hieronymus *in Matth. l. 1 c. 5 opp. t. 7 c. 28 ed. Vallarsii Veron.* 1737, Tertullianus *de Spectac. c. 4 p. 74 edit. Paris. cit.*, *Cyprianus Epist. 6 p. 16 ind. ed. Paris.*, Ambrosius *de Myster. c. 2 n. 7 opp. t. 3 col. 409 ed. indic.* Interdum etiam spectacula in hac renunciandi formula diserte momorantur, ut in illa Salviani *de Gubernat. Dei lib. 6 n. 6 p. 121 ed. Pedeponti* 1743. *Abrenuntio diabolo, pompis, spectaculis et operibus ejus.* Atque hujus quidem renunciationis usum tam vetustum facit *Basilius de Sp. S. c. 27 n. 66 p. 55 ed. Paris.* 1730, ut ejus originem ab Apostolica traditione repetat.

(4) Occidentem spectare idem erat atque ipsum spectare Satanam, qui *princeps* dicitur *tenebrarum*, ut inquit Cyrillus Hierosolym. *Catech. 1 mystag. p.* 307 *n. 4 ed. cit.* Trina est renunciatio, uti testatur Auctor *de Eccles. hierarch. c. 2 §. 3 & seq. t. 1 edit. Antuerppiæ* 1634. Hujus autem trinæ renunciationis mysteria explicat Vicecomes *de Rit. Baptism. l. 2 c.* 20.

(5) Vide Auctorem *de Hierarch. Eccles. loc. cit.* Hæc autem renunciatio in porticu, seu vestibulo emittebatur. Nam baptisteria duo, ut plurimum, habebant distincta conclavia, porticum aut vestibulum, in quo catechumeni Satanæ renunciabant, fidemque profitebantur; atque interiorem domum, in qua baptismi cæremoniæ peragebantur.

(6) *In mysteriis*, inquit Hieron. *in Amos l. 3 c. 6 col.* 322 *opp. t. 6 edit. Vallarsii Veronæ* 1736, *primum, renuntiamus ei, qui in occidente est, nobisque moritur cum peccatis; & sic versi ad orientem pactum inimus cum sole justitiæ, & ei servituros nos esse promittimus.* Eadem habet S. Ambrosius *lib. mox indic.*

(7) Sponsionem, qua catechumenus sese Christo perpetuo servire promittebat, *promissum, pactum & votum* a Latinis appellatur. Formulam tradit Auctor *Constit. Apostolic. cit. c. 41. Post*

renuntiationem vero, dum adscribit se, dicat: & adscribor Christo, & credo, & baptizor. Similem habet Chrysost. *Homil.* 6 *in Epist. ad Coloss. n.* 4 *opp. t.* 11 *p.* 369 *ed. Paris.* Augustini ætate quidam fuerunt, qui fidei in Christum, non vero universalis obedientiæ professionem emittere parati erant; & tamen baptismum petere non dubitabant. Contra hos ipse Augustinus scripsit egregium librum *de Fide & operibus*, quo Christiano homini tum fidem, tum bona opera necessaria esse demonstravit.

(8) Plures quidem catechumeni traditum symbolum reddere debebant; sed cum instaret baptismus, ter, ac solemniter, & coram multis testibus, manibusque, & oculis ad cœlum sublatis fidei professionem emittebant, & rogati respondebant. Cyrillus Alexand. *l.* 12 *in Joan. c.* 21 *p.* 1119 *ed. Paris.* 1639, Auctor *Eccl. hierarch. c.* 2 *p.* 258 *t.* 1 *edit. Antuerp. cit.*, Leo M. *Serm.* 23 *in Nativ. Domini* 4 *c.* 6 *p.* 54 *t.* 1 *ed. Romæ* 1753, August. *de Fid. & oper. c.* 9 *col.* 172 *opp. t.* 6 *indic. edit.*, Ambrosius *de Spiritu Sancto l.* 2 *c.* 10 *col.* 70 *opp. t.* 4 *ed. ind.* Narrat autem August. *Confess. l.* 8 *c.* 2 *col.* 246 *t.* 1. Romæ ex edito loco in conspectu populi, nisi nimia catechumeni verecundia obstaret, hanc fidei professionem emitti consuevisse.

§. 35. Baptizati in vertice ungebantur (1), tum albis induebantur vestibus (2), eorum capiti mysticum velamen, & corona imponebatur (3), iisque tradebantur cereæ faces (4), ac porro dabatur Confirmatio, & Eucharistia (5), postremo lac & mel benedictum ad infantiæ significationem (6). Nunc non omnes, qui olim in usu erant, ritus & cæremoniæ ab Ecclesia retinentur. Desiit solemnis illa catechesis, & antiqui desierunt gradus catechumenatus; sed nunc etiam adulti, antequam baptismum suscipiant, in fide & bonis operibus instituendi sunt, ne rudes & ignari, ac minus recte probati sanctissimam religionem amplectantur.

(1) Innocent. I. *Epist.* 25 *ad Decent. Eugubinum Episc. cap.* 3 *col.* 853 apud Coustantium *Epist. Roman. Pontif.*, Ambros. *de Sacram. l.* 2 *c.* 7 *n.* 14 *col.* 453 *opp. t.* 3 *ind. ed.*, Isidorus *de Offic. eccles. l.* 2. *c.* 25 & 26 *p.* 613 & 614 *ed. Paris.* 1601. Hujus unctionis originem a Silvestro Pontif. repetunt Amalarius *de Eccl. offi. l.* 1 *c.* 27 *in Biblioth. PP. t.* 14 *p.* 957 *ed. Lugdun.*, Walfridius *de Reb. eccl. c.* 26 *p.* 690 *t.* 10 *in Bibl. PP. Paris.* 1642, Rabanus *de Instit. cleric. l.* 1 *c.* 28 *t.* 6 *p.* 9 *ed. Coloniæ* 1626, ex quo colligit Hugo Menardus *in Not. ad l. Sacrament. S. Gregorii M. not.* 334 *col.* 385 *opp. t.* 3 *ed. cit.*, scriptores omnes Silvestro antiquiores, qui unctionem memorant, de sacramento confirmationis intelligendos esse. Multi tamen vetustissimam quidem hanc unctionem faciunt, sed negant, ullo certo monumento confici posse, eam a Silvestro fuisse institutam. Illud inter omnes constat, quod hæc verticalis unctio sacro chrismate peragebatur, eaque diversa erat ab unctione, frontis, hoc est a sacramento confirmationis. Illam Sacerdoti permittit, hanc vero uni Episcopo servat Innocentius I. *in Epist. ad*

Decent. Eugub. c. 3 *col.* 858 apud Coustantium. Atque ad hanc frontis unctionem pertinet. Auctor *Constit. Apostol. l.* 3 *c.* 16 apud Cotelerium *laud. l. c. p.* 291. Verisimile autem est, verticalis unctionis ministrum alium fuisse a ministro baptismi, cum unus sacerdos tantam illam hominum multitudinem baptizare, ac simul ungere non posset. Ante unctionem Sacerdos baptizatis osculum dabat, quem ritum memorant S. Cyprianus *Epist.* 59 *ad Fidum p.* 95 *ed. Rigaltii Paris.* 1666, & S. Joan. Chrysost. *de Util. legend.. scriptur. opp. t.* 3 *c.* 6 *p.* 81 *c. ed. Paris.*

(2) S. August. *Serm.* 223 *qui* 5 *est in vigil. Pasch. col.* 963 *tom.* 1, & *Epist.* 34 *n.* 2 *opp. t.* 2 *col.* 64 *edit. Maurin. cit.*, S. Ambros. *de Myster. c.* 7 *n.* 34 *col.* 417 *opp. t.* 3 *ed. indic.*, Eusebius *in Vit. Constantin. l.* 4 *c.* 62 *p.* 652 *ed. cit.*, S. Gregorius M. *in Sacram. opp. t.* 3 *col.* 73 *ibiq.* Menardus *in Not. col.* 356 *ed. ind.* Gerebantur eae vestes per dies octo; quo factum, ut dominica post pascha *dominica in albis* diceretur, quoniam usque ad eam diem baptizati vestes albas gerebant. Usurpatur hodie etiam ritus albae vestis, sed ea neophyti eodem tempore induuntur, atque exuuntur. Infantibus, qui vestitu non utuntur, album sudariolum datur. Catechismus Rom. *par.* 2 *c.* 2 §. 37.

(3) S. Jo. Chrysost. *Catech.* 1 *ad illuminan. opp. t.* 2 *n.* 1 *p.* 226 *edit. Paris.*, Theodulphus Aurelianensis *de Ordin. Baptism. c.* 16 *p.* 13 *t.* 14 *Bibl. PP. ed. Lugdun.*, Rabanus *de Instit. cleric. l.* 1 *c.* 29 *t.* 6 *p.* 10 *ed. Coloniae* 1620. In Ecclesiis quibusdam etiam lotio pedum adhibebatur, de qua vide Martenium *loc. cit. art.* 15 *n.* 8 *p.* 54.

(4) S. Greg. Nazianz. *Orat. de Baptism.* 40 *p.* 672 *ed. Colon.* 1690, S. Ambros. *de Lapsu virgin. consecr. c.* 5 *col.* 306 *n.* 1 *t.* 3 *edit. cit.*, S. Gregorius Turonensis *Hist. Franc. l.* 5 *c.* 11 *p.* 213 *edit. Paris.* 1699. Dabantur autem catechumenis extincti cerei, quos ipsi deinceps in fine Litaniarum accendebant. Nunc baptizatis datur cereus ardens, de quo vide Catechismum Romanum *loc. cit. n.* 74.

(5) Confer Martenium *loc. cit.* 11 & *seq. p.* 55.

(6) S. Hieronymus *in Isaiam c.* 55 *col.* 644 *opp. t.* 4 *edit. Vallarsii Venet.* 1735, lac tantum, non item mel nominat, quamquam *in Dialog. contr. Luciferian. n.* 8 *t.* 2 *col.* 180 utrumque memoret: *multa alia*, inquit, *quae per traditionem in ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptae legis usurpaverunt, velut in lavacro ter caput mergitare, deinde egressos lactis et mellis praegustare concordiam ad infantiae significationem.* Quae verba *lactis et mellis concordiam* evidenter ostendunt, non lac & mel distincte, sed mel cum lacte commixtum catechumenis dari consuevisse. Similiter & Tertullianus *de Coron. Milit. c.* 3 *p.* 102 *et Advers. Marcion. l.* 1 *c.* 14 *p.* 372 *ed. Paris.* 1675, *lactis et mellis concordiam, ac societatem* vocat, atque hinc in libris ritualibus una extat mellis & lactis benedictio, & una item utriusque tradendi formula. Lac etiam una cum vino baptizatis in Occidente tributum ostendit Hieronymus *in Isaiam cap.* 55 *col.* 644 *cit. t.* 4. Ceterum quamquam Ethnici etiam vix natos pueros lacte & melle enutrirent, quod ex pluribus antiquis Scriptoribus manifestum est, ut videri potest apud Cotelerium *in Epist. Barnabae c.* 5 *adnot.* 52 *p.* 29 *t.* 1 *ed. Amstelod.* 1724, non tamen ex iis consuetudinem illam suam Christiani arripuisse videntur, sed ex veteri Testamento, ubi repromissionis terra lacte & melle saepe recipitur, *cujus i-*

ter (baptizati) *inchoantes tamquam parvuli lacte nutriuntur & melle*, ut inquit Joannes Diaconus *in Epist. ad Senatorium tom. 1 Musei Ital. p. 75.*

§. 56. Plures hodie etiam, antequam suscipiatur, cum item suscipitur, cum denique susceptus est baptismus, adhibentur cæremoniæ, quæ in libris Ritualibus atque in Catechismo Romano (1) describuntur. In primis autem baptizandus ter Satanæ abrenunciat, fideique professionem emittit; tum in baptismo nomen accipit, quod Parochus una cum ceteris baptizatorum nominibus peculiari libro describit (2). Dum datur baptismus, adsunt *Patrini*, hoc est *Sponsores* aut *Fidejussores*, qui pro baptizato spondent ac fidejubent, unde eorum nomen ductum est (3). In antiquis monumentis sæpe etiam vocantur *susceptores*, quod ex aqua prodeuntes susciperent. Eorum est baptizandos ministris offerre, eosque ex sacro fonte suscipere, pro infantibus ministro interroganti respondere, adultos edocere, quid ministro respondere ipsi debeant, curam gerere eorum, quos susceperunt, atque ipsos in re christiana erudire (4).

(1) *Part. 2 cap. 2 §. 60 & seq.*

(2) Nomen sumendum est *ab aliquo, qui propter excellentem animi pietatem & religionem in Sanctorum numerum relatus est*, inquit Catech. Rom. *loc. cit.* §. 75, rejiciendaque falsarum religionum idolorumque nomina. Confer Benedictum XIV *Constit. Omnium sollicitudinum* 107 §. 3 & 14 *ejus Bullar. t. 1 p.* 243 & 248 *ed. Rom. seu Ven.* 1754. Describitur hoc nomen una cum natali die ac nominibus parentum, & patrinorum in libro, quem unusquisque parochus habere debet, Rit. Rom. *tit. de Baptism.*

(3) Patrinorum seu Sponsorum origo ab ipsis fere Ecclesiæ incunabulis repetenda est, uti monet Martenius *de Antiq. Eccles. rit. l. 1 c. 1 art.* 16 *n.* 11 *t.* 1 *p.* 59 *ed. Antuerp. seu Venet.* Eorum meminere Tertull. *de baptism. c.* 18 *p.* 231 *ed. Venet.* 1744, Auctor *Respons. ad Orthod. qu.* 56 *inter opp. S. Justini M. p.* 460 *ed. Paris.* 1742, Auctor *Eccles. hierarch. c.* 2 §. 2 *t.* 1 *p.* 168 *ed. Venet.* 1755, Auctor *Apostol. Const. l.* 3 *c.* 16 apud Cotelerium *PP. Apostol. p.* 291 *t.* 1 *edit. Amstelod.* 1724, S. Augustinus multis in locis, aliique complures.

(4) Officia sponsorum describit Augustinus, seu potius Auctor *Sermonis* 168 *n.* 3 *in append. t.* 5 *opp. Augustini col.* 295 *ed. cit. Venet.* & Hildefonsus *Adnotat. de ordin. Baptism. c.* 114 apud Baluzium *Miscell. sacr. t.* 2 *p.* 34 *edit. Lucæ* 1761. Quod infantes per se ipsos non possent, pro iis sponsores respondere voluit Ecclesia, Cyrillus Alexand. *in Joan. c.* 11 *v.* 26 *opp. t.* 4 *p.* 853 *ed. Paris.* 1638, Auctor *Serm.* 267 *n.* 5 *col.* 441 *in append. t.* 5 *opp. Augustini indic. edit. Maurin. Venet.* Adultis etiam morbo impeditis

vocem suam *commodare* inquit Cyrillus Alexand. *loc. cit.* Verum pro ipsis etiam adultis, qui per se respondere poterant, sponsores adhiberi voluit Ecclesia; sed ipsi tamen respondere debent. Augustinus *de Baptism. l.* 4 *c.* 24 *col.* 141 *t.* 9 *ed. ind.* Primum exemplum sponsorum, qui his adultis dati sint, præbere videtur Rufinus Præfectus Prætorio, qui anno 395 cum a sacro fonte eductus fuisset, traditus est Ammonio, qui magna pietatis fama florebat. Confer Tillemontium *Histor. Ecclesiast. vie de S. Greg. de Nysse art.* 22 *t.* 9 *p.* 593 *ed. Ven.* 1732, & Orsium *Hist. Eccl. l.* 22 *n.* 88 *t.* 9 *p.* 241 *ed. Rom.* 1752.

§. 57. Unus tantum in baptismo patrinus adhibendus est, aut ad summum vir unus unaque mulier (1); neque id munus unicuique committi indiscriminatim debet, sed ei, qui sit catholicus, & sana doctrina, bonisque moribus imbutus; maximeque convenit, eumdem saltem puberem, & confirmatum esse (2). Repelluntur ab hoc officio infideles aut hæretici, publice excommunicati aut interdicti, publice criminosi aut infames, & qui sana mente non sunt, & qui fidei rudimenta ignorant, ita ut ea docere non possint, quem e sacro fonte susceperunt (3). Vetantur etiam parentes offerre filios suos propter spiritualem cognationem (4), quæ inter patrinum ac baptizatum contrahitur, et vetantur etiam hoc munus gerere monachi, quos solitudini addictos esse oportet (5).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 24 *cap.* 2 *de Reform. matrim.* Atque hæc quidem disciplina Tridentino Concilio antiquior est. Nam plures numero patrinos excludere videtur Auctor *Apostol. Const. l.* 3 *cap.* 16 *cit.* cum statuit, ut vir a Diacono, mulier a Diaconissa suscipiatur, sed explicatius, atque desertius unum patrinum constituunt Leo P. *in Can.* 101 *de consecr. dist.* 4, Concil. Metense an. 888 *Canon.* 6 *t.* 11 *Concil. col.* 594 *collect. Labbæi ed. Venet.*

(2) *Can.* 102 *dist.* 4 *de Consecr.* Rituale Rom. *tit. de Patrinis.* Confer Giraldum *Exposit. Jur. Pontific. par.* 1 *sect.* 719 *t.* 2 *p.* 524.

(3) Confer Rituale Roman. *loc. cit.*, & Martenium *de Antiq. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 1 *art.* 16 *n.* 14 *p.* 60 *ed. ind.*

(4) Olim parentes infantes filios offerebant. S. August. *Ep.* 98 *ad Bonifac. n.* 6 *col.* 266 *opp. t.* 2 *laud. ed.* Sed deinceps parentes id præstare vetiti sunt. Conc. Maguntinum *an.* 813 *Can.* 55 *col.* 1016 *t.* 4 *collect.* Harduini. Quod factum videtur ob cognationem spiritualem, quæ inter suscipientem, & suscepti parentes induci cœpit. (5) *Can.* 103 *dist.* 4 *de Consecr.*

SECTIO II.

De Confirmatione.

§. 38. Qui baptizatus est, novæ virtutis robore firmior, ac perfectus Christi miles efficitur per confirmationem. Itaque confirmatio sacramentum est (1), quo homines robur et virtutem accipiunt tum ad firmiter credendum, tum ad fortiter propugnandum pro fide, quam in baptismo susceperunt. Nimirum qui per baptismum Christiani evaserunt, quasi infantes pueri sunt, quos corroborare oportet aliis adjumentis, ut comprimant impetus hostium, cum quibus nobis pugna est, quamdiu hæc vivitur vita, et firmius ad fidem adhærescant. Itaque Christus confirmationis instituit sacramentum, quo id in nobis confirmat quod baptismo efficitur, imo vero non confirmat solum, sed etiam auget ratione quadam admirabili et singulari (2). Vocatur etiam hoc sacramentum *chrisma*, *unctio*, *&* *signaculum Domini*, *&* *manuum impositio*.

(1) Concil. Trident. *Sess. 7 de Sacram. in gen. Can.* 1 *&* *Sess. 7 de Confirmat. Can.* 1: *Si quis dixerit*, inquit, *confirmationem baptizatorum otiosam cæremoniam esse*, *&* *non potius verum & proprium sacramentum*, *aut olim nihil aliud fuisse*, *quam catechesim quamdam*, *qua adolescentiæ proximi fidei sua rationem coram Ecclesia exponebant*, *anathema sit*. Quibus verbis a Synodo damnantur hæreses Lutheri & Calvini, quorum alter meram cæremoniam, non sacramentum cunfirmationem habebat, alter catechesim, qua baptizati, ineunte adolescentia, fidei suæ rationem coram Episcopo exponebant. Cum Luthero & Calvino sentiunt Dallæus *de Confirm. l.* 1 *c.* 8 *&* *l.* 3 *c.* 13, ac Binghamus *Orig. eccl. l.* 12 *c.* 1 §. 4 *&* 5 *p.* 350 *&* *seq. t.* 4 *edit. Halæ Magdeburg.* 1755, qui confirmationem Sacramentum a Baptismo distinctum esse negant, sed ajunt meram esse cæremoniam, quæ baptismum aqua inchoatum perficit. Sed horum, aliorumqne hæreticorum commenta late refutantur a Theologis, ac præter ceteros a Natali Alexandro *Histor. Eccles. sæc.* 2 *dist.* 10 *p.* 378 *t.* 3 *edit. cit.* Card. Orsio *Dissert. de Chrismat. confirmat. cap.* 2 *&* *seq.*, Drouvenio *de re sacrament. l.* 3 *qu.* 1 *per tot.*

(2) Consule Catechismum Romanum *par.* 2 *cap.* 3 §. 21 *&* 22.

§. 39. De materia hujus sacramenti non eadem omnium catholicorum sententia est. Sunt enim qui eam in ma-

nuum impositione constituunt; sunt qui materiam remotam statuunt unguentum, quod ex oleo et balsamo solemni Episcopi consecratione conficitur (1), proximam ipsam frontis unctionem; sunt denique, qui manuum impositionem, et frontis unctionem confirmationis materiam esse arbitrantur (2). Chrisma ab Episcopo consecrari, vetus est Latinæ et Græcæ Ecclesiæ consuetudo (3): et vero id ab eo quotannis efficitur feria V in cœna Domini (4); sed Latinorum chrisma ex oleo tantum, et balsamo, Graecorum ex aliis praeterea triginta quinque aromatibus conficitur (5). Est et hoc inter Graecos Latinosque discrimen, quod hi solam frontem, illi etiam aures, nares, pectus, oculos et pedes ungunt (6).

(1) Catechis. Rom. *par.* 2 *c.* 3 §. 8 *et seq.*, S. Th. *in Summa part.* 3 *qu.* 72 *art.* 2. Et chrismatis quidem usum in confirmandis neophytis ab ipsis Christianæ Religionis primordiis esse repetendum, contra Basnagium, ac ceteros ostendit Cardinalis Orsius peculiari dissertatione *de Chrism. confirm.*

(2) Confer Jueninium *de Sacr. diss.* 3 *de confirm. qu.* 3, Drouvenium *de re Sacram. l.* 3 *qu.* 3, & Tournelyum *Prælect. Theolog. de Sacram. confirm. qu.* 1 *art.* 3.

(3) S. Basilius *de Spirit. S. c.* 27 *p.* 55 *t.* 3 *opp. edit. Paris.* 1730, S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 3 *p.* 19 *n.* 4 *ed. cit.*, S. Gregorius M. *in Sacram. col.* 67 *opp. t.* 3 *ed. Paris.* 1705. Nullum autem in sacris literis hujus disciplinæ vestigium extat, sed eam per manus traditam inquit Basilius, cumque ejus initium ignoretur, ab Apostolis repetenda est secundum Augustini regulam *epist.* 54 *col.* 124 *t.* 2. *cit. edit. Venet.*

(4) Conc. Toletanum I. *can.* 20 *col.* 992 *t.* 1 *collect.* Harduini *ed. Paris.* statuit Episcopo *omni tempore licere chrisma conficere:* ex quo patet, ea ætate nondum obtinuisse disciplinam, quæ nunc obtinet, conficiendi quotannis Chrisma feria V in cœna Domini. Verum hæc antiquissima est, atque ejus origo a sæc. V repetenda videtur. Nam ea ætate Episcopus feria V in cœna Domini tres Missas celebrabat, quarum una erat pro reconciliatione pœnitentium, altera pro conficiendo chrismate, tertia serotina de ipsa diei solemnitate. Id ex vetustis sacramentariis sese deprehendisse testantur Menardus *in Not. ad lib. sacrament., S. Gregor. not.* 263 *t.* 3 *opp. S. Gregor. col.* 327 *ed. Paris.*, Bona *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 18 §. 6 *p.* 15 *t.* 2 *ed. Taurin.* 1749, & Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 3 *art.* 3 §. 8 104 *t.* 1 *laud. ed.* Fabiani P. ea de re epistola *in can.* 18 *de Consecr. dist.* 3 ab Isidoro Mercatore conficta est.

(5) Græcorum ritum in præparando unguento chrismatis ex 35 aromatibus in vino decoctis describit Goarius *in Eucholog. Grecorum p.* 637 *et seq. ed. Paris.* 1647.

(6) Confer Goarium *loc. cit. p.* 565. Sed S. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 3 *mystag. c.* 4 *p.* 317 *ed. Paris. cit.* tantum memorat frontem, nares, pectus, ex quo patet, has tantum partes ea ætate Græcis inungi consuevisse.

§. 40. Quae de materia, eadem de forma hujus sacramenti disputatio est. Nam alii eam ponunt in oratione, qua Episcopus neophyto manus imponens invocat Spiritum S., alii in verbis : *signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti* (1); alii denique tum in his verbis, tum in illa oratione formam ipsam positam esse arbitrantur (2). Ordinarius minister nonnisi Episcopus est (3); extra ordinem, atque ex supremæ ecclesiasticæ Potestatis delegatione etiam Presbyteri hoc sacramentum recte administrant (4). Graecorum Sacerdotes omnes generatim habent hanc delegatam potestatem, per quam sacramentum confirmationis rite et recte conferunt (5).

(1) Catechismus Romanus *par.* 2 *cap.* 3 §. 12 *et* 13.

(2) Confer Drouvenium *loc. cit. qu.* 4 *per tot.* Quamquam autem ea res nondum ab Ecclesia sit definita, tamen certissimum est, eam semper certis quibusdam verbis hoc sacramentum administrare consuevisse, ut proinde in hoc etiam locum habeat illud Augustini : *accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum.* Sane Apostolos verbis usos esse testantur sacræ Litteræ Act. VIII 15, atque idem annis consequentibus ab Ecclesia factum fuisse, constat ex plurimorum Patrum testimoniis, ac inter alios id disertissime tradit Innocentius I. *in Epist.* 25 *ad Decent. Eugubinum c.* 3 *col.* 859, apud Coustantium *Ep. Roman. Pontific.*, quamquam ob arcani disciplinam non ipsa describat verba, quibus confirmationis forma constabat. Varias hujus sacramenti formas habet Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 2 *art.* 3 §. 11 *p.* 91 *indic. edit.*

(3) Petrum & Joannem Apostolos missos legimus in Act. VIII 14 *& seq.*, ut a Philippo baptizatos confirmarent. Conc. Trid. *Sess.* 7 *de Confirm. can.* 3: *Si quis dixerit*, inquit, *sanctæ confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit.* Confer etiam S. Cornelium *ep.* 9 *ad Fabium Antiochenum c.* 4 *col.* 153 apud Coustantium *Ep. Rom. Pontific.*, S. Cyprianum *ep.* 73 *ad Jubajan. p.* 124 *ed. Paris.* 1666, Innocentium I. *ep. ad Decent. Eugubin. cap.* 3 *n.* 3 *col.* 858 apud eumdem Coustantium, S. Hieronymum *Contr. Luciferian. n.* 9 *col.* 181 *opp. t.* 2 *edit. Venet.* 1735, S. Gregorium M. *l.* 4 *epist.* 9 *col.* 689 *opp. t.* 2 *ed. Paris. indic.*, Innocent. III *in c.* 4 *de Consuet.* Quæ hæretici objiciunt, refelluntur a Theologis, præsertim Jueninio *de Sacram. diss.* 3 *de Confirm. qu.* 5 *art.* 2, & Drouvenio *de re sacram. l.* 3 *qu.* 7 *per tot.*

(4) Ita Gregorius M. *l.* 4 *ep.* 26 *col.* 705 *laud. ed. t.* 2. Presbyteris in Sardinia degentibus extra ordinem confirmandi tribuit facultatem. Consule S. Th. *in Summa par.* 3 *qu.* 72 *art.* 11 *ad* 1, & Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 7 *c.* 7, qui de hac Summi Pontificis delegatione copiose disserit, & diligenter. Verum chrismatis benedictio adnumerata semper fuit inter propria Episcopalis ordinis munera; & ideo confirmandi privilegium a Sede Apostolica

Presbyteris concessum adjunctam legem habere solet, modo ipsi chrismate utantur ab Episcopo consecrato. Disputat Bened. XIV *l. c. n.* 1 & 2, num Summus Pontifex etiam chrismatis consecrandi facultatem Sacerdoti tribuere possit. Quæsitum est etiam, num Episcopus Sacerdoti concedere possit confirmandi facultatem; sed cum Sedes Apostolica, quæ arctare potest Episcoporum jurisdictionem, sibi uni hanc facultatem reservaverit, irrita est confirmatio, quæ per solam Episcopi delegationem a Presbytero collata est. Confer Bened. XIV *loc. cit. n.* 3 & *seq.*

(5) Græcorum Sacerdotes ante Photianum schisma confirmationis sacramentum conferre sollitos fuisse, ostendunt Morinus *Diss.* 2 *de Sacram. confirm.*, & Lucas Holstenius *Diss.* 1 *de Ministr. confirm. apud Græcos.* Dubitari autem non potest, quin ii non solum valide, sed etiam licite confirment ex tacita saltem delegatione Sedis Apostolicæ, quæ hanc eorum consuetudinem ratam habet, uti observant Arcudius *de Concord. Eccles. Occid. et Orient. l.* 2 *de Confirm. c.* 15 *p.* 96, & Bened. XIV *loc. cit. t.* 8 *Certe in Concilio Florentino t.* 9 *Coll.* Harduini *col.* 430. Eugenius IV, inter alias quæstiones, hanc ordine sextam Græcis proposuit: *quare Pontifices non inungerent sacro chrismate, sed Sacerdotes, cum hoc Pontificibus sit datum?* Verum ut habetur in actis ejusdem Concilii *loc. cit. hæc a Latinis objecta Mitylenensis Episcopus canonice legitimeque dissolvit.* Confer Holstenium *de Ministr. confirmat. apud Græcos.* Ex quo patet, a Græcis canonicas suæ disciplinæ rationes allatas fuisse, per quas Latinis satisfactum est, atque has rationes Concilio fuisse probatas. Sacerdotibus tamen Italo-Græcis confirmare vetitum est a Clem. VIII. *Constit. Sanctissimum* 107 *Bullar. ed. ult. t.* 5 *par.* 2 *p.* 72, & a Bened. XIV *Constit.* 57 §. 3 *p.* 104 *et Constit.* 129 §. 4 *p.* 522 *t.* 1 *ejus Bullar. edit. Romæ seu Ven.* 1754. Unus hic amovendus est lex. Innocent. III *in cap.* 4 *de Consuet.* Presbyteros, qui *apud Constantinopolim* per abusum confirmabant, confirmare in posterum vetat; ex quo confici videtur posse, Græcis Presbyteris vetitum esse Confirmationis sacramentum administrare. Verum Innocentius loquitur de Latinis Presbyteris qui Constantinopoli morabantur; & vero in integra decretali, quæ extat apud Balutium *t.* 1 *Ep. Innocentii III p.* 480, nominatim agitur *de Latinis Presbyteris*, sed verbum illud *Latinis* in decretalium collectione Raymundus omisit.

§. 41. Nonnisi baptizati confirmandi sunt, cum fieri non possit, ut adolescat, qui nondum natus est (1). Suscipere confirmationem possunt omnes tum infantes, tum adulti; & diu quidem viguit consuetudo, ut statim post baptismum confirmatio tribueretur (2). Græci nunc etiam retinent hanc consuetudinem (3); sed ab ea jampridem recesserunt Latini (4), apud quos pueri ante septimum ætatis annum non confirmantur (5). Et quamquam hoc sacramentum non ejusmodi habeat necessitatem, ut sine eo salvus quis esse non possit, tamen qui illud negligunt, aut contemnunt, salutem suam in discrimen adducunt, gravisque

criminis rei sunt, quoniam omnes eniti debent, ut christianæ vitæ perfectionem acquirant (6). Adulti, qui hujus sacramenti gratiam & dona consequi cupiunt, non solum fidem & pietatem afferre, sed etiam graviora, quæ admiserunt, crimina delere ex animo debent. Quare elaborandum est, ut primum peccata confiteantur, ac jejunia, aliaque pietatis opera suscipiant, curentque, ut jejuni ad hoc sacramentum accedant (7).

(1) Confer D. Thom. *in Summa par.* 3 *qu.* 72 *art.* 6. Presbyterum quemdam Scotum, Samsonem nomine, qui non baptizatos confirmari posse putabat, damnavit Zacharias P. *epist.* 10 *ad Bonifacium* apud Labbæum *Collect. Concil. t.* 8 *col.* 255 *ed. Venet.* Iis, qui post baptismum flagitiosam vitam duxerant, ac morientes confirmationem petebant, denegatum hoc sacramentum *ex can.* 59 Concilii Eliberitani colligit Albaspinæus *in Not. p.* 175 *edit. Neap.* 1770, quem Jueninius sequitur *de Sacram. diss.* 3 *qu.* 6 *c.* 2.

(2) Tertull. *de Baptism. c.* 7 *p.* 226 *ed. Rigaltii Paris.* 1675, S. Cyprian. *ep.* 70 *ad Januar. et ep.* 73 *ad Jubajanum p.* 117 *et* 124 *edit. Paris.* 1666, S. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 3 *mystagog. p.* 316 *n.* 1 *ed. cit.*, S. Dionysius seu potius Auctor *libri de Eccles. hierarch. c.* 2 *p.* 254 *opp. t.* 1 *ed. Antuerp.* 1634, Conc. Laodicenum *can.* 48 *col.* 789 *t.* 1 *collect.* Harduini.

(3) Consule Leonem Allatium *de perpet. consent. eccles. occident. & orient. l.* 3 *c.* 18, Goarium *in Not. ad Ritual. Græcor. p.* 367. Naironum *Evopl. catholic. fid. p.* 2 *c.* 5, Vanslebium *Histor. eccles. Alexand. p.* 2 *c.* 21.

(4) Incertum est, quo primum tempore confirmatio multo post baptismum conferri cœperit; & forte id factum est, cum rarior evasit baptismum adultorum. Confer Martenium *de antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 2 *art.* 1 §. 3 *p.* 86 *t.* 1 *laud. ed.* Ceterum nunc etiam cum adulti baptizantur, Latinæ Ecclesiæ sententia est, confirmationem a baptismo, si fieri commode potest, non esse separandam. Rituale Rom. *tit. de Baptism. adultor.*

(5) Catech. Rom. *p.* 2 *c.* 3 §. 19. Sed quamquam ipse catechismus non expedire dicat, quod pueris confirmatio ante septennium conferatur, non tamen id ita est intelligendum, quasi numquam his pueris hoc sacramentum conferri possit. Nam pueri, qui in vitæ discrimine versantur, etiam ante septennium sunt confirmandi. S. Th. *loc. cit. art.* 8 *ad* 4, & alia similiter justa causa esse potest, propter quam pueris ante illam ætatem hoc sacramentum detur. Consule Catalanum *in Pontific. Roman. tit.* 21 §. 7 *n.* 19 *&* 22 *t.* 3 *p.* 227 *ed. Rom.*

(6) Consule Catechismum Romanum *loc. cit. n.* 17 *&* 18, & D. Thomam *in summa part.* 3 *qu.* 72 *art.* 1.

(7) Olim nonnisi jejunis dabatur hoc sacramentum, quod multis collectis monumentis ostendunt Martenius *loc. cit. art.* 2 *p* 88, Jueninius *de Sacram. diss.* 3 *de Confirm. qu.* 9 *c.* 2. Verum hæc consuetudo ætate D. Thomæ cœperat oblanguere, uti ipse testatur *lib. ind. art.* 12 *ad* 2. De hac laudabili antiquæ Ecclesiæ consuetudine Christianos moneri jubet Catech. Rom. *loc. cit.* §. 20, & re-

Ꝺe *ubi congrue observari potest*, inquit D. Thom. *loc. cit. convenientius est, ut a jejunis* (confirmatio) *detur et accipiatur.*

§. 42. Confertur hoc sacramentum potissimum in Pentecoste, quoniam hoc maxime die Apostolos Sp. S. virtute roboratos & confirmatos fuisse constat (1). Offeruntur autem confirmandi a sponsoribus, sive patrinis, quos probos christianos & confirmatos esse oportet (2): debentque pro sacri chrismatis reverentia frontem eluere, decidentesque in eam capillos attondere. Episcopus confirmato alapam impingit (3), ut discat, se paratum esse oportere ad omnia adversa pro Christi nomine invicto animo toleranda, eique pacem impertitur (4); denique ejus frons bombyce diligenter abstergitur (5).

(1) Catechismus Romanus *loc. indic.* §. 26, S. Carolus Borromæus *in V Concil. Mediolan.*

(2) Proprios confirmationis patrinos adhibuit Ecclesia cum seorsum a baptismo dari cœpit hoc sacramentum; atque hinc ab antiquioribus Patribus soli baptizatorum patrini memorantur. Eadem fere de utrisque sunt constituta, & qui in baptismo patrini esse nequeunt, iidem etiam in confirmatione hoc munus gerere prohibentur.

(3) Hujus alapæ nulla mentio est in sacramentario S. Gregorii M., ut in iis, qui IX & X sæculo de ritibus scripserunt. Primus forte eam memoravit Durandus Mimatensis Episcopus; ejus vero mysteria explicat S. Carolus Borromæus *Instruct. de Sacram. confirm. p. 4 act. Eccles. Mediolan. t. 1 p.* 432 *ed. Patavii* 1554.

(4) Catechismus Romanus *loc. cit.* §. 26.

(5) Olim confirmandorum frontes bandellis, seu vittis lineis cingebantur, quas usque ad sæculum XII gestabant per dies plures. Amalarius *de Divin. Offic. l.* 1 *c.* 4 *in Biblioth. PP. t.* 14 *p.* 968 *ed. Lugdun.* Deinde in nonnullis Ecclesiis obtinuit, ut lineæ vittæ tantum per triduum gererentur.

SECTIO III.

De Eucharistia.

§. 43. Sacramentum omnium nobilissimum est Eucharistia; per quod ipsum Christi corpus & sanguinem sub specie panis ac vini summus, Deique gratia miris modis augemur, modo illud rite recteque suscipiamus. Eucharistiæ vocabulum Græcum est; quod Latine reddi potest bona gratia sive gratiarum actio, quod nomen huic sacramento tributum est, tum quod ipsum gratiarum omnium fontem continet, tum quod in ejus institutione Christus Patri gratias egit. Communionis nomine, quo sæpe appellatur, significatur conjunctio fidelium cum Christo, cui nos hoc sacramentum copulat, & vinculum charitatis, quo nos inter nos in eodem Christo conciliamur, & jungimur (1). Dicitur etiam cœna, quod in illo novissimæ cœnæ salutari mysterio Christus Dominus hoc sacramentum instituit (2).

(1) Apostolus I. ad Corinth. X 16, S. Joan. Damascenus *de Fid. orthodox. l. 4 c. 13 opp. t. 1 p.* 2 273 *ed. Le Quienii Paris.* 1712, & Dionysius, sive potius Auctor operis *de Eccles. hierarch. c. 3 n. 1 t. 1 p.* 282 *ed. Antuerp.* 1634. Consule Albaspinæum *Observ. l. 1 & seq. ed. Neap.* 1770, *& de Eucharist. l. 2 c. 4 p.* 360.

(2) Alia, quibus Eucharistia appellatur, nomina vide apud Bonam *Rer. Liturgic. l. 1 c. 3 t. 1 p. 17 & seq. ed. Taurin.* 1747, Drouvenium *de Re Sacram. lib. 4 qu.* 1 §. 1 aliosque complures. Confer etiam Ballerinios *Not.* 6 *in tract.* 38 *S. Zenonis t. 1 p.* 251 *ed. Augustæ Vindelic.* 1758.

§. 44. Duplicem habet materiam, panem & vinum quorum alter Christi corpus, alterum sanguis efficitur, con-

versione mirabili, quam *transubstantiationem* vocamus (1). Vinum ex uvis esse debet, panis ex tritico; azymo utitur Ecclesia Latina, Græca fermentato (2). Utrumque recte consecrari non ambigitur (3); sed propriæ ecclesiæ consuetudo ab unoquoque servanda est (4).

(1) Catholica Fides docet, verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistiæ sacramento contineri, inque eo neque panem, neque vinum remanere, sed hoc totum in Christi sanguinem, & illum similiter in corpus converti. Sunt hæc catholica dogmata a Syn. Triden. *Sess.* 2 *de Sacram. Eucbar. Canon.* 1 & 2 definita adversus Calvinum & Lutherum, quorum alter veram ac realem Christi præsentiam in Eucharistia negabat, alter una cum Christi corpore & sanguine panis, vinique substantiam in eo sacramento remanere contendebat. Similiter catholica veritate constat, Christum in Eucharistia esse per veram transubstantiationem, per quam totus panis Christi sanguis efficitur, non per impanationem, quæ esset unio hypostatica Verbi Divini cum substantia panis, aut per consubstantiationem, quæ esset conjunctio substantiæ panis & vini cum substantia carnis & sanguinis Christi, adeout Eucharistia non solum Christi corpus ac sanguinem, sed simul etiam panem vinumque contineret. Late catholicam veritatem demonstrant Theologi, quos inter consule Drouvenium *de Re Sacrament. l.* 4 *qu.* 6 *c.* 4 *sect.* 2.

(2) De usu azymi, atque fermenti magna est inter eruditos disputatio, cum certo statui non posse videatur, num Latini semper azymo, Græci autem fermentato pane semper uti sint. Antiquiores Theologi Scholastici putarunt, Latinam Ecclesiam ab initio azymum panem adhibuisse usque ad hæresim Ebionitarum, quæ anno Christi 74 erupit; sed cum ipsi Ebionitæ antiqua legalia simul cum Evangelio servanda esse contenderent, Ecclesiam, ne hæreticos imitari videretur, rejectis azymis fermentum instituisse, ac vero extincta hæresi ad azymum rediisse. Ita nimirum sentiunt Joannes Scotus *in* 4 *dist.* 11 *qu.* 5, Alexander Alensis *qu.* 32 *membr.* 3 *ad ult. & par.* 4 *de Sacram. Eucbar. qu.* 10 *membr.* 4 *art.* 1 §. 3, S. Bonaventura *in* 4 *dist.* 11 *art.* 2 *qu.* 1, S. Th., *ibid. qu.* 2 *art.* 2. Verum hæc opinio nullum habet idoneum fundamentum, quo niti posse videatur, neque ejus rei verbum unum est apud antiquos scriptores, qui per decem priora sæcula res Ecclesiæ scriptis illustrarunt. Nechites Archiepisc. Nicomediæ apud Anselmum Havelbergensem *Dial. l.* 3 *c.* 13 *Spicilegii Dacherii t.* 1 *p.* 200 *ed. Paris.* 1723. Melchiadem ac Siricium Pontif. fermentum apud Latinos instituisse; verum hæc sententia ducta est ex libro Pontificali Damasi Pont., cujus, ut omnes norunt, suspecta fides est. E recentioribus tres potissimum ea de re doctorum hominum sententiæ circumferuntur, nimirum Jacobi Sirmondi, Joan. Mabillonii, Joan. Bonæ Card. Contendit Sirmondus *in Disquisit. de Azymo*, Latinos ab initio fermentum consecrasse usque ad sæc. IX, deinceps vero medio illo tempore, quod excurrit inter Photianum schisma, & Michaelem Cerularium, hoc est inter annum circiter 867, & 1054, azymum adhibere cœpisse. Contra vero Mabillonius *Præfat.* 1 *ad sæc. III Benedi-*

ltin. n. 64 p. XXVIII edit. Venet. 1734, *& Dissert. de Azymo & fermentat.* perpetuum in Ecclesia Latina azymorum usum ab ipsa Apostolorum ætate fuisse arbitrantur. Quæ eadem sententia est Joan. Cabassutii *in Notis Eccles. sæc. 2 diss.* 12, Christiani Lupi *Schol. in Canon. Concil. diss. de actis Leonis IX cap.* 5 *& seq. opp. t. 4 p.* 312 *seq. ed. Ven.*, Edmundi Martenii *de Antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 3 *art.* 7 §. 5 *& seq. p.* 114 *t.* 1 *edit. Antuerp. seu Venet.* 1763, Antonii Sandinii *Diss.* 11 *de perpetuo azymor. usu in Eccl. Latin.* & Joan. Ciampini *de Azym. & fermentato conjectur.*, qui tamen in hoc a Mabillonio dissentit, quod Apostolis indiscriminatim utriusque panis usum tribuere videtur. Sed Joannes Bona *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 23 *per tot. p.* 150 *& seq. t.* 2 *ed. Taurin.* 1749, quasi mediam sequitur viam inter has duas Sirmondi & Mabillonii opiniones. Nimirum late demonstrat, Latinos per novem, aut octo saltem Ecclesiæ sæcula nullum posuisse discrimen inter azymum, atque fermentum, sed modo unum, modo alterum panem sine delectu consecrare solitos fuisse. Sententia hæc ceteris probabilior esse videtur, eaque firmissimis nititur argumentis, quæ late ab ipso Bona *loc. cit.* exponuntur. Eam vero, præter ceteros, sequuntur Gravesonius *Histor. Eccles. t.* 3 *sæc.* 9 *colloq.* 3 *p.* 99 *ed. August. Vindelic. an.* 1756, Tournelyus *Prælect. Theolog. t.* 9 *in* 4 *de Sacram. Euchar. qu.* 4 *art.* 5 *concl.* 3, Jueninius *de Sacram diss.* 4 *qu.* 2 *c.* 2 *art.* 4 §. 2, Drouvenius *de Re Sacram. l.* 4 *qu.* 2 *c.* 1 §. 3. Armeni & Maronitæ Latinorum more azymum consecrant; sed a ceteris Orientalibus fermentum adhibetur. Michael Cerularius Patriarcha Constantinop. duabus literis quarum alteram dedit ad Joann. Tranensem in Apulia Episcopum, alteram ad Petrum Patriarch. Antioch., Latinos increpare consecrationem demonstrare conatus est. Sed insanum, atque impium hominem refutarunt Leo IX præclara epistola, & Cardinalis Humbertus Silvæ Candidæ Episcopus egregio Dialogo, quæ quique extant *tom.* 17 *Annalium Baronii pag.* 92 *& seq. ed. Lucæ.*

(3) Conc. Florent. *in decr. Eugenii IV col.* 996 *t.* 9 *coll.* Harduini.

(4) Catechismus Romanus *par.* 2 *cap.* 4 §. 14.

§. 43. Prioribus Ecclesiæ sæculis panis a Fidelibus oblatus cujuscumque molis, ac figuræ consecrari, sectusque in partes populo tribui solebat. Sed pace Ecclesiæ data, diligenti cura paratus est (1), atque in modum coronæ compactus (2), eique impressæ cruces & characteres, qui Christum exhiberent, licet non iidem semper & ubique fuerint (3). Erat autem panis non ita tenuis, ut deinceps esse cœpit, eratque tantæ magnitudinis, ut ex uno, qui consecrabatur, pane cuncti fideles sacramentum acciperent (4). At deinceps oblatæ in tenuem abierunt formam ad instar denarii; & tunc apud Latinos plures oblatæ consecratæ sunt, grandior una pro sacerdote, minores aliæ pro populo, quæ minores oblatæ adhuc *particulæ* appellantur. Vino aliquantulum aquæ admiscetur (5), idque ex Apostolica traditione

& exemplo Christi, qui vinum cum aqua commixtum præbuit (6).

(1) Concil. Toletanum XVI *c.* 6 *t.* 8 *col.* 62 *collect.* Labbæi *edit. Venet.* Explicat autem Martenius *de Antiq. eccl. rit. l.* 1 *c.* 3 *art.* 7 §. 23 *& seq. p.* 116 *laud. edit.*, quo ritu, qua diligentia, & a quibus conficeretur panis, quam Sacerdos consecrabat.

(2) Epiphanius *in Ancorato n.* 57 *opp. t.* 2 *p.* 60 *ed. Paris.* 1622, Cæsarius & S. Greg. Nazianzeni frater *dial.* 3 *de Fid. cathol. p.* 797 *Bibl. PP. t.* 5 *edit. Lugduni* 1677, Greg. M. *Dial. l.* 4 *c.* 55 *col.* 404 *opp. t.* 2 *ed. Maurin. Paris.* 1705. Hinc a quibusdam oblata *circulus, & rotula panis* appellatur. De forma panis, quo utuntur Græci, videndus Leo Allatius de *Consensu Occident. & Orient. Eccl. l.* 3 *cap.* 15 *n.* 18.

(3) Consule Goarium *in Not. ad Euchologe Græcor. p.* 117, Arcudium *de Sacram. l.* 3 *c.* 33, Card. Bonam *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 23 §. 18 *p.* 209 *&* 210 *ed. Taur.* 1749.

(4) Confer Jueninium *de Sacram. diss.* 4 *qu.* 2 *art.* 3.

(5) Aliquantulum, inquam, aquæ vino admiscendum est, quoniam multo plus vini, quam aquæ calici infundere oportet, *c.* 13 *de Celebr. miss.* Concil. Triburiense *can.* 19 *t.* 6 *collect.* Harduini *col.* 445, duas ex vino partes, unam ex aqua esse jubet. Sed cetera Concilia modicum aquæ infundi volunt, ne vini natura immutetur, neque definiunt, quota pars calicis ex aqua esse debeat. Causas autem commiscendæ aquæ cum vino explicat Conc. Trident. *Sess.* 22 *c.* 7 *de Sacrific. miss.*, & Catech. Rom. *loc. cit.* §. 16.

(6) Nullum quidem est in sacris literis expressum testimonium, quod Christus aquam vino admiscuerit; sed ita tamen ab eo factum esse *Conciliorum auctoritate*, inquit Catech. Rom. *par.* 2 *cap.* 4 §. 14, *& S. Cypriani testimonio comprobatur.* Revera in antiquis Liturgiis Ss. Basilii & Cyrilli hujus a Christo factæ commixtionis, diserta mentio est; eamque etiam memorant S. Irenæus *Contr. hæres. l.* 4 *c.* 53 *n.* 2 *p.* 270 *ed. Paris.* 1610, S. Cyprianus *ep.* 33 *ad Concil. p.* 100 *ed. Rigaltii Paris.* 1669, S. Hieron. *Comm. in v.* 14 *Marci col.* 823 *opp. t.* 11 *ed. Vallarsii Veronæ*, S. Cæsarius Arelatensis *Hom.* 7 *in Bibliotb. PP. t.* 8 *p.* 826 *ed. Lugdun.*, Concil. Carthagin. III *can.* 24 *t.* 2 *col.* 1403, Aurelianense IV *can.* 4 *t.* 5 *col.* 1365, Trullanum *can.* 32 *t.* 7 *col.* 1362, apud Labbæum *ed. Venet.* Ex quo intelligitur, quam graviter desipiant Calviniani e Lutherani, qui hunc ritum aquæ vino admiscendæ in Eucharistia inter humana commenta, ac recentes traditiones referunt. Quamquam tamen aquæ cum vino commixtio sine mortali peccato prætermitti non possit, ea tamen si desit, constare sacramentum decet. Catech. Rom. *loc. cit.* §. 17. Ceterum quæstio est, quæ sæc. XII excitari cœpit, num aqua in Christi sanguinem convertatur. Vide Drouvenium *de Re Sacrament. l.* 4 *qu.* 2 *c.* 3 §. 4.

§. 46. Verba, quibus consecratur panis, hæc sunt: *hoc est corpus meum*; vinum autem consecratur his verbis: *hic est calix sanguinis mei, novi, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in*

remissionem peccatorum (1). Munus Ministri, qui Eucharistiam administrat, in ea consecranda ac distribuenda positum est. Eucharistiam consecrant soli Sacerdotes, non item inferiores clerici, multoque minus laici, quoniam Christus hanc potestatem tantum Apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus concessit (2). Num plures simul Sacerdotes conficere Eucharistiam possint, ab antiquis Scholasticis disputatum est; sed id diu a Latinis factum, & nunc etiam a Græcis fieri constat (3). Quin apud nos manent adhuc vestigia antiquæ consuetudinis in Presbyterorum, atque Episcoporum ordinationibus.

(1) Num in forma, qua consecratur calix, ad vim sacramenti tantum necessaria sint verba *hic est calix sanguinis mei*, an etiam cetera requirantur, vetus quæstio est, de qua vide Juéninium *de Sacram. Diss.* 4 *qu.* 3 *c.* 3, Drouvenium *de Re sacramen. l.* 4 *qu.* 3 *c.* 3. Quamquam autem Christus voluntatis imperio Eucharistiam consecrare potuisset, revera tamen evangelicis verbis ex pane & vino suum corpus & sanguinem confecisse docet D. Th. *in summa part.* 3 *qu.* 78 *art.* 1 *ad* 5, quem Theologi fere omnes sequuntur.

(2) Concil. Lateranense IV *c.* 1 *t.* 7 *col.* 16 *collect.* Harduini, & Trident. *Sess.* 22 *c.* 1, *ex can.* 2 *de Sacrif. miss.* Lutheri somnium est, omnes præsertim cum id necessitas postulat, Eucharistiæ conficiendæ habere potestatem. Absurdam hanc doctrinam & ceteros, qui ab ea dissimiles non sunt, errores Gnosticorum, Montanistarum, Collyridianorum, Waldensium, Calvinianorum late refutant Theologi, atque inter ceteros Drouvenius *loc. cit. qu.* 4 *c.* 1. Celebrem Tertulliani locum, in quo omnes Christiani sacerdotes esse, & omnes offerre dicuntur, accurate inter ceteros expendunt Albaspinæus *de Administrat. Eucharist. l.* 1 *c.* 8, Herminierus *de Sacrament. t.* 2 *c.* 19, Bened. XIV *de Sacrific. miss. sect.* 1 *c.* 13.

(3) Vetus sane hæc erat Latinæ & Græcæ Ecclesiæ consuetudo, quam pluribus monumentis confirmant Morinus *de Sacr. Ordinat. par.* 3 *exerc.* 8 *c.* 1, Card. Bona *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 18 §. 9 *p.* 21 *t.* 1 *edit. Taurin.* 1749, Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 3 *art.* 8 §. 1, *& seq. p.* 119 *t.* 1 *ed. Antuerp. seu Venet.* 1763. Eam apud Latinos desiisse suspicatur Bona *loc. cit. p.* 22, cum late diffusis Ordinibus mendicantium, *multiplicata sunt onera missarum, atque ideo necesse fuit singulos Sacerdotes, ut iis satisfacerent, singulis diebus privatim celebrare.* Nimirum ea res tota pertinet ad disciplinam, quam, salva fide, ab Ecclesia mutari posse, nemo catholicus inficiabitur. Vide etiam Dominicum Georgium *de Liturg. Roman. par.* 1 *tit.* 12 §. 17 *p.* 140 *& seq.*

§. 47. Eucharistiam a Sacerdote consecratam etiam Diaconi distribuere possunt. Quamquam enim jus ordinarium eam distribuendi sit penes ipsum, qui consecrat, non id ta-

men ita necessario pendet ab ordine sacerdotali, ut non etiam aliis committi possit. Et olim quidem Diaconi Eucharistiam populo tribuebant; verum id in Occidente præstabant, si necessitas urgeret, atque abesset Presbyter, aut juberet (2). Nunc soli Sacerdotes Eucharistiam administrant; & ejus aliquem rei jus proprium, atque ordinarium Episcopi ac Parochi est, ceteri Sacerdotes ex alterutrius delegatione id præstant (3). Sed jampridem eo jure utimur, ut omnes Presbyteri Eucharistiam præbeant, atque ita jus Parochorum ad viaticum & paschalem communionem redactum est.

(1) S. Justinus *Apol.* I *n.* 65 *p.* 83 *ed. Paris.* 1742, Concil. Nicænum *can.* 18 *t.* I *c.* 1331 *coll.* Harduini.

(2) Auctor *Constit. Apostol. l.* 8 *c.* 28 apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* I *p.* 16 *ed. Amstel.* 1724, Conc. Carthagin. IV *can.* 38 *col.* 1440 *t.* 2, & Arelatense II *can.* 15 *col.* 4 *t.* 5 *coll.* Labbæi, Gelasius I. *ep.* 9 *ad Episc. Lucan. c.* 8 *col.* 316 *eod. t.* 5. Quin propter gravem aliquam necessitatem minores quoque clericos, atque etiam laicos Eucharistiam tribuisse constat ex martyrologiis Bedæ, Adonis, Usuardi, atque ex Eusebii *Histor. l.* 6 *c.* 4 *p.* 318 *edit. Valesii Cantabrigiæ* 1720. Ac formidolosis illis temporibus, quibus Ethnici imperio potiebantur, laicos consecratum panem in domos suas detulisse, ut eo clam sumpto sese contra tyrannos instruerent, testantur Tertullianus *l.* 2 *c.* 5 *p.* 169 *ed. Rigaltii Paris.* 1675. Quem morem etiam post pacem Ecclesiæ redditam obtinuisse demonstrant S. Hieronymus *ep.* 48 *ad Pammachium n.* 15 *col.* 225 *t.* I *edit. Vallarsii Veronæ* 1734, S. Basilius *ep.* 93 *ad Cæsariam p.* 186 *opp. t.* 3 *ed. Maurin. Paris.* 1730, S. Zeno *l.* I *Tract.* 5 *p.* 60 *t.* I *ed. August. Vindelic.* 1758. In suas autem domos Christiani deferebant Eucharistiam aut linea syndone, vel saculo involutam, aut arca lignea inclusam, quod observant Fratres Ballerinii *in S. Zenon. l.* I *tract.* 14 *p.* 113 *t.* I *cit. edit.* Nunc apud Latinos non modo Dominicum corpus, sed sacra etiam vasa laici contrectare prohibentur. Nemo tamen dubitat, quin nunc etiam laicis hæc facultas dari ab Ecclesia possit: & certe S. Pius V Mariæ Stuartiæ Scotorum Reginæ, cum ab Elisabetha Anglorum Regina catholicis infensissima carceribus detineretur, concessit ut manu propria Eucharistiam sumeret.

(3) Hinc *in Clement.* I *de Privileg.* excommunicantur Regulares, qui sine speciali Parochorum venia Eucharistiam præbent.

§. 48. Suscipere Eucharistiam possunt Cristiani omnes, qui justi, ac digni habentur; & olim quidem tum apud Latinos, tum apud Græcos obtinuit consuetudo, ut etiam infantibus post Baptismum Eucharistia tribueretur (1). Sed quamquam id probabili ex causa factum fuerit, numquam tamen Ecclesia infantibus rationis usu carentibus Eucharistiam necessariam indicavit (2); & Latini jampridem ab

ea consuetudine recesserunt (3), quam tamen Græci adhuc retinent (4). Nunc igitur Latini Eucharistiæ participes non faciunt pueros, nisi ea mente, atque ætate sint, ut vim intelligant sacramenti; quod Episcopi & Parochi judicio æstimandum est (5). Perpetuo amentes Eucharistiam non sumunt; at si ante amentiam piam & religiosam voluntatem ostenderint, in exitu vitæ eo sacramento donantur, nisi periculum vomitus, vel alterius indignitatis & incommodi timeatur (6).

(1) S. Cipryanus *de Lapsis p.* 94 *ed. Amstelod.* 1700, Auctor *Constit. Apostol. l.* 8 *c.* 13, apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 409 *edit. Amstelod.* 1724, S. Dionysius, seu potius Auctor *Eccl. Hierarc. c.* 7 *§.* 11 *p.* 417 *ed. Antuerp. citat.*, S. August. *Ep.* 98 *ad Bonifac. t.* 2 *col.* 265 *de Peccator. merit. l.* 1 *c.* 20 *col.* 15 *et* 16 *t.* 10, *et Serm.* 174 *cap.* 6 *col.* 834 *t.* 5, *ed. Maurin. Venet.* 1731, S. Innocentius I. *epist.* 30 *ad PP. Conc. Milevitan. n.* 5 *p.* 898 apud Coustantium *Epist. Rom. Pontif.*

(2) Conc. Trident. *Sess.* 21 *cap.* 4 *de Communione, et can.* 4 *ejusd. Sess.* Quod decretum impudenter hæretici carpunt, atque abutuntur potissimum Augustini & Innocentii locis, ut suadeant, eos infantibus necessariam Eucharistiam agnovisse. Ex horum hæreticorum numero sunt Joannes Dallæus, quique ejus errorem sequuti sunt Josephus Binghamus *Origin. eccles. l.* 15 *c.* 4 *§.* 7 *p.* 391 *et seq. t.* 6 *ed. Halæ Magdeburg.* 1739, & Petrus Zornius *Histor. Eucharist. Infant. Berolini edita an.* 1736. Sed horum commenta graviter & accurate sunt a catholicis, doctisque viris refutata. Consule D. Thom. *lect.* 7 *in c.* 6 *S. Joan.*, Card. Toletum *ad dict. c. Annot.* 28, Natalem Alex. *Histor. Eccles. sæc.* 5 *c.* 4 *art.* 3 *§.* 10 *t.* 5 *p.* 109 *ed. Venet.* 1776, Card. Norisium *Vindic. Augustin. §.* 4.

(3) Vigebat hæc consuetudo apud Latinos etiam XI sæculo, uti patet ex Hugone a S. Victore *de Sacram. l.* 1 *c.* 20 *p.* 1376 *Bibl. PP. t.* 10 *edit. Paris.* 1754, qui duo scriptores ea ætate floruerunt. Sed jam ævo suo antiquum morem desinere cœpisse, ipse Hugo tradit. Neque solum infantes statim post baptismum, sed & omnes innocentes pueri, tum in Oriente, ac præsertim Constantinopoli, tum in Occidente, potissimum vero in Galliis, Eucharistiæ participes fiebant, si quando multæ Dominici corporis particulæ superessent. Evagrius *l.* 4 *histor. Eccles. c.* 36 *p.* 416 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720, Nicephorus Callistus *Hist. eccles. lib.* 17 *c.* 25 *t.* 2 *p.* 772 *ed. Paris.* 1630, Gregorius Turonensis *de Glor. Martyr. l.* 1 *c.* 10. *collect.* 732 *ed. Paris.* 1699, Concilium Matisconense II *can.* 6 apud Labbæum *t.* 6 *collect.* 675 *ed. Venet.*

(4) Consule Arcudium *de Sacramento Euchar. l.* 3 *c.* 11, & Janum Nicium Erythræum *ep.* 24 *l.* 7.

(5) Catech. Rom. *par.* 2 *c.* 4 *n.* 62 & 65. Consule Benedictum XIV Const. *Etsi minime* 42 *§.* 9 *p.* 68 *t.* 1 *ejus Bullar. ed. Romæ, seu Venet.* 1754, & *Synod. Diœces. l.* 7 *c.* 11, qui ea de re copiose disputat.

(6) Catech. Rom. *l. c. n.* 64, S. Th. *in Summa part.* 3 *qu.* 80 *art.* 9.

§. 49. **Eucharistia nonnisi a jejunis sumenda est** (1), exceptis ægrotis, quibus non jejunis datur viaticum (2), cum in vitæ discrimine versantur. Nullum quidem ea de re divinum præceptum est; quin Christus Apostolis cœnatis suum corpus & sanguinem dedit. Verum id ipse fecit peculiaribus, gravibusque de causis, neque Ecclesiæ ademit facultatem stabiliendi jejunii, quod stabilivit (3), & quo aliquem solvere unus Romanus Pontifex justis ex causis potest (4).

(1) De hoc jejunio, quod a dimidia nocte usque ad tempus, quo Eucharistia sumitur, servandum esse constat, late agit Benedictus XIV *de Synodo diœces. lib.* 6 *cap.* 8.

(2) Viaticum ab antiquis Scriptoribus Ecclesiasticis appellatur quidquid Christianos munire posset, cum ex hac vita migrabant; idcirco eo nomine non Eucharistia solum, sed etiam Baptismus, Confirmatio, Absolutio, Extrema unctio continebantur, uti ostendit Albaspinæus *Observ. lib.* 1 *c.* 11 *p.* 27 *& seq. edit. Neapol.* 1770. Ita in Conc. Nicæno *can.* 13 *t.* 1 *col.* 320 *collect.* Harduini *ultimum, & maxime necessarium viaticum*, quod pœnitentibus ex vita exeuntibus tribuitur, est absolutio, non Eucharistia; & Conc. Vasense I. *can.* 2 *t.* 1 *col.* 1787 *collect.* Harduini *ed. Paris.* memorat generatim *sacramentorum viaticum.* Sed nunc ejus vocabuli significatio angustior est, ac designat Eucharistiam, quæ morientibus datur.

(3) Late hoc argumentum prosequitur Augustinus *epist.* 54 *ad Januar. c.* 6 *col.* 126 *t.* 2 *ed. cit.* ubi postquam inquit *liquido apparet, quando primum acceperunt Discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos*: postremo addit, *numquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejuniis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui S. ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam ceteri cibi.* Vide etiam S. Th. *in summa part.* 3 *qu.* 80 *art.* 8, Nicolaum I. *in Respons. ad consult. Bulgar. cap.* 65 *t.* 5 *Concil. col.* 375 *collect.* Harduini, Card. Bonam *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 21 §. 1; ibique Salam *in Not. t.* 2 *p.* 108 *ed. Taurin.* 1749.

(4) Confer Bened. XIV *Constit.* 55 *t.* 4 *ejus Bullarii* p. 248 *ed. Romæ seu Venet.* 1758, ubi Jacobo III M. Britanniæ Regi post tenuem cibum valetudinis causa sumptum facultas Eucharistiæ suscipiendæ conceditur. Ceterum in Sacramentario S. Gregorii *col.* 73 *opp. t.* 3 *ed. Paris.* 1705 pueris, qui lac ob necessitatem suxerant, Eucharistia permittitur; quod etiam habet Ordo XV Ecclesiæ Apamiensis apud Martenium *de Antiq. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 1 *art.* 18 *t.* 1 *p.* 75 *ed. indic.* Ordo autem Romanus a Mabillonio descriptus *t.* 2 *Musei Italici n.* 46 *p.* 28, lactentes pueros tantum ante unam horam, quam Eucharistiam capiant, jejunos esse jubet. Quin etiam feria V in cœna Domini Eucharistiam in Ecclesiis quibusdam a non jejunis sumi consuevisse, constat *ex can.* 29. Conc. Carthagin. III apud Labbæum *t.* 2 *col.* 1403 *ed. Venet.* qua de re rogatus S. August. *ep.* 54 *ad Januar. c.* 5 *col.* 126 *t.* 2 *cit. edit.*

respondit, servandam esse locorum consuetudinem. Verum mos ille dandæ pueris Eucharistiæ jampridem antiquatus est, & illa, quam memoravi, consuetudo quarumdam Ecclesiarum, dandæ non jejunis Eucharistiæ ferita V in cœna Domini, Ecclesiæ lege sublata est. Vide Jueninium *de Sacrament. diss.* 4 *qu.* 8 *art.* 2 §. 1.

§. 50. Olim fideles, qui sacrificio intererant, quotidie (1), atque, ut plurimum, sub utraque specie panis & vini, Eucharistiam accipiebant (2). Sed nullum umquam ea de re præceptum fuit; & certe sub una tantum specie integrum sacramentum suscipi, catholica fides docet (3). Imminuta etiam christianorum charitate, quotidiana illa communio sensim desiit; ac denique necessitas suscipiendæ Eucharistiæ præcipuis quibusdam anni diebus ab Ecclesia imposita est. Primum ter in anno, hoc est in Natale Domini, in Paschate, in Pentecoste (4), postremo semel, hoc est saltem in Paschate, Christiani omnes Pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramenta accipere jussi sunt (5).

(1) Quod ostendit illud Lucæ *Act.* *II* 41 de primis Christianis: *erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione frationis panis, & orationibus*; quod de Eucharistica Communione Patres intelligunt. Omnes qui sacris mysteriis intererant, Eucharistiam suscipiebant. Justinus *Apol.* 11 *n.* 65 *p.* 83 *indic. ed. Paris.*, Cyprianus *de Orat. p.* 192 *ed. Paris.* 1666, Auctor *l. de Eccles. hierarch. c.* 3 §. 12 p. 290 *t.* 1 *ed. indic.*: & can. 10 Apostolorum apud Cotelerium *PP. Apostolic.* 443 *t.* 1 *cit. ed.* damnantur *fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, & scripturas audiunt, non autem perseverant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt*, quem canonem explicans de frequenti communione late disputat Beveregius in *Cod. can. Eccles. primit. l.* 2 *c.* 3 *p.* 80 *t.* 2 apud eumdem Cotelerium *loc. cit.* Quin sua etiam ætate quotidianam communionem Romæ viguisse testatur Hieronymus *Ep.* 48 *ad Pammachium n.* 15 *col.* 225 *opp. t.* 1 *ed. Vallarsii Veronæ* 1734 *quod*, ipse inquit, *non reprehendo, nec probo.* Hieronymo antiquior Didymus Alexandrinus *de Trinit. l.* 3 *c.* 21 *p.* 398 *ed. Bononiæ* 1769, morem eumdem memorat Ecclesiæ Alexandrinæ, vocatque Eucharistiam *desideratissimum Pascha*, quoniam fideles hoc sacramentum summo desiderio appetebant. Augustinus autem *ep.* 521 *col.* 125 *t.* 2 *ed. Ven. cit.* variam ea de re ecclesiarum consuetudinem demonstrat.

(2) Antiquitus Christianos, ut plurimum, sub utraque specie Eucharistiam accepisse patet ex Apostolo I. *ad Corinth. XI* 26 *seq.*, Justino Mart. *loc. cit.* Cypriano *ep.* 57 *p.* 253 *ed. Amstelod.*, Cyrillo *Catech.* 523 *n.* 21 & 22 p. 332 *ed. Paris.* 1720, Chrysost. *Hom.* 83 *in Matth. p.* 788 *t.* 7 *ed. Montfauc. Paris.*, Leone M. *Serm.* 41 *c.* 5 *p.* 111 *opp. t.* 1 *ed. Romæ* 1753, Zenone *l.* 2 *Tract.* 38 *p.* 251, & *tract.* 53 *p.* 280 *t.* 1 *edit. August. Vindelic.* 1758, aliisque compluribus. Ut plurimum, inquam, nam sæpe sub una tantum specie Eucharistiam datam constat, unde intelligitur, id semper Ecclesiam ratum ha-

buisse, quod nullum sit præceptum, quo laici & clerici sacrificium non conficientem Eucharistiam sub utraque specie accipere compellantur. Revera ad ægrotos in lecto decumbentes sub una tantum specie Eucharistia plerumque deferebatur; atque ita eam Serapionem & Ambrosium accepisse tradunt Dionysius Alexandrinus apud Eusebium *Histor. eccl. lib.* 6 *c.* 44 *p.* 318 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720, & Paulinus *in Vit. S. Ambros. n.* 47 *opp. Ambros. t.* 4 *col.* XIII *ed. Venet. indic.* Similiter pueris infantibus, ut plurimum, sub una specie dabatur sacramentum, & fideles, qui, ethnicis dominantibus, Eucharistiam domi servabant, solum accipiebant panem, quem unum memorant Patres, ac nominatim Tertullianus *l.* 2 *c.* 5 *ad Uxor.* non autem vinum, quod facile corrumpitur. Quin etiam in publicis conventibus diu fideles sub una panis specie Eucharistiam suscepisse die Parasceves, ex Ordine Romano manifestum est. Fuse ac diligenter ea de re contra Protestantes disserit Bossuetus duobus libellis, quorum alteri titulus est *de Communione sub utraque specie*, alteri *Defensa traditio de Communione sub una specie.* Vide etiam Selvagium *Antiquit. Christ. l.* 3 *c.* 9, Drouvenium *de Re Sacrament. l.* 4 *qu.* 8 *c.* 2, Jueninium *de Satrament. diss.* 4 *qu.* 9 *art.* 2. In primis autem consulendus est doctissimus Cardinalis Garampius, qui in egregio opere, cui titulus *Memorie della B. Chiara di Rimini diss.* 5 *p.* 177 *& seq.* cum de quotidianæ communionis, tum de Eucharistiæ sub utraque specie accipiendæ usu copiose & præclare disputat. Ac gravissimas quidem habuit Ecclesia causas, propter quas communicandi consuetudinem sub altera tantum specie non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret, easque numerat Catech. Rom. *p.* 2 *c.* 4 §. 66. Ætate S. Thomæ adhuc in quibusdam Occidentis Eccl. consuetudo accipiendi sub utraque specie Eucharistiam perseverabat; uti patet ex ejus *Summa par.* 3 *qu.* 80 *art.* 12. Græci tamen hanc consuetudinem nunc etiam retinent, atque eam permittendam censuerunt Conc. Florentinum, Leo X *in Const. Accepimus*, & Clemens VII *in Const. Provisionis nostræ* apud Guerram *Pontif. Const. epit. t.* 2 *pag.* 509. Confer Leonem Allatium *Adnot.* 1 *de Eccl. Occid. atque Orient. consens.*, & Arcudium *Concord. Occid. & Orient. lib.* 3 *c.* 4 Italo-Græcis hæc consuetudo integra relinquitur e Bened. XIV *in Const. Etsi pastoralis* 57 §. 6 *p.* 106 *n.* 15 *t.* 1, *& Const. Allatæ sunt* 47 §. 25 *t.* 4 *ejus Bullar. p.* 183 *ed. Romæ seu Venet.* 1758.

(3) Conc. Trident. *Sess.* 21 *c.* 1 *&* 2 *de Commun.* Quod etiam antea docuerat Synodus Constantien. *Sess.* 13 apud Labbæum *tom.* 16 *Conc. col.* 318, quæ *jam ante istud tempus diutissime illam consuetudinem communicandi sub una specie, ab Ecclesia observatam fuisse* testatur.

(4) Conc. Agath. habitum VI sæc. *can.* 18 *col.* 1000 *t.* 2 *coll.* Hard. *ed. Paris. Sæculares*, inquit, *qui Natale Domini, Pascha & Pentecoste non communicaverint, catholici non credantur, nec inter catholicos habeantur.* Eadem habet *Synod. Turonensis III habita IX sæc. can.* 50 *col.* 1030 *t.* 4 *coll.* Harduini. Falso Gratianus Agathensem canonem Conc. Eliberitano, ac Turonensem Fabiano Pont. adscribit *can.* 19 *&* 21 *dist.* 2 *de Consecr.* nam hæc disciplina multo ante per Eliberitanum Conc., ac Fabium Pontif. inducta est.

(4) Concil. Trident. *Sess.* 13 *can.* 9 *de Eucharist.*, quo decreto confirmatus est canon Concil. Lateranensis *in c.* 12 *de Pœnit. & remiss.* Hic autem canon omnes utriusque sexus fideles saltem semel in anno proprio Sacerdoti sua peccata confiteri, & Eucharistiam suscipere jubet. Quæsitum est, quis proprius Sacerdos haberi debeat, & omnes fere consentiunt, proprium Sacerdotem, cui sua quisque crimina semel in anno aperire debet, & a quo sacramentaliter absolvendus est, esse Parochum; salva tamen Sum. Pontif. in toto orbe Christiano, & Episcoporum in suis diœcesibus auctoritate, qui & eam exercere ipsi possunt, & aliis sacerdotibus exercendam committere. Quare non tantum qui proprio parocho, sed etiam qui aliis Sacerdotibus a Sum. Pontif., aut Episcopo delegatis sua confitentur crimina, Ecclesiæ præcepto satisfaciunt. Confer Nat. Alex. *Diss. de Sensu Canonis Utriusque sexus in Thes. Theol. t.* 21 *opp.* 9 *p.* 548 *seq.* Quod autem dicitur ab omnibus Christianis Eucharistiæ sacramentum in Paschate esse accipiendum, id de hebdomada sancta, & octava Paschatis accipiendum est, Eugenius IV *in B. Fide digna* 24 *p.* 33 *t.* 3 *par.* 3 *Bull. ed. Rom. ult.*

§. 51. Certis autem verbis ab ipsis Ecclesiæ primordiis Eucharistia dari consuevit, uti nunc etiam datur (1). Primum Episcopi, tum Presbyteri, deinceps Diaconi, ceterique inferiores Clerici, Monachi, Diaconissæ, Virgines, ac tandem laici, primum viri, postea mulieres (2); & clerici quidem intra, laici extra sanctuarium (3): atque omnes non flexis genibus, uti nunc, sed stantes, prono tamen capite, ac demissis oculis (4), Eucharistiam accipiebant. Cuncti lotis manibus, & facie accedebant (5); manuque excipiebant Christi corpus (6), sanguinem aut calamo sugebant, aut ex calice ori admoto ebibebant, quin etiam interdum corpus sanguine intinctum porrigebatur (7).

(1) Auctor *Const. Apost. lib.* 8 *cap.* 13 apud Cotelerium *PP. Apost. p.* 409 *t.* 1 *ed. Amst.*, & S. Ambros. *de Sacrament. l.* 4 *c.* 5 *n.* 25 describunt formulam, quæ ea tempestate adhibebatur, eaque erat: *Corpus Christi: sanguis Christi.* Ætate S. Gregorii, uti testatur Joannes Diac. *in ejus Vit. l.* 2 *c.* 41 *opp. S. Greg. t.* 4 *c.* 58 *ed. Paris.* 1705, formula his erat concepta verbis: *C. D. N. J. C. conservet animam tuam.* Denique ævo Alcuini, ut ipse tradit *de Sabb. S. Paschæ coll.* 259 *Bibl. PP. t.* 10 *ed. Paris.* 1724, facta est formula ad hunc modum: *C. D. N. J. C. custodiat te in vitam æternam.* At non eadem omnino ubique fuit. Recitata a ministro formula, Eucharistiam accipientes respondebant, *amen.* Auctor *Const. Apostol. lib. cap.* Cornelius Pont. apud Euseb. *l.* 6 *c.* 43 *p.* 315 *ind. ed.*, Augustin. *Contr. Faust. l.* 12 *c.* 10 *c.* 231 *t.* 8 *ed. Ven.*, Leo M. *Serm.* 93 *c.* 3, Cyrillus Hierosol. *Cat.* 23 *n.* 21. Sed jampridem apud nos receptum est, ut fideles Eucharistiam taciti accipiant.

(2) Auctor *Const. Apostolic. loc. cit.*

(3) Conc. Tolet. IV *Can.* 18 *t.* 3 *c.* 384 *coll.* Hard. sancitum est *ut Sacerdotes & Levita ante altare communicent, et in choro clerus, extra chorum populus.* In Africa etiam laici ad cancellos, qui chorum a populo separabant, Eucharistiam accipiebant, quod colligitur ex August. *Serm.* 392 *c.* 5. Neophytis tamen, uti constat ex eodem *Serm.* 224 *c.* 6 *c.* 969 *t.* 5 beneficii loco permittebatur, ut ad altare accederent. In Mediolanensi Ecclesia laicos extra sanctuarium cummunicasse, demonstrat factum Ambrosii, qui Theodosium Imperat. sibi intra illud locum arrogantem sanctuario prohibuit. Neque dissimilis fuit Græc. consuetudo, uti colligitur ex Conc. Laodic. *Can.* 19 apud Labb. *t.* 1 *col.* 1534, verum Imperatori datus est intra sanctuarium locus. Conc. Trullan. *Can.* 69 *c.* 1379 *t.* 7 apud eumd. Lab. Galli tamen etiam laicis ad altare communionem permiserunt, uti ostendunt Conc. Turron. II *Can.* 4 *c.* 536 *t.* 6 ap. eum., Gregorius Turron. *Hist. Franc. l.* 10 *c.* 8, Cæsarius Arelat. *Serm.* 289 *in App. S. August. n.* 3 *opp. August. t.* 5 *par.* 2 *col.* 482 *ed. Venet. indic.*

(4) Hanc quidem fuisse, & nunc etiam esse Græcorum consuetudinem, manifestum est ex Cyrillo *Catech.* 123 *n.* 22 *p.* 332 *ind. ed. Paris.* atque ex libris ritualibus. Idem de Latinis non audet affirmare Card. Bona *Rer. liturg. l.* 217 §. 8; tantum monet, in missa solemni Summi Pont. Diaconum stantem communicare, omnino ex veteri ritu. Sed verisimile est, eamdem Latinor. fuisse disciplinam. Confer Habert. *in Not. ad Pont. Græcor. p.* 270, Valesium *in Not. ad Euseb. hist. l.* 7 *c.* 9, Thiersium *in Gallic. diss. de Altaribus*, Salam *ad Bonam l. c. not.* 3.

(5) S. Jo. Chrysost. *Hom.* 3 *in Ep. ad Ephes. p.* 22 *t.* 11 *ind. edit.*, S. August. *Serm.* 17 *c.* 5. Eadem ratione mundissimas quisque vestes sumebat, cum ad Eucharistiam suscipiendam accederet; qua in re singulare est illud, quod legitur in vita S. Jonæ Monachi apud Bollandum 11 *Feb. t.* 2 *p.* 250, quod scilicet per annos octuaginta quinque mundam servavit vestem, qua tantum Eucharistiam suscepturus induebatur.

(6) Dionysius Alexandr. *in Ep. ad Xistum Pont.* apud Eusebium *Histor. eccles. l.* 7 *c.* 9 *Cyprianus de Lapsis p.* 176 *ed. Paris.* 1666, Basilius *Ep.* 93 *ad Cæsarium Patric.*, Chrysot. *Hom. in diem natal. Domin. n.* 7, Damascenus *de Fid. ortodox. l.* 4 *c.* 13, Augustinus *Contr. liter. Petilian. l.* 2 *c.* 25, Ambrosius *apud Theodoret. Histor. eccles. l.* 5 *cap.* 18 1720, Cyrillus *Catech.* 23 *n.* 21 concava manu, & sinistra dexteræ subjecta Christi corpus suscipi jubet. Hoc autem viros inter, atque mulieres discrimen intercedebat, quod viri nudis manibus, mulieres linteo Eucharistiam excipiebant, uti patet ex Cæsario Arelatensi *Serm.* 229 *in Append. August. n.* 5 *opp. Augustin. t.* 5 *par.* 2 *col.* 376 *cit. edit.* & ex Concilio Antisiodorensi *Can.* 36 apud Labbæum *t.* 6 *col.* 645 *edit. Venet.* Atque huc etiam *can.* 42 ejusdem Concilii Antisiodorensis referendum putant Cardinalis Bona *Rer. liturg. l.* 2 17 §. 3 *p.* 369 *t.* 3 *edit. cit.*, Martenius *de Antiq. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 4 *art.* 10 *p.* 156 *t.* 1 *ed. Antuerp. seu Venet. cit.* aliique complures. Nam eo canone sancitum est, ut *unaquaque mulier, quando communicat, dominicalem suum accipiat.* Illi autem *dominicalem* interpretantur linteum mundum, quo subjecto mulieres Eucharistiam accipiebant. Sed cum ea de re Antisiodorenses Patres satis egissent *can.* 36, neque verisimile

sit, eos actum agere voluisse *can.* 42, recte Balutius in Gratian. *can.* 19 *caus.* 23 *qu.* 3 ostendit, *dominicalem*, cujus in eo concilio mentio est, fuisse tegmen, quo mulieres ad Eucharistiam accedentes caput operiebant. Porro non uno, & eodem tempore ubique desiit mos Eucharistiæ manu excipiendæ. In Ecclesia Romana jam inde a sæc. VI in os injectam Eucharistiam colligitur ex eo, quod narrat S. Gregorius M. *Dial. l.* 3 *c.* 3 *col.* 284 *opp. t.* 2 *ed. Paris.* 1705. Ibi enim refertur communio cuidam muto & claudo distributa a S. Agapito, qui anno 535. Summus Pontif. creatus est, ac dicitur *corpus Dominicum in os misisse.* Similiter Rothomagensi concilio sancitum est, ut *nulli laico, aut fœminæ, Eucharistiam in manibus ponant* (Sacerdotes), *sed tantum in os ejus.* Integrum hujus concilii canonem describit Mabillonius *Præf.* 12 I *p. sæc.* 3 *Benedict. obser.* 11 *n.* 76 *p.* XXXVI *t.* 3 *ed. Venet.* 1734, quem editum putat circa annum 880, quo ex tempore, inquit, abrogari cœpit mos ille Eucharistiæ manu excipiendæ, reservata tamen Diacono & Subdiacono Dominici corporis tractandi facultate. Verum in Romana Ecclesia ante hanc ætatem Christi corpus in os mitti consuevisse, demonstrat Gregorii locus, quem paulo ante descripsi; nisi quis forte hoc singulare exemplum ducat, unde generalis consuetudo educi non potest. Consule Franciscum de Berlendis *de Oblation. ad altar. commun.* §. 5 *p.* 157.

(7) Postremum hunc modum rejecit Synodus Bracarensis IV *can.* 2 apud Labbæum *t.* 7 *col.* 579 *ed. Venet.* probavit autem Conc. Turon. apud Burchardum *Decret. l.* 5 *c.* 9. Et vero mos hic sæculo XII omnibus fere ecclesiis communis erat, uti patet *ex epist.* 2. Ernulfi Ruffensis Episc. *ad Lambertum* apud Dacherium *Spicileg. t.* 3 *p.* 471 *edit. Paris.* 1723. Confer Martenium *de antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 4 *art.* 10 §. 13 *p.* 157 *t.* 1 *ed. cit.*

§. 52. Eucharistia omnibus necessaria, qui eam suscipere possunt; atque in primis eos, qui ex hac vita migrant, tam salutari viatico instructos et munitos esse oportet (1). Ergo hac præsertim de causa, ne quis subita vi morbi correptus sine hoc sacramento decedat, ejus in Ecclesia servandæ usus ab antiquissimo tempore inductus est (2). Labentibus annis Ecclesia nova voluit accedere nostræ venerationis argumenta adversus admirabile sacramentum, quod cum vere contineat gratiarum fontem uberrimum Christum Jesum, eo modo, quo Deum, colere, ac revereri debemus. Nam institutus est peculiaris dies festus Corporis Christi, & supplicationis genus, quod *processionem* dicimus, & mos inductus, ut Eucharistia publice fidelibus adoranda proponatur (3).

(1) *Duplex est modus*, inquit D. Th. *in Summa par.* 3 *qu.* 80 *art.* 11, *percipiendi hoc sacramentum, spiritualis & sacramentalis. Manifestum est autem, quod omnes tenentur, saltem spiritualiter,*

manducare ; quia hoc est Christo incorporari. Spiritualis autem manducatio includit votum, seu desiderium percipiendi hoc sacramentum ; & ideo sine voto percipiendi hoc sacramentum non potest homini esse salus. Confer etiam Drouvenium *de re sacram. l.* 4 *qu.* 8 *c.* 1.

(2) Samuel Basnagius Calvinianus homo *Annal. t.* 2 *ad an.* 209 *p.* 255 *n.* 5, consuetudinem Eucharistiæ in Ecclesia servandæ recentiorem esse arbitratur. Sed Basnagium solide, graviterque refutat Robertus Sala *ad Bonam Rer. liturg. lib.* 2 *c.* 17 §. 6 *not.* 2 *p.* 379 *& seq. t.* 5 *ed. Taurin.* 1753 ; atque hujus quidem religiosæ consuetudinis antiquitatem ipse etiam agnovit hæreticus homo Josephus Binghamus *Origin. eccles. l.* 15 *c.* 4 §. 11 *p.* 409 *t.* 6 *ed. Hala Magd.* 1754. Mitto antiqua testimonia, quæ pene innumera sunt, quæque viri docti collegerunt ; tantum indicabo præclarum locum Cyrilli Alexandrini *Ep. ad Calosyrium Advers. Anthropophormitas p.* 365 *ed. Lutet. Paris.* 1636: *Porro*, inquit, *alios etiam esse audio, qui misticam benedictionem* (hoc est consecrationem) *nihil ad sanctificationem juvare dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt vero qui hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum ejus Corpus immutatur* (dum species manent), *sed benedictionis vis, ac facultas, & vivificans gratia perpetuo in ipsa existit.* Erat autem *receptaculum spiritualis alimoniæ*, hoc est Eucharistiæ, uti loquitur Ambrosius *Ep.* 4 *ad Felic. opposit. t.* 3 *col.* 792 *ed. cit.*, vas ad instar columbæ, vel turris ut plurimum, elaboratum, quod aut in præcipuo, aut peculiari altari servabatur. Greg. Turonensis *de Glor. martyr. c.* 85 *col.* 818 *ed. Paris.* 1699. Concil. Constantin. sub Menna *Act.* 5 *col.* 1319 *t.* 2 *collect.* Harduini *edit. Paris.* Interdum etiam Eucharistia penes majus altare ad summum Ecclesiæ parietem, ara non supposita, in vasculum patente retinebatur. Paulinum *ep.* 22 *ad Sever. col.* 197 *ed. Murat. Veronæ* in Baptisteriis supra fontes in pixide, quæ columbam repræsentabat, servatam docet Eucharistiam, quam recenter baptizati accipiebant. Consule Mabillonium *Comment. ad ordin. Rom. c.* 20 *p.* 139 *t.* 2 *edit. Paris.* 1689, Martenium *de Antiq. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 5 *art.* 3 *p.* 251 *ed. laud.*, Chardonium *Histor. sacram. l.* 3 *c.* 13. Supra altare autem Eucharistiam *non imaginario ordine, sed sub crucis titulo*, ut inquit, Synodus Turonensis II *can.* 3, apud Labbæum *t.* 6 *col.* 536 *ed. Venet.* nimirum non quovis loco & cujusvis arbitrio, sed in medio altaris & sub crucis titulo posita esse debebat. Sic enim interpretor hunc canonem, qui eruditorum torquet ingenia, doctissimis viris Sirmondo & Mabillonio, qui alias hujus canonis interpretationes ediderunt. Illud hoc loco animadvertendum est, Eucharistiam in Ecclesiis non parochialibus sine venia Sedis Apostolicæ retineri non posse, Bened. XIV *Constit. Quamvis justo* 7 §. 24 *p.* 58 *t.* 3 *ed. Romæ seu Venet.* 1754. Confer Cardinalem Petram *in Const. Apostol. ad Const.* 1 *Urbani IV sect. uri.* 2.9 *t.* 3. Et quoniam facta mentio est antiquissimæ consuetudinis Eucharistiæ in Ecclesia servandæ, pauca dicenda videntur de celebri, quæ non multis ab hinc annis exarsit, controversia, num scilicet recte administretur Eucharistia ex præconsecratis, an omnino ex sacrificio cum præsentibus communicandum sit. Nam anno 1737, cum Cremæ Episcopatum teneret Cardinalis Calinus, Josephus

Guerrerius cathedralis Ecclesiæ Canonicus contendere cœpit, Fideles in ipsa Missa post Sacerdotem Eucharistiam accipere oportere, improbandam autem esse consuetudinem accipiendi extra sacrificium communionem ex præconsecratis. Ut omnis hæc controversia dirimeretur, a Bened. XIV *die 13 Novemb. an.* 1742 edita est *constitutio Certiores* 64 *tom.* 1 *ejus Bullarii pag.* 129 *edit. Romæ seu Venet.* 1754. In ea declarat Pontifex, quod pridem expresserat Synod. Trident., optandum quidem esse, *ut in singulis Missis Fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quod ad eos sanctissimi hujus sacrificii fructus uberior perveniret;* statuit tamen, nullam esse necessitatem, qua Sacerdotes Missam celebrantes Sacram Eucharistiam omnibus petentibus infra ipsam actionem ministrare cogantur, neque improbari posse consuetudinem communicandi ex præconsecratis, cum id pro tempore, loco, & personis opportunum judicetur. Nihilotamen minus Michael Maria Nannaronius Dominicanus an. 1770 Neapoli catechismum edidit, quo Guerrerii sententiam defendere conatus est; sed eum refutavit Dominicanus alter Josephus Maria Elephantes, edita Neapoli an. 1744 de hoc argumenti genere peculiari dissertatione. Nannaronius tandem rediit in bonam mentem; sed adhuc adversus consuetudinem distribuendi fidelibus Eucharistiam præconsecratam an. 1779 Patavii dissertationem edidit *de incruenti novæ legis sacrificii communione* Carolus Maria Traversarius Ordin. Servor. B. M. V. Hanc Traversarii dissertationem, & Nannaronii catechismum damnavit sacra Indicis Congregatio. Totum hoc argumento accurate pertractavit Benedictus Vulpius libro Venetiis edito an. 1790, cui titulus: *Storia della celebre controversia di Crema sopra il pubblico divin diritto alla Comunione Eucaristica nella Messa, con una dissertazione sullo stesso argomento.* Consule Franciscum de Berlendis *de Oblation. commun.* §. 5 *n.* 8 *p.* 153 *ed Venet.*, R. Salam *in notis ad Bonam Rer. Liturgic. l.* 2 *c.* 20 §. 2 *not.* 2 *p.* 130, & *seq. t.* 3 *ind. ed.*, Jo. Laurent. Bertium *Theologic. discipl. l.* 33 *in App. c.* 21, Jo. Bapt. Gatticum *de Orator. domest.*

(a) Diem festum corporis Christi instituit Urbanus IV *in Bulla Transiturus* 19 *t.* 3 *par.* 1 *Bullarii p.* 414 *ed. Romæ ult.* Morem autem solemniter circumgestandi Dominicum corpus memorant Gregorius Turonensis *de Glor. martyr. l.* 1 *c.* 86 *cit. col.* 818, & Concilium Bracarense IV *can.* 6 apud Labbæum *t.* 7 *col.* 582 *ed. Ven.* Cuncta hæc accurate persequuntur Jueninius *de Sacrament. diss.* 4 *art.* 4, Thiersius *de Exposit. Venerabilis*; Chardonius *Hist. Sacram. l.* 3 *c.* 14, 15, 16; Confer etiam Martenium *de Antiq. Eccles. rit. l.* 4 *c.* 29 *t.* 3 *p.* 196 *ed. Antuerp. seu Venet.* 1764; Bened. XIV *Instit. Eccles.* 5, Muratorium *Liturgia Romana diss. de Reb. liturg. c.* 24.

§. 53. Non sacramenti solum rationem habet Eucharistia, sed etiam sacrificii; imo unum novæ Legis sacrificium est. Nam quoties illud Sacerdos conficit, toties Christus Dominus sine cruore immolatur, reditque memoria immensæ charitatis ejus, qui pro nostram salute Deo Patri semetipsum in ara crucis obtulit. Differt sacramentum a

sacrificio, quod illud consecratione perficitur, omnis vero sacrificii vis in eo est, ut offeratur (1). Deinde sacramentum, præter ceteras utilitates; meriti causam affert iis, qui illud recte suscipiunt; sacrificium vim habet non merendi solum, sed satisfaciendi (2). Nam quemadmodum Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit; ita qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt (3).

(1) Catechismus Romanus *par.* 2 *c.* 4 §. 71.

(2) Concil. Trident. *Sess.* 22 *c.* 2, & *can.* 3 *de Sacrific. Missæ.* Hinc catholica veritas de sacrificii, quod vere propitiatorium est, oblationem non solum pro vivis, *sed & pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis.* Quarto sæculo Aerius preces pro defunctis fundendas esse negavit, quam nefariam hæresim ut everteret S. Ephrem Syrus, S. Basilii discipulus, multas de defunctis odas, cantus, & carmina, officia scilicet defunctorum omnia, ut inquit Abraham Ecchellensis *ad Catal. Ebedjesu p.* 45, composuit, de quibus vide Assemanum *in Bibl. orient. t.* 1 *p.* 132 & *seq.* Errorem illum Aerii renovarunt Protestantes: verum ea de re Ecclesiæ doctrina ita certa est, atque omnium Patrum consentiente auctoritate firmata, ut plane desipiant, qui eam in discrimen revocare conantur. Nam ipsam testatissimam faciunt S. Cyprian. *Ep.* 66 *p.* 109 *ed. Paris.* 1666, Tertullianus *de Coron. c.* 3 *de Exhort. castit. c.* 11 *de Monagom. c.* 10 *p.* 102, 523, 531 *ed. Ven.* 1744, S. Zeno *l.* 1 *Tract.* 16 *p.* 133 *t.* 1 *ed. August. Vindel.* 1758, S. Cyrillus Hierosolym. *Catech. mystag.* 5 *n.* 9 & 10 *ed. Paris.* 1720, S. Epiphan. *de Exposit. fid. n.* 23 *t.* 1 *opp. p.* 1106 *ed. Petav. Paris.* 1622, S. Ambros. *Ep.* 39 *ad Faustin. n.* 4 *oper. t.* 3 *col.* 1014, & *in Orat. de Obit. Theodos. col.* 293 *t.* 4 *edit. Venet. cit.*, S. Augus. *Confess. l.* 9 *c.* 12 *col.* 168 *t.* 1 *de Civit. Dei l.* 21 *c.* 24 *col.* 641 *t.* 7 *de Cur. geren. pro mort. c.* 1 *col.* 515 *t.* 6 *ed. Venet.*, Cassianus *Collat.* 19 *c.* 1 *p.* 747 *ed. Atrebat.* 1628, aliique complures, quos longum est referre. Auctor *Constit. Apostol. l.* 8 *c.* 41 & 42 *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 423 & 424 *ed. Amstelod. ind.* orationem describit pro defunctis cum sacrificio fieri solitam. Confer Card. Bonam *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 15 §. 4 *p.* 307 & *seq. ibique* Salam *in Not.* 1 *ed. Taurin.* 1747, Drouvenium *de Re Sacram. t.* 5 *qu.* 7 *c.* 1, Jueninium *de Sacram. diss.* 5 *qu.* 5 *c.* 1 & *seq.*, Benedict. XIV *de Sacrific. Miss. sect.* 1 *c.* 17 §. 1. Atque ex hac quidem catholicæ Ecclesiæ doctrina de divino sacrificio, quod prodest non tantum vivis, sed etiam mortuis, qui nondum plane sint expiati, piæ Missarum fundationes repetendæ sunt. Quarum fundationum præclarum monumentum occurrit in testamento S. Remigii Episc. Remensis apud Flodoardum *Histor. Eccles. Remen. l.* 1 *c.* 18. *p.* 92 *ed. Duaci* 1617, qui in Agricolam Presbyt. nepotem suum alloquitur: *vineam, quam Bebrimodus fecit, tibi eatenus derelinquo, ut diebus festis & omnibus diebus dominicis sacris altaribus mea inde offeratur oblatio.* Ad hunc locum advertens Christianus Lupus *Schol. in Canon.* 69 *Concilii Trullani opp. t.* 3 *p.* 126 *ed. Venet.* 1724 *adeo antiquum est*, inquit, *pro anima sua missas fundere.* Ve-

rum & alia sunt ejusdem rei antiqua monumenta; qui etiam octavo præsertim sæculo mutuæ societates pro vivis, ac præsertim mortuis commendandis institutæ sunt, & perpetua anniversaria frequentiora fieri cœperunt. De his societatibus insignis est locus apud Ven. Bedam, qui in mercedem vitæ S. Cuthberti a se conscriptæ, hæc rogat in l. Prologo ad Eadfridium Episcopum & Monachum Lindisfarnensem *t.* 3 *præf. p.* 152 *edit. Colon. Agripp.* 1612. *Me defuncto pro redemptione animæ meæ, quasi pro familiaris, ac vernaculi vestri, orare, et Missas facere, et nomen meum inter vestra scribere dignemini. Nam et tu, sanctissime Antistes, hoc te mihi promisisse jam retines; in cujus etiam testimonium futuræ conscriptionis religioso Fratri nostro Godfrido mansionario præcepisti, ut in albo vestræ sacræ congregationis meum nunc quoque nomen appareret.* Plures ea de re extant epistolæ S. Bonifacii Episc. Moguntini, quas inter digna præsertim est, quæ legatur *Ep.* 106 ad Optatum Abb. *p.* 150 *ed. Mogunt.* 1605 *opp. edit. Maurin.* Accesserunt etiam anniversaria perpetua, non quod ea tunc primum instituta fuerint, sed quod ea frequentissima facta sunt, & horum quidem multa collegit exempla Mabillonius *Acta SS. Ordin. S. Benedicti præfat. in sæc. III par.* 1 *observ.* 27 *n.* 101 *p. XLIX ed. Venet.* 1734. Frequentissima, inquam, octavo præsertim sæculo perpetua anniversaria facta sunt; verum anniversariorum origo multo antiquior est, atque a primis Ecclesiæ temporibus repetenda, ut ostendunt Patres, quos paulo supra commemoravi. Doctis tamen viris haud plane compertum exploraturnque est, perpetuo ne fierent, an semel anniversaria officia, quorum antiqui illi Patres meminerunt. Ego assentior iis, qui hæc anniversaria magna ex parte perpetua fuisse arbitrantur, & hujusmodi esse puto anniversarium, cujus meminit Tertullianus *de Monogam. c.* 10 *p.* 531 *ed. Ven.* 1744, cum inquit: *Enimvero, & pro anima ejus orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis ejus.* Si semel tantum annuum officium persolutum fuisset, unum tantum annuum diem, non plures Tertullianus indicasset.

(3) Catechismus Romanus *loc. cit.*

§. 54. Sacrificium Eucharistiæ *Missa* nuncupatur, quod vocabulum non Græcum aut Hebraicum, sed Latinum est; verum, num a mittendis, seu transmittendis ad Deum populi precibus atque oblationibus, an potius a mittendo, seu dimittendo populo, ea formula, quam Diaconus recitabat, *ite missa est*, non satis constat (1). Certæ in Missa preces, ac cæremoniæ adhibentur; atque ille earum ordo vocatur Liturgia, quod Græcum est verbum, ac Latine redditur publicum ministerium. Semper hi ritus, atque hæ preces, in quibus verba Christi Eucharistiam instituentis principem locum obtinent, adhiberi consueverunt: sed non eadem fuit ea de re Ecclesiarum omnium disciplina (2). Hinc plures pro varia temporum,

ac locorum ratione exortæ sunt Liturgiæ (3): & in Oriente quidem celebriores fuerunt Liturgiæ S. Basilii, ac S. Joannis Chrysostomi, in Occidente Romana, Ambrosiana, Gallicana, Hispanica, quæ etiam Mozarabica appellatur (4).

(1) Confer. Card. Bonam, qui de Missæ nomine, ejusque origine late disputat *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 1 *p.* 1 *& seq. t.* 1 *ed. Taurin.* 1747, præterea Benedictum XIV *de Sacros. Missæ sacrific. l.* 2 *c.* 1, Natalem Alex. *Histor. Eccles. sac.* 13. *&* 14 *diss.* 13 *n.*40 *t.*8 *p.* 499 *ed. Venet.* 1776, Gerbertum *Princip. Theolog. Liturg. sect.* 1 *c.* 2 *p.* 37 *seq.*

(2) Apostolos recitata oratione Dominica, & formula consecrationis rem divinam confecisse scribunt Gregor. M. *l.* 9 *Ep.* 12 *ad Ioan. Syracus. col.* 490 *t.*2 *ed. Maurin. Paris.* 1705. Honorius Augustodunensis *in Gemmæ anim. c.* 86 *in Bibliotb. PP. t.* 10 *col.* 1205 *ed. Paris.*, Walfridius Strabo *de Reb.eccles. c.* 22 *col.*680 *cit. Bibliotb.*, Berno Augiensis Abbas *de Quibusd. ad miss. spectan. c.* 1 *cit. Bibliotb. t.* 10 *col.* 697. Contra Proculus Constantinopol. *de Tradit. divin. liturgic. p.* 159 *ed. Lugd. Batavor.* 1617 *fusissime, longoque verborum ambitu* missam *decantasse* tradit, atque eos *preces & hymnos* adhibuisse testatur Chrysostomus *Hom.* 27 *in* 1 *ad Cor. n.* 5 *opp. t.* 10 *col.* 248 *ed. cit.* Has quæ inter se pugnare videntur, sententias conciliat Card. Bona *loc. cit. c.* 5 §. 3 *p.* 75, inquiens brevem illa formulam Apostolos adhibuisse, cum gravis metus, aut justa alia urgeret causa, longiorem autem, cum per tempus & occupationes licebat.

(3) Nullus quidem ambigendi locus esse potest, quin vivis ipsis Apostolis aliquis fuerit Liturgiæ usus & pluribus constaret precibus quæ in conficiendo sacrificio fundebantur. Scriptum est *in Act. Apostol. c.* 2 *v.* 42, fuisse Apostolos *perseverantes in communicatione fractionis panis & orationibus*; & Paulus I. *ad Timotb. c. II v.* 1 vult fieri *obsecrationes, orationes, interpellationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt*. Hæc autem omnia in sacrificio peragebantur, uti testatur Justinus Martyr *Apol.* 1 *n.* 65 p. 82 *ed. Paris.* 1742, & huc etiam spectant Tertullianus *ad Scapulam n.* 2 *p.* 69 *ed Ven.* 1744. Morem hunc ab Ecclesia observatum circa annum 347 describebat S. Cyrillus Hierosolymit. *Catecbes.* 23 *n.* 8 *p.* 327 *edit. Venet.* 1763, inquiens: *super illam propitiationis bostiam* (en sacrificium propitiatorium, quod negare ausi sunt impii homines, qui Missam abrogarunt) *obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro recta mundi compositione, pro Imperatoribus, pro militibus & sociis, pro iis, qui infirmitatibus laborant, pro bis, qui afflictionibus premuntur, & universim pro omnibus, qui ope indigent, precamur nos omnes, & hanc victimam offerimus.* Propterea S. August. *ep.* 149 *ad Paulin. n.* 16 *opp. t.* 2 *p.* 663 *ed. Maurin. Venet.* 1759 considerans, quid a vetustis temporibus in Ecclesia ageretur, *obsecrationes* aut *precationes*, quas Paulus memorat, interpretatur *quas facimus in celebratione Sacramentorum, antequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat benedici. Orationes* etiam significari ait, *cum benedicitur, & sanctificatur; & ad distribuendum comminuitur*,

quam totam petitionem fere omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Habes hic paucis expressum Missæ canonem, qualis nunc etiam a nobis adhibetur. Præfationis nunc quoque usitatæ diserta mentio est apud S. Cyprianum *de Orat. Dominic. col.* 501 *ed. Venet.* 1758, cum nimirum dicimus *Sursum corda*, & Populus respondet *habemus ad Dominum*. Evidens igitur, apertumque est, primis etiam Ecclesiæ temporibus certum fuisse ordinem, ritumque precum, qui in re divina conficienda adhibebatur. Verum Liturgias, quæ Apostolorum Petri, Jacobi, Matthæi, Marci nomina præseferunt, eorum revera non esse demonstrat Natalis Alex. *Hist. Eccles. sæc.* 1 *c.* 12 *art.* 2 *t.* 3 *p.* 52 *edit. Venet.* 1776. Eadem de liturgiis Petri, Matthæi & Marci sententia est Cardin. Bonæ *Rer. liturg. lib.* 1 *c.* 8 *p.* 132 *& seq.*; *ibique* Salæ *in Not. laud. edit. Taurin.* Sed tamen ipse Jacobi liturgiam multis tuetur *loc. cit.* §. 3 *p.* 128. Petrus Le-Brun *Explicat. Missæ t.* 2 *diss.* 1 contendit, ante quintum sæculum nullam aut Græcam, aut Latinam Liturgiam scripto fuisse mandatam, sed preces omnes ac ritus memoriæ tradi consuevisse. Sed Le-Brunio adversatur Muratorius *Liturg. Roman. de Reb. liturgic. c.* 1, cujus ego sententiæ assentior. Illud præclare ab ipso Card. Bona *lib.* 1 *c.* 9 §. 8 *p.* 162 animadversum est, quod *discors concordia in omnibus liturgiis* manifestum facit, ordinem sacrificii ab Apostolis traditum esse, atque in omnem terram diffusum. Quamvis enim non eadem sint verba omnium liturgiarum, neque in omnibus singulæ earum partes eodem modo locatæ sint, tamen omnes *iisdem membris coalescunt, quæ sunt peccatorum ante omnia confessio, tum introitus, sive quoddam quasi proemium, deinde Psalmi ac lectiones Sac. Scripturæ, & potissimum Evangelii, Symboli recitatio, lotio manuum, commemoratio & invocatio Sanctorum, preces pro omnibus vivis & defunctis, gratiarum actio & benedictio, præter ea, quæ essentialia sunt, oblationem scilicet, consecrationem & communionem*. Qui sane Ecclesiarum omnium consensus nonnisi a Sp. S. esse potest; & certe singularis est insania Protestantium, qui Missæ sacrificium Romanor. Pontif. inventum dicunt. Late hoc argumentum, præter scriptores omnes rerum theologicarum, persequitur Robertus Sala *in Not. ad Bonam loc. cit. c.* 4 *p.* 165 *& seq.*, quin etiam saniores Protestantes catholicam veritatem confiteri, ac literis mandare non dubitarunt. Ex eorum numero, præter ceteros, sunt Ernestus Grabbius *in Irenæum l.* 4 *advers. hæres. c.* 32. Thomas Brettius *in pecul. Diss.*, quæ extat *in collect. præcipuar. liturg. Eccles. Christ. p.* 104 *Londini* 1710, & Samuel Jebbius *in Justin. Dial. p.* 215 *Londini* 1719. Hi omnes cum catholicis fatentur, Apostolos, cunctosque Ecclesiæ Patres Eucharistiam pro novi testamenti sacrificio habuisse, & sub speciebus panis & vini illud Deo Patri in altari oblatum docuisse demonstrat.

(4) Occupata ab Arabibus Hispania, Christiani quod essent cum Arabibus commixti, *Mixtarabes*, & corrupta voce *Mozarabes* dicti sunt. Confer Rodericum *Rer. Hispanic. l.* 3 *c.* 22, & Pagium *in Baron. ad an.* 714 *n.* 7 *p.* 200 *t.* 12 *ed. Luc.* Inde Hispanica liturgia Mozarabica appellata est, quam antiquissimam esse constat. Ritus Mozarabicus servatus in Hispaniis fuit usque ad sæc. XI, sed eo sæculo ad exitum vergente abrogatus, ejusque loco

Romanus suffectus est. Denique Cardin. Franciscus Ximenius, ne tantæ antiquitatis ritus omnino interiret, eum novis characteribus in lucem emitti voluit, & collegium instituit Sacerdotum, a quibus quotidie divina officia, & Missarum solemnia eo ritu celebrarentur in sacello, quod in majori Ecclesia Toletana ædificavit. Sunt etiam Toleti aliquot Parœciæ, in quibus hic Mozarabicus ritus adhuc viget, idemque fit Salmanticæ in sacello Doctoris Talabricensis. Confer Alvarum Gomezium *de Rer. gest. Card. Ximenii l.* 2, Eugenium Roblesium *in Vit. Card. Ximenii c.* 23, Card. Aguirrium *t.* 3 *Concil. Hispan. post conc. Burgense p.* 258 *& seq.*, Cennium *Antiquit. Eccles. Hispan. t.* 2 *diss.* 7.

§. 55. Plures autem hi ritus, & hæ cæremoniæ sunt, de quibus late agunt Scriptores rerum liturgicarum (1), quæque ex Apostolica aut Ecclesiastica traditione, & disciplina procedunt. Omnia sunt instituta, ut majestas tanti sacrificii commendetur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitentur (2). Ita mysticæ benedictiones, lumina (3), thymiamata, sacræ vestes (4), in sacrificio adhibentur; similiter receptum est, ut quædam pronuncientur (5).

(1) Confer in primis Cardin. Bonam *Rer. liturg. libros duos*, & Petrum Le-Brun *Explicatio Missæ.*

(2) Concil. Trident. *de Sacrif. Missæ sess.* 22 *cap.* 5.

(3) Joannes Henricus Ottius Calvinianus homo, qui contra annales Cardinalis Baronii examen instituit, irridet hunc ritum accendendi in Ecclesia lumina, eumque ætate Hieronymi minime obtinuisse arbitratur. Sed eum solide refellit Muratorius *Liturg. Roman. diss. de Reb. Liturgic. c.* 20, *& Dissert.* 16 *in S. Paulinum p.*835 *ed. Veronæ* 1736. Dicam ea de re paulo post, cum sermo de Ecclesiis habebitur.

(4) De sacris vestibus suo loco opportunius agam.

(5) *Si quis dixerit* (inquit Concil. Trident. *Sess.* 22 *de Sacrific. Missæ can.* 9) *Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere ... anathema sit.* Nihilo tamen minus post hunc Tridentinum canonem tam disertum, tamque perspicuum, fuere aliqui qui elata voce, ita ut a populo intelligi possent, partem illam canonis, & verba consecrationis proferenda esse censuerunt. Novum hunc errorem superiori sæculo compressit Maturinus Savary Sagiensis Episcopus edito die 16 Martii an. 1698 decreto, quo indicta in eos, qui secus facerent, suspensionis pœna sancivit, ut *canonis verba, prout in Romano Missali notatum præscriptumque est, secreto, submissaque voce* pronuncientur. Quod simili decreto die 22 Januar. an. 1710 a Cardinali de Bissy Meldensi Episcopo constitutum est. Arnaldus & ceteri, qui Arnaldi partes sequuntur, non exiguam dederant operam, ut Christiani homi-

nes minus æquo animo ferrent, quo Missæ canon secreto recitaretur. Sed Claudius de Vert Monacus Cluniacensis audacter, & omnium apertissime caput extulit adversus hanc secretam canonis recitationem opere, quod primum evulgavit an. 1706. Adversus hunc hominem Vallemontius theologicam, atque historicam dissertationem opposuit Parisiis editam an. 1710 *du sécret des mystères, ou Apologie de la Rubrique des Missales*; sed eum vehementius, graviusque refutavit Languetus tunc Episc. Suessionensis *Fraf. Instr. Pastor.* 8 *Septemb.*, quæ iterum edita deinceps est an. 1720. Vallemontii dissertationem impugnavit Anonymus Auctor in tractatu Bruxellis edito an. 1717 cum titulo: *Apologie de Mr. du Vert, ou Remarquès critiques sur le Livre de Mr. Vallemont du secret des Mystères*; sed eum accurate copioseque defendit Petrus Le-Brun *Diss.* 15 *t.* 4 operis cui titulus *Explicatio Missæ*, qua quidem dissertatione solide graviterque ostenditur, semper in Ecclesiis Occidentalibus canonem secreto recitari consuevisse. Dignæ in primis sunt, quæ legantur ea de re dissertationes duæ, in quibus cuncta habes, quæ ad hoc argumentum pertinent, explicata diligenter. Altera nimirum est dissertatio Le-Brunii, cujus paulo ante facta mentio est, altera vero cum titulo: *della Legittima disciplina da osservarsi nella pronuncia del Canone della Messa &c.* an. 1787. Romæ edita est a Francisco Antonio Mondellio viro erudito, & Auditore olim meo in Romana Academia.

§. 56. Apostoli eorumque successores in singulis provinciis divina officia persolverunt eo sermone, qui tunc ipsis communis erat (1); atque ita Hierosolymis Hebraice (2); Antiochiæ vero, Alexandriæ, atque in aliis Græcorum civitatibus Græce; Romæ, atque in toto Occidente Latine rem divinam confecerunt (3). Labentibus annis licet hæ linguæ vulgares esse desiissent, ac tantum doctis viris innotescerent, tamen Ecclesia eas in divinis celebrandis officiis retineri voluit, tum ne frequens verborum mutatio sensim etiam mutationem sententiarum induceret (4). Interdum tamen populis, qui novissime Christi Religionem susceperunt, Sedes Apostolica liturgias permittit, quæ vernaculo eorum sermone conscriptæ sint (5).

(1) Apostolos eorumque successores usque ad ætatem Hadriani Imper. Hebraicum sermonem adhibuisse, tum deinceps Eccles. Græcum usurpare cœpisse putat Joannes Echius *de Sacrif. Missæ l.* 2 *c.* 2 Verum hæc opinio nullo nititur idoneo fundamento.

(2) Hebraicum idioma, quo usi sunt Apostoli rem divinam conficientes, non illud erat antiquum idioma, quo veteris testamenti Patriarchæ usi sunt, & quod Apostolorum ætate ne notum quidem vulgo Hebræorum erat. Nam eo temporis cursu, quo ipsi Babylone captivi fuerunt, Hebraici sermonis, quem a parentibus acceperant oblivisci, & Chaldaicam linguam addiscere

scere cœperunt, qua deinceps usi sunt, aliquid tamen retinentes ex patrio sermone, quem pridem adhibebant. Hinc orta est tertia lingua ex Hebraica antiqua & Chaldaica mixta, quæ a regione Syriaca dicta est, quæque deinceps Hebræis vulgaris esse cœpit, & Hebraica vulgo appellata, tum quod commixtas habebat ex Hebraico sermone voces, tum quod eam Judæi usurpabant. Hac lingua Christus Dominus usus creditur, & eamdem S. Matthæi evangelium ac S. Pauli Apost. epist. ad Hæbreos scripta traduntur. Atque hic est sermo Hebraicus, vel potius Syriacus aut Syro-Chaldaicus, qui Christi & Apostolorum ætate vernaculus erat sermo Hebræorum, & quo Apostoli rem divinam confecerunt. Confer Petitdierum *in diss. critic. in S. Scriptur. dissert.* 7 p. 83, & Renaudotium *Diss. de Liturg. Orient. origin. & antiq. c.* 6, in primis autem videndus est V. Clar. Joan. Bernardus de Rubeis opere Parmæ edito 1772, cui titulus *Della Lingua propria di Cristo, e degli Ebrei nazionali della Palestina da' tempi de' Maccabei.*

(3) Consule Card. Bonam *Rer. Liturgic. l.* 1 *c.* 5 §. 4 *p.* 79 *t.* 1. Negat Papebrochius *in Conat. chronic. Hist. diss.* 15, & Martenius *de Antiq. Ecclesiæ rit. l.* 1 *c.* 3 *art.* 1 *t.* 1 *p.* 101, his tantum linguis divina mysteria ab Apostolis celebrata fuisse, ac multa proferunt monumenta, ut conficiant, initio omnes gentes vernaculo sermone suo rem divinam confecisse. Sed eos graviter, lateque refellit Robertus Sala *in not. ad Bonam, loc. cit. not.* 6 *p.* 85. Vide etiam eumdem Bonam *in Appendic. t.* 1 *p.* 419, ubi extat dissertatio Honorati a S. Maria, qua ostenditur, Apostolos tantum his tribus linguis, nimirum Hebraica, aut Syro-Chaldaica, Græca & Latina, rem divinam confecisse.

(4) Concil. Trident. *Sess.* 22 *de Sacrific. Miss. c.* 8: *Etsi Missa,* inquit, *magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur* Tum retineri jubet *ubique cujusque Ecclesiæ antiquum, & a S. Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum matre & magistra, probatum ritum; & can.* 9 *ead. Sess.: Si quis,* inquit, *dixerit ... lingua tantum vulgari Missam celebrari debere .... anathema sit.* Porro de Missa vulgari sermone non celebranda plures extant doctorum hominum lucubrationes, quas omnes simul collectas superiori sæculo jussu Cleri Gallic. Parisiis edidit an. 1661. Antonius Vitræus, quibus apertissime ostenditur, quam recte quamque sapienter id ab Ecclesia constitutum fuerit. Late etiam ea de re agit, pluresque laudat qui hoc ipsum argumentum egregie illustrarunt, Bened. XIV *de Sacrific. Miss. cap.* 6.

(5) Ita Sclavis sæc. IX a Joanne VIII permissa est liturgia vernaculo sermone, uti constat ex ipsius Joannis *Epist.* 247 *ad Sfentopulcrum* apud Labbæum *conc. t.* 11 *col.* 170 *ed. Ven.* Sed eamdem facultatem postulanti Uratislao Bohemorum Regi concedere noluit S. Greg. VII *ep.* 11 apud Labbæum *t.* 12 *Concil. col.* 464 *ed. Venet.* Confer Bened. XIV *de Sacrific. Missæ l.* 2 *c.* 3 *n.* 14.

§. 57. Primis Ecclesiæ sæculis non omni die sacra mysteria peragebantur. Solum diem Dominicum Paulus (1) memorat; sed tamen ab Apostolis ternos dies in singulas

hebdomadas, hoc est Dominicam, & quartam sextamque feriam, constitutos fuisse, Epiphanius (2) tradit. Accessit etiam deinceps Sabbatum (3), qua die ab omnibus, exceptis Alexandrinis atque Romanis, sacra mysteria celebrari consueverunt (4). Ætate Augustini variæ erant Ecclesiarum consuetudines, cum alibi quotidie, alibi Sabbato ac die Dominico, alibi tantum Dominico, die res divina perageretur (5). Sed jamdiu Latini cunctis diebus, exceptis feria sexta ac Sabbato majoris hebdomadæ, sacrificium conficiunt. Græci illud omittunt per quadragesimam, exceptis Sabbatis, Dominicis & die festo Annunciationis, & cum non celebrant adhibent Missam *præsanctificatorum*, hoc est corporis Christi ante consecrati, quæ missa etiam a Latinis feria sexta majoris hebdomadæ adhibetur (6).

(1) Paulus I. *ad Corinth. XVI* 2 quod etiam habet Justinus Martyr, *Apolog.* 2 *n.*67 *p.* 83 *ed. Paris.* 1742.

(2) Epiphan. *Expos. fid. n.* 22 *p.* 1105 *t.* 1 *opp. ed. Patav. Paris.* 1622.

(3) Basilius *ep.* 93 *ad Cæsar. Patric. p.* 186 *opp. t.* 3 *ed. Maur. Paris.* 1730.

(4) Socrates *Histor. l.* 5 *c.* 22 *p.*295 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720. Verum non multo post etiam Romana Ecclesia aliarum consuetudinem recepit, S. Hieronymus *ep.* 71 *n.* 6 *col.* 442 *t.* 1 *ed. Vallarsii Veronæ.* In Oriente *Pascha* (quo nomine Eucharistia designatur) *ter in hebdomada, nonnumquam etiam quater, vel potius quotiescumque voluerimus*, celebratum testatur S. Joann. Chrysostomus *Orat.* 3 *contr. Judæos opp. t.* 1 *p.*611 *ed. Montfauconii Paris.* 1718.

(5) Consule August. *ep.* 54 *ad Januar. col.* 124 *& seq. c.* 2, *& serm.* 58 *de Orat. dominic. ad competen. col.* 339 *t.* 5 *cit. ed. Ven.*, Hieronymun *cit. ep.* 71. Hæc autem ad solemnem tantum missam, quam *majorem* dicunt, pertinere monet Martenius *loc. cit. art.* 3 §. 5 *p.* 105. Ipse S. August. *Confess. l.*5 *c.*9 *opp. t.* 1 *col.* 153 *ed. Maurin. Ven.* 1756. Monicam matrem suam quovis die sacrificio interesse consuevisse testatur, & *de Civit. Dei lib.* 10 *c.* 20 *t.* 9 *col.* 335, altaris sacramentum appellat *quotidianum Ecclesiæ sacrificium.* Ambrosius etiam quotidie sacrum faciebat *ep.* 20 *ad Soror. n.* 15 *opp. t.*3 *col.* 905 *ed. Maurin. Venet.* 1751: *Vos quoque ipsos*, inquit, *mihi honor filios gestiebat eripere, pro quibus ego quotidie instauro sacrificium.*

(6) De Missa præsanctificatorum vide Card. Bonam *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 15 §. 5 *t.*6, & Salam *in Not. p.* 317 *edit. Taurin.* 1747, Leonem Allatium *in Prolegomen. ad Gabrielem Naudæum de missa Præsanctificat. n.* 1 *p.* 1531, & Bened. XIV *in Const. Allatæ* 47 §. 31 *p.* 188, *& const. Ex quo primum* 54 §. 32 *p.* 234 *t.* 4 *ejus Bullar. ed. Romæ seu Venet.* 1758, quibus duabus constitutionibus de Græcorum ritibus late disseritur.

§. 58. Quin etiam uno eodemque die idem Sacerdos plures missas, & eas non in eodem, sed in diversis altaribus celebrabat (1). Ita in Natale Domini, Kal. Januarii, in cœna Domini, in Paschate, in Rogationibus, in jejuniis post Pentecosten, in festo Apostol. Petri & Pauli, S. Joannis Baptistæ, S. Laurentii, & aliorum quorumdam unus Sacerdos pluries rem divinam conficiebat, quot nimirum erant officia, & festa, quæ iis diebus occurrebant. Aliis quoque diebus plures Sacerdoti missas celebrare licebat (2); sed saec. XI positus est usque ad tertiam vicem huic arbitrio modus (3). Denique ut avaritiae quaetus, & obloquentium suspiciones removeret Ecclesia, sancivit, ut semel tantum, nisi aliud necessitas postulet, a Sacerdotibus quotidie sacrificium fiat excepto die Natali Christi Domini (4).

(1) S. Gregorius Turonensis *de Glor. Confess. c.* 50 *col.* 935 *edit. Paris.* 1699. Concil. Antissiodorense *can.* 10 *t.* 3 *col.* 445 *collect.* Harduini. Consule Vicecomitem *de Antiq. Miss. rit. l.* 3 *cap.* 28, Card. Bonam *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 18 §. 3 & *seq. p.* 13 *et seq. t.* 2 *ed. Taurin.* 1749, & Martenium *de antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 3 §. 4 *et seq. p.* 103 *et seq. t.* 1 *ed. cit.*

(2) S. Leo M. *ep.* 6 *ad Dioscor. Alexan. c.* 2 *t.* 1 *col.* 631 *edit. Baller. Ven.* 1753, Regino *de Eccles. discipl. l.* 1 *c.* 33 *p.* 10 *edit. Viennæ* 1763, Walfridius *Strabo de Reb. Eccl. c.* 21 *in Bibl. PP. t.* 10 *ed. Paris. col.* 679.

(3) Concil. Salegustadiense an. 1012 *can.* 5 *t.* 7 *par.* 1 *cap.* 829 *col.* Harduini.

(4) *Can.* 53 *de Consecr. diss.* 1 *C. Consuluisti* 3, *et Cap. Te referente* 12 *de Celebr. Missarum.* Subditis tamen Hispaniarum & Lusitaniæ Regum a Bened. XIV *in Constit. Quod expensis* 61 *p.* 259 *t.* 2 *ejus Bullar. ed. Romæ seu Venet.* 1654, concessa est facultas duas, tresves missas celebrandi in die commemorationis omnium defunctorum, modo nihil exinde accipiant, easque speciatim non applicent. Ceterum non etiam necessitas, secundum Innoc. III decretalem *in can.* 3 *de Celebr. Missar.*, efficere potest, ut ab uno Sacerdote Missa repetatur, verum Sac. Congregatio apud Fagnanum *in cap. In ordinando* 1 *de Simon. n.* 37 declaravit, id tantum posse fieri, cum gravis urget necessitas, quæ primum Episcopo probata sit. Tum Bened. XIV *in Const. Declarasti* 3 *p.* 13 *t.* 2 *certissimum* esse monet, *Missionariis tantum a Sede Apostolica potestatem aliquando fieri, ut uno die sacrificium bis operentur; reliquis vero sacerdotibus opus esse ut hac de re facultatem ab episcopo consequantur, etiamsi causa necessitatis intercedere videatur.* Ipse Bened. XIV *in Const. Apostol.* 16 §. 11 *p.* 62 *t.* 4 *Bullar. ed. cit.* Missionariis in Anglia degentibus bis interdum uno die sacrificium permisit, cum consensu Vicarii Apostolici, ob fidelis populi necessitatem. Quæ eadem necessitas facit, ut Parochus,

qui duas habet distantes Ecclesias, cum in unam universus populus convenire non potest, neque alius est sacerdos, qui rem divinam conficiat, diebus festis, impetrata primum legitima facultate duas Missas celebrare possit. Bened. XIV *in Constit. Declarasti* 3 *p.* 9 *t.* 2 *ejus Bullarii ed. cit.*

§. 59. Initio sacra mysteria noctu, & vero etiam post cœnam peragebantur, tum ut fideles Christum imitarentur, qui post legalem cœnam primum obtulit sacrificium, tum ut ethnicos laterent conventus, quos in latebris habebant (1). Cum pax Ecclesiæ data est, confici res divina per diem cœpit: sed tamen etiam post ea tempora Ecclesia retinuit antiquam consuetudinem certis quibusdam temporibus, nimirum in nocte Natalis Domini, in pervigiliis Paschatis, & Pentecostis, atque in diebus ordinationum (2). Nunc sola Missa Natalis Domini noctu celebratur. Privatæ missæ quavis hora fiebant, uti nunc omni hora recte fiunt ab aurora usque ad meridiem (3); sed pro publicis, ac solemnibus Missis certæ erant constitutæ horæ, nimirum tertia, sexta & nona (4).

(1) Hinc Christiani ab Ethnicis appellati apud Minutium Felicem *in. l. Octav. p.* 332 *ed. Paris.* 1705 *natio latebrosa & lucifuga*; atque hinc *nocturnæ convocationes, & cœtus antelucani* apud Tertullianum *Apolog. c.* 2 *p.* 3 *de Coron. c.* 3 *p.* 102 *& ad uxor. cap.* 4 *p.* 168 *ed. Paris.* 1675.

(2) Late ea de re disputat Card. Bona *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 21 §. 4 *p.* 114 *et seq.* ibique Sala *in Notis t.* 2.

(3) Consule Martenium *loc. cit. art.* 4 §. 3 *et seq. p.* 107.

(4) Amalarius *de Rit. Eccles. l.* 3 *c.* 24 *in Biblioth. PP. t.* 14 *p.* 1000 *ed. Lugdun.* Honorius autem *de Gemma animæ l.* 1 *c.* 113 *col.* 1213 *Biblioth. PP. t.* 10 *edit. Paris. citat.* ita rem explicat, ut in festis tertia, in privatis diebus sexta, in quadragesima, vel in diebus jejunii nona hora Missa peragatur, idemque tradit Durandus *Rational. l.* 4 *c.* 1. Certe diebus festis hora tertia sacrificium offerri consuevisse, manifestum est ex Concilio Aurelianensi III *can.* 14 *t.* 2 *col.* 1426 *coll.* Harduini, Gregorio M. *Hom.* 37 *in Evang. n.* 9 *col.* 1632 *t.* 1 *ed. Maurin. Paris.* 1705. Gregorio Turronensi *de Vit. Patr. c.* 8 *n.* 11 *col.* 1196 *ed. Paris.* 1699. Reginone *de Eccl. discipl. l.* 1 *c.* 33 *p.* 10 *ed. Vien.* 1765. Atque ita intelligendi sunt Epiphanius *Exposit. fid. c.* 23 *p.* 1106 *t.* 1 *ed. Paris.* 1622, & Walfridius Strabo *de Reb. Eccles. c.* 23 *in Biblioth. PP. t.* 10 *ed. Paris. col.* 685, quorum alter *matutinis horis*, alter *ante meridiem* rem divinam conficiendam statuunt.

§. 60. Nam Missa alia publica, alia privata est. Missa publica apud veteres ea praesertim erat, ad quam populus una cum suo Pastore conveniebat, atque in precibus &

oblatione communicabat: aderant autem clerici qui suorum ordinum muneribus fungebantur (1). Quae missa dicebatur *collecta & synaxis*, quod ad offerendum atque ad communicandum multitudo fidelium colligeretur (2). Verum lapsu temporum cum illa desiit frequens communio Christianorum, missa *publica*, sive *conventualis* & *canonica* appellata est, quae cum cantu rituque solemni peragitur, quaeque in omnibus, cathedralibus, collegiatis & conventualibus ecclesiis pro benefactoribus quotidie celebranda est (3). Parochialis quoque missa, quam omnes Parochi saltem diebus festis pro populo, cui praesunt, offerre debent, publica dicitur (4); ut distinguatur a privatis sacrificiis, quae pro quovis homine privato ac bene de ea Ecclesia merito offeruntur.

(1) Non tantum clerici Missæ præsentes erant suorum ordinum munera exercentes, verum etiam Presbyteri adhærebant Sacerdoti sacra facienti, cum eoque communicabant, & ejusdem sacrificii participes erant, quem ritum late explicata Morinus *de Sacr. ordin. p.* 3 *exerc.* 8 *c.* 11 *et seq.* Certe Auctor *Apostolic. const. l.* 8 *c.* 11 *et seq. p.* 401 *lib. ind.* Episcopum describit, qui rem divinam agit cum Presbyteris abstantibus, offerentibus & communicantibus. Verba etiam consecrationis ab adstantibus Presbyteris prolata fuisse tradit Amalarius *de Eccles. offic. l.* 1 *c.* 12 *in Biblioth. PP. t.* 14 *p.* 945 *ed. Lugdun.*, idemque patet ex vetusto Pontificali Ecclesiæ Rothomagensis apud Menardum *in Not. ad Sacram. S. Gregor. not.* 282 *col.* 337 *opp. S. Gregor. t.* 3 *ed. Maurin. Paris.* 1705. Antiquæ hujus consuetudinis apud Latinos vestigia supersunt in Episcoporum, & Presbyterorum ordinationibus; sed apud Græcos concelebratio adhuc viget.

(2) S. August. *in Breviar. coll. diei tertiæ c.* 17 *col.* 573 *opp. t.* 9 *cit. ed. Venet.* distinguit *collectam a Dominico*, veluti speciem a genere, uti nos publicam solemnemque Missam a sacrificio distinguimus.

(3) Confer ea de re Bened. XIV *in Constit. Cum semper* 103 §. 11 *et seq. p.* 225 *t.* 1 *Bullarii.*

(4) De Missa Parochiali vide laudatam *Constit.* 103 Bened. XIV §. 2 *& seq. p.* 225.

§. 61. Privata Missa est quae sine cantu, ac solemnibus caeremoniis a solo Sacerdote celebratur, uno tantum ministrante: sive pauci alii, sive nulli intersint, sive solus Sacerdos, sive alii etiam Eucharistiam accipiant (1). Privatae Missae usus perpetuus in Ecclesia fuit, ut proinde esse deridendos praebeant recentiores haeretici, cum rem novam, & contra Missae œconomiam praedicant id, quod

constanti Ecclesiae sententia, longaque vetustate firmatum est (2).

(1) Missa privata differt *a solitaria*, quam nimirum solus Sacerdos, ministrante ac præsente nemine, celebrat. Id Missæ genus primum instituerunt Monachi sæc. IX, deinde etiam sæculares Presbyteri arripuerunt. Verum hanc Missam vetuerunt sacri canones, quod præsertim absurdum esset in ea Sacerdotem dicere *dominus vobiscum, sursum corda, gratias agamus, oremus*. Concil. Moguntinum an. 813 *can.* 43 *col.* 1015, Parisiense VI *lib.* 1 *c.* 43 *col.* 1324 *t.* 4 *collect.* Harduini, Nannatense apud Ivonem *par.* 3 *c.* 7 *can.* 61 *de Consecr. dist.* 1, qui canon sæculo IX antiquior non est, & ideo male Soteri, aut Anacleto attribuitur.

(2) Vide Concil. Trident. *Sess.* 22 *can.* 8 & *c.* 6 *de Sacrific. Missæ*; Bemed. XIV *in Const. Certiores* 64 *p.* 129 *t.* 1 *ejus Bullar. edit. Romæ seu Venet.* 1754. Et sane gravis est insania, atque error Lutheri, aliorumque hæreticorum, qui privatas missas, atque eas, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, abrogandas censuerunt. Nam etiam privata Missa quamquam careat externo illo solemni ritu, qui intimam ejus naturam non attingit, verum est sacrificium, atque in ea similiter sicut in Missa solemni, verum Christi corpus & sanguis consecratur. Atque hæ quoque Missæ, ut recte inquit Synod. Trident. *loc. cit. vere communes censeri debent, partim quod in iis populus spiritualiter communicet; partim vero quod publico Ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrantur.* Perpetuum ea de re Ecclesiæ usum, pluribus collectis ecclesiasticis monumentis, fuse demonstrant Card. Bona *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 14 §. 1 & *seq.*, ibique Sala *in Not. p.* 276 & *seq. t.* 1, Natalis Alexander *Hist. eccles. sæc.* 4 *c.* 6 *art.* 19 §. 1 *n.* 3 *t.* 4 *pag.* 300, *sæc.* 13 & 14 *sota diss.* 13 *p.* 476 *seq. t.* 8, & *sæc.* 15 *ac* 16 *diss.* 12 *n.* 5 *p.* 556 *t.* 9 *ed. Venet. an.* 1776, Tournelyus *Prælect. theolog. de Sacrific. Missæ art.* 8, Drouvenius *de Re Sacram. l.* 5 *qu.* 9 *per tot.*; eamdemque rem agunt, petitis ex liturgiis argumentis, Muratorius *diss. de Liturg. Rom. c.* 16 *seq.*, & Assemannus *in Diss. Cod. liturgic. l.* 6 *par.* 7 *præmiss. sect.* 2 *art.* 1, 2, 3. Videndus est etiam Emanuel Schelestratus *in Act. Eccles. orient. contr. Lutheran. c.* 1 *de Missis privat. in Eccles. Græc. circ. fin.*, ubi narrantur conatus Lutheranorum, qui ut Orientales ad suam sententiam perducerent, ad Hieremiam Constantinop. Patriarcham miserunt Augustanam confessionem, in qua privatæ Missæ tolluntur. Sed responsum est ab Orientalibus, sicut ab Occidentalibus, damnari pravum morem illorum, qui improba obtinendæ eleemosinæ cupiditate ab altare accedunt, non autem illos, qui ea, qua decet, pietate & religione privatas Missas celebrant, ut Deo sacrificium offerant.

§. 62. Omni etiam loco, ethnicis dominantibus, sive is esset privata domus, sive carcer, sive cœmeterium, sacrificium offerebatur (1). Cum ad Christianos Imperat. rerum summa delata est, eam ob rem publica templa aedificata sunt; & vero nunc tantum in Ecclesiis conse-

cratis, aut jussu Episcopi benedictis res divina conficitur, nisi secus postulet necessitas, quia tunc ea recte fit quovis commodo & decenti loco (2). Cum venia Sedis Apostolicae etiam in privatis sacellis sacra mysteria celebrantur (3).

(1) Act. Apostol. XX 7, Auctor *Const. Apost. l.* 6 *c.* 30 *p.* 361 apud Cotelerium *loc. cit.*, S. Cyprianus *ep.* 4 *ad Presbyt. & Diacon. p.* 12 *ed. Paris.* 1666, Philostorgius *Hist. eccles. l.* 2 *c.* 13 *p.* 484 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720.
(2) Confer Bened. XIV *Constit. Inter omnigenas* 89 §. 22 *t.* 1 *p.* 180 *Bullar. edit. Romae seu Venet.* 1754.
(3) Vide Bened. XIV *Const. Magno* 48 *p.* 216 *t.* 3 *Bullar.*

§. 63. Jam Ecclesiae lege Christiani dominicis festisque diebus Missae sacrificio interesse debent. Ac vetus quidem Ecclesiae disciplina fuit, ut iis diebus singuli accederent ad Ecclesiam parochialem, ibique interessent sacrificio, quod a Parocho conficiebatur (1). Verum haec disciplina jampridem antiquata est; & licet deceat Christianos diebus festis ire ad Ecclesiam parochialem, nulla tamen ea de re necessitas est, & qui extra eam sacrificio intersunt, Ecclesiasticae legi satisfaciunt, neque alicujus criminis rei sunt (2).

(1) Concil. Sardicense *can.* 14 *col.* 648 *t.* 1, Quini-Sextum *can.* 80 *col.* 1690 *t.* 3 *collect.* Harduini *ed. Paris.*, *can.* 2 *de Paroch.*
(2) Leo X *Const. Intelleximus* 28 *p.* 462 *t.* 3 *part.* 3 *Bullarii Romani*, S. Pius V *Const. Etsi* 58 *n.* 8 *p.* 376 *t.* 4 *part.* 2, Confer Benedictum XIV *de Synod. diaeces. l.* 11 *c.* 14 §. 7 & *seq.*

§. 64. Mos in Ecclesia fuit, qui quidem diu servatus est, ut fideles omnes, qui ad Missam convenirent, suam sacrificii partem, hoc est panem & vinum, offerrent (1). Eo pane ac vino Christi corpus, & sanguis conficiebatur, & quod supererat (supererat autem plurimum, quoniam satis lautae & copiosae oblationes erant) id totum alendis clericis, & pauperibus inserviebat (2). Labentibus annis loco panis & vini pecunia offerri cœpit, quae initio dabatur Ecclesiae, atque omnibus generatim clericis; deinceps autem data est certo Sacerdoti, ut privatim pro certis designatisque sacrificium offerret (3).

(1) Late ea de re disseram paulo post, cum de oblationibus agendi locus occurret.

(2) Confer Christianum Lupum *Schol. in can.* 13 *Conc. Rom.* V *opp. t.* 6 *p.* 101 *& seq. ed. Venet.* 1726.

(3) Ab ipsis Ecclesiæ primordiis in omnibus Christianorum templis fuisse arcam, in qua fidelium pecunia inferebatur, constat ex Tertulliano *Apolog. c.* 39 *p.* 31 *edit. Paris.* 1675; & Justino *Apolog.* 1 *ad Anton. Pium n.* 67 *p.* 84 *edit. Paris.* 1742. Eamdem consuetudinem adhuc IV & V sæculo perseverasse ostendunt Augustinus *Serm.* 356 *t.* 5 *part.* 2 *opp. n.* 13 *col.* 1389 *ed. Maurin. Ven.* 1731, Hieronymus *ep.* 71 *n.* 3 *col.* 431 *opp. t.* 1 *ed. Vallarsii Veronæ* 1734, & Paulinus *ep.* 34 *sive Serm. de Gazophylacio col.* 213 *edit. Veronæ* 1736. Sed quo primum tempore pecunia in arcam inferri desierit, atque ad ipsum altare offerri cœperit, certo definiri non potest. Testatur quidem Augustinus *ep.* 12 *ad Aurelium primat. n.* 6 *col.* 29 *t.* 2 *opp.* tempore oblationis, seu Missæ pro defunctis fuisse simul denarios oblatos, sed eos oblatos fuisse constat ex lege, ut pauperibus tribuerentur. Honorius Augustodunensis, qui sæculo XII floruit, *in Gemma animæ lib.* 1 *c.* 60. *in Biblioth. PP. t.* 10 *col.* 1199 *ed. Paris.* tunc pecuniam ad altare loco panis offerre cœpisse asseverat, cum fideles, qui sacrificio intererant, sacrorum mysteriorum participes esse desierunt: verum non ipsum designat tempus, quo id factum fuerit. Illud vero compertissimum est, quod recte animadvertit Thomassinus *Vet. & nov. Eccles. discipl. par.* 3 *l.* 1 *c.* 7 *n.* 8, semper olim sive panem, sive denarium Ecclesiæ, atque omnibus generatim clericis offerri consuevisse, non dari certo Sacerdoti, ut privatim rem divinam ageret pro eo, qui oblationem fecerat. Morem offerendi eleemosynam certo Sacerdoti, ut ejus largitor exuberantem sacrificii fructum in se aliosve derivet, tantum sæc. VIII inductum, ac sæc. XII passim ubique receptum putat Mabillonius *Præfat.* 1 *in sæc.* 3 *Benedictin. n.* 62 *p. XXVII ed. Venet.* 1734, sec tamen eum longe antiquiorem esse contendit Franciscus Berlendius *in diss. Historico-Theolog. de Oblation. part.* 2 §. 2. Certe sæc. VIII ad exitum vergente jam eam consuetudinem fuisse receptam, ostendit Chrodegangus Metensis Episcopus in regula, quam ea ætate pro suis canonicis scripsit, & in qua *c.* 32 *de Eleemosynis* apud Holstenium *Codex Regular. t.* 2 *p.* 107 *ed. Augustæ Vindelic. an.* 1759. Canonicorum cuique permittit accipere, & in quemvis usum convertere eleemosynam, quæ pro sua sibi Missa offerebatur. Sæculo vero XI mos hic tam late patebat, ut etiam pueris notus esset, sicuti patet ex eo, quod de S. Petro Damiani memoriæ prodidit Joannes Monachus *in ejus Vit. c.* 2 *p.* 3 *opp. Petri Damian. t.* 1 *edit. Paris.* 1664, quem narrat repertum nummum tradidisse Presbytero, qui Deo pro ejus patre sacrificium offerret. Confer Mamachium *del Diritto libero della Chiesa etc. t.* 2 *par.* 1 *not.* 1 *p.* 147 *seqq. et t.* 3 *p.* 1 *not.* 1 *p.* 66 *seqq.*

§. 65. Quæ pecunia offertur Sacerdoti rem divinam conficienti non quasi pretium sit consecrationis Eucharistiæ, quod certe simoniæ crimen esset; sed quasi stipendium debitum Sacerdoti, qui cum altari serviat, habere ex eo debet, quæ suppeditent ad cultum & ad victum (1). Et

quoniam Episcopi est judicare, quid singulis Presbyteris in unoquoque loco sit necessarium, ut vitam honeste traducant, hinc ejus est definire, quid ipsis rem divinam facientibus tribuendum sit (2). Sacrificium pro eo speciatim oblatum, qui stipem dedit, non ei solum, sed etiam toti prodest Ecclesiæ; verum ille fructum ex eo capit uberiorem, modo ad capiendum sacrificii fructum aptus & idoneus sit (3).

(1) Lutherani & Calviniani improbant morem dandi pecuniam Sacerdoti rem divinam acturo, quasi ea pretium sacrificii sit. Sed hanc calumniam jampridem anteverterat S. Th. 22 *qu.* 100 *art.* 2 *ad* 2, inquiens: *Sacerdos non accipit pecuniam, quasi pretium consecrationis Eucharistiæ aut Missæ decantandæ; hoc enim esset simoniacum, sed quasi stipendium suæ sustentationis.* Et *in* 4 *dist.* 25 *qu.* 3 *art.* 2 *quæstiunc.* 1 *ad* 4: *Facere pactionem*, inquit, *de Missa celebranda est simoniacum semper. Si tamen non habet alios sumptus, et non tenetur ex officio Missam cantare, potest accipere danarios, sicuti conducti Sacerdotes faciunt; non quasi pretium Missæ, sed quasi sustentamentum vitæ.* Huc etiam spectat Gersonius *in opusc. de Sollicit. Ecclesiast. t.* 2 *partic.* 19 p. 603 *ed. Antuerp.* 1706, cum ait; *sufficere in primis debet ad consensum hujus veritatis usus totius communis Ecclesiæ, qui sic habet, et recipit, cui si quis detrahit, imprudenter se decipit.* Et *part.* 6 *p.* 599: *Nihil æquius*, inquit, *secundum omnem legem esse deducit Apostolus* 1 *ad Corint.* 9 *quam qui altari deservit, de altari et vivat.* Hæc eadem, quæ a D. Thoma aliisque pietate, ac doctrina præstantibus viris de honorario Missarum adversus hæreticos animadversa sunt, quadrant etiam in libellum Neapoli editum, cui titulus: *Dissertazione sull' onorario delle Messe*, de quo libello judicium ediderunt veritatis ac sapientiæ Scriptores Annalium Trivultiensium *ad Menses Januarii et Februarii an.* 1740. In hoc libello eadem pene dicuntur, quæ contra Missarum honorarium dicta & a pluribus refutata sunt, tum potissimum recensentur mala & incommoda, quæ ex eo propter sacerdotem avaritiam oriri dicuntur. Sed huic rei satis provisum est a Synodo Trident. *Sess.* 22 *in decr. de observand. et evitand. in celebr. missæ*, cum sancivit, ut Episcopi *cujus generis mercedum conditiones, pacta, et quidquid pro missis novis celebrandis datur; nec non importunas, atque illiberales eleemosynarum exactiones potius, quam postulationes, aliaque hujusmodi, quæ a simoniaca labe, vel certe a turpi quæstu non absunt, omnino prohibeant*: atque a Summis Pontif., præsertim Bened. XIV, cujus præclara ea de re est *Constitutio* 22 *p.* 34 *t.* 1 *ejus Bullar. ed. Rom. seu Venet.* 1754. Si qui sunt Sacerdotes, qui saluberrimis hisce legibus non obtemperant, non ideo tollendum est Missarum honorarium, uti nemo tollenda dicat beneficia, quoniam interdum simoniæ causam præbent; itemque cetera bona, quoniam iis sæpe hominum vitia abutuntur.

(2) Consule Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 5 *c.* 9 & *Instit. Eccles.* 56. Atque in omnibus quidem, quæ ad Missarum celebra-

tionem pertinent, Episcopus tamquam delegatus Sedis Apostolicæ etiam in exemptos jurisdictionem exercet, Bened. XIV *in Const. Accepimus* 17 *t.* 2 *Bullarii p.* 78 *ind. edit.*

(3) Walfridius Strabo *de Reb. eccles. c.* 22 *col.* 685 *Bibl. PP. t.* 10 *ed. Paris. cit.* visus est improbare consuetudinem, per quam sacrificium speciatim offertur pro illo, qui eleemosynam dedit, non plus illud ei prodesse ratus, quam cœtui fidelium universo. Sed specialem pro certa persona sacrificii oblationem expresse docet S. Cyprianus *Ep.* 66 *ad Cler. & Pleb. Furn. consisten. col.* 272 *ed. Maurin. Ven.* 1758, S. August. *Confess. l.* 9 *c.* 12 *n.* 32 *opp. t.* 1 *edit. Maur. Venet.* 1756, *& in Respon. ad* 2 *Dulcitii qu. n.* 4*t.* 11 *col.* 475, Concil. Charthagin. III *Can.* 29, & IV *Can.* 79 apud Labbæum *t.* 2 *Concil. col.* 1403 & 1443 *edit. Venet.*, aliique complures; quos collegit Mamachius *del Diritto libero della Chiesa &c. t.* 3 *part.* 1 *p.* 111 & *seq. not.* 2, ubi ea de re graviter copioseque agitur; quamquam sacrificium, si rem ipsam, ac præcipuum offerentem, nimirum Christum spectemus, vim infinitam habeat, tamen, ita Christo ipso volente, ejus effectus finitus est, & ideo plus ei, pro quo speciatim offertur, quam ceteris prodesse manifestum est. Aut enim sacrificium tamquam propitiatorium, seu satisfactorium habetur, & certe pro illo speciatim satisfacit, cujus debiti dissolvendi gratia Deo exhibetur; aut tamquam impetratorium habetur, & profecto Deum movet ad uberiora beneficia ei concedenda, pro quo Sacerdos offerens sacrificium Deum ipsum nominatim rogat. Rem omnem explicat diligenter D. Thom. in 4 *dist.* 45 *art.* 4 *qu.* 1 *et* 2. Hinc triplex Missæ fructus distinguitur, *Generalis*, *Specialis*, *Specialissimus*. *Generalis* ad totam Ecclesiam pertinet; *specialis* ad eum, pro quo nominatim sacrificium offertur; *specialissimo* solus Sacerdos fruitur, præterea nemo. Qui specialem sacrificii oblationem respuunt, ii ne probandas quidem putant speciales preces, quæ pro aliquo funduntur. Sed alia est doctrina S. Cypriani, qui se pluries his precibus commendavit, alia ceterorum Patrum, alia Conc. Constantiensis, quod damnavit 19 articulum Wiclefi ajentis, quod *speciales orationes applicata uni Personæ per Prælatos vel Religiosos non plus prosunt eidem, quam generales, ceteteris paribus*, *t.* 16 *Concil. col.* 756 *collect.* Labbæi *ed. Venet.*

§. 66. Et quamquam Missæ, quæ pro uno nominatim celebrantur, iniversam quoque Ecclesiam attingant, tamen Sacerdos pro eo speciatim offerre sacrificium debet, a quo eleemosynam accepit, nec licet Missam unam celebrare, ac pro pluribus stipendium accipere. Nam suam adstringunt fidem Sacerdotes, ut pro uno rem divinam agant; ac præterea cavendum est, ne quis divinum illud opus in quaestum vertat, si pro pluribus stipendiis Missam unam celebrare liceret (1). Hinc qui propter beneficium aut capellaniam, qua fruitur, tenetur onere celebrandae Missae, non potest pro eadem Missa eleemosynam accipere (2).

(1) Confer proposit. damnatas ab Alex. VII *n.* 8, 9, 10 *in Bullar. t.* 4 *part.* 6 *Const.* 520 *p.* 85, & Bened. XIV *Const. Demandatam* 87 §. 10 *p.* 178 *t.* 1 *Bullar. ejus Bullar.*

(2) Vide Decr. Urbani VIII *in Bullar. Const.* 132 *p.* 355 *t.* 5 *part.* 5 *praesertim ad* 4 *dubium d.* 340, & Innoc. XII *in Const. Nuper* 155 *p.* 464 *t.* 9 *Bullar. ult. ed.* Consule etiam Bened. XIV *in Instit. Eccles.* 36, 56, 92, & *de Synod. diœces. l.* 5 *c.* 9, & Gagliardum *in Instit. Canon. l.* 2 *tit.* 7 *n.* 56 & *seq.* ubi de his omnibus, quæ pertinent ad missarum eleemosynas, late disputatur.

SECTIO IV.

De Pœnitentia.

§. 67. Dei gratiam baptismo quaesitam, ac postea nostris criminibus amissam per sacramentum Pœnitentiæ recuperamus (1). Itaque quantum ad aeternam salutem necessarius est baptismus nondum regeneratis, tantum est necessaria pœnitentia iis qui post baptismum criminis rei facti sunt, et recte hoc sacramentum, *secunda post naufragium tabula* appellatur (2), quoniam in eo spes est posita, ac salus eorum, qui se contagione scelerum contaminarunt. Dicitur etiam hoc sacramentum *conciliatio & absolutio, & manuum impositio reconciliatoria* (3), a Græcis autem Μετανοια et Εξομολογησις (4) nuncupatur. Definitur a Theologis sacramentum, quo lapsis post baptismum contritis, confessis, ac satisfacere proponentibus absolutio a peccatis tribuitur.

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *cap.* 2 *de Sacram. pœnit.*

(2) S. Hieronym. *ep.* 84 *ad Pammach. n.* 6 *col.* 524 *t.* 1 *opp. ed. Veron.*

(3) Conc. Arausicanum I. *Can.* 3 apud Labbæum *t.* 4 *col.* 702 *ed. Venet.* Sed in Concil. Carthaginensi IV *Can.* 76 *col.* 1445 *t.* apud eumdem Labbæum dicitur simpliciter *manum impositio.*

(4) Exomologesis vocabulum & confessionem, & criminum pœnitentiam significat, quod late ostendunt Fratres Ballerinii *Not.* 40 *in S. Zenonem l.* 2 *tract.* 14 *p.* 197 *t.* 1 *ed. August. Vindel.* 1758.

§. 68. Hujus sacramenti quasi materia sunt actus Pœnitentis Contritio, Confessio, Satisfactio (1). Qui actus omnes in Pœnitente sunt necessarii, ut integrum sit sacramentum, atque ut ipse plenam perfectamque suorum criminum veniam consequatur, et ideo pœnitentiae partes dicuntur. Contritio est *animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero* (2); eaque duplex est, altera *charitate perfecta, quae cum sacramenti voto conjuncta hominem Deo reconciliat, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur:* altera *imperfecta, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur,* eaque *si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, peccatorem ad Dei gratiam in sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit* (3).

(1) Eugenius IV *in Decreto Concilii Florent. col.* 440 *t.* 9 *collect. concilior.* Harduini, Concil. Trident. *Sess.* 14 *c.* 3 *de Sacram. Pœnit.*, Catechismus Romanus *part.* 2 *c.* 5 §. 13.
(2) Concil. Trident. *sess. cit. cap.* 4. (3) Concil. Trident. *ibid.*

§. 69. Confessio est peccatorum accusatio, eo suscepta, ut virtute clavium veniam impetremus. Accusatio, inquam, quoniam nostra scelera non ita commemoranda sunt, quasi otiosis auditoribus rem gestam narraremus, sed accusatorio animo ita sunt enumeranda, ut ea etiam in nobis vindicare cupiamus (1). Omnibus post baptismum lapsis integra peccatorum confessio jure divino necessaria est: quoniam Christus Dominus ad cœlos migraturus Sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit, tamquam praesides et judices, ad quos omnia Christianorum mortalia crimina deferantur, ut pro clavium potestate remissionis aut retentionis peccatorum sententiam proferant. Quod judicium ferri, et justa quae facinori debetur, pœna imponi non potest, nisi omnia singillatim ac perspicue crimina aperiantur (2).

(1) Consule Catechismum Romanum *part.* 2 *cap.* 5 §. 38.
(2) Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *de Sacram. pœnit. cap.* 5

§. 72. Itaque omnia mortalia peccata, quae post omnes excussas animi latebras diligenter cogitanti occurrunt, Sacerdoti aperire oportet, ac praeterea patefaciendae sunt *circumstantiae quae speciem peccati mutant* (1). Cuncta haec apud solius Sacerdotis aures secreto deponuntur (2). Publicae confessionis multa extant in antiquis monumentis exempla, eaque justas habuere causas, quas laudant Tridentini patres; sed nulla unquam Ecclesiae lege publicae confessionis necessitas imposita est (3). Olim sedentes peccata confitebatur (4), qui nunc etiam mos Graecorum est (5); hodie Latini genua flectunt, quam consuetudinem a Monachis, ut videtur, arreptam saeculo XIII usurpare cœperunt (6).

(1) Confer Concilium Tridentinum *loc. cit.*

(2) De sacramentali Confessione, quæ apud Sacerdotis aures absolvitur, quamque sempre agnovit & approbavit Ecclesia, late inter ceteros agit Jueninius *de Sacram. Diss.* 6 *qu.* 5 *art.* 2, collectis unoquoque sæculo Patrum testimoniis aliisque ecclesiasticis monumentis, unde intelligitur, illam semper fuisse, quæ nunc est, ea de re Ecclesiæ sententiam. Quare, ut recte monet Julius Laurentius Selvagius *Antiquit. Christ. lib.* 3 *c.* 12 §. 42: *risu potius, quam solida confutatione excipiendum est commentum eorum, qui contendunt, Innocentium III auricularem confessionem excogitasse vetustati prorsus inauditam.* Ac multi quidem adversus catholicam de auriculari confessione doctrinam sunt, semperque fuerunt impetus, & conatus hæreticorum, qui nullo prorsus modo peccandi licentiam coerceri vellent. Ut mittam Valdenses, Albigenses, Wicleffianos redivivos, Joannes Dallæus Calvinianus Minister libros quatuor contra auricularem confessionem in lucem edidit. Sed ejus, ac ceterorum hæreticorum deliramenta late refutavit Natalis Alexander *Hist. Eccles. sac.* 13 *&* 14 *tot. diss.* 14 *p.* 501 *& seq. ed. Venet. citat.*; ejusdemque etiam Dallæi ratiunculis, atque commentis satisfecit peculiari tractatu, & responsione Dionysius Sanmarthanus Monachus e Congregatione S. Mauri. Videndi etiam sunt Emmanuel Schelestratus *de Concil. Antiochen. tot. cap.* 9 *a p.* 231 *usque ad* 307, Mabillonius *Præf. ad sæc.* 5 *Benedictin. n.* 80 *seq. p.* XXXVIII *t.* 3 *ed. Venet. an.* 1734, Jueninius *de Sacram. qu.* 5 *diss.* 6 *art.* 2 *c.* 1; Drouvenius *de re sacram. lib.* 6 *qu.* 5 *c.* 1, Tournelyus *Prælect. theolog. de Sacram. Pænit. qu.* 6 *art.* 2, Selvagius *cit. cap.* 12 *per tot.*, aliique complures, qui catholicum dogma de auriculari confessione latissime ostendunt. Dallæi, ac ceterorum hæreticorum errore novissime renovavit Eybelius libello edito Vindobonæ an. 1784, cujus titulus latine redditus est: *Quid continent monumenta antiquitatis Christiana de auriculari confessione?* quo quidem Libello totus Eybelii labor, & totum ingenium est in recoquenda crambe toties recocta, atque in alienis erroribus describendis. Deterrimum, & dignum homine hæretico librum merito damnavit sapientissimus,

idemque optimus Pontif. PIUS VI Apostolicis literis *Mediator Dei* datis die 11 Novemb. 1784: Illud non omittam, etiam hostes sacramentalis confessionis experiundo discere, ac fateri debuisse; quam utilis; quamque necessaria ea sit non tantum ad salutem animarum, sed etiam pro communi Reipublicæ bono ad vitia comprimenda, virtutesque inducendas. Hinc, uti narrat Sotus oculatus testis *in 4 dist.* 18 *qu.* 1 *art.* 1, cum propter abrogatam a Luthero sacramentalem confessionem virgines Deo dicatæ ex monasteriis ereptæ, furta, raptus, adulteria aliaque multa, æque gravissima mala erupissent, Norimbergensis Civitas Carolum V Imperat. publica supplicatione exoravit, ut ibi sacramentalis confessio restitueretur, quoniam tot, ac tantorum scelerum copia nonnisi ex ejus abrogatione processerat.

(3) Confer S. Leonem M. *epist.* 140 *opp. t.* 2 *p.* 492 *edit. Rom.* 1755, & Concil. Trident. *loc. cit.* (4) Consule Martenium *de Antiq. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 6 *art.* 3 §. 5 *p.* 265 *t.* 1 *cit. ed. Venet.*

(5) Vide Leonem Allatium *de Consensu Eccl. Occid. & Orient. l.* 3 *c.* 9 *n.* 6. (6) Vide Martenium *loc. cit.*

§. 71. Satisfactio est pœna, quae pœnitenti arbitrio Sacerdotis imponitur. Per sacramentalem absolutionem remittitur quidem culpa, removenturque pœnae in inferis constitutae; sed tamen saepe remanent peccatorum reliquiae, et quae criminibus debetur, pœna certo tempore definita (1). Nam omnis aequi ratio postulat, ut pro illatis Deo injuriis aliquid persolvamus; et consentanea est Divinæ clementiæ compensatio, quam ipse postulat, ut ea sit quasi frenum, quo diligentius contineamur in officio atque a criminibus, pravaque consuetudine abstrahamur (2). Itaque necessaria est satisfactio, per quam eluatur quidquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, ac solvamur pœnis temporariis, quibus tenebamur (3).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *de Sacram. pœnit. Can.* 12, 13, 14, 15, Catechismus Romanus *par.* 2 *cap.* 5 §. 65.

(2) Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *cap.* 8 *de Sacram. pœnit.*, Catechismus Romanus *loc. cit.* §. 62 & 66.

(3) Catechismus Romanus *loc. cit.* §. 64.

§. 72. Hæc satisfactio passim dicitur pœnitentia, eaque vel publica est, quæ publice, & coram Ecclesia, vel privata, quæ clam & privatim absolvitur. Mortalia peccata palam admissa publica pœnitentia expianda esse, constans semper Ecclesiæ doctrina fuit, ut ita publicæ offensioni satisfiat (1). Sed & publica pro gravioribus criminibus, licet occultis, pœnitentia frequens olim erat (2); quin etiam felicissimis illis Ecclesiæ temporibus multi erant, qui scelerис puri publicam pœnitentiam sponte suscipiebant.

(1) Apost. 1 *ad Timoth.* V 10, Conc. Trid. *Sess.* 24 *de Reform. c.* 8.

(2) Frequentissimam fuisse olim publicam occultorum, eorumque graviorum criminum pœnitentiam, inter omnes constat; verum magna inter eruditos disputatio est, num hujus, pro occultis criminibus, publicæ pœnitentiæ necessitas aliqua unquam Ecclesiæ imposita fuerit. Joannes Morinus *de Pœnit. l.* 5 *c.* 8, Natalis Alexander *Hist. Eccles. sæc.* 3 *diss.* 6 *p.* 54 *t.* 4 *ed. Ven.* 1774, aliique complures, Ecclesiæ lege sancitum putant, ut rei graviorum criminum, qualia erant idololatria, homicidium, adulterium, aliaque his affinia, licet ea essent occulta, publicam pœnitentiam agere cogerentur. Contra vero Bellarminus *in Controv. de Pœnit. tit.* 3 *c.* 14 *opp. t.* 3 *p.* 501 *ed. Venet.* 1721, Sirmondus *Hist. pœnit. pub. c.* 2 *&* 3 *opp. t.* 4 *p.* 482 *et seq. ed. Paris.* 1696, Jacobus Petitus *ad Theodor. Cantuarien. poenit. t.* 2 *ad calcem p.* 61 *et seq.*, Constantinus Roncaglia *in Not. ad Natal. Alexandr. loc. cit. p.* 69, atque alii bene multi, nullam fuisse putant Ecclesiæ legem, qua propter occulta crimina, licet gravissima, publica pœnitentia imponeretur. Longum esset in hac quæstione immorari; confer tamen Tournelyum *Prælect. theolog. de Sacram. Poenit. qu.* 8 *art.* 3 & Robertum Salam *in Not. ad Card. Bonam rer. liturg. l.* 1 *c.* 17 §. 6 *not.* 4 *p.* 580 *et seq. t.* 1 *ed. Taurin.* 1747, qui de ea multis disputant.

§. 73. Publica pœnitentia nullis certis definitis spatiis atque solemnibus initio peracta est, eaque tota erat posita in ejectione ab ecclesia, laboriosisque operibus, quæ rei criminum suscipere cogebantur (1). Sed post schisma Novatianum, quod medio fere tertio sæculo erupit, certa atque solemnia agendæ pœnitentiæ spatia sunt constituta; ut ita vel externis ritibus Ecclesia occurreret Novatianis, qui dimittendi graviora peccata post baptismum admissa in Ecclesia potestatem esse negabant (2). Omnis hæc solemnitas, atque omnes hi ritus consistebant in certis gradibus sive stationibus, quæ quatuor numero erant, *Fletus*, *Auditio*, *Substratio*, *Consistentia* (3).

(1) Consule Martenium *loc. ind. art.* §. 1 *p.* 266. Sane ab Ecclesiæ primordiis usque ad ætatem Montani, & vero etiam Tertulliani nullum fuisset solemne tempus agendæ pœnitentiæ constitutum, patet ex silentio Tertulliani, qui nusquam ejus rei meminit, quamquam de *pœnitentia* egerit, itemque ex silentio eorum, qui ante Tertullianum floruerunt. Idem jus fuisse a Montano ad Novatianum, eorum, qui per ea tempora scripserunt, ac præsertim Cypriani silentium ostendit. Quin etiam constat ex eorum temporum monumentis, rem hanc totam Episcopi arbitrio gestam fuisse, licet post Montanum diuturniores quam antea, pœnæ dari consueverint, quæ omnia late persequitur Jueninius *de Sacram. diss.* 6 *c.* 4 *art.* 4 §. 1 *&* 2.

(2) Confer Card. Bonam *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 17 §. 3 ibique Salam *in Not. p.* 363 *t.* 1 *ed. Taurin.* 1747, Morinum *de Pœnit. l.* 4 *c.* 1 *n.* 3, Albaspinæum *Observ. l.* 2 *c.* 22 *p.* 111 *ed. Neap.* 1770.

(3) Quatuor hos pœnitentiæ gradus, ut observat Natalis Alexander *Histor. Eccles. sæc.* 3 *diss.* 8 *t.* 4 *p.* 77 *ed. Venet.* 1776, primus singillatim, ac distincte S. Gregorius Neocæsariensis cognomento Thaumaturgus *Can. ult. epistolæ canonicæ* memoravit. Negat Morinus hunc canonem revera Gregorii esse: sed eum refellit Natalis Alexander *loc. cit.* Eorumdem graduum mentio est apud S. Basilium *Epist.* 199 *can. ad Amphiloch.* 2 *can.* 22 & *Epist.* 217 *canonic.* 3 *can.* 56 & *seq.* 64, 75, 77, 80, 81, 83 *opp. t.* 3 *p.* 293 & 326 & *seq. ed. Maurin. Paris.* 1730, Concilium Ancyranum *Can.* 6, 16, 17 *t.* 1 *collect.* Harduini *col.* 273 & 277, & Trullanum *Can.* 87 *col.* 1691 *t.* 3. Apud Latinos jam inde a IV sæculo Pœnitentium divisiones fuisse, ostendunt Ecclesiæ per ea tempora ædificatæ, ac præsertim antiquissima Basilica S. Clementis, de qua videndi Joannes Ciampinius *Vet. Monum. Mus. p.* 1, & Philippus Rondininus, qui de ea peculiarem librum edidit. Hos etiam pœnitentium gradus, & ordines in vetustis Urbis Basilicis extitisse Ciampinius ostendit *loc. cit.* Consule Morinum, Albaspinæum, Martenium *loc. ind.*, itemque Christianum Lupum *in Schol. ad Can.* 11 *concil. Nicæni opp. t.* 1 *p.* 254 *ed. Venet.* 1724, & ceteros recentiores sacrorum rituum scriptores, qui singulos Pœnitentium gradus accurate describunt.

§. 74. Primo gradu erant *Flentes*; qui scilicet extra Ecclesiam in porticu commorabantur, ac lugubri induti veste, sparsisque crinibus, & cinere ac cilicio sordidati, peccata sua publice confitebantur, & flentes, sæpeque etiam ad pedes provoluti fideles, qui Ecclesiam ingrediebantur, rogabant, ut sibi a Deo, atque ab Episcopo pœnitentiæ locum impetrarent (1). Hi potius candidati pœnitentiæ, quam veri pœnitentes erant. Proximum tenebant locum *Audientes*, qui scilicet Ecclesiæ narthecem ingressi Divinam Scripturam, sacrasque conciones audiebant, quibus finitis, cum reliquis audientibus, sive ethnicis, sive catechumenis ab Ecclesia exire jubebantur (2). Erat hic gradus & beneficii, & opprobrii loco; beneficii inquam, quod iterum mittebantur, opprobrii autem, quod iterum mittantur ad audienda fidei rudimenta, quæ, quod graviter peccassent, vix didicisse videbantur.

(1) Vide Cyprianum *de Lapsis p.* 77 *cit. edit. Paris.* & epistolam Cleri Romani ad Cyprianum *ep.* 31 *p.* 45, ubi flentium status graphice describitur, Ambros. *de Pœnit. l.* 1 *c.* 16 *opp. col.* 520, & *de Laps. Virg. cap.* 8 *col.* 392 *t.* 3. Concil. Agathense *can.* 5 *t.* 2 *col.* 999. Barchinonense I. *can.* 6 *col.* 1434 *t.* 2. Toletanum III *can.* 12 *col.* 481 *t.* 3 *collect.* Harduini. Apud Basilium *ep.* 217 *ad Amphilochium can.* 56 *opp. t.* 3 *p.* 326 *edit. Paris.* de voluntario homicida, quem inter flentes per triennium esse jubet, habentur hæc : *quatuor annis deflere stans extra fores domus orationis*; hæc autem

can. 75 *p.* 3[illegible], qui sororem [illegible]
ad fores domus orationis. Antiqua monumenta Ecclesiastica memorant etiam *Hyemantes*, qui *Flentibus* inferiores erant, quoniam extra tectum Ecclesiæ pulsi sub dio pœnitentiam agere cogebantur. Præsertim Ancyrana Synodus *can.* 17 apud Labbæum *t.* 1 *col.* 149. Gentiano Herveto interprete *ed. Ven.*, eos qui *rationis expertia animantia inierunt, & qui leprosi sunt vel fuerunt*, jussit inter hyemantes orare. Verum hic gradus aut a *Fletu* non differebat, ut quidam putant aut erat veluti extra ordinem gradus, in quo rei gravissimorum quorumdam criminum versabantur, quoniam ordinarius pœnitentiæ cursus conficiebatur ex quatuor illis gradibus, quos recensuimus. Erant inter Hyemantes majori excommunicatione percussi, ac plane ab Ecclesia præcisi, quo etiam in loco, procul scilicet a porticu, jussi sunt stare leprosi, ne ceteros inficerent, & qui cum brutis, aut contra naturam luxuriabantur, quos monstra, & furias appellabant. Confer Card. Bonam *loc. cit.* §. 5, ibique Salam *Not.* 2 *p.* 374 *&* 377 *t.* 1, Albaspinæum *in Not. ad cit. can.* 17 *Ancyran. p.* 203 *edit. Neap.* 1770, & Selvagium *Antiq. christ. l.* 3 *c.* 11 §. 21 *not.* 27, a quibus de hyemantibus, deque leprosis, qui in loco erant, late disseritur.

(2) Memorant *Audientes* S. Greg. Thaumaturgus *loc. cit.*, S. Basilius *cit. epist. can.* 57 *p.* 316, Conc. Nicænum *can.* 19 *col.* 446 *t.* 1 *collect.* Harduini. Similiter S. Greg. Nyssenus *in ep. can.* ad *Letojum Episc. Mitilenen. can.* 4 *et* 5 *p.* 951 *et seq. t.* 1 *ed. Paris.* 1615, hæc adversus homicidam voluntarium post novem annos in fletu exactos statuit: *tot annos in auditione permaneat, sola Doctorum, et Scripturarum auditione dignus habitus.*

§. 75. In tertio gradu erant ***Substrati*** seu ***Genuflectentes***, qui stabant intra Ecclesiæ ambitum usque ad ambonem; ubi post ejectos *Audientes* in genua provoluti (1) manuum impositionem sub certis precibus accipiebant, inde etiam ab Ecclesia exibant; interim vero jejuniis, precibus, durisque & laboriosis operibus exercebantur (2). Quartus denique gradus erat *Consistentium*, qui ita dicebantur, quod post ejectos Catechumenos, ceterosque poenitentes cum fidelibus in Ecclesia consisterent precesque funderent (3). Hi participes quidem erant precum, quæ fidelium dicebantur, sed non item corporis & sanguinis Christi, neque eorum oblationes recipiebantur: quo factum est ut quarta hæc poenitentium statio interdum *Segregatio, & Separatio* diceretur.

(1) Illud quasi prætereuntes animadvertemus, non solum Pœnitentes Presbyteris atque Episcopis præsertim advolvi solitos fuisse, sed & ceteros fideles in obsequii genus adversus illos a primis Ecclesiæ sæculis præstare consuevisse. Hinc illa orta est

ethnicorum calumnia apud Minucium Felicem *Octavius p.* 333 *ep. laud.* Christiano *Antistitis ac Sacerdotis, quasi parentis sui, adorare naturam.* Unde intelligitur, quam graviter desipiant, qui nostras adgeniculationes seu genuflexiones ad Rom. Pontif. Christi Vicarii pedes irrident: cum exploratissimum sit, hanc reverentiam ab antiquis Ecclesiæ sæculis etiam in Episcopos & Sacerdotes semper adhibitam fuisse. Et Summo quidem Pontifici hoc semper obsequii genus Christianos adhibuisse, ejusque pedes osculari solitos fuisse, compertum est. In actis antiquissimis S. Susannæ Virg. & Mart., quæ recitat Cardinalis Baronius *ad an.* 294 *n.* 10 *p.* 271 *t.* 3 *ed. Lucæ* de Præpedigna Claudii uxore narratur, quod *audita viri tanta a Deo facta mutatione repente ad Cajum Papam se contulit, ad pedesque concidens, eos ex more exosculata, æque si fidem recipi postulabat.* Cum autem id *ex more* factum dicatur, perspicuum est ab ipsis Ecclesiæ primordiis fieri consuevisse; quod & paulo post confirmatur in iisdem actis ubi de eodem Cajo Pont. dicuntur hæc: *ad cujus adventum qui erant congregati in domo Gabinii, in terram prostraverunt se omnes ex more.* Eadem etiam de Maximo occurrunt. Vetustus Ordo Romanus, qui Gelasio tribuitur apud *Mabillonium Ord. I. n.* 11 *Ord. II n.* 8 *Ord. III n.* 10 *p.* 9, 45 *et* 56 *ed. Paris.* 1789, Diaconum inducit osculantem pedes Pontificis, antequam Evangelium legat. In vitis Romanor. Pontif., quæ Anastasio tribuuntur, pluries mentio est obsequii, quo Imperatores Sum. Pontif. exceperunt. Cum Joannes I. ann. 525 Constantinop. adiit, eum summo honore prosequuti sunt, sed præsertim *Justinianus Augustus dans honorem Deo humiliavit se pronus, & adoravit Beatiss. Papam Joannem.* Vide Baron. *ad an.* 525 *d. VI t.* 9 *p.* 541 *ed. Lucæ* 1741. Non multo post Agapitus simili honore exceptus fuit, quoniam *piissimus Augustus Justinianus gaudio repletus humiliavit se S. Sedi Apostolicæ, & adoravit Sanctiss. Papam Agapitum.* Etiam Justinianus II ineunte VIII sæc. hoc ipsum obsequium præstitit adversus Constantinum Sum. Pontific.: *in die autem qua se invicem viderunt Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis, deinde in amplexum mutuum corruerunt.* Anastasius Biblioth. *in Vitis Sum. Pontific. t.* 1 *sect.* 88 *p.* 95 *sect.* 96 *p.* 102 *& sect.* 173 *p.* 160 *ed. Romæ* 1735. Mitto cetera, quæ fusius & uberius explicat Cajetanus Cennius *Diss.* 7 inter ejus dissertationes Pistorii editas *an.* 1778 *t.* 1 *p.* 171 *& seq.* Vide Thomassinum *Vet. & nov. Eccles. discipl. par.* 2 *l.* 3 *c.* 65, & Dominicum a SS. Trinitate *Biblioth. Theolog. t.* 5 *part.* 2 *l.* 4 *sect.* 11 *t.* 42.

(2) Vide Concilium Ancyranum *can.* 16 apud cit. Labbæum *t.* 1 *col.* 1491 *ejusd. edit.*, ubi potissimum de substratis agitur. Erat Substratorum statio intra Ecclesiæ ambitum a portis usque ad ambonem, videlicet parvum illud, atque altius ædificium, ex quo legebantur Epistolæ & Evangelium, Dyptica recitabantur, atque ad populum conciones habebantur. Ahuc Romæ extant vetusti quidam Ambones in Ecclesia S. Clementis. SS. Nerei & Achillei, aliisque Ecclesiis, ac de iis late scripserunt Du-Cangius *in Not. ad Pauli Silentiarii descript. Templi S. Sophiæ n.* 75 *& seq. ac in Glossar. med. & inf. latinit. verb. Ambo;* Thiersius *in Diss. eccles. n.* 2 Rondininus *de Eccles. S. Clemen. p.* 95.

(3) Concil. Nicaenum *can.* 11 *col.* 328 *t.* 1 *Collect.* Harduini hunc gradum vocat *communicare cum populo orationibus* χωρὶς προσφορᾶς *sine oblatione*, & *can.* 4 & *seq. col.* 27 *t.* 1 *Collect.* Harduini utitur his formulis: *communicent sine oblatione: sola oratione communicent: communionem ad preces assequantur.* Quae formulae etiam apud plures Latinos Patres occurrunt. Consistentium in Ecclesia loco fuisse ab Ambone usque ad Altare, inter omnes constat: sed non ita exploratum est, num permixti cum fidelibus, nullo discrimine, an potius ab iis loco disjuncti fuerint. Verisimilius tamen est, eos fuisse seiunctos: nam secus ad cancellos sanctuarii accedere potuissent, a quibus non offerentes & non communicantes arcebantur.

§. 76. Certa erant stationum spatia pro singulis criminibus constituta; sed ea tamen pro gravitate delicti longiora, aut greviora erant (1): & vero rei gravissimorum quorumdam criminum toto vitae curriculo poenitentiam agere cogebantur (2). Episcopus stata tempora pro vario poenitentium studio contrahebat, aut producebat arbitratu suo; & hoc quidem Episcopi arbitrium interdum tam late patebat, ut posset poenitentes ex Auditione ad Consistentiam, omissa Substratione traducere (3). Longius, ut plurimum, erat tempus substractionis, quoniam haec statio ad eluendas animorum sordes proprie erat instituta, & interdum anno decimoquinto absolvebatur (4).

(1) Conc. Ancyranum *can.* 5 *col.* 273 *t.* 1 *collect.* Harduini. S. Basilius *ep.* 217 *ad Amphil. fere per tot. opp. t.* 3 *p.* 324 *et seq. ed. Paris. cit.*

(2) Hujusmodi poenitentiam Conc. Eliberitanum *can.* 3 *col.* 249 *t.* 1 *collect.* Harduini constituit adversus eos, qui Flaminis, sive ethnici Sacerdotis officium suscepissent, & *can.* 13 *col.* 250 adversus mulierem duobus fratribus nuptam: Arelatense I. *can.* 14 *col.* 265 *t.* 1 adversus eos, qui falso fratres accusaverant; Ancyranum *can.* 16 *col.* 277. Valentinum in Gallia *can.* 3 *col.* 790, *cod. t.* 1, Ilerdense *can.* 5 *col.* 1065 *t.* 2 adversus aliorum criminum reos. Confer Muratorium *Antiq. Italic. medii aevi* 5 *diss.* 68.

(3) Concil. Nicaenum *can.* 11 *col.* 323 *t.* 1 *col.* Harduini.

(4) Concil. Ancyranum *can.* 16 *loco mox laud.*

§. 77. Toto illo temporis cursu, quo Poenitentes in iis stationibus versabantur, multas edere debebant dolentes animi significationes, seque etiam a multis, quae ceteris licebant, abstinere. Et vero cinere aspersi, & operti cilicio (1), ac mares vel raso capite, vel tonsis capillis, mulieres autem aut sumpto poenitentiae velo, aut passis tonsisve crinibus poenitentiam accipiebant (2). Praeterea cor-

pus jejuniis cruciabant, eleemosynas dabant pauperibus, iis etiam diebus, quibus ceteri fideles stantes orabant, flexis genibus preces fundebant, seque a balneis, conviviis, ipsoque matrimonii usu abstinebant (3).

(1) Cilicium erat vestis aspera ex pilis animalium contexta, quæ totum corpus operiebat. Ambros. *de Lapr. Virgin. c.* 8 *n.* 35 *opp. t.* 3 *col.* 342 *ed. Maurin. Venet.* 1751.

(2) Concil. Agathense *can.* 15 *col.* 999 *t.* 2 *Collect.* Harduini, Toletanum III *can.* 12 *col.* 481 *t.* 3 *Collect. ejusd.* Ambrosius *loc. cit.*, Hieronymus *ep.* 77 *n.* 4 *col.* 456 *opp. t.* 1 *ed. Vallarsii Veron.* Velum pœnitentiæ, quod mulieres sumebant, memorat Optatus Milevitanus *l.* 2 *contra Parmenian. p.* 53 *ed. Paris.* 1676.

(3) Consule Martenium *de Antiq. Eccl. rit. l.* 1 *c.* 6 *art.* 4 *t.* 1 *p.* 266 *& seq. edit. cit.*, a quo hæc omnia accurate describuntur.

§. 78. Certus erat poenitentium restituendorum dies (1), nisi justa adesset causa, propter quam id celerius faciendum videretur. Nam citius restituebantur ii, quos martyrum libelli commendarent, qui ad martyrium erant comparandi, qui illustrem Christo pii & obsequentis animi significationem edidissent, qui in vitæ discrimine versarentur; idem denique fiebat, si quid inde mali ab Ecclesia amoveretur, aut si quid boni in eam redundaret (3). Quin etiam multi erant, qui sua crimina privata poenitentia expiabant, neque publicam subire cogebantur, quamquam graviora flagitia admisissent. Hujusmodi erant juvenes propter ætatis fragilitatem (4), & mulieres adulteræ quorum publica poenitentia, quæ certum erat earum criminis monumentum, iis mortis causa esse poterat (5); & conjugati, nisi conjugis consensus accederet (6); & clerici majores, qui clam in monasterio sua crimina deflebant, nisi publicam poenitentiam sponte susciperent (7).

(1) Feria V in cœna Domini olim pœnitentes reconciliari consuevisse, demonstrat Innocentius I. *in Ep. ad Decentium Eugubin. c.* 7 *col.* 862, apud Coustantium *Ep. Roman. Pontif.* Hæc quidem consuetudo erat Ecclesiæ Romanæ, aliorumque Occidentalium Ecclesiarum, quæ ejus ritus susceperant. Verum in Mediolanensi Ecclesia Pœnitentes reconciliari solebant feria sexta majoris hebdomadæ, uti patet ex S. Ambrosio *ep.* 20 *ad Marcellinam soror. n.* 26 *col.* 908 *t.* 3, *& in Hexamer. l.* 5 *c. ult. col.* 130 *t.* 1 *edit. Venet. indic.* Eamdem quoque consuetudinem viguisse in Hispaniis, atque in quibusdam Gallicanis Ecclesiis, ostendit Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 5 *art.* 5 §. 10 *t.* 1 *p.* 21.

(2) Confer Albaspinæum *in. can.* 25 *Concil. Eliberit. p.* 167 *ed. Neapol.* 1740, & Natalem Alexandrum *Histor. Eccles. sæc.* 3 *t.* 4 *p.* 37 *ed. Venet.* 1676.

(3) Late hæc omnia persequitur, & multis confirmat monumentis Natalis Alexander *loc. cit. diss.* 9 *p.* 80.

(4) Concilium Aurelianense III *can.* 24 *col.* 1428 *t.* 2, & Agathense *can.* 15 *col.* 1000 *t.* 2 *Collect.* Harduini.

(5) S. Basilius *can.* 51, ibique Balsamon & Alexius Aristinus *in Scholiis* apud Beveregium *in Pandectis t.* 2 *par.* 1 *p.* 47. Consule Card. Bonam *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 17 §. 5, ibique Salam *Not.* 1 *p.* 573 & *seq. t.* 1 *laud. ed. Taurin.*

(6) Concil. Arelatense III *can.* 22 *col.* 775 *t.* 2 *Col.* Harduini.

(7) Siricius P. *Ep. ad Himerium Tarraconen. Episc. c.* 14 *col.* 636 apud Coustantium *loc. cit.*, Hieronymus *ep.* 147 *ad Sabinian. Diacon. col.* 1078 *t.* 1 *cit. ed. Veron.* Confer Morinum *Exerc. eccles. l.* 2 *exerc.* 14, Natal. Alex. *Dissert.* 11 *p.* 89, *l. cit.*, & P. Coustantium *de Poenit. major. Cleric. in Thesaur. Theolog. t.* 12 *opusc.* 12 *p.* 19.

§. 79. Solemnes illi, quos numeravi, publicæ poenitentiae gradus jampridem antiquati sunt (1); & nunc poenitentia arbitrio Sacerdotis imponitur. Quod eo spectat, ut non certæ, sicuti olim fiebat (2), pro singulis criminibus constitutæ a canonibus poenæ infligantur; verum Sacerdotes debent *salutares, & convenientes satisfactiones injungere* (3), quæ scilicet apte conveniant ad novæ vitæ custodiam atque ad peccatorum castigationem. Hinc poenitentiæ ministri, ut suo recte munere fungi possint, scire debent canones poenitentiales, ut inde criminum gravitatem, et dignam crimine poenitentiam noscant (4).

(1) Solemnes publicæ pœnitentiæ gradus Constantinopoli sustulit Nectarius Patriarcha Constantinop, cujus exemplum etiam reliquæ Græcorum Ecclesiæ brevi sequutæ sunt. Consule Cl. Franc. A. Zachariam, qui rem totam diligenter explicat *Diatrib. de Pœnit. Constantinop. sublata a Nectario in Thesaur. Theolog. t.* 11 *p.* 290. In Occidente vetus illa disciplina diutius obtinuit. Nam Latini octavo exeunte, nonoque ineunte sæculo gradus illos integros retinebant, uti patet ex capitularibus Caroli M. & Ludovici Pii *l.* 5 *c.* 136 apud Balutium *Capitul. Reg. Francor. t.* 1 *col.* 569 *edit. Venet.* 1772. Medio sæc. IX solemnes pœnitentiæ ritus memorat Nicolaus I. *ep. ad Rivoladrum Episcopum*, apud Labbæum *t.* 7 *concil. col.* 503 *ed. Venet.*, & *ep.* 24 *ad Hincmar. Remens. col.* 513, & Conc. Wormariense *an.* 868 *can.* 30 *col.* 742 *t.* 5 *collect.* Harduini. Sed iis in locis tantum tres Pœnitentiæ gradus describuntur, scilicet Fletus Auditio, Consistentia, omittitur autem Substratio; quod etiam fit in epistolis. Summ. Pontifi., & decretis Concilior., quæ ad eam ætatem pertinent. Denique sæc. XII gradus illi pœnitentiæ apud Latinos fere ubique desierunt, atque ejus mutatæ disciplinæ causæ præsertim fuerunt canonicæ pœnitentiæ commutatio cum certis, precibus, & corporis flagellis, cum pecunia collata in pauperes, atque in alios pios usus conversa, aut cum laborioso aliquo opere, quod in bonum Ecclesiæ redundaret; &

ideo peccatores sæpe sunt jussi arma capere contra hæreticos aut infideles; & communis prope Theologorum ejus ætatis sententia fuit, pœnitentiam in foro conscientiæ Sacerdotis arbitrio esse constituendam, quæ omnia late enàrrat Morinus *de Pænit, lib.* 10 *cap.* 16 *et* 25.

(2) Magna erat veterum Patrum cura & diligentia ut propria rimedia, & justa pro unoquoque crimine pœnitentiæ tempora constituerentur. Ea de re agebatur in conciliis, ubi plures conditi sunt canones. cunsulebantur etiam primarum sedium Episcopi, & qui ceteris pietate ac doctrina præstarent; & hi suas dabant literas, quibus aptam & idoneam ad singula crimina pœnitentiam, & ejus quoque tempus stabiliebant. Hinc collecti sunc *canones pœnitent.*, ex quorum auctoritate pœnitentiæ imponebantur; & ideo cum Episcopi synodum habebant inter cetera monebant Presbyteros, ut *non ex corde*, *sed sicut in pœnitentiali scriptum est*, pœnitentias darent, apud Regionem *l.* 1 *c.* 98. Similiter Episcopi cum diœcesim lustrabant, illud in primis quærebant, num presbyter haberet librum pœnitentialem, & num secundum ejus leges pœnitentiam imponerat, uti patet ex Burcardo *l.* 1 *c.* 94. & Reginone *l.* 1 *c.* 95. Multi adhuc extant hujusmodi libri Pœnitentiales evulgati a viris eruditis, quos memorat Bened. XIV *de Synod. diœces. lib.* 1 *cap.* 11 *n.* 3.

(3) Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *cap.* 8 *de Pænitent.*

(4) Consule S. Carol. Borrom. *in Præfat. ad càn. pœnit.* & Card. de Aguirre *ad can.* 11 & 12, *Conc. Toletani. III tom.* 2 *collect. maxim.* Concil. Hisp.

§. 80. Absolutio primis Ecclesiæ sæculis, ut plurimum, post actam poenitentiam concedebatur (1). Verum cum ea res ad disciplinam pertineat, nullaque sit necessitas præmittendæ poenitentiæ, ut integrum sit sacramentum labentibus annis invaluit usus tribuendae absolutionis, antequam poenitentia peragatur. Quin & vetusta aetate quamquam ea, qua memoravi, disciplina obtineret, tamen saepe ante emensa pœnitentiae spatia absolutio dabatur, si quem libelli martyrum commendarent, si quis praeclaram pietatis significationem edidisset, si qua gravis urgeret causa, quae mitiorem disciplinam postulare videretur (2); diuque obtinuit, ut statim post confessionem dimitterentur crimina, quae publica poenitentia expiare non oportebat (3). Merito hinc damnatae & proscriptae sunt duriores, asperioresque sententiae illorum, qui Christi lege institutum ferunt, ut poenitentia absolutioni praeeat, ac minus probant eam, quae nunc viget, disciplinam, per quam absolutio poenitentiam antevertit (4).

(1) Cyprianus *ep.* 10, 52, 69 *p.* 23, 66, 94 *edit. Paris.* 1666. Pacianus *ep.* 1 *ad Sympronian. p.* 307, *Bibliotecb. PP. t.* 4 *ed.*

Lugd.; Ambrosius *de Pœnit. l.* 2 *c.* 9 *col.* 549 *t.* 3 *bit. ed. Venet.*; Innoc. I. *ep.* 25 *ad Decent. col.* 862 apud Coustantium *ep. Pontif. Roman.*; Leo M. *ep.* 84 *ad Theodor. Forojulien. Episc. opp. t.* 2 *p.* 328 *ed. Roma. cit.*; Concil. Toletanum III *cap.* 11 *col.* 481 *tom.* 3 *collect.* Harduini.

(2) Cyprianus *ep.* 18 & 19 *ad Caldon.* 52, 54 *col.* 71, 73, 165, 187 *ed. Ven.* 1758; Cornelius *ep. adCyprian.*, quæ inter Cyprianicas est *ep.* 46 *col.* 147 Innoc. I. *ep.* 25 *ad Decent. n.* 10 *col.* 862 apud Coustantium; Leo M. *ep.* 108 *ad Theodor. c.* 4 *col.* 1175 *opp. t.* 1 *ed. Ballerin. Ven.* 1753; Conc. Nicænum *can.* 23 apud Labbæum *t.* 2 *Concil. col.* 56 *ed. Ven.*; Carthaginense IV *can.* 76 *col.* 1443 *ibid.*; Ancyranum *can.* 5 *col.* 1487 *ib.*; Arausicanum I, *can.* 3 *col.* 702 *t.* 4; Epaonense *can.* 36 *col.* 716 *tom.* 5 *ibid.*

(3) Consule Morinum *de pœnit. lib.* 9 *cap.* 14.

(4) Sæc. XV Petrus Oxomensis Theologiæ in Salmaticensi Academia professor docuit, satisfactionem absolutioni omnino esse præmittendam, isque a Sixto IV damnatus est. Superiori sæculo hunc errorem aliqui renovarunt, contendentes, differendam esse absolutionem sacramentalem, ut prius aliqua saltem laboriosa opera a Sacerdote imposita Pœnitentes absolverent; sed eum damnarunt Alex. VIII *n.* 16, 17, 18 *in Bullar. p.* 97 *t.* 9 *ult. ed.* & Clem. XI *in Constit. Unigen.* 187 *p.* 340 *t.* 10 *ejusd. Bullar.* Eumdem hunc errorem, quem scripto mandarat Theophilus Brachet, S. Facultas Paris. die 23 Jun. an. 1644 condemnavit.

§. 81. Formam hujus sacramenti conficiunt verba illa absolutionis, quæ Sacerdos profert, *non nudum* præstans *ministerium pronunciandi, remissa esse peccata sed actum judiciale* exercens: *Ego te absolvo &c. quibus de Ecclesiæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessariæ* (1). *Indicativa hæc forma* antiquissima certe est apud Latinos (2); de Græcorum forma non eadem omnibus sententia est (3).

(1) Conc. Tridentinum *Sess.* 14 *de Sacram. pœnit. cap.* 3 & 6.

(2) Joannes Morinus *lib.* 8 *de. Administrat. pœnitent.* multis capitibus defendit deprecativam fuisse formam sacramenti Pœnitentiæ, qua usque ad sæc. XII Latini usi sunt. Morinum complures sequuntur, licet fateantur, nunc tantum indicativam esse formam, quam Synodus Florentina ac Tridentina proposuit. Contra Latinorum formam & nunc esse, & semper fuisse indicativam contendit Edmundus Simonetus *de forma Sacram. Pœnit. Thesaur. Theolog. t.* 11 *Opusc.* 9 *p.* 435 & *seq.* Ætate S. Thomæ, quæ pertinet ad sæculum XIII indicativa forma jamdudum inducta erat, de eaque loquitur ipse Thomas *Opusc.* 23 *alias* 22 *c.* 1 tamquam antiquissima, & ubique recepta, imo potius existimare videtur, nullam aliam unquam obtinuisse. Martenius a[illegible]

Antiq. Eccl. rit. 1 *c.* 6 *a.* 5 §. 12 in quatuor antiquissimis libris ritualibus sese indicativam formam deprehendisse testatur.

(3) Simonetus *loco mox laudato art.* 5 *p.* 535 *& seq.* Græcorum formam non deprecativam, sed indicativam esse arbitratur. Sed alia sententia est Morino *loco cit. c.* 12, Juenìnio *de Sacram. diss.* 4 *quæst.* 7 *cap.* 2 *art.* 1 aliisque compluribus.

§. 82. Minister sacramenti pœnitentiæ est Episcopus, aut Sacerdos (1). Si quando a Diacono datam absolutionem constat (2), non id deferendum est ad sacramentalem absolutionem, quæ rei crimen tollit, quæque ordinis propria est; sed ad cæremonialem absolutionem, quæ pœnitentem, solvit legibus publicæ pœnitentiæ, quæque etiam Diacono committi poterat, cum tota jurisdictionis sit (3). Similiter si quem laicó sua interdum patefecisse crimina scriptum est (4), factum id fuit patientiæ, et demissionis causa, non quod laicus per sacramentum pœnitentiæ solvere quemquam posset (5).

(1) Conc. Trident. *Sess.* 14 *de Pœnit. c.* 6, Eugenius IV *in Decret. union. Armen. t.* 9 *collect.* Harduini *col.* 440, Leo X *Const.* 44 *t.* 3 *par.* 3 *Bullar. p.* 489, ubi inter ceteros damnatur Lutheri error, quod videlicet *in sacramento pœnitentiæ, ac remissione culpæ non plus facit Papa aut Episcopus, quam infimus Sacerdos; imo ubi non est Sacerdos, æque tantum qualibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset.* Quo in luto ante Lutherum hæsitaverant Wicleffus, Flagellantes & Hussitæ, qui spreto Sacerdotis Tribunali sua apud laicos crimina confitebantur, atque ab iis absolutionem obtinebant, ut videre est *in l.* 5 *de Gestis Baldevini de Luctzenburch. c.* 9, apud Balutium *Miscellan. Historic. t.* 1 *p.* 324 *edit. Luc.* 1761. Quamquam, uti in ceteris, ita etiam in hoc errore Lutherus inconstans & varius *de Captivit. Babylon.* unum Baptismum Sacramentum habeat: quo factum est, ut quasi duæ familiæ proseminatæ sint Lutheranorum, quorum alii Pœnitentiam Sacramentum esse affirmant, alii negant. Adeo verum est, nonnisi in Ecclesia catholica unam semper & eamdem esse fidem.

(2) S. Cyprianus *ep.* 12 *p.* 25 *ed. Paris. cit.*, Constitutiones Odoni Parisiensis Episcopi *c.* 56 *t.* 6, *par.* 2 *col.* 1946 *collect.* Harduini, *Cap. Fures de Furtis*, si vera est lectio quæ vulgo traditur, *Presbytero vel Diacono confessi fuerint.* Nam Antonius Augustinus *in Not. ad prim. Collect. Decretal. l.* 5 *tit.* 26 *c.* 4 *p.* 526 *ed. Luc.* 1769, legendum esse monet *Presbytero vel Deo*, uti est in *can.* 51, Conc. Triburensis *col.* 459 *t.* 6 *collect.* Harduini, unde illud caput desumptum est.

(3) Confer Cardinalem de Aguirre *Concil. Hispan. t.* 1 p. 729, Natal. Alex. *Histor. Eccles. sæc.* 3 *diss.* 4 *t.* 4 *p.* 49 *ed. Ven.* 1776, & Benedictum XIV *de Synod. Diœces. l.* 7 *c.* 16 *n.* 5 *ad* 8 Late etiam, ac solide hoc argumentum persequitur Carolus Blaschus *Diss.* 1 & contra Basnagium, Launojum, atque alios ostendit, nun-

quam Diaconos etiam urgente necessitate, pœnitentiæ sacramentum administrasse.

(4) *Can. Qui vult, de pœniten. dist.* 6 Multa hujusmodi exempla colligunt Morinus *de Pœnit. l.* 8 *c.* 24, Iueninius *de Sacram. diss.* 6 *qu.* 5 *c.* 4 *art.* 2, Martenius *de Antiq. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 6 *art.* 6 §. 8 *pag.* 274 *tom.* 1 *cit. ed. Venet.*

(5) Vide D. Th. *in* 4 *dist.* 17 *qu.* 3 *art. qu.* 2, & vide etiam Bened. XIV *loc. cit. n.* 9 *& seq.*

§. 83. Ut autem valeat absolutio, in ministro requiritur non tantum potestas Ordinis, per quam ei ex divina institutione committitur judicium animarum in foro pœnitentiæ, sed etiam jurisdictionis. Potestas ordinis efficit, ut Presbyter judicium hoc sacramentaliter exercere possit; sed frustra id exerceret, nisi haberet subditos, in quos suam explicet potestatem. Atque hæc est potestas jurisdictionis, quæ tota pendet ex imperio in subditos, adeo ut sine subditis nulla sit. Cetera sacramenta sine hac potestate conferre non licet, sed tamen valet collata cum sola ordinis potestate: verum sacramentum pœnitentiæ utramque desiderat; quoniam opus est ministro, per quem et conferatur gratia, et feratur sententia, quæ tantum valet prolata in eos, qui judicis jurisdictioni subjecti sunt (2).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *de Sacram. pœnitent. cap.* 6 *& can.* 9 & Catechismus Romanus *par.* 2 *cap.* 5 §. 54.

(2) Consule Cl. Christianopolum in libro *della Nullità delle assoluzioni ne' casi riservati cap.* 2 §. 109 *p.* 158 *et seq.*

§. 84. Jurisdictio penes Episcopum in omni diœcesi est, et ideo nisi quis eam ab Episcopo obtineat, in ejus subditos exercere judicium, ac sententiam ferre non potest. Parochi, cum animarum curæ præficiuntur, sui officii jure obtinent hanc potestatem, quia cum Parochi fiunt, accipiunt ab Episcopo subditos, quos regant, et in quos jurisdictionem exerceant. Ceteri Sacerdotes, quibus nulli cum beneficio subditi dati sunt, opus habent venia Episcopi, a quo ad hoc munus apti et idonei judicentur; ac muneris gerendi potestatem accipiant (1). Itaque Parochi posteaquam rite constituti sunt, jure proprio, reliqui Sacerdotes sive ex sæcularibus, sive ex regularibus, jure delegato pœnitentiæ sacramentum administrant (2).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 23 *c.* 15 *de Reformat.* Consule Be-

nedictum XIV *Instit. Eccles. Instit.* 86; ubi multa sunt, quæ ad hunc locum pertinent.

(2) *Nullus ita sit temerarius*, inquiunt Patres Gallicani in comitiis generalibus ann. 1625, 1635, 1645, *ut ingerat se audiendis confessionibus, quin ad id facultatem, scripto traditam ab Episcopo, aut ejus Vicario generali obtinuerit; et Religiosi, quamvis exempti ab illius jurisdictione, excipere non poterunt confessiones, quin prius examen subierint, ab eoque aut ejus Vicario generali approbati, aut ex quorum nutu pendebit, ut indefinitam aut ad tempus solum facultatem concedant.* Hinc Pius IV *Constit. in Principis Apostolorum* 109 *Bullar. Roman. ult. edit. t.* 4 *part.* 2 *p.* 214, & Urbanus VIII *Const. Cum sicut accepimus* 279 *t.* 6 *par.* 1 *ejusd. Bullar. p.* 142, sustulerunt privilegia omnia concessa Regularibus, aliisque omnibus audiendi sæcularium confessiones, non impetrata primum ab Episcopo facultate. Alias eadem de re propositiones a Regularibus quibusdam Andegavensibus Episcoporum potestatem confixere Clerus Gallicanus in comitiis generalibus ann. 1656, & Alex. VII die 24 Septembris 1665 *Constit.* 120 *ejusd. Bullar. tom.* 6 *par.* 6 *pag.* 84.

§. 85. Hæc autem ab Episcopo data potestas modo angustioribus coercetur finibus, et modo latioribus explicatur. Nam ea res pendet ab Episcopi arbitrio, qui ut jurisdictionem attribuit, ita eam arctat, constringit, explicat suo arbitratu. Ex quo patet, posse Episcopum suo lubitu tantum in certos homines, atque in certa crimina potestatem concedere; unde intelligitur, quamobrem Sacerdotes nequeant ferre sententiam in certos homines, ac judicare de quibusdam criminibus, quorum sibi judicium Episcopus reservavit. Inde jus oritur *casuum*, quos *reservatos* vocamus, quod efficit, ut Sacerdos, excepto mortis articulo (1), nihil possit in iis rebus, quarum potestatem Episcopus non mandaverit (2).

(1) Mortis articulus a periculo differt. *Est namque mortis periculum*, inquit Melchior Canus *de Pœnitent. part.* 9, *in his dumtaxat unde mors frequenter solet accidere .... At articulus mortis intelligitur, cum regulariter certa mors est.* Non solum in articulo, sed etiam in gravi mortis periculo, cum abest Parochus, aut alius ab Episcopo approbatus confessarius, quemlibet Sacerdotem absolutionem impartiri posse, ostendit Carolus Blaschus *in Append. ad Diss.* 2 *de Pœnit.*

(2) Concil. Trident. *Sess.* 14 *de Sacram. pœnitent. c.* 7 & *can.* 11. Inquit autem ipsa Synodus *cit. c.* 7 quod *nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis & censuris absolvere possunt.* Quæ verba cum pateant amplissime, ac nullum Sacerdotem excipiant, omnibus fere scriptoribus Juris Canonici argumento sunt, quod urgente necessitate, absolvere possit quivis Sacerdos etiam excom-

municatus, suspensus, degradatus, hæreticus, modo absit publica offensio, ac periculum subversionis. Graviter & copiose in hoc argumenti genere versatur Carolus Blaschus *Diss.* 2 *de Pœnitent.* Verum autem adeo est, quod supra dixi, neminem sine Episcopi venia absolvere quemquam posse a casibus ipsi Episcopo reservatis, ut id etiam ad eos pertineat qui absolvendi a casibus reservatis Sedi Apostolicæ facultatem obtinuerunt. *Et habentes*, inquit Clemens X *Const. Superna* 10 §. 7 *p.* 52 *t.* 7 *Bullar. Roman. ult. edit., facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, non ideo a casibus Episcopo reservatis posse absolvere.* Consule S. Carolum Borromæum *Concil. Provinc. III tit. de iis quæ ad pœnitent. Sacram. pert.*, *et Concil. Provinc. V eod. tit. Act. Eccles. Mediolan. par.* 1 *p.* 79 *et* 199 *ed. Patav.* 1754.

§. 86. Quod autem Episcopus in sua diœcesi, id potest Sum. Pontif. supremo jure, cui subsunt omnes in Ecclesia universa. Nam per totam Ecclesiam ejus propagata, ac diffusa jurisdictio est; & ideo nulla est aliorum potestas in iis, quæ huic uni Summæ Potestati servata sunt (1). Ac quidem et merito graviora quædam crimina Sum. Pont. aut Episcopo reservata sunt, ut ea difficultate absolutionis cohiberentur, et gravioribus peritiores medici remedium adhiberent (2).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 14 *de Pœnit. c.* 7, & merito sapientissimus atque optimus Pont. PIUS VI literis doctrinæ, veritatis, dignitatis auctoritatisque plenis, quas edidit die 28 Novemb. ann. 1786, Eybelium damnavit ausum in libro *Quid est Papa?* calumniari reservationes absolutionum, quæ ad Sedem Apostolicam pertinent. De casibus a Sum. Pontif. aut ab Episcopo reservatis, deque nullitate absolutionis, quæ contra reservationis legem data est, copiose disputat Cl. Christianopolus libro Romæ edito anno 1785, cui titulus: *Della nullità delle assoluzioni ne' casi riservati.* Vide etiam Cl. Bolgenium in egregio libello Maceratæ edito an. 1785, cui titulus: *Esame della vera idea della Santa Sede* §. 133 & 134 *p.* 208 *et seq.* Falsi autem sunt Van-Espenius *Jur. eccl. univers. t.* 1 *par.* 2 *tit.* 6 *c.* 7 *n.* 9, & Dominicus Cavallarius *Instit. Jur. Can. par.* 2 *cap.* 16 §. 7 *in not.*, qui graviora crimina Sedi Apostolicæ tantum reservari cœpisse putant post sæc. X & initio quidem potius Episcopotum, quam Summor. Pontif. auctoritate. Nam Romanos Pontifices jam VI sæc. quosdam sibi *casus*, ut dicimus, suo sibi jure reservare solitos fuisse, demonstrat S. Gregorius M., quem nemo ignorat abfuisse quam maxime a violandis juribus Episcoporum. In autem *ep.* 7 *l.* 3 *col.* 531 *t.* 2 *opp. ed. Paris. cit.* Joannem Larissensem Metropolitam, si quid ageret contra quam a Sede Apostolica præscriptum fuisset, privandum statuit communione sacrorum, quam non recuperaret, *excepto ultimo vitæ suæ tempore, nisi concessa Romani Pontif. jussione.* Vide etiam S. Leonem M. *ep.* 12

ad Anastas. Thessalonicen. c. 1 & *ult.* p. 49 *seq.* & 55 *seq.* Homicidas autem ante annos circiter nongentos, quod vere observat Martenius *de antiq. eccles. rit. t.* 1 *l.* 1 *c.* 6 *art.* 6 *n.* 6 p. 723, veniæ impetrandæ causa ad Sum. Pontif. missos fuisse constat *ex l.* 3 *de Gest. Sanctor. Rotonens. c.* 1, *sæc. IV Benedictin.* Cum autem homicidium esset ex genere eorum criminum, quæ in quibusdam Ecclesiis veniæ locum non relinquebant, fortasse cum hæc disciplinæ austeritas emolliri ac mitigari cœpit, id retentum est, ut eorum graviorum criminum rei nonnisi a Sede Apostolica veniam consequerentur. Nam ea semper ipsius lenitas benignitatesque fuit, ut etiam cum antiqua vigeret disciplinæ severitas, ipsa tamen justis de causis veniam interdum daret in criminibus, quæ alicubi ordinaria lege uni Dei judicio relinqui, non autem ab Ecclesia dimitti solebant. Ita Tertullianus, posteaquam in Montani errores inciderat, Zephyrinum Pontif. reprehendit, quod veniam daret mœchis, quibus illam aliæ Ecclesiæ antea denegare consueverant.

(2) Concil. Eliberitanum *can.* 32 c. 1 *Concil. collect.* Labbæi *tom.* 996 *Apud Presbyterum*, inquit, *si quis gravi lapsu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere, sed potius apud Episcopum.* Ergo gravius crimen jam tunc Episcopo reservatum erat. Sed & nota cunctis est antiqua Ecclesiæ disciplina de publica pœnitentia, quæ donec viguit, publice pœnitentium reconciliatio ab Episcopum pertinebat, eademque obsolescente Sum. Pontif., & Episcopi potestatem absolvendi a gravioribus quibusdam criminibus, extra mortis periculum, sibi reservarunt. Quinimo non tantum Episcopis, sed etiam Majoribus Sedibus ab atrocioribus quibusdam criminibus absolutionem reservari consuevisse jam inde ab ineunte sæculo V ostendit Synesius *Ep.* 67, unde constat, Theophilo Alexandrino Patriarchæ, cui Synesius suberat, Lamponiani cujusdam absolutionem fuisse servatam. Inquit autem ipse Synesius *cit. ep.* 67 *p.* 215 *ed. Paris.* 1633: *Sed ego in iis perseveravi, quæ semel decreveram; solvendi porro jus & auctoritatem ad Pontificiam Sedem rejeci.*

§. 87. Nullum esse scelus, quod Ecclesiæ potestati non subjiciatur, contra Montanistas et Novatianos definitum est; et vero hanc potestatem initio Ecclesiam, nullo discrimine, exercuisse demonstrant Paulus (1), et Joannes Evangelista (2) quorum alter incestus in novercam reo, alter homicidæ veniam dedit (3). Quoniam vero Christus dimittendorum aeque ac retinendorum criminum jus Ecclesiae fecit, *non desperationæ indulgentiæ, sed rigore disciplinæ* (4), factum est, ut alicubi venia, et cum Ecclesia reconciliatio non daretur reis graviorum quorumdam criminum, quibus spes omnis veniae in una Dei misericordia relinquebatur (5). Verum disciplina haec non diu obtinuit (6), propria fuit peculiarium quarumdam Ecclesiarum (7), non totius Ecclesiæ catholicae, quae reis criminum pœnitentia functis, præsertim

in vitæ exitu, numquam pacem aut sacramentalem absolutionem denegavit (8).

(1) *Epist. II ad Corimb. cap.* 2.

(2) Eusebius *Hist. Eccl. l.* 5 *c.* 23 *p.* 112 *ed. Vallarsii Cantabrig.* 1720.

(3) Consule Hermam Pastorem *l.* 2. *Mandat.* 4 *et* Auctorem *Constit. Apostolic. t.* 1 *p.* 88 *et* 236 *cit. ed. Amstelodami.*

(4) Augustinus *ep.* 185 *ad Bonifac. n.* 65 *col.* 661 *opp. t.* 2 *ed. cit.*

(5) Graviora hæc crimina, quæ in iis locis cum Ecclesia reconciliationis spem adimebant, erant idololatria, homicidium, adulterium.

(6) Zephyrinus Pontif. mœchis veniam dedit; qua de re eum acerbe carpit Tertullianus *de Pudicit. c.* 1 *p.* 555 *edit. Venet.* 1744, posteaquam in Montani hæresim lapsus fuerat. Verum Zephyrinus non novam aliquam disciplinam induxit, sed potius jam inductam confirmavit. Confer etiam Cyprianum *ep.* 52 *col.* 177 *edit. Venet.* 1758, qui mirari se ait, *quosdam ita obstinatos esse, ut dandam non putant lapsis pœnitentiam, pœnitentibus existiment veniam denegandam*, postremoque addit, *neminem putamus a fructu satisfactionis, et spe pacis arcendum.* Concil. Nicænum *can.* 19 *col.* 466 *t.* 1 *collect.* Harduini, nemini morienti sacramentalem absolutionem, quam *viatici* nomine appellat, denegandam statuit; qui canon ostendit, adhuc ea ætate quosdam fuisse, qui reis quorumdam criminum veniam denegabant. Secus enim ejus condendi canonis causa defuisset. Concilium Sardicense, quod non multo post Nicænum habitum est, *can.* 1 *col.* 637 *t.* 1 *Collect.* Harduini, Prælatis Ecclesiarum, qui per ambitionem sedem mutaverant, ne in exitu quidem laicam communionem habere permittit; quod decretum ita mitigavit Damasus Pontifex *in Ep. ad Paulin. Antiochen.* apud Holstenium *in Coll. Rom. par.* 1 *p.* 183, ut illi a communione alieni haberentur, *quamdiu ad eas redierint civitates, in quibus primum sunt constitut.* Quam Pontificiam sanctionem memorat etiam Theodoretus *Hist. Eccles. l.* 5 *c.* 11 *p.* 210 *edit. Cantabrig.* 1720. Sed & ante Damasum Julius I, quo Pontifice Sardicense Concil. habitum est, *reum animarum* dixit Presbyterum, qui morientibus veniam denegaret *can.* 12 *caus.* 26 *qu.* 6 Cœlestinus I, qui Summus Pontif. creatus est an. 423 *ep.* 4 *ad Episcopos provinc. Viennen., et Narbonen. c.* 2 *col.* 1067, apud Coustantium *Ep. Roman. Pontif.* graviter reprehendit Gallicanos Præsules, qui morientibus veniam denegabant, ac denique sic concludit: *quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti.* Eadem sententiam est Innoc. I. *ep.* 25 *ad Decent. Eugubin. c.* 7 *col.* 862; apud eumdem Coustantium, & eadem Leonis M. *Ep.* 84 *c.* 3 *opp. t. p.* 329 *ed. Romæ* 1755, cum in-
[illegible] dispensandis Dei donis non debemus esse difficiles.
quit in [illegible] disciplina quarumdam in Africa Ecclesiarum,
(7) Fuit [illegible] 55 *ad Antonian. p.* 247 *ed. Amstelod.* 1700,
uti testatur Cyprianus *ep.* [illegible] *quidam de Episcopis istic in*
et quidem apud Antecessores nostros [illegible] *non putaverunt, et in*
provincia nostra dandam pacem mœchis [illegible] *clauserunt.* In Hispaniis
totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt. In Hispaniis
graviorum quorumdam criminum reis etiam in exitu vitæ communionem denegatam ostendunt plures Eliberitani Concilii canones, nemini tamen unquam pœnitentiæ copia denegata est. Imo

eodem Eliberitano Concilio *can.* 22 *t.* 1 *Concil. collect.* Labbæi *col.* 995 *ed. Ven.* cautum expresse est, ut hæretici ad Ecclesiam redeuntes a pœnitentia non repellantur: *Si quis*, inquit, *de Catholica Ecclesia ad hæresim transitum fecerit, rursusque recurrerit, placuit, huic pœnitentiam non esse denegandam, eo quod cognoverit peccatum suum.* Confer Natalem Alexand. *Hist. Eccles. sæc.* 3 *diss.* 7 *propos.* 2 *t.* 4 *p.* 72 *ed. Venet.* 1776.

(8) Dyonisius Petavius *Animadvers. ad Epiph. hæres.* 59 *t.* 2 *p.* 227 *ed. Paris.* 1622, Gabriel Albaspinæus *l.* 2 *Obser.* 7 *p.* 90 *ed. Neap.* 1770, Jacobus Syrmondus *Hist. pœnit. public. t.* 4 *c.* 1 *col.* 481 *ed. Paris.* 1696, Edmundus Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 6 *art.* 2 *t.* 1 *p.* 261 *ed. indic.*, aliique putant, tribus prioribus, aut saltem II & III sæculo, Ecclesiam idololatris, homicidis, adulteris veniam denegare consuevisse. Contra Morinus *de Pœnitent. l.* 9 *c.* 20 *et seq.*, Natalis Alexander *loco mox laudato*, Cardinalis Capizucchius *in select. qu. theolog. p.* 52, Tournelyus *Prælect. theol. de Sacram. pœnit. qu.* 9 *art.* 2, Balthasar Francolinus *in Cleric. Roman. par.* 1 *disp.* 2, aliique complures ostendunt, numquam Ecclesiam eo severitatis venisse, ut reis atrociorum quorumvis criminum in vitæ exitu veniam non concederet. Præ ceteris vero Cardinalis Orsius peculiari ea de re edita dissertatione demonstravit, *Catholicam Ecclesiam tribus prioribus sæculis capitalium criminum reis pacem et absolutionem neutiquam denegasse.* Certe in Ecclesiis quibusdam aliquandju viguit severior illa disciplina, quam ea ætate retinere licuit, cum adversus eam nulla adhuc Ecclesiæ lex esset. Verum Catholicæ Ecclesiæ sententia semper fuit, nulla esse crimina, quorum rei vere pœnitentes veniam & absolutionem aliquando non obtinerent. Hinc quemadmodum Tertullianum ab Ecclesiæ communione rejecit, ejusque nimiam severitate repressit Zephyrinus, Novatianum, qui criminum reis implacabilem se inexpiabilemque præbebat, Cornelius deincepsque Innocentius; ita duritiem & asperitatem Episcoporum aliquot Galliæ Cœlestinus, & postea similem aliorum duritiem Leo M. damnarunt; quos & alii Romani Pontifices usque ad hanc nostram ætatem sequuti sunt, ex recentioribus S. Pius V, Gregorius XIII, Urban. VIII, Innoc. X, Alex. VIII & Clem. XI, qui antiquos Montanistas, Novatianos, Encratitas, Eustachianos & Luciferianos in Michaele Bajo, Cornelio Jansenio, ceterisque similibus redivivos, nimiam, atque a Christi & Ecclesiæ benignitate alienam severitatem præseferentes damnarunt, & rejecerunt. Consule Cardin. de Aguirre *Concil. Hispan. t.* 2 *diss.* 7, 8 *et* 9 *in can.* 11 *et* 12 *Conc. Toletani II*, vulgo *III*, *an.* 589 *p.* 358 *et seq.*, ubi late agitur de antiqua Hispaniarum in re disciplina, *et in Not. ad can.* 1, 2, 3 *et* 7, *Concil. Eliberitani*, *t.* 1 *p.* 333 *et seq.*, qui Eliberitani canones valde torquent eruditorum ingenia, cum duriores asperioresque videantur. De his ipsis canonibus agit etiam Cardinalis Orsius *laud. Diss.* 4 *c.* 1 *digress.* 5 *et c.* 3 *n.* 4.

SECTIO V.

De Extrema Unctione.

§. 88. Extrema unctio, quæ & *Oleum Sanctum*, & *Oleum infirmorum* appellatur, sacramentum est, quod ex hac vita migrantibus tribuitur (1). Propterea dicitur Extrema Unctio, quoniam hæc omnium sacrarum unctionum, quas Christus Dominus Ecclesiæ commendavit, ultimo administranda est. Hujus sacramenti vim expressit Jacobus Apostolus his verbis (2): *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei*. Quibus ex verbis facile est intelligere materiam, ministrum hujus sacramenti; atque iis utitur, ut hæc cuncta explicet, Synodus Tridentina (3).

(1) Conc. Trid. *Sess. 14 de Extrema unct. can. 1.* (2) *Epist. Catholic. V. 14.* (3) *sect. 14 de Sacram. extrema unct. c. 2.*

§. 89. Materia, unde conficitur Extrema Unctio, est oleum olivarum (1), & oleum quidem merum; quoniam nulla permixtionis mentio in libris ritualibus, atque in antiquis monumentis occurrit (2). Oleum ab Episcopo benedictum esse debet (3), atque hæc quidem vetus Ecclesiæ consuetudo est (4). Apud Latinos solus Episcopus oleum infirmorum consecrat feria V cœnæ Domini (5), ab eoque illud quotannis accipiunt singuli, quibus opus est (6): apud Græcos etiam Presbyteri; & vero non semel in anno, sed singulis vicibus, quibus illud adhibere oportet (7).

(1) Concil. Trident. *Sess. 14 de Extrema unct. c. 1*; Catech. Rom. *de Sacram. extremæ unct. par. 2 n. 5.*
(2) Innocent. I. *in. Ep. 25 ad Decent. Episc. Eugubin, cap. 8 col.* 893 apud Coustantium *Ep. Rom. Pontif.* hujus sacramenti materiam esse inquit *oleum Chrismatis*, qui locus Suaresium *tom. 4 in 3 par. Disp. 40 sect. 1 n. 10*, aliosque Scholasticos in eam opinio-

nem adduxit, ut crederent, olim balsamum cum oleo misceri consuevisse. Verum sæpe apud Ecclesiasticos Scriptores chrisma merum oleum infirmorum est. Confer Jueninium *de Sacram. diss.* 7 *qu.* 3 *c.* 1, & Tournelyum *de Sacram. extrema unct. qu.* 1 *art.* 3.

(3) Eugen. IV *in Decreto pro instruct. Armen. Conc. Florent. col.* 440 *t.* 9 *Concil. collect.* Harduini, Concil. Trident. *Sess.* 4 *de Sacram. Extrema unct. can.* 2. Episcopus autem oleum benedicit præsentibus Presbyteris, aliisque clericis, de quibus agit Pontificale Romanum *tit. de Offic. in fer. V cœna Domini* §. 3, ibique Catalanus *in Not.* 4 *t.* 3 *p.* 57, unde, ut putat Martenius *de Antiq. Eccl. rit. l.* 4 *c.* 22 *n.* 3 §. 3 *p.* 87 *edit. cit.*, factum est, ut quidam Presbyteri sibi olei consecrandi potestatem adscriberent; sed iis restitit Conc. Carth. II *can.* 3 *col.* 1245 *t.* 2, & Toletanum I. *can.* 20, apud Labbæum *cit. t.* 2 *col.* 1474 *ed. Venet.* Quæstio tamen est inter Theologos, num ex Christi Domini institutione, an tantum ex Ecclesiæ præcepto Episcopi benedictio sit necessaria. Verum ut ex Christi institutione consecratio aliqua requiritur, ut oleum fiat apta materia sacramenti extremæ unctionis, cum tamen illud ex delegatione Summi Pontificis sive tacita, sive expressa etiam a Presbytero benedici possit, tantum Ecclesiæ lege inductum est, ut oleum infirmorum ab Episcopo benedicatur. Consule Bened. XVI *de Synod. Diœces. l.* 8 *c.* 1 *n.* 4.

(4) Innoc. I. *loc. cit.*, Greg. M. *Sacram. col.* 67 *opp. t.* 5 *ed. Maurin. Paris.* 1705.

(5) Disciplinam conficiendi quotannis chrismatis feria V in cœna Domini memorat Fabianus P. *in can.* 18 *de Consecr. dist.* 3, verum hic canon pertinet ad falsas Isidori decretales. Hoc certum est, uti observat Van-Espenius *Jus eccles. par.* 2 *tit.* 3 *cap.* 3 *n.* 15, disciplinam illam sæc. VII obtinuisse, quoniam eam memorant Sacramentarium S. Gregorii, vetustus Ordo Romanus, atque omnes, qui per tempora *de divinis officiis* scripserunt. Constitutus deinceps fuit etiam olei conficiendi locus, scilicet Ecclesia cathedralis *in cap.* 12 *de Celebr. Missæ.*

(6) Nonnisi a proprio Episcopo sacra olea, hoc est chrisma, & oleum catechumenorum, ac infirmorum accipiendum est *can.* 122 *et* 123 *de Consecr. dist.* 4, neque exemptionis privilegium aliquem ea lege solvit, quod late ostendit Passerinus *de Stat. homin. t.* 3 *qu.* 189 *art.* 10 *inspect.* 10 *n.* 910 *et seq.* Quotannis autem sacra hæc olea sumenda sunt; nam vetus, quod superest, *ponitur*, ut inquit Rituale Rom. *t.* 1 *Comm. tit.* 2 *c.* 1 §. 34 *n.* 3 *p.* 71 *ed. Rom.* 1667, *in lampadibus Ecclesiæ ante sacramentum, ut comburatur; reliquum autem, quod est in pyxidibus, sive capsulis cum bombice igni comburitur; & novum deinde cum novo bombice in pixidibus, sive capsulis imponitur.* Vide etiam Concil. Provinc. IV Mediolanense a S. Carolo habitum *Act. Eccles. Mediolan. p.* 1 *t.* 1 *p.* 113 *ed. Patav.* 1754.

(7) Confer Goarium *in Euchelog. Græc. p.* 456, Arcudium *l.* 5 *c.* 2, Allatium *de Consens, utriusque eccles. c.* 16. Quam Græcorum consuetudinem ratam habuit Clem. VIII *Instruct. seu Const.* 107 *Bullar. t.* 3 *par.* 2 *p.* 72, *et* Bened. XIV *Const.* 57 §. 4 *t.* 2 *ejus Bullar. p.* 104 *edit. cit.*

§. 90. Consecrato oleo ægrotus inungitur; quæ unctio ma-

teria proxima appellatur. Quoniam vero Jacobus Apostolus nulla certam indicavit corporis partem, quam inungere oporteret, hinc varia ea de re fuit Ecclesiæ disciplina. Olim una pars corporis, puta pectus, inungi consuevisse videtur (1). Placuit deinde plures partes inungere, ac præter ceteras, alicubi partem morbo affectam (2), quo referebant verba Jacobi: *& alleviabit eum Dominus*. Nunc Latini ungunt quinque organa sensuum, videlicet oculos, aures, nares, os, manus, itemque pedes, & renes: verum renum unctio in fœminis propter honestatem omittitur, & omittitur etiam in viris, cum ea morbi vis est, ut infirmus commode moveri non possit (3). Græci Sacerdotes ungunt ægri frontem, mentum, ambas genas, deinde pectus, tum utramque manum, postremo pedes (4).

(1) Consule Mabillonium *Præfat. ad sæc. I. Benedictin. num.* 97 *p. XXXVI ed. Venet.* 1733. (2) Vide Menardum *in Sacrament. S. Gregorii M. col.* 540 *et* 541 *t.* 3 *opp.* 5 *Gregor. ed. cit.*
(3) Confer Rituale Rom. *t.* 1 *in Comm. tit.* 5 *c.* 2 §. 5 *p.* 336 *edit. cit., et Decret. Eugenii IV pro instruct. Armen. col.* 440 *t.* 9 *collect.* Harduini. Constat inter omnes, pedum ac renum unctiones necessarias non esse ad vim sacramenti. Verum inter Theologos quæritur, num reliquæ quinque unctiones omnes necessario requirantur, ut integrum sacramentum sit. Plerique sic statuunt, valere hoc Sacramentum collatum per unicam unctionem, prolata tamen formula universali, quæ sensus omnes complectatur; quod tamen facere non licet, nisi id summa necessitas postulet. Late ea de re agit Benedictus XIV *de Synodo diæces. l.* 8 *c.* 3.
(4) Vide Arcudium *lib.* 5 *cap.* 7.

§. 91. Formam comprehendunt preces, quas Sacerdos fundit, cum ægrotum ungit: *per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus &c.* (1). Et quoniam Jacobus Apostolus non designavit verba, quibus Sacerdotem ungentem uti oportet, hinc Ecclesiæ variis orationibus & formulis, iisque conceptis verbis tum precantibus, tum directe usæ sunt (2). Synodus Tridentina precativam formulam proposuit; sed cum non expresse rejecerit indicativam, hinc factum videtur, ut etiam post Synodum aliquæ Ecclesiæ eam formulam retinuerint (3). Nunc omnes Latini deprecativa formula utuntur; forma Græcorum non iisdem est concepta verbis, sed tamen eodem redit, ac similiter deprecativa est (4).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *cap.* 1 *de Extrema unct.*

(2) Albertus M. *in IV dist.* 23 *art.* 4, plures vetustos Germaniæ rituales libros se legisse testatur, qui indicativam formam describunt, eamque disciplinam ab ipsis Gregorianam appellari dicit. Sacramentale Venetum a Leone X, ut fertur, approbatum, indicativam habet formam, quod Arcudius refert *l.* 5 *c.* 5. Plures etiam describit Morinus, *de Sacram. pœnit. l.* 8 *c.* 16, aliarum Ecclesiarum formas, quæ conceptæ sunt verbis aut indicativis, aut precibus intermixtis. Vide Menardum *in Not. ad sacrament. S. Gregor. not.* 923 *col.* 537 & *seq. t.* 3 *opp. S. Greg. ed. Paris.* 1705, & Martenium *de Antiq. eccl. rit. l.* 1 *c.* 7 *art.* 3 §. 4 *t.* 1 *p.* 301 *edit. cit.*

(3) Confer Benedict. XIV *de Synod. diœces. l.* 8 *c.* 2, ubi quæritur, num propter formam directis verbis prolatam sacramentum valeat. (4) Vide Arcudium *loc. cit.*

§. 92. Minister hujus sacramenti jure divino est Episcopus aut Sacerdos, quoniam uterque *Presbyter* est, quem Jacobus memorat (1). Et quoniam Jacobus plurali numero *Presbyteros* nominant, plures olim Sacerdotes apud Latinos vocari solebant (2), uti nunc etiam plures a Græcis vocantur (3), ad hoc sacramentum administrandum. Sed jamdiu in Occidentali Ecclesia universa tantum Sacerdos unus adhibetur, atque eum solum recte ægrotum inungere certo jure cautum est (4). Non enim pluralis numerus, quem Jacobus expressit, divinum aliquod præceptum continet; cum præsertim in sacris libris sæpe pluralis numerus singularis vicem obtineat (5).

(1) Concil. Trident. *cit. Sess.* 14 *c.* 3, Innoc. I. *cit. Ep. ad Decent. Eugubin. c.* 8, quem in locum vide Petrum Coustantium *in not. col.* 863, ubi omnem evellit scrupulum, quem forte alia ipsius Innocentii verba de ministro extremæ unctionis injicere videntur posse.

(2) Id multis collectis monumentis ostendunt Menardus *in Sacrament. S. Greg. not.* 909 *col.* 534 *loc. cit.*, & Martenius *loc. cit.* §. 3. Quæ disciplina adhuc in Galliis vigebat sæc. XII, uti patet ex constitutionibus Odonis Episc. Parisiensis apud Harduinum *Collect. Concil. t.* 6 *par.* 2 *col.* 1941, imo vero eam deinceps etiam consequenti ætate obtinuisse, demonstrant synodalia Statuta Ecclesiarum Æduensis, Cadurcensis, Rutecnensis, & Tutelensis apud Martenium *c.* 17 *t.* 4 *Anecdot.* Recte tamen animadvertit ipse Martenius, illam Latinæ Ecclesiæ consuetudinem non ita firmam atque constantem fuisse, ut non interdum ab uno tantum Sacerdote ægrotus ungeretur. Nam Artemium febre correptum ab unico *S. Nepotiano visitatum, atque oleo sancto perunctum* narrat S. Gregorius Turonensis *lib.* 1 *Histor. c.* 41 *p.* 31 *edit. Ruinarti Paris* 1699, atque etiam S. Eugendum *ab uno de fratribus* inunctum legimus in *ejus vita* apud Bollandum 1 *Januar.*

(3) Adhibent autem Græci Sacerdotes septem, uti patet ex eo-

rum Euchologio, atque testantur Simeon Thessalonicensis apud Saintebeuvium *de Sacram. extrem. unct. Disp.* 6 *art.* 2, & Arcudius *l.* 5 *c.* 3. (4) *Cap. Quaesivit de Verb. signif.*

(5) Confer S. August. *de Consensu Evangelist. l.* 3 *c.* 16 *opp. t.* 3 *p.* 2 *col.* 128 *ed. Venet.* 1730, & S. Thomam *l.* 4 *contr. Gent. c.* 73.

§. 93. A quovis Presbytero collatum hoc sacramentum valet; sed tamen soli Parocho illud conferre licet, qui ordinarius ejus minister est, aut ei, cui suam Parochus jurisdictionem commisit (1). Quod si mors instet, ac Parochus praesens esse non possit, cuivis Sacerdoti licet jam jam moriturum inungere (2).

(1) Catech. Rom. *par.* 2 *cap.* 6 §. 13. Hinc *in Clem.* 1 *de Privileg.* vetatur Presbyter sine Parochi venia hoc sacramentum administrare, ac si Religiosus sit, excommunicationis poena plectitur.

(2) Consule S. Carolum Borromaeum *in concil. Medional. V par.* 1 *actor. Mediolan. p.* 190 *ed. Patav.* 1754.

§. 94. Datur hoc sacramentum infirmis *de quorum morte timetur* (1); sive mortis periculum proxime immineat, sive absit longius; modo ea sit vis morbi, ut in gravi vitae discrimine versari videantur (2). Decet autem aegrotum ungere, cum integris adhuc sensibus utitur, non cum omnino fractis virbus, ac omni spe salutis amissa vita carere incipit. Nam ita salus corporis facilius restituitur, atque ita infirmus integra adhuc mente, & ratione valens fidem, ac religiosam animi voluntatem afferre, ac sacramenti gratiam percipere uberiorem potest (3); pueri, qui nulla admiserunt peccata, quorum reliquas hoc sacramentum deleat, sacro oleo non unguntur; similiter & amentes, nisi interdum rationis usum habuerint, atque eo potissimum tempore suscipiendi sacramenti voluntatem significaverint (4).

(1) Eugen. IV *in Decret.* apud Harduinum *coll. Conc. t.* 9 *col.* 440.

(2) Concil. Trident. *Sess.* 14 *de Extrema unctione*, *Catechismus Romanus cit. cap.* 6 §. 9.

(3) Catechis. Rom. *par.* 2 *de Sacrament. extr. unct.* 9. S. Carolus Borromaeus *Concil. provinc. I. & III. Auctor. Eccles. Mediolan. par.* 1 *p.* 11 & 79 *edit. Patav.* 1754. Circa saec. XIII loca quaedam Occidentalis Ecclesiae mos perversus invasit differendi hoc sacramentum ad extremum vitae tempus: quem morem induxit falsa opinio, quod eo sumpto non amplius liceret uxorem cognoscere, & carnes comedere, ac condere testamentum. Falsam hanc opinionem evellere curarunt synodi ea aetate habitae, praesertim Wigorniensis *c.* 19 *col.* 337 *t.* 7, & Exoniensis *c.* 6 *col.* 1081 *t.* 7. *Collect.* Harduini. Consule Thiersium *de Superstit. c.* 7 *t.* 2, Ma-

billonium *Præfat. in sec.* 1 *Benedict.* n. 100 p. XXXVII *ed Ven.* 1733.

(4) Vide Catechismum Romanum *loc. mox indic.*

§. 95. Græci non eos tantum ungunt, qui corpore, sed etiam qui mente ægrotant, quales sunt peccatores, qui edita peccatorum confessione pœnitentiam agunt (1). Nam apud eos feria V in cœna Domini, postquam Episcopus infirmorum oleum solemni ritu consecravit, non illud servari jubet, ut suo tempore ad ægrotos deferatur, sed totum insumit inungendo illos, qui præsentes sunt. Verum hæc Græcorum unctio sacra tantum cæremonia, non verum sacramentum est (2).

(1) Confer Allatium *de Consensu Eccles. Occident. & Orient. l.* 9 *c.* 16, Goarium *in Not. ad Euchōlog. Græcor. p.* 432 *& seq. ed. Paris,* 1647, Arcudium *Concord. l.* 5 *c.* 4 *et ult.* Quam Græcorum consuetudinem tolerandam statuit Innoc. IV *Epist.* 10 *ad Ottonem Card. Tusculan.* apud Labbæum *t.* 14 *Concil. col.* 17 *ed. Venet.*

(2) Confer Benedictum XIV *de Synod. diœces. lib.* 5 *c.* 5 *n.* 4 *et seq.* qui graviter, & copiose ea de re disputat adversus Arcudium, Jueninium, Saintebeuvium,

§. 96. Sacramentum extremæ unctionis in veteri disciplina cum pœnitentia, ut plurimum, conjungebatur, ut per utrumque sacramentum omnes eluerentur animæ sordes, ac plane expiatus homo Eucharistiam acciperet (1). Desiit jamdudum hæc disciplina, & nunc post acceptum viaticum ægrotus inungitur (2). Toties autem sacra unctio repetitur, quoties aliquis incidit in morbum, a quo in vitæ discrimen adducitur (3); verum in uno eodemque morbo, cum æger in eodem vitæ periculo versatur, semel tantum ungendus est (4).

(1) Hæc quidem disciplina antiquitus generatim obtinebat, ut ægrotis primum Extrema Unctio, deinceps Eucharistia tribueretur, quod late ostendunt Hugo Menardus *in Sacr. S. Greg. not.* 915 *col.* 536 *opp. S. Gregorii t.* 3 *ed. Paris. cit.*, Mabillonius *Præf. ad sæc.* 1 *Benedictin. n.* 98 *p. XXXVII ed. Venet. cit.*, Pougetus *Instit. catholic. t.* 2 *par.* 3 *sect.* 1. *c.* 6 §. 4. Verum contraria consuetudo alicubi obtinuit, neque unquam aliquis hanc consuetudinem improbare ausus est, quasi Extrema Unctio ante Eucharistiam omnino danda videretur. Sane Cæsarius Arelatensis *Serm.* 265 *in appendic. opp. S. August. t.* 5 *par.* 2 *col.* 437 *ed. Venet. cit.* Eucharistiam ante Extremam Unctionem ægroto concedi jubet: *quoties*, inquit, *aliqua infirmitas supervenerint, corpus & sanguinem Christi ille, qui ægrotat, accipiat, & inde corpusculum suum ungat*, idemque ha-

municatus, suspensus, degradatus, hæreticus, modo absit publica offensio, ac periculum subversionis. Graviter & copiose in hoc argumenti genere versatur Carolus Blaschus *Diss.* 2 *de Pœnitent.* Verum autem adeo est, quod supra dixi, neminem sine Episcopi venia absolvere quemquam posse a casibus ipsi Episcopo reservatis, ut id etiam ad eos pertineat qui absolvendi a casibus reservatis Sedi Apostolicæ facultatem obtinuerunt. *Et habentes*, inquit Clemens X *Const. Superna* 10 §. 7 *p.* 52 *t.* 7 *Bullar. Roman. ult. edit.*, *facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, non ideo a casibus Episcopo reservatis posse absolvere.* Consule S. Carolum Borromæum *Concil. Provinc. III tit. de iis quæ ad pœnitent. Sacram. pert.*, *et Concil. Provinc. V eod. tit. Act. Eccles. Mediolan. par.* 1 *p.* 79 *et* 199 *ed. Patav.* 1754.

§. 86. Quod autem Episcopus in sua diœcesi, id potest Sum. Pontif. supremo jure, cui subsunt omnes in Ecclesia universa. Nam per totam Ecclesiam ejus propagata, ac diffusa jurisdictio est; & ideo nulla est aliorum potestas in iis, quæ huic uni Summæ Potestati servata sunt (1). Ac quidem et merito graviora quædam crimina Sum. Pont. aut Episcopo reservata sunt, ut ea difficultate absolutionis cohiberentur, et gravioribus peritiores medici remedium adhiberent (2).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 14 *de Pœnit. c.* 7, & merito sapientissimus atque optimus Pont. PIUS VI literis doctrinæ, veritatis, dignitatis auctoritatisque plenis, quas edidit die 28 Novemb. ann. 1786, Eybelium damnavit ausum in libro *Quid est Papa?* calumniari reservationes absolutionum, quæ ad Sedem Apostolicam pertinent. De casibus a Sum. Pontif. aut ab Episcopo reservatis, deque nullitate absolutionis, quæ contra reservationis legem data est, copiose disputat Cl. Christianopolus libro Romæ edito anno 1785, cui titulus: *Della nullità delle assoluzioni ne' casi riservati.* Vide etiam Cl. Bolgenium in egregio libello Maceratæ edito an. 1785, cui titulus: *Esame della vera idea della Santa Sede* §. 133 & 134 *p.* 208 *et seq.* Falsi autem sunt Van-Espenius *Jur. eccl. univers. t.* 1 *par.* 2 *tit.* 6 *c.* 7 *n.* 9, & Dominicus Cavallarius *Instit. Jur. Can. par.* 2 *cap.* 16 §. 7 *in not.*, qui graviora crimina Sedi Apostolicæ tantum reservari cœpisse putant post sæc. X & initio quidem potius Episcoporum, quam Summor. Pontif. auctoritate. Nam Romanos Pontifices jam VI sæc. quosdam sibi *casus*, ut dicimus, suo sibi jure reservare solitos fuisse, demonstrat S. Gregorius M., quem nemo ignorat abfuisse quam maxime a violandis juribus Episcoporum. In autem *ep.* 7 *l.* 3 *col.* 531 *t.* 2 *opp. ed. Paris. cit.* Joannem Larissensem Metropolitam, si quid ageret contra quam a Sede Apostolica præscriptum fuisset, privandum statuit communione sacrorum, quam non recuperaret, *excepto ultimo vitæ suæ tempore, nisi concessa Romani Pontif. jussione.* Vide etiam S. Leonem M. *ep.* 12

ad Anastas. Thessalonicen. c. 1 & ult. p. 49 seq. & 55 seq. Homicidas autem ante annos circiter nongentos, quod vere observat Martenius *de antiq. eccles. rit. t. 1 l. 1 c. 6 art. 6 n. 6 p. 723*, veniae impetrandae causa ad Sum. Pontif. missos fuisse constat *ex l. 3 de Gest. Sanctor. Rotonens. c. 1 saec. IV Benedictin.* Cum autem homicidium esset ex genere eorum criminum, quae in quibusdam Ecclesiis veniae locum non relinquebant, fortasse cum haec disciplinae austeritas emolliri ac mitigari coepit, id retentum est, ut eorum graviorum criminum rei nonnisi a Sede Apostolica veniam consequerentur. Nam ea semper ipsius lenitas benignitatesque fuit, ut etiam cum antiqua vigeret disciplinae severitas, ipsa tamen justis de causis veniam interdum daret in criminibus, quae alicubi ordinaria lege uni Dei judicio relinqui, non autem ab Ecclesia dimitti solebant. Ita Tertullianus, posteaquam in Montani errores inciderat, Zephyrinum Pontif. reprehendit, quod veniam daret moechis, quibus illam aliae Ecclesiae antea denegare consueverant.

(2) Concil. Eliberitanum *can.* 32 *c.* 1 *Concil. collect.* Labbaei *tol.* 996 *Apud Presbyterum*, inquit, *si quis gravi lapsu in ruinam mortis inciderit, placuit agere poenitentiam non debere, sed potius apud Episcopum.* Ergo, gravius crimen jam tunc Episcopo reservatum erat. Sed & nota cunctis est antiqua Ecclesiae disciplina de publica poenitentia, quae donec viguit, publice poenitentium reconciliatio ab Episcopum pertinebat, eademque obsolescente Sum. Pontif., & Episcopi potestatem absolvendi a gravioribus quibusdam criminibus, extra mortis periculum, sibi reservarunt. Quinimo non tantum Episcopis, sed etiam Majoribus Sedibus ab atrocioribus quibusdam criminibus absolutionem reservari consuevisse jam inde ab ineunte saeculo V ostendit Synesius *Ep.* 67, unde constat, Theophilo Alexandrino Patriarchae, cui Synesius suberat, Lamponiani cujusdam absolutionem fuisse servatam. Inquit autem ipse Synesius *cit. ep.* 67 *p.* 215 *ed. Paris.* 1633: *Sed ego in iis perseveravi, quae semel decreveram; solvendi porro jus & auctoritatem ad Pontificiam Sedem rejeci.*

§. 87. Nullum esse scelus, quod Ecclesiae potestati non subjiciatur, contra Montanistas et Novatianos definitum est; et vero hanc potestatem initio Ecclesiam, nullo discrimine, exercuisse demonstrant Paulus (1), et Joannes Evangelista (2) quorum alter incestus in novercam reo, alter homicidae veniam dedit (3). Quoniam vero Christus dimittendorum aeque ac retinendorum criminum jus Ecclesiae fecit, *non desperatinae indulgentiae, sed rigore disciplinae* (4), factum est, ut alicubi venia, et cum Ecclesia reconciliatio non daretur reis graviorum quorumdam criminum, quibus spes omnis veniae in una Dei misericordia relinquebatur (5). Verum disciplina haec non diu obtinuit (6), propria fuit peculiarium quarumdam Ecclesiarum (7), non totius Ecclesiae catholicae, quae reis criminum poenitentia functis, praesertim

in vitæ exitu, numquam pacem aut sacramentalem absolutionem denegavit (8).

(1) *Epist. II ad Corimb. cap.* 2.

(2) Eusebius *Hist. Eccl. l.* 5 *c,* 23 *p.* 112 *ed. Vallarsii Cantabrig.* 1720.

(3) Consule Hermam Pastorem *l.* 2. *Mandat.* 4 *et* Auctorem *Constit. Apostolic. t.* 1 *p.* 88 *et* 236 *cit. ed. Amstelodami.*

(4) Augustinus *ep.* 185 *ad Bonifac. n.* 65 *col.* 661 *opp. t.* 2 *ed. cit.*

(5) Graviora hæc crimina, quæ in iis locis cum Ecclesia reconciliationis spem adimebant, erant idololatria, homicidium, adulterium.

(6) Zephyrinus Pontif. mœchis veniam dedit; qua de re eum acerbe carpit Tertullianus *de Pudicit. c.* 1 *p.* 555 *edit. Venet.* 1744, posteaquam in Montani hæresim lapsus fuerat. Verum Zephyrinus non novam aliquam disciplinam induxit, sed potius jam inductam confirmavit. Confer etiam Cyprianum *ep.* 52 *col.* 177 *edit. Venet.* 1758, qui mirari se ait, *quosdam ita obstinatos esse, ut dandam non putant lapsis pœnitentiam, pœnitentibus existiment veniam denegandam*, postremoque addit, *neminem putamus à fructu satisfactionis, et spe pacis arcendum.* Concil. Nicænum *can.* 19 *col.* 466 *t.* 1 *collect.* Harduini, nemini morienti sacramentalem absolutionem, quam *viatici* nomine appellat, denegandam statuit; qui canon ostendit, adhuc ea ætate quosdam fuisse, qui reis quorumdam criminum veniam denegabant. Secus enim ejus condendi canonis causa defuisset. Concilium Sardicense, quod non multo post Nicænum habitum est, *can.* 1 *col.* 637 *t.* 1 *Collect.* Harduini, Prælatis Ecclesiarum, qui per ambitionem sedem mutaverant, ne in exitu quidem laicam communionem habere permittit; quod decretum ita mitigavit Damasus Pontifex *in Ep. ad Paulin. Antiochen.* apud Holstenium *in Coll. Rom. par.* 1 *p.* 185, ut illi a communione alieni haberentur, *quamdiu ad eas redierint civitates, in quibus primum sunt constitut.* Quam Pontificiam sanctionem memorat etiam Theodoretus *Hist. Eccles. l.* 5 *c.* 11 *p.* 210 *edit. Cantabrig.* 1720. Sed & ante Damasum Julius I, quo Pontifice Sardicense Concil. habitum est, *reum animarum* dixit Presbyterum, qui morientibus veniam denegaret *can.* 12 *caus.* 26 *qu.* 6 Cœlestinus I, qui Summus Pontif. creatus est an. 423 *ep.* 4 *ad Episcopos provinc. Viennen., et Narbonen. c.* 2 *col.* 1067, apud Coustantium *Ep. Roman. Pontif.* graviter reprehendit Gallicanos Præsules, qui morientibus veniam denegabant, ac denique sic concludit: *quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti.* Eadem sententiam est Innoc. I. *ep.* 25 *ad Decent. Eugubin. c.* 7 *col.* 862; apud eumdem Coustantium, & eadem Leonis M. *Ep.* 84 *c.* 3 *opp. t. p.* 329 *ed. Romæ* 1755, cum inquit *in dispensandis Dei donis non debemus esse difficiles.*

(7) Fuit hæc disciplina quarumdam in Africa Ecclesiarum, uti testatur Cyprianus *ep.* 55 *ad Antonian. p.* 247 *ed. Amstelod.* 1700, *et quidem apud Antecessores nostros quidam de Episcopis istic in provincia nostra dandam pacem mœchis non putaverunt, et in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt.* In Hispaniis graviorum quorumdam criminum reis etiam in exitu vitæ communionem denegatam ostendunt plures Eliberitani Concilii canones, nemini tamen unquam pœnitentiæ copia denegata est. Imo

eodem Eliberitano Concilio *can.* 22 *t.* 1 *Concil. collect.* Labbæi *col.* 995 *ed. Ven.* cautum expresse est, ut hæretici ad Ecclesiam redeuntes a pœnitentia non repellantur: *Si quis*, inquit, *de Catholica Ecclesia ad hæresim transitum fecerit, rursusque recurrerit, placuit, huic pœnitentiam non esse denegandam, eo quod cognoverit peccatum suum.* Confer Natalem Alexand. *Hist. Eccles. sæc.* 3 *diss.* 7 *propos.* 2 *t.* 4 *p.* 72 *ed. Venet.* 1776.

(8) Dyonisius Petavius *Animadvers. ad Epiph. hæres.* 59 *t.* 2 *p.* 227 *ed. Paris.* 1622, Gabriel Albaspinæus *l.* 2 *Obser.* 7 *p.* 90 *ed. Neap.* 1770, Jacobus Syrmondus *Hist. pœnit. public. t.* 4 *c.* 1 *col.* 481 *ed. Paris.* 1696, Edmundus Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 6 *art.* 2 *t.* 1 *p.* 261 *ed. indic.*, aliique putant, tribus prioribus, aut saltem II & III sæculo, Ecclesiam idololatris, homicidis, adulteris veniam denegare consuevisse. Contra Morinus *de Pœnitent. l.* 9 *c.* 20 *et seq.*, Natalis Alexander *loco mox laudato*, Cardinalis Capizucchius *in select. qu. theolog. p.* 52, Tournelyus *Prælect. theol. de Sacram. pœnit. qu.* 9 *art.* 2, Balthasar Francolinus *in Cleric. Roman. par.* 1 *disp.* 2, aliique complures ostendunt, numquam Ecclesiam eo severitatis venisse, ut reis atrociorum quorumvis criminum in vitæ exitu veniam non concederet. Præ ceteris vero Cardinalis Orsius peculiari ea de re edita dissertatione demonstravit, *Catholicam Ecclesiam tribus prioribus sæculis capitalium criminum reis pacem et absolutionem neutiquam denegasse.* Certe in Ecclesiis quibusdam aliquandju viguit severior illa disciplina, quam ea ætate retinere licuit, cum adversus eam nulla adhuc Ecclesiæ lex esset. Verum Catholicæ Ecclesiæ sententia semper fuit, nulla esse crimina, quorum rei vere pœnitentes veniam & absolutionem aliquando non obtinerent. Hinc quemadmodum Tertullianum ab Ecclesiæ communione rejecit, ejusque nimiam severitate repressit Zephyrinus, Novatianum, qui criminum reis implacabilem se inexpiabilemque præbebat, Cornelius deincepsque Innocentius; ita duritiem & asperitatem Episcoporum aliquot Galliæ Cœlestinus, & postea similem aliorum duritiem Leo M. damnarunt; quos & alii Romani Pontifices usque ad hanc nostram ætatem sequuti sunt, ex recentioribus S. Pius V, Gregorius XIII, Urban. VIII, Innoc. X, Alex. VIII & Clem. XI, qui antiquos Montanistas, Novatianos, Encratitas, Eustachianos & Luciferianos in Michaele Bajo, Cornelio Jansenio, ceterisque similibus redivivos, nimiam, atque a Christi & Ecclesiæ benignitate alienam severitatem præseferentes damnarunt, & rejecerunt. Consule Cardin. de Aguirre *Concil. Hispan. t.* 2 *diss.* 7, 8 *et* 9 *in can.* 11 *et* 12 *Conc. Toletani II*, vulgo *III*, *an.* 589 *p.* 358 *et seq.*, ubi late agitur de antiqua Hispaniarum in re disciplina, *et in Not. ad can.* 1, 2, 3 *et* 7, *Concil. Eliberitani, t.* 1 *p.* 333 *et seq.*, qui Eliberitani canones valde torquent eruditorum ingenia, cum duriores asperioresque videantur. De his ipsis canonibus agit etiam Cardinalis Orsius *laud. Diss.* 4 *c.* 1 *digress.* 5 *et c.* 3 *n.* 4.

SECTIO V,

De Extrema Unctione.

§. 88. Extrema unctio, quæ & *Oleum Sanctum*, & *Oleum infirmorum* appellatur, sacramentum est, quod ex hac vita migrantibus tribuitur (1). Propterea dicitur Extrema Unctio, quoniam hæc omnium sacrarum unctionum, quas Christus Dominus Ecclesiæ commendavit, ultimo administranda est. Hujus sacramenti vim expressit Iacobus Apostolus his verbis (2): *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.* Quibus ex verbis facile est intelligere materiam, ministrum hujus sacramenti; atque iis utitur, ut hæc cuncta explicet, Synodus Tridentina (3).

(1) Conc. Trid. *Sess. 14 de Extrema uncl. can.* 1. (2) *Epist. Catholic. V.* 14. (3) *sect. 14 de Sacram. extrema uncl. c.* 2.

§. 89. Materia, unde conficitur Extrema Unctio, est oleum olivarum (1), & oleum quidem merum; quoniam nulla permixtionis mentio in libris ritualibus, atque in antiquis monumentis occurrit (2). Oleum ab Episcopo benedictum esse debet (3), atque hæc quidem vetus Ecclesiæ consuetudo est (4). Apud Latinos solus Episcopus oleum infirmorum consecrat feria V cœnæ Domini (5), ab eoque illud quotannis accipiunt singuli, quibus opus est (6): apud Græcos etiam Presbyteri; & vero non semel in anno, sed singulis vicibus, quibus illud adhibere oportet (7).

(1) Concil. Trident. *Sess. 14 de Extrema uncl. c.* 1; Catech. Rom. *de Sacram. extremæ uncl. par.* 2 *n.* 5.
(2) Innocent. I. *in. Ep.* 25 *ad Decent. Episc. Eugubin, cap.* 8 *col.* 893 apud Coustantium *Ep. Rom. Pontif.* hujus sacramenti materiam esse inquit *oleum Chrismatis*, qui locus Suaresium *tom.* 4 *in* 3 *par. Disp.* 40 *sect.* 1 *n.* 10, aliosque Scholasticos in eam opinio-

nem adduxit, ut crederent, olim balsamum cum oleo misceri consuevisse. Verum sæpe apud Ecclesiasticos Scriptores chrisma merum oleum infirmorum est. Confer Jueninium *de Sacram. diss.* 7 *qu.* 3 *c.* 1, & Tournelyum *de Sacram. extrema unct. qu.* 1 *art.* 3.

(3) Eugen. IV *in Decreto pro instruct. Armen. Conc. Florent. col.* 440 *t.* 9 *Concil. collect.* Harduini, Concil. Trident. *Sess.* 4 *de Sacram. Extrema unct. can.* 2. Episcopus autem oleum benedicit præsentibus Presbyteris, aliisque clericis, de quibus agit Pontificale Romanum *tit. de Offic. in fer. V cœna Domini* §. 3, ibique Catalanus *in Not.* 4 *t.* 3 *p.* 57, unde, ut putat Martenius *de Antiq. Eccl. rit. l.* 4 *c.* 22 *n.* 3 §. 3 *p.* 87 *edit. cit.*, factum est, ut quidam Presbyteri sibi olei consecrandi potestatem adscriberent; sed iis restitit Conc. Carth. II *can.* 3 *col.* 1245 *t.* 2, & Toletanum I. *can.* 20, apud Labbæum *cit. t.* 2 *col.* 1474 *ed. Venet.* Quæstio tamen est inter Theologos, num ex Christi Domini institutione, an tantum ex Ecclesiæ præcepto Episcopi benedictio sit necessaria. Verum ut ex Christi institutione consecratio aliqua requiritur, ut oleum fiat apta materia sacramenti extremæ unctionis, cum tamen illud ex delegatione Summi Pontificis sive tacita, sive expressa etiam a Presbytero benedici possit, tantum Ecclesiæ lege inductum est, ut oleum infirmorum ab Episcopo benedicatur. Consule Bened. XVI *de Synod. Diœces. l.* 8 *c.* 1 *n.* 4.

(4) Innoc. I. *loc. cit.*, Greg. M. *Sacram. col.* 67 *opp. t.* 5 *ed. Maurin. Paris.* 1705.

(5) Disciplinam conficiendi quotannis chrismatis feria V in cœna Domini memorat Fabianus P. *in can.* 18 *de Consecr. dist.* 3, verum hic canon pertinet ad falsas Isidori decretales. Hoc certum est, uti observat Van-Espenius *Jus eccles. par.* 2 *tit.* 3 *cap.* 3 *n.* 13, disciplinam illam sæc. VII obtinuisse, quoniam eam memorant Sacramentarium S. Gregorii, vetustus Ordo Romanus, atque omnes, qui per tempora *de divinis officiis* scripserunt. Constitutus deinceps fuit etiam olei conficiendi locus, scilicet Ecclesia cathedralis *in cap.* 12 *de Celebr. Missæ.*

(6) Nonnisi a proprio Episcopo sacra olea, hoc est chrisma, & oleum catechumenorum, ac infirmorum accipiendum est *can.* 122 *et* 123 *de Consecr. dist.* 4, neque exemptionis privilegium aliquem ea lege solvit, quod late ostendit Passerinus *de Stat. homin. t.* 3 *qu.* 189 *art.* 10 *inspect.* 10 *n.* 910 *et seq.* Quotannis autem sacra hæc olea sumenda sunt; nam vetus, quod superest, *ponitur*, ut inquit Rituale Rom. *t.* 1 *Comm. tit.* 2 *c.* 1 §. 34 *n.* 3 *p.* 71 *ed. Rom.* 1667, *in lampadibus Ecclesiæ ante sacramentum, ut comburatur; reliquum autem, quod est in pyxidibus, sive capsulis cum bombice igni comburitur; & novum deinde cum novo bombice in pixidibus, sive capsulis imponitur.* Vide etiam Concil. Provinc. IV Mediolanense a S. Carolo habitum *Act. Eccles. Mediolan. p.* 1 *t.* 1 *p.* 113 *ed. Patav.* 1754.

(7) Confer Goarium *in Euchołog. Græc. p.* 456, Arcudium *l.* 5 *c.* 2, Allatium *de Consens, utriusque eccles. c.* 16. Quam Græcorum consuetudinem ratam habuit Clem. VIII *Instruct. seu Const.* 107 *Bullar. t.* 3 *par.* 2 *p.* 72, *et* Bened. XIV *Const.* 57 §. 4 *t.* 2 *ejus Bullar. p.* 104 *edit. cit.*

§. 90. Consecrato oleo ægrotus inungitur; quæ unctio ma-

teria proxima appellatur. Quoniam vero Iacobus Apostolus nulla certam indicavit corporis partem, quam inungere oporteret, hinc varia ea de re fuit Ecclesiæ disciplina. Olim una pars corporis, puta pectus, inungi consuevisse videtur (1). Placuit deinde plures partes inungere, ac præter ceteras alicubi partem morbo affectam (2), quo referebant verba Jacobi: *& alleviabit eum Dominus*. Nunc Latini ungunt quinque organa sensuum, videlicet oculos, aures, nares, os, manus, itemque pedes, & renes: verum renum unctio in fœminis propter honestatem omittitur, & omittitur etiam in viris, cum ea morbi vis est, ut infirmus commode moveri non possit (3). Græci Sacerdotes ungunt ægri frontem, mentum, ambas genas, deinde pectus, tum utramque manum, postremo pedes (4).

(1) Consule Mabillonium *Præfat. ad sæc. I. Benedictin. num.* 97 *p. XXXVI ed. Venet.* 1733. (2) Vide Menardum *in Sacrament. S. Gregorii M. col.* 540 *et* 541 r. 3 *opp.* 5 *Gregor. ed. cit.*
(3) Confer Rituale Rom. *t.* 1 *in Comm. tit.* 5 *c.* 2 §. 5 *p.* 336 *edit. cit., et Decret. Eugenii IV pro instruct. Armen. col.* 440 *t.* 9 *collect.* Harduini. Constat inter omnes, pedum ac renum unctiones necessarias non esse ad vim sacramenti. Verum inter Theologos quæritur, num reliquæ quinque unctiones omnes necessario requirantur, ut integrum sacramentum sit. Plerique sic statuunt, valere hoc Sacramentum collatum per unicam unctionem, prolata tamen formula universali, quæ sensus omnes complectatur; quod tamen facere non licet, nisi id summa necessitas postulet. Late ea de re agit Benedictus XIV *de Synodo diœces. l.* 8 *c.* 3.
(4) Vide Arcudium *lib.* 5 *cap.* 7.

§. 91. Formam comprehendunt preces, quas Sacerdos fundit, cum ægrotum ungit: *per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus &c.* (1). Et quoniam Jacobus Apostolus non designavit verba, quibus Sacerdotem ungentem uti oportet, hinc Ecclesiæ variis orationibus & formulis, iisque conceptis verbis tum precantibus, tum directe usæ sunt (2). Synodus Tridentina precativam formulam proposuit; sed cum non expresse rejecerit indicativam, hinc factum videtur, ut etiam post Synodum aliquæ Ecclesiæ eam formulam retinuerint (3). Nunc omnes Latini deprecativa formula utuntur; forma Græcorum non iisdem est concepta verbis, sed tamen eodem redit, ac similiter deprecativa est (4).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 14 *cap.* 1 *de Extrema unct.*

(2) Albertus M. *in IV dist.* 23 *art.* 4, plures vetustos Germaniæ rituales libros se legisse testatur, qui indicativam formam describunt, eamque disciplinam ab ipsis Gregorianam appellari dicit. Sacramentale Venetum a Leone X, ut fertur, approbatum, indicativam habet formam, quod Arcudius refert *l.* 5 *c.* 5. Plures etiam describit Morinus, *de Sacram. pœnit. l.* 8 *c.* 16, aliarum Ecclesiarum formas, quæ conceptæ sunt verbis aut indicativis, aut precibus intermixtis. Vide Menardum *in Not. ad sacrament. S. Gregor. not.* 923 *col.* 537 & *seq. t.* 3 *opp. S. Greg. ed. Paris.* 1705, & Martenium *de Antiq. eccl. rit. l.* 1 *c.* 7 *art.* 3 §. 4 *t.* 1 *p.* 301 *edit. cit.*

(3) Confer Benedict. XIV *de Synod. diœces. l.* 8 *c.* 2, ubi quæritur, num propter formam directis verbis prolatam sacramentum valeat. (4) Vide Arcudium *loc. cit.*

§. 92. Minister hujus sacramenti jure divino est Episcopus aut Sacerdos, quoniam uterque *Presbyter* est, quem Jacobus memorat (1). Et quoniam Jacobus plurali numero *Presbyteros* nominant, plures olim Sacerdotes apud Latinos vocari solebant (2), uti nunc etiam plures a Græcis vocantur (3), ad hoc sacramentum administrandum. Sed jamdiu in Occidentali Ecclesia universa tantum Sacerdos unus adhibetur, atque eum solum recte ægrotum inungere certo jure cautum est (4). Non enim pluralis numerus, quem Jacobus expressit, divinum aliquod præceptum continet; cum præsertim in sacris libris sæpe pluralis numerus singularis vicem obtineat (5).

(1) Concil. Trident. *cit. Sess.* 14 *c.* 3, Innoc. I. *cit. Ep. ad Decent. Eugubin. c.* 8, quem in locum vide Petrum Coustantium *in not. col.* 863, ubi omnem evellit scrupulum, quem forte alia ipsius Innocentii verba de ministro extremæ unctionis injicere videntur posse.

(2) Id multis collectis monumentis ostendunt Menardus *in Sacrament. S. Greg. not.* 909 *col.* 534 *loc. cit.*, & Martenius *loc. cit.* §. 3. Quæ disciplina adhuc in Galliis vigebat sæc. XII, uti patet ex constitutionibus Odonis Episc. Parisiensis apud Harduinum *Collect. Concil. t.* 6 *par.* 2 *col.* 1941, imo vero eam deinceps etiam consequenti ætate obtinuisse, demonstrant synodalia Statuta Ecclesiarum Æduensis, Cadurcensis, Rutecnensis, & Tutelensis apud Martenium *c.* 17 *t.* 4 *Anecdot.* Recte tamen animadvertit ipse Martenius, illam Latinæ Ecclesiæ consuetudinem non ita firmam atque constantem fuisse, ut non interdum ab uno tantum Sacerdote ægrotus ungeretur. Nam Artemium febre correptum ab unico *S. Nepotiano visitatum, atque oleo sancto perunctum* narrat S. Gregorius Turonensis *lib.* 1 *Histor. c.* 41 *p.* 31 *edit. Ruinarti Paris* 1699, atque etiam S. Eugendum *ab uno de fratribus* inunctum legimus in *ejus vita* apud Bollandum 1 *Januar.*

(3) Adhibent autem Græci Sacerdotes septem, uti patet ex eo-

rum Euchologio, atque testantur Simeon Thessalonicensis apud Saintebeuvium *de Sacram. extrem. unct. Disp.* 6 *art.* 2, & Arcudius *l.* 5 *c.* 3. (4) *Cap. Quæsivit de Verb. signif.*

(5) Confer S. August. *de Consensu Evangelist. l.* 3 *c.* 16 *opp. t.* 3 *p.* 2 *col.* 128 *ed. Venet.* 1750, & S. Thomam *l.* 4 *contr. Gent. c.* 73.

§. 93. A quovis Presbytero collatum hoc sacramentum valet; sed tamen soli Parocho illud conferre licet, qui ordinarius ejus minister est, aut ei, cui suam Parochus jurisdictionem commisit (1). Quod si mors instet, ac Parochus præsens esse non possit, cuivis Sacerdoti licet jam jam moriturum inungere (2).

(1) Catech. Rom. *par.* 2 *cap.* 6 §. 13. Hinc *in Clem.* 1 *de Privileg.* vetatur Presbyter sine Parochi venia hoc sacramentum administrare, ac si Religiosus sit, excommunicationis pœna plectitur.

(2) Consule S. Carolum Borromæum *in concil. Medional. V par.* 1 *actor. Mediolan. p.* 190 *ed. Patav.* 1754.

§. 94. Datur hoc sacramentum infirmis *de quorum morte timetur* (1); sive mortis periculum proxime immineat, sive absit longius; modo ea sit vis morbi, ut in gravi vitæ discrimine versari videantur (2). Decet autem ægrotum ungere, cum integris adhuc sensibus utitur, non cum omnino fractis virbus, ac omni spe salutis amissa vita carere incipit. Nam ita salus corporis facilius restituitur, atque ita infirmus integra adhuc mente, & ratione valens fidem, ac religiosam animi voluntatem afferre, ac sacramenti gratiam percipere uberiorem potest (3); pueri, qui nulla admiserunt peccata, quorum reliquas hoc sacramentum deleat, sacro oleo non unguntur; similiter & amentes, nisi interdum rationis usum habuerint, atque eo potissimum tempore suscipiendi sacramenti voluntatem significaverint (4).

(1) Eugen. IV *in Decret.* apud Harduinum *coll. Conc. t.* 9 *col.* 440.

(2) Concil. Trident. *Sess.* 14 *de Extrema unctione*, *Catechismus Romanus cit. cap.* 6 §. 9.

(3) Catechis. Rom. *par.* 2 *de Sacrament. extr. unct.* 9. S. Carolus Borromæus *Concil. provinc. I. & III. Actor. Eccles. Mediolan. par.* 1 *p.* 11 *&* 79 *edit. Patav.* 1754. Circa sæc. XIII loca quædam Occidentalis Ecclesiæ mos perversus invasit differendi hoc sacramentum ad extremum vitæ tempus: quem morem induxit falsa opinio, quod eo sumpto non amplius liceret uxorem cognoscere, & carnes comedere, ac condere testamentum. Falsam hanc opinionem evellere curarunt synodi ea ætate habitæ, præsertim Wigorniensis *c.* 19 *col.* 337 *t.* 7, & Exoniensis *c.* 6 *col.* 1081 *t.* 7. *Collect.* Harduini. Consule Thiersium *de Superstit. c.* 7 *t.* 2, Ma-

billonium *Præfat. in sæc.* 1 *Benedict.* *n.* 100 *p.*XXXVII *ed Ven.* 1733.

(4) Vide Catechismum Romanum *loc. mox indic.*

§. 95. Græci non eos tantum ungunt, qui corpore, sed etiam qui mente ægrotant, quales sunt peccatores, qui edita peccatorum confessione pœnitentiam agunt (1). Nam apud eos feria V in cœna Domini, postquam Episcopus infirmorum oleum solemni ritu consecravit, non illud servari jubet, ut suo tempore ad ægrotos deferatur, sed totum insumit inungendo illos, qui præsentes sunt. Verum hæc Græcorum unctio sacra tantum cæremonia, non verum sacramentum est (2).

(1) Confer Allatium *de Consensu Eccles. Occident. & Orient. l.* 9 *c.* 16, Goarium *in Not. ad Euchbolog. Græcor. p.* 432 *& seq. ed. Paris.* 1647, Arcudium *Concord. l.* 5 *c.* 4 *et ult.* Quam Græcorum consuetudinem tolerandam statuit Innoc. IV *Epist.* 10 *ad Ottonem Card. Tusculan.* apud Labbæum *t.* 14 *Concil. col.* 17 *ed. Venet.*

(2) Confer Benedictum XIV *de Synod. diœces. lib.* 3 *c.*5 *n.* 4 *et seq.* qui graviter, & copiose ea de re disputat adversus Arcudium, Jueninium, Saintebeuvium.

§. 96. Sacramentum extremæ unctionis in veteri disciplina cum pœnitentia, ut plurimum, conjungebatur, ut per utrumque sacramentum omnes eluerentur animæ sordes, ac plane expiatus homo Eucharistiam acciperet (1). Desiit jamdudum hæc disciplina, & nunc post acceptum viaticum ægrotus inungitur (2). Toties autem sacra unctio repetitur, quoties aliquis incidit in morbum, a quo in vitæ discrimen adducitur (3); verum in uno eodemque morbo, cum æger in eodem vitæ periculo versatur, semel tantum ungendus est (4).

(1) Hæc quidem disciplina antiquitus generatim obtinebat, ut ægrotis primum Extrema Unctio, deinceps Eucharistia tribueretur, quod late ostendunt Hugo Menardus *in Sacr. S. Greg. not.* 915 *col.* 536 *opp. S. Gregorii t.* 3 *ed. Paris. cit.*, Mabillonius *Præf. ad sæc.* 1 *Benedictin. n.* 98 *p.* XXXVII *ed. Venet. cit.*, Pougetus *Instit. catholic. t.* 2 *par.* 3 *sect.* 1. *c.* 6 §. 4. Verum contraria consuetudo alicubi obtinuit, neque unquam aliquis hanc consuetudinem improbare ausus est, quasi Extrema Unctio ante Eucharistiam omnino danda videretur. Sane Cæsarius Arelatensis *Serm.* 265 *in appendic. opp. S. August. t.* 5 *par.* 2 *col.* 437 *ed. Venet. cit.* Eucharistiam ante Extremam Unctionem ægroto concedi jubet: *quoties*, inquit, *aliqua infirmitas supervenerint, corpus & sanguinem Christi ille, qui ægrotat, accipiat, & inde corpusculum suum ungat*, idemque lia-

bet *Serm.* 279 *col.* 465. Concinit id quod scriptum est *in Vita S. Eligii Episc. Noviocomensis l.* 2 *c.*2 *Spicileg. Dacherii p.* 97 *edit. Paris.* 1723, quodque ipse tradit Eligius *de Rectitud. catholic. conversat. n.* 6 *in Append. opp. S. Aug. T. t.* 6 *col.* 263 *indic. ed.*, ac praeterea consentiunt Isaac Lingonensi Episcopus *in Capitul. tit.* 1 *c.* 23 apud Harduinum *Collect. Concilior. t.* 5 *col.* 425 *ed. Paris.*, Herardus Turonensis Archiepiscopus *in Capitulis n.* 21, apud Labbaeum *t.* 10 *Concil. col.* 62 *ed. Venet.*, Prudentius Trecensis Episcopus *in Sermon. de vit. & morte S. Maurae* apud Camusatium *in Prompt. antiquit. Tricassin. diœces. p.* 47 *ed. Augustae* 1610. Idem videri potest in vita B. Roberti de Arbrisello *n.* 2 *&* 28 apud Bollandum 23 *Febr. c.* 5 *p.* 613 *ed. Antuerp.* 1658, in vetusto Pontificali Florentino apud Mabillonium *Itiner. Italic. p.* 164, & in antiquo libro Rituali Eugubino, quem vidit Cl. Card. Garampius, quemque ipse memorat in libro *Memorie della B. Chiara di Rimini dist.* 5 *p.* 187 *in not. l.* 6. Ex quibus intelligimus, neque novam esse, neque minus probandam videri posse disciplinam, quae vicet, quaeque justissimas habet causas, dandi aegrotis Extremam Unctionem, posteaquam Eucharistiam acceperunt.

(2) Rituale Romanum *tit. de Extrem. Unct.*

(3) Concil. Trident. *cit. Sess.* 14 *c.* 3 *de Extrema Unct.*, Catech. Rom. *par.* 2 *c.* 6 §. 11, S. Thomas *in Supplem.* 3 *qu.* 33 *art.* 1.

(4) Consule Benedict. XIV *de Synodo Diœces. l.* 8 *c.* 8, qui late ea de re agit, atque etiam refert falsam opinionem illorum, qui hoc Sacramentum aut nunquam, aut tantum post certum tempus iterari posse putabant, & illorum etiam, qui illud in eadem aegrotatione, eodemque vitae periculo repetebant.

SECTIO VI.

De Ordine.

97. Quid Ordo, & quot Ordines sunt? | 98 & 99. Materia & Forma Ordinis. | 100. Minister ac subjectum Ordinis.

§. 97. Ordo sacramentum est, quo solemni inauguratione spiritualis potestas ad sacra obeunda munera confertur. Proprie ipsa potestas data ordo est; sacra autem cœremonia, per quam illa datur, ordinatio dicitur. Ordines sunt numero septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus; atque horum priores quatuor *minores*, posteriores tres *majores* appellantur (1). Presbyteratum, seu Sacerdotium & ordinem, & sacramentum esse certum est: verum non constat inter Theologos, num Episcopatus ac Diaconatus sacramenta sint a Sacerdotio re ipsa distincta; & num Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus, itemque Subdiaconatus Ordines tantum sint, an etiam sacramenta (2).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 23 *de Sacram. ordin. cap.* 2, Catechismus Romanus *par.* 2 *cap.* 7 §. 12.

(2) Late ea de re disputant Theologi & Canonistæ, quos omnes referre longum esset. Satis erit indicare Benedict. XIV *de Synodo diœces. lib.* 8 *c.* 9, & Robertum Salam *in Not. ad Card. Bonam, rer. liturgic. l.* 1 *c.* 25 §. 17 *not.* 1 *t.* 2 *p.* 365 *ed. Taurin.* 1749. De simplici tonsura quæstio est inter Theologos & Canonistas, num ea ordo sit, uti animadvertimus *l.* 1 *tit.* 2 *sect.* 2 §. *XXXIII p.* 153.

§. 98. De materia & forma ordinis Eugenius IV (1) habet hæc: *materia est illud, per cujus traditionem confertur ordo, sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem: Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem: Subdiaconatus vero per calicis vacui patena vacua superposita traditionem; et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem*. Tum pergit Eugenius, *ac forma*, inquit, *Sacerdotii talis est: accipe potestatem offerendi sacrificium pro vivis & mortuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & sic de aliorum ordinum formis; prout in Pontificali Romano late continetur*. Locus hic Eugenii caput & radix est controversiarum, quæ inter homines doctos de ordinis forma & materia sunt.

(1) *In Decreto Concil. Florent. col.* 440 *t.* 9 *Concil. Collect.* Harduini.

§. 99. Nam plurimi sunt præstantes ingenio & doctrina viri, qui trium majorum ordinum, quos hierarchicos dicimus, Episcopatus videlicet, Presbyteratus, Diaconatus, materiam faciunt manuum impositionem (1), formam, orationem, quam Episcopus manus imponens recitat. Et certe hanc Graeci materiam, et hanc formam agnoscunt; neque unquam de vi harum ordinationum Latina Ecclesia dubitavit. Accedit, quod illa instrumentorum traditio recentioris disciplinae est; quoniam Apostolos atque antiquos Ecclesiae Patres per manuum impositionem majores illos ordines contulisse, memoriae proditum est. Eugenius autem, cum illam memoravit instrumentorum traditionem, verbaque illa descripsit, non ordinis materiam & formam definivit, unde vis sacramenti penderet; sed tantum proposuit Romanae Ecclesiae ritum, quem manuum impositioni Armenos adjungere optabat, ut ita cum Ecclesia Romana communes haberent ritus, atque ad eam firmius adhaerescerent. Omnis haec disputatio propria Theologorum est (2).

(1) Ceteros tamen ordines diaconatu inferiores per solam instrumentorum traditionem conferri, inter omnes constat.

(2) Sunt & alii, qui tertiam sequuntur sententiam, ponentes ordinis materiam in utroque ritu, scilicet in illa instrumentorum traditione, atque in manuum impositione. Totam hanc quæstionem, præter ceteros, graviter & copiose pertractat Benedictus XIV *de Synodo diœces. lib.* 8 *cap.* 10.

§. 100. Episcopus ordinarius est Minister hujus sacramenti; extra ordinem, et cum venia Sum. Pontif., etiam Presbyteri subdiaconatum, ceterosque inferiores ordines conferre possunt (1). Ordinationes factae ab Episcopo excommunicato, schismatico, haeretico valent, modo cum legitima potestate, debitoque ritu, materia, forma, intentione perficiantur (2). Soli mares ordines suscipere possunt, non item foeminae, quas *turpe est in Ecclesia loqui, ac docere* (3). Cetera, quae ad hoc sacramentum pertinent, superiori libro explicavimus.

(1) Confer ea, quæ diximus *lib.* 1 *tit.* 3 *sect.* 6 §. *LIII not.* 3 *pag.* 231.

(2) Anglicanas ordinationes, ceteris etiam missis, nullas omnino, atque irritas esse facile deprehendet quisquis ad solam advertat formam, quæ secundum Eduardi VI Rituale jam usurpatur. Nam ea Christi Domini institutioni, & Apostolicæ Traditioni adversatur, apertasque hæreses complectitur. Hinc merito Romana Ecclesia ceterarum mater & magistra sancivit, ut quoties Minister aliquis Anglus ad Catholicam Ecclesiam redeat, si dignus sit, qui in Clerum cooptetur, tamquam merus laicus omnes ordines suscipere debeat secundum Ritualis Romani leges.

(3) Apostolus I. *ad Corinth. XIV* 34, & *I. ad Timoth. II* 12.

SECTIO VII.

De Matrimonio.

§. 101. Matrimonium etiam novae legis sacramentum est (1). Cum enim Christianus homo Christianae mulieri rite et recte nubit, utrumque divina virtute donari voluit Christus Dominus ad perpetuam unius vitae societatem

retinendam, atque ad filios instituendos sapienter educatione, doctrinaque Christiana. Recte ab Apostolo (2) matrimonium dicitur *honorabile connubium;* quoniam in baptizatis signum est conjunctionis Christi cum Ecclesia, *propter quam Dominus Patrem suum Deum reliquit, & venit ad terras, sicut de homine dictum est: relinquit homo patrem suum & matrem, & adhaerebit uxori suae* (3). Matrimonii nomine intelligitur tum ipse contractus inter virum ac mulierem initum, tum vinculum, quod ex contractu oritur, et quod solvi non potest (4).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 24 *can.* 1 *de Sacram. matrim.*
(2) *Epist. ad Hebr.* XIII 4. (3) S. Hieronym. *in c.* 5 *ad Ephes. col.* 660 *vers.* 32 *tom.* 7 *ed. Veron.* 1737.
(4) Eugenius IV *in Decr. pro Armen.* apud Harduinum *Collect. Concil. t.* 9 *col.* 440. Ita sola vocis explicatione dirimenda est quaestio, quae a Scholasticis de matrimonii essentia proponitur. Hanc autem perpetuam matrimonii firmitatem ex jure divino procedere certum est, idque docent Bonifacius VIII *in c. unic. de Vot. & vot. redempt. in* 6, & Concil. Trid. *in Decr. de Sacram. Matr. Sess.* 24.

§. 102. Est autem matrimonium viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, quae individuam continet vitae consuetudinem. Ex quo intelligitur, quam procul absit a matrimonii ratione conjunctio non maritalis, neque individuam continens vitae consuetudinem, uti est concubinatus (1), adulterium, stuprum, itemque conjunctio duarum personarum, quas dirimens impedimentum nuptias inire vetat (2). Maritalis autem conjunctio non in corporum praecise; verum in animorum praecipue copulatione consistit (3); et translatio dominii in corpus utriusque conjugis ab usu separari potest (4).

(1) Concubina proprie est mulier, quam quis non mariti animo, sed concubitus tantum causa domi retinet, atque hæc consuetudo, sive concubinatus, individuam non continet vitæ consuetudinem, & procul abest a matrimonio, quod dissolvi non potest. Decet tamen animadvertere, quod concubina interdum dicitur vera uxor, ducta tamen sine dote, & nuptiali solemnitate, uti colligitur *ex L.* 144 *ff. Verb. signific. l.* 32 *ff. de Donat. & Novell.* 18, eaque a vera uxore tantum dignitate differebat, quia scilicet concubina, etsi vera esset uxor, non transibat in familiam mariti, neque, uti uxor legitima, ejus jurium, privilegiorum, honorum particeps fiebat, quod ostendunt Merillus *Observ. l.* 3 *c.* 16, Antonius Augustinus *de Emendat. Gratiani l.* 1 *Dial.* 15 *cpp. t.* 3 *p.* 80 *edit. Lucæ.* Du-Cangius *in Glossar. verb. Dos.* De his con-

cubinis, quas a pellicibus sedulo distinguere oportet, loquuntur antiqui canones, qui concubinas ad Baptismum, & concubinarios ad communionem admittunt: & has porro spectant Auctor *Const. Apostolic. l.* 8 *c.* 32, apud Cotelerium *PP. Apostolic. p.* 418 *t.* 1 *ed. Amstelod.* 1724, Patres Concilii Toletani I. & Isidorus apud Gratianum *Can.* 4 *&* 5 *dist.* 34. Ad hoc sane concubinatus genus non adverterunt Van-Espenius & ceteri, qui Gratianum reprehendunt, quod Toletanum illum canonem in decreto descripserit. Occurrit & mentio concubinarum, quas viri accipiebant non solum sine tabulis nuptialibus, sed etiam cum vinculo, quod solveretur: & cum his quidem viri individuam servabant vitæ consuetudinem, sed eas tamen suo lubitu dimittebant. Genus hoc concubinatus non infrequens olim fuit, neque deerant, qui licere putarent unam sibi fœminam jungere, quam a se abjicerent suo arbitratu: sed Ecclesia semper hujusmodi conjunctiones extra matrimonium improbavit. De concubinatus discrimine late agunt Bened. XIV *de Synodo diœces. lib.* 9 *c.* 12, & Carolus Blascus *in Epistola de interpretatione can. Fraternitatis dist.* 34 *inter ejus opuscula Neapoli edita an.* 1758 *pag.* 1 *& seq.*

(2) Consule Catechismum Romanum *par.* 2 *cap.* 8 §. 3.

(3) Vide S. August. *Serm.* 51 *c.* 13 *col.* 259 *t.* 5 *cit. ed. Ven.*, & S. Ambrosium *de Instit. Virgin. c.* 5 *&* 6 *opp. t.* 3 *col.* 318 *& seq. ed. Maurin. Ven.* 1751. Unde illud apud Patres, & in canonibus frequenter occurrit: non concubinatu, sed consensu matrimonium existere.

(4) Hinc verum matrimonium fuit inter Beatissimam Virginem & S. Josephum, quamquam immaculata semper Virgo ad perpetuo servandam virginitatem sese voto obstrinxisset. B. Virgo, ut inquit S. Thomas *in* 4 *Sent. dist.* 3 *qu.* 2 *art.* 1 *ad* 2 antequam cum S. Josepho matrimonium contraheret, divinitus intellexit, *quod Joseph in simili proposito erat, & ideo non se commisit periculo nubens, nec tamen propter hoc aliquid veritati deperiit, quia illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum, talis enim conditio cum sit contra matrimonii bonum, scilicet prolem procreandam, matrimonium tolleret.* Ceterum quod dixi translationem dominii in corpus utriusque conjugis ab usu secerni posse, id ita est intelligendum, ut uterque in alterius corpus dominium habeat, quamquam nihil referat, quod eo jure non utatur. Si enim cum initur matrimonium, expresso pacto caveatur, ut neque vir in corpus mulieris, neque vicissim mulier in viri corpus dominium habeat, hoc pactum irritum matrimonium facit, quoniam ejus bono adversatur. Consule Benedictum XIV *de Synod. diœces. l.* 13 *c.* 22 *n.* 10 *& seq.*

§. 103. Materia sacramenti matrimonii est contractus, per quem vir et fœmina suam obstringunt fidem, ac perpetuam coeunt vitæ societatem. Hunc contractum Christus Dominus in Lege Gratiæ ad sacramenti extulit dignitatem, ita ut quisquis inter Ecclesiae filios cooptatus rite et recte hunc contractum perficit, sacramentum suscipiat. Neque enim fieri potest, ut in hac lege contractus a sacramento di-

distinguatur, ita ut haec duo diversa & dissimilia sint. Ille idem contractus, in quo Christus in prima institutione mysticum impressit signum copulationis suæ cum Ecclesia, in lege nova sacramentum esse voluit; idemque hinc contractus, cui dignitas accessit, et gratia sacramenti, ab eodem Christo revocatus est ad primam institutionem suam, quæ fuit, ut dissolvi non posset (1). Sic matrimonium, quod in lege naturæ tantum contractus erat naturalis, post societates, atque illud earum legibus approbatum, civilis etiam contractus evasit, et sic factum quoque sacramentum, postquam illi Christus Dominus in Lege nova sacramenti gratiam et dignitatem adjunxit. Unus et idem semper est contractus, qui initio fuit, neque novæ accessiones ejus naturam pervertere potuerunt, ita ut in tres scinderetur, atque alius, et distinctus Christianis esset contractus juris naturalis, alius juris civilis, alius juris evangelici.

(1) Nemo ignorat ex prima sui institutione eam esse matrimonii naturam, ut solvi non possit, quod apertissime docet Christus apud Matthæum *c. XIX v. 4 & seq.*, ubi Hebræis repudii libellum a Moyse permissum objicientibus respondit, id a Moyse factum *ad duritiam cordis* eorum, *ab initio autem non fuisse sic*, ideoque hoc libello abrogato pristinam sui naturam solvi nesciam matrimonium revocavit. Vide etiam eumdem Matth. *V* 32, Marcum *XV* 11, Lucam *XVI* 18, Paulum I. *ad Corinth. VII* 10. Paucis, uti Institutionum modus patiebatur, attigi hoc argumentum, quod si longiorem vitam dederit Deus, latius persequar *l. 4 Juris Canonici universi publici & privati.* Videndus interim est egregius liber Cardinalis Gerdilii, cui titulus: *Trattato del Matrimonio.*

§. 104. De forma vero, et ministro magna disputatio est. Sunt enim qui Sacerdotem benedicentem nuptiis ministrum, Sacerdotalem benedictionem sacramenti formam esse arbitrantur. Sed plerique sacramenti ministros ipsos contrahentes faciunt, formam in verbis aut signis, quæ consensum declarant, positam esse sentiunt (1).

(1) Theologorum de his rebus sententias, quæ variæ sunt, enumerat atque expendit Benedictus XIV *de Synodo diœces. l.* 8 *c.* 13. Vide etiam eadem de re Carolum Blascum *Diatrib.* 5 *p.* 231, ubi de formæ sacramenti matrimonii late disputatur.

§. 105. Matrimonium mutuo consensu contrahitur, quoniam societas est, neque sine consensu jungi societates possunt.

Hic vero consensus tum verbis, tum signis ostenditur; ac debet respicere tempus praesens, quoniam in futurum collatus matrimonium non conjungit, sed spondet (1); editurque vel verbis, vel signis certam voluntatem declarantibus; quin etiam vicaria alterius opera uti quis potest; modo ad id speciale mandatum detur. Procurator commissum sibi munus per se gerat, et mandans, cum matrimonium contrahitur, in consensu perseveret (2).

(1) Vide Catechismus Romanum *par.* 2 *cap.* 8 §. 6.
(2) *Cap. ult. de Procurator: in 6.*

§. 106. Dividitur matrimonium in legitimum, ratum, et consummatum. Legitimum secundum gentium leges contrahitur cum solo naturali consensu, caret Ecclesiae auctoritate ac sacramenti dignitate; et hujusmodi sunt matrimonia infidelium. Ratu est, quod contrahunt fideles ex regulis Christianae Religionis; et est quidem ratum, donec conjugum corpora commixta non sunt. Cum haec accessit maritalis conjunctio, matrimonium consummatum efficitur, ac significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, cujus conjunctionis causa perfectum et consummatum dicitur. Nam propter sacramentum, quod gratiam confert, itemque ob civile negotium, etiam ratum perfectum censetur.

§. 107. Est item matrimonium verum, præsumptum, putativum. Verum dicitur quod rite et recte contractum est inter virum et mulierem, quorum uterque ad nuptialem consociationem aptus et idoneus est. Præsumptum educebatur olim ex juris presumptione; puta si post consensum de futuro ineundo conjugio vir cum muliere concubuisset (1). Sed jure novo Concilii Tridentini nullum hoc matrimonium est (2). Putativum vocamus, quod re quidem est irritum ob latens impedimentum, sed specie valet; quia coram Ecclesia contractum est, et impedimentum vel uterque, vel alter conjugum ignoravit. Filii ex hoc matrimonio suscepti legitimi habentur (3), et dos suis gaudet privilegiis.

(1) *Cap.* 15 & 30 *de Spons. et Matrimon.* 3 *et* 6 *de Condition. apposit. in despons.* At inanis conatus ad copulam præsumptum matrimonium non efficiebat *c.* 32 *et ult. de Sponsal.* (2) Conc. Trident. *Sess.* 24 *c.* 3 *de Reform. matrim.* (3) *Cap.* 11 *Qui fil. sint legit.*

§. 108. Nec praetereundum matrimonium conscientiæ,

quod coram Ecclesia contrahitur, ea lege, ut semper occultum maneat. Matrimonium hoc, ut cetera Christianorum matrimonia palam ac rite inita, verum est sacramentum (1), et conjungitur coram Parocho, ac duobus testibus, qui omnes arcani silentii lege obstringuntur (2); sed a reliquis differt, quia contrahitur omissis tribus denunciationibus (3), neque contractum describitur in libro, quo Parochus omnium matrimonia describit (4). Non omnes inire suo lubitu possunt hoc matrimonium quod, cum occultum sit, gravia mala importare potest; sed ab Episcopo ex justa gravique causa permittitur (5). Hujus simile est matrimonium *ad Morganaticam* (6), quod in Germania praesertim contrahunt viri nobiles, cum post obitum nobilis mulieris, quam pridem uxorem habebant, ac genitos ex ea filios, aliam ducunt humili loco natam. Uxor hæc, atque ex ea suscepti liberi a viri, ac patris dignitate excluduntur; quod in matrimonio conscientiæ secus est (7).

(1) Hertius, Willembergius, aliique Protestantes ita explicant hujus matrimonii naturam, ut vix illud a concubinatu distinguatur. Sed certum est inter catholicos, verum esse ac legitimum matrimonium, & ideo sacramenti rationem habere. Videndæ autem in primis sunt enciclycæ literæ *Satis vobis* Benedicti XIV *in ejus Bullario t. 1 n. 35 p. 54 edit. Rom. seu Venet.*, in quibus omnia, quæ ad hoc matrimonium pertinent, accurate explicantur, quæque regulam præbent Apostolicæ Pœnitentiariæ, cum de his matrimoniis agitur, uti patet ex ipsis Bened. XIV *Constit.* 95 §. 39 *p.* 198 *loc. cit.*

(2) Late ea de re disputat V. Cl. Franciscus Mazzeus in Rom. Curia Advocatus, qui *de matrimonio conscientiæ* singularem librum Romæ edidit *an.* 1765 *cap.* 9.

(3) Facultatem solvendi aliquem lege proclamationum totam Episcopi arbitrio commisit Synodus Trident. *Sess.* 24 *c.* 1 *de Reform. matrim.* De harum proclamationum origine paulo post dicam.

(4) Synod. Trident. *loc. cit. Habeat*, inquit, *Parochus librum, in quo conjugum, & testium nomina, diemque & locum contracti matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiant.* Eadem Synodus Episcopi arbitrio non committit hanc legem, ut committit proclamationes; sed cum hodie Episcopus, secundum enciclycas literas Bened. XIV, permittere possit matrimonium conscientiæ, dubitandi locus esse non potest, quin etiam cum ejus venia hujus matrimonii descriptio in ordinario matrimoniorum libro omitti possit.

(5) Bened. XIV in laudatis enciclycis mala commemorat, quæ ex occulto matrimonio oriri solent, ideoque statuit, illud non esse permittendum *sine causa gravi urgenti & urgentissima.* Unam ipse expressit causam, si videlicet vir & mulier in occulto concubinatu vivant, neque ulla apud homines hujus criminis suspicio

sit. Tunc enim permittendum est matrimonium conscientiæ; sed recte addidit ipse Pontifex: *hanc praxim vobis duximus proponendam, non quia dispensatio præmisso casui solum congruat, cum alii similes, & fortasse urgentiores esse possint, in quibus dispensare expediat; sed quia vestri pastoralis officii partes versari debent in sedulo investiganda legitima, & urgenti causa dispensationis, ne matrimonia occulte celebrata luctuosos habeant exitus, quos intimo cordis mœrore recensuimus.*

(6) De origine matrimonii *ad Morganaticam*, deque vocabuli significatione late disputant Heineccius *Elem. jur. German. lib.* 1 *tit.* 13 *per tot.*, & Henricus Coccejus *de Leg. morganat. sect.* 2 §. 7 quorum alter ex lege Salica, & alter moribus hoc matrimonium obtinuisse putat. Ita autem describitur *in l.* 2 *Feudor. tit.* 29: *quidam habens filium ex nobili conjuge post mortem ejus non valens continere, aliam minus nobilem duxit, qui nolens existere in peccato eam desponsavit ea lege, ut nec ipsa, nec filii ejus amplius habeant de bonis patris, quam dixerit tempore sponsaliorum: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare, quando eam desponsavit, quod Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad morganaticam, alibi lege Salica: hic filiis ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem non succedunt aliis extantibus; sed nec in feudo etiam aliis non existentibus, qui licet legitimi sint, tamen in beneficio minime succedunt. In proprietate vero succedunt patri prioribus non existentibus: succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus, secundum usum Mediolanensium.* Quo ex loco facile intelligitur, quæ hujus matrimonii natura sit, & quibus legibus regatur. Est autem *Morgengap*, unde ductum vocabulum *ad morganaticam* donum matutinum, quod a viro uxori datur post concubinatum, cum adhuc nuptiarum solemnia peraguntur, ac illud quidem erat voluntarium, magis scilicet lautum, magisque tenue, pro cujusque amore & charitate in uxorem; & in lege Longobardorum *lib.* 2 *tit.* 1 *c.* 8 gratuita donatio dicitur: *per gratuitam donationem, idest Morgengap.* Sed cum quorumdam, quos mulieris illecebræ deliniebant, ea in re dissolutior esset liberalitas, Rex Longobardorum Liutprandus anno quinto regni sui legem tulit, qua sancivit, ut nemo propter *Morgengap* uxori daret ultra quarta partem bonorum suorum, *L.* 2 *Leg. Longobard. tit.* 4 *c.* 1. Hinc Papias in suo Vocabulario inquit *Morgengap idest quarta pars in Lege Longobardorum.* Multa de hoc *Morgengap* antiqua monumenta afferuntur a Balutio *in Not. ad Capitular. Reg. Francor. verb. Morgangeba, t.* 2 *col.* 668 *edit. Venet.* 1775. Vide etiam Du-Cangium *Glossar, verb. Morganegiba.*

(7) Pactum præsertim, quo cavetur, ut uxor, & liberi certis contenti bonis, quæ data sunt, a viri ac patris hæreditate & dignitate arceantur, matrimonium *ad Morganaticam* a conscientiæ matrimonio distinguit.

SECTIO VIII.

De Sponsalibus.

§. 109. Quod veteribus in more fuisse scribit Ulpianus (1), *stipulari, & spondere sibi uxores futuras*, id etiam a Christianis semper fieri consuevit; tum quia comparare se sponsi debent ad gratiam sacramenti, tum quia periculi plena res est sese perpetuo vinculo temere implicare. Itaque ante matrimonium fiunt sponsalia, quae a *spondendo* dicuntur (2), quaeque sunt futurarum nuptiarum facta, et vicissim accepta promissio (3). Sponsalium nomine proprie intelligitur consensus in futuras nuptias, sed interdum etiam comprehenditur consensus in praesens matrimonium, quae sponsalia *de præsenti* appellantur (4).

(1) *L. 2 ff. de Spons.* (2) Confer A. Gellium *Noct. Attic. l. 4. c 4 p.* 181 *ed. Lugd. Batav.* 1666; & Brissonium *de Formul. l.* 6 *form.* 123 *p.* 518 *edit. Halæ* 1751. (3) *Cap.* 31 *de Sponsal.* (4) Sponsalia *de futuro, ac de præsenti* memorat Greg. IX *in c.* 31 *de Sponsal.* Sponsalia *de præsenti* rident Hotomanus *Disp. de Sponsal. c.* 7 & A. Matthæus *Manud. ad jus canon. lib.* 2 *tit.* 6. Sed ut rectissime animadvertit. Panormitanus *in d. c.* 31, matrimonium ratum sponsalia *de præsenti* appellare solemus, non propter conjugale vinculum, quod jam colligatum est, sed propter ejus *exequutionem*, quæ corporum conjunctio est. Hanc sane loquutionem in vulgus probari, ac vulgares loquendi modos ipsis Romanis jurisconsultis probatos constat. Adde & illud quod ipsi veteres Romani sponsalia *de præsenti*, qualia canones agnoscunt, haud ignorasse videntur, quod recte tradit Huberus *Observ. jur. l.* 2 *c.* 8.

§. 110. Sponsalia consensu perficiuntur, eaque recte contrahunt omnes, qui in futurum matrimonium consentire possunt. Furiosi, amentes itemque pueri, qui nondum e septennio excesserunt, eadem contrahere vetantur (1); sed majores septem annis, qui suo consensu futuras nuptias probare possunt, recte illa conciliant; modo, si sint filii familias, parentes assentiantur, aut saltem non dissentiant; quæ naturalis est reverentia, qua filios prosequi decet parentes suos (2). Quoniam vero impuberi lubrica ætas, atque incertum & præceps consilium est, ideo potest a sponsali-

bus resilire cum pubertas adveniet (5). Ipsi quoque parentes pro filiis impuberibus dare possunt futuri matrimonii fidem; at ea filii ipsi non obligantur, nisi expresse aut tacite consenserint, postquam puberes evaserunt (4). Sed & pro filiis puberibus parentes sponsalia contrahere possunt; verum ut ea vim habeant, illorum consensu opus est (5).

(1) *Leg.* 8 & *Leg.* 14 *ff. de Sponsal. Cap.* 13 *de Desponsat.*
(2) *Leg.* 7 *ff. de Sponsalibus Can.* 1 & 3 *caus.* 30 *qu.* 5. Ac sponsalia quidem a filiis familias initia parentibus inscii, vel juste invitis etiamsi jurata sint, nullius momenti esse, demonstrat Franciscus M. Muscettula *Diss. de Sponsal.* & *Matrim. quæ a filiis familias contrahuntur parentibus insciis, vel juste invitis, dub.* 4 *n.* 145 & *seq. p.* 107 & *seq. edit. Rom.* 1763.
(3) *Cap.* 8 *de Desponsat. impuber.*
(4) Vetus disciplina erat, ut parentes pro filiis impuberibus sponsalia contraherent, eaque filii ipsi, cum ad pubertatem pervenerant, servare cogebantur, uti patet ex *Cap.* 1. de Desponsat. *impuber.* Verum hoc jus abrogavit Bonifacius VIII in Cap. *unic. de Desponsat. impub. in* 6, statuitque, ut his sponsalibus filii non teneantur, nisi ea post pubertatem suo consensu probaverint. Consule Bened. XIV *const. Probe* 54 § 6 *t.* 3 *ejus Bullar. p.* 241 *edit. Rom. seu Venet.* 1754. (5) *Cit. cap. unic.* §. *ult.*

§. 111. **Confirmantur** sponsalia donationibus sponsalitiis (1), aliisque solemnitatibus; imo & adhibentur testes (2), & matrimoniales tabulæ conficiuntur, ut ea jam contracta fuisse constet (3). Sed tota eorum vis posita est in consensu contrahentium, qui modo sit certus, nihil refert nutu ne quis assentiatur, an verbis sive ore prolatis, sive epistola comprehensis; neque etiam refert, per se quis contrahat, an per procuratorem. Quin etiam sponsalia fiunt sub conditione, quæ pendet ab incerto futuro eventu, quæque, si honesta & possibilis sit, vim contractus suspendit, donec existat, & si non existit, contractum solvit. Turpes autem atque impossibiles conditiones rejiciuntur, ac firma manent sponsalia; quæ tamen infirmantur, si conditio matrimonii bono adversetur (4).

(1) Munera hæc, quæ *arrha* & *pignora* vocantur, a Christianis etiam usurpata memorat *Gregorius Turonensis de vit. Patr. c.* 20 *p.* 1252 *edit. Paris.* 1699. Inter munera, quæ in sponsalibus tradebantur, eminebat præsertim annulus, qui a viro fœminæ dabatur ante nuptias, *Tertullianus de Cultu fœminar. l.* 1 *c.* 5 *p.* 152 & *Apologet. c.* 3 *p.* 7 *edit. Paris.* 1675. Hujus annuli usum, quem Christiani quoque retinebant, memorant etiam Clemens Alex. *Pa-*

dagog. l. 3 *c.* 11 *p.* 287 *t.* 1 *edit. Oxon.* 1715. Annulus arrhæ nomine in omnibus sponsionibus a Romanis sæpe adhibebatur, cura darent vel pecuniam, vel annulum, ut pignoris loco esset, Plinius *l.* 35 *c.* 6 *Hist. Natural. t.* 5 *p.* 16 *edit. Paris.* 1685; *L.* 11 §. 6 *ff. de Action. empt. L. ult. ff. de Leg. commiss*; *L.* 5 §. 15 *ff. de Institor.* Hinc ad firmandam sponsionem, quæ in sponsalibus fiebat, annulus adhiberi consuevit, quem ferreum ac sine gemma sua ætate fuisse testatur Plinius *loc. cit.* Sed Tertulliani ætate, uti constat ex ejus *Apologetic. c.* 3 *p.* 7 *edit. cit.* aureus erat. Antiqui Galli *per solidum, ex denarium secundum Legem Salicam* sponsalia contrahebant, uti patet *ex formula* 5 Rigonii, & ex *formula* 75 Lindebrogii apud Balutium *Capitular. Reg. Francor. t.* 2 *col.* 544 *ed. Venet.* 1773. Nimirum arrha erat & denarius, & annulus, ideoque alterutra sponsalia contrahebantur. Sunt qui annuli cæremoniam non ad sponsalia, sed ad ipsas nuptias referendam putant; sed longe aliud osteudunt Gregorius Turonensis *loc. cit.*; & Nicolaus I. *in Respons. ad consult. Bulgar. c.* 3, apud Harduinum *Collect. Concil. t.* 5 *col.* 354, Isidorus *Offic. Ecclesiast. lib.* 2 *c.* 19 *p.* 608 *ed. Paris.* 1601, annulum a sponso sponsæ dati inquit *vel propter mutuæ fidei signum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jungantur. Unde & quarto digito annulus idem inseritur, quod in eo vena quadam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat.*

(2) Quot numero testes in sponsalibus ahiberi solerent, non satis exploratum est; adhibitos tamen fuisse testes decem colligi potest ex Ambrosio *de Laps. Virg. c.* 5 *opp. t.* 3 *col.* 333 *edit. indic.* Haud tamen necessaria est præsentia testium, ut sponsalia valeant, nam ut inquit Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 12, *c.* 5, *n.* 1, Concil. Trident. *nihil innovavit circa sponsalia, eaque reliquit sub dispositione juris communis, juxta quod, etiam remotis arbitris, valide contrahuntur.*

(3) Consule Martenium *de antiqu. eccles. rit. l.* 1 *c.* 9 *art.* 3 *t.* 9 *p.* 124 *ed. Venet.* 1763, & Jacobum Gothofredum *in Leg.* 3 *Cod. Theodos. de Nuptiis, t.* 1 *p.* 321 *edit. Lips.* 1736, a quibus omnes sponsalium ritus describuntur. Præter ceteros ritus, etiam osculum, & dextrarum conjunctio adhibebatur. Osculi quidem sponsalitii consuetudinem a Christianis, apud quos nihil osculo sanctius & usitatius erat, repetendam putat Jacobus Gothofredus *in L.* 5 *Cod. Theodos. de Spons. et ante nupt. donation.* 1 *d.* 308 *ed. ind.*, & Mazochius *in Adnot. ad Muscestulæ Dissert. de Spons. et matrim. etc. diatrib.* 1 *n.* 8 *et seq. p.* 227 *et seq. edit. Romæ* 1766. Meminit hujus osculi Tertullianus *de veland. Virgin. c.* 11 *p.* 179 *edit. Paris.* 1675, & meminit Constantinus in *L.* 16 *Cod. de Donat. ante nupt.* quæ ejus constitutio est *Lex* 5 mox indicata Codicis Theodosiani, ac refertur Basilicis *l.* 28 *tit.* 3 *c.* 16. Hæc porro sponsalia osculo firmandi consuetudo viguit, & nunc etiam viget in Ecclesia Græca, uti ex Crusii Turcogræcia colligit Mazochius *loc. cit. not.* 5 *p.* 253, sed Latina Ecclesia Græca severior & austerior, cum sponsalia in grandiorem ætatem differri cœperunt, atque hominum malitia desiit antiqua simplicitas, rituale illud osculum omittendum putavit. Postrema ejus osculi mentio est in Palea *Can. Lex Divinæ cap.* 27 *qu.* 2, quisquis tandem sit auctor hujus rescripti, quod vulgo Benedicto tribuitur.

(4) *Cap. ult. de Condit. apposit.*

§. 112. Contracta sponsalia obligationem contrahendi matrimonii pariunt; adeout renuens implere fidem non tantum monendus, sed etiam metu pœnarum, atque ecclesiasticis censuris cogendus sit (1). Verum coactioni, atque censuris, in quibus nervus inest ecclesiasticæ potestatis, non ita facile dandus est locus, quoniam tristes habent exitus coacta matrimonia: & ideo vel levis causa procul esse jubet coercitiones, atque ab iis plane abstinendum est, cum adhuc sponsus voluntate obstinata pergit matrimonio resistere (2). Quod si qua gravis causa urgeat, puta si mulier a sponso deflorata sit, ipse omnino ad nuptias cogi debet.

(1) Lucius III *in Cap.* 17 *de Sponsal.* sponsam *monendam potius, quam cogendam esse* statuit, *cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.* Contra Alexander III *in cap.* 10 *eod.* sponsum non tantum moneri, sed etiam *ecclesiastica censura compellit* jubet, *ut ipsam, nisi rationabilis causa obstiterit, in uxorem recipiat.* Ita componendus videtur uterque locus Jur. Canonici, ut vel levissima causa faciat soli monitioni locum; contra vero adhibenda sit coercitio, cum eam gravis causa postulat.

(2) Confer Muscettulam *laud. Diss. de Sponsal. & Matrim. &c. dub.* 4 *n.* 134 *& seq. p.* 100 *& seq.*, ibique Mazochium *not.* 34 *p.* 103.

§. 113. Solvuntur sponsalia mutuo consensu eorum, a quibus contracta sunt, etiamsi jurata sint; quia sacramentum sequitur naturam actus, cui adjectum est (1). Impuberes vero dissentire non possunt, nisi puberes facti sint, & se corporum conjunctione abstinuerint (2). Quod si alter impubes suam obligavit fidem, atque dissentiat, sponsalia dissolvuntur, etiam invito altero, qui ea contraxit, cum jam pubes evaserat (3).

(1) *Cap.* 25 *de Jurejur.* (2) *Cap.* 8 *desponsat. impuber.*
(3) *Cap.* 7 *eod.*

§. 114. Sed & solvuntur sponsalia per matrimonium, quod sponsorum alter injuria quidem, sed valide cum alia, aliove contraxit, per sacros susceptos ordines (1), aut emissam in approbata religione professionem (2). Quin etiam interdum unus liberatur, sed alter adhuc manet obstrictus sponsione sua; si nimirum ipse dolo rem egit, si in longinqua proficiscatur sine alterius consensu (3), si magnam atque constantem post sponsalia pertulit mutationem animi,

corporis, fortunarum (4); si fidem fregit, hoc est suum cum alio corpore commiscuit (5). Qua in re Canonici juris interpretes virum liberant, etiamsi mulier ante sponsalia, ac per vim quoque stuprata sit; verum mulier lege solvitur, tantum si vir post inita sponsalia in fide non stetit.

(1) *Cap. unic. de Vot. in 6.* (2) Qui ingreditur religionem obligatus manet, donec professionem emittat, sed alterius obligatio per solum illius ingressum tollitur. (3) *Cap. 6 de Sponsal.*
(4) *Cap. ult. de Conjug. lepros.* Nam in omnibus pactionibus, multo magis sponsalibus, inesse censetur conditio, *rebus in eodem statu manentibus.* (5) *Cap. 25 de Jurejur.*

SECTIO IX.

De Matrimonii impedimentis.

115. Quæ & qualia sint matrimonii impedimenta?
116. Ea constituere, & laxare Ecclesiæ est.
117. Matrimonii sacramentum a contractu civili non pendet.
118 ad 121. Summo Pontifici, non item Episcopis laxandi dirimentia impedimenta potestas est.
122. Impedimentorum dispensatio publica, vel occulta.
123 & 124. Divisio impedimentorum dirimentium.
125. Ætas.
126 & 127. *Impotentia.*
128. Ordo sacer.
129. Votum solemne.
130. Ligamen.
131 ad 135. Cognatio naturalis.
136. Cognatio civilis.
137. Cognatio spiritualis.
138. Affinitas.
139. Publica honestas.
140. Crimen.
141. Cultus disparitas.
142. Error.
143. Ignoratio servilis conditionis.
144. Vis.
145. Raptus
146. Turpis conditio.
147. Matrimonium clandestinum.

§. 115. Dum ineuntur nuptiæ, illud in primis considerandum est, num aliquid interveniat, quo illæ vel prorsus irritæ, vel non laudabiles, neque honestae sint. Quae irritum matrimonium faciunt, impedimenta dirimentia; quae minus laudabile & honestum, impedientia appellantur. Impedimenta impedientia vetant, ne nuptiae contrahantur, sed non tollunt, evertuntque contractas; dirimentia vim prorsus adimunt matrimonio, & ideo non tantum contrahendum impediunt, sed etiam contractum dirimunt.

§. 116. Impedimentorum constituendorum & laxandorum jus penes unam Ecclesiam est (1). Id ostendit & natura matrimonii, quod cum apud Christianos sacramentum sit, civilibus legibus subesse non potest, ac perpetua traditio &

consuetudo, quam semper Christiani omnes ratam firmam habuerunt (2). Civilibus quidem legibus effici potest, ut qui certas nuptias conciliarunt, potiri non debeant juribus & privilegiis, quibus reliqui cives potiuntur: sed unius Ecclesiae est leges constituere, quae vim matrimonii respiciunt.

(1) Concil. Trident. *Sess. 24 Can. 3 de Sacram. matrim.*: Si quis, inquit, *dixerit, eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare aut constituere, ut plures impediant et dirimant, anathema sit.* Idemque habet *Can.* 4. Wadenses primum, postea Lutherani & Calviniani, tum Marcus Antonius de Dominis Archiepiscopus Spalatensis, & apostata, Paulus Sarpius & Joannes Launojus nullam esse putarunt in ecclesiastica hierarchia impedimenta illa constituendi potestatem. Errorem hunc jam prope senescentem ab oblivione hominum, atque silentio non multis abhinc annis vindicare conati sunt Aloysius Litta, Thomas Nestius, Petrus Tamburinius, & quidam alii; qui etiam absurde detorquent Tridentinos canones, quorum supra facta mentio est, ne in illum ipsum incidere videantur errorem, quem Synodus contra Lutherum, ceterosque hæreticos damnavit. Inquiunt videlicet, canones non esse dogmaticos. Tridentinis Patribus, Ecclesiæ potestatem non propriam Ecclesiæ, sed ei a Principibus concessam, denique Ecclesiæ nomen Patres ipsos usurpasse, non ut ecclesiasticum ordinem, sed ut sæculares Principes significarent. Verum si Trident. Synodus hanc de matrimonio doctrinam non aliquo *de Reformat.* titulo, sed comprehendit canonibus, quibus semper catholicum dogma stabilire solet; si initio *sessionis* 24, in qua extant duo illi canones de matrimonii impedimentis, se declarat *anathematizare* omnes hæreses, & errores qui de sacramento matrimonii orti sunt; si inter has hæreses, & errores *anathematizat* etiam eos, qui negant jus esse Ecclesiæ constituendorum & laxandorum impedimentorum matrimonii, nonnisi obfirmata cavillandi licentia hos canones dogmaticos esse inficiabitur. Quod vero ajunt de prava illa interpretatione vocabuli Ecclesiæ, id argumentum est, quo nullum illustrius & præclarius esse potest, perditæ ac desperatæ causæ, quam tuentur. Quis enim putet, Ecclesiam, quæ omnibus, atque ipsis Tridentinis Patribus semper est Ordo Ecclesiasticus, duobus illis canonibus esse potestatem sæcularem; Patres ipsos, qui cuncta suis propriis, germanisque vocabulis explicarunt studio ac diligentia singulari, eo tantum loco a proposito discessisse, pervertisseque vocabuli significationem, ut facerent disputationi locum, & simul integrum relinquerent errorem Lutheri, cujus erant conatus omnes in ecclesiasticam potestatem; Principum Oratores, qui concilio inter
erant, cutabantque diligenter, ne quid verbis aut factis eorum potestati detraheretur, permittere voluisse, quod hæc potestas, quæ suo & proprio vocabulo clarissime designari po-

fuisset, comprehenderetur vocabulo, quod tantum violenter detortum, ac minus proprie eam significare poterat? *C.* 1 *Sess.* 14 *de Reform. matrim.* Synodus irrita facit clandestina matrimonia, quæ rata firma fuisse dicit, *quamdiu ea Ecclesia irrita non fecit.* Ergo Tridentinis Patrib. Ecclesia, quæ dirimentia matrimonium impedimenta constituit, & ipsa Synodus, hoc est cœtus Ecclesiasticus, cujus decreto factum est, ut clandestina matrimonia, quæ pridem *Ecclesiæ lege* irrita non erant, alia deinceps *Ecclesiæ lege* irrita habeantur, & sint. Eodem sensu aliis in locis Ecclesiæ vocabulum Synodus usurpat ex. gr. *Can.* 15 *Sess.* 14 *de Pœnitent. Can.* 12 *Sess.* 24 *de Matrim. Sess.* 25 *in Decret. de Indulg.*, quibus locis omnibus Ecclesiæ nomine intelliguntur Superiores & Pastores, in quibus inest regendi ac pascendi auctoritas. Quid? Novalla Synodo constituta impedimenta; illæ Principum oratorum preces, illaque de his impedimentis studia, quæ partim Synodi Patres probarunt, partim rejecerunt arbitrio suo, nonne evidenter ostendunt in eo negotio Ecclesiæ potestatem? Neque his precibus, & officiis rem egissent *Delegantes* cum *Delegato*; nihil illis ab se postulantibus Synodus recusare potuisset; non tuto, ac certo statuere *Can.* 3 & 4, (addita quoque pœna anathematis in eos qui id negarent) non solum antea *potuisse* sed etiam in posterum Ecclesiam *posse* matrimonii impedimenta constituere; non pari anathematis pœna plectere *Can.* 12, qui dicerent, *causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos*, si eo negotio Ecclesia delagato tantum jure uteretur, non proprio, & suo. Denique cum Trident. Patres impedimente stabilire dicant *Ecclesiam*, *et Sanctam Synodum*, quibus iisdem verbis catholicum dogma constituunt; aut in utroque, aut in neutro potestas delegata ponenda est. Quis autem dicat, Synodum œcumenicam in constituendo dogmate potestate delegata indigere? Paucis hæc attigi, quæ multo fusius & uberius explicari possunt, sed ita instituti mei ratio postulabat. Præclare in hoc argumenti genere versatus est Cl. Auctor operis editi *Hierapoli anno* 1786: cui titulus *Defensio Tridentinorum Canon. de Ecclesiæ potestate in dirimentia matrimonium impedimenta adversus Launojum, Tamburinium, Nestium, aliosque recentiores, auctore Petro Deodato Nicopolitano.* Confer etiam ejusdem Auctoris opus editum an. 1783, cum titulo: *Nuova difesa dei canoni III e IV della Sess.* 24 *del Conc. di Trento scritta da Pietro Diodato*, itemitemque opus quod extat *in Supplem. Diarii Ecclesiast. Romani mens. Septembr. et Octobr.* 1791, atque evulgatum est a V. Cl. Aloysio Cuccagnio cum titulo *Del Matrimonio Christiano, e della Divina immediata potestà della Chiesa di apportare ad esso gl' impedimenti, che si dicono dirimenti*; præterea *Les vrais principes sur le mariage, opposés au rapport de Mr. Durand de Maillane par l' abbé Barruel.*

(2) Id ostendam paulo post, cum de unoquoque impedimento singillatim disseram. Iterim, ut mittam cetera ejus rei monumenta, quorum magnus est numerus, quæque a Gerbasio recensentur, satis est legere duas canonum collectiones, quas VII & VIII sæculo ediderunt Theodorus Contuariensis, & Egbertus Eboracensis, ut pateat, quot jam essent ea ætate matrimonii impedimenta ab Ecclesia constituta. Ille enim apud Dacherium *spi-*

cileg. tom. 1 *C.* 23, 24, 30, 31, 32, 63, 92, 93, 108, 139, 140, 143, *p.* 487 *ad* 490 *edit. Paris.* 1723, multa hujusmodi impedimenta describit, & multa item habet Egbertus in collectione, cui titulus *Excerptiones a c.* 128 *ad* 138, apud Speimanum *Concil. Britannic. t.* 1 *p.* 271 *et seq. edit. Londini* 1639. Vide Jueninium *de sacram. qu.* 6 *de Matrimonii impediment. in gener.*, Gerbaisium *Traité du pouvoir de l'Eglise, & des Princípes sur les empechements du mariage*, quo quidem opere *tota parte I.* apertissime ostendit, Ecclesiam jus proprium haberi constituendi impedimenta matrimonii, atque omnium ætatum collectis monumentis, hanc esse demonstrat perpetuam traditionem & consuetudinem, quam etiam sæculares Principes sæpissime ratam habuerunt; quamquam *par.* 2, minus vere jus constituendi impedimanta matrimonium dirimentia etiam laicæ Potestati adscribere conetur. Vide etiam Launoii sophismata refellentem Auctorem operis *De l'Autorité des deux puissances c.* 3 §. 8 *t.* 2, & Jacobum Clementem *Traité du pouvoir irrefragable et inébranable de l'Eglise sur le mariage des Catholiques.*

§. 117. Neque vero quod in matrimonio inest etiam civilis contractus, exinde effici potest, quod forte civiles leges contractum tollant, matrimonium quoque tollatur; quoniam materia eripitur, in qua consistit. Nam sacramenti materia non civilis, sed naturalis est contractus, qui simul est hinc quidem contractus civilis, illinc vero sacramentum; quoniam ab eo perficitur, qui simul civis & Christianus est. Atqui nec contractus civilis a sacramento, nec sacramentum a civili contractu pendet, quæ diversa sunt rerum genera certae Civitatis, Christianae religionis, utrumque per se constans, non alterne necessario nexa inter se; eum sit tamen utrumque singillatim innexum conditioni naturali hominis, atque ab hac pendeat. Itaque, sublato etiam civili contractu, integrum tamen est sacramentum, quod ab illo non pendet, & quod suam habet materiam contractu naturali (1).

(1) Gravis est error illorum, qui cum in matrimonio civilem contractum fieri animadvertant, ita ab hoc contractu sacramentum pendere arbitrantur, ut illo sublato, alterum etiam tolli, evertique debeat. Inquiunt enim, in matrimonio inesse & civilem contractum, & sacramentum, sed primum contractum existere, postea sacramentum, quod ab illo sumit materiam, in qua consistat. Quemadmodum vero civilibus legibus ceteri contractus subjiciuntur, ita etiam iis subesse contendunt contractum matrimonii; & ideo cum civiles leges contractum perimunt, ipsam tollunt materiam, sine qua sacramentum stare non potest. Verum materia sacramenti matrimonii non civilis, sed ipse est contractus naturalis, qui certe obsolvi cœpit,

multo ante quam ullæ civiles societates constituerentur. Naturalis hic contractus materiam præbet tum contractui civili, tum sacramento. Cum contractus ab eo perficitur, qui tantum est civis, ejus matrimonium tantum civilis contractus esse potest; atque ex eo genere sunt conjugia, quæ ab infidelibus contrahuntur. Sed quando nuptias conciliat, qui simul civis & Christianus est, matrimonium simul efficitur contractus civilis, & sacramentum; quia non primum a cive, deinde a Christiano, sed ab uno simul cive, & simul Christiano contrahitur. Quare ut ut leges impedimenta constituant adversus civilem contractum, nulla certe possunt constituere adversus sacramentum; neque illo sublato, etiam tollitur, perinde ac non amplius habeat materiam, in qua consistat. Hæc enim est posita in contractu naturali, cui tamquam fundamento utriusque communi, & proximo, tum contractus civilis, tum sacramentum incumbit. Certe Christus Dominus, qui suam instituit Ecclesiam ex omnibus gentibus, quibus dissimiles erant mores, legesque civiles, omnibus, qui ad hanc Ecclesiam pertinerent, matrimonium sacramentum esse voluit. Itaque ejus materiam constituere debuit, quæ ante ullas conditas civiles leges fuit, matrimonii institutionem appellavit. Atqui tantum naturalis contractus unus, idemque erat omnibus, non civilis, quem aliis legibus Romani, aliis Hebræi, aliis reliquæ gentes perficiebant. Equidem peto ab iis, qui civilem contractum sacramenti materiam faciunt, quorum populorum civiles leges Christus respexerit, ut in iis sacramenti materiam poneret? An Hebræorum, an Romanorum, an reliquarum Gentium? Si Hebræorum leges spectavit, negabimus sacramentum fuisse matrimonium ceterorum, qui ex reliquis gentibus ad Ecclesiam veniebant: quoniam non iisdem, quibus illi, legibus utebantur. Eadem contra argumentatio redit, si in contractu civili Romanorum, aut reliquarum gentium sacramenti materiam a Christo collocatam dicamus. Adde, quod nullæ tunc erant civiles leges de matrimonio, quæ non Christi legi adversarentur. Hebræorum leges repudium permittebant, leges Romanorum ac gentium reliquarum & repudii facultatem dabant, & plenæ superstitionem ac vitiorum erant. Quis dicat Christum fecisse sacramenti materiam has leges, a quibus Divina, quæ ab eo ferebatur, Lex adhorrebat? Fecisse præterea materiam vagam & incertam, qualis est contractus civilis, qui a populorum moribus, a temporum ratione, ab hominum voluntate, arbitrioque pendet? In reliquis sacramentis una, atque eadem cunctis gentibus materia est. Quis illud sibi in animum inducat, solius sacramenti matrimonii Christum fecisse materiam tuam variam, tamque dissimilem, quam varii sunt, interque se dissimiles mores, ac leges civiles quibus populi reguntur? Confer Jacobum Clementem *l. c. cap.* 3, & Auctorem operis *De l'Autorité des deux puissances c.* 5 §. 8. *t.* 2.

§. 118. Cumque Ecclesiam repræsentent vel ejus caput Romanus Pontifex, vel œcumenicum Concilium, sequitur, ut ab alterutro tantum dirimentia matrimonium impedimenta constitui (1), & constituta removeri possint (2). Sæpe enim justis de causis aliquis lege solvitur; solven-

dus est autem potestate pari, qua adstrictus est. Episcoporum potestas infra Summi Pontificis, atque œcumenici Concilii potestatem est; & ideo, quæ superiori lege sancita sunt, impedimenta perfringere, & labefactare non possunt. Quare ut Summi Pontifices jus illud exerceant, quod semper exercuerunt, laxandi dirimentia matrimonium impedimenta, nihil sibi præcipue reservare debuerunt, neque aliquid de juribus episcopalibus diminuere ac detrahere oportuit. Res ipsa vetat, inferiorem abrogare legem, quæ superioris imperio sancita est.

(1) Impedimentorum matrimonii, quæ a Sum. Pontif. constituta sunt vel probata, & tunc generalis Ecclesiæ legis vim obtinuerunt, antiquissima exempla suppeditant Innoc. I. *ep.* 2 *ad Victric. Rotbomag. c.* 13 apud Coustantium *Ep. Rom. Pontif. col.* 756, Siricius *ep.* 1 *ad Himer. Tarraconen. c.* 4 apud eumdem Coustantium *col.* 628, Leo M. *ep.* 2 *ad Rustic. Narbonen.* & *ep.* 133 *ad Nicet. p.* 11 & 443 *opp. t.* 1 *ed. Romæ*, Gregorius M. *ep.* 1. *l.* 7 *ep.* 64 *l.* 11 *ep.* 17 *l.* 14 & *in Decret.* 6 *opp. t.* 2 *col.* 845, 1154, 1179, 1293 *ed. Paris.*, Gelasius *Decret. c.* 20 apud Pithœum *cod. Canon. Eccles. Roman. Paris.* 1678 p. 288, Gregorius II. *Decret.* 1, 2, 3, apud eumdem Pithœum *l. c. p.* 300. Falso igitur auctor libri *Sopra il diritto di stabilire impedimenti dirimenti il matrimonio, e di dispensare*, a Rom. Pontif. constituta negat matrimonii impedimenta. Sane eorum quædam primum a Conciliis particularibus stabilita sunt: sed ea tantum post Decret. Sum. Pontif. in Ecclesia universa vim legis habere cœperunt.

(2) Sæc. VI Gregorius M. Anglorum genti, quæ recens Christi fidem amplexa fuerat, matrimonia permisit in tertio consanguinitatis gradu, in quo jam tunc irrita conjugia erant. *Unde*, inquit ipse Gregorius *ad Augustinum ep.* 54 *l.* 11 *t.* 2 *col.* 1154 *ed. Paris. cit.*, *necesse est, ut jam tertia aut quarta generatio fidelium licenter sibi jungi debeat; nam secunda, quam diximus, a se omnino debeat abstinere*. Quæ indulgentia Pontificis cum displicuisset Felici Episcopo Messanensi, ipseque ea de re vehementiores ad Gregorium literas dedisset, respondit Pontifex *ep.* 17 *l.* 14 *col.* 1277 se non omnibus universe, sed tantum Anglis hanc veniam justis de causis concessisse. En *dispensationum matrimonialium*, ut vocant, quæ ab Sede Apostolica datæ sunt; monumentum luculentissimum ac vetustissimum. Scio, quosdam esse qui has literas Gregorii esse negant; sed & stylus, & rerum de quibus agitur, ratio, & cetera argumenta, meo quidem judicio, evidenter ostendunt, ea omnino Gregorio adscribendas esse. Adeundi sunt eruditi Monachi e Congregat. S. Mauri *in not. ad utramque ep.* Hujus simile exemplum suppeditat initio sæc. VIII Gregor. II, qui Germanis facultatem dedit nubendi post quartum gradum, quo quidem gradu nullam ea tempestate matrimonium erat, uti patet ex ejus *Ep.* 13 *ad Bonifacium Mogunt.* apud Labbæum *col. Concilior. t.* 8 *col.* 177 *ed. Venet.* Alia multa eadem de re monumenta collegit Auctor operis,

quod Fulginei prodiit an. 1784 cum titulo: *Le storte idee raddrizzate c. 3, p. 89, & seq.* Interdum etiam à Synodis provincialibus laxata sunt matrimonii impedimenta, quando scilicet Pontificiis Constitutionibus, aut totius Ecclesiæ lege nondum probata fuerant. Multa enim impedimenta primum a Conciliis provincialibus constituta sunt; & tunc ea tolli poterant eadem auctoritate, qua stabilita fuerant. Sed posteaquam jus illud totius Ecclesiæ lex evasit, ei certe non amplius derogare potuit Synodus provincialis, cujus potestas infra illam potestatem est. Certe matrimoniales causas inter causas majores, quas Romano Pontifici servatas voluerunt Innocent. I., Leo M. & ceteri, quorum loca indicavi *l.* 1 *tit.* 3 *sect.* 1 §. 14 *not.* 6 *p.* 159 recenset Cœlestinus III *ep.* 5 *ad Archiepisc. Senonen.* apud Labbæum *t.* 13 *Concil. col.* 698 *ed. Venet.*, Sigefridus Moguntinus *Ep. ad Alexand. II T.* 5 *Conc. German. p.* 152, Annales Bertiniani *ad an.* 831, apud Eckartum *Gallia oriental. t.* 2 *l.* 18 §. 193, Synodus Tridentina sartam tectam esse voluit potestatem, qua semper Apostolica Sedes usa fuerat removendi dirimentia impedimenta, ideoque *regulas in materia dispensationis, ac signanter super impedimentis matrimonii praescriptas ad Rom. Pontificem præcipue direxit*; uti post Du-Cangium *de Jurisdict. eccles. t.* 1 *c.* 10 §. 5, observat Van-Espenius *Jus eccles. par.* 2 *sect.* 1 *tit.* 14 *c.* 1 *n.* 10. Imo cum disputatum esset Patribus, num satius esset Sum. Pontifici facultatem laxandi impedimenta reservare, potissimum Pius IV æquo animo assentiebatur consanguinitas in quarto gradu, quia frequentior, a Pontificiis reservationibus tolleretur, & Episcoporum arbitrio permitteretur. At Synodo magis placuit sententia M. Antonii Bobbæ Augustani Episcopi, & Sabaudiæ Ducis Legati, qui animadvertit, fore, ut data Episcopis hac facultate multo facilius & frequentius, quod Patrum studio & proposito adversabatur, hujusmodi veniæ concederentur. Confer Paleottum *in Act. Conc. Trid. ad diem* 17 *Aug.* 1563, & Pallavicinium *Hist. Conc. Trid. l.* 23 *c.* 9 *n.* 17. Neque verum est, ut aliqui iputant, Tridentinam Synod. *Sess.* 25 *c.* 18 *de Reformat.* dispensandi necessitatem imposuisse, cum revera canones *exacte ab omnibus & indistincte observari* voluerit. Tantum statuit, ut si interdum canones justis de causis laxentur, id nonnisi *causa cognita, ac summa maturitate* fiat. Quibus verbis non dispensandi necessitas constituitur, sed modus præscribitur, quem servare oportet cum venia datur. Haud multo post Tridentinam Synodum jus removendi impedimenta matrimonii tantum Romani Pontificis proprium agnoverunt Concilia Turonense *tit.* 9 *de Matrim.*, & Tolosanum *par.* 2 *c.* 8 *col.* 1405 & 1804 *t.* 10 *Collect.* Harduini. Merito igitur optimus sapientissimusque Pontif. Pius VI literis datis die 28 Novemb. 1786, præter ceteros, damnavit errorem Eybelii ajentis dispensationum reservationes indebitas, atque Episcopis injuriosas esse. Consule doctissimum Mamachium; qui de jure dispensationum quod in Rom. Pontif. inest, graviter, solide, accurate disputat in libro, quem nuper edidit *Fitti Alethini* nomine contra auctorem opusculi *Quid est Papa? ep.* 3 §. 9 *p.* 232 *it.* 1, & Cl. Auctorem *dissertationis, qua defenditur Romani Pontificis auctoritas in impedimenta matrimonium dirimentia.*

§. 119. Verum si quid etiam ex juribus Episcoporum detractum, si ipsorum ea in re arctata jurisdictio videatur; quis neget, id suo jure factum a Sum. Pontificibus pro suprema, quam habent, in tota Ecclesia potestate? (1) *Primigenia* quidem, ut vocant, sint jura Episcoporum, quæ ad jurisdictionem pertinent, eaque jurisdictio a Christo repetatur (2). Sed hæc ab ipso Christo ita instituta est, ut uni summo omnium capiti & moderatori subesset (3); neque Christus, cum eam Episcopis dedit, divisit diœceses, & singulis certos adscripsit subditos, in quos jurisdictionem illam exercerent. Id totum factum ab Ecclesia est, & factum cum opera & auctoritate Sum. Pontificis, sine quo vera Ecclesia esse non potest. Itaque jurisdictio Episcoporum a Christo, usus & exercitium hujus jurisdictionis in certos subditos ab Ecclesia est.

(1) Conc. Trident. *Sess. 14 c. 7 de Sacram. Pœnitent.: Merito,*
inquit, *Pontifices Maximi pro suprema potestate sibi in Ecclesia*
universa tradita causas aliquas criminum graviores suo potuerunt
peculiari juditio reservare. Qua in re illud in primis animadver-
tere oportet, quod si quæ potestas Episcopis jure divino concessa
integra relinqui debet, ea certe est potestas absolvendi a quibus-
cumque peccatis, quam amplam, ac nullo modo cohibitam a Chri-
sto Apostolis, & episcopis eorum successoribus datam fuisse con-
stat. Quod si tanta hæc, tamque late patens potestas ita (&
id quidem divino jure) Pontificiæ auctoritati subest, ut pro *supre-*
ma Romanorum Pontif. *potestate* per reservationes coerceri & ar-
ctari merito potuerit; an non ceteræ Episcoporum facultates, si-
mili prorsus jure ac suprema potestate, cum id expedire visum
fuerit, arctius astringi poterunt?

(2) Ne quis obtrudat, niti me principiis minus exploratis mi-
nusque probatis omnibus, tamquam certum pono id quod incer-
tum controversumque est. Non enim certo constat, num Episco-
porum potestas a Christo *αμεσως immediate* sit repetenda, an po-
tius in eos per Petrum, ejusque successores transierit: neque Sy-
nodus Tridentina quæstionem hanc definire voluit, ut ostendi *tom.*
1 cap. 2 not. 1 pag. 19.

(3) Episcoporum jurisdictio primigenia quidem sit, & a Chri-
sto immediate procedens: sed primigenius etiam est, essentia-
lis, & a Christo institutus Primatus non dignitatis solum, sed
etiam Jurisdictionis in Ecclesia universa. Utraque potestas primi-
genia est; sed utriusque ex lege divina propria est, atque in-
tima natura, ut altera subsit, altera præsit. Christus & Petrum
ejusque successores toti Ecclesiæ præfecit non solum dignitate,
sed etiam imperio, & simul Episcopis jurisdictionem subjectam
superiori potestati, in qua Principatum posuit: *Jesus Christus*
ipse, inquit Clerus Gallicanus in comitiis extraordinariis diei 8

Maji 1728, *sua institutiones limites præscripsit huic potestati Episcopali, quam subjecit Sedi Petri, in qua posuit plenitudinem Apostolicæ potestatis.* Reservationes causarum matrimonialium, & ceteræ hujusmodi non tollunt, evertuntque primigeniam & essentialem Episcoporum jurisdictionem, quæ divinæ institutionis est; tantum exercendæ constituunt modum, qui a Christo definitus non fuit. Et vetustiori quidem ætate ea res tota fere pendebat a Synodis provincialibus, Metropolitis, Patriarchis, quos humanæ institutionis esse, inter omnes constat: adeo verum est, primigeniæ, essentiali, &c. a Christo datæ Episcopis potestati non adversari modum, qui in ea exercenda superiori imperio stabilitur. Quod si hunc modum constituit potestas, quæ tantum humana est, nonne id multo magis poterit præstare potestas Summi Pontificis, hoc est potestas divinitus instituta? Si magis intrare volumus, potius hæ ipsæ reservationes ad jus divinum referri possunt; quatenus videlicet jure divino Sum. Pontif. in omnes Episcopos jurisdictio data est, & quatenus Christus ordinem inter potestates omnino servandum constituit. Cujus quidem ordinis ea vis & natura est, ut inferiores subjecti sint superioribus, uti docet Petrus Ep. 2 c. 2 v. 13. *Subditi igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus &c.* & Paulus ad Roman. c. XIII v. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo, ordinatæ sunt. Ea ordinem* inter Potestates a Deo constitutum, ut inferiores quamtumvis potestate aliqua præditi, *sublimioribus* subesse debeant. Consule Ballerinium *de Potest. Eccles. Summor. Pontif. c.* 1 §. 45 & 46 & doctissimum Mamachium egregio opere quod paulo ante indicavi, *epist.* 1, 2, 3 *fere per tot.*

§. 120. Cum Episcopo certi adimuntur subditi, non tollitur primigenia illa jurisdictio, quæ divinitus data est; tantum arctatur, & constringitur usus jurisdictionis, quæ amplius exerceri non potest in subditos, qui ab Episcopi imperio subtracti sunt. Ita Synodi particulares sæpe arctarunt usum jurisdictionis Episcopalis; & id quidem jure ac recte factum, omnes facile concedunt; quia cum Synodi Episcopis auctoritate præstarent, potuerunt Episcopalium facultatum usum, pro Ecclesiæ utilitate, præfinire (1). Quod si hæc facta, & rite fieri potuerunt a Synodis particularibus, quæ tantum jure ecclesiastico provinciæ, aut regioni, ejusque Episcopis divinitus instituti præsunt; id certe multo magis concedendum est Petri successoribus (2), qui non humano, sed divino jure omnibus Episcopis, ipsisque Synodis particularibus præfecti sunt (3).

(1) Episcopalis potestatis, quæ a Synodis, Metropolitis, Patriarchis cohibita fuerit, innumera propemodum & omnibus comperta exempla sunt. Præclarum est illud Concil. Chalcedon. *act. 4 c. l.* 418 *t.* 2 *Collect.* Harduini ubi sancitum est, *ut nihil ubique ipso*

(Antistite Alexandrino) *ageretur ab aliquo subjacente Episcopo.* Hoc quidem loco ita arctatur Episcoporum potestas, ut nulla in re non pendeat a Patriarcha, ac *nihil* Episcopus agere possit sine venia Patriarchæ, cui subest. Divino quidem jure ad Episcopos pertinere ordinationes eorum, quos suarum Ecclesiarum regimini utiles & multo magis necessarios agnoscant, quis ignorat? Africanæ autem Ecclesiæ in exitu sæculi quarti, & initio quinti magna sacrorum ministrorum inopia laborabant, adeout multæ earum plebes essent desertæ, & alicubi ne unus quidem Diaconus reperiretur. Huic malo remedium adhibere oportebat; & vero adhiberi facile poterat, tum si in suis reciperentur gradibus, qui a Donatistis ad Catholicam unitatem revertebantur, tum si ordinibus donarentur, qui apud Donatistas in infantia baptizati, rationis usu præditi ad Catholicam Ecclesiam redierant. Sed obstabant decreta edita in transmarino Concilio, quorum mentio est in Syn. Africana *can.* 55 apud Pithœum *Cod. Canon. p.* 132 *ed. Paris.* 1687. Itaque ut ea lex necessitatis gratia laxaretur, missa legatio est ad eos, a quibus illa lata fuerat, sicuti patet ex eadem Syn. Afric. *loc. cit. p.* 143. Quod si Synodi particulares Episcoporum potestatem in re tam gravi, tamque Episcopis propria arctare potuerunt, an non idem multo magis præstare poterit Sum. Pontif., cujus non humano jure sancita, sed a Christo ipso instituta potestas est?

(2) Si antiquis temporibus Episcopalium facultatum definiendarum modus a Patriarchis, Metropolitis, Synodisque provincialibus totus fere pendebat, non idcirco Pontificio juri, quod ex primatu descendit, quidquam detractum videri potest, cum enim omnis illorum, quæ tandem cumque illa esset, in Episcopos, & Episcopatus jurisdictio tantum ex ecclesiastico jure procederet; profecto quidquid ecclesiasticæ institutionis est juri ordinario, ac divino Primatus detrahere nihil potuit. Consule Ballerinium *de Potest. Ecclesiast. cap.* 1 §. 4.

(3) Equidem nescio, qui teneat error, aut miserabilis ignoratio veri eos, cui propria & nativa Episcoporum jura a legitima superiori potestate tolli, ac minui posse inficiantur. Ab ipsis Ecclesiæ Incunabulis luculentissima sunt monumenta, quæ longe aliud ostendunt. Episcopi erant Timotheus & Titus, alter Ephesi, alter Cretæ, ad quos Apostolus literas dedit, & hi a Spiritu Sancto positi erant regere Ecclesiam Dei in suis diœcesibus, & omnem cum Episcopatu conjunctam potestatem obtinebant. Ergo quemlibet Christianum hominem ordinibus initiare poterant, quoniam ampla Episcopis ea de re data a Christo potestas fuerat, & tamen Paulus arctat et constringit hanc potestatem, dicta lege, ut neque bigami, neque neophyti ordinentur I. *ad Timoth. c.* 3 *v.* 2, 6, 12. Similiter jure divino Presbyteri Episcopis suberant, atque hi suo lubitu poterant adversus illos eam servare methodum judiciorum, quæ magis commoda et opportuna videretur, quoniam hæc methodus ab eodem divino jure constituta non fuerat, & tamen Paulus Episcopus imperat, *ne adversus Presbyterum accusationem recipiant nisi sub duobus aut tribus testibus: I. ad Timoth. c.* 5 *v.* 19. Mitto cetera similia, quæ sunt a Paulo constituta, & quibus nativa Episcoporum potestas arctata est. Priora Ecclesiæ sæcula pene innu-

niera ejusdem rei monumenta suppeditant. Sane Christus his verbis *quæcumque ligaveritis &c.* Apostolis & Episcopis amplissimam concesserat facultatem ligandi, & solvendi in sacramento pœnitentiæ; verum huic Episcopis insitæ & innatæ potestati veneranda antiquitas modum imposuit, constitutis legibus, quibus Episcopi jussi sunt quosdam criminum reos tantum solvere post annos plures, diuturnamque pœnitentiam, quosdam vero tantum, cum ad vitæ exitum properarent. Res eo demum venit, ut œcumenici Concilii venia & auctoritate opus fuerit, ut liceret *Episcopo humanius aliquid de eis statuere*, qui luculentiores dederant dolentis animi & pietatis significationes. Concil. Nicænum *can.* 12 *t.* 2 *Concil. collect.* Labbæi *col.* 38 *edit. Venet.* An non ligandi, & solvendi potestas propria ac nativa Episcoporum est? Attamen hæc potestas cohibetur modis pluribus, neque Episcopus suo jure, licet proprio & nativo, uti potest, nisi œcumenica Synodus nominatim hanc facultatem tribuat. Idem esto judicium de ordinis sacramento. Certe proprium ac nativum est jus Episcoporum ordinandi quoslibet Christianos homines, quos ad ecclesiasticum ministerium aptos & idoneus judicant. Verum hoc jus imminuunt antiqui canones, cum vetant, ordinibus initiari eos, qui titulo carent, qui bigami sunt, qui in hæresi fuerunt, qui certam non attigerunt ætatem, qui baptismum in ægritudine acceperunt, qui sibi virilia amputarunt, qui graviora quædam crimina admiserunt. His de rebus multa sunt constituta a canonibus, qui dicuntur Apostolorum, a Concil. Eliberitano, Nicæno, Carthaginensi III, Antiocheno, Chalcedonensi, ceterisque conciliis, quæ antiquissimis Ecclesiæ temporibus habita sunt. Nec leviora sunt de matrimonii sacramento monumenta. Christus nullam dixerat legem, per quam Episcopi ministerium suum exercere prohiberentur in matrimoniis Christianorum cum infidelibus, cum hæreticis, schismaticis, itemque in matrimoniis, quæ inter affines copulantur. Attamen hæc matrimonia fieri vetat Synodus Eliberitana *can.* 15, 16, 17, 61 *t.* 1 *Concil. col.* Labbæi *col.* 994, 999 & *seq. edit. Venet.* atque ita in hujus administratione sacramenti Episcoporum potestas cohibetur. Similia occurrunt in Conc. Laodiceno *can.* 10 & 30 *t.* 1 *cit. col.* 1531 & 1535, Carthaginensi III *can.* 11 *t.* 2 *ejusd. collect. col.* 1401, Chalcedonensi *can.* 11 *t.* 4 *col.* 1687. Quid dicam de ceteris legibus, per quas arctata potestas Episcoporum est? Trans mare proficisci prohibentur Episcopi, non consulto primæ Sedis Episcopo, hoc est Metropolita: Concilium Carthaginense III *can.* 28 *t.* 2 *c.* 1403. Œconomum constituere jubentur, sine quo res Ecclesiæ administrare non possunt. Concil. Chalcedonense *can.* 26 *t.* 4 *c.* 1691. *Gentilium libros legere* nequeunt, *hæreticorum autem pro necessitate & tempore, gubernationem viduarum & pupillorum ac peregrinorum per Archipresbyterum aut Archidiaconum* agere coguntur; prohibentur suscipere *tuitionem testamentorum*: Concil. Carthagin. IV *c.* 16, 17, 18 *c.* 1438 & 1439 *t.* 2. Extant & in Decretalibus Pontif. Roman. plures hujusmodi leges, per quas potestas cohibetur Episcoporum. Vetat Innoc. I. *ep.* 2 *ad Victric. c.* 125 apud Coustantium *c.* 748 & 750 Episcopum *extra conscientiam Metropolitani* aliquem ordinare, pluresque a sacris ordinibus arcendos jubet, quod etiam facit *epist.* 3 *ad Episc. in Toletan. Synod. constit. c.* 6 *col.* 770, ceterisque literis, quæ a Petro Coustan-

tio descripta sunt, & in quibus similiter plures feruntur leges, per quas Episcoporum potestas arctatur. Id vero etiam factum est a Siricio, qui Innocentio antiquior fuit. Ne omnes persequar ejus literas, quod esset operæ, scriptionisque longioris, tantum indicabo *ep.* 1 *ad Himer.* qua *c.* 4 statuitur, ne quis alterius sponsam uxorem accipiat; *c.* 5 ne Eucharistia tribuatur reis graviorum quorumdam criminum; *cap.* 8 ne bigami ordinentur; *c.* 6 & *seq.* alia stabiliuntur, quæ ad ætatem & qualitates ordinandorum pertinent, apud Coustantium *col.* 628 632 *seq.* Per has leges omnes Episcopi non amplius exercere poterant ampliorem illam, quam pridem habebant propriam & nativam potestatem in administratione sacramentorum. Confer S. Leonem *ep.* 5 *c.* 3 *col.* 618, *ep.* 7 *col.* 622, *ep.* 9 *c.* 1 & 2 *col.* 629 *seq. ep.* 10 *col.* 633 *opp. t.* 1 *ed. Baller. Venet.* postremo fere omnes ejus epist., in quibus Episcopis certe præscribitur leges, quas eos servare oportet in negotiis ecclesiasticis, atque in sacramentorum administratione; S. Gelasium I. *ep.* 9 *ad Episc. Lucan. c.* 3 & 4 apud Labbæum *t.* 5 *Conc. col.* 315, S. Gregorium M. *ep.* 10 *et* 11 *l.* 4 *ep.* 7 *l.* 5 *ep.* 43 *l.* 7 *ep.* 70 *l.* 9 *ep.* 2 *l.* 10 *opp. t.* 2 *col.* 619, 690, 735, 890, 986, 1043; aliisque locis compluribus, ubi plures dicuntur leges, quibus Episcoporum jura imminuuntur. Infinitus essem, si omnia colligere vellem exempla aut ex conciliis tum provincialibus tum generalibus petita, aut ex decretalibus Pontificum Romanorum, quibus Episcoporum jura propria & nativa cohibita, atque imminuta sunt.

§. 121. Hoc sane primigenium jus est Pontific. Roman., quod abrogari nequit, nisi abrogetur, quod salva fide tolli non potest, Primatus jurisdictionis, cui Christus omnes subjecit, & cui Episcoporum jurisdictionem obnoxiam voluit (1). Eo jure Sum. Pontif. recte potuerunt Episcopalis jurisdictionis modum constituere, ac sibi tantum certorum criminum veniam, ac laxandi dirimentia matrimonium impedimenta facultatem reservare. Atque hæc quidem vetustissima consuetudo est, quin omnium ætatum consensu comprobavit; ut Sum. Pontif. dirimentia matrimonium impedimenta constituat, & tollat constituta, cum id justis de causis faciendum est (2). Episcopis permissa tantum est facultas laxandi impedimenta impedientia exceptis hæresi, & sponsalibus, in quibus non licet fidem fellere, invito eo, cui data est; & voto simplici aut perpetuæ castitatis, aut ingrediendi Religionem, quod cum purum fuerit, nullique conditioni obnoxium, tantum Romano Pontifici reservatur (3).

(1) Consule præstantissimas, gravissimasque literas datas a Pio VI P. Max. die 28 Novembr. 1786 adversus auctorem opusculi *Quid est Papa?* & vide etiam Cl. Mamachium *l. mox. indic.*

(2) Auctor libri *Sopra il diritto di stabilire impedimenti diri-*

menti il matrimonio, e di dispensare, novum excogitavit genus *dispensationum*, quas vocant, suoque hoc invento efficere se posse censet, ut etiam Episcopi laxandorum impedimentorum potestatem habere videantur. Inquit enim, impedimenta laxata quidem initio fuisse ex gratia & beneficio; sed frequentem laxandi consuetudinem, quasi legis exceptionem induxisse, ita ut dispensationes quæ initio *gratiæ* tantum erant, lapsu temporum *justitiæ* evaserint. Quare Episcopus suo jure removet impedimenta, quorum vetu est, & longo usu firmatus removendorum usus; & tunc quidem judicat, num locum habere debeat exceptio legis, quæ jam vetustate consuetudinis inducta est. Sed primum nego, ex repetitis actibus fieri posse, ut quod semper ex gratia & beneficio conceditur, justitiæ actus evadat. Longa consuetudo parere quidem potest exceptionem legis cum ei populorum mores, & consensus legislatoris ita derogant vel omnino, vel ex parte, ut jus ea lege constitutum non amplius vigeat, neque ullam parendi afferat necessitatem. An quisquam superiorem rogat, ut eum lege solvat, quæ contraria consuetudine sublata est? Imo legis loco est ipsa consuetudo, quæ antiquo juri adversatur, eique tantum parere omnes debent. Sed dispensationum, quas vocant, longe dissimilis ratio est. Non enim per eas, ut sæpe concedantur, diuque concessæ fuerint, jus novum inducitur. Imo vero ea, quæ petitur & quæ conceditur dispensatio, vigentis, & confirmatæ legis monumentum est. Nam quiquis superiorem rogat ut lege solvatur, necessario fatetur, integram esse legem, qua stulte & inutiliter solvi vellet, si ea esset antiquata; & superior quoties aliquem solvit, ejus quidem gratia legi derogat, sed legem ipsam confirmat, qua obstrictos vult esse ceteros, quos ipse simili beneficio ac privilegio non solvit. Quod si specialis dispensatio non legem generatim abrogat, sed confirmat, Œdipo opus est conjectore, ut intelligatur, quomodo *justitiæ* actus evadere possit, ut quis parere non debeat legibus, quæ fixæ, certæque sunt atque omnibus constitutæ. At enim frequens usus beneficii, quod superior confert in unum, aut alterum, quem lege solvit, quasi vim consuetudinis obtinet, ita ut omnes ad simile beneficium obtinendum jus consequi videantur. Falso. Nam omnis dispensatio *ex gratia & beneficio* est: justitia postulat, ut lex quæ viget observetur; sed superior justis de causis hanc justitiam silere jubet, ut in unum, aut in alterum beneficium conferat. Itaque quotquot numero esse poterunt dispensationes, cum semper *ex gratia & beneficio* concedantur, semper *gratiæ ac beneficii* actus erunt, neque unquam *justitiæ* actus evadent; imo semper justitia erit obtemperatio legibus, nisi beneficium accedat supremæ Potestatis, per quam aliquis lege solvatur. Sed esto; fac sane actus, qui semper gratiæ ac beneficii sunt, ex longa consuetudine in actus justitiæ converti, ita ut omnes ad beneficium ac privilegium obtinendum jus consequantur. A quo beneficium ipsum impetrandum erit? Ab eo, qui semper dedit, quique longa consuetudine hanc sibi legem imposuit, ut quod semper largiri solet, jam amplius nemini denegare possit. Itaque totum hoc inventum *dispensationum*, quas vocant *justitiæ*, eo demum redibit, ut Sum. Pontif. jam omnibus concedere debeat benefi-

eium, quod longa consuetudo justitiæ actum facit; sed certe non efficiet, quod jus concedendi beneficium amittat Pontifex, qui illum semper dedit, acquirat autem qui numquam eo jure potitus est. Si princeps certum aliquod beneficium in omnes conferat, si cunctos lege solvat, si longo usu fiat actus *justitiæ* qui pridem erat *gratiæ* & beneficii; an ideo magistratus inferior sibi etiam jus arrogabit exercendi actum, quem semper unus Princeps exercere consuevit? Sunt hæc plane nugæ. Revera ætate S. Anselmi jam obtinebat usus dispensationum, quæ a Sede Apostolicâ concedebantur, uti testatur Paschalis II Pont. *ep. 42 ad Anselm. col.* 1008, apud Labbæum *Collect. Concil. t. 12 edit. Venet.*, & tamen nullus unquam fuit Episcopus, qui sibi earum concedendarum potestatem arrogaret. Imo ipse Anselmus, qui Episcopus erat, eas a Summis Pontificibus Urbano II & Paschale II impetrandas curavit, uti patet *ex loco mox laudato*; & an. 996 Gregorius V in Concil. Rom. Robertum Regem deserere coegit Bertam consanguineam suam, quam in matrimonium acceperat, sacrisque interdixit Erchembaldum Archiep. Turonensem, ceterosque Episcopos, quorum consensu nuptiæ illæ concilliaræ fuerant, apud Labbæum *Collect. Concil. t. 11 col.* 1029 *can.* 1 & 2 *edit. indic.* Sæc. XII tam crebro dispensationes a Sum. Pontif. concedebantur, ut S. Bernardus *de Consid. lib.* 3 *c.* 4 *opp. t.* 2 *p.* 373 *edit. Venet.* 1781, Eugenium III discipulum olim suum monendum putarit, ne quem tam facile lege solveret, & tamen nullus Episcopus propter eam dandam veniæ consuetudinem, jus illud sibi debitum contendebat. Imo cum frequentior esset dispensationum usus, omnis earum potestas Sedi Apostolicæ servata est in Concilio Lateranensi IV *Can.* 19, 20, 57, 58 *col.* 42, 62 & 63 *t.* 7 *col.* Harduini, ac tantum abfuit quod Summi Pontifices ex crebro illo dispensationum usu jus aliquod, aut aliquam necessitatem inductam putarint, ut plus semel rejecerint preces eorum, qui veniam postulabant. Ita Alexander IV qui an. 1258 a Galliarum Rege rogatus legem solverat de consanguinitatis gradibus, Waldemaro Svecorum Regi veniam dare noluit, per quam nuberet Sophiæ suæ ex fratre nepti; sed postea gravioribus expensis causis hanc ipsam veniam dedit, & ita nuptiæ illæ conciliatæ sunt, ut narrat Raynaldus *ad an.* 1258 *n.* 20 *et* 1259 *n.* 19 *p.* 27 *et* 39 *t.* 2 *ed. Luca.* Clemens IV *apud Martenium Anecd. t.* 2 *p.* 557, lege solvit ex justis causis filium Regis Siciliæ, non item filiam Alphonsi Regis, quam pater filium Balduini Imperatoris in matrimonio habere cupiebat, licet ipse fateatur, quod *larga* esset *retroactis facta temporibus diversarum effusio gratiarum.* Ejusdem generis exempla suppeditant Clem. VI & Innoc. IV apud Balutium *Miscellan. diplomat. t.* 5 *edit. Luca* itemque Joannes XXII, qui veniam, quam propter cognationis impedimentum Arragoniæ Rex ab se postulaverat, concedere noluit apud Raynaldum *ad an.* 1329 *n.* 83 *seq. t.* 5 *ed. Luca.*

(3) Consule Benedictum XIV *de Synod. diœces. l.* 9 *c.* 2.

§. 122. Sunt tamen graviora quædam impedimenta, quæ tametsi divino aut naturali jure inducta non sint, tamen a Sum. Pontif. laxari non solent; & huc spectat

consanguinitas in primo gradu, quæ videlicet est inter fratrem et sororem (1), affinitas in primo item gradu inter vitricum et privignam, publicum impedimentum criminis ex occisione conjugis cum adulterio (2). In certis impedimentis, quæ Ecclesiastici Juris sunt, Summus Pontifex ex justis gravibusque causis veniam tribuit (3). Quæ venia, sive dispensatio, ut vocant, vel publica, vel occulta est; illa pro utroque foro datur per *Datariam*, vel *Secretariam Brevium*; hæc per *Sacram Pœnitentiariam* pro interno tantum foro conceditur.

(1) Non convenit inter Theologos, iterque peritos juris Canonici, an matrimonium inter fratrem & sororem jure naturali divino vel humano prohibeatur. S. Thomas, Gonzalesius, Pontius, alii solam juris positivi prohibitionem agnoscunt.

(2) Confer Benedictum XIV *in ep. ad Ignatium Realem de Celebratione Missæ a sedente*, quæ extat *in Append. II n. 4 ejus Bullarii* §. 13, 14, 15 *p.* 7 *et* 8 *ed. cit.*

(3) Ita fidei catholicæ utilitas, timor apostasiæ, bonum publicum, studium avertendi mali, angustia loci, inopia mulieris indotatæ justam præbent causam, propter quam dispensatio concedatur. Sunt & aliæ similiter graves causæ, quorum judicium pertinet ad Sum. Pontif., a quo venia tribuitur. Dataria solet in diem dispensationes publicas concedere super consanguinitate, & affinitate, & spirituali cognatione, & publica honestate, & crimine adulterii, modo nulla fuerit in necem conjugis machinatio. Ceteræ dispositiones super aliis publicis dirimentibus impedimentis raro, atque ex causis gravissimis per secratariam Brevium conceduntur. Ex Cancellariæ Reg. 49 in litteris dispensationum super aliquo gradu consanguinitatis, vel affinitatis ea adjicitur clausula seu conditio, *si mulier rapta non fuerit.* Si raptor scienter nuptias cum rapta contraxerit, ac veniam postulet, tunc alia adjicitur, *ex quaterno* conditio, *ut separentur ratione delicti, quoadusque arbitrio commissarii seu executoris Apostolici congruam egerint pœnitentia.* Confer Rigantium *ad eamdem Regulam* 49 *Cancellar.*, & confer etiam Gagliardum *Instit. jur. Canon. lib.* 2 *tit.* 11 §. 5 *num.* 93 *& seq.*

§. 123. Jamvero dirimentia impedimenta nuptiarum ad tria summa capita revocari commode possunt. Nuptiæ enim nullius momenti sunt, vel quod aliquis ad eas contrahendas aptus & idoneus non est; vel quod eas deceptus errore contraxit; vel quod in iis conciliandis non eum servavit modum, quem servare oportebat.

§. 124. Primum caput duplex est; nam quis vel ab omnibus universe, vel a certis tantum nuptiis arcetur. Irritæ sunt generatim nuptiæ impedimento vel corporis, vel

animi. Corporis impedimento tenentur, qui non satis progressus ætate est, et qui venerem exercere non potest: quorum vitiorum alterum *defectum ætatis*, et alterum *impotentiam coeundi* vulgus appellat. Impedimentum animi triplex est: ordo sacer, votum, ligamen. Quædam autem nuptiæ fieri non possunt propter cognationem, affinitatem, honestatem, delictum, cultus disparitatem. Caput alterum impedimentorum est error, siquidem personæ sit vel conditionis. Tertium modus, quo frustra ineuntur nuptiæ; si nimirum vi, si raptu, si clam, si cum iniqua conditione perficiantur. Singula partite, atque ordine expendenda sunt.

§. 125. Omnes, uti diximus, generatim nuptias propter corporis impedimentum inire prohibentur, quibus vel ætas tenera, vel imbecilla natura, vitiumque corporis cum conjuge liberis operam dare non sinit. Fiunt maturæ viro mulieres anno decimosecundo, mares autem anno decimoquarto idoneam ad procreandos liberos ætatem consequuntur. Ante hoc tempus initum matrimonium irritum est; nisi malitia suppleat ætatem, hoc est impuberes dare operam liberis possint, et rem uxoriam intelligant (2).

(1) *Cap.* 6, 10, 11 *de Desponsat. impuber.*
(2) *Cap.* 9 *eod.* Recte tamen animadvertit Bened. XIV *Const. Magna nobis* 51 *t.* 2 *ejus Bullar. p.* 249 *edit. cit.*, Apostolicæ Sedis venia opus esse, ut recte matrimonium contrahat impubes, qui propter ætatem nondum corporum conjunctioni maturus est, sed tamen ita rationis usu valet, ut matrimonii contrahendi vim & naturam intelligat. Potest enim Episcopus judicare num malitia suppleat ætatem, sed non potest ei conjugium permittere, qui ad rem uxoriam exercendam nondum aptus & idoneus est.

§. 126. Vitium corporis procul a matrimonio esse jubet adultos, qui vel natura, vel morbo ita sunt comparati, ut suum cum fœmina corpus nequeant commiscere; praeterea mulieres, quae ita habent obstructam viam, ut viriles conatus excludant. Quisquis tali hoc laborat vitio, modo perpetuum sit, et contractum ante matrimonium, frustra inire conatur nuptias, quae jure ipso naturae irritae sunt (1). Stat enim vis matrimonii, quando impedimentum postea ortum est (2); et quando illum tolli humana opera, ac sine vitae discrimine potest, et periculo est faciendum (3).

(1) *Cap.* 1 & 3 *de Frigid. & malefic.* (2) *Can.* 25 *c.* 32 *qu.* 7.
(3) *Cap.* 5 *de Frigid. & malefic.*

§. 127. Ut hoc impedimentum dirimat matrimonium, certum atque exploratum esse debet; ubi dubium sit, ad triennale experimentum confugiendum est. Scilicet triennii spatio simul conjuges agere vitam debent, nixuque ad venerem periculum facere virium suarum. Lapso triennio si omnes conatus inutiles fuerint, matrimonium dissolvitur, accedente jurejurando conjugum, ac septem propinquorum (1). Præsertim vero, cum de alterutrius conjugis viribus controversia est, inspicienda sunt corpora, quod in viris fit per chirurgos, in mulieribus per honestas, et fide dignas obstetrices (2). Omnes hi jurati confirmare debent, sese novisse mulieris, aut viri corpus minus aptum ad rem uxoriam gerendam.

(1) *Can.* 2 *cap.* 33 *qu.* 1, *Cap.* 5 & *ult. de Frigid. & malefic.*
(2) *Cap.* 4 & 14 *de Probat.*

§. 128. Animi sive voluntatis impedimento irritae sunt generatim nuptiae, si quis ante illas vel sacro ordine, vel religiosa professione, vel altero matrimonio sese obligavit. Sacros quidem ordines, vel ex voto, vel ex lege ecclesiastica, impedimento esse, quominus valeant matrimonia eorum, qui illis obstricti sunt, inter catholicos omnes constat (1). Nam continentes esse oportere majores clericos, ex ipsa Apostolica traditione intelligimus (2): et certe iis nunquam licuit uxores accipere (3). Verbum initio nullis opus fuit pœnis, quarum formidine clerici servare cogerentur officium, in quos eos prisca vivendi ratio, pura et incorrupta satis sua sponte retinebat. Constitutae sunt ea de re pœnae annis consequentibus, cum depravati et corrupti mores clericorum hoc officium comminuere, et violare cœperunt (4).

(1) Concil. Lateranense II *can.* 7 & 8 *t.* 12 *Concil. Collect.* Labbæi *col.* 1051 *ed. Ven.* & Trident. *Sess.* 14 *de Sacram. matrim. can.* 9.
(2) De origine ac sanctitate cœlibatus, quem Majores Clerici servare debent, copiose disserint V. Cl. Franciscus Antonius Zaccaria duobus libris, quorum alter *Storia Polemica del Celibato Sacro* editus est an. 1774, alter *Nuova giustificazione del Celibato Sacro &c.* editus Fulginei an. 1785. His duobus libris egregie, ac diligenter expenditur quidquid ad hoc argumentum pertinet, ac pla-

ne evertuntur commenta, & sophismata liberculorum quorumdam, qui adversus Sacrum Cœlibatum paucis ab hinc annis in Germania, atque alibi prodierunt.

(5) Canon Apostolorum 27 apud Cotelerium *PP. Apostol. t. 1 p. 445 edit. Amstelod.* 1724, quem canonem, & simul etiam *c.* 17 *l.* 6 *Apostolic. Constit. p.* 350 *l. c.* Græci corrumpunt, atque absurde detorquent, ut observat Cotelerius *in Notis ad utrumque locum*, S. Epiphanius *Exposit. fid. catholic. c.* 21, & *Heres.* 59 *n.* 4 *t.* 1 *l.* 2 *p.* 496 *ed. Paris.* 1622, Justinianus *Novel.* 22 *c.* 42 *coll.* 4 *tit.* 1, S. Hieronymus *Contr. Vigilant. n.* 2 *opp. t.* 2 *col.* 389 *ed. Vallarsii Veron.* Quibus ex locis intelligimus, eamdem initio fuisse Orientalis atque Occidentalis Ecclesiæ sententiam, quod scilicet Majores Clerici, post sacros susceptos ordines matrimonium inire prohiberentur, quodque se in posterum matrimonii usu abstinere deberent, qui uxorem habebant, antequam sacros ordines acciperent. Vetustissimam hanc disciplinam Græci relaxare cœperunt sæc. VII, cum scilicet Synodus Trullana seu Quini-sexta habita est. Nam hæc Synodus *can.* 6 ratam quidem firmam haberi voluit antiquam disciplinam, per quam majores Clerici post sacros ordines nuptias conciliare prohibentur, sed tamen *can.* 13 Subdiaconis, Diaconis, Sacerdotibus, non item Episcopis, permisit usum matrimonii cum uxoribus, quas antea duxerant. Huic autem novitati Trullani Patres præsidium quærere studuerunt in antiquiori Canone Carthaginensi, in quo tamen nihil tale statutum est; sicuti post Fleuryum animadvertit doctissimus Zaccaria in opere *Nuova giustificazione del Celibato sacro &c. Diss.* 2 *cap.* 2 *p.* 88. Canonem hunc nunquam probarunt Romani Pontifices, neque ut probarent, Græci Imperatores aut minis, aut blanditiis, & pollicitationibus efficere potuerunt, uti ostendit ipse Zaccharia *Storia Polemica del Celibato Sacro p.* 159 & *seq.*, sed tamen eum postea tolerandum putarunt, ut præciderent causam schismatis, ad quod Græcorum animi propensiores esse videbantur. Optandum vehementer esset, inquit Benedictus XIV, *Const.* 57 *n.* 26 *t.* 1 *ejus Bullarii p.* 109 *edit. Romæ seu Venet.* 1754, ut Græci in sacris ordinibus constituti, non secus ac Latini, castitatem servarent: *nihilominus ut eorum Clerici, Subdiaconi, Presbyteri uxores in eorum ministerio retineant, dummodo ante sacros ordines, virgines, non viduas, neque corruptas duxerint, Romana non prohibet Ecclesia.* Irritum tamen est matrimonium apud Græcos a Diacono vel Sacerdote contractum; & Sacerdos, qui uxorem habeat antea ductam, per hebdomadam, vel per triduum abstinere se ab usu matrimonii debet, antequam ad sacrificium conficiendum accedat, Bened. XIV *l. cit. n.* 28, Clemens VIII *Const.* 107 §. 5 *t.* 5 *par.* 2 *Bullarii p.* 75. Pertinet etiam ad hunc locum *Constitutio* 129 ipsius Bened. XIV *in cit. Bullar. t.* 1 *p.* 312, ubi multa sunt de uxoribus Cophtorum, qui in sacris ordinibus versantur. Ceterum de Subdiaconorum continentia non eadem semper fuit Ecclesiæ disciplina. Canones Apostolorum, Justinianus, Epiphanius *locis paulo ante indicatis*, eadem, qua ceteros majores clericos, continentiæ lege obstringunt Subdiaconos; verum Hieronymus *lib. c.* tantum Episcopos, Presbyteros, Diaconos, non item Subdiaconos memorat, qui matrimonii usu prohiberentur. Idem de Subdiaconis est

silentium in Decretalibus Siricii & Innocentii, atque in reliquis antiquis monumentis. Primus omnes Subdiaconos continentiæ legi addixit S. Leo M. *ep.* 14 *c.* 4 *col.* 687 *t.* 1 *ed. Ballerin.*; verum hæc decretalis non ubique obtinuisse videtur. Nam Conc. Turonense I., quod postea habitum est, *can.* 2 *col.* 794 *t.* 2 *Collect.* Harduini clericos Diaconis inferiores continentiæ lege non obstringit. Concil. Aurelianense III *can.* 2 *col.* 1423 *mox laud. tom.* 2 continentes vult esse Subdiaconos, at Concil. Aurelianense IV *can.* 17 *t.* 1438 *ibid.* tantum Presbyteros & Diaconos, non item Subdiaconos, quorum nullam mentionem facit. Romæ, cum Pontificatum teneret Gregorius M., Subdiaconi continentiam servare debebant, atque ipse utitur exemplo Sedis Romanæ *l.* 1 *ep.* 44 *t.* 2 *opp. col.* 539 *ed. Paris.* 1705, ut Subdiaconos Siculos eodem lege constringat.

(4) Extat ea de re decretum latum a Siricio an. 386 *in ep.* 1 *ad Himerium Tarracon. c.* 6 & 7 apud Coustantium *Epist. Pontific. Roman. col.* 626 *seq.*, atque hoc decretum postea confirmavit Innocentius I. *ep.* 6 *ad Exuper. Tolosan. c.* 1 *col.* 790 *seq.* apud eumdem Coustantium.

§. 129. Votum, quod matrimonium dirimit, solemne votum est, conjunctum scilicet cum professione, quae in probata Religione emissa fuit. Quod votum ab eo distinguitur, quo quis extra Religionem sese obligavit, quod votum simplex castitatis dicitur (1). Hoc enim minus licitum, non item irritum matrimonium facit (2); uti irritae sunt nuptiae eorum, qui religiosae professionis voto, aut sacris ordinibus impediti ac devincti sunt (3). Sed Religiosa professio differt ab Ordinibus sacris, quoniam ea solvit etiam matrimonium antea contractum, modo ratum sit, non consummatum (4); verum sacer ordo tantum irritas facit nuptias, quae post eum conciliatae sunt (5).

(1) Plerique sentiunt, distinctionem voti *simplicis ac solemnis* Gratiani ætate primum inventam fuisse, deinceps ubique receptam, posteaquam ab eo descripta in Decreto fuit. Ego dabo non gravate, ea vocabula *simplicis & solemnis ea* tempestate primum usurpari cœpisse; sed certe res ipsa, hoc est distinctio eorum, qui solemniter castitatem voverant, multo antiquior est. Mitto testimonia Hieronymi, Augustini, ceterorum, quæ Gratianus habet *can.* 1, 22, 41 *c.* 27 *qu.* 13 & *Canone* 2, 4, 5, 9 *dist.* 27, & ex quibus intelligimus, jam IV sæculo aliud fuisse votum, quod irritas, & aliud, quod non irritas nuptias efficiebat. Utriusque voti diversitatem luculentissime mihi quidem videtur proposuisse Siricus P., qui IV Ecclesiæ sæculo Pontificatu Maximo functus est. Is enim *ep.* 10 *c.* 1 *col.* 688, apud Coustantium *Ep. Roman. Pontific.* primo agit de *Virgine velata jam Christo, quæ integritatem publico testimonio professa a sacerdote prece fusa benedictionis velamen accepit*. Hic sane locus pertinet ad professionem, quam

solemnem dicimus. Pergit continuo Pontifex, deque hac virgine dicit hæc: *sive incestum commiserit furtim, seu volens crimen protegere adultero mariti nomen imposuerit, tollens membra Christi, faciens membra meretricis* &c. Sane si hæc velatæ virginis conjunctio *incestum* & *adulterium*, si ipsa mulier non uxor, sed *meretrix* appellatur, manifestum est, ejus nuptias irritas judicari. Hæc de virginibus velatis, quæ publicam aut solemnem professionem emiserant, Siricius constituit; sed longe aliud habet de virginibus non velatis, quæ scilicet privatim castitatem voverant. Eas quidem pœnitentiæ subjicit, quod fidem fregerint, & *furtivam* vocat earum conjunctionem, sed eam tamen veri matrimonii ac *nuptiarum* nomine appellat. Inquit enim: *Item puella, quæ nondum velata est, proposuerat sic manere, licet non sit in Christo velata, tamen quia proposuit, & in conjugio velata non est, furtivæ nuptiæ appellantur, ex eo quod matrimonii cælestis præceptum non servaverit*. Hic quidem locus meo judicio satis aperte indicat discrimen voti simplicis & solemnis, quorum alterum minus licitum; alterum vero irritum matrimonium efficit. Ex eodem hoc loco intelligimus, quam graviter errent, qui negant, per quinque priora sæcula irritas fuisse nuptias illorum, qui solemniter castitatem voverant. Nam eas Siricius apertissime irritas judicat, & consentit Innocentius I. *ep.* 2 *ad Victricium c.* 12 *col.* 754 & *seq.*, quem Innocentii locum Constantius *in Notis* diligenter expendit.

(2) *Cap.* 4 & *seq. Qui cleric. vel voven.* Concil. Trident. *Sess.* 24 *can.* 9 *de Reform. matrim.*

(3) *Cap. un. de Vot. in* 6.

(4) *Cap.* 2 *de Convers. conjug.*

(5) *Extrav. un. Joannis* 22 *de Vot.*

§. 130. Pertinet etiam ad generalia impedimenta matrimonium antea cum alia muliere, virove contractum, quod impedimentum ligamen dicitur. Nam qui obstringitur vinculo primi matrimonii novis se nuptiis obligare non potest, cum divino jure vetitum sit plures simul habere uxores (1); ideoque apud Christianos novae nuptiae conciliari non possunt, nisi primum de conjugis morte certus nuntius allatus sit (2).

(1) Conc. Trid. *Sess.* 24 *can.* 2 *de Sacram. matrim.* & huc spectat Decretal: titul. *de Sponsa duorum.* (2) *Cap.* 19 *de Sponsal.*

§. 131. Nunc a generalibus impedimentis ad particularia veniamus. Sunt igitur qui non omnes, sed aliquas in specie nuptias inire prohibentur, atque id quinque de causis, quarum prima est cognatio, quæ triplex est, naturalis, legalis seu civilis, spiritualis. Cognatio naturalis vinculum est personarum, quae per generationem ab eodem propinquo sti-

pite descendunt. Stipes est ille, a quo procedunt ii, de quorum cognatione quaeritur.

§. 132. Distribuitur cognatio in lineas, lineae in gradus. Linea series est personarum sanguine conjunctarum; gradus sunt intervalla harum personarum, quibus tamquam punctis linea conficitur, & quibus noscitur, quae persona stipiti propinquior sit. Linea vel recta est, quae genitores & genitos continet; vel transversa & obliqua, qua comprehenduntur, qui ex latere conjuncti sunt. Cum hi pari gradu distant a stipite, linea transversa æqualis est: cum distant gradu dispari, nimirum alter altero remotior est, inæqualis dicitur. Ita fratres & sorores, qui æqualiter a patre distant, itemque horum filii, qui similiter paribus intervallis ab avo sejunguntur, in linea æquali sunt; patruus & fratris filius in linea inæquali versantur; quoniam alter sursum, alter deorsum fertur, & ille ad communem stipitem proprius accedit.

§. 133. Jure civili una & perpetua regula in omnibus lineis gradus numerantur, scilicet *generata persona gradum adjicit* (1), sive tot gradus, quot generationes sunt. Retinent hanc eamdem regulam S. Canones in linea recta, nisi quod generationum loco personas usurpant, & ita, quot, dempto stipite, personæ sunt, totidem gradus numerant. Quare filius patri est primo gradu conjunctus, quoniam una hic generatio, sive una, dempto stipite, persona est, nepos ab avo distat secundo gradu, quoniam duæ generationes, sive duæ, sublato stipite, personæ sunt. Sed in numerandis gradibus lineæ transversæ alia est Juris Civilis, & alia Canonici Juris ratio. Nam jus civile subjicit iisdem legibus & rectam, & transversam lineam; & ideo lateris utriusque generationes numerat.

(1) §. 7 *Inst. de Gradib. cognat.*

§. 134. At canones tot gradus constituunt, quot personæ in uno tantum latere reperiuntur; & in linea æquali collaterales inter se sunt eo gradu, quo distant a stipite communi; in inæquali eo gradu, quo a stipite remotior distat (1). Nimirum canones ex uno latere ascendunt ad stipitem, unde collaterales originem ducunt, atque hic subsistunt; civiles leges descendunt etiam ad aliud latus, & in utro-

quæ colligunt generationes omnes quotquot sunt, atque ex singulis singulos gradus efficiunt. Itaque secundum canones etiam cognatio collateralium incipit a primo gradu; in eoque sunt fratres, & sorores; verum hic gradus jure Civili secundus gradus est. Ecclesiastica illa ratio numerandorum graduum obtinet in matrimoniis, at in hæreditatibus adhuc ex jure civili gradus æstimantur (2).

(1) Initio canones in numerandis gradibus lineæ transversæ Juris Civilis regulam retinuisse, putat Cujacius *ad tit. de consanguinit. & affinit. opp. t.* 6 *col.* 1084 *ed. Mutin. an.* 1778. Verum est sane vetus Ecclesiastica illa regula a civili distincta, eamque diserte memorat Gregorius M. qui certe (utut alia quibusdam sententia sit) auctor est *ep.* 64 *ad August. l.* 11 *opp. t.* 2 *col.* 1150 *edit. Paris.* 1750, quæ descripta est in *Can.* 101 *c.* 35 *qu.* 2 & 3. Inquit enim, *terrenam legem in Romana Republica* nuptias consobrinorum permittere: sed ipse vetat has nuptias, tamquam in secunda generatione contractas, atque Anglis matrimonium in tertia aut quarta generatione permittit. Ergo Gregorio Pontifice consobrini erant in secundo gradu, quæ omnino Juris Canonici regula est; neque ipsis licebat nuptias inter se conciliare. Atque hac quidem ætate editum jam erat jus Justinianeum, quod nuptias inter consobrinos permittebat §. 4 *Instit. de Nupt.* Non enim assentior iis qui hoc Institutionum loco adjiciendam putant negantem particulam, quoniam ita sensum reddidit Theophilus, qui jus expressit, quod post Justinianum in Oriente inductum est. Et certe vulgata lectio, quam veteres Interpretes, & Glossa sequuntur, legit *affirmative*; sicut & editiones Haloandri, Russardi, Contii, Carondæ, Cujacii. Atque hoc quidem jus de nuptiis consobrinorum comprehensum Institutionibus consentaneum est Arcadii & Honorii constitutioni *in L.* 19 *C. de Nuptiis*, si integra hæc lex illorum revera est, quod negat Contius *Subsciv. lection. l.* 1 *c.* 9 *p.* 12 *ed. Neap.* 1725, per quam legem abrogata est antiquior Constitutio Theodosii M., qua vetantur inter consobrinos matrimonia. Sed de civilibus legibus, quæ ad nuptias pertinent consobrinorum, deque illa, quam memoravi, Theodosii constitutione disputant Contius *loc. cit. lib.* 2 *c.* 1 *p.* 19, Jacobus Gothofredus *in Cod. Theodos. Leg.* 1 *tit.* 10 & *Leg.* 3 *tit.* 12 *l.* 3 *t.* 1 *p.* 330 & 341 *ed. Lipsiæ* 1736, Harprechtus *in Institut. l.* 1 *t.* 10 §. 4 Fl. Florens, cujus ea de re peculiaris disputatio est *de Nuptiis consobr. prohibit. opp. t.* 1 *p.* 389 *ed. Norimb.* 1756. Nunc eo redeamus, unde discessimus. Post Gregorium Zacharias Pontifex *in can.* 4 *c.* 35 *qu.* 5 similiter ecclesiastica regula utitur in numerandis gradibus cugnationis; denique Alexander II *in Cap.* 5 *c.* 35 *qu.* 5 *novum & inauditum* vocat errorem illorum, qui germanos fratres ac sorores in secunda generatione esse asseverant, atque ait, in Lateranensi Concilio *diu ventilatum, legibus & sacris canonibus* deprehensum fuisse, *ob aliam, atque aliam rantam, alteram fieri canonum computationem.* Quæ Alexandri constitutio per se ipsam refutat Van-Espenium *Jus Ecclesiast. par.* 2 *tit.* 13 *c.* 5 *n.* 10, qui Ecclesiasticam illam regulam numerandi gradus sæc. XI

nondum ubique receptam, *nec extra quæstionem fuisse* arbitratur. Nam eos, qui unam, eamdemque esse ajebant juris utriusque regulam, Alexander *legum et canonum imperitos* vocat, & facere inquit *contra sacros canones et ecclesiasticum morem*, eorumque errorem *novum* esse & *inauditum*. Ex quibus facile intelligitur, jam ea ætate ecclesiasticam illam regulam exploratissimam ac receptissimam fuisse. Cum Van-Espenio sentit Dominicus Cavallarius *Instit. Jur. Canon. part. 2 c. 21* §. 8.

(2) *Cit. Can. 2 cap. 34 qu. 5.*

§. 135. Jam vero inter illos, qui in linea recta sunt, sive inter generatos & genitos, matrimonium esse nunquam potest, quotcumque vel remotissimo gradu inter se distent. Natura enim ab hujusmodi nuptiis abhorremus, & officia conjugum non bene congruunt cum officiis, quæ liberos parentibus tribuere oportet (1).. Sed in linea transversa Jus Canonicum nuptias vetat usque ad quartum gradum, gradu ipso comprehenso (2); Jus Civile ad quartum quoque gradum producit interdictum suum; sed gradum ipsum excludit (3). Itaque Jus Civile nuptias probat consobrinorum, quos collocat in quarto gradu. At Canones improbant has nuptias, non solum quod & quartum gradum interdicto comprehendunt, sed etiam quod revera ipsi consobrini in secundo grado sunt (4).

(1) Ascendentium, & descendentium nuptias jure ipso naturæ vetitas esse ferme inter omnes constat. At in linea transversa tantum jure ecclesiastico interdictas nuptias multi sentiunt; contra vero alii etiam primum gradum lineæ transversæ ad juris naturæ interdictum pertinere arbitrantur, quoniam naturalis pudor nuptias inter sorores & fratres vetare videtur.

(2) Olim cognationis impedimentum ad septimum usque gradum producebatur *can. 1 et 19 c. 35 qu. 2*, Nicolaus II *Decret. 13*, apud Balutium *Miscellan. sacr. t. 2 p. 119 edit. Lucæ* 1761. Sed cum tam late patens impedimentum sine gravi incommodo observari non posset, Innoc. III *in c. 8 de Consanguinit.* illud coercuit ad quartum gradum, eoque jure nunc utimur.

(3) §. 4 *Instit. de Nuptiis.*

(4) Vetus est regula canonum de nuptiis inter consobrinos vetitis. Nam eam, præter Gregorium M., cujus paulo ante indicavi locum, memorat etiam Concil. Agathense an. 506, *can. 61 t. 5 Concil. Collect.* Labbæi *col. 531 ed. Venet.*, Turonense II an. 567, *can. 21 t. 6 Concil. col. 544*, Gregor. II *Decret.* 8 apud Pithœum *Cod. Can. Eccles. Roman. p. 300 ed. Paris.* 1687. Atque ea quidem ætate, uti demonstrarum supra est, Jus Civile consobrinorum nuptias permittebat. Abrogat tamen hoc jus Ecclesia, & ita declarat, jus constituendi dirimentia impedimensa ad se pertinere. Nolo autem hic omittere præclarum Ennodii Ticinensis locum, ex quo paret, jam inde a V & VI sæculo (nam Ennodius obiit an.

521) omnes de matrimonio, deque cognatione controversias ad Sum. Pontif. deferri consuevisse. Ipse enim *ep. 24 l. 5 in Biblioth. PP. t. 9 p. 545 edit. Lugdun.* inquit: *Divinis tamen legibus cognationem indiculo comprehensam in Matrimonio licere sociari, sine dubitatione noveritis. Sed continuo ad Urbem Romam homines meos dirigo, exacturus a venerabili Papa super hac parte responsum, ut animum vestrum potioris praecepti firmet auctoritas.*

§. 136. Præter cognationem ex sanguine, etiam civilis & spiritualis cognatio irritas nuptias facit. Civilem cognationem a Jure civili inventam probarunt, atque acceperunt Canones (1), eaque ex adoptione oritur, triplexque est. Prima diffunditur per lineam rectam ascendentem & descendentem adoptantis, & adoptati (2); altera obtinet in linea transversa inter adoptatum, & filias legitimas ac naturales adoptantis sub patria potestate manentes; quod impedimentum tollitur, vel soluta adoptione, vel filio emancipato, quoniam his modis solvitur vinculum, unde impedimentum oriebatur (3). Denique affinitatis similitudine oritur etiam impedimentum nuptiarum inter adoptantem, & uxorem adoptati, similiter inter adoptatum & uxorem adoptantis (4).

(1) *Can. 1 c. 30 qu. 3 cap. unic. de Cognat. legal.* Integrum ab Jure civili Ecclesia hoc impedimentum accepit, neque aliquid in eo mutavit, hinc Cujacius *in Tit. Decretal. de Cognat. legal. opp. t. 6 col. 1078 ed. Mutin.* 1778 monet, nunc etiam civilem fraternitatem nuptias dirimere.
(2) *§. 2 Instit. de Nuptiis.*
(3) *L. 55 ff. de Rit. nupt.*
(4) *Leg. 14 ff. de Rit. nupt.*

§. 117. Spiritualem cognationem parit Baptismus, & Confirmatio (1). Vetus est Ecclesiæ doctrina, qua veluti pater habebatur, qui aliquem Baptismo donaverat, aut in Christo instituerat, & de sacro fonte susceperat. Sed nullum inde impedimentum initio oriebatur, adeo ut ipsi parentes filios suos de fonte susciperent (2). Lapsu temporum hoc impedimentum inductum est, & late etiam propagatum, adeout ad instar consanguinitatis, adoptionis, suscipiens ex sacro fonte, ejusque filii, neque cum suscepta, neque cum ejus cognatis nuptias conciliare posssent (3). Verum Tridentini Patres, quod experti didicerant, nimis late patente cognationis spiritualis impedimento sæpe per errorem matrimonia contra jus fieri, quæ nec sine peccato stabant,

nec sine offensione dirimebantur, statuerunt, cognationem spiritualem tantum comprehendere suscipientem, & baptizatum, hujusque patrem ac matrem, itemque baptizantem et baptizatum, atque hujus patrem ac matrem, præterea neminem. Quod jus etiam obtinet in Confirmatione (4).

(1) Solum Baptismum memorat Justinianus *in Leg.* 6 *Cod. de Nuptiis*, Concil. Trullanum *can.* 5, apud Labbæum *t.* 7 *col.* 1371 *edit. Venet.*, Nicolaus I. *in can. I. c.* 30 *qu.* 5. Verum Confirmatione contractam cognationem ponit Concil. Compendiense an. 757 *can.* 12 apud eumdem Labbæum *t.* 8 *col.* 452, non *Vermeriense*, seu *apud Vermerias*, uti habet Gratianus *can.* 2 *cap.* 30 *qu.* 1, qui quidem Compendiensis Concilii canon extat etiam in Capitularibus Caroli M. & Ludovici Pii *l.* 5 *c.* 7, apud Balutium *t.* 1 *col.* 553 *ed. Venet.* 1772. Diserte autem Bonifac. VIII *in c. ult. de Cognat. spirit. in* 6, hoc impedimentum memorat. Interim ex iis, quæ mox collegimus, monumentis intelligimus, antiquissimum esse, & multo ante quam in Decretalibus describeretur, ab Ecclesia agnitum, ac probatum spiritualis cognationis impedimentum. Quod etiam ostendit Gregorius II *Decret.* 4, apud Pithœum *loco mox indicato.*

(2) S. August. *ep.* 98 *ad Bonifac. t.* 2 *col.* 266 *n.* 6 *ed. Venet.* 1729.

(3) Consule Gratianum *caus.* 30 *quæst.* 3 & 4.

(4) Concilium Tridentinum *Sess.* 24 *cap. de Reform. matrim.*

§. 138. Est & alia nuptiarum prohibitio inducta ex maris & fœminæ conjunctione, per quam duæ cognationes copulantur, & inde affinitas oritur (1). Leges civiles tantum ex maritali, canones etiam ex vetita conjunctione affinitatem repetunt (2). Quod affines ab affinibus non generantur, nulli proprie gradus inter eos sunt (3). Verum exemplo cognationis etiam affinitatis gradus recepti sunt, & ideo quo gradu quis est cognatus viro, eodem est affinis uxori, & contra (4). Affinitas orta ex nuptiis matrimonium impedit eo modo, quo cognatio; perpetuo scilicet in linea recta ascendentium & descendentium, in linea transversa usque ad quartum gradum (5): orta vero ex vetita corporum commixtione tantum primum, atque alterum gradum comprehendit (6). Contrahit autem affinitatem sola uxor cum viri consanguineis, & solus vir cum consanguineis uxoris; verum nulla inter utriusque consanguineos affinitas intercedit (7).

(1) Affinitatis impedimentum ecclesiastica lege constitutum initio fere sæculi IV habet in Concilio Neocæsariensi *Can.* 2, apud

cit. Labbæum *t.* 1 *col.* 1511. Huius quoque impedimenti diserta mentio est *in can.* 61. Concilii Eliberitani, quod habitum est an. 305, apud Labbæum *t.* 1 *col.* 999. Itaque vehementer errant, qui huius impedimenti originem repetunt a Iure Civili, nimirum *a L.* 2 *Cod. Theodos. de Incest. nupt.*, apud Gothofredum *t.* 1 *p.* 337, quæ quidem lex lata est an. 355.

(2) *Can.* 10 *c.* 35 *qu.* 2 *Cap.* 8 & 10 *de eo qui cogn. consang. uxor.*

(3) Consule Cujacium *ad tit. de Consang. & Affin. opp. t.* 6 *col.* 1084 *edit. cit.*

(4) *Leg.* 10 *ff. de Grad. & affin.*

(5) *Cap.* 1 *de Consang. & affinit.*

(6) Conc. Trident. *Sess.* 24 *c.* 4 *de Reform. matrim.*

(7) *Cap.* 5 *eod.* Jus civile vetat etiam conciliari nuptias inter vitricum, & uxorem privigni *Leg.* 15 *ff. de Rit. Nuptiar.*, verum huic legi derogatum est a Jure Canonico *in Cap.* 8 *de Consanguin. & affinit.*, uti ostendit Bened. XIV *de Syn. diaces. l.* 9 *c.* 13. Confer etiam Cujacium *in tit. de Consang. & affinit. opp. t.* 6 *col.* 1805 *ed. Mutin. seu Venet.* 1778.

§. 139. Tertium particulare impedimentum est publica honestas, hoc est reverentia certis personis debita, quæ facit, ut si quis cum aliqua matrimonium ratum, non consummatum, aut etiam sponsalia contraxit, quæ certa ac pura, hoc est sine conditione, & valida sint (1), cum consanguineis uxoris usque ad quartum gradum, cum consanguineis sponsæ usque ad gradum primum, matrimonio jungi vetetur, ac si jungatur, nihil agat (2).

(1) Etiam sponsalia irrita, modo non deesset consensus, publicæ honestatis impedimentum parere Bonifacius VIII constituit in *Cap. un. de Sponsal. in* 6. Verum Concil. Trident. *Sess.* 24 *de Reform. matrim. cap.* 3, sustulit impedimentum honestatis ex sponsalibus quavis ratione nullis; quam Tridentinam legem tantum ad sponsalia de futuro pertinere, declaravit S. Pius *in Constit. ad Roman.* 85 *in Bullar. Rom. ult. t.* 4 *par.* 3 *p.* 18.

(2) Publicæ honestatis impedimentum tamquam recens inventum Hæretici reprehendunt, atque eorum e numero Henricus Brouvverus *de Jure connub. l.* 2 *c.* 14 plura de hoc impedimento, præter verum atque honestum, dicit, atque illud primum a Bonifacio VIII excogitatum putat. Verum multo ante Bonifacium huius impedimenti diserta mentio est *in can.* 14 & 15 *c.* 27 *qu.* 2, quin etiam IV sæculo Siricius *ep.* 1 *ad Himer. cap.* 4, apud Coustantium *col.* 628, vetat generatim, ne quis alterius sponsam uxorem accipiat: ac plane falsum est, sciuti Jueninius observat *de Sacram. diss.* 10 *qu.* 7 *c.* 9, decretum, quod ex Benedicto Pontifice Brouvvetus recitat. Quin impedimenti publicæ honestatis vetus origo est, non obscure expressa in Jure civili, uti late ostendit Alexius Symmachus Mazochius *Diatrib.* 1 *in Can. Illiberit.* 54 *n.* 15 & *Not.* 6 *p.* 235 *et seq. edit. Romæ* 1766. Et sane laudat vir doctus *Leg.* 12 §. 1, *Leg.* 14 § 4, *Leg.* 40 *ff. de Rit. nupt. et* §. 9 *Instit. de Nupt.*, additque præterea Alexii Comneni constitu-

tiones 3 & 4, apud Gothofredum *in Corp. jur. civ.*, quibus in locis de publica honestate agitur disertissime. Itaque hoc impedimentum in remotissima Ecclesiæ antiquitate fixas habet radices; imo nunc etiam magna ex parte mitigatum est, cum antea quartum gradum comprehenderet, nunc a Synodo Tridentina coercitum sit intra primum gradum, si ex sponsalibus; intra quartum, si ex matrimonio rato procedat; tantum abest, ut conqueri Brouvverus, aliique hæretici possint, inventum hoc impedimentum fuisse ambitu et cupiditate Summ. Pontif., ut suam latius jurisdictionem, potestatemque explicarent.

§. 140. Sequitur impedimentum criminis, quod duplex est: adulterium, & homicidium. Adulteram nubere adultero vetat Jus Civile Romanorum (1); quod quidem jus initio etiam Ecclesiæ fuisse videtur (2). Sed nunc adulterium tantum matrimonium dirimit, si adulter & adultera, vel eorum alter in innocentis uxoris, vel mariti mortem conspiraverint, ut nuptias inter se conciliarent, vel vivo adhuc alterius conjuge, patratum sit adulterium, ac simul mutuo data futuri matrimonii fides, cum alter alterius nuptias non ignorat (3). Homicidio quoque dirimitur matrimonium; nam si quis alterius conjugem interfecerit, nuptias inire non potest cum altero conjuge, qui superstes est, modo & ipse in hanc mortem conspiraverit (4).

(1) *Leg.* 11 §. 11, *et Leg.* 40 *ff. ad Leg. Jul. de Adult.*, *Novel.* 234 *cap.* 7 *col.* 9 *tit.* 9.

(2) *Can.* 1 *cap.* 31 *qu.* 1, qui canon a Gratiano tribuitur S. Leoni M., sed revera desumptus est ex Conc. Triburiensi *an.* 895 *can.* 51, apud Labbæum *t.* 11 *Concil. col.* 655. Idemque habet Conc. Altheimense apud eumdem Gratianum *can.* 3 *ibid.* Canon autem 2 *eod. c. et qu.* qui excerptus est ex S. Augustino *de Nupt. et concupiscen. c. opp.* 10 *t.* 13 *col.* 555 *edit. Maurin. Venet.* 1768, longe aliam, ac interpretum vulgus putat, habere significationem, ostendit Sebastianus Berardus *Gratiani canones etc. par.* 3 *c.* 19 *p.* 310 *edit. Venet.* 1783. Porro solum adulterium initio irritum fecisse videtur matrimonium; sed Gratianus antiquos canones arctavit iis conditionibus, quas descripsit post *cit. can.* 3, si adulter *nihil in mortem viri machinatus fuerit, vel si vivente viro fidem adultera non dedit, se sumpturum eam sibi in conjugem, si viro ejus superviveret.* Jus idem hoc constitutum est in *c.* 6 *et pen. de Eo qui dux. in matrimon. quam polluit per adult.* Conditiones illas a Gratiano descriptas minime necessarias habuisse videtur Alexander III *in c.* 1 *eod.*, uti intelligitur ex eo, quod utitur verbo *maxime*, sed eas ut necessarias agnovit Innoc. III *in d. c.* 6. Quare simplex adulterium sine conspiratione in conjugis necem, aut sine data matrimonii fide dirimens impedimentum non inducit. Confer Bened. XIV *in Constit. Redditæ* 113 *t.* 1 *ejus Bullar.* §. 15 *et seq. pag.* 279 *edit. Romæ seu Venet.* 1754.

(3) *Cap.* 1 *et* 7. *De eo qui dux. in matrim. quam polluit per adulter.*
(4) *Cap.* 1 *de Convers. infidel.*

§. 141. Cultus diparitas matrimonio jungi vetat baptizatos, & non baptizatos. A primis Ecclesiæ sæculis semper interdictæ fuerunt Christianorum nuptiæ cum Judæis & infidelibus, quoniam eas contrahere idem videbatur, *ac prostituere membra Christi cum gentilibus* (1). Verum Christiani, qui tales nuptias conciliabant, tantum violatæ disciplinæ rei erant, pœnisque subjiciebantur: at nulla Ecclesiæ lex erat, quæ illas infirmaret. Quin talium nuptiarum occurrunt exempla celeberrima, qualia sunt S. Monicæ & S. Clotildis, quarum altera Patricium, altera Clodovæum Francorum Regem, utrumque ethnicum virum habuit. Postremo consuetudine, ut videtur, inductum, ac lege ecclesiastica sancitum est, ut fidelium conjugia cum infidelibus irrita habeantur (2). Matrimonia Catholicorum cum Hæreticis improbat Ecclesia, sed ea tamen consistunt; quin etiam interdum a Sede Apostolica ex justa causa, certisque adjectis legibus permittuntur (3).

(1) S. Cyprianus *de Lapr. p.* 88 *edit. Amstelod.* 1700. Vide etiam Concil. Eliberitanum *can.* 15, 16, 17 *col.* 252 *t.* 1, Chalcedonense *can.* 14 *col.* 607, Agathense *can.* 67 *col.* 1005 *t. collect.* Harduini; & Gratianum *tot. c.* 28 *quæst.* 1. Neque cum infidelibus solum, sed etiam cum hæreticis Catholicorum matrimonia damnat Ambrosius *in can.* 15 *c.* 28 *qu.* 1, Synodus Agathensis *in can.* 16 *loc. cit.* misceri vetat connubia cum hæreticis: *nisi profiteantur, Christianos esse futuros & catholicos.* Jus Græcorum in iis matrimoniis constitutum explicat Synodus Trullana *can.* 72, quem in locum vide Balsamonem & Zonaram apud Beveregium *Pandect. can. t.* 1 *p.* 241 *seq. ed. Oxon.* 1672.

(2) In sacris literis nihil est, ex quo necessario inferri debeat, jure divino, ac præcepto positivo vetita esse fidelium cum infidelibus matrimonia; secluso subversionis periculo, quilibet omni jure hujusmodi conjugium inire prohibetur. S. Augustinus *l. de Fid. & oper.*, *c.* 19 *opp. t.* 11 *col.* 550 *ed. Maurin. Ven.* 1767. S. Cyprianus inter malos Christianorum mores recensere testatur *jungere cum infidelibus vinculum matrimonii*, quod nihil aliud esse asserebat, *quam prostituere gentilibus membra Christi*; *quæ nostris temporibus*, pergit ipse Augustinus, *jam non putantur esse peccata, quoniam revera in novo testamento nihil inde præceptum est; & ideo aut licere creditum est, aut velut dubium derelictum.* Quod etiam confirmat *de Conjug. adulterin. lib.* 1 *c.* 25 *t.* 8 *col.* 1746: *Non enim*, inquit, *tempore testamenti revelati novi, in Evangelio, vel ullis Apostolicis literis sine ambiguitate declaratum esse recolo,*

utrum Dominus prohibuerit fideles cum infidelibus jungi. Itaque hoc impedimentum ex vetusta consuetudine, ac lege Ecclesiæ videtur repetendum. Consule Tournelyum *Prælect. theol. de Sacram. matrim. qu. 2 art. 2*, & Juenínium *de Sacram. matrim. diss.* 10 *qu. 7 c. 6 art. 2.*

(3) Late ea de re agit Bened. XIV *in Const. Matrimonia* 34 *t. 1 ejus Bullar. p.* 53, & *in Constit. Magnæ* 51 *t. 2 p.* 247 *ed. Rom. seu Ven.* 1754, ubi etiam antiquiores Sum. Pont. constitutiones indicantur.

§. 142. Caput alterum impedimentorum, uti supra diximus, error est. Non omnis error, qui in nuptiarum contractum incidit, eas irritas facit, sed ille, qui *personæ* dicitur, cum videlicet is, cum quo contrahitur, alius revera est ab eo, qui creditur (1). Quo naturali rationi consentaneum est cum in id, quod ignorat, consentire nemo possit. Error, qui dicitur *fortunæ* aut *qualitatis*, nihil officit, cum non pertineat ad vim intimam, sive ad substantiam contractus (2); nisi error qualitatis in personam redundet (3). Itaque valent nuptiæ, cum quis uxorem accepit inopem, ignobilem & inelegantem, quam divitem, nobilem, elegantem putabat.

(1) *Tot. caus.* 28 *qu.* 1.
(2) *Cap.* 26 *de Sponsal.* & *Matrim.*, *Leg. ff. de Contrah. empt.*
(3) Confer S. Thom. *in 4 sentent. dist.* 29 & 30 *quæst.* 1 *art.* 2 *ad* 3.

§. 143. Sed & ignorata quoque servilis conditio nuptiis impedimento est; & ideo non valet matrimonium ab homine libero contractum cum ancilla, quæ libera habebatur (1). Civiles leges nullas servorum nuptias, sed tantum contubernia agnoverunt (2); & canones initio desiderasse videntur consensum dominorum, ut nuptiæ illæ ratæ firmæ haberentur (3). Sed nunc valent matrimonia servorum, invitis dominis contracta (4); & etiam valet matrimonium liberi hominis cum ancilla, modo ipse ejus servitutem non ignoraverit (5).

(1) *Cap. ult. de Conjug. servor.*
(2) *Leg.* 3 *C. de incest.* & *inutil. nupt.* Consule Harpprechtum, & ceteros interpretes *in tit. institut. de Nupt.*
(3) *Can.* 8 *cap.* 29 *qu.* 2.
(4) *Cap.* 1 *de conjug. servor.*
(5) *Can.* 2, 4 & *seq. c.* 29 *qu.* 2 *c.* 2 *de Conjug. serv.* Van-Espenius, cujus mira in fingendis epochis confidentia est cum pari rerum

ignoratione conjuncta, *Jus eccles. par.* 2 *tit.* 13 *c.* 3 *n.* 9, affirmare non dubitat, Gratianum nixum falso Decreto Julii Pontificis in *can.* 1 *c.* 20 *qu.* 2, primum adhibuisse distinctionem *inter scienter, & ignoranter cum personis servilis conditionis contrahentes*, eam accepisse Summos Pontifices, cum ea de re Decretales ediderunt, atque ita inductum fuisse hoc impedimentum *restrictum ad causam, quo circa conditionem servilem error intervenisse probatur:* Sed ut paucis me expediam, atque hominis errorem patefaciam, dabo Concilia duo, quæ multo antiquiora Gratiano sunt, scilicet Vermeriense, quod an. 752, & Compendiense, quod an. 757 habitum est. Duobus his Conciliis proponitur disertissime ea distinctio, quam Van-Espenius a Gratiano excogitatam putat. En Vermeriensis Concilii verba *can.* 13, apud Labbæum *t.* 8 *Concil. col.* 405. *Qui scit uxorem suam ancillam esse, & accipit eam voluntarie, semper postea permaneat cum ea.* Clariora sunt etiam Compediensis Concilii verba *Can.* 5 *col.* 451 *ibid. Si Francus homo accepit mulierem, & sperat quod ingenua sit, & postea invenit, quod non est ingenua, dimittat eam, si vult, & accipiat aliam. Similiter si fœmina ingenua, & sciebat tunc quod servus erat, habeat interim quo vivit. Una lex est viris & fœminis.* Habes hic disertissime propositum, explicatumque discrimen *inter scienter, & ignoranter cum personis servilis conditionis contrahentes.* Eadem jurisprudentia est in Capitular. Reg. Francorum *l.* 5 *c.* 20 *t.* 1 *col.* 554 *edit. Balutii Venet.* 1772, eadem apud Burchardum *l.* 9 *c.* 27 & eadem apud Ivonem *par.* 8 *c.* 52 & 65. Vides igitur Van-Espenii errorem; sed & aliis similibus, atque gravioribus refertum est indigestum illud opus, quod equidem non intelligo, quomodo a quibusdam tantopere laudari possit.

§. 144. Postremum caput impedimentorum pertinet ad formam atque rationem, qua nuptiæ conciliantur. Principio nullum est matrimonium; quod vi adhibita, illatoque metu contractum fuit; cum omnem consensus libertatem postulet nuptialis consociatio, quæ semel rite inita amplius dissolvi non potest. Verum ut vis, indeque ortus metus irritum matrimonium faciat, debet esse gravis, & quo vir fortis & constans afficiatur (1); præterea ab homine injuste illatus esse debet, quia si quem Judex metu pœnarum cogat nubere puellæ, cui stuprum intulit, justus hic metus est a legis imperio procedens, & ideo nuptiæ consistunt (2). Est autem Judicis metum expendere, gravis ne sit, an levis & inanis (3); ac sæpe novo, liberoque consensu convalescit matrimonium, quod irritum metus fecerat (4).

(1) *Cap.* 6, 15 *et* 28 *de Sponsal.*, *Cap* 2 *de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

(2) *Cap.* 1 *de Adulter. et stupr.*, *C.* 10 *de Sponsal. et matrim.*

(3) Consule Fagnanum *in c. Consultation. de sponsal. n.* 12.
(4) *C.* 21 *de Sponsal. et matrim.* Vide Fagnanum *in c. Is qui* 30 *de Sponsal. n.* 44, ubi habes ea de re editam a S. Pio V declarationem.

§. 145. Eadem est causa raptus, qui vetat consistere matrimonium, quod inter raptorem, & raptam contractum fuit. Mulier enim per vim abducta, ac raptoris imperio, aspectuque truci perterrita, non videtur sponte in nuptias consentire. Atque antiquis quidem legibus numquam ipsa raptori matrimonio conjungi poterat (1); sed nunc potest, si a raptore separata, atque in loco tuto constituta libere assentiatur, quia procul est metus, qui suum mulieri arbitrum & liberam voluntatem adimebat (2).

(1) *Can.* 11 *c.* 36 *qu.* 2. Vide etiam Codicem Theodosianum *l.* 9 *tit.* 34 *de Raptu virgin. vel viduar.*, *Leg.* 1, *et Leg. unic. Cod. Justinian. eod. tit.*, & Capitularia Regum Franc. *l.* 6 *c.* 69 *t.* 1 *col.* 627 *ed. Ballutii Venet.* 1732. Concilium Chalcedonense *Can.* 27 *t.* 4, *Concil. collect.* Labbai *col.* 1691 *ed. Venet. Eos, qui nomine conjugii mulieres rapiunt, vel opem ferunt, ac consentiunt iis qui rapiunt, si sint quidem clerici, proprio gradu excidere* jubet; *sin autem laici, anathematizari.*
(2) Concil. Trident. *Sess.* 24 *c.* 6 *de Reform. matrim.*, *c.* 7 *de Raptor.* Certum porro est, raptum violenter patratum dirimens impedimentum inducere; sed non ita exploratum omnibus est, num idem impedimentum oriatur etiam ex raptu *seductionis*, ut vocant, cum scilicet mulier dolo, aut illecebris decepta est. Affirmant Tournelyus *Prælect. Theolog. de Sacram. matrim. qu.* 8 *art.* 1, Collectus *Instit. theolog. t.* 9 *tract. de Matrim. c.* 7 §. 2, & alii præsertim ex Gallicis scriptoribus; sed alii tamen negant, & horum opinionem *communiorem* vocat Giraldus *Exposit. Jur. Pontific. par.* 1 *sect.* 840 *p.* 663. Illud animadvertere oportet, raptum, qui patratus est non tantum consentiente, sed etiam postulante, & suadente puella, impedimento non esse, quominus raptor cum ea contrahat matrimonium, sicuti a Sac. Congreg. Concilii responsum fuisse testatur Giraldus *l. c.*, *et par.* 2 *p.* 1231 *et par.* 3 *p.* 999.

§. 146 Turpes & iniquæ conditiones faciunt irritum matrimonium, modo ejus bono adversentur. Ita si quis nubat adjecta lege, ut mulier suum corpus in quæstum conferat, ut partum abigat, ut matrimonium dissolvatur, faciunt hæ conditiones ut nulla vis matrimonii sit (1). Ceteræ conditiones, licet turpes & iniquæ sint, modo cum matrimonii bono non pugnent, haud illud vitiant, sed potius ipsæ vitiantur, ac despiciuntur, quasi adjectæ non fuerint (2).

(1) *Cap. 7 de Condit. apposit.*
(2) *Cap. 1 eod.*

§. 147. Denique irritum est matrimonium non contractum *in facie Ecclesiæ*; quod clandestinum dicitur Hujusmodi matrimonia etiam ante Synod. Tridentin. prohibuit Ecclesia, quæ semper exegit præsentiam Parochi, ac testium, sed ea pridem subjiciebat pœnis, non item infirmabat (1). Conc. Trident. cum adverteret ad damna gravissima, quæ ex his matrimoniis oriebantur, ea irrita declaravit (2); & ideo nunc nuptiæ non valent, nisi coram proprio Parocho, aut alio vel ejus, vel Episcopi mandato Sacerdote, ac duobus, tribusve testibus concilientur (3). Quod non pertinet ad eas regiones, in quibus Trident. Concil. receptum non est; nam ibi adhuc valent clandestina matrimonia, nisi quis tantum ut clam nuberet, eo se contulerit, relicto loco, in quo Tridentina lex obtinebat (4). Quod attinet ad ea matrimonia, quæ temere sunt contracta, omissis tribus denunciationibns (5), ea vetita quidem, & minus honesta, non tamen irrita sunt.

(1) Disputat ea de re accurate & copiose Benedictus XIV *De Synod. Diœces. lib.* 8 *cap.* 12.

(2) Concil. Trident. *Sess.* 24 *de Reform. matrim. c.* 1. Consule Pallavicinium *Histor. Concil. Trid. l.* 22 *c.* 4 *et seq.* 23 *c.* 9, ubi accurate explicatum habes, quam diligenter expensa sint omnia, antequam illud evulgaretur decretum, quo clandestina matrimonia irrita declarata sunt.

(3) Modo autem Parochus præsens sit, atque id, quod agitur, intelligat, matrimonium valet, etiam si casu repertus, aut aliam ob causam vocatus sit. Vide Benedictum XIV *de Synod. Diœces. l.* 13 *c.* 23, ubi & alia multa habes, quæ ad hanc rem pertinent. Confer etiam Schmalzgrueber *Jus eccles. univers. l.* 4 *tit.* 3 §. 5, ubi etiam late ostenditur, qualis, & quomodo Parochus præsens esse debeat. Similiter necesse non est, quod testes expresse sint vocati, ut præsentes matrimonio sint; sed etiam testes casu reperti apti & idonei sunt. Consule Schmalzgrueber *l. c.* §. 5 *num.* 234 *& seq.*

(4) Vide Bened. XIV *l. c. l.* 13 *c.* 4 *n.* 10, ubi habes declarationem ea de re editam a Sac. Congreg. Conc., quam Urbanus VIII confirmavit.

(5) Vetus est lex Ecclesiæ confirmata a Synodo Tridentina *Sess.* 24 *c.* 1 *de Reform. matrim.*, per quam omnium matrimonia, antequam conjungantur, tribus continuis diebus festis in Ecclesia publice inter Missarum solemnia nuncianda sunt, ut ita, si quod forte latet, impedimentum detegatur. Concilium Lateranense *in c.* 3 *de Clandestin. desponsat.* hæc edicta, sive denunciationes repetit ex speciali nonnullorum locorum consuetudine, quam ubi-

que servandam esse constituit. Cujacius *in c.* 27 *de Sponsal.*, *et in c.* 3 *de Clandestin. desponsat. opp. t.* 6 *col.* 1041 *et* 1055 *ed. Maurin.* 1778, præsertim apud Gallos hujusmodi consuetudinem viguisse tradit; sed ea revera & aliis locis obtinebat. Nam illas Papiensi Ecclesia adhibitas testatur Gonzalez *ad c.* 17 *verb. Bannis de Sponsal.*, & in Africa etiam usitatas fuisse, ex Tertulliano monet Bohemerus *ad c.* 3 *n.* 21 *de Clandest. desponsat.* Quinimo primæva Apostolorum institutione eam semper fuisse disciplinam, ut nuptiæ non clam, sed publice in facie Ecclesiæ, coram testibus, & de Episcopi sententia conciliarentur, facile colligitur ex S. Ignatio *Ep. ad Polycarpum*, *n.* 5, apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 2 *p.* 41 *ed. cit.*, & Tertulliano *l.* 2 *ad Uxor. n.* 8, *et de Pudicit. n.* 4 *p.* 171, 557 *ed. Venet.* 1744. Eadem est disciplina *in can.* 2 *c.* 30 *qu.* 5, quem canonem exemplo Burchardi & Ivonis Hormisdæ P. falso Gratianus adscribit; eadem in Capitularibus Regum Francorum *l.* 6 *c.* 133 *et l.* 7 *c.* 179 *t.* 1 *col.* 632 *et* 709 *ed. Ballutii Venet.* 1772; & in canonibus Isaac Episcopi Lingonensis *tit.* 5 *c.* 6, apud Labbæum *t.* 10 *Concil. col.* 46 *ed. Venet.* Quanta vero sit harum denunciationum utilitas, ipsi etiam Protestantes noverunt, qui eas suis legibus pluries confirmarunt, uti ostendunt Menckenius *de Omiss. proclamat. sacerdotal. thes.* 1, & Bohemerus *Jur. Parochial. sect.* 4 *cap.* 3 §. 2.

SECTIO X.

De Impedimentis impedientibus.

148. Antiqua impedimenta impedientia plura numero.
149. Hodie quæ sint?

§. 148. Impedimenta impedientia esse diximus, quæ contractum matrimonium non dirimunt, sed tantum contrahendum impediunt. Sunt igitur cum his impedimentis minus laudabiles, & minus honestæ nuptiæ; irritæ vero non sunt. Magnus olim horum impedimentorum numerus. Nam reus gravioris criminis, & qui publicam agebat pœnitentiam, a nuptiis arcebatur (1); nec puellæ nubere poterat, qui eam ad christianam religionem instituerat, qui patrinus catechismi dicebatur.

(1) *Can.* 5 12 *et seq. c.* 33 *quæst.* 2 *c.* 2 *de Pœnitent. et remiss.*

§. 149. Nunc impedimentis impedientibus irretiti sunt sponsi, qui cum sibi futuras nuptias promiserunt, nequeunt fidem fallere, & cum alio, aliave inire matrimonium; filii familias, qui sine parentum consensu nubere prohibentur (1); obstricti voto simplici castitatis, quale est votum extra sa-

cros ordines, aut extra religiosam professionem emissum; ignorantes elementa christianæ religionis (2); catholici conjungentes nuptias cum hæreticis (3); nubentes denunciationibus, aut extra tempus permissum, hoc est a prima Dominica Adventus usque ad diem Epiphaniæ, & a feria quarta Cinerum usque in octavam Paschatis *inclusive*, ut ajunt; quo toto temporis cursu publicæ ac solemnes nuptiæ interdictæ sunt (4); vetiti a summo Pontifice (5), vel ab Episcopo aut Parocho certas inire nuptias ob latens impedimentum, quod subesse creditur, donec ejus suspicio removeatur (6).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 24 *de Reform. matrim. c.* 1. Qua in re Jus Canonicum abrogat Jus Civile, quod parentum consensum necessarium statuit ad vim matrimonii *Inst. de Nupt. in princ. Leg.* 2, 10, 11 *ff. de Rit. nupt. Leg.* 7, 12, 20 *cod. de Nupt.* Sed obstat locus Pauli JC. *Recept. sentent. l.* 2 *tit.* 19 *n.* 2; qui etiam ex Jure civili valere inquit matrimonia, quæ a filiis familias sine parentum consensu contracta sunt. De hoc Pauli loco multæ sunt doctorum virorum Cujacii, Gothofredi, Vinnii, Grotii interpretationes, quas vide apud Antonium Schultingium *ad eumd. loc. n.* 6 *Jurisprudent. vet. ante-Justinian. t.* 1 *p.* 300 *ed. Lips.* 1737, & Alexium Symmachum Mazochium *in Diss. Muscettulæ de Sponsal. & matrim. dub.* 1 *not.* 5 *p.* 21 *ed. Romæ* 1760. Ecclesia autem, cujus tantum ea in re leges sequi debemus, hæc quidem matrimonia inita a filiis familias contra reverentiam, qua eos prosequi decet parentes suos, semper detestata est, sed ea tamen rata firma habet. Multi putant, Gallos eo jure uti, ut apud ipsos parentum dissensus impedimentum dirimens inducat. At longe alia Gallis plerisque mens est, ex quorum sententia defectus patris consensus secundum mentem Regum Christianissimorum *non attingit contractus substantiam, sed tantum effectus civiles*; uti ex Juenino tradit Mazochius *l. c. not.* 12 *p.* 30. Argumentum hoc late & diligenter pertractavit Franciscus Maria Muscettula peculiari dissertatione *De sponsalibus & matrimoniis, quæ a filiis familias contrahuntur parentibus insciis, vel juste invitis*, quam dissertationem Alexius Symmachus Mazochius doctis, copiosisque notis illustravit.

(2) Consule Rituale Romanum *tit. de Matrim.*, S. Carolum Borromæum *in Concil. Provinc. Mediol. V par.* 3 *act. Eccles. Mediol. par.* 1 *p.* 257, Bened. XIV. *Const. Et si minime* 42 §. 11 *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 63 *ed. Rom seu Venet.* 1754, & *de Synod. diœces. l.* 8 *c.* 14.

(3) Concil. Laodic. *Can.* 10 *t.* 1 *collect.* Harduini *col.* 784 *can.* 16 *c.* 28 *qu.* 1 *c.* 14 *de Hæret. in* 6, Bened. XIV *Const. Matrimonia* 34 §. 3 *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 53 *cit. ed.* Quemadmodum autem, & quibus legibus interdum a Sede Apostolica catholicorum cum hæreticis matrimonia permittantur, late explicat Bened. XIV *cit. const.* 34 & *const. Magnæ nobis* 51 *p.* 247 *t.* 2. Confer etiam eumdem Benedictum XIV *de Synod. Diœces. l.* 6 *c.* 5, 6

& 7, ubi de matrimoniis, quæ inter catholicos, & hæreticos, quæque inter hæreticos contrahuntur, late disseritur.

(4) *Can.* 8 & 11 *c.* 33 *qu.* 4. Concil. Trident. *Sess.* 24 *de Reform. matr. c.* 10. Vide etiam Fulgentium Ferrandum *in Breviar. can. n.* 210, & Crisconium *in Breviar. can. c.* 188, utrumque apud Pithœum *cod. can. Eccles. Roman. p.* 513 & 522. Multiplex autem erat olim hoc tempus, quo publicas ac solemnes nuptias inire non licebat, uti patet *ex can.* 10 *caus. & qu. cit.*, quem canonem Gratianus tribuit Concilio Salegunstadiensi *can.* 3 apud Labbæum *t.* 11 *col.* 1131 *ed. Venet.* Sed nunc a Concilio Tridentino ita, uti diximus, arctatum est. Hoc autem tempore tantum publicas ac solemnes nuptias vetitas, non item vetitum esse matrimonium, quod sine solemnitate conjungitur, omnes plerique sentiunt. Quare non datur soleminis benedictio, neque item celebratur missa *pro sponso & sponsa*, in qua eadem benedictio tribuitur, neque sponsa solemniter in viri domum traducitur, neque demum ceteræ solemnitates peraguntur. Confer Cabassurium *Jur. Canon. theor. & prax. l.* 3 *c.* 20 *n.* 8, & Bened. XIV *Inst. eccles.* 80 *num.* 3 *seq.*

(5) Summus Pontifex, cum matrimonium vetat, etiam clausulas adjungere potest, per quas irritum fiat, si contrahatur, *Cap.* 4 *de Spons. duor.* Episcopi & Parochi interdictum tantum impediens impedimentum inducit, donec in latens malum & impedimentum inquiritur.

(6) *Cap. ult. de Clandestin. desponsat.*, *Cap.* 1 & 3 *de Matrim. contract. contr. interdict. eccles.*

SECTIO XI.

De Divortiis.

150. Quid divortium & repudium?
151. Quomodo solvatur matrimonium consummatum?
152. Quomodo ratum?
153 & 154. Quibus de causis thori separatio fiat?
155 & 156. Quomodo, & quibus solemnitatibus expedienda sit?

§. 150. Matrimonium interdum solvi contingit, idque duobus modis, vel quoad ipsum vinculum, quo conjuges obstricti tenentur, vel tantum quoad thorum, & mutuam habitationem. Jure Romano ipsa vinculi solutio divortium dicitur, & hoc facit potestatem novas ineundi nuptias, cum primæ solvuntur. Differt divortium a repudio, quod hoc & in uxorem, & in sponsam cadit, illud tantum in uxorem; quoniam non recte dicitur sponsa divertere, cum divortium ex eo dicatur, quod in diversas partes eunt, qui discedunt (1). J. Canonico & ipsa vinculi nuptialis solutio, & separatio thori, atque habitationis, quæ fit integro vinculo, divortium appellatur.

(1) *Leg.* 101 *ff. de Verb. significat.* Consule Philippum Vicat, *Vocabular. jur. verb. Divortium.*

§. 151. Nuptiale vinculum difficilius solvitur, si consummatum, facilius, si nondum consummatum matrimonium sit. Consummati matrimonii vinculum solvit mors naturalis conjugis, quo vita functo alias nuptias inire licet (1), & conversio conjugis infidelis; si nimirum alter adhuc infidelis sit, atque ab illo discedat, aut ejus mora injuriam religioni afferat, ac peccandi occasionem præbeat (2). Quid si conjugi, qui Christi fidem amplexus est molestus non sit infidelis, divortium fideli non conceditur, ut nimirum alter alterius salutem procuret. Separato autem conjugio per Christianam Religionem ab altero susceptam, si deinceps etiam infidelis Christianus fiat, antequam alter novas nuptias conciliet, matrimonium redintegratur (3). Verum matrimonii vinculum non solvitur, si duo fideles conjugio juncti sint, atque alter eorum a fide discedat (4).

(1) Apostolus I. *ad Corinth. VII* 39. Non defuerunt hæretici Montanistæ, atque alii, qui contra Ecclesiæ doctrinam secundas nuptias vetitas dixerunt. Confer Jueninium *de Sacram. diss.* 10 *qu.* 4 *c.* 1 *art.* 2.
(2) Apostolus I. *ad Corinth. VII* 13 *& seq.*, *can.* 4 *& seq. c.* 20 *qu.* 1 *c.* 7 *de Divort.* Monendus est autem conjux infidelis, num & ipse Christi Religionem amplecti velit, antequam hoc matrimonium dissolutum habeatur. Consule, qui ea de re copiose disputat, Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 13 *c.* 21 *n.* 2 *& seq.*
(3) *Cap.* 8 *de Divort.*
(4) *Cap.* 7 *eod.*

§. 152. Ratum matrimonium, præter alterius obitum, & infidelis conjugis conversionem, solvitur etiam auctoritate Sum. Pontificis, qui ea tamen uti non solet, nisi causa cognita (1), & Religionis professione. Nam ut conjuges de meliori proposito deliberent, postquam matrimonium contraxerunt, non eo statim uti coguntur, sed habent duos menses; a quo temporis intevallo si eorum alter Religionem ingrediatur, in eaque professionem emittat, ita solvitur matrimonium, ut conjugi relicto suo lubito liceat alias nuptias conciliare (2).

(1) Confer Benedict. XIV *l. c. n.* 4, & vide etiam ipsius *Constitutionem Dei miseratione* 33 §. 15 *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 52 *cit. ed.*

ubi declaratur, quomodo, & quo ritu matrimonium ratum a Sede Apostolica dissolvatur.

(2) *Cap.* 2, 7, 14 *de Convers. conjug.* Concil. Trident. *Sess.* 24 *can.* 6 *de Matrim.* Tridentinum hunc canonem, & Pontificias illas leges, quibus statutum est, matrimonium ratum, non consummatum dirimi per solemnem Religionis professionem, carpere ausus est Petrus Suavis, sive Paulus Sarpius, aut Marcus Antonius de Dominis, quisquis sit auctor historiæ Concilii Tridentini. Sed omnia hujus scriptoris commenta, & sophismata, præter ceteros, solide graviterque refutavit Carolus Blaschus *Diatrib.* 4 *p.* 295 *seq.* Vide etiam Tournelyum *Prælect. theolog. de Sacram. matrim. qu.* 5 *art.* 2.

§. 153. Thori, seu habitationis separatio minorem quoque habet difficultatem; quoniam & mutuo consensu conjugum, & altero invito fieri potest. Mutuo consensu fit, cum uterque conjux castitatem vovet, aut approbatam Religionem profitetur (1). Altero autem invito plures sunt divortii causæ; nimirum si alter conjugum in hæresim, aut in idololatriam prolabatur (2); si ea conjunctio peccatum parere, aut disjunctio emendationem afferre possit (3); si gravem in uxorem sævitiam maritus adhibeat (4); si alter conjugum adulterium, aut infandæ veneris scelus commiserit (5).

(1) *Cap.* 1 & 4 *de Conver. conjug.* Qua in re illud decet animadvertere, non cogi uxorem religiosam professionem emittere, cum in ea ætate est, ut sine suspicione in communi hominum societate versari possit, modo extra religionem castitatem voveat, cogi autem omnino, cum florens ætas facit huic suspicioni locum.

(2) *Cap.* 2, 6, 7 *de Divort.*, *can.* 5 *capitul.* 28 *qu.* 1.

(3) *Cap.* 2 *de Divort.*, *cap.* 3 *de Adulter.*

(4) *Cap.* 8 & 13 *de Restit. spoliat.*, *can.* 6 *c.* 31 *quæst.* 1. Verum si maritus caveat de non vexanda uxore, neque tanta sit ejus sævitia, ut non satis caveri posse videatur, eam ob causam thori separatio non conceditur.

(5) Quin debet maritus uxorem adulteram, nisi pœnitentiam egerit, ab se removere *can.* 4 & 6 *c.* 32 *qu.* 1, sed post actam pœnitentiam eam recipere potest *can.* 7 *eod.*, *c.* 3 *de Adulter.* Vide etiam Hermam Pastorem *l.* 2 *Mandat.* 4, apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 87 *ed. Amstelod.* 1724.

§. 154. Verum propter adulterium separatio non permittitur, si mulier invita fuerit compressa (1); aut vir deceptus, quod aliam mulierem uxorem putaverit (2), vel si uterque conjux ejusdem criminis reus sit (3); vel si vir aut opera, aut hortatu causa adulterii fuerit (4), vel si crimen remiserit uxori, cum qua concubuerit, licet ejus culpam non ignoraret (5).

(1) *Can.* 3 *c.* 32 *qu.* 5.
(2) *Can.* 6 *c.* 34 *qu.* 1 ibique Glossa.
(3) *Cap.* 6 *et* 7 *de Adulter.*
(4) *Cap.* 6 *de Eo qui cognov. consanguin. uxor.*
(5) *Can.* 4 *c.* 32 *qu.* 1.

§. 155. Quæcumque autem fuerit causa, non proprio aribtrio, sed re primum diligenter cognita, & ecclesiastici judicis sententia conjuges separantur (1). Quod faciendum in primis est, cum agitur de vinculo matrimonii, quod non facile, nec temere dirimendum est. Quare ob impedimentum dirimens matrimonium solutum haberi non potest, nisi primum ea de re sedulo quæsierit Judex Ecclesiasticus (2), atque edita sententia solutum declaraverit.

(1) Confer Bened. XIV *de Synod. diœcæs. l.* 9 *c.* 9 *n.* 4
(2) Conc. Trident. *Sess.* 24 *c.* 20 *de Reform.* matrimoniales causas Episcopi judicio commisit, Prælatis inferioribus generatim exclusis. Hinc Benedictus XIV causas matrimoniales eorum, qui subsunt Capitulo Veronensi, non ab ipso Capitulo, sed ab Episcopo Veronensi judicandas esse decrevit *in constit. Regis Pacifici* 59 §. 29 *t.* 4 *Bullarii sui p.* 283 *edit. Rom. seu Venet.* 1758; quemadmodum & similes causas non ab Abbate Cryptæ Ferratæ loci Ordinario, sed ab Episcopo Tusculano cognosci voluit *in constit. Inter multos* 33 §. *Tertium tom.* 2 *p.* 170.

§. 156. Quod judicium certo ritu expediendum est, ne quid in re gravissima inconsiderate ac negligenter fiat. Nimirum in omnibus his controversiis publicus matrimonii Defensor esse debet, sive uterque conjux, sive alter tantum solutionem postulet, eoque citato gerenda sunt omnia, ut judicium valeat. Si Judex ratum firmum habendum esse definiverit matrimonium, neque quis ab ea sententia appellaverit, etiam matrimonii Defensor abstinere se a judicii progressu debet: verumtamen ejus est provocare ad judicem superiorem, cum sententia contra vim matrimonii lata est. Altera sententia si matrimonium similiter irritum declaretur, necesse non est longiori judicio experiri, & tunc eo finito conjuges, qui interim, dum fervebat judicium, novas nuptias inire prohibebantur, ad eas transire libere possunt. Semper tamen integrum est, etiam postquam duabus sententiis infirmatum est matrimonium, redintegrare judicium, quoniam hæ sententiæ vim nunquam accipiunt rei judicatæ (1).

(1) Cuncta hæc, quæ pertinent ad cognoscendas causas matrimoniales, earumque judicia expedienda, accurate lateque explican-

tur a Bened. XIV *in Constit. Dei miseratione* 23 *t.* 1 *ejus Bullar. par.* 49 *edit. Romæ seu Venet.* 1758, quam constitutionem ipse Benedictus memorat *in Constit. Si datum* 47 *t.* 2 *Bullarii p.* 256, *et in Constit. Et si matrimoniales* 51 *t.* 4 *p.* 213.

TITULUS III.

De Indulgentiis et Remissionibus.

1. Indulgentiarum fons, & effectus.
2. Indulgentiæ plenariæ vel partiales.
3. Earum concedendarum potestas penes Ecclesiam.
4. Variæ earum species.
5. Indulgentiæ pro vivis & defunctis.

§. 1. Habet Ecclesia thesaurum inexhaustum conflatum ex infinitis Christi meritis, Sanctorumque satisfactionibus (1), unde depromit Indulgentias, quibus remittit pœnas temporales, quas pœnitentes subire & quibus sua scelera expiare debent. Sacramentalis absolutio veniam peccati tribuit, indulgentiæ reum criminis liberant a pœnis temporalibus, in quas æternæ vi sacramenti commutantur (2). Utraque potestas a Christo data Ecclesiæ est (3), et ea usus Apostolus veniam peccati dedit; et pœna solvit Corinthium, quem pridem ab Ecclesia ejecerat (4).

(1) *Extravag:* 2 *de Pœnitent. de remission. int. Communes.* Vide etiam Bened. XIV *in Const. Peregrinantes* 17 §. 4 *t.* 3 *ejus Bull p.*75.

(2) Non desunt Theologi, qui per indulgentias tolli posse peccata venialia, etiam quoad culpam, existimant, sed hæc valde dubia sententia est, neque sanæ theologiæ rationibus convenit, quod ostendunt Passerinus *de Indulgent. qu.* 7 *n.* 82, Theodorus a Spiritu S. *eod. tract. t.* 1 *c.* 5 §. 1. Hinc si quæ occurrunt indulgentiarum formulæ, quibus qui *a culpa et a pœna* liberati dicitur, eæ vel falsæ haberi debent, uti monet Benedictus XIV *de Synod. diœces. l.* 13 *c.* 18 *n.* 7, vel tribuendæ sunt eleemosynariis quæstoribus, quos increpat Clemens V *in Clem.* 2 *de Pœnitent. et remiss.* Si quæ autem reperiuntur indulgentiæ, in quibus ex. gr. quarta, aut septima pars venialium peccatorum remittitur, qualis est indulgentia data ab Urbano III, apud Du-Cangium *Glossar. med. et infim. Latinit. verb. Indulgentia*, eæ referendæ sunt ad remissionem pœnæ temporalis, & huc illa spectat Urbani indulgentia, uti patet ex eius verbis, quæ describit Lucas Dacherius *tom.* 3 *Spicilegii p.* 3 *ed. Paris. cit.*

(3) Concil. Trident. *Sess.* 25 *in Decret. de Indulg.* Confer Theologos, atque inter ceteros, Jueninlum *de Sacram. Diss.* 13 *qu.* 1, qui de vi Indulgentiarum, deque earum concedendarum a Christo Ecclesiæ data potestate, contra Lutherum, Zuinglium, Calvinum, ceterosque hæreticos copiose disputat; & consule Amortum *Histor. Indulgentiar.*, & Theodorum a Spiritu S. *de Indulg.*,

qui latissime de indulgentiis agunt. Videndæ præterea sunt *les Conferences de Lucon. t.* 7, ubi multa & egregia de indulgentiis occurrunt, & hic porro tractatus nuper in Italicum sermonem conversus descriptus est in Diario Ecclesiastico Romano, *Supplemento dell' anno* 1790 *per i mesi di Marzo, Aprile, Maggio e Giugno.*

(4) Apostolus II *ad Corinth.* 2, quem in Pauli locum vide Chrysostomum *Hom.* 4 *in* 2 *ad Corinth. opp. t.* 10 *p.* 454 *ed. Paris. indic.*, Ambrosium, Anselmum, Thomam, aliosque apud Cornelium a Lapide *in Paul. Ep.* 2 *ad Corinth. c.* 2, qui cuncti illum de indulgentia plenaria interpretantur. Præclarum illud indulgentiæ exemplum reliquit Joannes Apostolus, qui juvenem latronem & homicidam Ecclesiæ restituit, ut narrat Eusebius *Histor. Eccles. l.* 3 *c.* 23 *p.* 99 *ed. Taurin.* 1746. Confer etiam Jueninium *l. cit. c.* 2, qui illum Pauli locum diligenter expendit.

§. 2. Indulgentia vel integram relaxat pœnam, vel ejus partem, & ideo vel plenaria, vel partialis est. Jus concedendi indulgentias a Christo datum est Apostolis eorumque successoribus, quibus potestas ligandi & solvendi, in qua illud continetur, concessa est. Sed quoniam Episcoporum potestas subest Rom. Pontif., qui illius exercendæ modum constituit (1), jure suo Pontifices Max., pro suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita; sibi plenarias indulgentias reservarunt, ac tantum partiales Episcopis permiserunt (2). Quare unus Rom. Pontifex plenarias indulgentias tribuit, Episcopi tantum partiales; & vero ab ipsis in Ecclesiæ dedicatione unius anni, in ceteris vero temporibus quadraginta dierum indulgentia tribuitur (3). Jure extraordinario & delegato etiam Presbyteri, imo & inferiores clerici indulgentias clargiuntur; quin etiam interdum Sum. Pontif. Vicariis Apostolicis plenarias indulgentias permittit (4).

(1) Confer quæ scripsi *in Prolegomenis c.* 2 §. 20 *p.* 19, & confer, quem eo loco laudavi, Petrum Ballerinium. Atque huc etiam redeunt ea, quæ supra dixi de Summi Pontificis potestate in Ecclesia universa; deque jure, quod habet, arctandi Episcopalem jurisdictionem. Ex his autem & ceteris harum Institutionum locis satis patere arbitror, quid ego revera sentiam de Primatu Summi Pontificis, deque ejus in tota Ecclesia potestate. Sed Scriptores Annalium Ecclesiasticorum Florentiæ primum me immerito reprehendunt, quod nimis late hujus Primatus jura explicaverim; deinde aliam mihi sententiam adscribunt, meque immerito similiter laudant, quasi harum Institutionum *l.* 1 *tit.* 3 *sect.* 1 *prim. ed.*, Primatus jura arctare voluerim. Præsertim vero appellant §. 14 *not.* 6 *ejusd. ed.*, ubi egi de judiciaria Summi Pontif. potestate, atque ita hunc locum expli-

cant, quasi negarim, etiam omissis mediis judicibus ad Pontificem provocari posse. Sed ego eo loco ne attigi quidem hanc disputationem, quam integram servari lib. III, ubi ostendam, etiam medio Judice prætermisso, recte ad Primatem totius Ecclesiæ provocati. Ordinarius quidem judicii cursus est, ut gradatium appellatio fiat, ac medius judex non negligatur, antequam controversia deferatur ad Summum omnium Rectorem, cujus judicium soli Deo subjicitur; & huc referendus est Innocentius I., cujus ibi descripsi locum. Sed non inde efficitur, quod Summus Pontif. eodem jure, quo arctat Episcoporum jurisdictionem, eaque subtrahit certos subditos, eodem inquam vocare ad se non possit controversias, & ita de iis rebus agere prohibeantur medii Judices, cui Primatis, cui subsunt, imperio parere debent. Agam ea de re copiose *Libro III*, ut annalium Scriptores intelligant, mihi de his appellationibus ad Summ. Pontificem interponendis fixam esse certamque sententiam. Primatus autem jura, ut pluribus ostendi harum Institutionum locis, patere confirmo quam latissime, & prorsus assentior Bellarminio, Baronio, Mamachio Ballerinio, ceterisque similibus doctissimis viris, quorum pluries, opera laudavi.

(2) Concilium Lateranense *can.* 62, qui canon descriptus est in corpore Juris canonici *c.* 14 *de Pœnitent. & remiss.*, Martinus V in Bulla quæ incipit *Inter cunctas*, quæque approbante Constantiensi Concilio edita est contra errores Wiclefii & Joannis Hussi, extatque *t.* 16 *concil. col.* 751, *coll. Labb. ed. Venet.* Consule Bellarminium *de Indulgent. l.* 1 *c.* 11 *controv. t.* 2 *opp. p.* 684 *ed. Ven.* 1721, & Bened. XIV *de Synod. Dioeces. l.* 2 *c.* 9 *n.* 7. Multa etiam, atque præclara de Indulgentiis, deque Summi Pontif. in iis concedendis potestate habet Mamachius *Contra Auctorum opusc. Quid est Papa? Ep.* 5 §. 6 *t.* 2 *p.* 48 *& seq.*, & doctissimus Cardinalis Gerdilius *Confutazione di due libelli contro il Breve Super soliditate d.* 1 *p.* 87 *& seq.* (3) *Cap.* 14 *de Pœnit. & remiss.*, *cap.* 3 *eod. in* 6.

(4) Bened. XIV *Const. Apostolicum* 16 §. 23 *p.* 66 *t.* 4 *Bullarii indic. ed.* Ita etiam Cardinalibus de latere Legatis qui jussu Summi Pontif. anno Jubilæi aperiunt, clauduntque portas sanctas, plenariæ indulgentiæ permittuntur. Bened. XIV *Const. Nemo* 22 §. 9 *p.* 146 *& Const.* 25 *p.* 151 *t.* 3 *cit. ed.* Solent quoque Episcopi, uti monet ipse Benedict. XIV *de Synod. diœces. l.* 5 *c.* 1 *n.* 5, saltem cum primam agunt Synodum, plenariam a Summo Pontif. indulgentiam impetrare illis, qui una ex tribus diebus Ecclesiam cathedralem visitaverint. Quod etiam a Sede Apostolica concedi solet semel in anno ea die, qua Episcopi jussu generalis communio fit in Ecclesia Cathedrali; cum sacræ, ut vocant, *Missiones* habentur; cum Episcopus prima vice Pontificalia exercet in Ecclesia cathedrali, & in insignioribus diœcesis Ecclesiis ea die, qua prima vice cathedralem Ecclesiam, vel aliquam ex Ecclesiis locorum insignioribus diœcesis visitat, similiter ab eadem Sede Apostolica Episcopis bis in anno facultas tribuendi populo Pontificiam benedictionem cum plenaria indulgentia conceditur

§. 3. Indulgentias ii tantum consequuntur, qui ab omni lethalis peccati labe expiati satisfaciunt universis ope-

ribus, quæ præscripta sunt ab eo, qui illas elargitus est (1). Fuisse semper penes Ecclesiam potestatem concedendi indulgentias certum est, sed usus hujus potestatis, qui totus ab Ecclesiæ judicio pendet, pro rerum, temporum, personarum ratione multiplex, variusque fuit (2). Initio justæ concedendarum indulgentiarum causæ erant libelli martyrum (3), reditus hæreticorum ad Ecclesiam, imminens in Christianos persecutio, ferventius agendæ pœnitentiæ studium (4).

(1) Vide Benedict. XIV *Constit. Accepimus* 6 *t.* 2 *p.* 19 *Bullarii laud. ed.* Proponuntur Indulgentiæ contritis & confessis, sacraque communione refectis; hinc quæsitum est, num actualis confessio, & sacramentalis communio necessaria sit, ut quis indulgentiam consequatur. Ea de re variæ sunt intelligentium hominum opiniones; sed omnem dubitationem sustulit Benedictus XIV *Constit. Inter præteritos* 21 §. 2 *ad* 7 *p.* 99 *& seq. t.* 5 *ejus Bullar.*, qua definitum est, necessariam esse actualem confessionem, & sacramentalem communionem, ut acquiratur indulgentia, quæ pro confessis, & sacra communione refectis concessa est.

(2) Consule Papebrochium *in Responsionib. ad P. Sebastianum a S. Paulo respons. ad artic.* 14 *n.* 22.

(3) Ferventibus persecutionibus confessores, qui carceribus detinebantur, libellos dabant ad Episcopos, quos rogabant, ut lapsis pœnitentiam, vel ejus partem remitterent, pacemque darent. Tertullianus *ad Martyres c.* 1 *p.* 137 *ed. Paris.* 1675, Cyprianus *Ep.* 11, 21, 22, 23 *p.* 24, 33, 34 *ed. Paris.* 1666, & alibi præsertim libro *de Lapsis*. Videndus ea de re Morinus *de Administr. pœnitent. l.* 8 *c.* 26. Magna vis erat eorum libellorum, qui valebant etiam jam sedata persecutione, mortuisque martyribus, ut recte ostendit Albaspinæus *l.* 1 *Observ.* 20 *p.* 52 *ed. cit.*

(4) Integrum erat Episcopis pœnitentibus, quorum maximus erat in agenda pœnitentia fervor, & studium, tempus contrahere, ac *de ipsis aliquid humanius cogitare*, uti loquitur Synodus Nicæna *can.* 12 *col.* 330 *t.* 1, idemque habet Synodus Ancyrana *can.* 1 *et* 5 *eod. t.* 1 *col.* 271, 272 *collect.* Harduini.

§. 4. Labentibus annis invaluit redemptio pœnitentiarum eleemosynis, quæ aut in pauperum subsidium, aut in ædificandas, reparandasve ecclesias convertebantur; tum etiam data indulgentia per Missarum sacrificia, aliaque suffragia, vel sacras peregrinationes, aut pia opera, quæ ab Ecclesiarum Prælatis imponebantur (1). Sæculo XI potissimum in Ecclesiæ dedicatione Indulgentiæ concedebantur (2), eademque ætate tributæ sunt illis, qui captis armis contra infideles Hierosolymitanum iter susciperent (3).

Denique Bonifac. VIII plenam indulgentiam attribuit iis, qui certis vicibus Apostolorum ecclesias visitarent (4) quae est indulgentia Jubilaei (5), centesimo quoque anno initio constituta; deinceps vero a Clemente VI vocata ad annos quinquaginta, ab Urbano VI, ad annos tres, ac triginta, a Paulo II ad annos vigintiquinque.

(1) Hujusmodi pœnarum redemptiones memorat Concilium Triburiense an. 895. *Can.* 56 *col.* 455 *t.* 6 *col.* Harduini, Ratherius Veronensis *Orat. synodic. ad Presbyter. n.* 9 *col.* 416 *ed. Veron.* 1765, atque alii bene multi.

(2) Benedictus IX, ut tradit Mabillonius *Praef. in saec. V Benedictin. n.* 109 *p. LV t.* 7 *ed. Ven. cit.*, an. 1040 indulgentiam tribuit omnibus, qui se ad Ecclesiam S. Victoris Massiliensis recenter dicatam contulissent; eamque indulgentiam concessit Alexander II in Cassinensis Ecclesiae dedicatione tum iis, qui tunc praesentes erant, tum reliquis omnibus, qui per octo continuos dies eo convenirent, uti patet *ex Chron. Cassinens. l.* 3 *c.* 31. Similis data venia est an. 1098 ab Urbano II visitantibus Ecclesiam S. Nicolai Andegavensis, quam ipse dicaverat: eodemque modo Calistus II an. 1120 dedicata Maurianensis prope Stampas Ecclesia, uti narrat Duchesnius *Histor. Francor. t.* 4 *p.* 369, annuam peccatorum remissionem in dedicationis anniversario die constituit, quod & consequentes Pontifices praestiterunt.

(3) Alexander II, ut tradit Malaterra *de rebus gestis a Roberto Guiscardo Calabriae Duce aliisque l.* 2 *c.* 33 *in Schotti Hispan. illustr. t.* 3, contra Infideles in Sicilia pugnantibus an. 1063 indulgentiam largitus est, deinde Urbanus II in Concilio Claromontano *an.* 1096 *can.* 2 apud Labbaeum *t.* 10 *Concilior. col.* 507 plenam attribuit veniam omnibus, qui captis armis contra infideles irent ad Terram Sanctam, ut eam recuperarent. Quam indulgentiam omnium, quae plenariae sunt, antiquissimam putat Cardinalis Thomasius *Commentar. de Concess. Indulgent. oper. t.* 7 *p.* 136 *ed. Romae* quam accurate & erudite perficiendam curavit Antonius Vezzosius Collega olim meus in Romana Academia, vir praestans ingenio, doctrina, pietate singulari, mihique dum vixit, amicissimus. Sed alia plenariarum, ut videntur, Indulgentiarum exempla Urbano II antiquiora sunt apud Schelestratum *in Act. Eccles. Orient. t.* 2 *diss.* 1 *c.* 5 *p.* 761 *et seq.*, & Amortum *Histor. Indulg. par.* 1 *sect.* 2 *p.* 46 *ed. Venet. sect.* 4 *p.* 105 *et sect.* 7 *p.* 155. Urbani Indulgentiae similem, quam S. Bernardus *Ep.* 426 *opp. t.* 1 *p.* 319 *ed. Mabillonii Venet.* 1781 *largissimam veniam* appellat, Eugenius III iisdem Crucesignatis impertiit, uti patet ex ipsius Bernardi *Ep.* 363 *p.* 276; quod exemplum & alii Summi Pontifices sequuti sunt.

(4) Centenariam hanc indulgentiam, quae Jubilaei nomine appellatur, primum a Bonifacio VIII institutam fuisse, plerique arbitrantur; verum ejus aetate antiquiorem esse, ostendit Jacobus Cajetanus Diaconus Cardinalis S. Georgii ad velum aureum *in tract. de Centesimo seu Jubilaeo anno in Biblioth. PP. t.* 25 *p.* 936 *ed. Lugdunen.* Omnium accuratissime copiosissimeque de an-

no jubilæi, sive anno Sancto peculiari opere Romæ edito 1775 disserit Cl. Zaccaria.

(5) Hebræi quinquagesimo quoque anno habebant annum Jubilæi *Levit. c.* 25, & hic porro annus in sacris literis appellatur annus *remissionis*, *sanctificationis* & *quietis*. Annus hic aliquo modo imago fuit Jubilæi, quem postea Romani Pontifices instituerunt. De origine hujus vocis Jubilæi late disputat Calmetus in *Levit. loc. cit.*

§. 5. In concedendis indulgentiis adhibenda est moderatio, quoniam effusa liberalitas pœnitentiam enervat. Itaque ante oculos habenda sunt exempla veterum Patrum, qui respectu habito ad dolorem, atque ad lacrimas pœnitentium indulgentias concedebant (1). Quavis vero causa dentur indulgentiæ, non eas certe largitur Ecclesia, ut foveat pœnitentium ignaviam, sed ut nostram imbecillitatem erigat, atque excitet (2). Itaque non desides nos, & ignavos esse oportet, cum vocamur ad cœlestem thesaurum accipiendum : sed omni ope enitendum est, ut dignos pœnitentiæ fructus facientes, Deoque pro nostris criminibus satisfacientes studio obsecundemus Ecclesiæ, quæ omnem nobis opem ferre conatur, ut æternam gloriam consequamur (3).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 25 *in decret. de indulg.*

(2) Concil. Trident. *ad an. Chr.* 1703 *n.* 72 *t.* 17 *p.* 371 *ed. Lucæ*, Pallavicinum *Histor. Concil. Tridentin. l.* 24 *c.* 12 *n.* 6, Bellarminum *de Indulg. l.*1 *t.* 12 §. *Ad tertium opp. t.* 2 *p.* 587 *ed. Venet.*

(3) Consule Juenimium *de Sacram. diss.* 12 *qu.* 5 *c.* 5 *et qu.* 6 *c.* 1 *et* 2, Baronium *ad an.* 1073 *n.* 71 *t.* 17 *p.* 371 *ed. Lucæ*, Pallavicinum Histor. Conc. Trident. *l.* 24 *c.* 12 *n.* 6, & Bened. XIV *Instit. tit. eccles.* 53 §. 11.

§. 6. Prosunt Indulgentiæ tum vivis, tum illis, quos vita defecit, sed his per suffragii, illis vero per absolutionis modum (1). Nunciandæ autem sunt ab Episcopo cum duobus Canonicis, & oblatæ a Fidelium pietate eleemosynæ, nulla prorsus accepta mercede, colligendæ sunt. Quod sanctissime & providentissime sancitum est a Synodo Tridentina (2), ut omnes intelligant, hos cœlestes Ecclesiæ thesauros non ad quæstum, sed ad pietatem exerceri. Ideo sublati sunt eleemosynarum Quæstores, qui suo sæpe abusi munere gravissima Ecclesiæ mala attulerunt.

(1) Confer Bened. XIV *Constit. Apostolica* 19 §. 14 *p.* 87 *t.* 3 *ejus Bullarii*, & confer etiam quæ eodem loco laudatur, Leonis X Constitutionem.

(2) Conc. Trid. *Sess.* 21 *de Reform. c.* 9 *et in decr. de Indul. Sess.* 25.

TITULUS IV.

De Divino Officio.

1. Quid divinum Officium? & diversa eius nomina.
2. Horæ canonicæ.
3. Matutinæ & vespertinæ preces antiquissimæ.
4. Horarum canonicarum distributio.
5. Quando hæc ubique inducta?
6 & 7. Quo tempore Divinum Officium persolvendum sit?
8. Olim etiam laici ad Divinum Officium conveniebant.
9. Qui nunc illud persolvere cogantur.
10. Quomodo persolvendum sit; & quis eius ritus, ac formulas constituit?

§. 1. Certus ille, ac solemnis numerus, ritusque psalmorum, hymnorum, lectionum aliarumque precum Ecclesiæ auctoritate institutus, atque in statas diei horas distributus, ut continenter Deo laudes offeramus, *divinum officium* appellatur. Nam officium significat id, quod ratione habita locorum, temporum, personarum, efficere omnes debent: unde tractum est nomen divini officii, quoniam in eo comprehenditur, quod erga Deum quotidie præstare debemus (1). Dicitur etiam divinum officium *sacra synaxis, & collecta,* hoc est conventus, & congregatio fidelium, qui ad fundendas preces conveniunt, & *cursus ecclesiasticus,* quasi orbem & cursum constituat, quem singulis diebus conficere oportet (2); & *Breviarium,* quasi summa cæremoniarum & precum, quas servare, & quas fundere oportet, ut divinum officium recte persolvatur (3).

(1) Confer Cardinalem Bonam *de Divin. Psalm. c.* 2 §. 1. Antequam vero sæc. XI Breviarium introduceretur, ad recitandas horas canonicas in Ecclesiis Occidentalibus adhibebantur Psalteria, Biblia Sacra, Homiliaria, Passionaria, Antiphonaria, Hymnaria, Collectaria, Martyrologia, de quibus omnibus doctissime accuratissimeque agit V Cl. Franciscus Zaccaria *Biblioth. ritual. lib.* 1 *cap.* 4 *art.* 3 *tom.* 1 *p.* 96.

(2) Ratherius Veronensis *in Orat. synodic. ad Presbyter. n.* 6 *col.* 414 *ed. Veronæ* 1765. Confer etiam Regulam S. Columbani *c.* 7 apud Holstenium *Cod. Regul. t.* 1 *p.* 171 *edit. August. Vindelic.* 1759, & vitam S. Senerici apud Mabillonium *Act. SS. Ordin. S. Benedict. sæc. II p.* 532 *ed. Ven.* 1733.

(3) Breviarium ita appellatum est, nimirum *breve horarium*, seu *precum epitome & compendium*, ut inquit Gavantus *Thesaur. sacr. rit. t.* 2 *par.* 1 *sect.* 2 *c.* 1. Primus autem divinum officium contraxit S. Gregorius VII, qui ab an. 1073 ad an. 1085 Pon-

tificatum obtinuit: & inde verisimile est, divinum officium ita contractum *Breviarium* fuisse appellatum, quo quidem nomine utitur Micrologus *c.* 28 *de Eccl. observ. p.* 481 *t.* 18 *Biblioth. Patr. Lugd.* 1677, qui circa annum 1080 vitæ usura fruebatur. Narrat Radulphus Tangrensis *de Canon. observ. propr.* 22 *p.* 313 *t.* 26 *ejusd. Biblioth. Patr. Lugdun.* summos Pontif., cum olim in Lateranensi palatio commorarentur, Romanum officium in eorum sacello non ita absolutum, ut in aliis Ecclesiis, recitare consuevisse, quod & Pontificii sacelli clerici faciebant, ut negotiis suis vacare possent; additque Radulphus, se *hujus officii ordinarium vidisse Romæ a tempore Innocentii III recollectum. Et istud officium breviatum sequuti sunt Fratres Minores*, inquit ipse Radulphus; *inde est quod Breviaria eorum, & libros intitulant secundum consuetudinem Romanæ Curiæ.* Nimirum cum S. Franciscus eorum institutor præcepisset, ut Divinum officium secundum ordinem Romanæ Ecclesiæ peragerent, rati illi, quod qui in Pontificio sacello servabatur, mos esset Ecclesiæ Romanæ, ac prætérea cum Missionibus Apostolicis destinarentur, contractum Breviarium, quo Pontificium sacellum utebatur, susceperunt. Breviarium porro hoc cum male digestum esset, Haymo Generalis Minister Franciscanorum illud emendandum suscepit, mandante & approbante Gregorio IX, sicut narrat Wadingus *Annal. Minor. t.* 3 *ad an.* 1244. Hoc postea Breviarium ab Haymone emendatum Nicolaus III in omnibus Romæ Ecclesiis recipi, servarique jussit, sicuti Radulphus narrat. Sed Radulphum vel in Fratres Minores male animatum, vel deceptum putat Franciscus Pagius Junior *in Vita Nicolai III n.* 22, propterea quod ex epistola apologetica, quam adversus S. Bernardum scripsit Petrus Abælardus circa ann. 1140, nimirum ante annos fere centum, quam Franciscanus ordo approbaretur, constat, quod ea tempestate omnes Romæ Ecclesiæ contracto illo officio utebantur. Itaque contractum officium Franciscanis tribui posse negat Pagius, & Radulphum tamquam suo Ordini inimicum reprehendit. Sed nulla justa est ejus reprehendendi causa. Nam si ante Franciscanos Romæ Ecclesiæ contracto illo officio utebantur, hoc deinceps ab Haymone emendatum jussu Nicolai III ab omnibus Romæ Ecclesiis receptum est. Vere igitur Radulphus scripsit Breviarium Ecclesiarum Urbis Romæ esse Breviarium Franciscanum, quoniam tale revera est Breviarium ab Haymone Generali Ministro Franciscanorum emendatum, quod Nicolaus III in cunctis Ecclesiis adhiberi voluit. Verum Breviarium hoc ita contractum, seu potius recognitum, & emendatum brevius adhuc redditum est hortatu Clementis VII a Francisco Quignonio Cardinali, qui opus ipsum an. 1536. Paulo III Pontifice Romæ evulgavit. Hujus Breviarii usus per annos circiter quadraginta perseveravit, nimirum a Paulo III usque ad S. Pium V, nunquam tamen præcepta, sed solum permissa fuit ejusdem breviarii recitatio. S. Pius V Quignonii Breviarium abrogavit, novumque confici curavit, quo nunc omnes utimur, & quod deinceps recognitum est etiam Clementis VIII & Urbani VIII auctoritate. Consule Card. Bonam *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 7 §. 7 *t.* 1 *p.* 119 *et seq.* ibique Salam *Not.* 3 *ed. Taurin.* 1747, Meratum *ad Gavant. Thesaur. sacr. rit. t.* 2 *p.* 1 *sect.* 2 *c.* 1, & Zaccariam *Biblioth. ritual. loc. cit.* 4 *tom.* 1 *pag.* 107.

§. 2. Frequens quoque est *horarum canonicarum* nomen, quo divinum officium appellamus. Omnes Christiani, ac præsertim clerici prece & obsecratione humili adversus Deum continenter uti deberent; sed quoniam id neque infirmæ naturæ patiuntur vires, neque negotia, quibus implicamur, sapienter Ecclesia constituit, ut certis saltem horis has preces fundamus, atque ita nunquam intermittamus officium, quod erga Deum præstare debemus. Inde processit nomen *horarum canonicarum*, quoniam in eas divinum officium statis horis persolvitur: pluribus constat officiis, quæ omnia simul conjuncta ecclesiasticum cursum conficiunt. Hæc vero officia ex recepta ecclesiæ disciplina sunt Matutinum cum laudibus, hora prima, tertia, sexta, nona, vespera & completorium (1).

(1) Institutionem hanc certis saltem horis debitas Deo laudes persolvendi ab ipsis Apostolis repetendam esse, atque ad nos perpetua traditione delatam, ostendit Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 4 *c.* 1 §. 1 *et seq. t.* 3 *p.* 1 *et seq. et de Antiq. Monach. rit. l.* 1 *c.* 1 *et seq. t.* 4 *p.* 1 *seq. ed. ind.*, ubi cuncta fere habes, quæ ad hoc argumenti genus pertinent.

§. 3. Verum hæc officia non omnia ejusdem antiquitatis, sed alia vetustiora, alia recentiora sunt. Apud priscos Christanos celebres sunt matutinæ & vespertinæ preces. Nimirum quotidie Christiani ante ortum lucis in Ecclesiam conveniebant, ut preces funderent, laudarentque Deum, qui conventus quod ante lucem haberentur, *cœtus antelucani*, & *vigiliæ*, & *horæ nocturnæ* dicebantur (1). Sed & vespere, cum Sol ad occasum vergeret, in solemnibus conventibus preces fundebantur (2); atque hæc duo tempora, matutinum et vespertinum, quotidie erant præcipua antiqui ministerii tempora.

(1) Tertullianus *ad Uxor. l.* 2 *c.* 4 *p.* 168, *et de Coron. milit. c.* 3 *p.* 162 *edit. Paris.* 1675. Hinc Christiani apud Minucium Felicem *de Idolatr. vanit. in l. Octavius p.* 332 *ed. Paris.* 1605 appellati *latebrosa & lucifuga natio*; & Plinius *ep.* 97 *l.* 10 *ad Trajan. p.* 629 *n.* 7 *edit. Lipsiæ* 1711, ex ore quorumdam apostatarum de Christianis se accepisse scribit, quod *stato die ante lucem convenire soliti sunt*. In his conventibus adhibitam psalmodiam constat, eamque inchoatam a psalmo LXII tradit Auctor *Constit. Apostol. l.* 2 *c.* 59, apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 270 *ind. ed.* Matutinum hoc officium plures psalmos, precesque comprehendebat; sed non illam habebat distinctionem nocturnorum, & laudum, quæ recentiori ætate a Monachis initium habuisse videtur.

Hi tribuerunt officium antelucanum, seu matutinum in tria nocturna atque in laudes. Tria nocturna tribus primis noctis vigiliis seorsim celebrari solebant; quod S. Thomas *in ep.* 1 *ad Corinth. c.* 14 *l.* 6, & Marcellus Francolinus *de Hor. cannonic c.* 6 observarunt. Quin in quibusdam Occidentalium Monachorum regulis expresse sancitum est, ut nocturna seorsim celebrentur, atque ita porro habet regula Columbani *c.* 7, apud Holstenium *Cod. Regul. p.* 171 *t.* 1 *ed. August. Vindelic.* 1759. Laudes etiam distinctum a nocturnis officium constituerunt, uti ostendit Card. Bona *de Divin. psalmod. c.* 5 §. 1. Primus S. Benedictus tria nocturna conjunxisse videtur; saltem ita fert ipsius *regula c.* 11. *p.* 121 apud Holstenium *Cod. Regul. t.* 1 *ed. laud.*, ut uno tempore tria nocturna celebrentur. Longo post tempore in Ecclesia Romana etiam laudes nocturnis conjunctæ unum continuum officium nocte persolvendum constituerunt, uti testatur Hugo a S. Victore *de Offic. eccles. l.* 2 *c.* 2 *vol.* 1589 *in Bibliotb. PP. t.* 10 *ed. Paris.* Rem totam, præter Card. Bonam *de Divin. psalmod.*, explicant Thomassinus *Vet. & nov. eccles. disciplin. par.* 1 *l.* 2 *c.* 71 *& seq.* Martenius *de Antiq. Monachor. rit. l.* 1 *c.* 2 *& seq. t.* 4 *p.* 4 *& seq. edit. Venet.* 1764, & Binghamus *Origin. Eccles. l.* 15 *c.* 9 §. 7 *et seq. p.* 299 *et seq. t.* 5 *edit. Halæ Magdeburg.* 1754.

(2) Matutinas & vespertinas preces omnium apertissime distinguit Auctor *Const. Apostol. l.* 8 *c.* 35 *p.* 421 *laud. edit.*, & Concilium Laodicenum *can.* 18 *t.* 1 *col.* 784 *Collect.* Harduini memorat tum preces vespertinas, tum eas, quæ ad nonam fiunt, & eamdem in utriusque liturgiam servari jubet. Vespertinum officium initium sumebat a psalmo CXL. quem Auctor *Constit. l.* 8 *c.* 35 *p.* 241 vocat τονεπιλυχνιον ψαλμον, *lucernalem psalmum*, quod canebatur eo tempore, quo lumen accendi solebat: & Chrysostomus *Homil. in psalm*, 140 *t.* 5 *n.* 1 *p.* 427 *ed. Paris.* 1724 pluribus explicat, quam apte hic psalmus in vespertino officio adhiberetur. Est apud eumdem Auctorem *Constit. l. cit. c.* 36 *et* 37 *p.* 421 προσφωνησις επιλυχνιος, ευχαριστια επιλυχνις, *precatio, et gratiarum actio lucernalis.* In hoc quoque vespertino officio psalmi, hymni precesque aliæ adhibebantur, atque in matutinis & vespertinis officiis a Christianis *dies in orationibus Dei inchoabantur, dies hymnis Dei claudebantur*, uti loquitur Hilarius *in Psalm.* 64 *n.* 12 *col.* 169 *ed. Paris.* 1693. Quod etiam tradit Hieronymus *ep.* 22 *ad Eustoch. n.* 37 *p.* 119 *t.* 1 *edit. Veronæ* 1734.

§. 4. Accessere deinceps horæ, quæ dicuntur *canonicæ*, eæque ex monachorum instituto repetendæ videntur. Ægypti monachi, qui omnium antiquissimi sunt, et a quibus monasticæ vitæ initia ducuntur, præter vespertinos et antelucanos conventus, nullas canonicas publicarum precum horas videntur habuisse; cum reliquum diei spatium tribuerent labori manuum, cum quo tamen continenter miscebant preces, psalmos, ac meditationem rerum divinarum (1). Non multo post monasteria Mesopotamiæ, ac Palestinæ consuetudinem induxerunt, ut monachi hora tertia, sexta, et nona

publice convenirent, ut preces funderent, psalmosque canerent (2). Sed nondum erat novum aliquod matutinum ministerium, distinctum ab antiquo, quod ante lucem peragebatur. Hoc primum in monasterio Bethleemitico institutum est, ne monachi post laudes usque ad horam tertiam inertes et somniculosi in cellis jacerent, cum eos nulla conventus necessitas ad preces vocabat (3). Denique completorium, quod vocatur, ut distinctum a vespertino, seu lucernali ministerio, instituit S. Benedictus, ut monachi, finitis diei operibus, in unum collecti preces, laudesque complerent, at solemni ritu absolverent (4).

(1) Vide Cassianum *Instit. Cœnob. l.* 3 *c.* 2 *p.* 30 *ed. Francof.* 1722.

(2) Cassianus *loc. cit. l.* 3 *p.* 32 *edit. cit.* Tertullianus *de Jejun. c.* 10 *p.* 549 *ed. Paris.* 1675, & Cypriauus *de Orat. domin. p.* 180 *ed. Amstelod.* 1700, memorant horas tertiam, sextam, nonam; verum non has pras pro publicis ecclesiasticis conventibus constitutas fuisse scribunt. His quidem horis Christiani privatim preces fudisse videntur, deinceps vero illæ a Monachis, ut plerique sentiunt viri docti, publicis conventibus additæ sunt. Vide Josephum Medum *ep.* 66 & Joannem Pearsonium *Prælect.* 2 *in Act. Apostol. n.* 3 *et* 4. Certe antiqui Patres Hieronymus, Basilius, Gregorius Nyssenus, aliique sæculi IV scriptores cum memorant horas canonicas, tantum monachos respiciunt. Chrysostomus *Serm. IV de Anna opp. t.* 4 *p.* 737 *ed. Paris.* 1721 de tribus diei horis pro publicis conventibus constitutis loquitur, verum præter matutinam, & vespertinam, quæ alia fuerit hora, non indicat. Fortasse jam tunc hora nona in Ecclesia Constantinopolitana inducta erat, & eam quidem diserte commendat ipse Chrysostomus *Hom.* 2 *de inscript. act. Apost. op. t.* 3 *n.* 4 *p.* 67 *edit. Paris.* 1721, atque etiam Conc. Laodicenum *can.* 18, Gentiano Herveto interprete apud Labbæum *t.* 1 *col.* 1554 *edit. Venet.* Sed cum de Monachis loquitur Chrysostomus *Hom.* 14 *in* 1 *ad Timoth. opp. t.* 11 *p.* 629 *n.* 3 expresse memorat matutinas, ac vespertinas preces, horamque tertiam, sextam, nonam. Negari tamen nequit, quod in Oriente in quibusdam Ecclesiis jam inde a VI sæculo recepta erat illa pro publicis conventibus horarum distributio, uti constat ex Auctore *Constit. Apostolic. l.* 8 *c.* 34 *p.* 420 *laud. ed.* qui *precationes* fieri jubet *mane*, *&* *tertia hora*, *ac sexta* *&* *nona*, *&* *vespera*, *atque in gallicinio.* Mabillonius *de Curs. Gallican.* §. 5 *n.* 67 *p.* 425 *edit. Paris.* 1685, ex Gregorio Turonensi demonstrat, sextam & nonam horas circa initium sexti sæculi in Galliis fuisse receptas, eademque ferme ætate similem consuetudinem in Hispanias delatam constat ex Isidoro Hispalensi *de Regul. Monach. c.* 6 *p.* 537 *t.* 2 *ed. Matriti* 1778.

(3) Cassianus *loco cit. l.* 3 *c.* 4 *p.* 36 *ed. cit.* Hinc hora prima dicebatur officium matutinum novum, ut distingueretur a matutino officio veteri, quod semper ante lucem celebrabatur.

(4) Completorium, ut distinctum a vespertino ministerio, antiquiori ætate plane ignotum fuisse, contra Bellarminum ostendit

Cardinalis Bona *de Psalm. c.* 11 §. 1 *n.* 3. Ejus origo a S. Benedicto repetenda est, uti patet ex ejus *Reg. cap.* 17 *t.* 1 *p.* 122 *edit. Augustæ Vindelicorum an.* 1759, ac brevis illa lectio quæ hodie completorium antevertit, sine dubio illam repræsentat, quam psalmis præmitti voluit Benedictus *Reg. c.* 42 *p.* 127 *ibid.* Vide Martenium *de Antiq. Monach. rit. l.* 1 *c.* 12 *t.* 4 *p.* 12 *ed. ind.*

§. 5. Singulæ hæ horæ e monasteriis serius ocius ad omnes ecclesias translatæ sunt. Quod factum est opera vel monachorum, qui ad Episcopatum evecti divina officia in suis ecclesiis ad exemplum vitæ monasticæ composuerunt, vel clericorum, qui monachorum instituta, & consuetudines in clericatu amplexi sunt (1). Potissimum vero inducta vita communi, datisque canonicis regulis, quæ ex regulis Monachorum magna ex parte decerptæ sunt, ubique invaluit ea partitio divinorum officiorum, quam primum monachi instituerant. Hodie igitur divinum officium constat his septem partibus, matutino cum laudibus, horis prima, tertia, sexta & nona vesperis, & completorio. Matutinum cum laudibus faciunt officium, quod nocturnum dicitur, quod olim noctu celebraretur (2), uti nunc etiam a quibusdam celebratur; reliquæ horæ diurnum officium constituunt.

(1) Consule Selvagium *Antiquit. Christian. l.* 2 *c.* 9 §. 7 *et seq.*, Martenium *loc. cit. cap.* 1 *et seq.*, & Thomassin. *Vet. et nov. eccles. disciplin. par.* 1 *lib.* 2 *c.* 71 *et seq.*, a quibus omnia, quæ ad divinum officium pertinent, fusius & uberius explicantur.

(2) De antiqua consuetudine divinum officium noctu recitandi multa & præclara habes apud Cl. Cardinalem Garampium *Memorie della B. Chiara di Rimini diss.* 20 *pag.* 315 *et seq.*

§. 6. Omnia hæc officia non solum intra spatium vigintiquatuor horarum, sed etiam suo quæque tempore, atque ordine celebranda sunt. Matutinum officium cum laudibus a clericis sæcularibus (1) mane illucescente crepusculo celebrandum est, prima jam lucis orto sidere, tertia, sexta, nona horis respondentibus (2), vesperæ decima, vel undecima hora diei, complectorium post solis occasum. Sed nunc pro more ecclesiarum matutinum cum laudibus, horæque prima, tertia, sexta & nona eo temporis spatio, quod est inter auroram & meridiem recte persolvuntur, vesperæ circa horam nonam aut decimam, quin in quadragesima circa meridiem, completorium autem statim post vesperas celebratur (3).

(1) Regulares choro addicti nocturnum officium; quod tamen vulgo matutinum vocatur, vel media nocte, vel hora secunda post mediam noctem; id vero, quod re ipsa matutinum est, illucescente aurora persolvunt. Sed in ea re peculiares singulorum regulas spectare oportet.

(2) Tertia hora apud Romanos respondet nostræ horæ nonæ antemeridianæ; sexta horæ duodecimæ, unde verbis, *splendore mane illuminans*, & *ignibus meridiem*; nona tertiæ horæ nostræ pomeridianæ, & ideo non ante, sed post meridiem persolvenda est.

(3) Sunt qui a matutino, & laudibus primam, sunt qui omnes horas sejungunt, sunt qui simul conjungunt omnia officia, quæ ante meridiem persolvuntur. Ea res tota pendet ex moribus, atque ex legibus ecclesiarum.

§. 7. Atque hæc quidem pertinent ad publicam & solemnem divini offici celebrationem. Privata etiam ut statis horis fiat, curandum est, quoniam ea mens est Ecclesiæ, quæ divinum officium in certas horas distribuit, ut in omnibus diei partibus ad Deum animum revocemus, eumque crebro debitis laudibus, & honore prosequamur (1). Ex justa tamen causa, non serbato horarum intervallo, divinum officium rite persolvitur (2); verum curandum est, ut vesperæ, & completorium pomeridianis horis recitentur, excepta quadragesima, in qua fictione canonica vesperæ ante meridiem celebrantur. Sed & matutinum sequentis diei post elapsum dimidium tempus, quod est a meridie ad occasum solis, privatim recitari potest (3).

(1) Consule Card. Bellarminum *de Bon. oper. l.* 1 *c.* 18 *opp. t.* 4 *p.* 550 §. *Sed quidquid sit*, & *seq. edit. Venet.* 1721. Statis autem horis divini officii varia tribuuntur mysteria, quæ tradit Card. Bona *de Divin. psalmod. c.* 2 §. 2 & *seq.* Sed illud in primis constat, quod horæ canonicæ divinis addictæ laudibus mysteria exhibent nostræ redemptionis, & has quidem mysticas rationes enarrat Auctor *Apostolic. Constit. l.* 8 *c.* 34 *p.* 420 *l. c.*

(2) Mittimus ea in re duriores, asperioresque quorumdam opiniones, ac sequimur sententiam, quam & sequitur Benedictus XIV *Inst. eccles.* 24 §. 9, S. Thomæ qui *in quodlibet* 5 *qu.* 14 *art.* 1 habet hæc: *consideranda est intentio ejus qui prævenit tempus in matutinis dicendis, vel in quibuscumque horis canonicis. Si enim hoc facit propter lasciviam, ut scilicet quietius somnolentiæ, et voluptati vacet, non est absque peccato. Si vero hoc faciat propter necessitatem licitarum et honestarum occupationum, puta si clericus, aut magister debet videre lectiones suas de nocte, vel propter aliquid hujusmodi, licite potest sero dicere matutinas, et in aliis horis canonicis tempus prævenire, sicut etiam hoc in solemnibus ecclesiis fit; quia melius est Deo utrumque reddere, scilicet et debitas laudes, et alia honesta officia, quam quod per unum aliud impediatur.*

(3) Adeundus Bened. XIV *Instit. eccles.* 24 §. 10 *et Inst.* 107 *n.* 21.

§. 8. Initio non solum clerici, sed etiam fideles laici ad divinum officium celebrandum quotidie conveniebant, & cum clericis psallebant, & canebant. (1). Verum id veteres Christiani faciebant sponte sua, & incitati studio pietatis, quo fervebant, cum nulla lex esset, quæ laicum occupatum assiduis laboribus ad vitam sustinendam, quotidie interruptis officiis, statisque horis ad ecclesiam ire compelleret (2). Tantum diebus dominicis, & præcipuis festis legis necessitate debebant laici ad divinum officium convenire, ut sancte agerent dies festos (3); in qua quidem sanctificatione festorum eadem nunc est, quæ semper fuit, ecclesiæ mens, licet non amplius laici ad divina officia convenire cogantur.

(1) Consule Thomassinum *Vet. et nov. eccles. disciplin. par.* 1 *lib.* 2 *cap.* 79 *& seq.*
(2) Vide S. Joannem Chrysostomum *cit. Homil.* 6 *de Anna.*
(3) Confer Van-Espenium *de Hor. canon. diss. par.* 1 *c.* 3 §. 2 & 3.

§. 9. Præcepti necessitas cogebat clericos ad ecclesiam quotidie convenire, ut divinum officium persolverent, & vero nullum ea in re inter majores minoresque clericos discrimen erat. Omnes enim in ordinatione certæ ecclesiæ adscribebantur, ut ei perpetuo servirent; ideoque in ea divinum officium celebrabant, quæ pars erat præcipua ac nobilissima servitii, quod præstare debebant. Sed cum desiit hæc disciplina, & clerici in ordinatione non amplius adscribi cœperunt certæ ecclesiæ, cui semper addicti essent, sensim minores clerici illuid ecclesiæ officium obire desierunt. Nunc igitur divinum officium recitare quotidie debent Regulares choro adstricti, beneficiati & clerici in sacris ordinibus constituti (1). Canonici & ceteri clerici, qui in chorum conveniunt, debent officium solemniter in choro persolvere, aut quotidie, aut alternis diebus, hebdomadibus, mensibus, ut ferunt instituta, moresque ecclesiarum (2).

(1) Vide *Const. Eo quamvis tempore* 129 Benedicti XIV §. 43 & 44 *tom.* 1 *ejus Bullarii cit. ed. pag.* 317.

(2) Debent autem Canonici, qui in choro versantur, divinum officium recitare, & cantum sequi Capellanorum, aut Mansionariorum, ac suo plane deessent muneri, qui taciti tantum choro interessent. Confer Benedictum XIV *Instit. Eccles.* 107 §. 5.

§. 10. Preces, cæremonias, ritus in divino officio adhibendos constituit Sedes Apostolica (1); quod rectissime sancitum est, ut amoveantur mala & incommoda, quæ olim ex diversis divini officii formulis oriebantur (2). Quisquis autem ejus persolvendi lege obstringitur, sive privatim domi, sive publice in ecclesia, id *reverenter*, *distincte* ac *devote* facere debet; & quisquis illud sine justa causa (3) omittit, non solum lethalis criminis reus evadit, sed etiam si beneficium habeat, pro ea parte, quam omisit, beneficii fructus restituere debet.

(1) Cum ex diversitate formularum, quibus divinum officium conceptum erat, magna rerum confusio & gravia damna orirentur, actum est in Concilio Tridentino de breviario emendando, deque certa proponenda formula, quam omnes in posterum sequerentur. Sed Concilii Patribus *Sess.* 26 *in decret. de Indice librorum*, & *catechismo*, *breviario* & *missali* satius visum est rem totam Summi Pontificis judicio committere, atque hinc S. Pius V Pontif. id negotii dedit selectis quibusdam viris, atque opere absoluto edidit Bullam, *Quod a nobis* 87 *t.* 4 *par.* 3 *Bullarii p.* 22, ubi certam proposuit breviarii formulam ab omnibus observandam, illis tantum exceptis, qui ab ipsa prima institutione, a Sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quæ ducentos annos superaret, aliis breviariis uterentur. Pianam hanc Bullam confirmavit Clemens VIII *Const. cum in Ecclesia* 276 *t.* 5 *par.* 2 *Bullarii p.* 422, deinceps vero Urbanus III *Const. Cum alias*, 749 *t.* 6 *par.* 2 *p.* 380 hymnis quibusdam auxit, atque emendavit. Ac recte & jure Romanos Pontifices omnem semper dedisse operam, ut Occidentales Ecclesiæ traditiones, & ritus Ecclesiæ Romanæ in celebranda Missa, in Sacramentis administrandis, in Psalmodia, in ceteris ad publicum cultum pertinentibus amplecterentur, ostendit Cl. Zaccaria *Bibl. Ritual. t.* 1 *diss.* 1 *c.* 4 & 5 *p.* XXIX & *seq.*

(2) Concilium Tridentinum *Sess.* 24 *de Reformat. cap.* 12.

(3) Cæcitas, aut gravis infirmitas, quæ officium recitari non sinat, justa causa est, propter quam illud impune omittatur. Qua in re sequi oportet medici, aut superioris, aut prudentis viri judicium. Similiter si quis sine culpa breviario careat, atque in loco versetur, in quo illud invenire non possit, item si quis administrare debeat sacramenta, neque moram ferre possit, legitimam excusationis causam habere censetur. Possunt & aliæ hujusmodi esse causæ, de quibus late agunt scriptores qui in hoc argumenti genere versantur. Confer inter ceteros Lucium Ferraris *in Biblioth. verb. Officium divinum artic.* 5. Illud tamen est animadvertendum, quod qui matutinum & laudes ob aliquod necessarium

impedimentum recitare non potest, reliquas tamen partes persolvere debet, uti constat auctoritate Innocentii XII qui contrariam sententiam proscripsit. *Propos.* 64 *in Bullar. Const.* 54 *t.* 8 *pag.* 82.

TITULUS V.

De Festorum Celebratione.

1. Festorum celebratio apud Christianos antiquissima.
2. Festi dies vel mobiles, vel immobiles.
3. Paschatis Celebratio.
4. Festis dies quidam generales in tota Ecclesia, quidam particulares in certis locis.
5. Summus Pontifex constituit & diminuit festos dies tota in Ecclesia observandos.
6 & 7. Festorum sanctificatio.

§. 1. Omnes ferme gentes habuere dies festos, quibus suos Deos honore prosequebantur, & in quibus magnam religiosi cultus partem constituebant. Apud Christianos jam inde ab Apostolorum ætate festi sunt acti, & instituti dies. Antiquitate ceteros vincunt omnes dies Dominici, Pascha, Ascensio, Pentecostes (1). Postmodum alii quoque accesserunt, videlicet Natalis Christi Servatoris (2), solemnitates B. Mariæ Virginis, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, aliæque complures (3).

(1) Festivitates dierum Dominicorum Paschatis, Ascensionis, Pentecostis ab Apostolis celebratas tradit S. Augustinus *ep.* 54 *c.* 2 *opp. t.* 2 *col.* 124 *edit. Venet.* 1729. Verum Ascensionem Domini non uno, & eodem ubique ritu, sicuti observabatur Dies natalis Domini, Pascha, Pentecostes, observatam fuisse monet Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 4 *c.* 28 §. 1 *t.* 3 *p.* 192 *ind. ed. Venet.*

(2) Certo statui non posse videtur, quod etiam diem festum Natalis Christi Apostoli instituerint; & vero Augustinus, uti nunc demonstratum est, cum memorat dies festos ab Apostolis institutos, nullam hujus diei mentionem facit. Primam hujus diei disertam mentionem multi referunt ad exitum sæculi III, hoc est ad ætatem Diocletiani Imperatoris, quem Nicephorus *Hist. l.* 8 *c.* 7 *p.* 545 *ed. Paris.* 1630 narrat ingentem Christianorum numerum natalem Christi noctu celebrantem igne injecto combussisse. Hoc certum est, in Occidente ab antiquissimis inde temporibus festum hunc diem celebrari consuevisse. Testatur id Chrysostomus *Hom. in diem Natal. Christi t.* 2 *n.* 1 *p.* 355 *edit. Paris.* 1718, inquiens quod hic dies *jam inde a primordio ab ipsa Thracia Gades usque incolentibus manifestus, & celebris fuit.* Memorat etiam hanc solemnitatem tamquam ubique receptam, & jamdiu pervulgatam Augustinus *Ep.* 55 *c.* 10 *t.* 2 *c.* 169, & *Serm.* 287 *t.* 7 *col.* 282 & 52 *edit. Maurin. Venet.* 1756. Quin non tantum ipsa solemnitas, sed etiam constitutus solemnitatis dies, hoc est 25

mensis Decembris in antiquis monumentis designatur. Kalendarium Bucherianum, quo anno 354 scriptum fuisse sentiunt, ab hoc festo initium ducit *VII Kal. Jan. Natus Christus in Bethleem Judeæ.*; eumdem diem servant Ptolemeus Silvius, & auctor Kalendarii Carthaginensis, uterque proximus eorum temporum; eumdem quoque constitutiones. Apostolicæ *l.* 5 *c.* 15, apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 312 *ed. Antuerp.* 1598. Verum in Oriente prima Chrysostomi ætate nondum hæc solemnitas obtinebat, quod manifestum facit ipse Chrysostomus homilia, quam prima die Natali Christi Antiochiæ habuit postquam inter Presbyteros cooptatus fuerat an. 386. In ea enim diserte inquit *loc. cit.* quod *nondum quidem decimus annus est, ex quo hic ipse dies manifestus nobis innotuit.* Nam antea in Oriente unum erat festum Natalis Christi, & Epiphania. At Constantinopoli, exemplo Occidentis, jampridem hæc solemnitas recepta fuisse videtur, quod testimoniis Joannis Chrysostomi & Gregorii Nazianzeni ostendit Cl. Morcellus *Kalend. Constantinopol. ad d.* 25 *Decembr. t.* 1 *p.* 281. Tanta autem religione festum hoc Natalis Christi celebratum fuisse constat, ut clerici ea die gravibus constitutis pœnis a suis Ecclesiis abesse prohiberentur, Concil. Agathense *can.* 64 *t.* 5 *Collect.* Labbai *col.* 531 *ed. Ven.* Quin etiam laici eo die suos Episcopos communionis, ac benedictionis gratia convenire jubebantur. Concilium Agathense *can.* 63 *l. c.*, Aurelianense I. *can.* 25 *col.* 547, & Epaonense *can.* 36 *col.* 716 *d. t.* 5 *conc.* Confer etiam Concilium Toletanum XIII *can.* 8 *col.* 1473 *t.* 7 *conc.* De hujus festi celebritate multa habet Card. Baronius *Appar. ad Annales circa fin. n.* 23 *p.* 475 *ed. Lucæ*, & multa etiam Franciscus M. Florentinius in vetustissimo suo *Martyrologio exerc.* 2 *p.* 195 *& seq.*, qui & *p.* 201 *&* 228 de Epiphania seu apparitione Domini loquitur, atque hunc diem tum in Orientali, tum in Occidentali ecclesia semper celeberrimum fuisse demonstrat.

(5) Martyrum solemnitates antiquissimas esse, & jam sæc. II receptas constat. Jam enim ea ætate S. Polycarpi memoria festive colebatur, ejusque festus dies agebatur, uti patet ex Smyrnensium epistola ad Philomelienses apud Eusebium *Histor. Eccles. l.* 4 *c.* 15 *p.* 171 *ed. Valesii Cantabrig.* 1710. Memorant etiam has Martyrum solemnitates Tertullianus *de Coron. milit. c.* 3 *p.* 102 *ed. Paris.* 1675, & Cyprianus *ep.* 34 *p.* 43, atque *ep.* 37. *p.* 51 *ed. Paris.* 1720 mandat clero suo, ut diligenter notetur dies, quo martyres ex hac vita migrant, ibisque significetur, *ut*, inquit, *celebrentur hic a nobis oblationes et sacrificia ob commemorationes eorum.* De hac martyrum veneratione loquitur etiam Augustinus de *Civit. Dei l.* 8 *c.* 27 *opp. t.* 7 *n.* 1 *col.* 217 *et contr. Faustum Manichæum l.* 20 *c.* 21 *col.* 1346 *t.* 8 *edit. Venet.* 1733; ubi refutat Manichæorum calumnias, qui non verebantur falso accusare catholicos, quod mortuos adorarent. Quod autem de martyribus dico, idem etiam de Apostolis dictum volo, cum eorum solemnitates ab Ecclesia celebrarentur, potissimum quod pro Christo martyrium pertulissent. In his solemnitatibus legebantur passiones martyrum, quorum dies festus agebatur. Concilium Carthaginense II *can.* 47 *col.* 968 *t.* 1 *Collect.* Harduini, atque forte ea de re causa dictæ sunt *legendæ*, quod publice in ecclesia legerentur. Habebantur etiam in eorum laudem orationes, quarum sexcenta sunt exempla

apud Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, Nyssenum, Augustinum, Ambrosium, Leonem, Chrysologum, atque alios. Paulo serius instituta sunt confessorum solemnitates, atque hinc initio solis martyribus publice dicatæ Ecclesiæ sunt, & in diurno Pontificum in formula petitionis dedicationis Ecclesiæ *cap.* 34, 35, 39, 42 martyris tantum, non confessoris mentio est. In Oriente IV sæculo Hilarionem celebrasse diem mortis Antonii, scribit Hieronymus *in Vit. Hilar. c.* 30 *opp. t.* 2 *col.* 31 *ed. Veron. cit.*, & Sozomenus *Histor. Ecclesiast. l.* 3 *c.* 14 *p.* 114 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720, narrat a Palæstina ecclesia celebratam fuisse solemnitatem plurium confessorum, nimirum Hilarionis Gazæi, Aurelii Authedonii, Alexionis, & aliorum. Primus in Occidente ex confessoribus publico cultu honorari cœpit S. Martinus Turonensis, qui obiit an. 402, atque hunc cultum probavit Concilium Turonense II *can.* 18 *col.* 360 *t.* 3, & Matisconense I. *can.* 9 *col.* 402 *t.* 3 *Collect.* Harduini, eique S. Benedictus in Monte Cassino monasterium ædificavit. Contra Jacobus Laderchius edito ab se libro demonstrare conatus est, SS. Confessorum, ac mulierum cultum a prima usque ætate perpetuum in ecclesia catholica fuisse. Equidem non inficior, ab ipsis ecclesiæ primordiis privatum cultum fuisse tributum Sanctorum Patriarchis, Prophetis, Confessoribus, Virginibus ac Viduis; cum catholica Ecclesia id semper ratum fixum habuerit, non solum martyres, sed etiam ceteros, qui servatis Christi præceptis in ejus dilectione mortui sunt, æternam gloriam consequi, eosque etiam colendos & invocandos esse; atque hæc a primis usque sæculis Patrum omnium sententia semper fuit. Sed publicus, de quo hic tantum loquimur, cultus citius martyribus, serius autem confessoribus datus ab ecclesia est. Consule Card. Bellarminum *de Missa l.* 6 *c.* 8 *p.* 429 §. *Tertia objectio t.* 3 *ed. Venet.* 1721, Card. Thomasium *Præfat. ad Codices sacramental. Eccles. Rom. n.* 5, & ipsius Thomasii vindicias Panormi editas an. 1723, præsertim *c.* 4 *p.* 52 *& seq.*

§. 2. Festi dies vel mobiles, vel immobiles sunt. Mobiles dicuntur, qui non eodem die quovis anno celebrantur: immobiles, qui certis semper diebus hærent; atque hi sunt Natalis Domini, Circumcisio, Epiphania, dies festi B. Mariæ Virginis & Apostolorum. Dierum festorum mobilium celeberrimus est Paschalis, a quo omnes reliqui mobiles pendent. Pascha antecedit jejunium quadragesimale, ad quod præparantur animi tribus hebdomadibus, quæ proxime antevertunt; & quarum prima *septuagesima*, altera *sexagesima*, postrema *quinquagesima* est (1). Pascha sequitur Ascensio Domini post dies quadraginta, post quinquaginta Pentecostes. Reliqui Dies Dominici usque ad Adventum, & ab Epiphania usque ad Septuagesimam numeris distinguuntur. Ergo in figendo Paschate præcipuus labor.

(1) Plures olim, ac præsertim Monachi sese a carnibus abstinentes ad Quadragesimam præparabant; & vero Greci hanc abstinentiam inchoabant a die, qui Dominicam Sexagesimæ proxime sequebatur; post Dominicam vero Quinquagesimæ non solum carnibus, sed ne lacte quidem, atque ovis vescebantur. Itaque a Græcis hebdomada Sexagesimæ dicitur Ἀποκρέως, hoc est *carnis privium*; quo vocabulo non raro utantur mediæ ætatis Scriptores, ut designent tempus bacchanalium, quoniam tunc Christiani carnibus privabantur. Inde ortum forte est vocabulum *Carnevalem*, quia tunc Christiani carni valedicebant: & hinc a tollendis, deserendisque carnibus hoc idem tempus *carnevalem*, & *carnem laxare* appellatum ostendit Muratorius *Antiq. Italic. diss.* 71, unde etiam vocabulum *carnevale* effici potuit.

§. 5. Est autem celebrandum Pascha die Dominica, quæ post æquinoctium vernum proxime sequitur Lunam xiv Martii, hoc est plenilunium, sed non illa ipsa die xiv, quia Christus postridie Paschatis Hebræorum ex inferis resurrexit. Itaque nostrum Pascha cum Paschate Hebræorum convenire nunquam potest. Vetus est hæc de celebrando Paschate Ecclesiæ Romanæ repula, quam Nicænum Concilium probavit contra Asianos, qui festum illum agebant diem ipsa luna xiv, Hebræorum more (1).

(1) Magnæ olim de celebrando Paschate fuere controversiæ excitatæ præsertim ab Asianis, qui antiquam traditionem proponentes ipsa luna xiv, more Judaico, pascha celebrandum esse contendebant. Contra Summi Pontif. nisi traditione, quam a D. Petro acceperant, hanc solemnitatem differebant ad diem Dominicum, qui post æquinoctium vernum ipsam lunam xiv proxime sequitur. Romam ea de re venit Polycarpus, ut cum Aniceto Pontifice consilia conferret; sed nihil tunc perfectum est, & Asianæ Ecclesiæ in sua sententia permanserunt, sicuti narrat Irenæus *in ep. ad Victor.* apud Eusebium *Histor. eccles. l.* 5, *c.* 24, *p.* 245 *& seq. ed. Valesii Cantabrig.* 1720. Recruduit controversia Victore Pontifice, qui Asianis Episcopis ecclesiasticam communionem interdixit, quod Pascha eodem, quod Judæi, tempore celebrare pergebant; denique Nicæno Concilio probatum, confirmatumque est, quod a Romanis Pontificibus statutum fuerat. Atqui hi, qui Pontificiæ, ac Nicænæ sententiæ de celebrando Paschate pervicacius obsistere ausi sunt, hæretici & schismatici habiti sunt, & Quartadecimani, Tessaradecatitæ, Audiani appellati. Sed quamquam catholicorum Ecclesiæ de celebrando Paschate in die Dominico consentirent, non una tamen, eademque erat omnium sententia in hoc Dominico die constituendo. Nam interdum eveniebat, ut ecclesiæ quædam una hebdomada, vel mense citius, quam reliquæ festum illum diem agerent; & Ambrosius quidem *ep.* 23 *n.* 13 *& seq. col.* 94 *t.* 3 *edit. Venet. cit.* testatur, ann. 387 pascha ter separatis temporibus celebratum fuisse, ab aliis xii Kal. Apriles, ab aliis xiv Kal. Majas, ab aliis vii Kal. Majas. Similiter Leo M. *ep.* 110 *t.* 2 *c.* 1 *p.* 401 *ed. Rom.* tradit ann. 435

octo dierum intervallum inter Romanorum Pascha, & Pascha Alexandrinorum intercessisse. Tanti hujus discriminis ratio erat, quod non omnes uno, eodemque cyclo uterentur. Priscos Christ. Hierosolymitanos adhibuisse constat cyclum judaicum 84 annorum, quo Judæi aliquanto ante ad constituendam anniversariam paschati sui celebritatem usi fuerant. Cyclum hunc per ducentos fere annos Christiani adhibuerunt, quamquam Pascha suum die dominico, non quartadecima luna cum Hebræis observarent, uti adversus Josephum Scaligerum *de Emendat. tempor.* *l.* 2 ostendunt Guillelmus Beveregius *in can.* 7 *Apostol.*, & Jacobus Usserius *Prolegom. ad Ignat. c.* 9, uterque apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 2 *p.* 464, & *t.* 2 *p.* 218 *ed. Amstelod.* 1724. Post Judaicum statum omnino ab Hadriano sublatum Christiani alios cyclos adhibere cœperunt, cum novissent Judaici cycli errores, qui interdum Pascha equinoctio verno anteferebant, adeo ut illud aliquando bis in uno anno fieret. Hyppolytus Portuensis in Arabia Episcopus circa an. 220 cyclum composuit annorum sexdecim, alium annorum octo non multo post dedit Dionysius Alexandrinus Episcopus, & alium undeviginti annorum Anatolius similiter Alexandrinus an. 270, quæ omnia narrat Eusebius *Histor. eccles. l.* 6 *c.* 22 & *l.* 7 *c.* 20 & 32 *p.* 286, 344 & 369 *ed. Cantabrig.* 1720. Sed cum res adhuc incerta maneret, Synodus Nicæna, quæ die tantum dominico pascha celebrandum esse decreverat, omnem hanc curam Alexandrinis Episcopis commisit, ut reliquos Episcopos quoque anno certiores faceret de die dominico, quo pascha celebrare oporteret, sicuti testatur S. Leo M. *ep.* 96 *ad Marcian. opp. t.* 2 *p.* 455 *ed. Romæ* 1755. Verum hoc Nicænum decretum vel non ubique obtinuit, vel progressu temporis antiquari cœpit. Nam Cyrillus Alexandrinus *Ep. Paschal.* apud Bucherum *de Doctrin. tempor. p.* 481 *seq. ed. Antuerp.* 1634 de gravi queritur confusione, quæ de tempore celebrandi paschatis ubique dominabatur, cum Romanorum & Alexandrinorum rationes una quandoque hebdomade, vel mense inter se discreparent. Romana enim Ecclesia adhuc vetusto cyclo judaico annorum 84, non autem novo Alexandrino annorum 19 utebatur. Denique rem perfecit Donysius Exiguus anno 525 qui in Romanam Ecclesiam induxit canonem Alexandrinum, atque ita omnes inter Romanos & Alexandrinos ea de re controversiæ sublatæ sunt. Sed adhuc magna erat confusio ob discrimen, quod est inter annum astronomicum & civilem, quo utimur, neque recte novilunia constabant; ideo Gregorius XIII fastos emendandos curavit, & nunc post Gregorianam emendationem ex fastis perpetuis, & Kalendariis, quæ singulis annis evulgantur, facile deprehendimus ordinem anni tum civilis, tum ecclesiastici. Nostro hoc sæculo hujusmodi argumentum, quod pertinet ad Gregoriani Kalendarii emendationem, atque ad tempus celebrandi Paschatis, late pertractavit Jacobus Bettazzius Pratensis, qui ann. 1732 Florentiæ librum edidit, cui titulus *Epitome operis Paschalis præferens necessitatem emendandi correctionem Gregor., deinde opportunam ejusdem Gregor. emendationem sine Kalendarii & martyrologii variatione: atque exhibens dissertationes IV, & appendices II ad materiam de cycli Paschalis constitutione emendandam.* Cujus operis deinde ipse Bettazzius defensionem edidit.

§. 4. Ex festis diebus quidam sunt omnibus per totum orbem christianum, et omni tempore sacri, ut cuncti dies Dominici, Pascha, Pentecostes et ceteræ majores solemnitates; et quidam sunt non ubique, sed a certis tantum civitatibus, aut provinciis, aut nationibus observati. Ita unaquæque fere civitas suum habet patronum, cujus festum diem agit cum venia Sedis Apostolicæ (1); atque in provinciis quibusdam certi sunt festi dies antiquissima majorum traditione constituti. Rursus quidam sunt festi dies, in quibus ubique Christiani et Missæ sacrificio interesse debent, et ab omnibus se abstinere operibus, quæ servilia vocantur; et quidam sunt minus solemnes, in quibus alicubi Christianis posteaquam divino sacrificio fuere præsentes, integrum est suis rebus vacare, ac pauperibus licet victum sibi ex suis laboribus comparare.

(1) De eligendo S. Patrono alicujus civitatis aut provinciæ, cujus ab universo populo festus agatur dies, habes apud Lucium Ferraris *in Biblioth. verb. Festa n. 4* decretum Sac. Congregat. rituum, quod jussu Urbani VIII editum est die 23 Martii an. 1630. Ejus autem decreti summa est, ut ii tantum eligantur Patroni, qui Sanctorum albo adscripti sunt, non item qui tantum Beati vocantur; ut hæc electio fiat per secreta suffragia ab universo populo, cum Episcopi & Cleri consensu: ut hujus electionis causæ Sac. Rituum Congregationi aperiantur, ab eaque noscantur, & approbentur.

§. 5. Dies festos, quos de præcepto omnes in toto orbe Christiani observare debeant, constituit Sum. Pontifex cujus est auctoritas et potestas in Ecclesiam universam (1). Idemque deminuit numerum minorum festorum (2): quod non multis abhinc annis factum est a Benedicto XIV, qui rogantibus Episcopis et conquerentibus, quod propter festorum multitudinem, vetitosque labores pauperibus eriperetur occasio sibi parandi victum, et universa pene festa minus religiose observarentur, diebus festis minus solemnibus, integro præcepto audiendi missam, laborandi facultatem attribuit (3).

(1) Consule Urbanum VIII *Const. Universa* 270 *Bullar. t.* 6 *p.* 341. Episcopus in sua diœcesi dies festos præcipere posse quidam negant. Sed mihi e Synodo Tridentina *Sess.* 25 *c.* 12 *de Regular.* hæc facultas Episcopo perspicue concedi videtur; & Urbanus VIII in laudata Constitutione *Universa* §. 3 monet quidem Episcopus, ut se a novis festis præcipiendis abstineant, ne nimia eorum co-

pia mali aliquid pariat, non tamen ipsis adimit hanc facultatem. Consule Gonzalezium *in cap. ult. n.* 17 *de feriis*, & Ferrarium *Biblioth. verb. Festa in nov. addit. n.* 2. Sunt autem etiam a Regularibus, ceterisque exemptis servandi dies festi, quos Episcopus in sua diœcesi servari jussit. Concil. Trident. *l. c.* Vide Giraldum *Expos. Jur. Pontif. par.* 2 *sect.* 106. *p.* 1042.

(2) Extant inter epistolas selectas Cardinalis Bonæ duæ ipsius literæ, nimirum 258 & 259, datæ ad Joann. Baptistam Thiersium auctorem operis *de Dierum festorum imminutione*, atque in postrema ipse reprehendit Thiersium, qui putaverat, Episcopum posse in sua diœcesi tollere dies festos in universa ecclesia receptos, atque id tantum a Sum. Pontif. fieri posse animadvertit. Confer ea de re peculiarem dissertationem editam a Bened. XIV quæ descripta est in ejus opere *de Canonizatione Sanctorum lib.* 4 *part.* 2 *cap.* 16.

(3) Adeundus est Benedictus XIV *Const. Non multi* 63 *ejus Bullar. tom.* 2 *p.* 303 *ed. cit.*

§. 6. Sed reliquos dies festos integros Deo et Religioni tribuere oportet, eaque est, quæ dicitur, festorum sanctificatio, quae in eo est posita, ut non tantum sacrosancto Missæ sacrificio præsentes simus, sed etiam diem in divinis laudibus, in precibus, in ceteris religionis officiis transigamus (1). Justum enim est, ac rationi consentaneum, quod vacui reliquis curis, atque negotiis certos quosdam dies habeamus, quos totos divino cultui tribuamus, Deumque immortalem, a quo summa et innumerabilia beneficia accepimus, cognoscamus, colamus ac veneremur. Si enim jussisset, nos quotidie religionis cultum sibi tribuere, nonne pro innumeris, quibus ab eo cumulati sumus, beneficiis, omni ope & opera eniti nos oporteret, ut ei prompto alacrique animo pareremus? Nunc vero paucis ad ejus cultum institutis diebus, non socordes & negligentes nos esse oportet in hoc officio persolvendo, quod sine gravissima culpa prætermittere non possumus (2).

(1) Catechismus Romanus *par.* 3 *prac.* 3 *cap.* 4 §. 25.
(2) Catechismus Romanus *loc. cit.* §. 26.

§. 7. Itaque his diebus, qui toti Deo ac Religioni addicti sunt, Christianis abstinendum est ab omnibus, quæ animum a Deo abstrahunt, quæque impedimento sunt, quominus ipsi ad Ecclesias conveniant, rebusque religionis animum adjungant. Hinc vetita sunt opera servilia, quæ olim apud Romanos præsertim a servis gerebantur; & ideo ser-

vilia dicuntur (1). Similiter nefas est agere mercatus rerum venalium, quamquam nundinæ longo usu receptæ cum certis legibus tollerentur (2), et nefas judicialia acta exercere, quae si gesta fuerint die festo, irrita sunt (3). Urgente vero necessitate, veluti si fruges ingenti periculo subsint, aut praeclara sit occasio piscandi, quae alio die haberi non possit, Episcopus metendi & piscandi tribuit facultatem (4).

(1) Opera servilia, quæ diebus festis expedire nefas est, numerat Lucius Ferraris *Biblioth. Canon. verb. Festa n.* 12 & *seq.* Vide etiam Benedictum XIV *Instit. Eccles. Instit.* 43 & 65.
(2) Consule Benedictum XIV *Constit. Ab eo tempore* 144 *ejus Bullar. tom.* 1 *pag.* 355 *ed. Venet. seu Romæ cit.*
(3) *Leg.* 2 & 3 *cod. de Foriis, cap.* 1 & *c.* 6. *de Feriis.*
(4) *Cap.* 3 *de Feriis.* Catechismus Romanus *par.* 3 *praec.* 3 *cap.* 4 §. 23. Vide etiam Benedictum XIV *cit. Constit.* 144 §. 26 & 27; & *cit. Inst.* 65. Edicto S. Caroli Borromæi spectacula etiam, ac publici ludi interdicuntur; de quo edicto vide ipsum Benedictum XIV *de Synod. lib.* 11 *cap.* 1 *num.* 7.

TITULUS VI.

De Jejuniis.

1. Quid Jejunium, & abstinentia?
2. Jejunium Quadragesimæ, Quatuor Temporum, Vigiliarum.
3. Jejunium quartæ ac sextæ feriæ, & Sabbati.
4. Jejuniorum finis.
5. Vigiliæ.
6. Abstinentia a carnibus, lacte, ovis.
7. Et unica comestio in diebus jejunii.
8. Jejunium a quibus, & quomodo observandum sit.

§. 1. Ut celebratio dierum festorum, ita jejuniorum observatio pertinet ad religiosa officia Christianorum, qui per ea corpus castigant, atque in officio continent. Jejunium proprie sic dictum distinguitur ab abstinentia, quae jejunii pars est. Nam abstinentia propria est eorum, qui carnes non comedunt, sed quavis diei parte cibum sumere possunt; jejunare autem dicuntur ii, qui non modo abstinent se a carnibus atque a delicato convivio, sed etiam cibum ad certam statamque horam differunt, atque nonnisi semel in die sumunt. Hoc porro est Jejunium, quod ecclesiasticum dicitur, quod cum naturali confundi non debet. Nam hoc nihil cibi, potusque permittit, adeout tantum observetur ab iis, qui plane jejuni sunt, hoc est

nihil cibi, aut potus in stomachum immiserunt, quale est jejunium eorum, qui Eucharistiam accipiunt. Verum jejunium ecclesiasticum (1) potum, cibumque permittit, modo stato tempore, & vero talis capiatur, qualis tunc capi potest.

(1) Jejunium ab Ecclesiasticis Scriptoribus etiam statio appellatur. Hermas *in Pastor. lib.* 3 *simil.* 5 *n.* 1 apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 103 *ed. Antuerp.* 1698: *Respondi, quoniam, Domine, stationem habeo. Quid est, inquit, statio? Et dixi jejunium. Et dixit, quid est illud jejunium? Sicut solebam, inquam, sic jejuno.* Eodem sensu stationis vocabulum accipiunt Tertullianus *de Coron. c.* 11 *p.* 106, *de Anima c.* 48 *p.* 300, *de Jejun. c.* 10 *p.* 550 *edit. Venet.* 1744, Cassianus, *de Cœnob. inst. lib.* 5 *c.* 20 & 24 *p.* 125 & 129, & *col.* 21 *c.* 29 *p.* 804 *ed. Atrebat.* 1628, Isidorus *Orig. liber* 6 *caput ult. p.* 83 *edit. Paris.* 1601. Alii stationem a jejunio distinguunt. Nam Rabanus *liber* 2 *de Instit. Cleric. caput* 18 *p.* 17 *t.* 6 *edit. Colon. Agrip.* 1626: *Jejunium, inquit, est indifferenter cujuslibet diei abstinentia, non secundum legem, sed secundum propriam voluntatem. Statio autem est observatio statutorum dierum ut quarta & sexta feriæ jejunium ex vetere lege præceptum; temporum autem, ut jejunium quarti, quinti, septimi & decimi mensis, & observatio Quadragesimæ, quæ in universo orbe institutione Apostolica observatur.* Cur autem statio dictum sit jejunium explicat Auctor *Serm.* 21, qui extat *in Append. opp. S. Ambrosii t.* 4 *col.* 517 *ed. Maurin. Venet.* 1751. *Castra enim nobis sunt nostra jejunia, quæ nos a diabolica oppugnatione defendunt. Denique stationes vocantur quod stantes, & commorantes in eis inimicorum insidias repellamus.* Verum Cotelerius *in Herman. loc. cit. not.* 56 inter jejunium, & stationem hoc tantum discrimen fuisse contendit, quod interdum statio pro jejunio quartæ & sextæ feriæ acciperetur; de cetero unum, & idem utrumque fuisse putat. Similiter observat, quod sicut diebus jejunii conventus, sive stationes Christianorum in Ecclesia longiores erant, quam Dominicis, festisque diebus, hinc forte factum est, ut jejunium stationis nomina vocaretur.

§. 2. Religiosa jejunia apud Christianos (1), alia generali Ecclesiæ lege sunt constituta, atque omnes obstringunt, statoque tempore quotannis, redeunt, ut jejunium quadragesimæ, quatuor temporum, vigiliarum; et alia certos tantum homines attingunt, qualia sunt jejunia, quæ pœnitentibus imponuntur, quæ suscipiuntur ex voto, quæ ab Episcopo in diœcesi, propter solicitudinem, curamque ecclesiasticam, indicuntur (2). Inter stata, et solemnia jejunia maxime sacrum est jejunium ante Pascha, quod Quadragesima appellatur, et quod licet a Christo præceptum affirmari non possit (3), tamen ab Apostolica traditione

repetendum est (4). Hoc jejunium nunc complectitur dies quadraginta, atque ejus initium fit a die cinerum (5); olim constabat sex hebdomadibus, hoc est diebus triginta sex (6); nam die dominico Christiani de veteri more in memoriam dominicæ resurrectionis non jejunabant.

(1) Calviniani, atque in primis Joannes Dallæus *l. de Jejun. & Quadrag.*, contendunt de veteri Ecclesiæ more Christianos pro arbitrio suo, non autem ex necessitate, jejunia observasse. Hinc ajunt, jejuniorum disciplinam, quæ a Catholica ecclesia constituta est, non abesse a sententia Montanistarum: quoniam ut his erant, ita catholicæ ecclesiæ sunt stata jejunia, quæ ex necessitate observari debeant. Sed putidæ hæ calumniæ sunt, quas satis refutarunt catholici, quos inter videndus est Natalis Alexander *Histor. Eccles. sæc.* 2 *diss.* 4 *t.* 3 *p.* 504 *seq. ed Venet.* 1776. Sane veteris ecclesiæ jejunia non ex hominum voluntate & arbitrio, sed ex legis necessitate Christiani observarunt; & Montanistarum jejunia Ecclesia rejecit, atque damnavit, quod ea illi ducerent ex figmento novarum revelationum, quas se a Paracleto Montanus accepisse jactabat. Egregie etiam de catholicorum jejuniis contra hæreticos doctissimi Cardinales Baronius, Bellarminus, Cozza, Gottus disputarunt.

(2) Vide Benedictum XIV *de Synod. diœces. l.* 13 *c.* 4 *n.* 6, ubi etiam quæritur, num exempti observare debeant jejunium, quod ab Episcopo pro tota diœcesi indictum est.

(3) Consule Ludovicum Thomassinum *in tract. de jejun. par.* 1. *c.* 4, S. Hieron, *in Isai. l.* 16 *t.* 4 *c.* 53 *col.* 683, & *in Jonam c.* 3 *opp. t.* 6 *col.* 416 *ed. Vallar. Veronæ* 1736, quadragesimæ jejunium repetere videtur ex jejunio, quod per dies quadraginta Moyses, Elias & Christus Dominus observarunt. Verum id ita intelligendum est, non quod Christus de quadragesimali jejunio disertum, atque expressum mandatum dederit, sed tantum quod proposuerit exemplum, cui insistens Ecclesia quadragesimæ jejunium instituit, ut monet Augustinus *ep.* 55 *ad Januar. c.* 15 *opp. t.* 2 *col.* 139 *ed. Venet.* 1729. Atque ita etiam intelligendi sunt Basilius, Theophilus, Cyrillus Alexandrin., Petrus Chrysologus, ceteri Patres, qui hoc jejunium ad divinam institutionem referunt. Vide Bertium *Histor. Eccles. t.* 1 *diss.* 6 *n.* 31.

(4) S. August. *de Baptismo contr. Donatist. l.* 4 *c.* 24 *opp. t.* 9 *col.* 140 *ed. cit.*, S. Hieron. *ep.* 41 *ad Marcellam opp. t.* 1 *n.* 3 *col.* 187 *ed. cit.*, S. Leo M *Serm.* 43 *de Quadrages. c.* 2 *opp. t.* 1 *p.* 117 *ed. Rom.* 1753. Apostolos observasse constat jejunium *antepaschale*, quod numero dierum a quadragesimali differt, quoniam complectebatur tres illos dies, qui inter Christi mortem, atque ejus resurrectionem intercesserunt. Antepaschale hoc jejunium ipsa fortasse ætate Apostolorum amplificatum deinceps est, atque ita quadragesima instituta; & certe cum hæc institutio retenta semper in universa ecclesia fuerit, atque ejus origo ignoretur, nonnisi Apostolica auctoritate tradita haberi debet, quæ celebris est Augustini regula. Consule Natalem Alexandrum *cit. Diss.* 4 *art.* 4 *p.* 313, & Selvagium *Antiq. Christian. l.* 2 *par.* 2 *c.* 7 §. 4 & 5. Porro quadragesimam tamquam ubique observatam, ac jampridem receptam

memorant Origenes *Hom.* 10 *in Levit. opp. t.* 2 *p.* 246 *ed. Maurin. Paris.* 1733, Concilium Nicænum *Can.* 5 *col.* 326 *t.* 1 *Collect.* Harduini, Athanasius *in Apolog. ad Constant. opp. t.* 1 *p.* 241 *n.* 15 *ed. Patav.* 1777, Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 3 *de Bapt. p.* 4 *& in Notis ed. Paris.* 1720, Basilius *Hom.* 2 *de Jejun. opp. t.* 2 *ed. Paris.* 1722, Gregorius Nazianzenus *Orat.* 40 *in baptism. t.* 1 *pag.* 659 *edit. Colon.* 1690, Epiphanius *in Exposit. fid. t.* 1 *c.* 22 *p.* 1105 *ed. Paris.* 1622, Leo M. *Serm.* 1 *& seq. de Quadrages. opp. t.* 2 *col.* 143 *& seq. edit. Ballerin. Venet.* 1753, aliique Patres. Illud non omittam, & alias olim fuisse Quadragesimas, ideoque illam, quam statim Pascha sequitur, *majorem* appellatam fuisse, ut a reliquis distingueretur. Confer. cl. Card. Garampium *Memorie della B. Chiara di Rimini diss.* 6 §. 6 *& seq. pag.* 202 *seq.*

(5) Quis diem cinerum, & tres dies alios initio quadragesimalis jejunii primus addiderit, ut numerus conficeretur quadraginta dierum, incertum est. Alii id a Gregorio M., alii a Gregorio II factum putant.

(6) Quædam Ecclesiæ sex hebdomadibus, & quædam septem jejunium observabant; uti constat ex Cassiano *Collat.* 21 *t.* 24 *& seq. p.* 568 *& seq. edit. cit.* Sed nulla tamen earum quadraginta dierum numero explebat, cum illæ dies Dominicos, hæ vero etiam Sabbata exciperent, & ideo tantum ex diebus triginta sex jejunium constaret, Chrysostomus *Hom.* 11 *in Genes. c.* 2 *opp. t.* 4 *p.* 84 *ed. cit. Paris.*, & Ambrosius *de Elia c.* 10 *n.* 35 *t.* 1 *col.* 655 *ed. Maurin. Venet.* 1748. Atque ita quidem quadragesimam usque ad ætatem Gregorii M. observatam fuisse constat ex ejus *Homil.* 16 *in Evangel. opp. tom.* 1 *lib.* 1 *num.* 5 *col.* 149 *ed. cit.*

§. 3. Stati jejuniorum dies erant etiam quarta et sexta feria in qualibet hebdomada, quæ jejunia jam inde a primis sæculis recepta sunt, quod quarta feria Judaei ad occidendum Christum consilium inierint, feria sexta inter fecerint (1). Jejunia hæc, quæ singulis hebdomadibus, exceptis quinquaginta diebus a Paschate ad Pentecostem, observabantur, non ad vesperas, uti quadragesimalia, producebantur, sed hora nona finiebantur (2). Latini ab antiquissima aetate etiam jejunium Sabbati habuerunt, quod semper una cum jejunio sextae feriae retinuerunt; jejunium quartae feriae labentibus annis paulatim desiit (3). Nunc feriae sextae & Sabbati jejunium tantum a carnibus abstinentia est.

(1) Clemens Alexandrinus *Strom. l.* 7 *c.* 12 *p.* 877 *ed. Venet.* 1757, Epiphanius *Hæres.* 56 *sive* 76 *n.* 3 *&* 6 *l.* 3 *c.* 1 *p.* 908 *ed. &* 910 *Colonia* 1682, August. *ep.* 86 *seu* 56 *ad Casulanum opp. t.* 1 *c.* 13 *n.* 30 *col.* 80 *ed. Venet.* 1729, Petrum Alexand. *Can.* 15 *col.* 23, apud Bevereg. *ed. Oxonii* 1672, Auctor *Constit. Apostol. l.* 5 *c.* 15, apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 322 *ed. Amstelod.* 1724.

(2) Ætate Ratherii Veronensis, qui ante medium sæculum X vitæ usura fruebatur, mitigari cœperat antiqua disciplina, & jejunium quadragesimale non amplius ad vesperas, sed tantum

ad nonam producebatur, uti ostendit ipse Rathedius *Orat. Synodic. ad Presbyt. n.* 15 *col.* 420 *ed. Veron.* 1765. Sed etiam post eam ætatem vetustam disciplinam alicubi stetisse, monent Fratres Ballerinii *ibid. not.* 48.

(3) Orientales unum Sabbatum post Parasceven jejunio consecrabant, ceteris vero totius anni Sabbatis non solum non jejunabant, sed eodem fere solemni ritu, quo diebus dominicis, sacros conventus & synaxes celebrabant, uti testantur Athanasius *Hom. de Semente t.* 3 *n.* 1 *p.* 45 *ed. Patav.* 1777, Socrates *Histor. Eccles. l.* 5 *c.* 22 & *l.* 6 *c.* 4 *p.* 295 & 313 *ed. Valesii Cantabr.* 1720, Cassianus *Instit. l.* 3. *c.* 2 *p.* 30 *ed. cit.* Quinimo die Sabbati vetitum ipsis erat jejunium, uti patet *can.* 56 *Apostol.* apud Cotelerium *loc. cit. p.* 450, & Auctore *Const. loc. cit.*, quod a Catholicis Orientalibus factum est, ne assentiri viderentur errori Marcionis, qui Sabbati jejunium suæ fecerat hæreseos partem, uti demonstrat Epiphanius *Hæres.* 22 *vel* 42 *l.* 1 *t.* 1 *c.* 3 *p.* 304 *ed. cit.* Quæ disciplina magis magisque apud Orientales firmata est, cum hæreses eruperunt Marcianistarum, Lampetianorum, Chorentarum, Adelphianorum, qui superstitiosa & vana observatione Sabbato jejunabant. Orientalium consuetudinem nunquam damnavit Ecclesia Romana, imo a Bened. XIV *Constr. Et si pastoralis* 57 §. 9 *n.* 8 & *seq. Bullar. t.* 1 *p.* 110 *cit. ed.* tolerandus dicitur apud Græcos esus carnium die Sabbati, si sine scandalo fieri potest; in locis autem ipsorum, & inter eos tantum. Gabriel Albaspinæus *Observ. l.* 1 *c.* 13 *p.* 30 *ed. Neap.* 1770 putat, olim etiam in Ecclesia Romana die Sabbati carnes edi consuevisse. Verum sæculo IV jam Sabbatum inter esuriales dies recensebatur, uti ostendunt Hieronymus *ep.* 71 *ad Lucinium Bæt. n.* 6 *col.* 432 *t.* 1 *ed. Veron.* 1734, Augustinus *ep.* 36 *ad Casulan. c.* 13 *not.* 31, & *ep.* 82 *ad Hieronym. c.* 2 *n.* 14 *opp. t.* 2 *c.* 108 & 256 *ed. Maurin. Venet.* 1759. Vide etiam Concilium Eliberitanum *can.* 76 *t.* 1 *Conc.* Labbæi *col.* 995 *ed. Venet.* Neque vero hoc Sabbati jejunium, ut quidam putant, primum institutum est ab Innocentio I. *ep. ad Decent. Eugubin. c.* 4 *n.* 7, apud Coustantium *col.* 859; nam Innocentius non novi aliquid constituit, sed confirmavit, quod jam constitutum, receptumque erat. Vide Bertium *Histor. Eccles. t.* 2 *diss. t.* 1 *n.* 5. Extat etiam *de jejunio Sabbati* dissertatio Paschasii Quesnelli, quæ est *diss.* 6 *in opp. S. Leonis t.° col.* 1069 *ed. Baller. Venet.* 1756. In Africa ætate Augustini, ut ipse testatur *cit. Epist. ad Casulanum n.* 32 *c.* 108, quædam Ecclesiæ erant, quæ Sabbato jejunabant, quædam, quæ non jejunabant; item in Ecclesia Mediolanensi Sabbati jejunium non observabatur, uti narrat ipse Augustinus *loc. cit.*, & Ambrosius *de Elia & jejun. c.* 10 *n.* 34 *opp. t.* 1 *col.* 655 *ed. Ven.* 1748; similiter in Hispaniis Romanæ Ecclesiæ consuetudinem non obtinuisse, constat ex Conc. Coyacensi *c.* 11 *t.* 6 *par.* 1 *Collect.* Harduini *col.* 1028. Labentibus annis jejunium Sabbati fere ubique antiquari cœpit, & ideo S. Gregorius VII in Conc. Rom. *c.* 31 *dist.* 1 *de Consecrat.* non ausus antiquam disciplinam integram restituere, satius putavit Fideles commonere, ut ea die sese ab esu carnium abstineant. Innocent. III *in cap.* 2 *de Observ. jejun.* cum a Bracharensi Episcopo de Sabbati jejunio interrogatus fuisset, respondit, *quod*

super hoc consuetudinem tuæ regionis facias observari. Hinc communis Doctorum opinio est; licere die Sabbati carnes comedere; ubi earum usus a recepta consuetudine non est interdictus. Consule Glossam *in cit. can.* 31, S. Antoninum *in Summ. Theolog. par.* 1 *tit.* 16 *cap. unic.*, Fagnanum *in cit. c.* 2 *n.* 19 *et seq. de Observant. jej.*, Pirhingium *Jus Eccl. tit.* 46 *l.* 5 *n.* 2.

§. 4. Quatuor temporum jejunia initio Quadragesimae, post Pentecosten, ac mensibus Septembris, & Decembris, quarta ac sexta feria, & Sabbato quotannis celebrantur (1). Exemplo Judæorum, qui quater in anno jejunabant, quatuor temporum jejunia recepit Ecclesia, quae jam saeculo V obtinebant (2); quamquam non Judaico ritu, sed Christiano animo observarentur (3). Quibus jejuniis id sibi vult Ecclesia, ut pro acceptis beneficiis Deo gratias agamus, ut divinam opem exoremus, atque his pœnitentiae operibus nostra crimina expientur, ut denique bonos altaris ministros divinitus impetremus. Nam his temporibus, uti superiori libro demonstratum est, solemnes clericorum ordinationes peraguntur.

(1) Trium temporum jejunia ab Apostolis instituta fuisse, Callistum autem Sum. Pontif. addidisse jejunium Decembris, scriptum est *in Ep.* 1 ipsius Callisti; verum hæc epistola Isidori Mercatoris figmentum est. Ab Apostolica traditione initium sumere hoc jejunium tradunt Baronius *ad an.* 57 *n.* 209 *t.* 1 *p.* 488 *ed. Lucæ*, & Thomassinus *de Jejun. par.* 1 *cap.* 21 *n.* 7. Cum deinde aliqua ex parte vetus disciplina immutata esset, & nonnullæ Ecclesiæ vernum jejunium mense Martio, æstivum vero in hebdomade, quæ post festum Pentecostes sequitur, quodam more celebrarent, S. Gregorius VII. Quadragesimæ initio primum jejunium fieri, alterum in hebdomade Pentecostes perpetua lege constituit. Quod memorat Micrologus scriptor Gregorio suppar, *de Eccles. observ. c.* 24 *et* 25 *col.* 743, *et seq. in Biblioth. PP. t.* 10 *ed. Paris*, & hunc spectat Concil Claromontanum habitum Urbano II Pontif. *can.* 25 apud Labbæum *t.* 12 *col.* 832 *ed. Venet.* Confer Odericum Vitalem *de Histor. eccles. lib.* 9; & Muratorium *in Anecdot. l.* 2 *diss. de jejun. quatuor temporum*. Præsertim autem videndus est Thomas Valfridius, qui anno 1671, Bononiæ dissertationem edidit *de Usu et Institutione jejuniorum temporum*.

(2) Consule S. Leonem M. *de decimi mens. jejun. Serm.* 6 *c.* 1 *p.* 32, *et Serm.* 8 *c.* 2 *p.* 38 *de Jejun. Pentecost.*, *Serm.* 2 *c.* 2 *p.* 231, *et Serm.* 4 *capit.* 4 *p.* 233 *de Jejun. mens. septimi*, *Serm.* 4 *et* 9 *opp. t.* 1 *p.* 256 *et* 270 *ed. Romæ* 1753.

(3) S. Leo M. *cit. Serm.* 4 *de Jejun. sept. mens. c.* 1 *p.* 256 *t.* 1 *ed cit.*

§. 5. Sed & in vigiliis Natalis Domini, Pentecostis,

Assumptionis B. Virginis, multorumque Sanctorum per annum jejunia observantur. Vigiliae erant nocturni cœtus, quos Christiani in Ecclesia habebant ante praecipuum aliquem festum diem, ut divina officia persolverent. Hae differebant a communi nocturno, seu matutino officio, quod hoc nonnisi post mediam noctem circa gallicinium incipiebat, vigiliae autem longiores erant, quod cœtum in Ecclesia per maximam noctis partem detinebant, unde & *Pernoctationes*, & *Pervigiliæ* dicebantur (1). Nunc cum non amplius fideles noctu ad Ecclesiam conveniant, vigiliæ illæ cum jejunio agendæ sunt.

(1) Videndi sunt in primis S. Joannes Chrysostomus *Homil.* 1 *t.* 6 *p.* 95, & *Homil.* 4 *p.* 121, *Homil.* 30 *in Genesim t.* 4 *n.* 6 *p.* 303, *Homil. de Terræmotu t.* 2 *p.* 718 *ed. Paris. cit.*, S. August. *Confess. l.* 9 *c.* 7 *n.* 1 *opp. col.* 162 *ed. Ven.* 1729, Socrates *l.* 1 *c.* 37 *p.* 73, & Sozomenus *l.* 1 *c.* 6 & 29 *p.* 53 & 86, uterque *ed. Vallesii Cantabrig.* 1720, Sidonius Apollinaris *l.* 5 *ep.* 17 *p.* 148 *ed. Paris.* 1652.

§. 6. Jam vero duabus veluti partibus jejunium constat: abstinentia a carnibus, ovis, lacte, aliisque cibis delicatioribus, & unica in die comestione. Nam institutum est, ut agamus pœnitentiam, & corpus affligamus. Et abstinentia quidem a carnibus, cibisque delicatioribus semper ecclesiastici jejunii pars fuit, atque etiam antiquis canonibus constituta (1). Cibi quoque delicatiores, vinique potus erant interdicti (2), ac multi addictos jejunio dies fructibus, herbis, leguminibus transigebant; multi quoque ad duos, tresve, aut quatuor dies jejunium producebant, neque deerant, qui tota hebdomade prorsus jejuni vitam agerent (3). Quin ab ipso aquæ potu, nisi legitimun advenisset solvendi jejunii tempus, sese majores nostri abstinebant (4).

(1) Præclarum quadragesimalis abstinentiæ monumentum est apud S. Gregorium Turonensem *l.* 5 *c.* 4 *p.* 205, *ed. Paris.* 1609, qui miratur, quod Rucculenus, licet ægrotus & miles, quadragesimæ tempore carnes non comederet. Eamdem hanc abstinentiam laudat S. Epiphanius *Exposit. fid. c.* 23 *t.* 1 *p.* 1106 *ed. Paris.* 1622. In Capitulatione de partibus Saxoniæ *c.* 4 apud Balutium *Capitular. Reg. Francor. t.* 1 *col.* 181 *ed. Ven.* 1772 statutum est, ut *si quis sanctum quadragesimale jejunium pro despectu Christianitatis contempserit, et carnes comederit, morte moriatur.* Et Carolus M. *ep. ad Offam Regem Merciorum* apud eumdem Balutium *loc. cit. col.* 108, graviter reprehendit Scotum quemdam Presbyterum, *quod carnem diebus quadragesimalibus comedisset.* Confer Natalem Alexandrum *cit. Diss.* 4 *art.* 2 *p.* 305 *et seq.*,

qui late contra Dallæum, ceterosque hæreticos ostendit, abstinentiam a carnibus semper ecclesiastici jejunii partem fuisse, atque etiam apud veteres Christianos Ecclesiæ lege præceptam. Vide etiam Bossuetum *Histoir. des Variations, l.* 7 *n.* 92. Quæritur autem num hæc abstinentia ad antiquam consuetudinem, an potius ad jus positivum referenda videatur; qua de re vide Benedictum XIV *Instit. eccles. Instit.* 16 *n.* 3.

(2) Basilius *Hom.* 1 *de Jejun. t.* 2 *p.* 9 *n.* 10 *ed. cit.*, Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 4 *ad illuminat. p.* 63 *c.* 27 *ed. Paris.* Vide etiam quæ de Valentiniano Jun. narrat S. Ambrosius *in ejus Orat. col.* 254 *n.* 16 *t.* 4 *ed. Venet.* 1751, de Justiniano Procopius *de Ædific. Justinian. l.* 1 *cap.* 7 *pag.* 19 *tom.* 2 *ed. Paris.* 1166.

(3) Confer Augustinum *de Morib. Eccles. Catholic. c.* 33 *n.* 70 *col.* 712 *t.* 1 *ed. cit.*, & Auctorem *Constit. Apostolic. l.* 5 *c.* 18, ibique Cotelerium *Not.* 18 *p.* 235, qui multis allatis monumentis ostendit, quousque jejunii austeritas apud majores nostros progrederetur. Intendebatur autem jejunium potissimum in majori hebdomade, quo temporis intervallo veteres Cristiani sub vesperam utebantur ξηροφαγα, hoc est arido victu, qui constabat aut pane & sale cum aqua, uti tradit Epiphanius *Exposit. fidei n.* 22 *t.* 1 *p.* 1103 *edit. Patavii Paris.* 1622, aut pane, aqua, sale & oleribus, uti eum describit Auctor *Constit. Apostolic. loc. cit.* Aridum hunc victum per totam Quadragesimam adhiberi jubet Concilium Laodicenum *can.* 50 *t.* 1 *Concil.* Labbæi *col.* 1539 *ed. Ven.* Sed Laodiceno Concilio recentior Epiphanius *l. c.* legem hanc xerophagiorum tantum in majori hebdomade ab Ecclesia universa observatam fuisse testatur. Ipse enim triplicem jejunii formam distinguit, alteram illius Quadragesimæ partis, quæ septem dies Paschatis, seu majorem hebdomadam præcedit, hæc mitior erat, quoniam xerophagiis minime adstricta; alteram majoris hebdomadæ, quæ illa severior erat, ac xerophagiorum lege tenebatur; postremam utraque asperiorem, quoniam hujus hebdomadæ pars, imo & tota sine cibo traducebatur. Prima & altera universæ Ecclesiæ, cunctisque populis in more erat, & ideo vim legis habuit; postrema vero iis tantum, qui plus pietate fervebant, merumque consilium, non præceptum fuit. Hinc ipse Epiphanius majorem hebdomadam της ξηροφαγιας εβδομαδα appellat. Epiphanio antiquiores Irenæus *Ep. ad Victor. P. opp. t.* 1 *p.* 340 *ed. Venet.* 1734, & Dionysius Alexandrinus *Ep. ad* Basil. apud Labbæum *t.* 1 *Concil. col.* 855 *ed. Venet.* ostendunt plures etiam ea ætate fuisse de forma ac ratione antepaschalis jejunii controversias. Consule Massuetum in Irenæum *Diss.* 2 *art.* 1 *n.* 32 *et seq. p.* 74 *et seq. opp. Iren. t.* 2 *ed. cit.* Ceterum qui plures continuos dies jejunium agebant, dicebantur jejunium *superponere et conjungere*, uti habent Epiphanius *loc. cit.*, Tertullianus *de Patient. c.* 13 *p.* 247 *ed. Paris.* 1675, Hieronymus *ep.* 24 *ad Marcellam n.* 4 *col.* 128 *opp. t.* 1 *ed. Veronæ* 1734, de qua quidem *superpositione* jejunii videndus est Du-Cangius *verb. Superpositio.* Confer etiam Tertullianum *de Jejun. c.* 14 *p.* 552, & Sozomenum *Hist. l.* 1 *c.* 11 *p.* 24 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720.

(4) Celebre est, quod de S. Fructuoso Episcopo Tarraconensi narrat Prudentius *Hymn.* 6 *p.* 188 *ed. Paris.* 1687, qui cum ad mortem raperetur, haustum aquæ frigidæ recusavit, quod illo die

jejunium ageretur, neque adhuc ejus solvendi tempus advenerat. Alia multa ea de re habet Bailletus *t.* 3 *de Vit. Sanctor. in Histor. quadrages.* §. 4 & 7, ac Mamachius *Costumi de' primitivi Cristiani t.* 1 *l.* 2 *cap.* 5 §. 20 & *seq. p.* 109 *seq.*

§. 7. Unica etiam in die comestio, quæ ex cibis esurialibus frugaliter (1), atque hora legitima, hoc est circa meridiem capiatur, jejunii partem constituit (2). Nunc jejunantibus exigua cœnula permittitur, quæ *collatio* dicitur (3), quæque constare debet ex eo cibo, eaque potione, quibus homines jejunantes rectæ & meticulosæ conscientiæ uti solent (4).

(1) Qui in illa unica comestione, ciborum copia, modo vel condimentis communes excedit limites, si minus præceptum ecclesiasticum reipsa violat, tamen immunis non est ab intemperantiæ nota, sicuti docet S. Thomas *in* 4 *dist.* 15 *qu.* 3 *art.* 4 *qu.* 3 *ad* 2. Igitur norma quædam, sicuti inquit Bened. XIV *Instit.* 15 *n.* 12 *pro ciborum genere, copia, modoque statuendo ex piis, moderatisque viris* sumenda est. Ipse Bened. XIV post editas Institutiones, quas emisit, cum Cardinalis esset, postquam Pontifex creatus est. Constitutionibus suis, quas paulo post indicabo, edixit, quid de jejunio ciborumque genere observandum sit.

(2) Quæsitum est a Theologis, num duæ illæ partes quibus jejunium constat, abstinentia a certis cibis, & unica comestio, ita inter se conjunctæ & conglutinatæ sint, ut una sublata, altera quoque necessario tolli debeat. Sed inutilis est hæc disputatio, posteaquam Bened. XIV. *Constit.* 19, 27, 55, 99 *ejus Bullar. t.* 1 *p.* 29, 39, 100 216 *ed. ind.* jussit Episcopis, ne cui valetudinis causa diebus quadragesimæ carnibus vesci permittant, nisi adjecta lege servandi alteram jejunii partem, quæ in unica comestione consistit. Confer ipsum Benedictum *cit. Instit.* 15 *n.* 19 & *seq.*, *de Synod. diœces. lib.* 7 *cap.* 5 *num.* 1.

(3) Collatio, sive cœnula vespertina originem ducit a monachis, quibus ob laborem manuum, in quo tota die versati fuerant, ipsis jejunii diebus post sumptum sua hora cibum haustus aquæ permittebatur, cui deinceps frustulum panis adjunctum est, ne simplex aqua noceret. Erat autem proprie collatio lectio spiritualis, quæ statis horis, maxime post cœnam quotidie absolvebatur, quæque in claustro, vel in capitulo fieri solebat, diebus autem jejunii fiebat in refectorio, ne scilicet tempus regularis vitæ officiis destinatum illa cœnula tereretur, *Mox ut surrexerint a cœna*, inquit Regula S. Benedicti *cap.* 42 apud Holstenium *Cod. Regul. t.* 1 *p.* 127 *ed. Aug. Vindelic.* 1759, *sedeant omnes in unum, & legat unus collationes, vel vitas Patrum, aut certe aliud quod ædificet audientes.* Eodem sensu collationis vocabulum accipit Isidori Regula *c.* 8 *p.* 192 *ibid.* Semper autem vespertinus ille ad refectionem aditus esurialibus diebus significabatur his verbis, *ire ad collationem*, aut *accedere ad lectionem collationum*. Nomen hoc collationis translatum est deinceps ad cœnulam illam sive refectionem vespertinam, quemadmodum illud

adhibetur in Regula Templariorum *c.* 16 apud Holstenium *l.* 2 *ibid. p.* 434, eodemque sensu hoc vocabulum usurparunt sæculares, cum illam cœnulam sumere cœperunt. Vide Natalem Alexandrum *cit. diss.* 4 *art.* 7 *prop.* 5 *pag.* 331.

(4) Bened. XIV *Const. Si Fraternitas* 99 *p.* 216 *t.* 1 *Bullar. ed. cit.*

§. 8. Observatio jejunii omnibus indicta est, qui ad constitutam ætatem pervenerunt; & Episcopus curare præsertim debet, ut hæc integra observatio sit (1). Verum carnes, aut ova comedendi facultas a Præsulibus iis tribuitur, præsertim in Quadragesima, qui judicio medicorum propter adversam valetudinem cibos esuriales ferre non possunt (2); & sæpe etiam a Sum. Pontificibus integræ nationi justis de causis eadem hæc venia conceditur (3). In quo illud animadvertere oportet, quod quibus est permissus esus carnium, ovorum, casei, lactis, ii jejunii diebus unicam comestionem servare debent (4), neque cum carnibus pisces miscere possunt (5), aut in vespertina cœnula carne, ovis, lacte, caseo vesci (6).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 25 *de Reform. decret. de Elect. cibor. jejun. & dieb. fest.*

(2) Late, ac diligenter hoc argumenti genus persequitur Benedictus XIV *Instit. Eccles. Instit.* 15 *n.* 13 *& seq.*

(3) Inter ceteras, quæ a Romanis Pontificibus integræ nationi ea de re datæ, sunt facultates, celebris est *Bulla Cruciatæ*, quæ ita dicitur, quod olim hæc Bulla concederetur militibus, qui rubro signo S. Crucis insigniti ad bellum contra Turcas proficiscebantur sub Urbano II, & in Concilio Lateranensi sub Julio II. Nunc conceditur Christianis omnibus in Regno Neapolitano, atque in regnis & provinciis Hispaniarum Regi subjectis, certam opem, sive operam, in subsidium belli contra infideles, & hæreticos conferentibus. Hoc idem privilegium an. 1743. Benedictus XIV *in Constit. Quoniam* 86 *t.* 1 *ejus Bullar. ed. cit. p.* 172, attribuit etiam Militiæ Hierosolymitanæ, & incolis insularum ipsius ditioni subjectarum. Qui ejus Bullæ beneficio utuntur, præter alia privilegia, illud etiam habent, uti perseverante anno Bullæ ovis, lacte, carnibus jejunii diebus vesci possint. Multa, quæ ad hanc Bullam pertinent, præter ceteros, collegit Lucius Ferraris *Biblioth. verb. Bulla Cruciatæ.*

(4) Benedictus XIV *Const. Non ambigimus* 19 §. 4 *p.* 30, *& Const. Si Fraternitas* 99 *p.* 217 *ejus Bullar. tom.* 1 *ed. cit.*

(5) Benedictus XIV *Constit.* 19 §. 4, *& Constit.* 99 *mox cit.*

(6) Benedictus XIV *ead. Const.* 99. Vide etiam ejusdem Benedicti *Constitutionem Libentissime* 230 *p.* 319 *t.* 1 *ejus Bullar.*, ubi multa habes, quæ ad jejunii leges pertinent.

TITULUS VII.

De rebus sacris, et primum de Ecclesiis.

§. 1. Res sacræ sunt res Deo & religioni consecratæ, ut quæ pertinent ad divinum cultum, peragantur. Hujusmodi sunt in primis Ecclesiæ, sacræ nimirum ædes, ad quas Christiani conveniunt, ut opera religionis impendant. Ecclesiæ vocabulum proprie significat societatem, & conventum fidelium; sed omnium consensu traductum est ad designandum locum, in quo Christiani suos agunt conventus; & nos hoc sensu ecclesiæ vocabulum usurpamus. Nimirum cum Christi Ecclesia visibilis sit, præter cultum internum, habere etiam debet externum, qui omnis consistit in communibus precibus, in sacris ritibus, in sacrificiis, in sacramentorum administratione: ideoque instituta sunt loca, ad quæ Christiani concurrerent, ut divinis sacrisque rebus operam darent.

§. 2. Jam inde ab Apostolorum ætate Christiani certa habuerunt loca, ad quæ frequentes conveniebant, ut res divinas ac sacras agerent, quæ loca postmodum Ecclesiæ appellata sunt (1); Ecclesiæ, inquam, potius quam templa, ne illi convenire viderentur cum ethnicis, penes quos celeberrima fuerunt templorum & fanorum nomina (2). Vocatur autem Ecclesia ab ecclesiasticis scriptoribus etiam *oratorium*, hoc est locus, in quo preces funduntur (3), & *dominicum*, hoc est domus Dei (4), & *basilica*, quo nomine appellantur regiæ ædes ad audiendas causas, aut alium publicum usum constitutæ, quæ ædes a piis Imperatoribus Christianis datæ sunt, ut ibi conventus agerent suos (5); & *templa*, quo nomine Christiani serius uti cœperunt, antea non utebantur, cum proprium esset ethnicorum (6); & *tituli*, loca scilicet Deo consecrata, quæ sacerdotes

& ministros sibi addictos habebant (7). Si quam in memoriam Prophetæ, aut Apostoli, aut Martyris ecclesiam ædificabant, eam *Propheteum*, *Apostoleum*, *Martyrium* Christiani appellabant (8).

(1) Quamquam certo affirmari non possit, Apostolos initio habuisse Ecclesias, quales certe eorum discipuli habuerunt, tamen exploratum est, eis certa fuisse loca, in quibus opera religionis impenderent. Quod enucleate in primis, & copiose demonstrat Cl. Mamachius *de' Costumi de' primitivi cristiani l.* 1 *c.* 4 §. 2 *n.* 2 *t.* 1 *p.* 296 *seq.* Videndus est etiam Medus, peculiari dissertatione, cujus veluti compendium dedit Binghamus *Orig. eccles. l.* 8 *c.* 1 §. 13 *t.* 3 *p.* 141 & *seq. ed. Halæ Magdeburg.* 1753, qui & sua quædam adjecit, eaque gravia argumenta adversus eos, qui *plane singularem*, & *novam sententiam*, ut inquit, evulgarunt, *Christianos tribus prioribus sæculis istiusmodi distincta cultus divina loca non habuisse.* Præcipua sunt, quod Paulus I. *ad Corinth. XI* 22 iis verbis: *nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis?* sine dubio Ecclesiæ nomine designat locum sacrum, atque ita Paulum explicant Augustinus, Basilius, Chrysostomus, Sedulius, Theophilactus; quod Apostoli semper in certum locum ad fundendas preces in monte Sione convenerunt, qui fuit hyperoon, sive cœnaculum, cujus in actis Apostolorum toties mentio est; quod Ignatius *epist. ad Magnes. n.* 7 apud Colelerium *PP. Apostol. t.* 2 *p.* 19 *ed. Amstel.* 1724, diserte memorat *ναον Θεου templum Dei*, & *Epist. ad Philadelph. n.* 4 *p.* 51 *loc. indic. unum altare*, quæ altaris mentio satis ostendit, Christianos certum pro sacris conventibus habuisse locum; quod Therapeutas jam inde a Marci temporibus loca quædam ad divinum cultum secreta habuisse scribit Eusebius *Histor. l.* 2 *c.* 17 *edit. Cantabrig.* 1720; quod denique Alexander Severus *cum Christiani quemdam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarii dicerent, sibi eum deberi, rescripsit* apud Lampridium *p.* 219 *n.* 30 *ed. Francofurti* 1633: *melius esse, ut quomodocumque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur.* Atque hæc quidem, uti observat Card. Orsius *Histor. eccles. l.* 6 §. 23, prima fuisse videtur publica Ecclesia, quam Christiani habuerunt, cum antea nonnisi privatas & occultas haberent.

(2) Hinc Origenes, Minucius Felix, Arnobius, Lactantius inquiunt, christianos templa non habuisse; quod ita accipiendum esse multis ostendit Medus, eos talia non habuisse templa, qualia gentes habebant.

(3) Oratorium appellata est Ecclesia, hoc est *domus precationis*, idque nomen primum publicæ Ecclesiæ, uti testantur Eusebius *Hist. l.* 10 *c.* 3 *p.* 464 & *de Laud. Constantin. c.* 17 *p.* 770, & Socrates *Histor. l.* 1 *c.* 18 *p.* 49 *edit. Cantabrig.* 1720, postea privati oratorii proprium fuit. *Oratoria* tamen, sive *ædes oratorias* ab Ecclesiis distinguunt Didymus Alexandrinus *de Trinit. l.* 2 *c.* 7 *p.* 200 *edit. Bonon.* 1769, Socrates *Histor. l.* 5 *c.* 10 *p.* 233 *ed. Taurin.* 1747, Theophilus Antecessor *Inst. l.* 2 *tit.* 1 *p.* 213 *ed. an.* 1751. Proprie oratoria minores quædam Ecclesiæ erant.

(4) Hieronymus *Chron. Olimp.* 277 *opp. t.* 8 *col.* 785 *edit. Val-*

larsii Veron. indic. auctor est nobis, celebrem Ecclesiam Antiochiæ a Constantino ædificari cœptam, & a Constantio absolutam *Dominicum aureum* appellatam fuisse. Eodem vocabulo ad designandam Ecclesiam utitur Hilarius *ad Constant. l.* 1 *num.* 8 *opp. tom.* 2 *col.* 540 *ed Veron.* 1730.

(5) Nomen hoc frequens est apud Ambrosium *Ep.* 20 *ad Marcellin. n.* 1 *& ep.* 40 *n.* 15 *opp. t.* 3 *col.* 950 *&* 1621 *ed. Venet.* 1751, Augustin. *Serm.* 356 *n.* 9 *opp. t.* 5 *part.* 2 *col.* 1388 *ed. Ven. cit.*, Hieron. *ep.* 107 *ad Latam.* 1 *cap.* 9 *t.* 1 *col.* 680 *laud. edit.*, Sidonium *l.* 7 *ep.* 17 *p.* 1416 *opp. Poetarum Latinorum t.* 3 *edit. Londini* 1713, aliosque sæculi quarti & quinti scriptores.

(6) Vix ullus est Christianus scriptor, qui tribus prioribus sæculis ad designandas Ecclesias templi nomine usus fuerit. Sublata, eversaque ethnicorum superstitione, tum demum Christiani scriptores nomen hoc adhibere cœperunt. Magis autem abhorruerunt a fani vocabulo, eoque utebantur, ut indignationem, atque animi dolorem ostenderent adversus quædam conventicula hæreticorum, quos eodem, quo ethnicos, habebant loco, uti patet ex Ambrosio *ep.* 40 *ad Theodos. n.* 16 *opp. t.* 5 *col.* 1021 *ed. cit.*

(7) Consule *l.* 1 *tit.* 5 *sect.* 2 *§.* 9 *not.* 2 *p.* 284, ubi de titulis actum est.

(8) Martyrium memorat Eusebius *De Vit. Constant. l.* 3 *c.* 48 *p.* 640 *ed. cit.* Eaque de causa Eusebius *de Vit. Constantin. l.* 4 *c.* 33 *& pag.* 597 *&* 648, aliique *martyrium Salvatoris* appellant ecclesiam, quam Constantinus ædificavit in honorem Christi Salvatoris, qui præcipuus fuit martyr eorum, qui divinæ religionis causa mortem pertulerunt, cujus rei ampla narratio est in epistola Henrici Valesii, quæ est ad calcem historiæ Ecclesiasticæ Eusebii. Latini loco martyrii hujusmodi ecclesiam vocant *memoriam martyris*, uti constat ex Augustino *de Civit. Dei t.* 22 *c.* 8 *n.* 17 *& c.* 10 *col.* 669 *&* 673 *t.* 8 *ed. cit.*; atque apud eos *martyrium* designat etiam Ecclesiam in honorem alicujus sancti, qui martyr non esset, uti patet ex S. Hieronymo *in Vit. Hilarion. c.* 31 *opp. t.* 2 *col.* 32 *ed. Veronæ cit. Apostolei* mentio est apud Sozomenum *l.* 8 *c.* 17 *p.* 322 *ed. Taurin.* 1747, *Prophetei* in Concilio Constantinopolitano sub Menna *act.* 3 *col.* 1245 *t.* 2 *Collect.* Harduini. Memorat etiam ipse Sozomenus *Histor. l.* 2 *c.* 3 *p.* 45 *edit. cit.* *μιχαηλιον Michaelium*, hoc est Ecclesiam, quam in honorem S. Michaelis Arcangeli Constantinus M. in Hestiis extra Constantinopolim Deo erexit.

§. 3. Primæ Christianorum Ecclesiæ simplices & modice fuisse videntur, quales videlicet fidelium paupertas & paucitas, ac formidolosorum temporum ratio patiebatur. Sed aucta fidelibus, atque oblationibus Ecclesia, & extincta christiani nominis invidia, multæ, eæque splendidissimæ ædes ædificatæ sunt (1). Accesserunt edicta Imperatorum de templis ethnicorum in Ecclesias convertendis (2), & eorum, ac præsertim Constantini munificentia, qua sumptu vere regio magnificentissima templa excitata sunt (3).

(1) Baronius *ad an.* 571 *n.* 82 *p.* 445 *t.* 1 *ed. Luca* copiose demonstravit, ecclesias pluribus, iisque ditissimis ornamentis antiquitus fuisse refertas. Joannes Henricus Ottius Calvinianus in libro, cui titulus: *Examen perpetuum historico theologicum in Card. Baronii annales*, eum refellere conatus est. Sed ea in re opus hoc errorum & ineptiarum plenum refutavit Muratorius *diss.* 16 *ad calc. opp. S. Paulini p.* 832 *seq. ed. cit.*, ubi late ostendit, quam magna & quam magnifica fuerint antiquarum Ecclesiarum ornamenta. Confer etiam Cl. Mamachium *del Diritto libero della Chiesa di acquistare, e di possedere beni temporali l.* 3 *par.* 2 *c.* 3 *n.* 24 *& seq. p.* 408 *seq.* Monumentis, quæ ab his duobus doctissimis viris allata sunt, addam Didymum Alexandrinum scriptorem IV sæculi, qui *l.* 2 *de Trinit. c.* 7 *p.* 200 *edit. Bonon.* 1769 testatur sua ætate Ecclesias fuisse *auro, argento, & ebore ornatas.*

(2) Plures ea de re leges extant in Codice Theodosiano *l.* 9 *tit.* 17 *& Leg.* 2 *Cod. de Sepult. violat.*, idque etiam testantur non Christiani solum Scriptores Eusebius *de Vit. Constantin. l.* 3 *c.* 51 *&* 53 *p.* 606 *&* 613 *ed. cit.*, aliique sed etiam ethnici Eunapius *Vit. Ædes. pag.* 33 *ed. Coloniæ Allobr.* 1616, Libanius *Orat. Apoleg.* 25 *p.* 591 *t.* 2 *edit. Paris.* 1627, Julianus *Orat.* 7 *p.* 224 *t.* 1 *ed. Lips.* 1696.

(3) Constantinus nullis pepercit sumptibus, ut in omnibus Orientis partibus, ex. gr. Hierosolymis, Antiochiæ, Nicomediæ juxta quercum Mambre, Hieliopoli in Phœnicia, aliisque in locis compluribus splendidissimæ Ecclesiæ ædificarentur, sicuti narrant Eusebius *de Vit. Constantin. lib.* 3 *c.* 50 *&* 51 *p.* 605 *&* 606, & Socrates *Histor. l.* 1 *c.* 16, 17, 18 *p.* 45 *et seq. ed. cit.* Ipse etiam fundamenta jecit celebratissimæ Ecclesiæ, quæ *S. Sophia, et Magna* dicta, quæque annis triginta tribus post a Constantino absoluta est, uti Socrates *l.* 2 *t.* 16 *p.* 95 *ed. Cantabrig.* 1720, & Auctor *Chronici Alexandrini ad an.* 360 memoriæ prodiderunt; quam quidem Ecclesiam incendio consumptam iterum Justinianus splendidius ædificavit. Ejus autem descriptionem habes apud Evagrium, Procopium, Agathiam, Paulum Silentiarium.

§. 4. Vetus Ecclesiæ forma & situs non semper idem. Interdum oblonga erat, ac navi similis; interdum rotunda, aut plurium laterum, aut ad formam crucis (1); qua de re non unus semper, nec ubique mos fuit. Ecclesiæ frons, ut plurimum, ad Occidentem spectabat, sanctuarium ad Orientem, quoniam versus Orientem Christiani preces fundebant (2). Sed sæpe neque Orientem, Sanctuarium respiciebat; & vero ab antiquis monumentis quavis forma & situ Ecclesiæ exhibentur (3).

(1) Auctor *Constit. Apostolic. l.* 2. *c.* 57, apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 263 *&* 264 *cit. ed.* Ecclesiam vult esse oblongam navi similem. Verum Ecclesiam a Constantino in monte Golgotha ædificatam rotundam fuisse, octo autem laterum Ecclesiam Antiochiæ tradunt Eusebius *in Vit. Constantin. lib.* 3 *c.* 38 *&* 50 *p.*

599, 606 *edit cit.*, & Strabo *de Reb. eccles. c.* 4 *in Biblioth. PP. t.* 10 *col.* 664 *ed. Paris.* Alias fuisse ad formam crucis, scribunt Evagrius *Histor. l.* 1 *c.* 14 *p.* 268 *edit. Valesii Cantabrig.* 1720, & Cedrenus *Vit. Justin. in compend. histor. t.* 1 *p.* 390 *n.* 160 *ed. Paris.* 1647.

(2) Auctor *Constit. Apostolic. loc. cit.*

(3) Late id ostendit Binghamus *Origin. eccles. l.* 8 *c.* 3 §. 1 & 2 *t.* 3 *p.* 172 *ed. cit.*

§. 5. Ecclesiæ vocabulum latius, & angustius accipitur. Angustius acceptum significat sacras ædes, ad quas populus confluit divinis, sacrisque rebus operam daturus; & hujusmodi sunt templa cathedralia, parochialia, collegiata, conventualia. Cathedralis Ecclesia est, quæ fixam habet Episcopi cathedram, & mater ac princeps est Ecclesiarum omnium, quæ in dœcesi sunt. Parochialis Ecclesia proprium habet Presbyterum, qui sub Episcopo curam animarum gerit; collegiata collegium canonicorum. Denique conventuales Ecclesiæ sunt, quæ a Monachis & Regularibus administrantur. Latius acceptum Ecclesiæ nomen comprehendit etiam oratoria, sacella, capellas, quæ privatis conventibus, præsertim vero mittendis ad Deum precibus addictæ sunt.

§. 6. Novum templum non temere, & cujusque arbitrio ædificandum est, sed causa cognita, & cum Episcopi auctoritate (1). Causa sunt populi commoda, & necessitates (2). Quare si tanta sit populi distantia, viarumque discrimen, ut ille sine magno incommodo aut periculo ad Ecclesiam accedere nequeat, novum templum excitandum est (3); & nova etiam Ecclesia conceditur leprosis, aliisque contagioso morbo laborantibus, ubi suos agant conventus, ne ceteri fideles inficiantur (4). Sed & Episcopo pro paranda sibi sepultura novam Ecclesiam ædificare permittitur, eique ex propriæ Ecclesiæ reditibus dotem attribuere (5).

(1) *Can.* 9 *de Consecrat. dist.* 1, Concil. Chalcedonense *can.* 6 *col.* 601 *et seq. t.* 2 *Collect.* Harduini. (2) *Can.* 10 *dist.* 1 *de Consecr.*, *Cap.* 3 *et ult. de Eccles. ædif.* (3) Concil. Trident. *Sess.* 21 *c.* 4 *de Reformation.* (4) *Cap.* 2 *de Eccles. ædific.* (5) *Can.* 74 *cap.* 12 *quæst.* 2, *Cap.* 9 *de Donat.*

§. 7. Cum nova fabrica inchoanda est, Episcopus designato loco preces fundit; & crucem humi defigit, ubi majus altare locari debet (1). Ante ædificationem curan-

dum est, ut nova Ecclesia dotem habeat, unde necessaria pro ministris, pro luminaribus, pro sacra supellectile, & ceteris, quibus est opus, perpetuo comparentur (2); audiendique sunt Parochus antiquæ Ecclesiæ, & ceteri, quorum interest, iisque etiam injuste adversantibus, novum opus inchoatur, & absolvitur. Parochus antiquæ Ecclesiæ, quæ *matrix* dicitur, respectum habito ad novam, seu *filialem* Ecclesiam, debet partem fructuum parochiæ suæ novo Parocho attribuere, habetque ab Ecclesia *filiali* annuam præstationem, quæ ejus subjectionis argumentum est. Cum opus fuerit, Episcopus etiam novæ Parochiæ cives compellit ad præstandum Parocho id, quod ei necessarium est ad vitam honeste traducendam (3).

(1) Consule Pontif. Rom. *par.* 2 *tit.* 1 *et* 2 *t.* 2 *p.* 2 *seq. ed. Romæ* 1739.
(2) *Can.* 26 *et* 36 *caus.* 16 *qu.* 7, *Cap.* 8 *de Consecrat. Eccles.*
(3) Concil. Trident. *cit. Sess.* 21, 64 *de Reformat.*

§. 8. Ecclesiæ jam constructæ identidem reparandae, instaurandæque sunt. Id vero faciendum est ex bonis earumdem Ecclesiarum, & ideo jam inde a sæculo VI viguit consuetudo, ut certa pars redituum ecclesiasticorum ad Ecclesiæ fabricam pertineret (1). Cum Ecclesia non habet hos reditus fabricæ addictos, beneficiarii debent suorum beneficiorum Ecclesias instaurare (2), eidemque oneri subsunt etiam, qui decimas, aut alia bona ecclesiastica possident (3). Cathedralem Ecclesiam reparare præsertim debet Episcopus, atque aliquid etiam ejus canonici in id conferre coguntur (4). Cum bona ecclesiastica non suppetant, patronos, et ceteros ecclesiasticorum bonorum possessores, ac denique parochianos Episcopus ad parœciam instaurandam cogit. Quod si nullus sit Ecclesiæ reparandæ modus, ea convertitur in profanos non sordidos usus, ibique crux erigitur, et ejus jura ad matricem, aut ad viciniorem ecclesiam transferuntur (5).

(1) Hoc juris Augustino Angliæ Episcopo Gregorius M. præscripsit *Can.* 50 *caus.* 12 *qu.* 2, & idem etiam sancitum extat aliis canonibus, qui eodem loco Gratiano referuntur. Eamdem quoque aliarum, præsertim in Hispaniis, Ecclesiarum fuisse disciplinam & quidem *ex antiqua traditione*, constat ex Concilio Tarraconensi *Can.* 8 *col.* 1042 *t.* 2 *Collect.* Harduini.
(2) *Cap.* 1 *e:* 3 *de Eccles. ædifi.*

(3) *Can.* 2 *et* 3 *caus.* 10 *qu.* 3.
(4) *Cap. ult. de His quae fiunt a majori par. cap.*
(5) Concil. Trid. *Sess.* 21 *cap.* 6 *de Reformat.*

§. 9. Jamvero Ecclesiæ, præsertim ampliores, pluribus constant partibus, quarum aliæ interiores, hoc est intra parietes sunt, aliæ exteriores, quæ parietibus non includuntur. Partes interiores, ex antiqua disciplina, erant *narthex*, sive *ferula*, *templum*, sive *navis*, et *bema*, sive *sanctuarium* (1). Narthex erat pars oblonga, et angusta ad instar *ferulæ* e tranverso frontis Ecclesiæ, ibique, dum sacræ conciones habebantur, infideles, hæretici, catechumeni, & pœnitentes *audientes* dicti consistebant (2).

(1) In has quidem partes tres plerumque Ecclesiæ dividebantur. Morinus tamen *Pœnit. l.* 6 *c.* 1 *n.* 20 & Le-Brunius *Explicat. Missæ t.* 2 *diss.* 1 *art.* 8 *p. ed. Venet.* 1770 monet, primis temporibus Ecclesias in duas tantum partes fuisse tributas, in aulam, sive atrium laicorum, & in Sanctuarium, in quo consistere Episcopis, Presbyteris, & Diaconis tantum licebat; divisionem autem illam in partes tres serius a Monachis initium habuisse.
(2) De antiqua Ecclesiarum forma copiosissime, accuratissimeque disputat Cl. Mamachius *de' Costumi de' primitivi cristiani l.* 1 *c.* 4 §. 2 *n.* 3 *et seq. t.* 1 *p.* 308 *seq.*

§. 10. Narthecem excipiebat pars illa Ecclesiæ, quæ proprie *templum* ac *navis* dicebatur. Hæc, ut plurimum, quadrata erat (1), eamque a narthece separabant lignea quædam repagula pervia portis, quas portas *regias*, & *speciosas* appellabant (2). In inferiori hujus partis loco, qui statim ingredienti occurrebat, stabant pœnitentes *substrati* (5); in superiori, qui erat Sanctuario propinquior, *consistentes*, & fideles communicantes; & hi suum quinque habebant locum, mares discretum a fœminis, virgines a nuptis, monachi a sæcularibus (4). In media *navi* erat *Ambo*, hoc est locus editus, ad quem per gradus patebat ascensus; in eoque stabant cantores (5) & lectores, qui epistolas atque evangelia legebant (6), & in eo etiam diptyca recitabantur (7).

(1) Hinc in constitutione Theodosii, & Valentiniani, quæ extat in *Codice Theodosiano post Leg.* 4 *lib.* 9 *tit.* 45 *t.* 3 *p.* 397 *edit. Lip.* 1738, Ecclesiæ navis *quadratum populi oratorium* appellatur.
(2) Regiæ, seu speciosæ dicebantur navis portæ, quod per eas ad regium Dei palatium, hoc est Ecclesiam patebat accessus, vel quod ibi Reges templum ingressuri coronas deponebant. Hinc Leo Gram-

maticus *in Vit. Michael. Imper. p.* 466 *edit. Paris.* 1655, tamquam rem insolentem & indignam animadvertit, quod ipse Imperator cum venisset ad portas regias, coronam non deposuisset, uti reges facere consueverant.

(3) Omnes ecclesiasticarum antiquitatum scriptores suum substratis adscribunt locum a ceteris discretum, auctoritate praesertim Tertulliani *de Pudic. c.* 13 *p.* 564 *edit. Paris.* 1675, & Sozomeni *Histor. l.* 7 *c.* 16 *p.* 300 *ed. Cantabrig.*

(4) Mares a fœminis per ligneos parietes scernebantur; cujus consuetudinis testimonia sunt apud Cyrillum Hierosolymitanum *Præfat. in Catech. n.* 14 *p.* 10 *ed. Paris.* 1720, Augustinum *de Civit. Dei l.* 2 *c.* 28 *et l.* 22 *c.* 8 *n.* 3 *col.* 57 *et* 665 *t.* 7 *ed. Venet.*, Paulinum *in Vit. Ambros. n.* 11 *opp. Ambros. t.* 4 *ed. Venet.* 1751, Socratem *Histor. l.* 1 *c.* 17 *p.* 47 *ed. Cantabrig.* 1720; & ligneos quidem parietes, per quos fœminæ a maribus discernebantur, nominat Chrysostomus *Hom.* 74 *in Matth. opp. t.* 7 *p.* 712 *ed. Paris.* 1727. Aliæ erant portæ, per quas mulieres Ecclesiam ingrediebantur. Hinc Auctor *Constit. Apostolic. l.* 2 *c.* 57 *p.* 266 *t.* 1 *ed. cit.* Ostiarios stare jubet *ad virorum introitus, quos custodiant, Diaconissas ad mulierum.* Atque ex eodem Auctore *loc. cit.* intelligimus virgines, & nuptas fuisse discretas, quod etiam patet ex Ambrosio de *Lapsu virgin. c.* 6 *n.* 22 *et* 24 *col.* 387 *et seq. t.* 3 *ed. Ven.* 1751.

(5) Concil. Laodicenum *can.* 15 *col.* 784 *t.* 1 *Collect.* Harduini.

(6) Cyprianus *epist.* 54 *p.* 49 *ed. Paris.* 1666.

(7) Conc. Constantinop. V sub Menna *act.* 5 *t.* 2 *col.* 1523 *coll.* Harduini.

§. 11. Tertia, & intima antiquarum Ecclesiarum pars erat *sanctuarium*, quod Græci *Bema* appellabant. Locus hic septis, sive cancellis muniebatur (1), uti nunc munitur, ne laicis ad eum pateret aditus (2), cum sacra officia peragebantur (3). Cancelli erant portulis pervii; portulas autem, & spatia cancellorum vela quaedam obtegebant (4). Suprema pars *Sanctuarii Apsis* (5) dicebatur, ædificium scilicet semicirculi formam exhibens, ubi thronus Episcopi sedesque erant, seu throni Presbyterorum (6).

(1) Eusebius *Histor. eccles. l.* 10 *c.* 4 *p.* 419 *ed. Taurin.* 1746. Memorat etiam altare cancellis septum Zeno Veronensis *l.* 2 *tract.* 30 *t.* 1 *p.* 2, 141 *ed. Aug. Vindelic.* 1758.

(2) Confer Conc. Trullanum *can.* 69 *t.* 7 *Collect.* Labbæi *col.* 1379. Concil. Laodicenum *can.* 19 *col.* 1555 *t.* 1 *ejusd. Collect.* solis *ἱερατικοῖς* in sanctuario communicare permittit, quo nomine alii superiores tantum clericos, Presbyteros & Diaconos, alii etiam inferiores intelligunt.

(3) Pars hæc Ecclesiæ *adyta* seu *inaccessa* dicebatur, quoniam ad eam populo accedere non licebat. Quamquam non una semper, neque eadem omnium Ecclesiarum consuetudo fuisse vide-

tur. Nam Dionysius Alexandrinus *ep. ad Basilidem can.* 2, apud Labbæum *t.* 1 *Concil. col.* 858 *ed. Venet.* mares & fœminas ad altare accessisse memorat, cum Eucharistiam accipiebant, atque ita Dionysium explicat Valesius *in Euseb. Histor. l.* 7 *c.* 9 *p.* 330. Idem habet Concil. Turonense II *can.* 4 *col.* 358 *t.* 3 *coll.* Harduini.

(4) Vela hæc memorant Athanasius *ep. ad solitar. t.* 1 *p.* 298 *n.* 56 *ed. Patav.* 1777, Hieronymus *in Epitaph. Nepotian, opp. t.* 1 *col.* 338 *ed. Vallars. Veron.*, aliique complures. Ea Synesius *ep.* 67 *ad Theophil. p.* 212 *ed. Paris.* 1633, vocat *vela mystica*, sæpe autem erant auro exornata, uti testatur Evagrius *l.* 6 *c.* 21 *p.* 469 *edit. Valesii Cantabrig.* 1720, *Confer* Du-Cangium *in Glossar. græc. barb. verb.* Βῆλοζυγα.

(5) Apsis græcum verbum est αψις, quod latine significat *arcum, fornicem.* Pars illa Ecclesiæ, in qua majus altare collocabatur, proprium habebat fornicem, aut arcum, quo tegebatur, ideoque apsis appellata est. Hieronymus *l.* 2 *in Ephes. c.* 4 *opp. t.* 7 *col.* 614 *ed. Vallars. Veron.* In summo, inquit, cœli fornice, & ut ipso verbo utar, apside. Vide Du-Cangium *verb. Apsida.*

(6) Presbyterorum sedes proprie *secundi throni* dicebantur, quos memorat Nazianzenus *Carm. jamblic.* 23 *t.* 2 *p.* 244 *ed. Coloniæ* 1690, atque hinc Constantinus apud Eusebium *l.* 10 *c.* 5 *p.* 485 *ed. ind.* Chrestum Syracusanum Episcopum ad Arelatense Concilium vocans duos *secundi throni*, hoc est duos Presbyteros secum deferre jubet.

§. 12. In medio sanctuario a pariete sejunctum erat altare, quod etiam *ara, mensa sacra, sancta sanctorum* dicitur (1). Initio lignea, ut plurimum, erant altaria, deinde lapidea facta sunt (2); erantque etiam in locis compluribus auro argentoque cooperta (3). Unum in Græcis ecclesiis erat altare, uti nunc etiam est (4); sed Latini jam inde ab antiquissimis temporibus plura in una Ecclesia altaria habere consueverunt (5). Altare obtegebat linteum (6), atque ornabat ciborium (7), & crux in eo stabat (8), & prope crucem ex utroque latere candelabra, quae ardebant, dum sacra peragebantur (9).

(1) Altare semper Christianos habuisse, in quo rem divinam conficerent, certum est; ut proinde inscitia sit, aut impudentia incredibilis Calvinianorum, qui verum Christi corpus in Eucharistia esse negantes vocem *Thysiasterion*, seu *Altare* per tria priora sæcula vero ac proprio significatu usurpatam non fuisse contendunt. Videndus ea de re Cardinalis Petronius *de Sacrosanct. Eccl. Sacram. adversus Philippum Mornæum du Plessis, l.* 2 *p.* 174 *& seq.*, ubi id late demonstrat; & ipsi etiam videndi sunt a catholica communione alieni Scriptores Guillelmus Beveregius *in Cod. Canon. Eccles. primitiv. c.* 10 *n.* 3, Joannes Clericus apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 2 *p.* 188 *ed. indic.*, Josephus Binghamus *Origin. & antiq. eccles. l.* 8 *c.* 6 §. 12 *et* 13 *t.* 3 *pag.* 222 *seq. edit. Halæ Magdeb.* 1758.

(2) S. August. *ep.* 185 *ad Bonifac. opp. t.* 2 *col.* 654 *n.* 27 *ed. Ven.* 1729, Optatus Milevitanus *l.* 6 *p.* 112 *ed. Paris.* 1676, Athanasius *Ep. ad Solitar. vit. agan. t.* 1 *p.* 298 *n.* 56 *edit. cit.* De lapideis altaribus decretum extat Silvestri Pontificis: sed hujus decreti suspecta fides est. Certe etiam post hanc ætatem non multis Ecclesiis lignea fuisse altaria, ostendit Martenius *de Antiq. eccles. rit. lib.* 1 *c.* 3 *art.* 6 §. 4 *t.* 1 *p.* 111 *ed. Antuerp. seu Venet.* 1763. Lapideum altare memorat Gregorius Nyssenus *de Baptism. Christ. p.* 801 *opp. t.* 1 *ed. Paris.* 1015; & Concilio Epaonensi *can.* 26 *col.* 1050 *tom.* 2 *collect.* Harduini sancitum est, ut *altaria nisi lapidea, unctione non sacrentur.* Cum autem altarium materia mutari cœpit, formam etiam mutatam fuisse tradit Binghamus *Orig. et antiq. eccl. l.* 8 *c.* 6 §. 15 *t.* 3 *p.* 228 *edit. cit.* Nam cum ea mensarum similitudinem antea referrent, ad instar aræ erigi cœperunt, & una, quatuor columnis lapidea mensa nitebatur, ac nonnulla etiam quadro superposita ædificio, uti observat Card. Bona *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 20 §. 1 *t.* 2 *p.* 64 *ed. Taurin.* 1749, tumuli formam referebant, tamquam martyrum sepulcra, quæ proprie altaria, quasi altæ aræ, dicebantur.

(3) Sozomenus *l.* 9 *Histor. eccles. c.* 1 *p.* 364 *cit. ed. Cantabrig.*, & Nicephorus *l.* 14 *c.* 2 *p.* 439 *t.* 2 *ed. Paris.* 1630 narrat, Pulcheriam Augustam Arcadii filiam, & Theodosii Junioris Imperatoris sororem Constantinopolitanæ Ecclesiæ donasse sacram mensam auro, gemmisque confectam, quam describit Paulus Silentiarius *in Descrip. Ædis Sophianæ p.* 518 *n.* 535 *ed. Paris.* 1670. Ejusdem materiæ fuisse mensam altaris Ecclesiæ, quam Basilius Macedo in palatio suo ædificavit, testatur Constantinus Porphyrogenitus *in ejus vit. c.* 85 *p.* 200 *ed. Paris.* 1685; & aureum item altare memorat Ughellius *Ital. Sac. t.* 4 *col.* 82 *ed. Venet.* 1719.

(4) Unum Græcis altare fuisse demonstrat S. Ignatius M. *Epist. ad Philadelph. n.* 4 *p.* 77 *ed. cit.*; idque etiam patet ex Theodoreto *l.* 1 *c.* 31 *p.* 64 *cit. ed. Cantabrig.* Sed quamquam Græci unum habeant in Ecclesia altare, plura tamen, ipsique Ecclesiæ proxima, ac muro disjuncta sacella, sive oratoria habent, quæ *Parecclesia* vocantur, quasi Ecclesiarum appendices, in quibus, uti narrat Goarius *in Not. ad Eucholog. p.* 16, pro festis diebus liturgiam privatim agunt. Consule Leonem Allatium *de Græc. recent. templis p.* 177 *ed. Paris.* 1646.

(5) Latinos jam inde ab ætate Gregorii M. plura in una Ecclesia altaria habuisse, inter omnes constat. Nam disertus est Gregorii locus *l.* 6 *ep.* 49 *ad Pallad. Santonens. Episc. t.* 2 *p.* 828 *ed. Paris.* 1705, ubi habentur hæc: *Veniens lator præsentium insinuavit nobis, Fraternitatem vestram Ecclesiam construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse, ex quibus quatuor necdum dedicata comperimus remansisse.* Verum & ante hoc tempus eamdem fuisse Latinæ Ecclesiæ disciplinam facile intelliget quisquis in ecclesiasticas antiquitates paulo diligentius inquirat. Revera in vetustissimo Sancti Sepulchri templo Hierosolymitano a Constantino M. erecto tria, & in Ecclesia Beatæ Mariæ de Valle Josaphat quatuor altaria fuisse, tradit Arculphus Episcopus Gallus, qui VII sæculo loca sacra lustravit, uti testatur Adamannus *de Loc. sanct. l.* 1 *c.* 2 & 13, apud Mabillonium *Act. SS. Ord. S. Benedict. sæc.* 3 *par.* 2 *p.* 457 & 460 *ed. Ven.* 1734. Plura quoque in

una Ecclesia altaria memorant S. Ambrosius *ep.* 20 *ad Marcellin. soror. n.* 8 & 26 *c.* 908 *t.* 3 *ed. Venet.* 1751, S. August. *Serm.* 5 *de S. Steph. opp. t.* 5 *par.* 2 *col.* 1271, & *de Civit. Dei l.* 8 *c.* 27 *t.* 7 *col.* 217 *ed. Ven.* 1732, Prudentius *lib. Peristeph.* seu *de Coron. hymn.* 3, 4 & 5, S. Paulinus *Poem:* 19 *col.* 471, *et Epist.* 31 *et* 32 *col.* 193, 199, 202 *et* 471 *edit. Veron.* 1736, S. Gregorius Turonensis *de Glor. martyr: l.* 1 *c.* 34 *col.* 760 *ed. Paris.* 1699. Similiter Joannes Diaconus Scriptor vitæ S. Gregorii M. *ep. ad Senatorium* apud Mabillonium *Miss. Italic. t.* 1 *p:* 74 *a Majoribus*, qui certe Gregorio antiquiores erant, decretum testatur, quod Romæ Sabbato Paschæ septem in Ecclesia altaria consecrarentur. In cœmeteriis etiam plura erant altaria, atque unum ex iis describit Aringhius *Rom. subterran. lib.* 3 *c.* 22, in quo non pauca martyrum tumulis superposita altaria observantur. Cœmeteria autem Christianis erant Ecclesiæ, cum ethnici imperio potirentur. Recte hinc Cabassutius *Notit. Eccles. Dissert.* 10 *n.* 5 *p.* 40 *ed. Lugduni* 1680, Jueninius *de Sacram. Diss.* 5 *qu.* 7 *cap.* 3, Muratorius *in Paulin. cit. poem.* 19 *col.* 471, PP. Maurini *in S. Gregorium cit. p.* 49 *l.* 6, aliique colligunt, plurium in una Ecclesia altarium usum apud Latinos antiquissimum esse. Ex quo intelligitur, quam falso, & quam imperite hæreticus homo Claudius Salmasius *in Solin. Polyhist. p.* 1213, & ceteri, qui Salmasii errorem sequuntur, tamquam rem novam reprehendant hodiernam Latinæ Ecclesiæ disciplinam, per quam plura in uno, eodemque templo altaria retinentur. Non inficior, in quibusdam etiam Occidentis Ecclesiis unum fuisse altare in unoquoque templo; atque hanc fuisse quarumdam Africæ Ecclesiarum consuetudinem, intelligimus ex Optato Milevitano *l.* 1 *p.* 22 *ed. Paris.* 1676, sed certe in reliquo Occidente obtinebat ea, quæ nunc obtinet consuetudo plura in una Ecclesia altaria retinendi.

(6) Vide Optatum Milevitanum *l.* 6 *p.* 113 *ed. cit.*, & Victorem Vitensem *de Persecut. Vandal. l.* 1 *in biblioth. PP. t.* 7 *p.* 896 *ed. Lugdun.*

(7) Sacræ mensæ ciborium imminebat, hoc est umbraculum, ut inquit Du-Fresnius *comment. in Paul. Silent. p.* 569 *n.* 57 *ed. cit.*, altius eductum, quo universa sacra mensa tegebatur. Confer ipsum Pauli Silentiarii, & Du-Fresnii locum; consule etiam Anastasium Bibliothecarium *in S. Gregorio I, in Honorio, in Leone III p.* 155, 122, 285 *ed. Rom.* 1718, quibus locis ciborii mentio est, & vide etiam vetustum ordinem, ubi ciborii benedictio extat, apud Marteniuni *de Antiq. eccles. rit. l.* 2 *c.* 19 *t.* 2 *p.* 294 *ed. cit.*

(8) Usum crucis, quæ in altari locatur, ab Apostolica traditione descendere putat Card. Bona *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 25 §. 8 *p.* 517 *t.* 2 *ed. Taurin.* Variæ autem erant crucis figuræ, quas describit Muratorius *Anecdot. t.* 1 *diss.* 21 *de Cruce Nolana p.* 210 *ed. Mediolani* 1697. Consule Robertum Salam *in Notis ad illum Bonæ locum*, & Gretserum *de Cruce l.* 2 *c.* 13.

(9) Candelabra, aliaque vasa affabre facta ex auro, argento, aliove metallo, quibus fixæ candelæ, vel ellychnia oleo imbuta accendebantur ad præbendum lumen, ab ipsa Apostolorum ætate in Ecclesia adhiberi consuevisse, ostendit Baronius *ad an.* 58 *n.* 70 *et seq. p.* 515 *t.* 1 *ed. Luc.* Confer etiam Card. Bonam *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 25 §. 7, ibique Salam *Not.* 4 *t.* 2 *p.* 314 *et* 316 *ed.*

Taurin. 1749, Tournelyum *Prælect. theolog. de Sacrific. Missæ qu.* 8 *art.* 13, Casalium *de Veter. sacr. Christianor. rit. c.* 41 *p.* 184, Durantum *de Rit. eccles. cathol. lib.* 1 *c.* 8, Ciampinium *de Sacr. ædific. Constant. M. c.* 10 *p.* 134; Dominicum Georgium *de Liturg. Rom. Pontif. disquisit. de Sacr. ministr. cap.* 8 *et seq.* In antiqua inscriptione Eugenii Notarii apud Aringhium *Rom. subterr. t.* 1 *l.* 2 *c.* 10 *p.* 340 mentio fit redituum quorumdam ex hortis transtyberinis *ad Luminaria.* Accendebantur autem lumina non solum noctu, sed etiam die, quem morem cum reprehenderet Vigilantius, ei graviter, nervoseque respondit Hieronymus *Contr. Vigilant. t.* 1 *c.* 394, inquiens eam esse Ecclesiæ consuetudinem, accendique luminaria *non ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum*, quibus iisdem verbis utitur Isidorus *Orig. l.* 7 *c.* 12 *p.* 100 *ed. Paris.* 1601. Sane qui luminum in Ecclesia usum vetustissimum esse negat, is plane rudis ecclesiasticæ antiquitatis esse debet. Mitto quæ de cereis in pervigilio Paschatis accendi solitis in Ecclesiis Christianorum scriptum reliquerunt Eusebius *in Vit. Constantin. l.* 4 *cap.* 22 *p.* 575 *ed. Taurin.* 1746, ibique Valesius *in not.*, S. Gregorius Nazianzenus *Orat.* 19 *n.* 31 *opp. t.* 1 *p.* 304, & *Orat.* 42 *n.* 4 *p.* 676 *ed. Coloniæ* 1790, S. Zeno Veronensis *Tract.* 38 *t.* 1 *p.* 250 *ed. Augustæ Vindelic.* 1758, quem in locum videndi sunt Fratres Ballerinii *Not.* 5; quæ item de luminibus in funere S. Cypriani adhibitis tradita sunt in *Actis ejus passim opp. S. Cypriani col. CXLVI ed. Ven.* 1758; in funere autem S. Paulæ memoriæ prodidit S. Hieronym. *ep.* 27 *seu* 108 *ad Eustoch. t.* 1 *col.* 716 *n.* 29 *ed. Vallarsii Veron.*, quæ demum supra demonstravitis. 2 *sect.* 1 §. 35 de cereis facibus catechumenorum. Mitto inquam hæc: nam luminum, quæ noctu & interdiu in Ecclesiis ardebant, disertissimam mentionem faciunt S. Paulinus Nolanus *Poem.* 14 *de S. Felic. vers.* 99 & *seq. p.* 285 *edit. Veron.* 1736, S. Epiphanius *Ep. ad Joan. Hierosol. opp. t.* 2 *p.* 327 *ed. Coloniæ* 1682, Prudentius apud Ruinart. *in Act. prim. Mart. Hymn.* 2 *de Martyrio S. Laurent. p.* 190 *ed. Amstelod.* 1713, S. Leo M. *Serm.* 14 *c.* 2 *t.* 1 *col.* 434 *ed. Ballerin. Venet.* 1753, Concil. Carthagin. IV *c.* 6 *t.* 2 *Concil. col.* 1437 *Collect.* Labbæi. De canone 34 Concil. Eliberitani, qui cereos per diem in cœmeteriis incendi vetat, multæ sunt doctorum hominum interpretationes, quas vide apud Cardinalem de Aguirre *Concil. Hispan. t.* 1 *p.* 337 & *seq.* Confer etiam Albaspinæum *in Not. ad eumd. canon. p.* 172 *ed. Neap.* 1770.

§. 13. Vix ullus in antiquissimis Ecclesiis sacrarum imaginum usus fuisse videtur (1). Nom enim eas adhiberi patiebatur & prisca Christianorum paupertas, & veterum formidolosorum temporum ratio, & petulantia ethnicorum, qui illas facile deridere, & contemnere poterant. Accedit & alia ratio, quod illæ imagines aliquam forte offensionem afferre poterant ethnicis, qui Christi religionem amplectebantur. Sed eversa idololatria, lateque diffusa et constituta Christiana Religione, sacræ imagines aut pictura, aut statuis expressæ adhiberi cœperunt (2).

(1) Nullum quidem est, quod ego sciam, antiquum monumentum, unde colligi possit, tribus prioribus sæculis in Ecclesiis adhibitas fuisse sacras imagines, uti nunc adhibentur. Hoc tantum certum est, iis etiam temporibus non plane ignotum fuisse earumdem imaginum usum. Nam Pastoris suis humeris ovem gestantis, hoc est Christi imaginem in calice extantem memorat Tertullianus *de Pudicit. c.* 27 *p.* 559 *Paris.* 1675, & Lucianus *Dial. Philopatr. t.* 3 *p.* 597 *edit. Amstelod.* 1743 satis clare indicat imaginem S. Pauli, quam ipse viderat, & quam petulanter irridet. Adde quod de muliere Syrophœnissa scribit Eusebius *Histor. loc.* 7 *c.* 18 *p.* 342 *ed. cit.*, eam ex sanguinis fluxu a Christo Domino sanatam in ejus honorem æream statuam erexisse, quæ Eusebii ætate adhuc Cæsaræ Philippi visebatur. Quam statuam ethnici Juliano Apostata Imperatore confregissent, Christiani ejus frusta collegerunt, & in Ecclesia collocarunt, sicuti narrat Sozomenus *Histor. loc.* 5 *c.* 21 *p.* 212 *cit. ed. Cantabrig.* Adde etiam antiqua vitra, ex quibus prioribus quoque sæculis sacrarum imaginum usus ostenditur; sed quod illæ in ecclesiis adhibitæ non fuerint, uti post extinctam idololatriam adhiberi cœperunt, mirari non poterit quisquis eorum temporum rationem animo comprehensam & exploratam habeat.

(2) Innumera fere sunt monumenta IV, V & VI sæculi, ex quibus constat, ea tempestate sacras imagines in omnibus fere ecclesiis adhiberi consuevisse. Seligam quædam, sed disertissima Patrum loca. Augustinus *de Consens. Evangelist. loc.* 1 *c.* 10 *opp. t.* 3 *par.* 2 *col.* 8 *ed. cit.* memorat imaginem Christi pictam cum Petro & Paulo; tum Apostolorum Petri & Pauli effigies ibidem coloribus expressas refert Ambrosius & Hieronymus, quos laudat Selvagius *antiq. Christian. loc.* 2 *c.* 4 §. 4. Similiter Gregorius Nyssenus sacrarum imaginum usum vehementer laudat *in Orat. de S. Theodor. opp. t.* 1 *p.* 1011 *ed. Paris.* 1615, & huc etiam referenda sunt testimonia Asterii Amaseæ in Ponto Episcopi *Panegyric. de S. Euphem. apud Ruinart. p.* 490 *n.* 1 *edit. Amstelod.* 1813, Paulini *Natal.* 9 & 10 *Felic. p.* 641 *vers.* 511 & *seq. ed. Veron.* 1736, Ven. Bedæ *in Vit. S. Benedicti Biscobi Abb.* apud Mabillonium *Act. SS. Benedict. sæc. II loc.* 1 *n.* 6 & 9 *p.* 964 & 966 *ed. Venet.* 1733, & Theodoriti *Histor. relig. vit.* 26 *p.* 882 *t.* 3 *ed. Paris.* 1642, qui refert S. Simeonis Stylitæ imagines frequentissimas Romæ fuisse, *ut tantum, tamque Deo carum hominem multi Patronum haberent.* Illud tamen animadvertit Petavius *de Incarnat. loc.* 15 *c.* 14 *n.* 3 *theol. dogmat. t.* 4 *par.* 2 *p.* 589 *ed. Paris.* 1656, magis usitatas picturas, quam statuas fuisse. Locum autem Epiphanii *in ep. ad Joan. Hierosolymit. t.* 2 *p.* 317 *ed. Paris.* 1622 & canonem 36 Concilii Eliberitani, quæ duo antiquo usui sacrarum imaginum obstare videntur, late explicant Albaspinæus *in not. ad d. can. Eliberit. p.* 174 *edit. Neap. cit.*, Bona *Rerum liturg. loc.* 1 *cit.* 16 §. 2 *t.* 1 *p.* 328, ibique Sala *Not.* 6 & *seq. p.* 331 *edit. Taurin.*, Schelestratius *de Discipl. arcan. c.* 7 *art.* 3 *p.* 122 & *seq. edit. Rom.* 1685, *Pagius in Baron. ad an.* 57 *n.* 113 *t.* 1 *p.* 455 *ed. Lucæ*, Assemanus *de Eccles. reverent. & asyl. art.* 5 *p.* 59; Natalis Alexander *Histor. eccles. sæc.* 3 *Diss.* 21 *art.* 2 *et c.* 6 *art.* 28 *t.* 4 *p.* 139 *et seq. et* 314 *edit. Ven.* 1776. Consule eumdem Natalem Alexandrum, qui adversus antiquiores Iconomachos, præsertim adversus

Joannem Dallæum Calvinianum hominem late disputat de cultu sacrarum imaginum *Dissert.* 6 *sæc.* 8 *t.* 6 *p.* 94 *et seq.*, atque illud recte animadvertit, imaginum usum in templis rem esse disciplinæ, sed earum usu semel constituto, rem esse fidei honorariam earum venerationem.

§. 14. Esteriores Ecclesiæ partes erant ædificia, quæ ad eam pertinebant, sed Ecclesiæ angustiori sensu acceptæ parietibus non includebantur. Talis erat *exterior Narthex*, qui *vestibulum*, et *atrium* sive *aream* comprehendebat. *Vestibulum* erat primus aditus, inter quem, et Ecclesiam angustius acceptam media erat area, sive atrium, locus scilicet, cujus medium sub dio erat, latera vero quatuor porticibus cingebantur. Erant in medio aquæ salientes, seu putei, et canthari aut conchæ, ubi Christiani templum ingressuri manus, et os lavabant (1); unde usus aquæ benedictæ repetendus est (2).

(1) Eusebius *Histor. loc.* 10 *cap.* 4 *pag.* 473 *cit. ed.*, S. Paulinus *ep.* 32 *ad Sever. p.* 205 *edit. cit. Veron.*, S. Jo. Chrysost. *in Joan. Hom.* 73 *n.* 3 *p.* 433 *t.* 8 *ed. Paris. cit.* Vide etiam Variorum *Notas in S. Paulin. ep.* 13 *num.* 41 *pag.* 882 *et seq. edit. citat.*

(2) Usum aquæ benedictæ ab Apostolica traditione profectum, semperque in Ecclesia observatum docent Baronius *ad an.* 132 *n.* 3 *t.* 2 *p.* 122 *edit. Lucæ*, *et Bona Rer. liturgic. loc.* 1 *c.* 20 §. 5 *t.* 2 *p.* 77 *ed. Taurin.* Auctor *Constit. Apostolic. loc.* 8 *c.* 29 apud Cotelerium *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 411 *ed. Antuerp.* 1698 benedicendæ aquæ formam describit. Memorant etiam aquam sanctificatam, aut benedictam Tertullianus *de Baptism. c.* 4 *p.* 225 *edit. Venet.* 1744, Cyprianus *ep.* 70 *ad Januar. colon.* 300 *ed. Ven.* 1758, Epiphanius *l.* 1 *Heres.* 30 *n.* 12 *p.* 137 *ed. Colon.* 1682, Ambrosius *De Sacram. loc.* 1 *c.* 5 *n.* 15 *opp. t.* 3 *col.* 443 *ed. Venet.* 1751, Theodoritus *Histor. Eccles. loc.* 5 *c.* 21 *p.* 197 *ed. Taurin.* 1748, aliique Patres. Decretum tamen Alexandri I., quod a Gratiano descriptum est *Can.* 20 *dist.* 3 *de Consecr.*, pertinet ad falsas decretales Isidori Mercatoris. Quæ hæretici objiciunt adversus usum aquæ benedictæ, solide inter ceteros expedit, atque refellit Robertus Sala *in notis ad cit. Bonæ locum pag.* 78 *et seq.*

§. 15. Cetera ædificia circum Ecclesiam generali *exedrarum* nomine vocabantur, eaque erant *Baptisterium*, *Secretarium* sive *Diaconicon*, *Pastophorium*, *Schola*, *Bibliotheca*. *Baptisterium* erat satis amplum ædificium, ac duabus constabat partibus, vestibulo, in quo catechumeni abrenunciationes emittebant, ac domo interiori, in qua fiebat, ablutio, ritusque ceteri in baptismo adhibiti peragebantur (1). *Secretarium* sive *Diaconicon* locus erat, in quo sacra

indumenta, vasa ac reliqua Ecclesiae supellex servabantur (2). *Pastophorium* generale nomen est, quo multa significantur (3). Sed ut plurimum designat ædificia, quæ stabant ab utroque Ecclesiæ latere ad extremitatem orientalem (4); & custodum, ac ministrorum templi domicilium (5). *Schola* & *Bibliotheca* locus erat, in quo animi literis, atque doctrinis excolebantur (6).

(1) Baptisterium separatum ab Ecclesia locum fuisse, ostendit Martenius *de Antiq. eccles. rit. l.* 1 *c.* 1, 2 *n.* 7 *t.* 1 *pag.* 4 *ed. cit.*, idque etiam observant Fratres Ballerinii *in Zenon. loc.* 2 *tract.* 51 *p.* 241 *t.* 1 *edit. August. Vindelic.* Sæculo tamen VI intra Ecclesiam Baptisteria constitui cœpisse, ex Gregorio Turonensi docet durantus *de Rit. eccles. loc.* 1 *cap.* 19.

(2) Atque hoc quidem *Diaconicon magnum* erat, de quo vide Du-Cangium *in Glossar.*; nam quod dicebatur *Diaconicon Bematis*, id erat intra Ecclesiam, eoque Diaconi ea, quæ erant ad sacram liturgiam necessaria, ex Diaconico magno deferebant, ut ad manus essent. Auctor *Chronic. Alexand. pag.* 590 *ed. Paris.*

(3) *Pastophorium* generali nomine usurpatum comprehendebat etiam *Diaconicon*, & *Gazophylacium*, videlicet locum illum, in quo ponebantur populi oblationes, quæ super altare ponendæ non erant, sed potius Episcopi domum mittendæ judicabantur.

(4) Memorat Pastophoria Auctor *Constit. Apostolic. loc.* 2 *c.* 57 *p.* 264 *ed. cit.*, quo ex loco intelligimus, ea fuisse loca *ex utraque* Ecclesiæ *parte versus orientem*. Ipse Auctor deinceps *loc.* 8 *c.* 13 *p.* 409 eorum locorum usum explicat, cum illuc Eucharistiæ reliquias, post omnium communionem, deferri jubet.

(5) Consule Schelestratum *in Concil. Antioch. p.* 186.

(6) De cunctis exterioribus antiquarum ecclesiarum partibus late disputant Binghamus *Origin. eccles. loc.* 8 *c.* 7 *t.* 3 *p.* 252 *et seq. citat. edit.*, & Selvagius *Antiquit. christian. loc.* 2 *cap.* 3.

SECTIO I.

De Consecrandis, et Reconciliandis Ecclesiis.

16. Consecratio Ecclesiarum, & ejus antiqui ritus.
17. Ritus, qui nunc obtinent.
18. Ecclesiæ consecratio ad Episcopum pertinet. Ea non iteranda.
19. Ecclesia violata, aut polluta.
20. Ea reconcilianda est.

§. 16. Ædificata Ecclesia, ut primum fieri potest, consecratur, vel saltem benedicitur; nam secus in ea rem divinam conficere nefas est. Antiquissimus est Ecclesiarum consecrandarum usus (1); sed non iidem semper ritus, eædemque cæremoniæ adhiberi consueverunt. Ex veteri

disciplina vicini Episcopi vocabantur (2); & interdum etiam concilia celebrari solebant (3). Episcopi sermones habebant (4), cuncti fundebant preces, ac denique divinis sacrificiis, mysticis oblationibus, hymnis, aliisque pietatis operibus summo omnium gaudio, & celebritate consecratio peragebatur (5). Martyrum quoque reliquias, ritu saltem Romano, adhibitas fuisse constat (6).

(1) Ecclesiæ tantum IV sæculo, pacato Constantini imperio, consecrari cœpisse multi arbitrantur, laudantque Eusebium *Histor. l.* 10 *c.* 3 *p.* 464 *edit. cit.*, & Athanasium *Apolog. Ad Constant. n.* 17 & 18 *opp. t.* 1 *p.* 242 *et* 243 *ed. Patav.* 1777. Equidem iis facile assentior, si publicam illam & solemnem consecrationem intelligunt, quæ tantum pace Ecclesiæ data absolvi potuit; sed ab iis valde dissentio, si etiam privatam consecrationem excludunt, ac plane omnem adhibitum negant actum religionis, per quem Ecclesia divino cultui addiceretur. Nam templorum consecrationem e veteri testamento ad novum, atque ab Apostolis ad eorum successores transiisse, semperque in Ecclesia retentam ac servatam arbitror. Quomodo expedita fuerit vetus consecratio toto illo temporis spatio, quo ethnici homines imperio potiebantur, incertum est; & forte initio consistebat in solemni gratiarum actione, certisque precibus, quas tunc eorum temporum usus postulabat, quæ est simillima veri conjectura Josephi Aloysii Assemani, præstantissimi olim in Romana Academia Collegæ mei, mihique, dum vixit, amicissimi, *in Tract. de Eccles. rever. et asyl. art.* 6 *p.* 64, & Laurentii Selvagii *in Antiquit. Christian. loc.* 2 *c.* 5 §. 1 Consule Bonam *Rer. liturgic. loc.* 1 *c.* 19 §. 3 *tom.* 2 *pag.* 71 *et seq. ibique* Salam *in Not.*

(2) Vide Eusebium *Histor. loc.* 10 *c.* 3 *p.* 464 *et de Vit. Constant. loc.* 4 *c.* 43 *p.* 650, Socratem *loc.* 1 *c.* 28 *p.* 65, Sozomenum *loc.* 2 *c.* 26 *p.* 81, Theodoretum *loc.* 1 *c.* 31 *p.* 64 *omnes edit. Valesii Cantabrig.* 1720, Augustinum *ep.* 269 *ad Nobilium col.* 902 *opp. t. ed.* 2 *Venet. cit.*

(3) Hinc propter dedicationem Ecclesiarum frequentes habitæ sunt Synodi, qualis fuit Antiochena an. 341, quæ inde *in encæniis* dicta est.

(4) Plures hujusmodi sermones apud Ambrosium, Augustinum, atque alios extant.

(5) Eusebius *in Vit. Constantin. loc.* 4 *cap.* 45 *p.* 651 *ed. cit.*

(6) Ambrosius *ep.* 22 *col.* 931 *n.* 13 *opp. t.* 3 *ed Ven. citat.*, Paulinus *ep.* 32 *ad Severum col.* 199 *n.* 7 *ed. Veronæ* 1756.

§. 17. Ritus, qui nunc servantur, describit Pontificale Romanum (1), cujus decreto diei consecrationis anteire debet jejunium, et vesperæ canendæ coram reliquiis, quæ subtus altare collocantur. Deinde Episcopus mane ter ipsam Ecclesiam exterius circumit, & aqua benedicta adspergit; tum Ecclesiam ingreditur, delineato duplici græ-

co ac latino in ipso templi pavimento alphabeto, ac una quidem in porta, duodecim vero in interioribus parietibus signatis crucibus, iisque sacro chrismate linitis, psalmis, hymnis, precibus, aliisque ritibus consecrationem perficit; denique Missam celebrat, quæ tamen ad vim intimam consecrationis non pertinet. Altaria etiam consecrantur, & suos etiam ob eam rem habent ritus & cæremonias (2).

(1) *Par.* 2 *tit.* 2 *pag.* 52 *ed. Catalan. Rom.* 1739.
(2) Vide Pontificale Romanum *loc. cap. tit.* 3, 4, 5 *pag.* 157 *et seq.*

§. 18. Consecratio Ecclesiæ actus est sacer & solemnis, per quem ea divino cultui addicitur (1). Tantum Episcopus Ecclesiam consecrat diœcesis suæ, neque hæc Presbyteris potestas est (2). Quovis die fieri potest consecratio, quamquam fieri soleat die festo (3), & solemnia sacra dedicationis quovis anno celebranda sunt (4); semelque facta nunquam iteratur, nisi tota pene collapsa aut exusta instauretur Ecclesia, vel nisi de illius consecratione dubitetur (5). Altaris etiam consecratio non repetitur, nisi frangatur, aut nisi evellatur e basi, ubi affixum fuerat (6).

(1) Ecclesiæ *consecratio* & *dedicatio* passim confunditur, quasi Ecclesiam *consecrare* ac *dedicare* unum idemque sit; sed revera alia consecratio, & alia dedicatio est, quod observat Mazochius *de Camp. Amphit. c.* 3 *Diatr. de Consecrat. et Ep. de Dedicat. sub ascia cap.* 1. Dedicatio proprie est ἐγκαίνια, hoc est initiatio, & primus rerum usus, consecratio autem potius ad cæremonias pertinet, quibus ecclesiæ consecrantur. Sed quoniam utrumque conjunctim perficitur, factum est, ut duo hæc vocabula indiscriminatim accipiantur.
(2) *Can.* 9 *et* 25 *de Consecr. dist.* 1 *Cap.* 1 *de Relig. domib.*
(3) *Cap.* 2 *de Consecr. eccles.*
(4) *Can.* 16 *et* 17 *de Consecr. dist.* 1.
(5) *Can.* 16, 18 *et* 20 *de Consecr. dist.* 1.
(6) *Can.* 19 *de Consecr. dist.* 1, *Cap.* 1 *de Consecr. eccles.*

§. 19. Consecrata Ecclesia, si violetur aut polluatur, reconciliari debet, quoniam in ea res divina fieri non potest (1). Polluitur autem injuriosa humani sanguinis effusione & homicidio, quod, etiam non effuso sanguine, in Ecclesia patratum est (2); item humani seminis voluntaria effusione (3); denique infidelis, aut excommunicati vitandi sepultura (4).

(1) *Cap. ult. de Consecr. eccles.*
(2) *Cap. 4 eod.*
(3) *Cap. 4 et ult. eod.*
(4) *Cap. 7 eod., Can. 27 de Consecr. dist. 1.*

§. 20. Reconciliato fit ab Episcopo, missis precibus & adspersione aquae, cum qua vinum & cinis commiscetur (1). Quae ceremonia designat peccatorum reconciliationem, eoque videtur spectare cinis, qui in publica poenitentia adhibebatur. Si Ecclesia benedicta tantum erat, non consecrata, etiam Presbyter lustrali aqua reconciliationem facit (2). Cum pollutio facta est ob sepulturam excommunicati aut infidelis, ante omnia cadaver, si discerni possit, effodiendum est (3). Reconciliata autem Ecclesia, reconciliantur etiam altaria, eique conjuncta coemeteria, quae duo simul cum violata Ecclesia violantur (4).

(1) *Cap. 4, 7 et §. 9 de Consecr. eccles.*
(2) *Cap. ult. eod. ibique Gloss.*
(3) *Can. 27 et 28 de Consecr. dist. 1.*
(4) *Cap. unic. de Consecr. eccles. in 6.*

SECTIO II.

De immunitate Ecclesiarum.

21. Sacrorum locorum reverentia apud omnes gentes.
22. Christiani suarum reverentia Ecclesiarum cunctis praestare debent.
23. Quanta fuerit veterum Christianorum reverentia.
24. Unde orta Ecclesiarum immunitas?
25. In Ecclesia profani actus non exercendi.
26. Jus asyli.
27. Unde repetendum?
28. Regendum legibus Ecclesiasticis.
29. Quae loca asyli jure potiantur.
30. Quorum criminum rei ab ecclesiastico asylo excludantur?
31. Quomodo hi ab Ecclesia educendi?

§. 21. Omnes gentes, quae templa habuerunt, habuerunt autem cunctae, quibus erat religio (1), aedes suis Diis addictas, & consecratas praecipuo quodam honore ac reverentia prosequi consueverunt. Hinc nefas erat violare templum, aut quidquam in eo facere aliter ac deceret, & in ipso armorum strepitu, ac tumultu militaris licentia templorum jura sancta & inviolata servabat. Hebraeorum templum quantam venerationem haberet, omnibus compertum est; & certe nemo non intelligit, quam venerandus & colendus esset locus, quem ipse Deus sanctum se fecisse

affirmaverat, quem suam domum elegerat, & spoponderat, se auditurum preces, quæ in eo funderentur (1).

(1) *Si terras obeas*, inquit Plutarchus, *invenire possis urbes muris, literis, Regibus, domibus, opibus, numismate carentes: urbem templis, diisque carentem nemo uspiam vidit*. Ita videlicet ethnicus homo loquitur.

(2) Isai. LVI 7, Genes. XXVIII 17, Exod. III 5, Machab. II, III 12, Reg. III, VIII 13, & seq. et IX 3.

§. 22. Christiani suorum reverentia templorum non Hebræis non reliquis gentibus concedere, imo vero cunctis præsare debuerunt. Nam in eorum Ecclesiis non hircorum aut vitulorum sanguinis offertur, sed ipse Christus sine cruore immolatur, atque ipse adest Deus reali præsentia sua, qua in re Hebræos vincunt; ut cultu etiam vincunt ceteras gentes, quæ non verum, ut ipsi, colebant effectorem & dominatorem rerum omnium Deum, sed Deos hominum voluntate confictos, & omnium scelerum contagione contaminatos.

§. 23. Hinc Ecclesiæ a Christianis semper pro sacris usibus cultuque Religionis adhibitæ, exclusaque omnia, quæ non aliquo modo ad pietatem tenderent, vel proxime ad eam essent referenda (1); Episcopi mori maluerunt, quam Ecclesias ab hæreticis violari sinerent (2); Reges Ecclesiam incressuri diadema deponebant, atque extra illam custodias relinquebant (3); cuncti autem fideles manus atque os lavabant, ut significarent innocentiam ac puritatem, quam omnes in illo tam pleno reverentiæ, ac majestatis loco præseferre oportebat (4), calceosque detrahebant (5); in ipso vestibulo caput ac genua flectebant, (6), osculabantur, & circumplicabant amplexu januas atque columnas (7); denique Ecclesia tutissimus erat rerum servandarum locus & perfugium miseris, quos eo vocaverat spes tutelæ & metus publicæ calamitatis (8).

(1) Itaque ne quod in Ecclesiis scelus latenter admitteretur, prohibitæ sunt fœminæ in iis vigilias agere. Concilium Eliberitanum *can.* 35 *col.* 254 *t.* 1 *Collect.* Harduini. Eademque de causa vetita sunt in Ecclesia convivia, Concilium Carthaginense III *can.* 3 *coll.* 964 *t.* 1 *collect.* Harduini, itemque vetitæ aut certe imminutæ agapæ, scilicet convivia illa caritatis, quæ in Ecclesia fiebant, quæque Apostoli instituerant. Concilium Laodicenum *can.* 28 *col.* 785 *t.* 1 *collect.* Harduini. Hinc Synodus Gangrensis duos edidit canones, videlicet *can.* 5 *et* 6 *col.* 534 *et*

536 t. 1 *collect.* Harduini adversus hæreticos Eustathianos, Massilianos atque alios, qui inter Ecclesias privatasque domos discrimen non faciebant, quæque in Ecclesia peragebantur ecclesiastica officia, etiam domi peragi posse existimabant. Quis vero ignorat factum Christi Servatoris, qui e templo emptores ac venditores, & ceteros negociationem exercentes ejecit? Matt. XXI 12 & 13 Joann. II 14 *et seq.*

(2) S. Ambrosius *ep.* 17 *n.* 13 *col.* 869 *et seq.* t. 3 *ed. Ven.* 1751.

(3) S. Joan. Chrysostomus *Orat. post redit. ab exil.* t. 3 p. 428 Idemque habetur *in Serm.* 1 *in Pentecost. int. spur.* t. 5 p. 791 *edit. Paris.* 1721, vide etiam Edictum Theodosii post *Leg.* 4 *Cod. Theodos. de iis, qui ad Eccles. confug. tom.* 3 *pag.* 393 *edit. Lipsiæ* 1738.

(4) Hujus consuetudinis crebra mentio est apud Chrysostomum, Eusebium, Tertullianum, Synesium, Paulinum & ceteros, quorum supra testimonia descripsi.

(5) Memorat hanc consuetudinem Joannes Cassianus de *Instit. cœnob. l.* 1 *c.* 10 *p.* 12 *ed. Francofurti* 1722, non tamen ea generatim ubique videtur obtinuisse.

(6) Quamquam nulla certa hujus consuetudinis demonstratio dari possit, tamen eam valde probabilem esse, ostendit Binghamus *Origin. ecclesiast. l.* 8 *c.* 10 §. 7 *t.* 3 *p.* 544 *cit. ed.*, laudatque Chrysostomi testimonium, unde intelligimus, candidatos baptismi procidere, seque in genua projicere consuevisse, cum ad baptisterium accedebant.

(7) Ambrosius *ep.* 20 *n.* 26 *col.* 909 *t.* 3 *ed. cit.*, Paulin. *Not.* 6 *Felic. p.* 433 *vers.* 250 *ed. Veronæ* 1735, Prudent. *Hymn.* 2 *in S. Laurent. vers.* 530 *p.* 131 *ed. Paris.* 1687, Cassiod. *Histor. tripart. l.* 9 *c.* 30 *p.* 344 *t.* 1 *ed. Rotomagi* 1679, Auctor *Eccles. hierarch. c.* 2 §. 4 *t.* 1 *p.* 250 *ed. Antuerp.* 1635.

(8) S. Augustinus *de Civit. Dei l.* 1 *c.* 1 *col.* 3 *opp. t.* 7 *edit. Venet. cit.*, S. Hieronymus *ep.* 127 *ad Princip. n.* 13 *col.* 954 *opp. t.* 1 *edit. citat.*, S. Gregorius Turonensis *Histor. l.* 5 *c.* 4 *col.* 205 *edit. Paris. cit.*, Orosius *l.* 7 *c.* 39 *p.* 573 *edit. Lugduni Batavorum* 1738 Cassiodorus *Var. liber.* 12 *c.* 20 *p.* 197 *t.* 1 *ed. cit.*, Sozomenus *Histor. l.* 9 *c.* 10 *p.* 576 *edit. Valesii Cantabrig.* 1720. Ac sæpe ipsi hostes eos, quibus parcere volebant, ad Ecclesias ducebant, ut ibi tuti essent ab aliis, qui ipsis vim & injuriam inferre potuissent.

§. 24. Ipse sensus Religionis impressus, atque insitus in hominum animis fecit, ut Christiani ita colerent et venerarentur Ecclesias suas; atque hic ipse sensus intimus ecclesiasticæ immunitatis origo, et fundamentum est. Non enim Ecclesiarum immunitas inducta est a legibus, ut quidam putant, sed inducta est a Religione, sive a reverentia, qua in Religionem ferri debemus, et proinde Ecclesiasticæ Potestatis, cujus est moderari res Religionis, ejus est etiam de ecclesiastica immunitate leges constituere.

§. 25. Duæ sunt immunitatis partes, quarum prima est, ut

nullus profanus actus, qui minus decet loci sanctitatem, in Ecclesia exerceatur. Quare procul ab ea judicia criminalia; item judicia civilia, quæ ad Forum sæculare pertinent (1); procul ludi theatrales, convivia, comediæ, choreæ, et cantus non pietatis, sed oblectationis causa instituti (2); procul civiles conciones, et profana concilia, procul nundinæ, contractus, negotiationes (3). Acta in Ecclesiis sæcularia judicia irrita etiam sunt; criminalia non tantum irrita, sed etiam pœnam afferunt excommunicationis (4): contractus tamen valent.

(1) *Cap.* 1 & 5 *de Immunit. Eccles.*
(2) *Can.* 1 *dist.* 92, *cap.* 12 *de Vit. & honest. cleric.*, Concil. Tridentinum *Sess.* 22 *decret. de Observ. & vitan. in miss.*
(3) *Cap.* 2 *de Immunit. in* 6.
(4) *Cap.* 6 & 7 *de Immunit.*

§. 26. Pars altera immunitatis eo spectat, ut debitores, et rei criminum ad Ecclesiam confugientes tuti sint, neque illinc divelli possint; quod jus asyli appellamus. Quemadmodum homines cum in periculis versantur, a Deo opem et auxilium postulant, ita ad Ecclesias confugiunt, quoniam in illo precis et obsecrationis loco se facilius a Deo id, quod optant, consequi, atque illi tutum habere perfugium sperant, quod loci sanctitas et reverentia pollicetur. Natura ipsa, atque in animis impressa vis Religionis omnes vocat ad hoc commune præsidium, per quod quasi se in Dei tutelam recipiunt; & unde eos non videntur dejecturi ceteri homines, qui Ecclesias reverentur. Quare Ecclesiasticum asylum pars est reverentiæ quæ Ecclesiis debetur, atque hanc reverentiam ipsa vis Religionis induxit.

§. 27. Ita natum est Ecclesiarum asylum, & vero antiquissimæ, quæ de eo sunt, leges non asylum constituunt, sed jam antea constitutum, & ubique receptum ostendunt (1). Scilicet ut publice Christiana Religio nominari in civitatibus, atque in provinciis cœpit, is statim habitus a cunctis est honos Christianorum Ecclesiis, ut qui ad eas confugissent, loci sanctitate, ac reverentia defenderentur. Adeo verum est, nullis opus fuisse humanis legibus, quae stabilirent jus asyli, quod jam affixum Ecclesiis, & earum venerationi, communis omnium consensus agnoverat.

(1) Vetustissima, quæ extat de Ecclesiarum asylo, est *Lex* 1 *Codic. Theod. de His. qui ad Eccles. confug.* Verum hæc lex non asylum constituit; sed potius illud omnium moribus & consensu jampridem fuisse constitutum, lateque patuisse demonstrat; quod ipsi etiam animadvertunt Scriptores, quorum hac in re testimonium repudiare non possunt, qui ægre ferunt asylum Ecclesiarum, Jacobus Gothofredus *in Not. ad. Leg.* 1 *Cod. Theodos. t.* 4 *p.* 338 *ed. Lips.*, *Binghamus Orig. eccl. l.* 8 *c.* 11 §. 1 *p.* 353 *cit. edit.*, Van-Espenius *Diss. canonic. de Asyl. templor. c.* 1 §. 1. Revera Gothofredus & Binghamus *l. c.* complura collegerunt antiqua monumenta, ex quibus patet, jam Ecclesiarum asylum obtinuisse multo ante, quam Theodosiana illa lex in manus hominum perveniret, & *nulli unquam auctorum*, uti inquit Binghamus, *dubium fuit, quin id privilegium Ecclesiarum a tempore Constantini esse cœperit, licet nullæ leges Theodosio vetustiores, sive in Justinianeo, sive Theodosiano Codice de hoc ipso reperiantur.* Atqui neque ulla lex extat Constantini, quæ Ecclesiarum asylum constituat, neque in antiquis monumentis ulla hujusce legis mentio, aut indicium est. An non id argumento est plane maximo, nullam ea de re legem a Constantino editam fuisse, quæ aut nunc extaret, aut saltem aliqua ejus mentio esse deberet apud Eusebium, qui Constantini vitam accurate conscripsit, atque apud ceteros scriptores, qui eorum temporum historiam literis mandarunt? Quod si Constantini ætate jam asylum vigebat, neque illud erat ulla lege constitutum, planum est, illud induci debuisse a moribus, atque a consensu Christianorum in ipso imperio Constantini, hoc est eo ipso tempore, quo publicus Christianæ Religionis cultus obtinere cœpit. Hic autem mos, & communis omnium consensus, qui statim erupit, cum primum erumpere libere potuit, unde ortus, nisi ortus est ex intimo sensu Religionis, atque ex impressa firmiter in omnium animis reverentia Ecclesiarum? Atque huc sane spectat S. Gregorius Nazianzenus *Orat.* 20 *de Laud. Basil. p.* 353 *t.* 1 *ed. Colon.* 1690, qui narrat, S. Basilium protexisse viduam, quæ ad altare confugerat, atque ait eum fecisse id, quod non tantum M. Basilius, sed etiam quivis alius Sacerdos facere debuisset, scilicet ut *eam adsereret, retineret, omni cura tueretur*. Dei clementiæ, ac legi, quæ altaribus honorem haberi jubet, *manum porrigerent &c.* Ita scilicet Nazianzenus, antequam illa Theodosii lex prodiret, ecclesiasticum asylum referebat *ad Dei legem*, *quæ altaribus honorem haberi jubet*. Quam Ecclesiastici asyli originem minime compertam atque exploratam habent, qui eam a civilibus legibus repetendam putant; cum revera civiles hac de re leges omnium, quæ extant, & quarum mentio habeatur, antiquissimæ multo antea ecclesiarum asylum constitutum ostendunt. Anonymus quidem Scriptor, qui anno 1763. Florentiæ libellum edidit cum titulum *Discorso sopra l' asilo ecclesiastico*, falsis & absurdis ratiunculis, quas a Paulo Sarpio pene omnes accepit, demonstrare conatus est, Christianorum asylum ex ethnica superstitione procedere; illud initio nonnisi meram Clericorum & Episcoporum intercessionem fuisse, quæ non dabat spem certam perfugii, sed tota erat posita in prece & obsecratione, quam Princeps audiebat, & despiciebat suo arbitratu; denique totum hoc de asylo negocium ad laicum Principem pet-

tinere, quoniam illud ab ejus beneficio & auctoritate profectum est. Mitto ceteros errores, quibus hic libellus abundat; & quos refutarunt Josephus Aloysius Assemanus *de Eccles. reverent. & asyl. animadvers. in discurs. p.* 79 *& seq.*, ac Jacobus Pistorizius opere peculiari. Tantum dico, quod si Christianorum asylum ethnicæ superstitionis arguitur, propterea quod illud etiam ethnicis et fuit, jam erit etiam superstitio Christianis habere templa, & cultum externum Religionis, quoniam etiam ethnici utrumque habuerunt. Imo vero quod hæc reverentia templis ethnicorum, & statuis principum exhiberetur, multo magis eam immortali, ac præpotenti Deo, ejusque domui a Christianis exhibendam esse, ostendunt Nicolaus I. *in Respons. ad consult. Bulg. c.* 95 *col.* 582 *t.* 1 *collect.* Harduini, Concilium Matisconense II *can.* 8 *col.* 462 *t.* 5 *collect.* Harduini, & Theodosius Junior in celebri edicto quod extat post *Leg.* 4 *Cod. Theod. de his qui ad Eccles. confug. t.* 3 *p.* 396 *edit. cit.* Præclare Isidorus Pelusiota *ep.* 174 *p.* 55 *ed. Venet.* 1745 ita firmum, certumque esse vult ecclesiasticum asylum, ut illud violare *non solum crudelitatis*, *sed etiam impietatis* esse dicat. Et sane si ita Ethnici colebant, ac venerabantur Deos, quos veros putabant, superstitio erit Christianis colere, ac venerari Deum, quem unum verum esse certo sciunt? Nihil hoc magis absurdum, & magis impium dici potest. Quod de intercessione Clericorum & Episcoporum Anonymus scriptor addit, id ab ipsa refutatur Theodosii lege, cujus supra est facta mentio, & quam omnium antiquissimam esse dixi, quæ de Ecclesiarum asylo disserat. Legis verba sunt hæc: *Publicos debitores si* confugiendum ad *Ecclesia crediderint*; *aut illico* extrahi *de latebris oportebit*; *aut pro his ipsos, qui occultare probantur, Episcopo exigi.* Lex hæc memorat disertissime debitores *ad Ecclesias confugientes*, & memorat etiam eorum *extractionem*, quæ verba referri certe non possunt ad Episcoporum & Clericorum intercessionem. Neque vero, antequam illa Theodosii constitutio emitteretur, Episcoporum intercessionem, sed verum ac germanum, quale nobis est, ecclesiasticum asylum memorat Nazianzenus, *l. c.* cum narrat, Basilium defendisse viduam, quæ contra vim sibi a Præfecto Ponti illatam ad altare confugerat. Similiter Altaris, atque Ecclesiæ asylum, non Episcoporum intercessionem habet, Ambrosius *ep.* 20 *n.* 8 *col.* 903 *t.* 3 *edit. cit.*, & Ammianus Marcellinus *l.* 15 *n.* 5 *p.* 51 *& l.* 28 *n.* 3 *p.* 565 *ed. Lips.* 1773. Atque eadem semper fuit sententia eorum omnium, qui post hanc ætatem floruerunt. Cyriacus, qui in locum Joannis Jejunatoris factus est Patriarcha Constantinop. vertente anno 595, pro asylo, ne templi sanctitas violaretur, adversus Phocam ipsum Imperatorem stetit, nec passus est, uti narrat Theophanes *in Chronograph. p.* 246 *ed. Paris.* 1655, ab Ecclesia educi Constantinam Mauritii, & tres ejus filias, nisi antea Phocas eas salvas fore juratus confirmasset. Confer etiam S. Gregorium M. *ep.* 37 *l.* 1 *& ep.* 38 *l.* 10 *opp. t.* 2 *col.* 527 *&* 1068 *edit. Paris.* 1705, Concil. Aurelianense I. *can. I. et II can.* 21 *col.* 543 *et* 1368 *t.* 5 *Concil.* Labbæi *ed. Ven.* & Matisconense II *can.* 8 *t.* 6 *col.* 676. Non igitur Episcoporum intercessio cum ecclesiastico asylo confundi debet; intercessio obsecratio erat, & spem ponebat in venia, atque in misericordia Principis, sed asylum tuebatur reum jure sanctitatis loci & reverentiæ, qua

Christianos Dei donum prosequi oportebat. Denique quod dicitur, ecclesiasticum asylum niti beneficio Principis, atque a civilibus legibus esse profectum, id falsum esse demonstravimus, cum illud induxerit ipsa vis Religionis, et reverentia Ecclesiis debita, legesque civiles jam communi omnium consensu stabilitum demonstrent asylum, multo ante quam ulla de eo civilis lex ederetur. Quod si non a civilibus legibus asylum procedit, sed a sensu intimo Religionis, atque a reverentia, quæ Ecclesiis debetur, manifestum est, ejus curam et regimen non ad Civilem Potestatem, sed ad eum pertinere, cui Religionis cura, et Ecclesiarum regimen commissa, et commissum est. Quod si interdum laici Principes pietate præstantes de Ecclesiarum asylo leges tulerunt, non id ab ipsis factum est, ut primum asylum stabilirent, aut quod eorum legibus indigeret Ecclesia, ut haberet perfugium, quod dabat ejus sanctitas ac reverentia, atque ipsa vis Religionis; neque ideo dici potest, quod illorum esse debeat de asylo leges constituere. Civiles illæ leges eo spectant, ut asyli jura sancte custodiantur, & earum etiam imperio, & auctoritate templorum veneratio firmetur, atque omnes metu quoque civilis coercitionis a sacrilega violatione deterreantur. Non dissimiles Imperatorum leges extant in utroque Codice atque Novellis, de Fide & Sacramentis, de Religione ipsa Christiana, de hæreticis, apostatis, excommunicatis; neque tamen eam ob causam Catholicus homo dixerit, jus Religionis, ac Religionem ipsam Christianam, ac Fidem a Principum auctoritate & clementia pendere. Certe inter civiles leges, quibus ecclesiasticum asylum confirmatur, celebre est Edictum Theodosii Junioris, cujus paulo ante facta mentio est; & ibi quidem Imperator asylum, quod jampridem erat constitutum, repetit ex vi ipsa Religionis, atque ex naturali, & omnium animis insita reverentia Ecclesiarum. Neque aliud ferri debet judicium de antiquis Patribus, quos interdum ad Principes ivisse constat, ut de Ecclesiarum asylo leges impetrarent, unde *in Codice c.* 56 apud Justellum *Biblioth. Juris Canon. t.* 1 *p.* 154 *ed. Paris.* 1661 scriptum est: *ut pro confugientibus ad Ecclesiam quocumque reatu involutis legem de gloriosissimis Principibus mereantur, ne quis audeat eos extrahere.* Imo, & Patres illos legasse scimus Epigonium & Vincentium ad Honorium Imperatorem, ut concederet asylum Ecclesiis Africanis, quæ lex confirmata est a Justiniano *Novel. de Eccles. constit. in Afric. coll.* 10. Nam eorum Patrum consilium fuit, ut Imperatoris gladio Ecclesiæ ac Religionis honos & cultus defenderetur, atque ut Imperatores ipsi sacrorum Canonum decreta auctoritate, imperioque suo ad exitum perducenda curarent. Similiter Episcopi pluries ad Imperatorem confugerunt, ut de Christiana Religione decreta firmaret, ut ecclesiasticam libertatem adsereret, ut catholicam fidem vindicaret; & multam harum rerum monumenta sunt in Codice Canonum Africanorum, tum in Codice Justiniani & Theodosii, atque in Novellis Constitutionibus. Sed non ideo quisquam dixerit, sanctissimos illos Episcopos potestatem in res sacras, ac Religionis Ecclesiæque regimen, & curam laico Principi committere voluisse. Sæculo IV Eutropius eunuchus Arcadium Imperatorem impulit ad tollendum jus asyli lata lege, quæ est *L.* 5 *Cod. Theod. de His qui ad Eccles. confug.*; sed postea confugere ipse ad Eccle-

siam debuit, ut vitam tueretur suam, atque ita *suomet facto*, ut inquit Chrysostomus *Hom.* 1 *in Eutrop. opp. t.* 3 *col.* 383 *edit. Paris.* 1721, *legem suam primus abrogavit.*

§. 28. Quod si Ecclesiarum asylum ex ipsa earum sanctitate & reverentia procedit, consequens est, ut regatur auctoritate ejus, cui regimen ecclesiasticarum rerum commissum est. Certe ecclesiasticis legibus & ampliati, & arctati sunt asyli fines, uti rerum ratio postulare videbatur. Naturalis reverentia in Ecclesias fecit, ut eæ jure asyli fruerentur, deinceps illud traductum est etiam ad ea loca, quæ visa sunt reverentia & obsequio digna vel propter usum, cui sunt addicta, vel propter dignitatem eorum, qui in illis habitant.

§. 29. Hodie igitur asyli jure fruuntur omnes Ecclesiæ, etiam quæ consecratæ non sunt, earumque porticus & atria (1); quin & locus, in quo, primo lapide solemniter jacto, Ecclesia ædificanda est (2); itemque oratoria Episcopi auctoritate constituta ac perpetuo divinis addicta, non autem oratoria, quæ sunt in domibus privatorum, quamquam in iis cum venia Sedis Apostolicæ res divina peragatur; similiter palatium Episcopi; domus, quæ ad parochiam pertinet, & in qua parochus habitat; domus canonicales, & sodalitiorum, quæ eorum ecclesiis conjunctæ sunt; turris campanaria, quæ intra passus triginta ab Ecclesia distat; xenodochia, & cœmeteria (3); domus Regularium; denique etiam sacerdos Eucharistiam deferens ad se confugientibus asylum præstat (4).

(1) *Can.* 8 9 20 36 *cap.* 17 *qu.* 4, *Cap.* 5 *et* 9 *de Immunit. Eccles.* Quin etiam *Can.* 6 *et* 35 *caus.* 17 *qu.* 4 jus asyli traducitur ad passus 40 extra Ecclesiam cathedralem, ad passus 30 extra Ecclesiam inferiorem; verum hujus loci asylum nunc antiquarum esse, tradit Card. *de Luca Disc.* 12 *n.* 27 *Miscell.*, ac solum obtinere ostendit Pignattellus *Consult.* 426 *t.* 1 ubi consuetudine receptum est.

(2) Sac. Congregatio Immunitatis in *Januen.* 5 *Octobris* 1688.

(3) *Cap.* 10 *de Immunit. Eccles.*

(4) Consule Fagnanum *in Cap. Ecclesia* 9 *de Immunit. eccles. per tot. t.* 3, Ferrarium *Biblioth. verb. Immunitas art.* 2, Giraldum *Exposit. Juris Pontif. par.* 1 *sect.* 637 *p.* 471, a quibus hæc omnia, quæ ad asylum pertinent ecclesiarum, latissime explicantur.

§. 30. Publicas tamen ob causas factum est, ut rei graviorum quorumdam criminum ab asyli beneficio excludan-

tur. Atque hi quidem sunt qui publice impudenter aliena bona diripiunt; qui agres depopulantur; qui hominem in Ecclesia, vel ejus cœmeterio interficiunt, aut ei membrum amputant: sicarii, qui scilicet alieno jussu alicui mortem inferunt; & qui tanti facinoris causa eorum operam conducunt, aut eos domi excipiunt; homicidæ, nisi vel casus, vel justa sui defensio homicidio causam dederit; Judæus, qui susceptam ante christianam religionem deseruit; hæreticus, nisi ad Ecclesiam confugerit ob alíud crimen, quam hæreseos; læsæ majestatis reus; qui vim inferunt confugientibus ad Ecclesiam, atque eos inde violenter abducunt; qui in literis Apostolicis falsi crimen admiserunt; qui montem Pietatis, aut alia similia loca administrantes, falsi aut furti patrato crimine, ita publicam arcam minuunt, ut pœnæ mortis subjiciantur; qui aureas, & argenteas monetas privatim cudunt, aut vitiant & corrumpunt; qui mentito Curiæ nomine sese in alienas domos inferunt & intrudunt, atque ibi rapinas faciunt, & homines trucidant, aut membra cædunt (1).

(1) Late de his in omnibus agitur *in c. 6 et* 10 *de Immunit. Eccles.*, *in Bulla cum alias* 17 Gregorii XIV *Bullar. t.* 5 *par.* 1 *p.* 271, *in Bulla Ex quo* 73 Benedicti XIII *t.* 12 *p.* 1, *in Bulla In supremo* 171. Clementis XII *t.* 14 *p.* 17, & *in Bulla Officii* 29 Benedicti XIV *t.* 3 *p.* 160 *ejus Bullarii ed. Romæ seu Ven.* 1754. Consule Bened. XIV *Instit. Eccles. Instit.* 41 §. 3 *et seq.*, & Giraldum *Exposit. Jur. Pontif. par.* 1 *l.* 3 *sect.* 635 *p.* 464 *& seq.* Recte autem animadvertit Benedictus XIV *loc. cit.* §. 9 *n.* 33, quod præter ea scelera, quibus omnis immunitas jure negatur, si cetera quoque gravia sint, vel sæpius admittantur auctoritate Summi Pontificis, vel Sac. Congregat. immunitatis, in carceres Ecclesiastici Judicis ex loco immuni rei detrudi possunt *nomine Ecclesiæ*, causaque ipsorum cognita pœna constitui paulo quidem mitior, ut simul & rei pœnam perferant, & ecclesiastici asyli ratio habeatur.

§. 31. Qui se criminibus inquinarunt tantorum facinorum, ac tam atrocium, dimovendi ab Ecclesia sunt, ut meritis plectantur pœnis. Qua in re certa est adhibenda ratio, ne quis imprudenter & temere privetur beneficio, quod ad se confugientibus Ecclesia præstat. Nimirum ab Ecclesiastico Judice videndum est, num reus patrarit crimina, propter quæ immunitate prorsus indignus habeatur, ejusque auctoritate ac præsente viro ecclesiastico, quem ipse designavit, reus de asylo dimovetur (1).

(1) Benedictus XIII *cit. Const. Ex quo.*

SECTIO III.

De Cappellis, Oratoriis.

32. Quid Cappella & Oratorium?
33. Publici et privati Oratorii distinctio.
34. Altare *portatile.*

§. 32. Cappellæ (1) & Oratoria sunt sacella, quæ in agris sedent, aut in civitatibus aut in magnatum domibus, quæque sacris extraordinariis addicta sunt. Duplex oratorii genus, publicum & privatum. Publicum est, quod publicam habet januam, & quod cuivis e populo patet; privatum, quod in privatis domibus, & quod domini arbitrio constituitur.

(1) Du-Cangius *in Glossar. med. & infim. latinit. verb. Cappella* hoc nomen repetit a *cappa*, hoc est parva veste S. Martini, quæ in Oratorio Regis Galliarum servabatur. Contra alii *Cappellæ* nomen factum ostendunt a *cappa*, hoc est theca reliquiarum S. Martini, & aliorum, quam Galliarum Reges in oratorio habebant, & quam secum deferre solebant, cum ad bellum proficiscerentur. Nimirum *cappella* orta est a *Cap* sive *Cappa*, & *Cap* vox Celtica est uti tradit Leibnitius *Collect. etbymolog. par.* 2, suaque origine significat capitis tegmen, ac generatim quodvis corporis tegumentum, ampliorique sensu rerum pretiosarum thecas, & conditoria. Evodius *l.* 1 *de Miracul. B. Stephani cappella argentea*, inquit, *in qua erat reliquiarum portio.* Consule Pithœum *Glossar. ad lib. capitular. verb. Cappella*, & Bignonium *in not. ad Marculf. formul.* 48 *l.* 1, utrumque apud Balutium *Capitular. Reg. Francor. t.* 2 *col.* 491 & 626 *ed. Ven.* 1733.

§. 33. Publicum oratorium Deo semel dicatum in profanos usus converti nequit (1); quod de privato oratorio non est ita (2). Neque tantum in publicis oratoriis preces ad Deum mittuntur, sed etiam divinum sacrificium super altari rite consecrato peragitur. Hinc ea cum Episcopi auctoritate ædificari, ac benedici debent, (3), & campanam habent, per quam populus ad rem divinam atque ad fundendas preces publice vocatur (4).

(1) *Cap.* 51 *de Regul. jur. in* 6.
(2) Vulgatum est illud, quod post Glossam, & ceteros Juris Canonici interpretes tradit Fagnanus in *Cap. Auctoritate* 27 *de Censib. n.* 6 quod hodie privatum oratorium est, *cras poterit fieri camera, cum non sit locus Deo dicatus.* Videndi in primis sunt Jo. Baptista Gatticus, Josephus de Bonis & Fortunatus a Bri-

xia, qui peculiaribus operibus *de oratoriis, publicis et domesticis* late ac diligenter agunt.

(3) *Can.* 10 *cap.* 18 *qu.* 2.

(4) *Cap.* 16 *de Excess. Prælat.* In privato tamen oratorio publicam campanam retineri vetat Cælestinus III *in c.* 10 *de Privileg.*

§. 34. Privatum oratorium domi habere unusquisque potest, sed in eo Missam celebrare non licet, nisi hæc facultas a Sede Apostolica impetrata sit (1). Verum Episcopi eo privilegio fruuntur, ut ad rem divinam faciendam non tantum domi suæ oratorium habeant, sed etiam altare *viaticum*, seu *portatile*, ut vocant, erigere possint in alienis quoque domibus, in quibus vel visitationem obeuntes, vel iter facientes hospitio excipiuntur, quin etiam in iis domibus, in quibus commorantur, cum probatis de causis absunt a diœcesi sua (2).

(1) *Can.* 33 *de Consecr. dist.* 1, Concilium Tridentinum *Sess.* 22 *in Decret. de Observan. & evitan. in celebr. Miss.* Confer Fagnanum *in cit. cap.* 27 *de Censib. num.* 17, qui hoc Concilii decretum diligenter expendit.

(2) *Cap.* 13 *de Privileg. in* 6. Quod quidem Episcoporum privilegium a Tridentina Synodo minime fuisse sublatum, eoque petiri Episcopos electos & confirmatos, quamvis consecrati non sint, ostendit Fagnanus *in cap. Quod nonnullis n.* 6 *& seq. de Privileg.* Cum autem Bonifacii Decretalis *in cit. cap.* 12 comprehendat *Episcopos, eorumque superiores*, manifestum est, idem privilegium etiam ad Cardinales pertinere, qui præmitentia & dignitate, non tamen ordine, sunt Episcopis superiores. Consule Fagnanum *loc. cit. n.* 5 *&* 10 *seq.*, & Passerinum *in cit. c.* 12. De jure altaris portatilis, quo fruuntur Episcopi, videnda in primis est Innocentii XIII. Constitutio *Apostolici ministerii* 34 §. 24 *p.* 263 *t.* 11 *Bullar. Roman. ed. Mainardi*, qua quidem constitutione declaratum est decretum ea de re editum a Clemente XI die 15 Decembr. an. 1703, illamque confirmavit Bened. XIII, atque descripsit in Appendice Concilii Romani, ut ab omnibus observaretur. Confer etiam Bened. XIV literas *Magno* datas ad Primatem, Archiepiscopos, Episcopos Poloniæ, atque in ejus Bullario descriptas *n.* 48 *t.* 3 *p.* 216 *ed. Venet.* 1754.

SECTIO IV.

De sacris Vestibus, vasis, ceteris ad Ecclesiam pertinentibus.

§. 35. Sacram supellectilem constituunt sacra indumenta sacerdotum & ministrorum, vasa, quæ adhibentur, cum res divina conficitur, omnia demum ecclesiæ & altaria ornamenta. Cuncta hæc quæ Deo data, ejusque honori ac cultui dicata erant, Majores nostri *anathemata* appellabant, quod essent a communi usu remota atque sejuncta (1). Nam semper omnibus fixum certumque fuit, res Deo consecratas revocari non posse in commercium hominum, in quo res profanæ versantur (2).

(1) Justinus Mart. *Resp.* 121 *ad Ortodox. p.* 493 *ed. Paris.* 1742, Cyrillus Alex. *l.* 5 *de Adorat. p.* 144 *t.* 1 *ed. Lutetiæ* 1638, Eusebius *de Vit. Constant. l.* 3 *c.* 38 *p.* 599 *ed. Cantabrig.* 1720, Zonaras & Balsamon *in Can.* 3 *Concil. in templ. Sophiæ*, apud Beveregium *Pandect. Canon. t.* 1 *p.* 563 *ed. Oxonii* 1672. Confer Svicerum *Thes. verb.* *αναθημα*, & Selvagium *Antiquit. Christian. pae.* 1 *l.* 2 *c.* 4 §. 1.

(2) Notum est, qua constantia & firmitate animi S. Ambrosius obstiterit Valentiniano Imperatori, qui ab eo sacra vasa tradi volebat. *Cum esset propositum*, inquit *in Serm. contr. Auxent. n.* 5 *opp. t.* 6 *p.* 56 *ed. Venet.* 1781, *ut Ecclesiæ vasa jam traderemus, hoc responsum reddidi: me, si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei juris esset, libenter offerre: templo Dei nihil posse decerpere, nec tradere illud, quod custodiendum non tradendum acceperim.* Confer etiam Canonem Apostol. 73 apud Cotelerium *PP. Apostol. t.* 1 *p.* 451 *edit. Amstelod.* 1724, acta S. Laurentii apud Ruinartum *Act. Mart. sincer. p.* 164 *ed. Veronæ an.* 1731, Concilium Arelatense I. *Can.* 13 *t.* 1 *concil. collection.* Labbæi *col.* 1452 *edition. Venet.*, S. Augustinum, qui Silvanum Donatistarum Episcopum proditorem judicat, quod Imperatoris ministris argenteam lucernam tradidisset *Ep.* 53 *al* 165 *c.* 2 *n.* 4 *t.* 2 *app. col.* 161 *edit. Venet.* 1759.

§. 36. Sacerdotem sacris operam daturum non communi, sed peculiari, & magis augusto habitu uti oportere, compertum est; quem ritum ab Apostolica ætate profectum (1), ad nos Ecclesia transmisit, quamquam lapsu tempo-

rum aliqua in vestium numero & forma precum facta mutatio sit (2). Maxime autem decet, benedictione primum sacris usibus initiari vestes, quæ sunt ad sacrificium necessariæ (3). Consecrantur etiam ac benedicuntur vasa, quibus in sacrificio opus est, & in his quidem sacrum chrisma adhibetur (4); præterea benedicuntur lintea et cuncta altaris instrumenta. Utraque consecratio et benedictio ad Episcopum pertinet (5).

(1) Quandonam Apostoli primum sacrificium confecerint, & num in eo conficiendo communibus & quotidianis, an potius certis & peculiaribus usi sint vestibus, non satis convenit inter eruditos. Illud plane compertum est, eos post Christi mortem per triduum sese a sacrificio abstinuisse, sed quæritur, num statim hoc elapso triduo primum sacrificium obtulerint, an potius illud distulerint ad Pentecosten; qua de re disputant Theophilus Raynaudus *de prima missa sect.* 1 *c.* 2 *&* 3 *opp. t.* 6 *p.* 530 *seq. ed. Lugdun.* 1665, & Cardinalis Bona *Rer. liturgic. l.* 1 *c.* 5 §. 1 *t.* 1 *p.* 63 *& seq. ed. Taurin.* 1747. Verosimillimum est, Apostolos solum post Pentecosten rem divinam fecisse, quod ante illud tempus lex Evangelica nondum satis promulgata fuisset. Confer etiam Salam *in Not. ad Bonam loc. cit.* ubi quoque ostenditur, primam Missam non a Jacobo, sed a Petro celebratam fuisse. Magna etiam, uti dicebam, controversia est, num Apostoli peculiaribus induti vestibus rem divinam confecerint. Paulus *in II ad Timoth.* IV 13 memorat *penulam*, quam Troade reliquerat apud Carpum, a quo hospitio exceptus fuerat, Si vera esset sententia illorum, qui *penulam* interpretantur casulam, qua nunc sacerdotes utuntur, satis quidem ex hoc loco constaret, Apostolos rem divinam conficientes sacra indumenta adhibuisse. Verum Guillelmus Estius *in Comment. ad d. Paul. Ep.* penulæ nomine veteris testamenti libros comprehendi arbitratur. Contra Josephus Vicecomes *penulam* rasulam esse putat. Baronius *ad an.* 58 *n.* 67 *&* 68 *t.* 1 *p.* 514 *ed. Lucæ* utramque sententiam in medium affert, atque integrum ea de re judicium quique relinquit, *sed magis placet*, inquit, *ut volumen sacræ legis intelligi debeat*. Cardinalis Bona *loc. c. l.* 1 *c.* 24 §. 8 *t.* 2 *p.* 235, magis probare videtur sententiam illorum, qui penulam vestimenti genus fuisse censent, idque etiam late ostendit Robertus Sala *in not.* 1 *p.* 237. Eadem est sententia Augustini Calmeti *in dict. Histor. sac. script. verb. penula t.* 2, & Philippi Bonaroti *in animadvers. ad quæd. vitr. fragmen. figuris dist. ex cœmeter. Rom. effoss. tab.* 16 *fig.* 2. Sed quævis de Apostoli penula verior opinio habeatur, illud profecto multo probabilius est, non solum viros Apostolicos, sed ipsos etiam Apostolos peculiares, atque a communibus distinctas adhibuisse vestes, cum rem divinam conficiebant. Cathari, quos peculiari opere refutavit Ven. Moneta, & sequioris ætatis hæretici, usum sacrarum vestium execrati sunt ad summam impudentiam. At injuria. Nam eas vetustissimas esse ostendunt Bellarminus *de Euchar. l.* 6 *c.* 14, Meratus *ad Gavant. Thes. sacr. rit. par.* 1 *in Rubric. general.*, Catalanus *de cod. S. Evang. l.* 2 *c.* 7, *et in Proleg.*

ad Pontif. Rom. c. 6. Card. Bona *l.* 1 *c.* 5 §. 2, & Sala *in Not. n.* 1 *t.* 1 *p.* 70 *& seq. in Appendic. p.* 409 *cit. ed.*, Thomassinus *Vet. & nov. Eccles. discipl. par.* 1 *l.* 2 *c.* 43, Suassajus *Panopl. sacerd. par.* 1 *lib.* 6 *de Casula cap.* 6, Benedictum XIV *de Sacrific. Missæ sect.* 1 *c.* 33 *& Inst.* 21 *n.* 4, Gregorius *de Liturg. Summ. Pontif. l.* 1 *c.* 3 *n.* 7 *& c.* 5. Hæc autem sacra indumenta, præsertim post Constantinum, serica, atque auro argentoque contexta, ut plurimum fuisse observat Cardinalis Bona *l.* 1 *c.* 24 §. 1 *t.* 1 *p.* 211, & antiquissimis quoque temporibus varii coloris erant, uti nunc sunt, quod late ostendit Robertus Sala *in Not. ad illum Bonæ locum n.* 3 *p.* 213, ubi etiam refutatur Joannes Dallæus Calvinianus homo, qui illam in sacris vestibus colorum diversitatem *amœnam quidem, sed antiquis Christianis ignotissimam esse*, impudenter affirmat.

(2) Vestes omnes Episcoporum, Sacerdotum, Ministrorum inter ceteros accurate describit Card. Bona *loc. cit. cap.* 24.

(3) *Can.* 42 *de Consecr. dist.* 1, S. Thom. *par.* 3 *qu.* 83 *art.* 3. Licet autem Hospinianus, homo videlicet hæreticus, *de Orig. dedic. c.* 3 *&* 4 hunc sacrum benedictionis ritum tantum sæculo IX inductum putet, tamen ejus rei sæc. IV certissima sunt monumenta. Nam uti narrat Sozomenus *Hist. l.* 2 *c.* 26 *p.* 81 *ed. cit.*, cum Imper. Constantinum regali munificentia Hierosolymitanum templum ædificasset: *Episcopi Hierosolymam delati Ecclesiam consecrarunt, simulque ornamenta & donaria ab Imperatore transmissa.*

(4) *Cap. unic.* §. *Ungitur de Sacr. unct.* De harum vera consecrationum, ac benedictionum antiquitate late agit Dominicus Georgius *Liturg. Rom. Pontific. lib.* 2 *cap.* 1.

(5) Confer Benedictum XIV *Instit. Eccles. inst.* 21, ubi etiam agitur de benedictione cinguli, pluvialis, & pyxidis.

§. 37. Pertinent etiam ad Ecclesias campanæ (1), seu tintinnabula, per quæ populus ad templum vocatur, atque ad fundendas preces excitatur. Antiquissimus est campanarum usus (2), atque earum etiam benedictio sane pervetus est (3). Spectat hæc benedictio ad Episcopum, qui eam expedit certis quibusdam ritibus in Pontificali descriptis; campanæ autem, cum benedicitur, alicujus Sancti nomen imponitur, sive ut ea quasi ejus tutelæ commendetur, sive ut populus quodammodo cœlitum voce ad templum vocari videatur (4).

(1) Campanæ nomen grandioribus tintinnabulis circa finem sæc. VII impositum fuisse suspicatur Card. Bona *Rer. liturgic. l.* 2, *c.* 22 §. 3 *p.* 135 *t.* 2, ac deinceps octavo nonoque sæculo ab omnibus passim usurpatum affirmat. Sed ipsum campanæ vocabulum hac ætate antiquius faciunt Martenius *de Antiq. eccles. ritib. l.* 4 *c.* 2 §. 11 *p.* 6 *t.* 3 *ed. Antuerp. seu Ven.* 1764, & Pagius *Brev. gest. Pontific. in vit. Sabiniani P. n.* 2. Antequam vero tintinnabula adhiberi cœpissent, Christiani ad templum vocabantur per tubam, aut tabulas ligneas, id quod pacatis tantum Ecclesiæ rebus fieri

potuit. Nam ethnicis dominantibus credibiles est, Christianos secreto monitos per Diaconum, aut per alium ab Episcopo designatum virum, ut ad Ecclesias convenirent. Cuncta hæc late explicant Martenius *loc. cit.* §. 7 *et seq. p.* 5, Bona similiter *loc. cit.* §. 1 *et seq. p.* 126 *et seq ibique*, Sala *in not. n.* 2 *p.* 127, Baronius *ad an.* 58 *n.* 103 *tom.* 1 *pag.* 527 *edit. Lucæ.*

(2) Angelus Roccha *de Campan. c.* 1 originem campanarum repetit a S. Hieronymo; quoniam earum mentio est *in Regula Monachorum*, quæ Hieronymi nomine circumfertur. Verum hanc regulam Hieronymi revera non esse, inter eruditos constat, sed eam ex illius scriptis compositam a Lupo Olivetano, & a Martino V Pont. post an. 1417 approbatam scribit Guillelmus Caveus *de Script. Ecclesiast. in Hieronymo.* Multi sunt, qui tintinnabuli usum tribuunt S. Paulino Nolano Episcopo, qui medio sæc. V vita functus est; verum cum Paulinus *Ep.* 32 *ad Sever. col.* 194 *seq. edit. Veronæ*, in qua diligenter Ecclesiam ab se ædificatam, ac singulas ejus partes describit, nihil de tintinnabulis, aut de turri dicat, non obscurum inde educitur argumentum, ipsum revera tintinnabula non adhibuisse, sicuti animadvertunt Teophilus Raynaudus *t.* 1 *punct.* 7 *p.* 141 *ed. Lugduni* 1665, & Card. Bona *loc. cit.* §. 3 *p.* 130, Polydorus Virgilius *de Invent. rer. l.* 6, Onuphrius Panvinius *in Epist. de Rom. Pontif. l.* 1 *n.* 71, Ciacconius, aliique complures tintinnabuli usum referunt ad Sabinianum Pontificem, qui initio sæc. VII Pontificatu maximo functus est; sed cum Anastasius in Sabiniani vita nullam ejus rei mentionem faciat, plane non intelligitur, quomodo hæc opinio probari possit. Illud dici potest, sæc. VI in Ecclesia Occidentali campanarum usum fuisse receptum, quoniam in vita S. Columbi primi Abbatis Hyensis, qui obiit an. 599, quam vitam edidit Mabillonius *sæc. I. Benedictin. p.* 549 *t.* 1 *ed. cit.* scriptum est *c.* 22, eum *media nocte, pulsante campana, ad Ecclesiam ivisse, et c.* 25 traditum illum *quadam die ministro suo campanam subito pulsare præcepisse, cujus sonitu Fratres excitati Ecclesiam protinus sunt ingressi.* Confer Martenium & Pagium *loc. cit.*

(3) Baronius *ad an.* 968 *n.* 93 *t.* 16 *p.* 192 *ed. Lucæ* tradit, Joannem XIII campanæ benedictionem tribuisse, eamque consecrasse, antequam in turri Lateranensis Ecclesiæ collocaretur, *qui ritus*, inquit, *in Ecclesia perseveravit.* Verum Capitularia Caroli M., quæ ducentis fere annis Joannis XIII ætate antiquiora sunt, anno 789 *capitul.* 2 *n.* 18, apud Balutium *t.* 1 *col.* 178 *ed. Venet. cit.* campanarum benedictionem memorat; atque in libris ritualibus Joanne antiquioribus expresse describitur campanarum benedictio, uti ostendit Hugo Menardus *in Not. ad Sacrament. S Gregor. not.* 587 *opposit. S. Gregor. t.* 3 *col.* 438 *ed. Paris.* ex quibus manifestum est, campanarum benedictionem non ab Joanne XIII esse repetendam, sed multo vetustiorem esse. Consule Bonam *Rer. liturg. l.* 1 *c.* 22 §. 7, ibique Salam *in not. n.* 1 *p.* 137 *et seq. t.* 2, Pagium *in Brev. Roman. Pontific. in vit. Joan. XIII n.* 12 *t.* 2, Roccham *de Campanis c.*6 §. *de Campan. consecr.*, Theophilum Raynaudum *Heteroclit. spiritual. opp. t.* 16 *sect.* 2 *punct.* 9 *p.* 245 *ed. Lugduni* 1665, Martenium *de Antiq. eccles. rit. l.* 2 *cap.* 21 *t.* 2 *p.* 296 *et seq. ed. cit.* Campanarum autem benedictio Baptismus dicitur, quod vocabulum non adoptavit Ecclesia, sed tantum to-

leiat, ut aliorum fidei ac simplicitati indulgeat. Quod Baptismi nomen ex eo profectum est, quod populos in campanarum benedictione aquam adhiberi, momenque imponi videat, aliaque fieri quæ in administrando Baptismo fiunt, sicuti observat Du-Cangius *Gloss. med. et infim. latinit. verb. campana.* Sed minus proprie baptismi vocabulum cum benedictione confunditur, eo fere modo, quo Ivo *par.* 2 *Serm.* 4 *de Sacr. dedic. p.* 269 *ed. Paris.* 1647 *baptizari* dixit Ecclesiam, quæ proprie consecratur. Quare se deridendos præbent Hæretici, cum id Catholici vitio vertunt, quasi ipsi verum Baptismum campanis conferri arbitrentur. Confer Du-Cangium *loc. cit.* Coccium *t.* 2 *l.* 3 *art.* 6, Durantum *de Sacr. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 22 *n.* 6, Suarezium *l.* 2 *Defens. c.* 16, Gretserum *l.* 2 *de Bened. c.* 45 *et* 46, Del Rio *Disquisit. magic. l.* 6 *c.* 2 *sect.* 3 *in fin.*, Card. Hostium *l.* 5 *contr. Brentium.* Et certe in vetusto ordine, atque in Pontificali Romano, cunctisque libris ritualibus Ecclesiarum, quos Thiersius *de superstition. l.* 1 *c.* 7 diligenter collegit, nunquam Baptismi, sed benedictionis nomine campanarum consecratio appellatur.

(4) Videndus P. Petra Sancta *de Rit. eccles. catholic. l.* 2, Marrinius Del Rio *Disquisit. magic. l.* 6 *c.* 2 *sect.* 4 *qu.* 4, Pouget *Instit. Catholic. t.* 2 *c.* 8 §. 6 *p.* 905 *ed. Paris.* 1725.

TITULUS VIII.

De Reliquiis, et veneratione Sanctorum.

1. Intercessio Sanctorum.
2. Sacrarum Reliquiarum veneratio.

§. 1. Sacræ res sunt etiam Reliquiæ Sanctorum, quibus honorem et reverentiam haberi jubet Ecclesia, quoniam illorum ope, ac precibus multa homines a Deo beneficia consequuntur. Quare bonum atque utile est eos suppliciter invocare, atque ob beneficia impetranda a Deo per ejus filium Christum Dominum ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere, & honoranda sunt monumenta illorum, quos in cœlis cum Christo regnare scimus (1).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 25 *in Decret. de Invocat. venerat. & reliq. Sanctor. & sac. imagin.*

§. 2. Sacrarum reliquiarum veneratio ab ipsis Ecclesiæ primordiis est repetenda (1). Sæpe enim sacræ reliquiæ causa erant Ecclesiæ dedicandæ (2), sæpe altaria super Sanctorum corpora erigebantur (3), & iis imponebantur reliquiæ thecis inclusæ (4), easque fideles ad os, oculos, ceterosque sensus admovebant, & osculabantur (5). Sed

præsertim antiquissima & ubique recepta consuetudo fert, ut Martyrum reliquiæ in Ecclesiarum consecratione adhibeantur (6). Eosdem nunc retinet Ecclesia venerationis justæ ritus; sed nullæ colendæ sunt novæ reliquiæ, nisi a S. Apostolica approbatæ fuerint (7).

(1) Mortuo Polycarpo, uti constat ex ejus actis apud Eusebium *Histor. Eccles. l. 4 c. 15 p. 171 ed. Cantabrig. cit.* urgebant Judæi, ut ejus corpus combureretur, ne Christiani ejus reliquias auferrent ac venerarentur. Addit Auctor eorumdem actorum post narratum Polycarpi martyrium: *Atque ita nos demum ossa illius gemmis pretiosissimis cariora, & quovis auro puriora colligentes, tollentes, ubi decebat, deposuimus. Quo etiam in loco nobis, si fieri poterit, convenientibus, in exultatione & gaudio, præbebit Dominus natalem martyrii ejusdem cum hilaritate & gaudio celebrare, tum in memoriam eorum, qui glorioso certamine perfuncti sunt, tum ad posteros hujusmodi exemplo erudiendos & confirmandos.* Ex quo intelligitur, qui cultus esset, quem Christiani Martyribus initio ipso Ecclesiæ præbebant. Nimirum eorum reliquias colebant, tam splendide eas colligebant, ac si aurum purissimum, aut pretiosissimæ gemmæ fuissent, decoro loco ponebant; ibique cum gaudio anniversarium martyrii diem celebrabant. Atque illud his solemnitatibus erat eis propositum, non tantum ut Sanctorum memoriam colerent, verum etiam ut fideles exempla ad imitandum haberent. Eadem nunc est, quæ semper fuit, Ecclesiæ mens, cum sanctorum cultum venerationemque proponit. Hujus quoque venerationis in sacras reliquias illustria sunt monumenta in actis S. Cypriani, in ejus vita a Pontio Diacono conscripta, & apud Cyprianum ipsum. Hic enim *Ep.* 6 *p.* 176 *ed. Amstelod.* 1700 declarat lætitiam incredibilem, qua perfunderetur, si amplecti posset Martyrum corpora, & eorum ora osculari. Præclara etiam sunt acta martyri ipsius Cypriani, quæ extant ante opera ipsius Cypriani *p.* 15 *ed. Amstelod.* 1700, & ex quibus constat, fideles ante eum linte anima misisse, ne ejus cruor defluens a terra absorberetur. Denique Pontius Diaconus, qui ejus vitam conscripsit, narrat, quemdam Cypriano suas obtulisse vestes, cum ipse multo sudore madidus sederet, ut illas commutaret: *qui videlicet*, inquit Pontius *in ejus Vit. opp. Cyprian. pag.* 10 *ed. cit.*, *nihil aliud in rebus oblatis ambiebat, quam ut proficiscentis ad Deum Martyris sudores jam sanguineos possideret.* Late sacrarum reliquiarum venerationem tuentur & laudant Ecclesiæ Patres; atque inter ceteros Augustinus *de Civit. Dei l.* 8 *c.* 27 *t.* 7 *col.* 217 *ed. Venet. cit.*, Hieronymus *contra Vigilantium n.* 5 *t.* 2 *col.* 591 *ed. Verona*, Isidorus Pelusiota *contra Hieracem l.* 1 *Ep.* 55 *p.* 17 *ed. Paris.* 1658, Cyrillus Hierosolymitanus *Catech.* 18 *p.* 293 *ed. cit.* ostendunt, quam merito, quam recte, quam catholice fideles sanctorum reliquias venerentur. Quinimo ipsa reliquiarum conditoria majores nostri summa reverentia prosequebantur, & illorum contactum esse credebant, *sanctificationem ac Benedictionem*, ut inquit Gregorius Nyssenus *Orat. in S. Theod. opp. t.* 2 *p.* 1012 *ed. Paris.* 1615, quod etiam testatur Chrysostomus *Orat. de S. Ignat. num.* 5 *p.* 600 *& seq. tom.* 2 *ed. Paris.* Curabant

autem potissimum, ut essent ornata eleganter; atque magnifice conditoria, quæ sacra λείψανα, seu reliquias continebant. Serico enim opere, aut argenteo, aut aureo sæpe conficiebantur, quo spectat Prudentius *Gymn.* 3 *de S. Eulalia p.* 244 *vers.* 195 *seq. ed. Paris.* 1687. Et reliquias, quas thecis inclusas, colloque appensas Christiani gestabant, memorat Gregorius Turonensis *de Glor. martyr. c.* 83 & 84 *p.* 816, 817 *ed. indic.*; Chrysostomus vero tantam sua ætate fuisse indicat sepulchrorum martyrum magnificentiam, ut ea ipsis principum palatiis anteferre non dubitaverit *Hom.* 26 *in Ep.* 2 *ad Corinth. n.* 5 *opp.* 1 *p.* 625 *ed. Paris. cit.* Facile hinc intelligitur, quam absurdus sit, ac semper ab Ecclesia refutatus error Vigilantii, Eunomii, Eustachii, & aliorum, quos imitati sunt recentiores hæretici Zuinglius, Calvinus, Lutherus, ac ceteri similes, qui sacrarum reliquiarum venerationem improbant, superstitiosam ducunt. Hortingerus præsertim, Dallæus, Medus, Juriæus, Basnagius, omnes ex grege hæreticorum homines, multa absurda, falsa, plenaque impudentia scripserunt adversus venerationem sacrarum reliquiarum, sed eos copiose refutant, & catholicam veritatem tuentur Natalis Alexander *Histor. eccles. sæc.* 5 *Diss.* 25 *t.* 5 *p.* 511 *ed. cit.*, Card. Gottus *Ver. Christ. Eccles. t.* 2 *par.* 2 *art.* 15 *t.* 16 *Theolog. qu.* 7 *de Cult. Sanctor. dub.* 4, & *verit. Relig. Christ. c.* 50 §. 2 *n.* 11 *t.* 7, Ludovicus Rusca *Jud. Eccles. confirm. t.* 3 *c.* 3 *art.* 8 *p.* 410, Bossuetus *Histor. variat. Eccles. Protest. t.* 3 *l.* 13 *n.* 23 & *seq.*

(2) Consule Augustinum *contr. Faust. Manich. l.* 20 *c.* 21 *opp. t.* 8 *col.* 347 *ed. cit.*, Gregorium M. *l.* 8 *Ep.* 4 *l.* 9 *Ep.* 25 *opp. t.* 2 *col.* 89 & 947 & *l.* 1 *Dialog. c.* 10 *eod. t.* 2 *col.* 193 *ed. Paris.* 1705, Sozomenum *Histor. l.* 5 *c.* 9 *p.* 192, & *l.* 8 *c.* 16 *p.* 351 *edit. Valesii Cantab.* 192, 1720.

(3) Augustinus seu potius Auctor *Serm.* 221 *de Sanct. seu* 4 *de Innocent. in App. t.* 5 *col.* 365 & *in Apocalyps. Homil.* 9 *col.* 1150 *t.* 3 *par.* 2, Ambrosius *Ep.* 22 *ad Marcellin. n.* 1 *col.* 927 *et Exhortat. Virgin. c.* 2 *n.* 10 *col.* 348 *t.* 3 *ed. cit.*, Paulinus *Poem.* 19 *et* 26 *p.* 417 *et* 637 *ed. Veron.* Id autem Felice I. Sum. Pontif. constitutum tradit Anastasius *in ejus vit.* ut *supra sepulcra, aut memorias martyrum* Missæ celebrarentur. Verum Baronius *ad an.* 275 *n.* 2 *t.* 3 *p.* 192 *ed. Luc.* Felicis ætate antiquiorem esse inquit, quam sententiam præ ceteris sequuntur Bollandistæ *act. SS. April. t.* 1 *p.* 23, & Tillemontius *Hist. eccles. t.* 4 *p.* 564 *ed. Paris.* 1696.

(4) Leo IV *Homil. ad Presbyter. et Diacon.* apud Labbæum *Concil. t.* 8 *p.* 33 *ed. Ven.*, Ratherius *Orat. Synodic. ad Presbyter. n.* 6 *col.* 414 *ed. Veron.* 1765. Reliquiarum aut ex cruce pendentium, aut super altaribus impositarum antiqua monumenta habes etiam apud Martenium *de Antiq. monach. rit. l.* 3 *c.* 14 §. 36 *c.* 15 §. 3 & *l.* 4 *c.* 1 *t.* 4 *p.* 138, 141 & 178 *ed. cit.* In Regula S. Benedicti *c.* 58 apud Holstenium *Cod. Reg. t.* 1 *p.* 131 *ed. Aug. Vindelic.* 1759 memorantur reliquiæ in oratoriis Monachorum.

(5) Dignus est, qui describatur, S. Gregorii Nysseni locus *Orat. de S. Theodor. p.* 1012 *opp. t.* 2 *ed. cit. Nam ipsas attingere reliquias*, inquit, *si quando aliqua ejusmodi prospera fortuna contingat, ut id facere liceat, quam optabile sit, & summis votis expetitum munus, norunt quicumque sunt experti, & hoc suo desiderio potiti sunt. Hi enim tamquam vivum suum corpus, &*

florens videntes osculantur, *et ad oculos*, *ad os*, *ad aures*, *ad omnes sensus admovent*.

(6) S. Ambrosius *Ep.* 22 *ad Marcellin.* §. 9 *col.* 930 *t.* 3 *opp. ed. cit.* Evagrius *Histor. l.* 1 *c.* 16 *p.* 271 *ed. Cantabrig.* 1720, S. Paulinus *Ep.* 31 *ad Sever. col.* 189 *ed. Veron. cit.*, Consule Joannem Ferrandum *Disquisit. reliquiar. lib.* 1 *cap.* 3 *sect.* 2, & Dominicum Georgium *de Liturg. Roman. Pontific. lib.* 3 *cap.* 9 *n.* 9 *& seq.*

(7) *Cap.* 1 *&* 2 *de Reliq. & Venerat. SS.*

TITULUS IX.

De Sepulturis.

1. Cœmeterium unde dictum?
2. Fidelium cadavera primum extra Ecclesiam, postmodum in Ecclesia sepulta.
3. Cœmeteria loca religiosa.
4. Sepulturæ electio.
5. Sepultura gentilitia, & parochialis.
6. Jus Parochi in deferendis cadaveribus ad sepulturam.
7. Jura funeris.
8. Quarta funeraria.
9. Quibus ecclesiastica sepultura denegetur?

§. 1. Loca sepeliendis Christianorum cadaveribus destinata jam inde ab antiquis Ecclesiæ temporibus appellata sunt cœmeteria, quasi fidelium corpora jacerent in loco dormitionis, unde Christo adveniente excitarentur (1). Loca hæc initio erant extra mœnia civitatis, cum Romanæ Leges, quibus etiam Christiani paruerunt (2), ubi nihil in iis inerat, quod eorum Religioni adversaretur, neminem intra Urbem sepeliri permitterent (3).

(1) Apostolus I. *ad Thessal. IV* 12 *nolumus*, inquit, *vos ignorare, fratres, de dormientibus*, quem in locum inquit Hieronymus *Ep.* 75 *n.* 1 *opp. t.* 1 *col.* 448 *ed. Veron. cit. Unde & beatus Apostolus vetat de dormientibus contristari, ut quos dormire novimus, suscitari posse credamus.*

(2) S. Joannes Chrysostomus *Hom. de Fide, & lege naturæ opp. t.* 2 *p.* 289 *Hom.* 37 *al.* 38 *in Matth. n.* 5 *p.* 424 *t.* 7 *& Exposit. psalm.* 5 *n.* 5 *p.* 36 *t.* 5 *ed. Paris.*, *L.* 6 *Codic. Theod. de Sepulcr. violat.* Revera in Urbis suburbanis erant Romana cœmeteria, quæ circiter quadraginta tria numerat Baronius *ad an.* 226 *n.* 9 *t.* 2 *p.* 474 *et* 475, eorumque nomina singillatim Panvinius describit *de Cœmet. c.* 12 *per tot.* Similiter extra civitatem erant Neapolitana cœmeteria, de quibus agunt Gilbertus Burnetus *Ep.* 4, Mabillonius *Mus. Ital. t.* 1 *p.* 14, & Mazochius *in Kalendar.* Consule Paulum Aringhum *Rom. subterr. in. lib.* 1 *cap.* 1 *num.* 9.

(3) Jus hoc erat XII Tabularum, quod sæpe novis legibus confirmatum fuit ac traductum ad omnes civitates primum constitutione Hadriani *L.* 3 §. *Divus ff. de Sepulcr. violat.*, idest D. Pii, ut Capitolinus scribit, deinde ceterorum. Vide Paulum *Recept.*

sentent. l. 1 *tit.* 21 *n.* 2 ibique Schultingium *in Not.* 8 & *seq. Jurispr. vet. Ante Justinian. t.* 1 *p.* 261 & *seq. ed. Lipsiæ* 1737.

§. 2. Lapsu temporum quorumdam cadavera intra civitatem, non tamen intra Ecclesiam (1) humo tradi cœperunt. Eo privilegio potiti sunt Imperatores & Reges, qui, ut plurimum, in Ecclesiæ atrio & porticibus sepeliebantur (2). Postea loca hæc patuerunt etiam populo universo (3); & interim illis una cum Abbatibus, ac viris pietate præstantibus intra Ecclesiam sepultura concessa est (4), quam pridem Episcopi ante ceteros habuerant (5). Denique omnibus in Ecclesia permissus sepulturæ locus (6); quæ hodierna est, qua jamdudum utimur, disciplina.

(1) Vide Concil. Bracarense II *can.* 18 apud Labbæum *t.* 6 *col.* 522 *ed. Venet.*, & Auctorem *Vitæ S. Fulgentii* apud Bollandum 1 *Januar. Leg.* 2 *Cod. de Eccles.* Atque hæc quidem erat consuetudo, quæ generatim obtinebat; non tamen desunt, uti paulo postea demonstrabo, hac etiam ætate exempla aliquorum, qui in Ecclesia sepulturam habuerunt.

(2) Id de Constantino narrat Eusebius *Vit. Constant. l.* 4 *c.* 71 *p.* 668 *edit. Cantabrig.*, & S. Joannes Chrysostomus *Homil.* 26 *in* 2 *ad Corinth. n.* 5 *opp. t.* 10 *p.* 625 *ed. Paris.*, de Theodosio Seniore, Arcadio ac Theodosio Juniore Nicephorus *l.* 14 *c.* 58 *p.* 581 *t.* 2 *ed. Paris.* 1630.

(3) Concilium Nannetense *can.* 6 *t.* 7 *par.* 1 *col.* 358 *collect.* Harduini, & Moguntiacum *can.* 52 *col.* 1016 *t.* 4 *ejusd. collect.*, unde illa desumpta videtur regula, quæ est in Capitularibus Caroli M. *l.* 1 *c.* 15 apud Balutium *t.* 1 *col.* 493 *ed. Venet.*

(4) Clodoveum Francorum Regem, qui vita functus est *an.* 511, in Basilica S. Petri sepultum fuisse testatur Gregorius Turonensis *Histor. l.* 2 *c.* 43 *col.* 100 *ed. cit.* Evagrius autem *Histor. l.* 4 *c.* 31 *p.* 412 *t.* 3 *ed. Valesii Cantabrig.* 1720 narrat, a Justiniano Imperatore ædificatum fuisse templum SS. Apostolorum, *in quo Imperatores ac Sacerdotes sepeliri mos est.* Vide etiam Concil. Moguntiacum *anni* 813 *cit. can.* 52 *t.* 9, & Triburiense *anni* 895 *can.* 17 apud Labbæum *t.* 11 *col.* 658 *ed. Venet.* Eodem honore etiam Ecclesiarum conditores effecti sunt, quod demonstrat Sozomenus *Histor. l.* 9 *c.* 2 *p.* 566 *ed. Cantabrig.*

(5) Ætate Ambrosii, hoc est IV sæculo, Episcopos in Ecclesia sepeliri solitos fuisse, constat ex ipso Ambrosio, qui Mediolani subtus altare sibi sepulturam paraverat, ac eo illatis Gervasii & Protasii reliquiis, *hunc*, inquit, *ep.* 22 *n.* 13 *opp. t.* 3 *col.* 931 *edit. cit.*, *mihi locum prædestinaveram ...... sed cedo sacris victimis dexteram portionem.* Eamdem quinti sæculi fuisse disciplinam, ostendit Pulcheriæ Augustæ epistola ad S. Leonem M., quæ inter ipsius Pontificis Epistolas extat *post* 59 *p.* 244 *t.* 2 *edit. Rom. cit.*, unde constat Flaviani Episcopi Constantinop. corpus fuisse conditum in Basilica Apostolorum, *in qua consueverat prædecessores Episcopi sepeliri.* Similiter corpus S. Joannis Chrysosto-

mi, qui hæc vivens dixerat *Orat. quod Christus sit Deus n.* 9 *p.* 570 *t.* 5 *ed. Paris.*, *Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarii Reges*, Chrysostomi inquam mortui corpus Constantinopolim delatum, atque in Ecclesia SS. Apostolorum sepultum fuisse, scribit Socrates *Histor. l.* 7 *c.* 45 *p.* 393 *ed. Cantabrig.* Alia permulta ea de re monumenta collegit Martenius *de Antiq. Eccles. rit. l.* 3 *c.* 13 §. 11 *& seq. t.* 2 *p.* 372 *ed. cit.* Haud tamen desunt antiquissima etiam ætate exempla laicorum quorumdam pietate præstantium, qui in Ecclesia sepulti sunt.

(6) Kepperus, hæreticus videlicet homo, *Polit. eccles. l.* 1 *c.* 15 ritum sepellendi Christianos in Ecclesia superstitionis arguit, atque hanc consuetudinem ex Monachorum & Sacerdotum avaritia, ac laicorum ambitione repetit. Eadem fere habent Binghamus *Origin. eccles. l.* 23 *c.* 1 §. 9 *t.* 10 *cit. edit.*, & Van-Espenius *Jus. eccles. univers. par.* 2 *tit.* 38 *c.* 2 §. 33 *et* 34. Fateor equidem, Christianos olim extra sacras ædes sepeliri consuevisse; sed cum ea res tota sit disciplinæ, quæ Ecclesiæ voluntate mutatur, non video, quamobrem Ecclesia non potuerit decernere, ut fideles intra sacras ædes sepeliantur. Ceterum nova non est, nec antiquis ignota Patribus consuetudo sepeliendi in Ecclesia fideles, eaque procul abest a superstitione, ceterisque vitiis, quorum arguitur. Mitto tria priora Ecclesiæ sæcula, in quibus Christianis templorum loco erant cœmeteria, ibique suos agebant conventus, & rem divinam conficiebant. Scio, formidolosis illis temporibus Christianos non quovis loco vellent rebus sacris, atque divinis operam dare potuisse; sed certe si aliqua fuisset superstitio facere rem divinam, precesque fundere, ubi mortuorum cadavera jacebant, alio potius quocumque loco, quam in cœmeteriis illud christiani præstitissent. Sed mitto hoc nascentis, & undique vexatæ Ecclesiæ tempus; quamquam hoc quidem gravissimum sit, & omnem plane, quæ fingitur, superstitionis notam abstergat. Certe vix data Ecclesiæ pace, Constantinus, uti narrat Eusebius *in Vit. Constantini l.* 4 *c.* 71 *p.* 668 *edit. cit.*, juxta Apostolos sepeliri vehementer cupiebat, eaque de causa illorum nominibus appellatam Basilicam excitavit. An hoc desiderium plus Imperator præsetulisset, si quid in ea superstitionis inesse putasset? Paulinus *Poem.* 19 *col.* 475 *ed. Veron. an.* 1736 memorat cellulas, & eas quidem intra Basilicam, *ep.* autem 32 *ad Sever. n.* 12 *col.* 203 cubicula Ecclesiæ, seu cappellas, in quibus defunctorum corpora condebantur. Ambrosius, qui, ut mox narravi, sibi in Ecclesia subtus altare sepulturam paraverat, Satyro fratri suo, licet laico, in Ecclesia secus tumulum S. Victoris sepulcrum posuit. Eamdem Taurinensis Ecclesiæ consuetudinem fuisse testatur S. Maximus *Homil.* 81 *col.* 261 *edit. Romæ* 1784, Africanæ autem S. Augustinus *l.* 2 *Retract. c.* 64 *col.* 63 *t. opp. edit. cit.* Ita etiam Cæsarius Gregorii Nazianz. frater, ac Paula in Ecclesiis sepulturam habuerunt, quod ostendunt Gregorius Nazianz. *Orat.* 10 *pag.* 167, & Hieronymus *ep.* 108 *n.* 29 *col.* 717 *opp. t.* 1 *cit. edit. Veronæ.* Quibus adde exempla, quæ supra descripsi, Episcoporum, Regum, ceterorum, qui in Ecclesia sepulti sunt, & facile intelliges, nihil superstitiosum, nihil non religiosum urbana in Ecclesia se-

pulcra, Patrum omnium judicio, continere. Veram autem causam, propter quam inducta est consuetudo fideles in Ecclesia sepeliendi, apertissime indicant S. Maximus & S. Augustinus, uterque *loc. mox cit.* Hic enim inquit: *quod vero quisque apud memorias Martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse defuncto, ut commendans eum etiam Martyrum patrocinio, effectus pro illo supplicationis augeatur.* Ille autem habet: *Ideo hoc a majoribus provisum est, ut Sanctorum ossibus nostra corpora sociemus... Cum sanctis ergo Martyribus quiescentes vadimus inferni tenebras.* Pium hoc desiderium patrocinii Sanctorum, quibus se fideles commendant, & quibus morientes suum quasi credunt corpus, ut studium ostendant, quo in eos feruntur, vera causa est propter quam & olim sepelirentur, & nunc Christiani in Ecclesia sepeliantur; non autem superstitio, aut hominum ambitio, aut avaritia Clericorum. Consule Muratorium *Diss. 17 ad calc. opp. S. Paulini col.* 858 *et seq. ed. Veron.* 1736, qui illos, quos indicavi, Paulini locos illustrat, ac de antiquis Christianorum in Ecclesia sepulturis copiose & accurate disputat.

§. 3. Nunc quamquam Christianis omnibus in Ecclesia sepultura permittatur, tamen in multis locis cœmeteria sunt, in quibus mortuorum corpora humo teguntur (1). Sunt autem cœmeteria loca religiosa, solemni Episcopi benedictione (2), humandis fidelium cadaveribus addicta, eaque prope ipsas Ecclesias sita esse solent. Ubi nulla sunt cœmeteria, in ipsis Ecclesiis sepeliuntur; nefas autem est eorum aliquem in loco profano sepulturam habere (3).

(1) *Ubi viget antiqua consuetudo*, inquit Rituale Rom. edit. jussu Pauli V *tit. de Exequiis, sepeliendi mortuos in cœmeterio, retineatur*; *ubi fieri potest, restituatur.* Vide etiam Concil. Mediolanense I. *par.* 2 *cap.* 61.

(2) Benedictio cœmeterii jam vigebat ætate S. Gregorii Turonensis, ut patet *ex loc. de Glor. Confessor. cap.* 106 *col.* 986 *edit. cit.* Benedictionis ritus descriptos ex antiquis libris Ritualibus habet Martenius *de Antiq. Eccles. rit. lib.* 2 *cap.* 20 *t.* 2 *p.* 299 *et seq. ed. cit.*

(3) *Cap.* 3 *de Sepultur.* ibique Gonzalez.

§. 4. Integrum cuique est sibi Ecclesiam eligere, in qua ejus cadaver sepeliatur; modo Ecclesia sepeliendi jus habeat. Quo jure gaudent Ecclesiæ Cathedrales ac Parochiales, quæque illud consuetudine aut privilegio adeptæ sunt (1). Quare etiam uxor, invito marito, & filius pubes, quamquam sit in patris potestate, liberam sepulturæ optionem habent (2). Sed filio impuberi ob inopiam consilii pater eligit sepulturam, si id loci consuetudo patiatur (3); secus enim aut in sepulcro majorum, aut in Parochia-

li Ecclesia conceditur (4). Similiter neque Regularibus, qui suo carent arbitrio, sibi eligere sepulturam licet; nisi procul a suis monasteriis decedant, ita ut ad ea transferri commode nequeant (5).

(1) In *Clem.* 2 *de Sepult.* Dominicanis & Franciscanis conceditur sepeliendi privilegium in eorum Ecclesiis, quod privilegium aliis quoque Regularibus concessum fuisse observat Pirhingius *Jus Canon. l.* 3 *tit.* 28 *n.* 30.
(2) *Cap.* 3 *et* 4 *de Sepultur. in* 6.
(3) *Can.* 7 *de Sepultur.*
(4) *Cap.* 4 *eod. in* 6.
(5) *Cap. ult. de Sepultur. in* 6.

§. 5. Si quis sibi sepulturam non elegit, eam habet in sepulcro majorum, vel si eo careat, in Ecclesia parochiali (1). Mulieres autem, si non elegerint sepulturam, cum viris suis sepeliendæ sunt (2), & si plures habuere viros, cum eo sepeliuntur, cui postremo nupserunt (3). Monachi etiam & Regulares humantur in Ecclesia, vel cœmeterio sui monasterii, quod ipsis parochiæ loco est (4); & similiter canonici ac beneficiati in Ecclesia sui capituli, vel beneficii sepeliuntur. Cadaver, quod contra interdictum extra propriam Ecclesiam humo traditum fuit, si petatur, effodiendum est, ac propriæ Ecclesiæ restituendum (5).

(1) *Can.* 2 *c.* 13 *qu.* 2, *c.* 1 *de Sepultur. c.* 2 *eod. in* 6.
(2) *Can.* 2 *et* 3 *c.* 13 *qu.* 2.
(3) *Can.* 5 *cit.*, *c.* 3 *de Sepultur. in* 6.
(4) *Cap. ult. eod. in* 6.
(5) *Cap.* 5 *de Sepultur.* Neque cadaver solum, sed etiam funeris emolumenta propriæ Ecclesiæ restituenda sunt. Id autem locum habet, sive alienæ Parœciæ hominem quis in sua Ecclesia sepeliverit, sive etiam hominem Parœciæ suæ, qui sibi in alia Ecclesia sepulturam elegit. Videsis Giraldum *Expos. Jur. Pontif. par.* 1 *l.* 3 *Decret. sect.* 487 *p.* 319.

§. 6. Cum cadaver extra parœciam sepelitur, antequam domo educatur, a parocho benedicendum est, eoque comite ad sepulcrum deferendum. Hæc quidem consuetudo est, quæ ubique in Italia viget, sed in ultramontanis quibusdam regionibus exequiæ in parœcia celebrantur, quod jus Decretalium est (1).

(1) Confer interpretes *ad cap.* 9 *de Sepultur.*

§. 7. Vetus est disciplina, per quam oblationes pro mor-

tuis fiunt (1), easque Ecclesia recipiebat, si christiani in ejus communione decessissent. Hujusmodi oblationes initio ex sola fidelium voluntate procedebant; sed postea conversæ sunt in laudabiles consuetudines; & nunc hæredes cogi possunt ad præstandas oblationes, quæ populorum moribus receptæ sunt (2). Atque hæc sunt jura, quæ *funeraria* dicuntur, quæque ob curam animarum parocho debentur.

(1) Oblationes, quæ pro defunctis fiunt, memorat Tertullianus *de Exhort. castit. c.* 11, *et de Monogam. c.* 10 *p.* 523 *et* 531 *ed. Ven.* 1744, *et de Coron. c.* 3 *p.* 102 laudat *oblationes pro defunctis*, & alia quæ in Ecclesia observabantur, postremo dicit hæc: *harum et aliarum ejusmodi disciplinarum, si legem expostules, nullam invenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix.* Videndi sunt etiam S. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 23 *mystag.* 5 *n.* 9 *seq. p.* 328 *ed. Paris.* 1720, S. Epiph. *Expos. Fid. Cathol. n.* 23 *t.* 1 *opp. p.* 1106 *ed. Colon.* 1682, S. Jo. Chrysost. *Hom.* 21 *in act. Apostol. n.* 4 *opp. t.* 9 *p.* 175, *et Hom.* 41 *in ep.* 1 *ad Cor. n.* 4 *seq. p.* 592 *seq. t.* 10 *ed. Montf. Paris.*, S. August. *Serm.* 172 *de Verb. Apost. c.* 2 *n.* 3 *opp. t.* 7 *col.* 828, *de Cur. geren. pro mort. c.* 18 *col.* 1875 *t.* 8, *in Enchirid. de Fide, spe, et char. c.* 110 *col.* 620 *t.* 11 *ed. Ven.* 1756, S. Ambrosius *ep.* 59 *n.* 4 *opp. t.* 3 *col.* 1014 *ed. Ven.* 1751, ceteri demum Patres, quos collegit Leo Allatius *de utriusq. Eccles. Occid. atque Orient. perpet. in dogmat. de Purgat. consens. p.* 43 *et seq. et p.* 336 *seq. ed. Rom.* 1655.

(2) *Cap.* 42 *de Simon.*

§. 8. Quod si aliquis extra Ecclesiam parochialem tumulo mandetur, ex iis rebus, quæ ad aliam Ecclesiam funeris causa delata sunt, pars aliqua detrahitur, quæ dicitur *quarta funeraria* seu *canonica*, et parœciæ tribuitur. Nam justum visum est aliquid ex iis rebus dare Ecclesiæ parochiali, quæ defuncto curam spiritualem impendit (1). Hæc autem portio non eadem ubique est, sed alibi quarta, alibi tertia, alibi major, aut minor pro gentium moribus (2); verum, quantacunque sit, semper *quarta* appellatur; atque ex consuetudine, pactisque conventis noscitur, quibus ex rebus detrahenda sit. Generatim tamen non detrahitur ex donationibus inter vivos, neque ex legatis missarum & anniversariorum, atque ex ceteris, quæ pia relicta dicuntur (3).

(1) *Cap.* 1 *de Sepultur.* Plures sunt Romanorum Pontificum Constitutiones, per quas Regulares, quorum in Ecclesiis fidelium

cadavera sepeliuntur, ab hujus quartæ solutione liberantur; cunctasque memorat Gaudentius a Janua *de Visit. Prælat. regul. t. 2 c. 7 dub. 20 sect. 5 n. 35 §. 1.* Sed Concil. Trident. *Sess. 25 c. 13 de Reform.* sancivit, ut ii Regulares, qui annis ante ipsum Concilium quadraginta quartam solvere consueverant, eam etiam in posterum solvere deberent, ceteri, qui ante hoc tempus numquam solverunt, eodem onere non tenerentur: hoc Decret. Syn. Tridentinæ declararunt S. Pius V *Const. Etsi Mendicantium* 58 *Bullar. t. 4 par. 2 p.* 373, Gregorius XIII *const. In tanta* 15 *p.* 271 *t. 4 par.* 3, Paulus V *Const. Decent.* 6 *p.* 150 *t. 5 par.* 3. Denique Benedictus XIII *Const. 2 Romanus* 51 *p.* 394 *t.* 1 omnia sustulit privilegia post *Clement. Dudum de Sepultur.*, & post Conc. Tridentin. concessa Regularibus, qui sunt in Italia, atque in Insulis ad eam pertinentibus, de non solvenda quarta parochiæ defunctorum, qui in eorum Ecclesiis sepeliuntur. Hodie igitur hac lege Benedicti XIII reguntur monasteria Regularium, qui extra has regiones commorantur, & Tridentinæ, quam memoravi, legi subjiciuntur.

(2) *Cap.* 9 *eod.*

(3) *Cap.* 10 *eod., c. ult. de Testam.* Confer S. Pium V *cit. const. Etsi Mendicantium*, & Benedictum XIII *cit. const. Romanus.*

§. 9. Ecclesiastica sepultura pars est christianæ communionis, quæ etiam post mortem manet: ideoque ab illa repelluntur, qui viventes ea communione carebant, atque ab Ecclesia sejuncti ex hac vita migrarunt (1). Quamobrem ecclesiastica sepultura privantur judæi, ethnici, infideles omnes atque etiam infantes mortui sine baptismo (2), apostatæ, hæretici, schismatici manifesti (3); nominatim interdicti (4); excommunicati vitandi, qui nimirum palam in clericum violentas manus injecerunt, & quos Judex Ecclesiasticus nominatim excommunicatos declaravit (5); qui sibi mortem consciverunt, nisi eos furore actos id egisse constet (6); qui in singulari certamine (7), aut in torneamentis, quæ mortis periculum habent (8), interfecti sunt; qui in paschate Pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramentum voluntarie omiserunt (9); usurarii manifesti (10); monachi mortui cum peculio (11); fures, & latrones in crimine deprehensi & occisi (12); raptores Ecclesiarum, qui non satisfecerint (13); denique omnes publici peccatores, qui sine pœnitentia decesserint (14). Quod si horum aliquis in loco sacro sepulturam habuerit, ejus cadaver, modo internosci possit, e sepulcro educendum est, atque in loco profano collocandum (15).

(1) *Cap. 12 de Sepultur.*

(2) *Cau.* 27 & 28 *de Consecr. dist.* 1, Ritualem Roman. *tit. de Exeq. rubr. Quib. non lic. dar. eccles. sepult.*
(3) *Caus.* 24 *quaest.* 1 *per tot.*
(4) *Cap.* 10 *de Sepult. cap.* 17 *de Verb. signif. c.* 20 *de Sentent. excom. in* 6, *Clem.* 1 *de Sepultur.*
(5) Excommunicati vitandi, secundum celebre decretum Martini V editum in Concil. Constantiensi, ii tantum habentur, quod Judex Ecclesiasticus palam excommunicatos pronunciavit, atque eos uti tales speciatim & expresse declaravit. Eodem e genere sunt, quos ob manus in clericum injectas ita certum, atque exploratum omnibus est incidisse in sententiam latam a *can. Si quis suadente diabolo*, ut eorum factum neque celari, neque excusari aliqua ratione possit. Quibus Benedictus XIV *in Const. Detestabilem* 6 §. 9 *t.* 4 *ejus Bullar. p.* 22 *ed. cit.* addidit decedentes in certamine singulari, vel etiam procul a loco certaminis, sed ex eo tamen accepto vulnere, quamquam vitandi declarati non fuerint. Hi omnes tamquam excommunicati vitandi nunc ab ecclesiastica sepultura excluduntur.
(6) *Can.* 11 & 12 *cap.* 23 *quaest.* 5.
(7) Concil. Trident. *Sess.* 25 *cap.* 19 *de Reform.* Vide etiam *cit. constt. Detestabilem* Benedicti XIV.
(8) *Cap.* 1 *et* 2 *de Torneament.*, Gregorius XIII *Constit. Ad tollendum* 140 *Bullar. t.* 4 *par.* 4 p. 19, et Clemens VIII *Const. Illius vices* 50 *t.* 5 *par.* 1 *p.* 385 *cit. Bullar. ed. Rom. ult.*
(9) *Cap.* 12 *de Poenitent. et remiss.*
(10) *Cap.* 3 *de Usur.*. *cap.* 2 *eod. in* 6.
(11) *Cap.* 2 *et* 6 *de Stat. monachor.*
(12) *Cap.* 2 *de Furtis.*
(13) *Cap.* 2 *et* 5 *de Raptor.*
(14) *Can.* 16 *cap.* 15 *quaest.* 2.
(15) *Cap.* 12 *de Sepultur.*

TITULUS X.

De Monasteriis.

1. Monasterium quid?
2. Quid in novo erigendo monasterio observandum?
3. Exemptio monasteriorum.

§. 1. Monasterium proprie significat locum, in quo solitarii vitam agunt, & vero monasteria initio erant domicilia eorum, qui e civitate in solitudines discedebant. Sed postea visum est in urbes vocare Monachos, ut Christianam Religionem tuerentur, & amplificarent (1); lapsu autem temporum multi Regulares in mediis urbibus initio sunt instituti, ut in procuranda salute animarum clericis opem ferrent. Hodie igitur monasteria dicuntur omnia loca, in quibus plures habitant, qui certa obstricti re gul

communem vitam ducunt; & qui pro diversa sui instituti ratione Monachi, Mendicantes, Canonici Regulares, Clerici Regulares appellantur.

(1) S. Basilium monasteria in urbe constituisse, ut Monachi contra Arianos catholicam fidem tuerentur, narrat Socrates *Histor. l. 4 c. 26 p. 247 ed. Cantabrig.* Cum vero Monachi in civitates deducti sunt, ut subsidio essent Clericis, novum hoc officium, quod suscipere debebant, eos deserere coegit laborem manuum, quo pridem vitam transigebant, cum omnibus soluti curis in solitudine versabantur. Non enim se amplius poterant in hoc labore exercere, qui suam in totius Christiani populi utilitate operam collocare debebant. Accedit quod priscis monachis, quibus nulli erant ad vitam agendum reditus, necessarius erat manuum labor, ut per eum sibi ad vitam necessaria compararent. Sed cum suam pro Christiano populo operam impendere cœperunt, æquum profecto, & omni juri consentaneum fuit, ut necessaria acciperent ab iis, quibus sua erat addicta opera & occupatio. Hi dederunt, uti par erat, hujus operæ remunerandæ causa bona, cum quibus Monachi vitam traducerent, & ita sua sponte desiit manuum labor, cui non amplius Monachi aliis distenti curis vacare poterant, & quem vitæ necessitas non amplius postulabat. Tunc autem illi sese dederunt studiis atque laboribus, qui in Christianæ reipublicæ utilitatem redundarent, quique non solum ad Religionis officia, sed etiam ad studia literarum pertinerent. Quanta autem ad nos delata sint bona ex his Monachorum curis, atque laboribus, ignorat nemo, idque, ut ceteros mittam, demonstrat Mabillonii opus *de Studiis Monasticis*, demonstrant præclara opera Maurinorum, aliorumque complurium, quorum studiis atque occupatione magna omnibus utilitas allata est. Neque vero illa, in qua nunc Monachi versantur, occupatio eorum instituti sanctitati adversatur, quod ipse fatetur Eybelius *Introduct. jur eccles. t. 4 l. 2 c. 11 §. 335 Not. 1*; nec certe aliquis reprehendat Monachos, quod pro commodo atque utilitate Christianæ Reipublicæ operam dederunt. Consule P. G. Ziebrecht *c. 4 §. 35 seq.*, qui peculiari libro Bassani edito an. 1785 refutavit Rautenstrauchium, qui opere, cui titulus *Septem capita de Religiosis*, Monachos ad priscum vitæ institutum, manuumque laborem revocare vellet. Ceterum falsum est, quod omnes Monachi initio manuum labore sibi victum quærerent, cum Monachorum, qui piis operibus & studiis vacarent literarum, multa sint exempla apud Athanasium *ep. ad Dracont. opp. t. 1 p. 207 ed. Patav.* 1777, Sozomenum *Hist. Eccles. l. 6 c. 28 et 29 p. 256 seq. c. 30, 31, 32 p. 241 et seq. ed. Taur.* 1747; & Concil. Constantiense propositionem 24 Wicleffi ajentis: *Fratres tenentur per labores manuum victum acquirere, et non per mendicitatem*, damnavit in prima parte *tamquam scandalosam et præsumptuose assertam, pro quanto sic generaliter et indistincte loquitur*, in altera *tamquam erroneam, pro quanto asserit, mendicitatem fratribus non licere*, *tom. 16 concil.* Labbæi *col. 757 ed. Venet.* Vide sis Mamachium *Del diritto libero ec. par. 1 t. 1 c. 2 p. 326, 327, 370.* Atque id quidem pertinet ad antiquos Monachos, qui initio ea lege instituti sunt, ut in solitudine vitam

agerent, ac manuum labori vacarent. Nam ineptum esset, contraque instituti legem ad solitudinem ac manuum laborem vocare ceteros Regulares, quos recentiori ætate pii homines longe aliis regulis instituerunt, & quos in mediis civitatibus versari voluerunt, ut Christianis auxilio sint. Visum est hæc monere & edicere, ut satisfactum sit Scriptoribus Annalium Ecclesiasticorum Florentiæ, qui mihi sententiam adscribunt, a quo longe absum. Nimirum quod harum Institutionum *lib.* 1 *tit.* 1 §. 9 *not.* 5. Clerico licere dixi labore manuum suarum, & honesto artificio sibi victum comparare, ita hanc meam sententiam interpretati sunt, quasi illis videar assentiri, qui monachos revocari vellent ad manuum laborem, in quo sese olim solitariam agentes vitam exercebant. Sed omnes facile intelligunt, quam longe alia ac diversa sit sententia ajentis, quod liceat clerico labore manuum suarum, & honesto artificio sibi victum comparare, ac sententia illorum, qui falso putant, Monachos ad hunc laborem omnino esse cogendos. Hæc adversus Annalium Scriptores monenda esse duxi, ut omnes intelligant, quam valde dissentiam ab iis opinionibus, quibus ipsi contra omnem recti verique speciem assentiuntur. De ceteris quorum causa me reprehendendum putarunt, non laboro; quoniam mihi non molestum, sed gloriosum est, a quibusdam reprehendi, quod omnibus comperta esse volo jura certissima Summi Pontificis, quem Christus Dominus non solum honore ac dignitate, sed etiam imperio & jurisdictione præesse voluit Ecclesiæ universæ.

§. 2. Novum monasterium sine venia Episcopi, ac Sedis Apostolicæ excitari non potest (1). In primis autem cavendum est, ne novum opus in grave aliorum detrimentum redundet. Quare Episcopus veniam non concedit, nisi primum vocaverit; atque audiverit Præfectos vel Procuratores antiquorum monasteriorum, quæ sunt in locis circum positis per quatuor millia passuum, atque etiam Parochum, intra cujus parœciæ fines novum monasterium erigitur (2). Præterea nullum extruitur novi monasterii ædificium, nisi in eo duodecim saltem Monachi seu Religiosi habitare, atque ex reditibus & consuetis fidelium eleemosynis sustentari possint (3). Denique Monialium monasteria nonnisi in urbibus sita esse debent, ne obnoxia sint prædæ, ac ceteris pravorum hominum cupiditatibus (4).

(1) Nova monasteria sine Episcopi consensu ædificari non posse, statuit Concil. Trident. *Sess.* 25 *c.* 3 *de Regul.* Tridentinam hanc legem explicarunt Clemens VIII *const. Quoniam ad Institutam Bullar. t.* 5 *par.* 3 *pag.* 14, & Gregorius XV *const. Cum alias* 70 *t.* 5 *par.* 5 *p.* 47. Verum cum Tridentina Synodus, ac Romani Pontifices Episcopi veniam postulant, ut novum monasterium erigatur, nihil detrahunt de antiquo jure; quod etiam Sedis Apostolicæ veniam requirit in *cap. unic.* §. *Confirmatos de Relig. do-*

mib. in 6, & in cap. unic. de Excess. Prælat. in 6. Qua de re edita est ab Innoc. X Constitutio *Instaurandæ* 157 *Bullar. t.* 6 *par.* 5 *p.* 233, qua sancitum est, ut sine venia Sedis Apostolicæ novum monasterium excitari nequeat, atque ut primum Congregatio Episcoporum & Regularium diligenter videat, num præsto sint omnia, quæ requiruntur, ut rite monasterium ædificetur. Quæ constitutio quamquam ad Italiam atque ad ejus insulas pertineat, tamen etiam extra Italiam ubique servatur. Quare in novo monasterio erigendo & Episcopi, & Sedis Apostolicæ venia necessaria est. Confer Benedict. XIV *de Synod. diœces. l.* 9 *c.* 1 *n.* 9.

(2) Clemens VIII *cit. const. Quoniam*, & Gregorius XV *cit. const. Cum alias Bullar. ed. Rom. ult.*

(3) Vid. Greg. XV *loc. cit.*

(4) Conc. Trident. *Sess.* 25 *de Regul. cap.* 5.

§. 5. Regularium monasteria de Episcopi potestate subtracta sive exempta, & uni Pontifici subjecta sunt. Quæ exemptio antiquissima in Ecclesia est (1), eaque repetitur ex amplissima potestate, per quam Summus Pontifex certos Episcopo subditos adimere potest, eosque vel aliis, vel sibimet uni subjicere. Etiam Patriarchæ Orientales in sui Exarchatus monasteria amplissimum habebant imperium (2), & nunc etiam apud ipsos viget *jus stauropegii*, & id quidem non fraude, ac violenter arreptum, sed antiquissima consuetudine acquisitum (3), quod in eo positum est, ut in monasterii fundatione Patriarcha, si velit, crucem figat, eoque actu novum monasterium ab Episcopi jurisdictione subtrahat, sibique uni obnoxium faciat (4). An quod licet Orientalibus Patriarchis, multo magis non licebit Summo Pontifici, qui non tantum habet jura Patriarchatus in toto Occidente, sed etiam divinitus constitutus est Princeps, Caput, Gubernator omnium Christi Ecclesiarum? Verum etiam in monasteria exempta interdum Episcopus jurisdictionem exercet, qua de re copiose egimus libro superiori. Id unum nunc monemus, Episcopo subjecta esse monasteria, in quibus duodecim Religiosi non habitant (5).

(1) Confer ea, quæ dicta sunt *lib.* 1 *tit. IX* §. 12 *not.* 6.

(2) Consule Thomassinum *loc. cit. l.* 1 *c.* 9 *n.* 15 *et c.* 16 *n.* 1.

(3) Vide Christianum Lupum *Diss. de S. Leon. IX act. cap.* 16 *opp. tom.* 4 *pag.* 457 *ed. Venet.* 1725.

(4) Confer Benedictum XIV *const. inter plures* 98 §. 19. *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 214 *ed. cit.* Imo non Patriarcharum modo, sed etiam Metropolitarum, qui certos ex Episcopi jurisdictione subditos subtraxerunt, atque eos sibi tantum subjectos voluerunt, in ecclesiasticis monumentis luculentissima exempla sunt. Ecce sæc. V, Primates Carthaginenses quædam sibi monasteria subjecerunt,

eaque à suorum Episcoporum jurisdictione exemerunt. Confer Concil. Carthag. an. 525. in quo veneranda Patrum constituta de jure Primatis Carthaginensis memorantur *t.* 2 *Concil. col.* 1071 *seq. collect.* Harduini, & confer etiam Mabillonium *Annal. Benedict. ad an.* 525 *n. XIII seq. t.* 1 *p.* 38 *seq. edit. Lucæ* 1739. Cumque Liberatus primæ Sedis Byzacenæ Episcopus Monasterium in sua diœcesi positum sibi subjicere tentasset, S. Bonifacius Primas Carthaginensis coacta synodo graviter conquestus est, quod idem Liberatus, *capita injustissimæ querelæ occasione, privilegia S. Carthaginensis Ecclesiæ substrahere moliretur.* Episcoporum autem, qui ad synodum convenerant, una fuit sententia, & vox una, integra esse oportet jura primæ Sedis Africanæ, ab se autem illi *exhiberi quod antiquitas ejus prædecessoribus detulisset.* Conc. Carthagin. mox laudatum *col.* 1084 *seq. ed. ind.* Vide etiam Concilium habitum sub Reparato Carthaginensi an. 534, quod memorat ipse Mabillonius *loc. cit. n. XVIII p.* 40, & quo sancitum est, ut firma, immotaque essent, quæ sub S. Bonifacio in universali concilio gesta fuerant, Mabillonius *ibid. n.* 19. Quid? Cum Carthaginensis Episcopus jure Primatus, quem in Africa habebat, alienos subditos ordinabat, nonne eos subtrahebat ex suorum Episcoporum jurisdictione, eosque sibi submittebat? Atque in Conc. Africano Aurelius Carthaginensis Episc. quæri voluit, num sibi propter *solicitudinem*, quam gerebat *cunctarum* in Africa *Ecclesiarum*, alienos subditos, etiam proprio Episcopo invito, ordinare liceret? Nemo autem ex Episcopis, qui aderant, fuit, qui non id suo jure Carthaginensi Episcopo licere fateretur, etiamsi illi subjectus Episcopus *unum tantum habere Presbyterum*, quique non agnosceret, hanc semper fuisse superioris etatis legem & consuetudinem. Consule Concil. Africanum *c.* 22 apud Pithœum *Cod. canon. Eccles. Roman. p.* 148 *ed. Paris. cit.* Quod licuit Carthaginensi Episcopo, quem tantum Jus Ecclesiasticum Africæ Primatem fecerat, nonne magis licebit Summo Pontif., quem Christus ipse totius Ecclesiæ Primatem constituit?

(5) Innocent. X *const. Instauranda* 157 *&* *in Decret. Ut in parvis Bullar. t.* 6 *par.* 2 *p.* 233 *&* 270 e medio sustulit, & extinxit parva virorum monasteria, in quibus sex saltem Religiosi non erant, & si quæ adhuc extarent hujusmodi monasteria, Episcopo, tamquam Sedis Apostolicæ delegato, subjecta esse voluit. Innocentius autem XII apud Giraldum *Exposit. Juris Pontif. par.* 2 *sect.* 155 *p.* 1028. Episcopo subjecit monasteria, in quibus duodecim Religiosi non habitant. Innocentii XII Constitutio comprehendit etiam conventus seu domus regulares, quæ a præcipuo aliquo monasterio pendent, quæque Granciæ latiori significatione appellantur, quod illi conjuncta sunt, atque ejus veluti prædia seu membra habentur. Nam Granciæ propriæ sunt domus rurales seu prædia rustica, quæ ad monasterium pertinent, & in quibus non monachi, sed tantum conversi pro colendis agris commorantur. Atque hæ Granciæ neque Ecclesiam habent, neque publicum oratorium Episcopi auctoritate constitutum, & loca non sacra aut religiosa, sed temporalia ac profana sunt. Videndi sunt Fagnanus *in Discept. de Granciis post tit. de censib. exaction.*, & Giraldus *Expos. Jur. Pontific. par.* 1 *lib.* 30 *tit.* 5 *p.* 409 *et seq.*

TITULUS XI.

De Seminariis Clericorum.

1 & 2. Seminariorum ortus, & progressus.
3. Qui in seminario recipiendi, & quibus studiis hi dare operam debeant?
4 & 5. Seminarii Deputatorum electio, & Officium.

§. 1. Nihil est, quod magis pertineat ad publicam utilitatem, quam quod optime regantur juvenes, atque ad omnem sapientiam instituantur. Recte igitur, atque sapienter majores nostri ab antiquissimis usque temporibus Episcopalia Seminaria instituenda curarunt, in quibus sub Episcopi cura & gubernatione educarentur, atque in spem cleri alerentur adolescentes, qui optimis imbuti moribus, doctrinisque eruditi inter clericos cooptari, sacrisque initiari ordinibus possent. Sunt qui Episcopalium seminariorum vestigia deprehendisse se putant in Synodo Nicæna (1); sunt qui primam eorum originem ab Augustino repeti posse arbitrantur (2). Illud compertum exploratumque est, sexto sæculo constitutas jam fuisse communes domus, hoc est seminaria, in quibus clerici communem vitam traducerent, atque ad omne clericalis officii munus instruerentur (3).

(1) Si certa esset fides Nicænorum Canonum quos ex Arabico in Latinum sermonem converso primum Franciscus Turrianus, deinde Abrahamus Ecchellensis evulgarunt, merito statui posset, in Conc. Nicæno non obscura extare vestigia hujusmodi seminariorum. Nam *in can.* qui apud Turrianum est 55 apud Ecchellensem 59 *t.* 2 *Concil.* Labbæi *col.* 317 *et* 341 *ed. Venet.* jubentur Chorepiscopi *instituere Ministros, eosque distribuere per Ecclesias, et monasteria, et providere, ut discant: ut reddantur apti et idonei ad ædificationem Monasteriorum et Ecclesiarum, et aliorum locorum, qua horum opera indigebant.* Quæ quidem verba considerans notarum Auctor scribit hæc: *Cernitur in hoc canone ratio quædam seminarii Ministrorum Ecclesiæ, seu vestigium quoddam seminariorum, quæ nuper, secundum decretum Concilii Tridentini, instituta sunt.* Verum hujus Canonis nulla certa fides, quoniam non pertinent ad illos viginti canones, qu s revera a Nicæna Synodo editos fuisse, inter omnes constat.

(2) S. Augustinus, uti ipse testatur præsertim *Serm.* 355 *opp. t.* 7 *par.* 2 *col.* 1379 *edit. Venet.* 1763, in Episcopali domo monasterium habuit clericorum. In eo clerici communem agebant vitam, atque ita Episcopus de illorum indole, moribus, vocatione & progressu certior fiebat, neque aliquem ordinabat Augustinus, *nisi qui mecum*, inquit *loc. cit. n.* 6 *col.* 1383 *vellet manere; ut*

si vellet discedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, cæptumque consortium. Hoc certe monasterium Clericorum veluti seminarium erat; verum hi clerici suis sese bonis abdicare, neque proprium aliquid habere debebant. Benvenutus in *Vit. S. August. lib. 4 c. 2 n. 7*, late agit de universa ratione, quam ipse Augustinus servabat in iis instituendis, quibus erant ecclesiastica officia committenda. Videsis Thomassinum *Vet. et nov. Eccles. discipl. par. 1 lib. 3 cap. 2 seq.*

(3) Concil. Toletanum II an. 531 *c. 1 t. 5 Conc.* Labbæi *col.* 77, & Toletanum IV an. 633 *c. 24 t. 6 col.* 1459, Conc. autem Vasense III an. 529 *c. 1 col.* 821 *t. 5 cit.* non unum tantum in unaquaque diœcesi, sed in cujusvis Parochi domo clericorum seminarium esse jubet, idque in totius Italiæ moribus positum esse confirmat. De seminariis episcopalibus copiose agit Joannes de Joanne *Histor. Seminar. clerical.*, quo quidem opera horum ortum & progressum late explicatum habes.

§. 2. Labentibus annis negligi cœperunt Episcopalia Clericorum seminaria, quia forte satius visum est Episcopis, clericos ire ad scholas Monachorum & Academiarum, quæ ea tempestate auctæ propagatæque sunt (1). Sed cum deinceps in Academiis tantum scholarum pompa & studia literarum in pretio haberentur, pietas autem pene oppressa languesceret, neque amplius inter Episcopos & Regulares vigeret arcta illa, quæ antea fuerat, conjunctio animorum, de Episcopalibus seminariis restituendis actum est. Reginaldus Polus Cardinalis cum de instaurando emendandoque Anglicano Clero cogitaret, animum etiam adjecit ad juvenes, qui instituerentur in seminariis, quorum regimen rationemque proposuit (2). Sed rem omnem absolvit Synodus Tridentina, lata lege, qua Episcopi jussi sunt prope Ecclesiam Cathedralem, aliove idoneo loco collegium aut seminarium instituere, in quo Clerici ad studia literarum atque ad rem ecclesiasticam instruantur (3).

(1) Monachi scholas ubique habebant, in quibus pueri erudiebantur; verum aliæ erant scholæ *exteriores* & *canonicæ*, quæ patebant clericis sæcularibus, aliæ *interiores* seu *claustrales*, in quibus Monachi & pueri monasterio oblati versabantur. In his sæcularibus clericis nullus erat locus. Videndus Mabillonius *Act. SS. Ordin. S. Bened. Præf. ad sæc. III §. 4 n. 40 p. XVI ed. Ven.* 1734.

(2) Reformationis capita a Cardinali Polo proposita extant apud Harduinum *Concil. t. 10 col.* 403, seminarii autem forma describitur Decret. 11.

(3) Concil. Trident. *Sess. 23 de Reform. c. 18.* Videndi sunt etiam Bened. XIII *const. Creditæ nobis* 67 *p. 409 t. 11 Bullar. ult.*

ed. Benedictus XIV *const. Ubi primum* 2 §. 2 *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 3 *ed. Rom. seu Venet.* 1754, *& Inst. Eccles.* 59, & S. Carolus Borromæus *Conc. Provinc. I. Act. Eccles. Mediolan. par.* 1 *t.* 1 *p.* 11 *ed. Patav.* 1754. Secundum Trident. Concil. legem Pius IV Clericorum seminaria Romæ, aliisque in urbibus excitanda curavit, uti narrat Raynaldus *ad an.* 1564 *num.* 53 *tom.* 15 *pag.* 427 *edit. Lucæ.*

§. 3. Itaque omnes Episcopi habere debent seminarium, in quo recipiantur, qui ad minimum duodecim annos, & ex legitimo matrimonio nati sint, ac legere & scribere noverint, & quorum indoles atque voluntas spem afferat, eos perpetuo ecclesiasticis ministeriis addictos fore (1). Qui juvenes in seminario addiscere debent grammaticam, cantum gregorianum, computum ecclesiasticum, theologiam, aliarumque bonarum artium disciplinam, sacros ritus, cæremonias, cetera, quæ ecclesiasticos viros callere oportet (2). Nam hoc seminarium locus esse debet, unde diœcesis accipiat sacros ministros, quibus opus habet, & recte in pluribus Diœcesibus seu lege, seu consuetudine receptum est, ut nemo sacris initietur ordinibus, nisi vel plures annos, vel saltem definitum temporis spatium in seminario traduxerit (3).

(1) Concilium Tridentinum *loc. cit.*
(2) Benedictus XIII *cit. const. Creditæ* §. *Postremo.*
(3) Consule Concil. Romanum *tit.* 30 *c.* 2, Bened. XIV *de Synod. diœces. lib.* 11 *c.* 2 *n.* 11, Joannem de Joanne *Histor. semin. cleric. c.* 6 *n.* 15 *& seq.*

§. 4. Seminarii administrandi, beneque gerendi onus omne est Episcopo impositum, quod ipse sustinere, tuerique diligentissime debet (1). Sed ut res gravissima diligentiori gubernatione regatur, Episcopus eligere debet Canonicos duos, quorum consilio in iis utatur, quæ ad juvenum ejusdem seminarii institutionem, disciplinam moresque pertinent. Duo item sumendi sunt e Capitulo, quorum alterum Episcopus, alterum Capitulum ipsum eligit, ac duo item e Clero civitatis, & horum alter similiter ab Episcopo, alter a Clero constituitur. Horum est adhibendum consilium in iis, quæ temporalium rerum administrationem, ac rectam seminarii procurationem respiciunt.

(1) Videndus S. Carolus Borromæus *Conc. Provinc. V. Act. Eccles. Mediolan. par.* 1 *pag.* 200 *tom.* 1 *ed. Patav.* 1754.

§. 5. Itaque his consultoribus uti debet Episcopus, cum gestæ administrationis rationem postulat, quæ a seminarii administratoribus unoquoque anno reddenda est (1); & cum seminarii egestati consulturus legem, modumque constituit solutionis, quæ ex reditibus Mensæ Episcopalis & Capituli, atque omnium, quæ in diœcesi sunt, beneficiorum seminario quotannis tribuenda est (2). Horum omnium adhibendum est consilium, quod tamen sequi non cogitur Episcopus, cui integrum est ea facere, quæ pro sua pietate ac prudentia potiora judicat (3), & omnes semel electi a commisso munere sine justa causa removeri nequeunt (4).

(1) Concilium Tridentinum *loc. indic.*

(2) Ne unquam propter redituum inopiam seminaria pereant, sapientissime a Concilio Tridentino *eod. loc.* statutum est, ut ex reditibus Mensæ Episcopalis & Capituli, omniumque beneficiorum, quæ in diœcesi sunt, certa vis pecuniæ detrahatur, quæ Seminario singulis annis solvenda est. Hujus solutionis lex, & modus ab Episcopo constituitur. Quin etiam eadem Tridentina lege cautum est, ut simplicia quoque beneficia ab Episcopo seminario uniantur sive conjungantur. Quomodo autem hæc unio facienda sit, late explicat Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 9 *c.* 7.

(3) Consule Giraldum *Expos. Jur. Pontif. par.* 2 *sect.* 109 & 110 *pag.* 983 *seq.*

(4) Videndus Giraldus *loc. mox indic.*, a quo etiam cuncta declarantur, in quibus duo illi ex Capitulo, duoque ex Clero electi consulendi sunt.

TITULUS XII.

De Hospitalibus.

1. Hospitalia apud Christianos antiquissima.
2. Variæ eorum species.
3. Hospitalia Episcopus subjecta.
4. Loca pia.

§. 1. Magnam sibi semper Ecclesia curam assumpsit fovendorum ac recreandorum pauperum, qui aliena ope indigerent; & in ipso quidem Christianæ Religionis initio Fideles bonorum pretium Apostolis offerebant, ut illud inter pauperes distribuerent (1). Sed data Ecclesiæ pace, publicas etiam ædes Christiani ædificare cœperunt, quibus pauperes exciperentur hospitio, ac necessaria quæque obtinerent (2). Præsertim vero Christiani Occidentales ea de

re laborarunt octavo & nono sæculo; qua tempestate omnia fere monachorum & canonicorum monasteria conjunctas habebant ædes, quæ præsidio erant pauperibus, ægrotis, peregrinis. Alia etiam ejusdem generis diversoria constituta sunt, potissimum ut hospitalis domus fere ubique pateret iis, qui sacras peregrinationes suscipiebant (3).

(1) Act. Apostol. IV 37.

(2) Sæculo IV jam plura ædificata fuisse hospitalia certum est. Unum certe hospitale circa annum 330. Constantinopoli erexit Zoticus Senator, uti narrat Baronius *ad an.* 330 *n.* 28 *t.* 4 *p.* 231 *ed. Lucæ*, cujus quidem hominis etiam mentio fit in *L.* 34 *C. de Episc. & Cleric.*, ubi plura hospitalium genera memorantur. Gregorius Nazianzenus *Orat.* 3 *n.* 95 *p.* 102 *opp. t.* 1 *ed. Colon.* 1690. Julianum Apostatam ridet, quod infidelibus Christianorum exemplum proponens eos hortetur ad excitanda xenodochia *καταγωγια και ξενωνας*. Ipse Gregorius *Orat.* 20 *pag.* 359 procotrophia a S. Basilio extra Urbem Episcopalem magnificentissime extructa memorat. Celebre est etiam xenodochium Romæ a Pammachio, & nosocomium a Fabiola erectum, uti narrat Hieronymus *ep.* 66 *ad Pammachium n.* 11, *& ep.* 77 *ad Ocean. n.* 6 *opp. t.* 1 *col.* 399 *&* 457 *ed. Vallarsii Veronæ*. Denique Theodoretus *Histor. l.* 5 *c.* 19 *p.* 219 *ed. Cantabrig.* narrat, Flacillam Augustam Theodosii M. uxorem in Ecclesiæ xenodochiis abjecta quæque munera exercuisse. Confer etiam S. Joan. Chrysostomum *l.* 6 *ad Stagyr. a dæmon. vexat. n.* 13 *p.* 213 *t.* 1 *opp.*, *& Homil.* 45 *in act. Apostol. n.* 3 *p.* 142 *t.* 9 *edit. Paris.* 1718, S. August. *Tractat.* 97 *in Evangel. S. Joan. n.* 4 *opp. t.* 4 *col.* 976 *ed. Venet.* 1760, Concil. Chalcedon. *act.* 3 *col.* 1275 *act.* 11 *col.* 1606 *et can.* 8 *col.* 1686 *t.* 4 *Concil.* Labbæi *edit. Venet.* ubi & aliorum hospitalium mentio est.

(3) Consule Thomassinum *Vet. & nov. Eccl. discipl. par.* 1 *l.* 2 *c.* 89 *& seq.*, & Muratorium *Antiq. Italic. diss.* 37.

§. 2. Loca hospitalibus, ac peregrinis excipiendis destinata proprie hospitalia dicuntur; at eo nomine vulgo vocantur omnia loca, quæ alendis, educandis, sustentandis quibusvis hominibus ope egentibus addicta sunt. Hinc plura sunt hospitalia, quæ propriis nominibus designantur, veluti *xenodochia*, quibus hospites excipiuntur, *orphanotrophia* orphanis educandis, *nosocomia* ægrotis curandis, *prochotrophia* pauperibus sustentandis, *gerontocomia* alendis senibus, *brephotrophia* nutriendis infantibus comparata.

§. 3. Omnia hæc loca subjiciuntur Episcopo diœceseos, in qua sita sunt, nisi exempta probentur, aut aliud postulent leges, quæ in eorum fundatione constitutæ sunt. Quin etiam exempta poterit Episcopus, ubi opus fuerit, visitare atque corrigere, exceptis hospitalibus militarium ordinum

aut religiosorum, quibus antiqua institutionis decreta servanda sunt (1), itemque exceptis hospitalibus, quæ sub immediata Regum protectione sunt (2). Verum & horum locorum, quamquam a laicis regantur, Administratores quovis anno reddere Episcopo debent gestæ administrationis rationem, nisi aliter in eorum fundatione cautum sit (3). Quod si lege aliqua, privilegio aut consuetudine hæc ratio aliis reddenda sit, tamen cum iis etiam Episcopus erit adhibendus.

(1) *Clem.* 2. §. *Pramissa de Relig. domib.*
(2) Concil. Trident. *Sess.* 22 *cap.* 8 *de Reform.* Vide Giraldum *Exposit. Iur. Pontif. par.* 2 *sect.* 82 *t.* 2 *p.* 922, ubi explicatur, quæ hospitalia sint, quæ sub immediata Regum protectione esse dicantur, quæque Episcopi visitationi non subsint.
(3) Concil. Trident. *Sess.* 22 *cap.* 9 *de Reform.*

§. 4. Quod de hospitalibus dico, id etiam dictum volo de ceteris piis locis, uti sunt confraternitates, quas vocant collegia, cetera similia, quæ cuncta Episcopo subsunt, quamquam a laicis administrentur. Ac de Confraternitatibus præsertim decet animadvertere, eas erigendas esse auctoritate Episcopi, qui earumdem etiam statuta cognoscere, atque approbare debet (1).

(1) Clemens VIII *const. Quacumque* 350 *Bullar. t.* 5 *par.* 3 *p.* 85.

TITULUS XIII.

De rebus temporalibus Ecclesiae.

1. Communia bona omni hominum societati necessaria.
2. Semper communia bona Ecclesiæ fuerunt.
3. Quo iure fuerint?
4 & 5. Non sub Christianis modo, sed etiam sub ethnicis Imperatoribus Ecclesia habuit bona immobilia.
6 & 7. Distributio bonorum ecclesiasticorum.

§. 1. Ventum est ad res temporales Ecclesiæ, quæ scilicet ecclesiasticis usibus addictæ sunt. Nulla enim universitas sine bonis communibus stare potest; cum necessario multæ faciendæ sint impensæ, ut ministri stipendium habeant, ut agantur conventus, ut omnia societati necessaria comparentur. Ecclesia hominum societas est, ideoque, ut ceteræ societates, communibus his bonis carere non potest.

Hinc ei sua fuerunt ab ipso initio Christianæ Religionis bona, unde aleret Episcopos, Presbyteros, ministros, curam gereret orphanorum, virginum, viduarum, pauperum, hospitalitatem exerceret, ferret opem fidelibus Religionis causa aut carcere detentis, aut ad metalla damnatis, necessaria quæque compararet pro luminaribus, sacris vasis, libris, agapis, quod ecclesiastici convivii genus erat.

§. 2. Ipse Christus, cum hanc societatem instituit, ei communia bona esse voluit, hoc est pecuniam collectam ex fidelium oblationibus (1), habuitque loculos (2), cum quibus Apostolis, discipulis, pauperibus opitularetur. Christi exemplum sequuti sunt Apostoli (3); deinde vero, cum eorum successores Ecclesiæ regimini præfuerunt, eadem omnino ratio rerum fuit (4).

(1) *Euntes emamus ducentis denariis panes*, scriptum est apud Marcum VI 37, apud Lucam IX 13 *seq. eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas*, apud Joann. IV 8 *discipuli ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent.* An *emi* aliquid potuisset, nisi aut Christus, aut cum ejus consensu Apostoli ab offerentibus pecuniam accepissent?

(2) Joannes XII 6, XIII 29 Vulgata habet *loculos*: sed in Græco textu a fidelibus oblatum positum dicitur εν τω γλωσσοχοπ *in marsupio*, quod *fiscum Reipublicæ Domini* appellat Augustinus *Enarrat. in psalm.* 146 *n.* 17 *opp. t.* 4 *col.* 1684 *ed. cit.*

(3) Actor. II 44, IV 34, V 1 *seq.* Confer Tertullianum *de Fug. in persecut.* C. 12 *p.* 542 *ed. Ven.* 1744, Origenem *Hom.* 15 *in Matth. c.* 15 *p.* 673 *seq. t.* 3, S. Cyprianum *Testimon. ad Quirin. l.* 3 *n.* 3 *p.* 46 & *de Oper. & elemosyn. p.* 144 *ed. Amstelod.* 1700.

(4) S. Justinus M. *Apol.* 1 *n.* 67 *p.* 83 *ed. Par.* 1742, Tertullianus *Apolog. c.* 39 *p.* 31 *ed. cit.* Adeundus doctissimus Mamachius *del diritto libero della Chiesa di acquistare e possedere l.* 2 *c.* 2 §. 2 *p.* 251 *seq.* a quo hæc omnia copiose, diligenterque explicantur. Confer præterea Anselmum Desing in opere, cui titulus *Se le ricchezze del Clero nocevoli sieno alla Repubblica.*

§. 3. Hæc aut bona non aliqua hominum lege, sed Christi voluntate & exemplo Ecclesia acquisivit. Nam Christianorum Respublica contra eorum, qui tunc imperio potiebantur, voluntatem a Christo fuerant constituta, neque civiles leges, quibus tunc orbis terrarum regebatur, cœtum hominum non earum jure sociatum aliquid acquirere ac retinere permittebant. Quare hæc societas contra id, quod esset humana lege præscriptum; bona habuit, auctoritate ipsa Christi; consequens est, ut ab Ecclesia divino jure acquirantur ac retineantur bona; atque hoc jus divi-

num agnoverint Apostoli & eorum successores, qui hæc Ecclesiæ bona esse voluerunt, cum eadem esse vetarent leges ethnicorum, quorum tunc dominatu omnia tenebantur (1).

(1) Consule Mamachium *loc. cit.*

§. 4. Donec ethnici rerum potiti sunt, Ecclesiæ bona præsertim fuerunt res mobiles, quæ in illis ærumnis facile celari, asportari ac distribui poterant. Verum & hac tempestate non defuerunt bona immobilia; & sane edicto Constantini ac Licinii ethnici jussi sunt Christianis restituere, quæ hoc temporis intervallo rapuerant (1). Data Christianis pace a Constantino, Ecclesia bonis immobilibus abundare cœpit, & multa ei per contractus inter vivos tributa, multa testamento relicta sunt. Ipsi etiam Christiani Imperatores certam pecuniæ vim ex publico ærario Ecclesiæ solvi voluerunt (2): quam liberalitatem a Juliano Apostata sublatam Marcianus restituit (3), & sæpe etiam ethnicorum templa, eorumque reditus Ecclesiis adscripserunt (4).

(1) Confer Eusebium *Histor. l.* 10 *c.* 5 *p.* 482, *& de Vit. Constantin. l.* 2 *c.* 59 *p.* 555 *ed. Cantabrig. cit.*, & Lactantium *de Mort. persecut. c.* 48 *p.* 244 *opp. t.* 1 *ed. Paris.* 1748. Hos autem Eusebii & Lactantii locos solide, ac diligenter expendit Cl. Mamachius *del Diritto libero &c. lib.* 2 *cap.* 2 §. 8 *pag.* 358 *& seq.*
(2) Vide Eusebium *Histor. l.* 10 *cap.* 6 *pag.* 186, & Sozomenum *Histor. lib.* 5 *c.* 5 *p.* 186 *ind. ed. Cantabrig.*
(3) *Leg.* 12 *cod. de Sacros. Eccl.*
(4) *Leg.* 20 *cod. Theodos. de Pagan.*

§. 5. Scilicet ut Gentes Christianæ Religionis lucem aspicere cœperunt, consequens erat, ut Ecclesia, quam Ethnici inter vetita collegia recensebant, & ideo nihil ei donari, aut testamento relinqui sinebant (1), civilibus quoque legibus sanctissima, & omni jure instituta societas haberetur. Cur igitur frui non debebat juribus societatum, quæ legibus probatæ erant, quibus aut per contractum inter vivos, aut per testamentum quidquid acquirere licebat? Itaque civiles leges hoc jus Ecclesiæ cognoverunt & confirmarunt (2); quin etiam actum est de conservandis bonis Ecclesiarum, quorum est vetita alienatio (3); deque acquirendis bonis clerici aut monachi sine hæredibus, ac sine

testamento morientis, quæ adscripta sunt Ecclesiæ aut monasterio, qui vivens addictus fuerat (4).

(1) *Leg.* 8 *cod. de Hæred. instit.*
(2) *Leg.* 1 *cod. de Sacror. Eccles.*
(3) *Leg.* 14 *cod. de Sacror. Eccles.*, ***Auth. de non alien. aut permut.*** *cap.* 1 & 5 *collat.* 2.
(4) *Leg.* 1 *cod. Theodos. de Bon. cleric.*

§. 6. Initio omnium Ecclesiæ bonorum cura & administratio erat penes Episcopum, qui illam Œconomo aut Archidiacono committebat, & hi finito officio gestæ administrationis rationem Episcopo reddere debebant (1). Unus erat eorum bonorum cumulus, unde alebantur Episcopus, & clerici, qui Ecclesiæ erant addicti, pauperes opem accipiebant, detrahebantur impensæ, quas pro Ecclesiæ fabrica, ornatu, supellectile ceterisque rebus facere oportebat. Postea visum est bona ecclesiastica in certas veluti partes dividere, & sua Episcopo, sua clericis, sua item pauperibus, sua denique Ecclesiæ fabricæ pars attributa est (2).

(1) *Can.* 21 *cap.* 1 *quæst.* 7.
(2) Hanc in quatuor partes divisionem bonorum ecclesiæ memorant Simplicius P. *ep.* 3 *ad Florent.* apud Labbæum *Concil. t.* 5 *col.* 96 *ed. Venet.*, Gelasius P. *ep.* 9 *ad Episc. Lucan. c.* 27 *col.* 321 *eod. loc.*, & Gregorius M. *ep.* 11 *l.* 4 *col.* 691 *ep.* 12 *l.* 5 *col.* 737, *ep.* 7 *l.* 8 *col.* 900, *ep.* 64 *l.* 11 *col.* 1150 & 1151, *et ep.* 44 *l.* 13 *col.* 1249 *opp. t.* 2 *edit. Paris. cit.* Verum Synodus Bracarensis I. *can.* 7 *col.* 351 *t.* 3 *coll.* Harduini tantum constituit partes tres, quarum unam Episcopo, alteram clericis, tertiam ædificiis, & Ecclesiæ luminaribus adscribit. In hac autem partitione Episcopo hospitalitas exercenda relinquebatur.

§. 7. Denique certi reditus Parochialibus Ecclesiis adscripti sunt; & clericis, qui pridem ex Ecclesiæ, cui erant addicti, reditibus alebantur, certa concessa sunt Ecclesiæ bona, quorum curam gererent, & ex quibus perciperent necessaria ad vitam honeste traducendam. Hodie igitur sua sunt bona clericis, & sua item Ecclesiis, quæ utraque separatim administrantur. Bona hæc temporalia dicimus, quod eorum reditus impenduntur in temporales usus Ecclesiarum & clericorum; verum cum semper ecclesiastica sint, eo censenda sunt jure, quo censentur bona Ecclesiarum, quæ sine legitima venia distrahi nequeunt, & quibus nemo, tamquam profanis bonis uti & abuti potest suo arbitratu.

TITULUS XIV.

De Praebendis, et Beneficiis.

1. Quid beneficium?
2. Beneficiorum inter clericos distributio.
3. Beneficia a præbendis distinguuntur.
4. & 5. Eorum indoles.
6. Præcipuum clericorum officium.
7. & 8. Beneficia residentiaria, & non residentiaria.
9. Majora, & minora.
10. Sæcularia, & regularia.
11. Collativa, electiva, patronata.

§. 1. Beneficii nomen apud Latinos scriptores significat prædium fiscale, quod ducibus ac militibus optime de republica meritis ab Imperatoribus concedebatur, ut ex eo perciperent necessaria ad vitam traducendam, suoque deinceps sumptu stipendia facerent (1). Prædia hæc etiam Ecclesia tribuere cœpit clericis de ea bene meritis, ut iis fruerentur, dum ipsis vita suppeteret, eaque prædia beneficia, beneficiati autem dicti sunt clerici, qui eadem optinuerant. Raræ initio erant hujsmodi concessiones, atque, ut plurimum, breve temporis intervallum comprehendebant (2), quo finito vel mortuo clerico, cui data fuerant prædia, ad Ecclesiam revertebantur (3).

(1) Consule Du-Cangium *Glossar. med. & infim. Latinit. verb. Beneficium*, Baronium *ad an.* 502 *t.* 9 §. 23 *p.* 20 *ed. Lucæ*, Thomassinum *Vet. & nov. Eccl. discipl. par.* 3 *lib.* 2 *cap.* 13 *n.* 5.

(2) Concilium Agathense *can.* 7 & *can.* 22 *col.* 999 & 1000 *t.* 2 *collect. concil.* Harduini, Aurelianense I. *can.* 23 *col.* 1011 *ibid.*, Symmacus P. *ep.* 5 *ad Cæsar. Arelat. c.* 1 *col.* 425 *t.* 5 *Conc.* Labbæi *ed. Venet.*

(3) *Can.* 61 *cap.* 16 *quæst.* 1.

§. 2. Verum lapsu temporum hujusmodi concessiones frequentissimæ evaserunt (1), & eo denique res venit, ut clerici non amplius ex communi Ecclesiæ ærario alimenta acciperent, sed peculiares haberent præbendas suas in prædiis sive beneficiis, quæ ipsis concedebantur, donec vitam agerent. Ita factum est, ut jus percipiendi reditus ecclesiasticos, quod olim affixum erat ordinationi, per quam clericus certæ adscribebatur Ecclesiæ, cujus ex ærario alebatur, nunc hæreat beneficiis unde clericus reditus percipit, quibus honeste & decenter vivat. Nimirum semper clericis jus fuit, propter ecclesiasticum officium, de altari vivere. Modus autem, quo clericus ecclesiasticis

bonis frui debet, pertinet ad disciplinam, quæ non eadem omni ætate est.

(1) Primum parochialibus Ecclesiis, & iis quidem ruralibus adscriptæ videntur oblationes, quæ ad altare fiebant, salva earum tertia aut quarta parte, quæ ad Episcopum pertinebat *can.* 7 *c.* 10 *qu.* 1. Paulo post iisdem ruralibus ecclesiis certi etiam ex fundis reditus tributi sunt. Concilium Aurelianense III *can.* 5 *col.* 1424 *t.* 2 *concil. coll.* Harduini. Certe IX sæculo omnis ruralis Ecclesia suas proprias decimas & fundos obtinebat *can.* 25 *c.* 25 *qu.* 8 Urbanæ quoque parochiæ eamdem disciplinam postea acceperunt; & tunc potissimum, inducta partitione bonorum, certa clericis data sunt prædia, quæ ipsis administrarent, & ex quibus ad vitam necessaria perciperent.

§. 3. Proprie beneficium a præbenda distinguitur. Hæc enim tantum comprehendit fructus, reditus & emolumenta, quæ clericis certo obveniunt, ecclesiasticorum officiorum & beneficiorum causa. Hinc eam sæpe etiam beneficii dotem appellamus, sive consistat in prædiis rusticis aut urbanis, sive in pascuis, silvis aut similibus, sive in illis juribus, quæ fructuum vicem obtinent, & rebus immobilibus æquantur, uti sunt census & reliqua generis ejusdem. At vero beneficii nomen latius patet, quoniam non ea tantum, quæ præbenda, comprehendit, sed etiam ecclesiasticum officium & magistratum. De magistratibus & officiis, quæ beneficiis adjuncta sunt, superiore libro actum est. Nunc in beneficiis potissimum spectamus reditus; quamquam hi reditus nonnisi propter ecclesiasticum officium & magistratum percipiantur.

§. 4. Beneficium est perpetuum jus percipiendi fructus de bonis ecclesiasticis, officii causa ecclesiastica auctoritate institutum. Perpetuum, inquam, hoc est donec beneficiarius vitæ usura fruitur, beneficium esse debet; quia per hoc certo in Ecclesia obeundo muneri addicitur, quod cum perpetuum sit, perpetuum quoque jus ad reditus esse debet.

§. 5. Præterea ecclesiastica auctoritate, videlicet Summi Pontific. aut Episcopi, opus est, ut beneficium constituatur. Cum enim ecclesiastici reditus, & multo magis sacra ministeria, quæ duo beneficium complectitur, sine Ecclesiæ auctoritate dari nequeant, manifestum est, sine hac auctoritate nullum esse, & haberi beneficium posse. Quare omnes reditus, licet perpetuo clericis ob spiri-

tuale aliquod officium attributi, uti legata pia, cappellaniæ, beneficia non sunt, nisi Episcopi accedat auctoritas, sed mera stipendia, aut eleemosynæ censentur.

§. 6. Denique beneficium propter spirituale officium institutum est. Non enim clericos otiosos, & nihil agentes ex ecclesiasticis reditibus vivere oportet. Præcipuum clericorum officium positum est in altaris ministerio, atque in precibus, quas ad Deum mittere pro cunctis debent; & vero Ecclesia certas constituit preces, quæ unoquoque die a beneficiariis fundendæ sunt, ut eo, quo tenentur in primis, fungantur munere. Atque hæ sunt horæ canonicæ, quas omnes beneficiarii quotidie recitare debent, & quæ *divini officii* ac *breviarii* nomine appellantur.

§. 7. Sed præter hoc officium, quod omnibus beneficiariis commune est, quidam sunt qui & aliud habent ministerium, personatum, dignitatem aut curam animarum. Hæc beneficia duplicia; cetera, in quibus illa non insunt, simplicia appellantur. Ex simplicibus beneficiis quædam sunt, quæ adjunctam habent legem residentiæ, uti sunt Canonicatus & Cappellaniæ perpetuæ ecclesiastica potestate constitutæ; & hæc beneficia *residentiaria*; cetera, a quibus onus illud abest, proprie *simplicia*, & non *residentiaria* dicuntur. Verum Canonicatus quamquam inter beneficia simplicia recenseantur, tamen accedunt ad dignitates (1), ideoque in odiosis simplicium beneficiorum nomine non continentur. Neque vero hæc beneficia tamquam inania & otiosa habenda sunt, quod eorum Rectores nullum peculiare officium exercent. Nam rem præclaram & magnam præstant, qui preces pro populo fundunt, & cum alii sint clerici, qui omnibus funguntur muneribus, quæ pro Christianorum regimine & salute sunt necessaria, recte Ecclesia quosdam alit clericos, quorum occupatio in fundendis precibus, & altaris ministerio defixa est (2).

(1) *Cap. 2 de Rescript. in 6.*
(2) Hujusmodi clericorum, quorum tantum erat altari servire, ac precibus & orationi vacare, jam III sæculo habebat Ecclesia, & eorum quidem mentio est apud Cyprianum *epist.* 1 *pag.* 169 *ed. Amstelod.* 1700.

§. 8. Cuncta olim beneficia residentiæ lege tenebantur, sed lapsu temporum reditibus imminutis beneficiorum, a-

deout ex iis clerici necessaria percipere non possent, consuetudine inductum est, ut beneficio donati fructus caperent, licet in beneficii loco non morarentur, ut sibi victum alibi compararent (1). Nunc igitur qui his beneficiis fruuntur, tantum deferunt tonsuram, ac vestes clericales, & horas canonicas quotidie persolvunt.

(1) Consule Gonzalez *in c. conquerente n. 2 de cleric. non resident.*

§. 9. Rursus alia beneficia sunt, quæ majora, alia, quæ minora appellantur. Majora sunt, quibus hærent principes in Ecclesia gradus cum cura animarum & sacra jurisdictione, qualia beneficia obtinent Summus Pontifex, Patriarchæ, Archiepisc., Episcopi & Abbates cum quasi episcopali jurisdictione. Reliqua, quæ infra hæc sunt, minora beneficia dicuntur. Ceterum majora illa beneficia communi beneficii nomine non comprehenduntur; quin ne dignitatis quidem vocabulo, cum potius sint apices dignitatum.

§. 10. Dividuntur etiam beneficia in sæcularia, & regularia. Sæcularia sunt, quæ nonnisi sæcularibus tribuuntur, unde eorum nomen tractum est. Hinc abbatiæ, ceteraque officia claustralia suis propriis donata reditidus, beneficia sunt regularia, ac talia generatim censentur omnia, quæ a regularibus regi consueverunt. Beneficia regularibus addicta demonstrantur vel fundatione, cujus nimirum lege cautum est, ut ea regularia haberi debeant; vel incorporatione, cum monasteriis adnexa sunt; vel præscriptione annorum quadraginta, eum eo temporis intervallo semper a regularibus administrata fuerunt.

§. 11. Denique sunt beneficia collativa, quorum collatio ad eos pertinet, quibus conferendi jus est; electiva, quæ per electionem; patronata, quæ ad patroni præsentationem conceduntur. De his omnibus superiore libro actum est.

SECTIO I.

De vetita Beneficiorum multitudine.

12. Clerici duabus Ecclesiis non adscribendus
13. Beneficia compatibilia, et incompatibilia.
14. Decretum Concilii Lateranensis.
15. Et Tridentini.
16. Pœna retinentium plura incompatibilia beneficia.
17. Quæ beneficia plura numero simul retineri possint?

§. 12. Omnes Clericii ex veteri disciplina, cum ordinabantur, certæ adscribebantur Ecclesiæ, cui servire debebant, & a qua necessaria quæque accipiebant. Cum autem unus idemque clericus eodem tempore duabus Ecclesiis servire non posset, consequens erat, ut neminem duabus Ecclesiis adscribi vetus disciplina pateretur (1). Hæc quidem generatim obtinebant regula canonum, cui tamen locus non erat, cum aliud Ecclesiæ utilitas aut necessitas postularet. Non enim antiquiori etiam ætate exempla desunt clericorum, qui pluribus uno eodem tempore Ecclesiis addicti erant (2).

(1) Concilium Chalcedonense *cap.* 10 & 20 *col.* 606 & 610 *t.* 1 *collect.* Harduini, & Nicænum II *can.* 15 *col.* 495 *t.* 4 *coll. cit.*

(2) Concilium Emeritense *can.* 19 *t.* 3 *col.* 1005 *coll.* Harduini. Celebre est autem, quod de Euphronio narrat Basilius *ep.* 228 *opp. t.* 3 *p.* 351 *ed Paris.* 1730, qui ab Episcopatu Coloniensi ad Metropolim Nicopolitanam translatum utrasque deinde Ecclesias administravit.

§. 13. Posquam beneficia ab ordinatione sejungi cœpta sunt, etiam interdictum est, ne cui plura simul beneficia tribuantur, cum unus clericus simul gerere non possit plura officia, quæ beneficiis conjuncta sunt. Sed imminutis, ut supra dictum est, lapsu temporum beneficiorum reditibus, oportuit residentiæ lege solvere clericos, qui alibi quærere debebant victum, quem a beneficio habere non poterant. Tunc igitur uni clerico concedi cœperunt plura beneficia, ut quod unum non dabat, haberet ex pluribus; eaque dicta sunt beneficia *compatibilia*; quoniam non residentiam, nec aliud habebant adjunctum onus, quod alterius beneficii possessionem impediret. Quibus beneficiis opponebantur *incompatibilia*, quæ scilicet plura numero, ob onus singulis affixum, ab uno eodemque clerico simul retineri non poterant.

§. 14. Sed lapsa disciplina, plura simul incompatibilia beneficia uni clerico data sunt; quod malum longe lateque serpens plura, quæ ea tempestate habita sunt, Concilia removere studuerunt. Præsertim Synodus Lateranensis III ea de re laboravit, edita lege, ut nemo duas dignitates, aut duas parochias simul deinceps habere posset, additque sanctionem, ut accipiens secundum beneficium amitteret, dans autem largiendi potestate privaretur (1). Verum non adhuc avulso malo, Innocentius III in Concilio Lateranensi IV de eo plane tollendo acriore studio laboravit. Ergo sancitum est, ut nemo duas simul parochias, dignitates, aut personatus obtineat, ipsoque jure cadat primo beneficio, qui alterum sine venia Sedis Apostolicæ adeptus est, ac utroque privetur si forte illud velit retinere (2). Eadem quoque ratione præbendarum coacervatio vetita est (3).

(1) *Cap.* 3 *de cleric. non resident.*
(2) *Cap.* 28 *de Præbend.*
(3) *Cap.* 9 *de concess. Præbend.*

§. 15. Denique Tridentini Patres alias edidere leges, ut quæ a Lateranensibus Conciliis fuerant constituta, diligenter observarentur. Itaque vetitum est uni clerico quovis titulo, etiam *unionis* aut *commendæ*, plures simul conferre Ecclesias cathedrales, aut beneficia curata, & cetera, quæ *incompatibilia* dicuntur, jussique sunt primo beneficio cadere, qui alterum consequuntur. Ex reliquis vero beneficiis, quæ *compatibilia* dicimus, uni clerico plura conferri possunt, quando unum satis non est, ut honeste ac decenter vivat (1).

(1) Conc. Trident. *Sess.* 7 *c.* 2 & 4, & *Sess.* 24 *c.* 17 *de Reform.* Extat etiam de incompatibilibus beneficiis constitutio Joannis XXII *in Extrav. Execrabilis de Præben.*, de qua actum fuit *l.* 1 *tit.* 5 *sect.* 3 *p.* 326, & qua sancitum est, ut secundum beneficium curatum, vel secundum dignitatem accipiens, nisi statim primum dimittat, utroque privetur, atque in posterum a sacris ordinibus & a beneficiis repellatur, atque ultimi beneficii collatio Summo Pontifici reservetur. Late ea de re disputat Rigantius *ad regul.* 1 *cancellar.* §. 8 *per tot.*

§. 16. Hodie igitur iis utimur legibus, quæ a Tridentina Synodo constitutæ sunt. Duo *incompatibilia* beneficia, qualia sunt generatim omnia (1), quæ habent curam

animarum, quæ officium, personatum, dignitatem, onus residentiæ, quæ *sub eodem tecto uniformia* dicuntur (2), uni clerico concedi non possunt, & si concedantur, primum ipso jure vacuum efficitur. Quod si utrumque simul beneficium retinere quis velit, utroque privandus est. Vacatio autem ipso jure inducitur non collatione, sed pacifica alterius beneficii possessione, qualis ea censetur, quam quis sine ulla molestia apprehendit, aut apprehendere potuit. Ideo post acceptam alterius beneficii possessionem datur adhuc spatium duorum mensium, quo beneficiarius primum etiam beneficium retinere potest, ut interim noscatur, num aliquæ de altero beneficio molestiæ exoriantur (3).

(1) Quæstio est, num altero impetrato beneficio generatim in omnibus incompatibilibus beneficiis vacatio ipso jure inducatur. Multi enim sunt, qui hanc ipso jure vacationem tantum referunt ad beneficia, quæ propter titulum incompatibilia existunt, uti sunt duo Episcopatus, duæ parochiæ, duo sub eodem tecto uniformia beneficia; non item ad ea, quæ tantum retentione incompatibilia habentur, uti sunt duo canonicatus in diversis Ecclesiis, & alia beneficia, quæ adjunctam habent residentiæ legem, sed sine animarum cura, dignitate, personatu vel officio. Hæc enim beneficia tantum sententiam judicis vacare arbitrantur. Sed Conc. Trident. omnium generatim incompatibilium beneficiorum ipso jure vacationem induxisse, ostendit Garcia *de Benefic. par.* 11 *cap.* 6 *n.* 79 *& seq.*

(2) Beneficia *uniformia sub eodem tecto*, sive in eadem Ecclesia dicuntur, quæ ad eumdem finem, idemque ministerium instituta sunt, habentque idem onus ac officium eodem tempore persolvendum. Hujusmodi sunt duo canonicatus, duæque ejusdem Ecclesiæ cappellaniæ.

(3) Consule Rigantium *in Regul.* 1 *Cancell.* §. 8 *num.* 154 *&* 155.

§. 17. In ceteris beneficiis, quæ compatibilia dicuntur, servanda regula est, eorum plura ab uno eodemque clerico retineri posse, cum unum non tantum præstat, quantum est ad cultum & ad victum necessarium. Si unius reditus satis sunt, ut clericus honeste ac decenter vivat, nefas est plura in eo beneficia coacervare; & vero primum amittit, qui præter necessitatem alterum beneficium adeptus est. Sed nunc ex consuetudine ubique recepta nemo in foro controversiam patitur, quod duo possidet beneficia, etiamsi unum satis præbeat ad vitam honeste traducendam, modo utrumque residentiam non requirat. Et licet Tridenti-

na Synodus non definiverit, quosnam reditus ad decentem clerici tuitionem sufficiant, tamen in comperto est, rem totam Episcopi arbitrio, respectu habito ad locorum consuetudinem, atque ad statum clerici, æstimandam ac definiendam esse. Interdum Sedes Apostolica, cujus tantum est in re veniam concedere, justis de causis plura ab uno clerico etiam incompatibilia beneficia retineri permittit; cujus quidem rei sunt exempla præsertim in Germania, ubi uni plures Episcopatus conceduntur, ut firmioribus munitus præsidiis hæreticorum conatus retundat.

SECTIO II.

De conjungendis et dividendis Beneficiis.

§. 18. Plurium Ecclesiarum, vel beneficiorum conjunctio, quæ a legitimo Superiore justa ex causa facta est, beneficiorum unio appellatur. Ea vel temporanea ac personalis, vel perpetua ac realis est. Personalem, qua plures, veluti pallio, ad beneficiorum multitudinem obtegendam abutebantur, Synodus Tridentina (1) rejecit; perpetua, quæ rite, atque ex justis causis fiat, ecclesiaticis legibus probatur. Hæc autem conjunctio tribus modis fieri solet: confusione, cum duæ, pluresve Ecclesiæ aut beneficia ita coagmentantur, ut ex pluribus una Ecclesia aut unum beneficium fiat: subjectione, cum unum beneficium alteri subjicitur, ita ut ei quasi fundus accedat, & ejus privilegia, consuetudines, naturam assumat; denique alia est unio, quæ dicitur *æque principalis*, cum neutrum beneficium alteris subjicitur, neque duo beneficia in unum quasi corpus coalescunt, sed utraque integra manent, suumque retinent gradum ac titulum, sed ab uno eodemque ministro reguntur. Hoc modo cathedrales præsertim Ecclesiæ conjungi solent.

(1) *Sess. 7 cap. 4 de Reform.*

§. 19. Ecclesiarum, & beneficiorum conjunctio nonnisi

ex justa causa, atque adhibitis solemnitatibus fieri debet (1). Justa causa est evidens Ecclesiæ necessitas aut utilitas, puta si duo beneficia tenues habeant reditus, ex quibus vivere duo clerici nequeant (2), si valde sit deminutus populi numerus (3), si Ecclesiæ temporis, vel hostium injuria vastatæ sint (4), si reditus necessarii sint ad adolescentes in seminariis educandos, vel alias ad Dei cultum sustinendum (5). Graviores autem requiruntur causæ, ut curata, quam ut simplicia beneficia conjungantur; quin etiam beneficia sunt, quorum plane vetita conjunctio est. Nam diversarum beneficia diœceseon coagmentari nequeunt (6), neque item licet conjungere beneficia curata Monasteriis, Abbatiis, Dignitatibus, Præbendis Canonicorum, Hospitalibus, aliisque collegiis (7), beneficia autem liberæ collationis beneficiis jurispatronatus, ne & ipsa jurispatronatui obnoxia evadant (8).

(1) *Can.* 23 *cap.* 1 *nn.* 7.
(2) S. Gregorius M. *l.* 2 *ep.* 50 *ad Joan. Episc. Veliterm. opp. t.* 2 *col.* 614 *ed. Paris. indic.* Concil. Trident. *Sess.* 31 *c.* 5 *de Reform.*
(3) S. Gregorius M. *cit. ep.* 50, Concil. Toletanum XIV *can.* 5 *col.* 1796 *t.* 3 *coll.* Harduini.
(4) *Cap.* 2 *de Relig. domib.*
(5) Concil. Trident. *Sess.* 23 *cap.* 18, & *Sess.* 24 *cap.* 15 *de Reform.*
(6) Conc. Trident. *Sess.* 24 *c.* 9 *de Reform.*
(7) Conc. Trident. *Sess.* 24 *c.* 13 *de Reform.*
(8) Conc. Trident. *Sess.* 25 *cap.* 9 *de Reform.*

§. 20. Solemnitates pertinent ad vocandos audiendosque omnes, quorum interest, atque ad legitimam ecclesiastici Superioris auctoritatem. Principio audiendus est Episcopus, cujus diœceseos beneficia jungenda sunt, vocandique & audiendi sunt Abbates, Prælatique inferiores, & Patroni sive ecclesiastici, sive laici, quorum est collatio vel præsentatio, item beneficiorum uniendorum possessores, & capitulum Ecclesiæ cathedralis, sine cujus consensu Episcopus graviora negotia expedire non potest (1).

(1) Capituli tamen consensum supplere solet Sedes Apostolica, vel Sac. Congreg. Concilii. Consule Carolum Gagliardum *de Benefic. cap.* 4 *num.* 54.

§. 21. Legitima unionum faciendarum potestas penes

Summum Pontificem, atque Episcopum est. Cathedrales Ecclesias tantum conjungit Summus Pontifex, qui etiam cetera beneficia conjungendi amplam habet potestatem. Episcopus beneficia consociat suæ diœceseos, exceptis illis, quæ ab ejus jurisdictione exempta sunt, quæque Sedi Apostolicæ immediate sunt subjecta aut perpetuo reservata (1). Cavere autem in primis Episcopus debet, ne suæ mensæ beneficia conjungat, propter lucri suspicionem, a qua abhorrere debet (2).

(1) Beneficia quæ Sedi Apostolicæ perpetuo reservata non sunt, ab Episcopis uniri posse, modo hæc unio fiat ante eorum vacationem, tradit Garcia *de Benef. par.* 12 *cap.* 2 *n.* 102, atque ita a Sac. Congregatione Concilii definitum testatur. Consule Fagnanum *ad cap.* 8 *de Excess. Prælat. n.* 22 *& seq.*, & Giraldum *Exposit. Jur. Pontif. par.* 2 *sect.* 57 *p.* 878; in primis autem consule, qui ea de re accurate disputatæ, Bened. XIV *de Synod. diœces. l.* 9 *c.* 7. Episcopi vero Italiæ ac finitimarum Insularum, cum Beneficia Sedi Apostolicæ reservata seminariis unire volunt, servare debent legem ea de re editam a Benedicto XIII *in const. Credita nobis cœlitus* 67 *tom.* 71 *p.* 409 *Rom. ed. sæpe cit.*
(2) *Clement.* 2 *de Reb. eccles. non alien.*

§. 22. Conjunctioni Ecclesiarum, ac beneficiorum opponitur eorum divisio; per quam ex una Ecclesia, aut beneficio duo efficiuntur. Divisio hæc generatim est vetita, nisi eam postulet justa causa utilitatis & necessitatis (1). In ea perficienda vocandi audiendique sunt omnes, quorum interest ac necessaria est auctoritas ejusdem, a quo conjunctio decernitur. Imo si non amplius existat causa, propter quam conjunctio facta est, puta quod cessaverit paupertas aut vastatio, illa recte dissolvitur. Tunc autem beneficia recuperant naturam suam, eorumque collatio aut præsentatio ad illos redit, quorum ante unionem fuerat; nisi forte aliud constitutum sit.

(1) *Cap.* 8, 26, 56 *de Præben.*

SECTIO III.

De Commendis Beneficiorum.

23 ad 26. Commendarum origo, & earum concedendarum causæ.
27. Varia de iis decreta.
28. A quo dentur commendæ, & qualis nunc earum natura sit?
29. Clerici Commendatarii.

§. 23. Beneficia interdum clericis commendantur, unde ortæ beneficiorum commendæ, quarum origo sane vetus

est. Initio commenda erat custodia aut administratio vacantis Ecclesiae, quæ tamdiu obtinebat, quamdiu ea careret Episcopo, a quo regeretur (1), simili modo commendabantur parochiae & monasteria; atque hæ commendæ ad tempus erant, quoniam certo tempore cessabat causa, propter quam institutæ fuerant.

(1) S. Ambros. *ep.* 2 *col.* 789 *ed. cit. t.* 3 *Commendo tibi, fili*, inquit, *Ecclesiam, quæ est ad Forum Cornelii ..... donec ei ordinetur Episcopus.*
(2) Vide Concil. Aurelianense III *can.* 18 apud Labbæum *t.* 5 *col.* 1279 *edit. Venet.* S. Gregorium M. *ep.* 33 *l.* 2, & *ep.* 21 *l.* 6 *opp. t.* 2 *collect.* 601 & 808 *edit. indic. can.* 16, 17, 18, 28 *dist.* 61.

§. 24. Perpetuæ dabantur commendæ, cum eas perpetua causa postularet. Ita cum hostium impetu vastatæ fuissent cathedrales Ecclesiæ, atque illinc Episcopi discedere debuissent, Romani Pontifices vel illos aliis præficiebant cathedralibus Ecclesiis, quæ tunc vacarent; vel etiam ipsis Abbatias perpetuo commendabant, ut ex earum reditibus decenter viverent, ac simul Episcopalem potestatem exercerent (1). Sunt & alia commendarum, quæ quidem perpetuæ erant, exempla, potissimum cum clericus non tantum ex beneficio haberet, quantum ei esset necessarium (2). Itaque justis de causis commendæ institutæ sunt, neque eas improbare quis potest; cum Episcopatus, parochiæ, monasteria commendantur Episcopis, & clericis ordine insignitis, quem beneficium postulat.

(1) S. Gregorius M. *ep.* 13 *l.* 3 *col.* 633 *opp. t.* 2 *ed. Paris.* 1705 Agnellum Fundorum Episcopum, vastata ab hostibus ejus civitate, Terracinensis Ecclesiæ Episcopum constituit, *ita ut*, inquit, *Fundensis Ecclesiæ Episcopus esse non desinas, nec curam, gubernationemque ejus prætereas.* Itaque duplex uni Episcopo Ecclesia, altera in titulum, altera in commendam data est. Similiter cum Paulinus Tauri in Sicilia Episc., post civitatem barbaris vastatam, Messanam secessisset, ibi ei monasterium a Gregorio M. commendatum est *l.* 1 *ep.* 40 *col.* 528 *opp. t.* 2 *ed. indic.*
(2) Multa hujus rei exempla sunt apud Joannem Diaconum *in Vit. S. Gregorii M. l.* 3 *c.* 22 *l.* 4 *c.* 86, 90, 93, 97 *col.* 95, 177, 180, 185 *t.* 4 *opp. S. Gregorii.* Monasterium etiam S. Martini Episcopo commendatum fuisse, tradit Anastasius Bibliothecarius. Ita enim ille Martino Episc. Narniensi, & Abbati cœnobii S. Martini suam de Martini P. exilio historiam *in Biblioth. PP. t.* 12 *p.* 840 *ed. Lugdun.* inscripsit: *quia cum Episcopatus apice Præpositura sanctitati tuæ, ob meritum summæ religionis, B. Martini monasterii penes urbem positi est a Summis Pontificibus delegata.* Beda quo-

que *Histor. l.* 4 *c.* 18 *p.* 302 *ed. Cantabrig.* 1643, memorat Joannem Archicantorem Ecclesiæ S. Petri, & Abbatem cœnobii S. Martini Romæ, quem Aghato Sum. Pont. in Angliam misit. Quin etiam cathedrales Ecclesias interdum Abbatibus commendatas constat, atque hujus rei, præter ceteros, monumenta sunt apud Du-Chesnium *in Vit. S. Leodegarii p.* 604 & 618 *t.* 1 *Histor. Franc. ed. Paris.* 1636.

§. 25. Verum lapsu temporum laici ecclesiastica bona invadere cœperunt, potissimum vero Principes ea militibus commendabant, ut opes ad gerendum bellum haberent (1). Pravum hunc morem, quem, invita Ecclesiastica jurisprudentia, turbulenta illa ætas induxerat, prorsus tollere studuerunt concilia ea tempestate habita; præsertim vero Rom. Pontifices diligentem dedere operam, ut ad Ecclesiam redirent, quæ violenter a laicis occupata fuerant (2). Ita factum est, ut sua denique Ecclesiæ restituerentur bona, & tunc potissimum clericis multa sunt commendata eorum, quæ pridem laici arripuerant, præsertim cum graves essent causæ, propter quas commendæ non permittendæ solum, sed etiam probandæ viderentur.

(1) Consule Thomassinum *Vet. & nov. Eccl. discipl. par.* 2 *l.* 3 *c.* 12.
(2) Late hæc omnia persequitur Thomassinus *loc. cit. c.* 11 *ad* 21.

§. 26. Scilicet ab infidelibus iterum occupatis locis sanctis, & inde ejectis Episcopis, opportunum visum est alios ipsis in Italia, & alibi Episcopatus, aut Abbatias commendare, ut his reditibus vitam ducerent. Accessit studium restaurandæ monasticæ disciplinæ, quæ in pluribus monasteriis pene sublata extinctaque erat, & plures etiam clerici sibi commendata monasteria acceperunt, ut ea tuerentur atque defenderent. Neque vero Summi Pontifices, aut Concilia factum suum improbari unquam posse existimabant, cum Episcopis aut aliis clericis dabant reditus, & fundos, qui ad Regulares pertinebant. Illud ipsis curæ erat, ut laici Ecclesiæ bona non diriperent; sed semper amplam Ecclesiæ potestatem esse putarunt tribuendi ecclesiastica bona inter clericos, quibus ea magis pro temporum, locorum ac personarum ratione concedenda videbantur (1).

(1) Commendæ nequæ laudari, neque improbari generatim possunt, uti animadvertit Rigantius *in Reg.* 43 *Cancellar.* n. 49, &

sæpe multæ sunt causæ, quæ illas non tantum utiles, sed etiam necessarias faciunt. Synodus Tridentina rem omnem ex prudentia ac pietate Romani Pontificis, atque ex temporum ratione æstimari voluit. Hinc Sedes Apostolica nonnisi ex justis causis, rerumque ac locorum habita ratione commendas concedit; quin etiam sæpe ab eo rejectas constat preces ipsas Principum, qui commendas postulabant: adeo falsum est Romanos Pontifices, uti eos aliqui calumniantur, facile ac sine delectu regularia beneficia clericis sæcularibus commendasse. Cuncta hæc late expendit Rigantius *loc. cit. n.* 49 *& seq.* Multa etiam de commendis habet Natalis Alexander *Histor. Eccles. sæc.* 15 *&* 16 *c.* 7 *art.* 4 *p.* 193 *seq. & Dissert.* 12 *art.* 9 *p.* 552 *t.* 9 *ed. cit.*

§. 27. Aliquando tamen valde auctus sine justa causa commendarum numerus mala intulit, quæ oportuit removere. Itaque Clemens V commendas sustulit, quæ non bene cognitis, expensisque rebus datæ fuerant (1), & Benedictus XII ac Leo X commendas abrogarunt, quas in perniciem monasteriorum, atque ecclesiasticæ disciplinæ redundare animadverterunt (2). Synodus Tridentina monasteria in posterum vacatura tantum spectatæ vitæ Regularibus concedi jubet, eaque monasteria, quæ sunt capita, ac primates Ordinum, jure commendæ aliquem retinere prorsus vetat; reliqua vero monasteria jam commendata, quæ suos habent conventus, Romano Pontifici committit, ut iis pro sua pietate & prudentia Regulares præficiat, quantum ratio temporum ferre potest (5).

(1) *Extravag.* 2 *de Præbend. int. commun.*
(2) Vide Raynaldum *ad an.* 1355 *n.* 67 *& ad an.* 1353 *n.* 51 *p.* 49, 199 *&* 590 *t.* 25 *ed. Lucæ*, & Bullam Reformationis editam a Leone X in Conc. Lateranensi V *t.* 9 *Conc. col.* 1747 *coll.* Harduini.
(3) Concilium Trident. *Sess.* 23 *cap.* 21 *de Regul.*

§. 28. Hodie justis de causis commendæ dantur, & dantur ab uno Romano Pontifice, cui tantum potestas est relaxandi canones, qui regularia beneficia clericis sæcularibus concedi vetant (1). Verbis autem potius, quam re nunc a beneficiis Commendæ differunt, quoniam & hæ in perpetuum dantur, & titulum præstant ad ordines suscipiendos (2), & clerici commendatarii iisdem ferme prærogativis ac juribus, quibus beneficiarii, fruuntur. Quare liberam habent redituum administrationem, & jus præsentandi, eligendi, conferendi; verum monasteria visitantur a regularibus superioribus, quibus subsunt, atque ad eos regimen & cura pertinet regularis instituti (3).

(1) *Cap.* 27 *de Elect. cap. Cum de Beneficio de Præben. n. in* 6, Consule Tridentinum *Sess.* 14 *cap.* 20 *de Reform.*
(2) Consule Giraldum *Expos. Jur. Pontific. par.* 2 *sect.* 54 *n.* 7 *p.* 874.
(3) Concil. Trident. *Sess.* 25 *c.* 20 *de Regular.* Vide etiam *Constitution. Pastoral.* 183 Innocentii X *in Bullar. t.* 6 *par.* 5 *p.* 281, *& Constitutionem Exponi* 29, Alexandri VI *t.* 6 *par.* 4 *Bullar. p.* 31.

§. 29. Clerici commendis aucti, ut plurimum, suam habent mensam a conventuali distinctam (1), & quartam ejus partem in Ecclesiæ necessitates aut in pauperum alimenta conferre debent (2). In Gallia coguntur sacros ordines suscipere; similiter in Italia, aliisque regionibus ad sacros capiendos ordines, & ad assiduam quoque moram adiguntur, ubi commendis animarum cura vel monachorum, vel sæcularium adjuncta sit (3). Semper autem beneficia commendata pristinam retinent naturam suam, quamquam longo usu iis concedantur, qui ejusdem ordinis, atque instituti ac veri titulares non sunt (4).

(1) Gregorius XIII *Const. Superna* 28 §. 9 *Bullar. t.* 4 *par.* 3 *p.* 275. Quæ constitutio quamquam loquatur de monasteriis Ordinis Cisterciensis: *tamen conveniens est*, inquit Fagnanus *in c.* 21 *de Rescript. n.* 2, *ut servetur etiam in aliis ordinibus monachorum.*
(2) Id vero pertinet ad monasteria commendata, quæ mensam habent separatam; nam cum communis mensa est, dari debet tertia pars omnium fructuum monasterii commendati pro omnibus illis *oneribus supportandis, & sustentatione monachorum*, ut inquit Leo X *Constit. Superna* 8 §. 10 *Bullar. t.* 3 *par.* 3 *p.* 396 *ejusd. edit. sæpe cit.*
(3) Consule Fagnanum *in c.* 1 *de Cappel. monachor. n.* 1 *& seq.* recte animadvertit, quod residentiæ lege tenetur, sacrosque ordines suscipere debet commendatarius, cum ad ipsum, non item cum ad monasterium & conventum cura animarum pertinet. Vide etiam Gallemart. *Adnot. adConcil. Trid. Sess.* 6 *c.* 2 *de Reform.*
(4) Vid. Fagnanum *loc. cit. num.* 16.

SECTIO IV.

De pensionibus Ecclesiasticis.

30. Pensio quid?
31. Quis pensionem constituat?
32. Pensio realis, & Personalis.
33. Quibus de causis pensiones imponantur?
34. Quæ beneficia pensionibus non subjiciantur, & quis eas habere possit?
35. Quomodo pensio extinguatur.

§. 30. Pensio in re canonica est certa pars redituum, qui ex alieno beneficio detrahuntur, atque alicui clerico

justa de causa, & legitima auctoritate assignatur. Antiquissima est origo pensionum, & earum in Chalcedonensi (1), atque Ephesino Concilio (2) exempla sunt. Nam æquum judicarunt Patres, ut clerici pauperes, qui justis de causis Ecclesiæ suæ non deservirent, ex ecclesiasticis bonis alimenta obtinerent.

(1) Concil. Chalced. *act.* 10 *t.* 2 *Concil. col.* 544, 562 *Coll.* Harduini.

(2) Concil. Ephesinum *act.* 7 *ep. ad Synod. Pamphil. t.* 1 *Concil. col.* 1625 *coll. ejusd.* Alia etiam occurrunt exempla pensionum, quæ concessæ sunt Episcopis vel senio confectis, vel hostium impetu Sede pulsis, vel clericis in monasterium ad agendam pœnitentiam conjectis apud S. Gregorium M. *l.* 3 *ep.* 55 *l.* 5 *ep.* 12 *l.* 13 *ep.* 5 *col.* 663, 737, 1218 *opp. t.* 2, & apud Joan. Diaconum *in ejus Vit. l.* 3 *c.* 27 *et l.* 4 *c.* 39 *col.* 97 *et* 152 *t.* 4 *opp. ejusd. S. Greg. M. ed. cit.*

§. 51. Initio pensiones detrahebantur ex Ecclesiæ reditibus, qui in unam arcam confluebant; ideoque Episcopus poterat, cum justa adesset causa, ex communi ærario horum redituum partem decerpere, eamque clericis non servientibus assignare. At institutis beneficiis, & singulis adscriptis reditibus suis, jus constituendarum pensionum ad unum Romanum Pontificem delatum est. Cum enim per pensiones beneficia scindantur, aut iis onus imponatur, quod utrumque sacris canonibus vetitum est (1); necessario requiritur auctoritas Summi Pontificis, qui relaxatis canonibus pensiones constituat.

(1) *Cap.* 8 *de Præben.*, *cap.* 7 *de Censib.*

§. 52. Nunc igitur ab uno Romano Pontifice pro ampla illa, qua in Ecclesia pollet auctoritate, pensiones imponi possunt. Haud tamen desunt, qui etiam Episcopo hanc potestatem adscribunt (1); sed omnes inter pensionem a Pontifice, atque ab Episcopo impositam magnum discrimen faciunt. Nam pensio Pontificis ipsi hæret beneficio, cum quo transfertur ad omnes ejus possessores; at Episcopi pensio solum afficit beneficiarium, cujus obitu extinguitur (2).

(1) Consule Vallensem *de Benefic. par.* 1 *tit.* 2, Garciam *de Benefic. par.* 1 *c.* 5 §. 2 & Fagnanum *in cap.* 21 *de Præben. n.* 14 *et seq.*, qui late ac diligenter totum hoc argumentum persequitur.

(2) Monet tamen Fagnanus *l. c. n.* 31, quod *quidquid de Iure sit, usus Sedis Apostolicæ ubique receptus habet*, ut pensiones a solo Pontifice imponantur.

§. 33. Iustis autem de causis pensiones imponuntur, veluti si beneficium sit litigiosum, ita ut inter duos de eo litigantes concilianda concordia sit (1); si illud permutetur, aut resignetur (2); si clericus de Ecclesia sua benemeritus, aut inops sit, aut mala valetudine laboret; denique clerico Ecclesiæ utili pensio conceditur, ut inde honeste vivat. Pensio moderata esse debet, ut beneficiario supersint reditus, cum quibus vitam traducere possit, ac præterea beneficii onera sustinere. Hinc in beneficiis, ex quibus pensiones detrahuntur, sola tertia aut dimidia fructuum pars a Pontifice reservari solet (3).

(1) *Cap.* 21 *de Praben.*, *cap.* 5 *de Transact.*
(2) *Cap.* 4 *de cleric. ægrot. vel debilit.*, *cap.* 6 *de Rer. perm.*
(3) Consule Fagnanum *in cap. Nisi essent de Praben. n.* 27.

§. 34. Cathedrales Ecclesias, quæ annuos ducatos mille, & parochiales, quæ centum suis fructibus non superant, Tridentina Synodus pensionibus onerari vetat (1). Sed nunc in parochiis omnibus indiscriminatim pensiones non imponuntur, ut Parochus integros habeat reditus, cum quibus pauperibus opem ferre possit (2). Quamquam autem pensiones proprie beneficia non sint, tamen beneficii loco sunt, quoniam ex ecclesiasticis bonis decerpuntur, & ideo nonnisi clericis dantur (3), ac per matrimonium amittuntur, nisi quem Sedes Apostolica lege solverit (4). Porro clerici pensione ditati officium B. Virginis quotidie recitare debent (5).

(1) Concil. Tridentinum *Sess.* 24 *cap.* 13 *de Reform.*
(2) Benedictus XIII *const. Quanta* apud Ferrarium *Bibliothec. verb. Pensio*, qua porro constitutione confirmatum est edictum, quod pridem Innocentius XII ea de re emiserat.
(3) S. Pius V *Const. Sacrosanctum* 98 *t.* 4 *par.* 3 *p.* 38 *Bullar.*, & Sixtus V *const. Cum Sacros.* 141 §. 2 *t.* 5 *par.* 1 *p.* 43 *ejusd. sæpe c. ed. Rom.*
(4) Sunt qui privilegio Sedis Apostolicæ ecclesiasticas pensiones retinent, quamquam uxorem habeant, & quamquam clericali tonsura insigniti non sint. Consule Ferrarium *Bibliotb. verb. Pensio.*
(5) S. Pius V *const. Ex proximo* 186 §. 1 *t.* 4 *par.* 3 *cit. Bullar. p.* 180.

§. 35. Pensio tamquam ususfructus extinguitur morte

clerici, qui ea vivens fruebatur, nisi ipse a Sede Apostolica in alium transferendæ pensionis facultatem obtinuerit. Quo privilegio fruuntur Cardinales & alii, quibus illud a Summo Pontifice datum est; & hi quidem non integram pensionem, sed dimidiam ejus partem in alium transferre possunt (1). Tollitur etiam pensio per redemptionem, quæ fit repræsentatis, hoc est mature factis aliquot annuis pensionum solutionibus; sed ea in re Summi Pontificis auctoritas necessaria est (2). Denique pensio amittitur Religionis professione, matrimonio, degradatione, crimine hæresis aut læsæ majestatis, ceteris fere modis, quibus beneficia amittuntur (3).

(1) Innocentius XI *const. Circumspecta* 32 *t.* 8 *Bullar. pag.* 43.
(2) Verum intra sex menses post captam beneficii possessionem redimi, ac deleri pensiones vetat Benedictus XIV *const. In sublimi* 30 *t.* 1 *ejus Bullar. p.* 45 *edit. Romæ seu Venet.* 1754.
(3) Confer Cabassut. *Theor. & prax. jur. Canon. t.* 14 *n.* 15 *et seq.*

SECTIO V.

De adipiscenda Beneficiorum possessione.

36. Beneficii possessio capienda.
37. Juramentum a Beneficario præstandum.
38. Regula *de annali possessore.*
39. Regula *de triennali possessore.*

§. 26. Satis non est, aliquem beneficium obtinuisse, nisi is etiam ejus possessionem adipiscatur, ut fructus capiat, suosque faciat. Generatim qui beneficium conferendi, is etiam possessionis tradendæ jus habet; sed hoc plerumque alteri committi solet, & olim quidem ad Archidiaconum pertinebat (1). Cum possessio traditur, externa quædam adhibentur signa, quibus ea significatur. Ita ex. gr. Canonici accepto libro, pulsato tintinnabulo ceterisque similibus signis; Parochi autem possessionem capiunt, cum Ecclesiam ingrediuntur.

(1) *Cap.* 7 *de Offic. Archidiac.*

§. 27. Qui possessionem tribuit merus minister est, qui rem totam gerit collatoris jussu & auctoritate. Quare hoc tantum curat, ut collationis literæ exitum consequantur; neque ejus est judicare, num clericus beneficio donatus eo sit revera dignus, an secus, nisi hoc forte negotium ei

commissum fuerit, quia tunc nonnisi re cognita beneficii possessio danda est (1). Capta possessione, qui beneficium obtinuerunt cum cura animarum, intra duos saltem menses coràm Episcopo, aut ejus Vicario generali fidei professionem per semetipsos emittere debent (2); aucti vero Canonicatu aut Dignitate in Ecclesia cathedrali, non solum coram Episcopo aut Vicario generali, sed etiam coram Capitulo idem præstant (3). Nisi id fiat, inutilis possessio est, neque fructus quis facit suos.

(1) Huc spectant literæ *in forma dignum* aut *in forma commissaria*, de quibus actum est *tit.* 5 *sect.* 2 §. XXXX*II* *p.* 333. Vide etiam Garciam *de Benefic. par.*6 *cap.* 2. *num.* 1 *et seq.*

(2) Fidei professio per procuratorem emitti non potest, qua in re emendandus est error illorum, qui id per procuratorem fieri posse arbitrantur. Consule Benedictum XIV *Instit. Eccl.* 60 §. 3, & Giraldum *exposit. jur. Pontif. par.* 2 *sect.* 136 *p.* 1011.

(3) Conc. Tridentinum *Sess.* 14 *c.* 12 *de Reform.*, Pius IV *const. In Sacrosancta* 102 *et const. Injunctum* 103 *Bullar. t.* 4 *p.* 201 *et* 204. Canonici collegiatarum Ecclesiarum hujus faciendæ professionis nulla lege obstringuntur; sed tamen etiam hi pluribus in locis vel peculiari lege, vel consuetudine hanc professionem emittum. Sic in locis, ubi obtinet Concil. Romanum habitum a Benedicto XIII ann. 1725, multi sunt, qui ea lege tenentur. Confer Giraldum *loc. cit.*

§. 38. Illud in primis efficit capta possessio, ut qui eam anni spatio retinuit, is inde dimoveri, aut beneficium alteri, qui illud impetrarit, adscribi nequeat, nisi primum lis petitoria judicio finita sit. Quod jus constituit *Regula* 35 *Cancellariæ*, quæ vulgo dicitur *de annali possessores*, & quæ duabus constat partibus. Nam sancitum est primum, ut qui beneficium impetrat, quod alter per annum tranquillo & quieto animo retinuit, significare debeat nomen & gradum possessoris; proferre causam apertam & perspicuam, propter quam ei retinendi beneficii jus esse negat; temporis, quo in ea possessione versatus est, cursum ostendere; deinde ut intra sex menses possessorem in judicium vocet, & causam intra annum usque ad sententiam persequatur. (1).

(1) Consule Rigantium *ad hanc Regul.* 35.

§. 39. Est & alia regula de *triennali possessores*, quæ inter regulas Cancellariæ est 36 numero, atque in re beneficiaria quadragenarii præscriptionis vice fungitur. Ea

verò cautum est ut qui procul a labe vitioque simoniæ triennii spatio beneficium obtinuit quovis titulo, etiam *colorato*, ut vocant, is nullis amplius molestiis affici, neque a possessione dimoveri possit, atque omnes ejus beneficii *impetrationes*, quas dicunt, irritæ habeantur. Quæ triennalis possessio ut tantum valeat, pacata esse debet, eaque ut explorata sit, satis est ostendere possessionem, quam quis revera adeptus est. Nam qui illam semel apprehendit, ac post triennium retinet, in ea semper perseverasse censetur, nisi secus ostendatur (1).

(1) Vide etiam Rigantium *ad Regul.* 56.

TITULUS XV.

De Censibus, Exactionibus, et Procurationibus.

1. Census quid?
2. Quando census ab Episcopo constituatur?
3. Cathedraticum.
4. Subsidium charitativum.
5. ad 8. Procuratio.
9. Portio canonica.

§. 1. Non solis aluntur Clerici beneficiorum fructibus sed & alia habent emolumenta, aliasque obventiones, quibus fruuntur, ut honeste ac decenter vivant. Eorum quædam ad Episcopos, quædam ad ceteros clericos pertinent. Proprii sunt Episcoporum census, quorum nomine hoc loco intelligitur certa vis pecuniæ, quæ ex reditibus ecclesiasticis solvenda est.

§. 2. Porro Episcopus in Ecclesia recens fundata & dotata, cum eam consecrat, censum constituere potest, consensu accedente fundatoris (1), vel patrono reservare (2), idemque recte præstat, cum annuente Capitulo Ecclesiam piis locis concedit, aut subtrahit a jurisdictione sua (3). Generatim tamen ædificata & consecrata Ecclesia, nefas est aut veterem augere censum, aut novum imponere; nisi primum Apostolicæ Sedes venia impetrata sit (4).

(1) *Can.* 30 *cap.* 18 *qu.* 2, *c.* 16 *de Censib. exaction.* ibique Glossa.
(2) *Cap.* 23 *de Jurepatr.*
(3) *Cap.* 6 *de Relig. Domib.*
(4) Onus, quod etiam mortuo Beneficiario maneat, sine venia Summi Pontificis imponi nequit. Eamdem hanc veniam pro onere temporario requiri, tradit Giraldus *l.* 3 *t.* 39 *sect.* 584 *p.* 597.

§. 3. Præter censum, alia etiam Episcopi tributa exigunt a clericis, & ecclesiis suæ diœceseos, quæ tributa vel ordinaria, vel extraordinaria sunt. Ordinarium tributum est Cathedraticum aut Synodaticum, quod a singulis Ecclesiis quotannis solvitur in signum subjectionis, & honorem cathedræ Episcopalis (1). Penditur in synodo cathedraticum, unde factum est Synodatici nomen (2), & penduntur duo solidi (3) ab Ecclesiis omnibus, & clericis, qui Episcopo subjecti sunt (4).

(1) Cathedraticum, de quo hoc loco agimus, confundi non debet cum eo munere, tributo seu pastello, quod olim in ordinatione dari solebat, quodque vehementer improbat Gregorius M. in Synodo Romana *t.* 3 *Collect.* Harduini *col.* 497, & Concilium Tridentinum *Sess.* 21 *c.* 1 *de Reform.* Hoc quoque interdum dicitur cathedraticum, uti observant Gonzalez *in c. Conquerente de Offic. Ordin: in fin.* & Christianus Lupus *in Schol. & not. ad canon. Concilior. t.* 2 *c.* 3 *p.* 39 *ed. Venet.* 1724. Quæ nominis similitudo quosdam in eum errorem induxit, ut crederent generatim cathedraticum a sacris canonibus improbari. Verum certa illa pensio, quam proprie cathedraticum dicimus, quæque Episcopo singulis annis persolvitur non propter ordinationem, sed in subjectionis signum & honorem cathedræ Episcopalis, numquam a sacris canonibus vetita fuit, imo ejus antiquissimus est, & Ecclesiæ probatus usus. Id testatissimum faciunt Concil. Bracarense II *Can.* 2 Toletanum VII *c.* 4 *t.* 3 *Collect.* Harduini *col.* 386 *&* 622 *edit. Paris.* Alexander III *in c.* 9 *de Censib.*, Honorius III *in c.* 16 *de Offic. judic. ordin.*, Arnoldus Abbas Lubecensis, qui in Chronico Sclavorum *l.* 3 *c.* 21 *p.* 670 *inter Scriptores Brunsvicen. t.* 2 *ed. Hanover.* 1705 narrat, Hartwicum Archiepiscopum Bremensem, cum gravi premeretur inopia, ex solo cathedratico vitam traduxisse. In concilio Ravennatensi an. 997 *Can.* 2 *t.* 6 *Concil. col.* 753 *Collect.* Harduini sancitum est, ut quovis anno, die S. Vitali sacro, omnes Archipresbyteri censum Episcopo solverent duorum solidorum, atque hunc censum fuisse cathedraticum, ostendit Thomassinus *Vet. & nov. Eccles. disciplin. par.* 3 *l.* 2 *c.* 34 *n.* 5. Mitto cetera monumenta quæ multa sunt, & ex quibus patet, antiquissimum esse cathedraticum, ac semper sacris canonibus probatum fuisse. Concil. Trident. *Sess.* 24 *c.* 3 *de Reform.* quamquam novas exactiones Episcopis interdixerit, non ideo sustulit jus cathedratici, modo non in visitatione, ubi quidvis exigi concilium vetuit, sed vel in synodo, vel alio tempore solvatur; atque ita respondit Sac. Congreg. Concilii, cujus decretum late exornat Fagnanus *in c. Conquerente n.* 48 *& seq. de Offic. Ordinar. & in Cap. Venerabili n.* 16 *et seq. de Censib.* Hinc S. Carolus Borromæus, qui Trident. concilii decreta diligentissime custodiebat, firmam ratam esse voluit cathedratici solvendi legem *Act. Eccles. Mediol. par.* 2 *p.* 346; atque idem constitutum est a Synodo Bituricensi an. 1584 *tit.* 3 *Can.* 7 *t.* 10 *Collect.* Harduini *col.* 1492.

(2) Synodaticum Episcopo, cum diœcesim lustrabat, interdum

solutum patet ex duobus Concil. Bracarensi II, & Toletano VII, quorum paulo ante facta mentio est. Sed fere ubique solvebatur in Synodo, quæ cum plerumque post pascha haberetur, hinc ea solutio quandoque *Paschalis* est appellata, uti monet Cironius *Paratitl. ad Decretal. l.* 3 *tit.* 39 *n.* 10 *t.* 1 *p.* 315 *ed. Vindobon.* 1761. Sed, ut plurimum, a synodo ea præstatio vocata est synodatica, interdum etiam dicta *Synodus*, uti constat ex Concil. Tolosano *c.* 10 *t.* 6 *par.* 1 *Collect.* Harduini *col.* 1045, atque ex Fulberto Carnotensi *Ep.* 58 *Bibl. PP. t.* 18, 23 18 *ed. Lugd.*: quamquam a Synodatico distingui *synodus* videtur, in *Indice ms. beneficiorum Ecclesiæ Constant.* apud Du-Cangium *Gloss. verb. Synodaticum.* Cum autem synodaticum in synodo persolvatur, queri potest, num pendi debeat illis quoque annis, quibus synodus non habeatur. Pluries de hac re quæsitum est coram Sacr. Congreg. Concilii, eaque semper respondit, cathedraticum, etiam non habita synodo, singulis annis esse solvendum, & vero *in Amalphitana Cathedratici* 5 *Sept.* 1705 & 27 *Februar.* 1707 & *in Cassanen.* 21 *Mart.* 1735 *l.* 55 *Decret. p.* 526 & *l.* 57 *p* 68 & *l.* 85 *p.* 188, nullo habitu respectu ad Synodum, cathedraticum e die adeptæ possessionis Episcopo solvi voluit. Quod idem antea constituerat Synodus Avenionensis an. 1636 *c.* 11, & altera similiter Avenionensis Synodus habita Alano Episcopo *t.* 4 *Anecdotor. col.* 575 *cap.* 11 & 580 *cap.* 15 *ed. Paris.* 1717, ubi statutum est, ut non solum ejus anni synodaticum, sed etiam *arreragia temporis jam lapsi* Episcopo solverentur. Diuturna tamen ac legitime inducta consuetudine fieri potest, ut nonnisi in Synodo cathedraticum persolvatur. Quamquam enim ejus solutionis onus consuetudine prorsus tolli ac deleri nequeat, ut scilicet semper extet monumentum honoris debiti cathedræ episcopali, tamen cum hic honos maneat, etiamsi illud non solvatur annis singulis, recte a consuetudine induci potest, ut tantum cum Synodus habetur, cathedraticum pendi debeat. Consule Bottum *Synod. pag.* 3 *n.* 89 & *seq.*, & Massobrium *de Synod. c.* 4 *dub.* 33 & 34.

(3) Duos solidos propter cathedraticum unoquoque anno solvi jubent Conc. Bracarense II, & Toletanum VII *loc cit.*, atque Honorius III *in cit. c.* 16 *de Offic. judic. ordin.* Verum cum solidi pretium non semper idem, nec ubique fuerit, uti late inter ceteros ostendunt Jacobus Gothofredus *in Cod. Theodos. Leg. unic. l.* 7 *tit.* 24 *t.* 2 *p.* 459 & *seq.*, & *Leg.* 1 *l.* 12 *tit.* 7 *t.* 4 *p.* 597 *ed. Lips.* 1637, & PP. Maurini *in Addit. ad Glossar. Du-Cangii verb. Solidus*, cum item incertum sit, aureus ne, an argenteus esset, & quanti valeret solidus Lucensis, quem memorat Honorius III *in cit. c.* 16, hinc quæsitum est, quæ nunc propter cathedraticum moneta pendenda sit. Synodus Romana habita an. 1725 a Bened. XIII singulis solidis pretium attribuit unius aurei monetæ Romanæ, & ideo propter cathedraticum solvi jubet viginti julios ejusdem monetæ, quamquam non integri solidi a singulis beneficiariis pendendi sint, sed ratione habita redituum beneficiorum, servatoque modo, qui in ea Synodo constitutus est. Verum provinciale hoc concilium tantum in Romana provincia legem facit. Itaque cum nihil certi ea de re sit a Jure constitutum, ex receptis populorum moribus, & locorum consuetudine cathedraticum Episcopo solvendum æstimandum est.

(4) Pendendum est cathedraticum a quibuscumque parochis, beneficiariis & Ecclesiis sæcularibus, non item regularibus, quæ monasteriis conjunctæ sunt, in quibus regulares divina officia peragunt. Nam hæ solvendi cathedratici onere non tenentur *Can. inter cetera* 8 *c.* 10 *qu.* 3 *et Can. Quam sit c.* 18 *qu.* 2. Sodalitia vero laicorum, quæ confratenitates dicuntur, Episcopi auctoritate instituta, si propriam habeant Ecclesiam, non item si tantum cappellam, aut altare in aliena Ecclesiam habeant, cathedraticum pendere oportere, respondit Sac. Congreg. Concilii *in Firmana Cathedratici* 24 *Jul.* 1734, *et in Urbevetana Cathedratici* 20 *Mart.* 1745. Similiter *in Maceraten. Cathedratici* 29 *April.* 1731 definitum est, ex omnibus quotquot sunt, beneficiis, etiam simplicibus, solvendum esse cathedraticum, exceptis tantum cappellaniis laicalibus, & ad nutum amovibilibus. Quod si plures clerici, qui uni & eidem Ecclesiæ addicti sunt, communem habeant massam, non singuli discretam atque distinctam præbendam, unum tantum ex ea massa cathedraticum esse solvendum, statuit Concilium Romanum an. 1725 *tit.* 8 *cap.* 4.

§. 4. Extraordinarium tributum est subsidium charitativum, scilicet pensio, quam Episcopus charitatis nomine exigit a clericis, & ecclesiis sibi subjectis (1) ad periculum aliquod depellandum, gravemque necessitatem evitandam (2). Justa autem et gravis causa requiritur, ac præterea capituli consensu opus est, ut recte hoc subsidium ab Episcopo indicatur (3). Sed nunc, saltem in Italia, jus viget ab Innocentio XI constitutum, quo sancitum est, ut semel tantum Episcopus, videlicet in primo ingressu suo, hoc subsidium exigat, & vero tantum accipiat, quantum antea per annos quadraginta dari consuevit (4). Quare si qua postea gravis exoriatur causa, quæ subsidium flagitet, Sedis Apostolicæ venia opus est (5).

(1) Subsidium hoc, uti etiam cathedraticum, ex lege diœcesana procedit, & ideo regulares ac ceteri, qui exempti sunt, illius solvendi onere non tenentur, uti ostendit Giraldus *Exposit. Juris Pontific. par.* 1 *lib.* 3 *Decretal. sect.* 583 *p.* 597.
(2) Concilium Lateranense III *Can.* 4 *t.* 6 *par.* 2 *Concil. col.* 1675 *collect.* Harduini, *cap.* 16 *de Offic. judic. ordin.*
(3) *Cap.* 6 *de Censib. exaction.* Consule, Giraldum *loc. cit.*
(4) Innocentius XI *Constit.* 43 §. 10 *Bullar. tom.* 8 *p.* 617. Vide eumdem Giraldum *loco mox cit.*
(5) Confer Gaudentium *t.* 1 *de Visit. Prælat. eccles. dist.* 6 *n.* 18.

§. 5. Pertinet quoque ad Episcopum procuratio, quæ ei tribuitur alimentorum nomine, cum diœcesim visitat (1). Debent enim Episcopi singulis annis vel per se ipsos, vel legitime impediti per vicarium generalem, aliumve virum

idoneum diœcesim visitare, totumque negotium saltem intra biennium absolvere; cum ita late patet diœcesis, ut uno anno universa lustrari non possit. Quo munere curandum est diligenter, ut ubique Christiana religio integra observetur, pravique emendentur mores, & quidquid mali irrepsit, avertatur (2).

(1) *Cap.* 6 *&* 23 *de Censib. exaction.*
(2) Concilium Tridentinum *Sess.* 24 *cap.* 3 *de Reform.*

§. 6. Cum autem æquum sit visitationem fieri sumptibus eorum, qui visitantur, inducta est procuratio, quæ comprehendit hospitium, alimenta, cetera necessaria (1), aut etiam certam vim pecuniæ, quæ nunc sponte data illorum loco accipi potest; modo sit una procuratio, cum plura eadem die loca lustrata sunt (2). Cavendum vero est Episcopis, ne inutilibus sumptibus graves sint Ecclesiis, quas visitant, & ideo modesto comitatu contenti esse debent (3); & si pluries intra annum eamdem Ecclesiam visitaverint, nonnisi unam procurationem accipiunt (4).

(1) *Cap.* 6 *&* 23 *de Censib. exaction.*
(2) *Cap.* 2 *&* 3 *de Censib. in* 6. Ita a Bonifacio XIII abrogatum est jus antiquum *in c.* 1 *eod.*, quod procurationis causa pecuniam accipere vetabat. Eadem hæc optio dandi pecuniam loco victualium permissa est a Concilio Tridentino *Sess.* 24 *c.* 3 *de Reform.*
(3) Concil. Lateranense *in C.* 6 *de Censib. exact.* præfinivit numerum equorum, quibus Episcopi diœcesim visitantes pro suo comitatu uti possunt; sed eo nunc indiscriminatim uti nequeunt, quod recte monet Giraldus *Exposit. Jur. Pontif. par.* 1 *l.* 3 *tit.* 39 *Decretal. sect.* 583 *p.* 596. Synodus Trident. *Sess.* 24 *c.* 3 *de Reform.* generatim statuit, ut Episcopi modesto equitatu, & famulatu contenti visitationem quam celerrime expediant. Et licet definitus non sit evectionum ac dierum numerus, intra quem visitationem perficere oportet tamen Sac. Congreg. Concilii id totum visitantium conscientiæ; & prudentiæ reliquit, uti ostendit ipse Giraldus *l. c.*
(4) Consule Benedictum XIV *de Sinod. diœces. l.* 10 *c.* 10 §. 6.

§. 7. Danda est procuratio non solum Episcopo aut alteri, qui ejus loco diœcesim lustrat, sed etiam vicario capitulari, cui post annum a die postremo habitæ visitationis diœcesim visitare licet (1); & datur ab omnibus, qui visitantur, non tamen ab Ecclesiis civitatis, in qua Episcopus assidue commoratur (2), neque item ex privatis

oratoriis, quæ in monachorum granciis sita sunt (3). Subsunt autem Episcopi visitationi Ecclesiæ omnes, etiam exemptæ, atque etiam regulares, quæ conjunctam habent curam animarum (4), itemque commendata monasteria, etiam Abbatiæ, Prioratus, Præpositurae, ubi non viget observantia regularis; præterea beneficia tam curata, quam non curata; sæcularia & regularia, qualitercumque commendata etiam exempta (5); Parochiales annexæ Ordini Hierosolymitano (6), hospitalia, nisi sub immediata Regum protectione sint (7). Nam quæ Episcopus ordinario jure visitare non potest, qualia sunt loca exempta, ea visitat jure delegato.

(1) Vide Benedictum XIV *loco mox ind.*
(2) Consule Fagnanum *ad c.* 15. *de Censib. exaction.*, & Giraldum *Exposit. Jur. Pontific.* p. 1 *l.* 3 *Decretal.* c. 39 p. 403.
(3) *Cap.* 27 *de Censib. exaction.* Quæ decretalis consensu omnium interpretum Juris Canonici ad quæcumque privata oratoria traducitur, uti testatur Fagnanus *in cit. c.* 27.
(4) Concil. Trident. *Sess.* 25 *de Regol. c.* 21, Grogorius XV *Const, Inscrutabili* 50 §. 4 *Bullar. t.* 5 *par.* 5 *p.* 1.
(5) Conc. Trid. *Sess.* 7 *c.* 8 & *Sess.* 61 *c.* 8 *de Ref.* Vide etiam ea de re decretum *Ut in parvis* 184, Innoc. X *Bullar. t.* 6 *par.* 3 *p.* 270.
(6) S. Pius V. *Const. Exposcit* 187 *Bullar. par.* 3 *t.* 4 *p.* 180.
(7) Conc. Trid. *Sess.* 22 *c.* 8 *de Reform.*

§. 8. Visitantur etiam ab Episcopo quotannis monasteria monialium (1), sed tunc nullam ipse procurationem accipit, nisi quod in earum Ecclesiis beneficium sit (2).

(1) *Clement.* 2 *de Stat. monachor.*, Concilium Tridentinum *Sess.* 25 *c.* 9 *de Regul.* late hoc argumentum persequitur Giraldus *Exposit. Jur. Pontific. par.* 1 *l.* 3 *Decret. tit.* 35 *Sect.* 561 *p.* 372 *et seq.*
(2) Sac. Congreg. Concilii *in Volaterrana* 12 *Novemb.* 1639 *l.* 16 *Decretal.* 106.

§. 9. Denique Episcopus jure decretalium habet portionem canonicam, scilicet quartam partem earum rerum, quæ Ecclesiæ, aut alii pio loco relinquuntur (1). Sed hodie fere ubique hæc portio consuetudine sublata est, cum non amplius Episcopi gravi illa premantur inopia, cujus gratia initio ea concessa fuit. Si qua tamen regio est, in qua portio canonica adhuc obtinet, non eam pendunt loca pia & monasteria exempta, quoniam soluta sunt lege diœcesana, unde illa procedit (2); neque pen-

ditur ex piis legatis, quæ pro anniversario, pro Ecclesiæ fabrica, ceterisque similibus relicta sunt (3).

(1) *Cap.* 14 *de Testam.*
(2) Consule Giraldum *l. c.* 27 *sect.* 481 *p.* 315.
(3) *Cap.* 20 *de Testam.*

TITULUS XVI.

De Decimis.

1. Clericorum obventiones, & emolumenta.
2. Decimæ quo jure apud Christianos debitæ?
3. Quando solvi coeptæ?
4. Prædiales, personales, mixtæ.
5. Earum discrimen.
6. Consuetudo præsertim in decimis spectanda.
7. Cui solvendæ decimæ?
8. Decimæ an a laicis accipi possint?
9. A quibus solvendæ decimæ?

§. 1. Nunc ad ea transgredimur, quæ ceterorum clericorum propria sunt; & huc spectant decimæ, primitiæ, oblationes, quotidianæ distributiones, quæ ordinariæ, quæque extraordinariæ vocantur; voluntariæ denique & honorariæ largitiones pro benedictionibus, sacrificiis, sacramentis, aliisque bonis Christiano populo tribuendis. Non omnibus quidem omnes clerici fruuntur, sed alii aliis, per emolumentorum, clericorumque discrimine.

§. 2. Apud Hebræos, Levitis & Sacerdotibus divina lege debitas fuisse decimas, hoc est decimam partem fructuum terræ, & pecudum, inter omnes constat (1). Jure Evangelico ad alendos clericos nullæ indictæ sunt decimæ; tantum Christiani jubentur Ecclesiæ ministris præbere necessaria ad vitam honeste, ac decenter traducendam (2). Itaque divini quidem juris est, quod iis, qui altari ministrant, necessaria vitæ subsidia præbeantur; non item, quod ea de causa detur decima pars fructuum terræ, & hoc quidem modo decimæ ad jus divinum referri non possunt (3). Nam Ecclesia constituit modum, quo ejus ministri alendi sunt; nihil autem interest sive id per decimas, sive per alias præstationes fiat.

(1) Prima, quæ in sacris libris occurrunt, decimarum exempla, sunt Abrahami decimæ e manubiis omnibus devictorum ab eo regum, quas ipse sacerdoti Melchisedecho persolvit. *Gen. XIV* 20. Imitatus hanc avi pietatem Jacobus omnium, quæ sibi in Mesopotamia acquirenda essent, decimas Deo offerendas vovit *Genes*

XXVIII 22, quam fidem ab itinere reducem liberasse nemo dubitat. Denique Mosaica lege *in Levit. XXVI* 30 jussi sunt Hebræi decimas persolvere; & tunc quidem decimæ Levitis & Sacerdotibus Dei mandato deberi cœptæ sunt.

(2) Matth. X 10, Lucas VIII 3, X 7, Paul. I. *ad Corinth. IX* 7, 9, 10, 11, 13, 14.

(3) Divinum præceptum solvendarum decimarum morale fuisse, nonnulli existimant, unde conficiunt nunc etiam divina lege a Christianis decimas esse solvendas. Rectius S. Thom. 2, 2 *qu.* 87 *art.* 1, decimas divino jure a Christianis deberi affirmat, si earum nomine comprehendimus alimenta, quæ clericis debentur; negat autem, si eo vocabulo decimam illam partem fructuum, & redituum intelligimus. *Sic ex se patet*, inquit, *quod ad solutionem decimarum homines tenentur partim quidem ex jure naturali, partim etiam ex institutione Ecclesiæ. Quæ tamen pensatis opportunitatibus temporum & personarum posset aliam partem determinare.* Et merito a Concilio Constantiensi *Sess.* 8 *c.* 300 *t.* 8 *coll.* Harduini damnatus est articulus 18 Joannis Wiclefi ajentis, quod *decimæ sunt puræ eleemosynæ, & Parochiani possunt propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.* Nam decimæ, tamquam alimenta Ecclesiæ ministris debita, ab ipso divino jure procedunt. Consule Bellarminum *de Cleric. l.* 1 *c.* 25 §. *Quod sit mora de opp. t.* 2 *p.* 557 *ed. Venet. de* 1721 Gonzalez *in t.* 32 §. 2 *de Decim.*, Cotelerium *in Constit. Apostolic. l.* 2 *c.* 35 *not.* 1 *t.* 1 *p.* 248 *ed. Amstelod. cit.*

§. 3. Hinc prioribus Ecclesiæ sæculis neque Christiani decimas solvebant, neque ulla lex erat, quæ hanc solutionem imperaret (1). Clerici vivebant ex oblationibus, quas fideles sua sponte in Ecclesiam conferebant; adeout nihil opus esset decimas indicere, ut ex iis clerici victum & cultum obtinerent. Imminuta fidelium largitate, cum non omnia Ecclesiæ, ejusque ministris sponte a fidelibus præberentur, institutæ sunt decimæ tum Patrum hortationibus (2), tum Ecclesiæ legibus (3), quibus eas Christiani solvere jussi sunt.

(1) Cyprianus *de Unit. Eccles. p.* 85 *ed. Amstelod.* 1700 diserte testatur, nullas sua ætate decimas fuisse solutas: & *Ep.* 1 *p.* 170 de Hebræorum decimis disserens, *Quæ nunc ratio*, inquit, *& forma in clero tenetur, ut qui in Ecclesia Domini ordinatione clericali promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis ac negotiis sæcularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant.* Quo ex loco perspicuum est, ætate Cypriani *sportulas* decimarum locum obtinuisse. Idem etiam deprehendi potest ex Origene *Hom.* 11 *in Numer. n.* 2 *p.* 305 *opp. t.* 2 *ed. Paris.* 1733. Adde alterum, quod tribus prioribus sæculis de solvendis decimis, ubique silentium est.

(2) Adeundi sunt Auctor *Constit. Apostolic. l.* 7 *c.* 29, & *l.* 8 *c.* 20,

apud Cotelerium *PP. Apostolic. t. 1 pag.* 375 *et.* 416 *ed. cit.*, Hieronymus *in Malach. c.* 3 *versic.* 7, 8 *et seq. col.* 978 *et seq. opp. t.* 6 *ed. Veron.*, Augustinus *Comment. in psalm.* 146 *n.* 17 *opp. t.* 4 *col.* 1648 *ed. Venet. cit.*, Chrysost. *Hom.* 4 *in Ep. ad Ephes. opp. t.* 11 *p.* 31 *ed. Paris.* 1734.

(3) Concil. Matisconense II *can.* 5, apud Labbæum *t.* 6 *Conc. col.* 674 *seq.*, Cabillonense II *can.* 19 *t.* 9 *col.* 363, Turonense an. 813 *can.* 16, 251 *ib.* Moguntiacense an. 888 *can.* 13 *t.* 11 *col.* 586. Confer etiam Capitularia Regum Francor. *capit. de Part. Saxon. c.* 16 *et* 17, apud Balutium *t.* 1 *col.* 183, *et Capitul. an.* 804 *c.* 2 *col.* 291 *ed. Venet.* 1772.

§. 4. Jam vero decimæ vel prædiales, vel personales, vel mixtæ sunt. Prædiales debentur ex fructibus, sive reditibus prædiorum tum urbanorum, tum rusticorum; & harum quidem aliæ majores, aliæ minores & minutæ, aliæ novales appellantur. Majores sunt, quæ ex frumento, vino, fœno, aliisque uberioribus fructibus; minores, quæ leguminibus & oleribus; novales (1), quæ penduntur ex prædiis, quæ recenter ad culturam redacta sunt, cum antea frugifera non essent. Personales (2) solvuntur ex rebus, quas sibi quisquis acquirit opera & industria sua, veluti ex lucro honestæ negotiationis, militiæ, venationis. Mixtæ denique partim prædiales sunt, & partim personales, quippe quæ ex rebus quidem ipsis, sed nonnisi adhibita industria percipiuntur. Hujus generis sunt fœtus pecorum, lac, lana, cetera similia.

(1) Terra præcisa, quæ anno cessavit, vel silva, quæ evulsis arboribus, ab culturam redacta est. terra novalis dicitur *Leg.* 33 *ff. de Verb. signific. Leg.* 5 §. 2 *ff. de Termin. mot.* Memorat hanc Juris civilis interpretationem Innocent. III *in cap.* 21 *de Verbor. signific.*, tum statuit, novalem esse intelligendum *agrum de novo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuisset.*

(2) Ætate Augustini nondum decimæ fixa, ac perpetua lege constitutæ fuisse videntur; sed ipse tamen *Enarrat. in psalm.* 146 *n.* 14 *col.* 1648 *t.* 4 *ed. cit.* vehementer Christianos hortatur, ut reales ac personales decimas solvant. *Præcidite*, inquit, *aliquod & deputate aliquid fixum vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quæstibus vestris.* Sequenti tamen sæculo, quo vixit Cæsarius Arelatensis, non reales solum, sed etiam personales decimæ obtinebant; nam ipse *Serm.* 277 *inter opp. Augustin. in Append. col.* 460 *t.* 5 *par.* 2, diserte memorat decimas *ex quotidianis quæstibus*, item de *militia*, *de negocio*, *de artificio.* Falsus igitur est Van-Espenius *Jus eccles. univers. par.* 2 *tit.* 33 *c.* 1 *n.* 3, *& seq.*, qui personalium decimarum orginem Cælestino III adscribendam putat; et insignis est calumnia Justi Henningii Boehemeri

Instit. jur. Canon. l. 4 tit. 3 §. 3, reprehendentis Romanos Pontifices, quasi ipsi jus decimarum plus æquo explicaverint, quod personales decimas instituerunt.

§. 5. Inter prædiales, ac personales decimas non unum discrimen est. Nam prædiales debentur, non deductis impensis, & vero debentur Parocho, cujus in parochia sita sunt prædia, unde illæ percipiuntur (1); cumque ipsis prædiis adhæreant, ab omnibus, qui prædia habent, etiam infidelibus solvendæ sunt (2). Verum decimæ personales tantum a Christianis solvuntur Parocho, a quo ipsi sacramenta accipiunt, ex iisque impensæ in rebus parandis factæ detrahuntur (3). Illud commune est utrisque decimis, quod non deducitur, quod necessario ad res conservandas impenditur (4).

(1) *Cap.* 7, 13 *de Decim.* (2) *Cap.* 16 *eod.*
(3) *Cap.* 20 & 28 *eod.* (4) *Cap.* 28 *mox laud.*

§. 6. Leges hæ sunt Decretalium jure generatim constitutæ. Sed recepti populorum mores sæpe has leges abrogarunt, & hinc spectandæ sunt singularum Ecclesiarum consuetudines, ut noscatur, a quibus eas solvere oporteat. Nimirum posteaquam clericis aliis bonis, atque reditibus parata sunt ea, quæ suppetant ad cultum & ad victum, paulatim decrevit solutio decimarum; & nunc multis in locis neque decimæ prædiales ex prædiis urbanis, neque personales solvuntur (1). Quin ne ex omnibus quidem terræ fructibus detrahuntur decimæ, neque solvitur decima eorum pars, licet adhuc decima appelletur, & multæ etiam regiones sunt, in quibus decimæ prorsus exoleverunt.

(1) Consule Girald. *Expos. Jur. Pont. p.* 1 *Decret. l.* 3 *sect.* 508 *p.* 331.

§. 7. Decimæ debentur Parocho (1), sed tamen ab aliis quoque clericis, aut Ecclesiis acquiri possunt vel privilegio Sum. Pontificis (2), vel præscriptione annorum quadraginta cum titulo, sine titulo vero præscriptione temporis, quod hominum memoriam superet (3). Novales vero ac minutæ, ubi hæ vigent (4), decimæ semper Parocho reservatæ censentur; ne is, cui animarum cura commissa est, graviori damno afficiatur. Et quamquam laici jure ipso

exigendi decimas, quod proprium clericorum est, potiri nequeant, tamen res ipsas, quæ decimarum nomine penduntur, habere possunt (5); modo justa causa præsto sit, & Rom. Pontific. accedat auctoritas (6).

(1) Concilium Cabillonense II *can.* 19 apud Labbæum *t.* 9 *col.* 563 *ed. Venet.*, & *Metense an.* 888 *can.* 2 *t.* 11 *col.* 693.

(2) Multa extant exempla decimarum, quæ a Sede Apostolica Monasteriis & Capitulis concessa sunt. Eas memorant & probant S. Petrus Damian. *t.* 3 *opusc.* 53 *cap.* 3 *p.* 252 *ed. Paris.* 1664, Ivo Carnotensis *Ep.* 192 *p.* 83 *ed. Paris.* 1647, S. Thomas 2, 2 *qu.* 87 *art.* 3, Vide etiam regulam Templariorum *c.* 66 apud Holstenium *Cod. Regul. t.* 2 *p.* 440 *ed. c.*

(3) *Cap.* 4 & 6 *de Præscript. in Cap.* 1 *eod. in* 6.

(4) Minutæ decimæ plerisque in locis obsoleverunt.

(5) S. Thomas 2, 2 *quæst.* 86 *art.* 3.

(6) Interdum Summus Pontifex ad tempus imponit decimas beneficiorum propter aliquam necessitatem, vel publicam Ecclesiæ utilitatem, atque eas solvi mandat alicui Principi, qui Ecclesiam defendit. Tunc autem constituuntur collectores, qui has decimas colligant. Vide *Clem.* 2 *de Decim.*, & *Extravag. un. int. commun. eod.*, & vide etiam Gonzalez *in c.* 19 *de Decim. n.* 4, ubi memorat decimas a Sede Apostolica concessas Regibus Hispaniarum.

§. 8. Verum mediis sæculi in summa rerum confusione laici, ut multa ecclesiastica bona, ita etiam decimas usurparunt, easque jure feudi retinuerunt, adeout commercio essent, & in hæredes transirent (1). Interim Parochi carebant suis reditibus, quibus semetipsos & pauperes sustentarent, neque decimarum possessores ea, quæ debebant, Ecclesiæ servitia præstabant. Itaque actum est, ut sacra præda ex laicorum manibus extorqueretur; sed operosum id erat, neque convenire visa sunt extrema remedia, quibus illi exasperarentur. In Concilio Lateranensi III (2) prohibiti sunt laici novas decimas acquirere, antiquas, quas habebant, in laicos transferre, tum generatim moniti, eos sine animarum suarum periculo decimas retinere non posse, sed adversus illos, qui eas retinerent, nulla pœna indicta est. Denique usu potius ac silentio, quam lege ulla scripta toleratæ sunt decimæ, quas antea laici jure feudi obtinebant, novarum tamen acquisitio prorsus vetita; & hodie recepta sententia est, eas tantum decimas infeudatas a laicis recte detineri, quæ ant Lateranense synodum acquisitæ sunt (3).

(1) Occupata a laicis bona, ac decimæ *Ecclesiæ & Altaria* di-

cebantur, quorum turpe, quod. calamitosis iis temporibus a laicis fiebat, commercium damnant Paschalis II & Gregorius VII *can.* 13 & 14 *caus.* 1 *qu.* 3. Confer Petrum de Marca *in can.* 7 *Conc. Claromont.*, Fr. Florentem *in c.* 1 & 2 *de Iurepatr.*, & Muratorium *Diss.* 72 & 73 *Antiq. Italic.*

(2) *Cap.* 19 *de Decim.*

(3) Quod Concil. Lateranense III non expresse statuat, restituendas esse decimas, quas laici detinebant, neque ullam in ipsos pœnam constituat, sed tantum illas in laicos transferri, ac novas acquiri vetet, plerique in eam venere opinionem, quod ea Synodus integras laicis reliquerit decimas, in quarum antea possessione versabantur. Hinc orta communis opinio, laicos retinere posse infeudatas decimas, quas ante illam Synodum obtinebant. Sed recte observat Ludovicus Thomassinus *Vet. et nov. Eccles. discipl. par.* 3 *l.* 1 *c.* 11 *n.* 7 *et seq.*, Concilium Lateranense III nunquam laicis antiquas decimas permisisse, cum satis diserte dicat, eas laicos sine *animarum periculo detinere* non posset. Hinc Odo de Saliaco Parisiensis Episcopus viginti circiter post annos, quam Lateranense Concil. habitum fuerit, in suis Constitution. Synodalibus *n.* 18 *Delect. actor. t.* 1 *col.* 1257 *Frequenter*, inquit, *moneantur laici, ut non retineant decimas, quas in periculum animarum suarum retinent.* In Concil. Lateranensi IV multa de decimis sancita sunt, præsertim contra illos, qui eas usurpabant, sed nullum decretum est, quod laici restituere cogantur decimas, quas tunc obtinebant. Imo Innocent. III, quo Pontifice Lateranense illud Concil. habitum est, non improbasse videtur decimas, quæ a laicis jure feudi retinebantur, uti patet ex *Prima coll. tit.* 11 *t.* 1 *p.* 565 *et* 566 *ed. Balutii Paris.* 1682. Cum enim Capitulum Suessionense earum decimarum redimendarum facultatem postulasset; eam dedit Pontifex adjecta lege, ut Capitulum ea, quæ præstabant vetusti decimarum possessores, Ecclesiæ servitia præstaret. Non hic Ecclesiæ restitui jubentur decimæ infeudatæ, imo vero probatur contractus, per quem illas capitulum a laicis acquisiverat, & confirmantur servitia, quæ antea laici propter decimas præstabant, & quæ in posterum Capitulum præstare debet. Clarius ipse Innoc. III *in c.* 25 *de Decim.* memorat decimas in feudum concessas, neque eas improbat. Ita cum omnes, quæ ferebantur, leges novas tantum decimas a laicis acquiri vetarent, sed decimas jam infeudatas non improbarent, invaluit opinio, quod laicis vetitum esset novas decimas acquirere, contra ipsis illæ essent permittendæ, quibus jam tunc fruebantur. Medio sæc. XIII Alex. IV *in can.* 2 §. *Sane de Decim. in* 6, postquam statuit, regulares posse cum Episcopi consensus decimas a laicis detentas accipere, *illas autem*, inquit, *decimas intelligimus posse taliter a Religiosis de manibus laicorum recipi, vel acquireque ante Lateranense Concilium ipsis lacis in feudum perpetuo fuere concessa.* Non hic declarat Alexander, quod Lateranense Concil. intelligat, sed tamen juris Canonici interpretes intelligendum putant Concil. Lateranense III, quod Alex. III Pontifice habitum est. Hinc recepta ubique regula, laicos retinere posse decimas infeudatas, modo eas ante Concil. Lateranense III obtinuerint. Illud non omittam, quod post Pontificatum Innoc. III abstinuere se Concilia a repetendis antiquis decimis, quas jam lai-

ci habebant, quod & ex Trident. Synodo confirmari potest. Quamquam enim statuat, *ut qui decimas impediunt, aut subtrahunt, excommunicentur*, *Sess.* 25 *c.* 12 *de Reform.*; tamen *Sess.* 23 *c.* 18 *de Reform.* agens de reditibus idonei Episcopali seminario parandis, aliquid conferri jubet a laicis, qui Ecclesiæ decimas obtinent: *etiam ex decimis quacumque ratione ad laicos, ex quibus subsidia ecclesiastica solvi solent, pertinentibus.*

§. 9. Solutio decimarum omnes generatim obstringit; quin etiam excommunicationis pœna constituta est adversus eos, qui decimas subtrahunt aut impediunt (1). Multi autem eo onere soluti sunt vel privilegio Summi Pontificis (2), vel præscriptione annorum quadraginta cum titulo: sine titulo vero præscriptione temporis, quod supra hominum memoriam est (3); vel pactis conventis, & voluntaria remissione, quæ cum perpetua est, Summi Pontificis auctoritatem postulat (4). Clerici decimas pendunt ex bonis, quæ hæreditate, legato, donatione, aut simili contractu acquisiverunt, non item ex bonis, quæ habent titulo spirituali, puta beneficii (5); Regulares aute m ex prædiis, quæ pridem suberant oneri decimarum, antequam ad eos pervenirent (6).

(1) *Can.* 5 *caus.* 16 *qu.* 7, *C.* 5 *de Decim.*, Conc. Trident. *Sess.* 25 *c.* 12 *de Reform.*
(2) *Cap.* 24 ibique Glossa *verb. Exemptus de Decim.*
(3) *Cap.* 15 *de Privileg.*, *c.* 4, 6, 8 *de Præscript. Cap.* 1 *eod. in* 6.
(4) *Cap.* 8 *de Transact.*
(5) Cum *in Cap.* 2 *de Decim.* Paschalis II decimas a clericis primum solvendas neget, ac deinceps affirmet, hinc variæ editæ sunt ab interpretibus explanationes, ut omnis, quæ forte in hac sententia inesse videtur, pugna removeatur. Verior, & ab omnibus fere recepta interpretatio est, quam tradit Glossa, videlicet clericos non teneri decimis ex bonis spirituali titulo acquisitis, puta beneficii, teneri autem ex bonis, quæ testamento aut contractu obtinuerunt, & ex quibus, antequam ea venirent ad clericos, decimæ solvebantur, quamquam eorum bonorum titulo promotus quis fuerit, nisi aliud legitima consuetudine inductum sit, ut declaravit Congregatio Concilii *in Marsicano* 12 *Augusti* 1651 *l. Decret. XIX p.* 143, *et in Uselen.* 11 *Maii* 1653 *l. XXI p.* 248. Atque id generatim obtinet, etiamsi clerici ab ipso Parocho sacramenta non accipiant, ut respondit eadem Congregatio Concilii *in Feretrana.* 19 *Januar.* 1656 *l. Decret. XV p.* 510 *et in Hortana Decimarum* 25 *Sept.* 1694 *l.* 44.
(6) Extant *in Cap.* 10 *et* 11 *de Decim.* privilegia Sedis Apostolicæ, per quæ Regulares liberantur ab onere solvendarum decimarum ex prædiis, quæ propriis manibus, atque impensis colerent. Verum Innocentius III in Conc. Lateranensi IV *Cap.* 54 *de*

Decim. sancivit, ut cuncti Regulares decimas solverent ex prædiis deinceps acquisitis, ex quibus antea decimæ solvebantur, quamquam ex ipsorum Regularium labore & sumptibus fructuosa sint. Secundum hanc Decretalem a Congregatione Concilii *in Pamphilonen. Decimarum* 21 *Aug.* 1728 *in Thesaur. Resolut. t.* 4 *p.* 21 *et t.* 6 *p.* 29 *et seq.* responsum est: *quod Regulares non habentes in privilegiis expressam derogationem Cap. Nuper teneantur solvere integras decimas, exceptis bonis, et rebus præscriptis in Cap. Ex parte* 10 *de Decim.* Hodie igitur Regulares omnes soluti sunt lege tribuendarum decimarum tum personalium, tum realium, quæ dari deberent ex fructibus hortorum suorum, nutrimentis animalium, atque ex novalibus, quæ fiunt ex terra prorsus inculta, quam ipsi proprio labore, sumptuque colunt: non item ex fundis decumanis, qui ad eos cum tali onere delati sunt, nisi etiam pro his peculiare privilegium obtinuerint, uti etiam declararunt Alexander IV *in cap.* 2 §. *Ceterum de Decim. in* 6, Innocent. X *Const. Nuper. pro parte* 53 *Bullar. t.* 6 *par.* 3 *p.* 78. Consule Passerinum *Comment. ad l.* 3 *Sexti Decretal. tit. de Decim. qu. unic. artic.* 15 *per tot.*, Card. Petram *ad Const. Apostolic. t.* 4 *in Constit.* 8 *Martini V p.* 243, & Gaudentium a Janua *de Visit. cujuscumq. Prælat. t.* 1 *cap.* 5 *dub.* 13 *sect.* 6.

TITULUS XVII.

De Primitiis, oblationibus, ceterisque temporalibus bonis Clericorum.

1 & 2. Primitiæ quomodo apud Hebræos, quomodo apud Christianos debitæ?
3. Oblationes quid?
4. ad 6. Earum distinctio.
7. Cui adscribendæ oblationes?
8. Distributiones quotidianæ.
9. De his Tridentini Concilii decretum.
10. Qui distributiones accipiunt?
11. Portio congrua.

§. 1. Primitiæ sunt rerum primi fructus, qui Deo offeruntur. Apud gentes omnes vetustissimi instituti est primitias Deo offerre & consecrare. Hebræi vero divina etiam lege primitias dabant, quarum tamen modus & ratio potius moribus, quam lege ipsa erat constituta (1). Inter Christianos primitiæ ante ipsas decimas obtinere cœperunt; & vero antiquissima sunt monumenta, unde intelligimus, Christianos primitias rerum suarum præstare consuevisse (2).

(1) Consule Hieronymum *in Ezechiel. t.* 45 *vers.* 13 *et* 14 *opp. tom.* 5 *col.* 565 *ed. Vallarsii Veron.*

(2) Origenes *Contr. Cels. l.* 8 *n.* 54 *p.* 776 *t.* 1 *ed. Paris.* 1733, Irenæus *l.* 4 *Contra Hæreses c.* 17 *p.* 219 *ed. Paris.* 1710, Auctor *Canon. Apostolor. Can.* 5 & *Constit. Apostolic. l.* 8 *c.* 40 uterque

apud Coteleriutn *PP. Apostolic. t.* 1 *p.* 423 *&* 442 *ed. Amstelodami cit.*

§. 2. Dabantur primitiæ non tantum ad agnoscendum Creatorem, sed etiam ad ministros Ecclesiæ sustentandos (1); erantque præsertim ex uvis & frumentis (2), certaque extabat precum formula, quæ in earum benedictione adhibebatur (3). Nunc fere ubique primitiæ desierunt (4), ac si qua regio est, in qua adhuc eæ ex consuetudine tribuuntur, ex eadem noscitur, quid, & quantum dari debeat.

(1) In Syn. Gangrensi *in Præfat. Collect.* Harduini *t.* 1 *col.* 530 *& seq.* gravissime reprehenduntur hæretici Eustachiani, quod primitias fructuum Ecclesiæ olim datas sibi vindicassent, suisque adscripsissent; & hinc duo emittuntur canones, quibus sub pœna anathematis omnes prohibentur eos fructus Ecclesiæ oblatos accipere, aut dare extra Ecclesiam, præter Episcopi sententiam, *Can.* 7 *&* 9 *col.* 535 *l. c.* (2) Concil. Africanum *can.* 4, apud Pithœum *Cod. Canon. Eccles. Roman. p.* 144 *ed. Parir. cit.*, S. Gregorius Nazianz. *Ep.* 80 *p.* 833 *opp. t.* 1 *ed. c.* (3) Habes hanc formulam apud Auctorem *Constit. Apostolic. l. c.* (4) Post sæcul. V vix ulla amplius mentio primitiarum occurrit; tantum indicuntur in Concil. Hispalensi apud Ivonem *in Decret. par.* 5 *c.* 174.

§. 3. Oblationes sunt munera, quæ a fidelibus Deo, & Ecclesiæ sponte offeruntur. Antiquissimus earum usus est, atque ab ipsa Apostolorum ætate repetendus (1). Nemo offerre cogebatur, sed turpe erat, eum non offerre, qui posset (2); & illorum, quorum præclara erant munera in Ecclesiam, nomina publice recitabantur (3). Neque vero omnibus offerre licebat; quoniam oblationes, præsertim Eucharisticæ, ecclesiasticam communionem ostendebant, & ideo rejiciebantur oblationes eorum, qui in Eucharistia non communicabant (4). Ipsi Consistentes, qui scilicet in summo pœnitentium gradu versabantur, quamqum communium precum essent participes, tamen ab altare offerre prohibebantur (5); & sæpe restitutas constat oblationes eorum, qui deinceps in hæresim inciderant (6).

(1) Agapas, sive sacra convivia Apostoli instituerunt, atque horum ratio erat, ut singuli Fideles panem ac vinum, aliaque etiam ad Ecclesiam offerrent, e quibus panis vinique parte consecrata, quod reliquum erat, in commune illud convivium conferebatur. Atque huc referendum illud Apostoli 1 *ad Corinth. XI* 21 *Unus-*

quisque suam cœnam præsumit ad manducandum, et alius quidem esurit, alius ebrius est. Licet vero deinceps Agapæ desierint, tamen oblationum usus diu retentus est. Agit præter ceteros de Agapis Thomassinus *Vet. & nov. Eccles. disciplinam par.* 3 *l.* 3 *c.* 47. *n.* 1.

(2) Cyprianus *de oper. & eleemosyn. p.* 141 *ed. Amstelod.* 1700, reprehendit fœminam, quæ cum dives esset, nihil obtulerat; & S. Augustinus, seu potius S. Cæsarius Arelatensis auctor *Serm.* 85 *de Temp. n.* 4 & 5 *t. col.* 154 *opp.* 5 *ed. c.* populum ad hanc officii partem vehementer hortatur, sed lapsu temporum, imminuta apud multos pietate, latis legibus jussi sunt Christiani certis saltem diebus oblationes facere. Concilium Matisconense II *Can.* 4 apud Labbæum *t.* 6 *col.* 674 *ed. Venet.* cunctis diebus dominicis panem & vinum ab omnibus offerri jubet; & Capitularia Regum Francorum *l.* 6 *c.* 170 apud Balutium *col.* 636 *ed. Venet.* 1772 quotidie oblationes fieri mandat, *et si quotidie non potest, saltem dominica die.* Quo loco autem oblationes fierent laicorum, quibus ad altare accedere non licebat, diligenter ostendunt Bona *Rer. liturgic. l.* 2 *c.* 9 §. 1 *p.* 199 *t.* 3 *ed. Taurin. cit.*, & Sala *in Notis ad eumdem locum, et ad cap.* 8 §. 4 *et* 6 *p.* 183, 191 *et* 200, & Martenius *de Antiq. Eccles. rit. l.* 1 *c.* 4 *art.* 6 §. 7 *t.* 1 *p.* 140 *ed. Antuerp. seu Ven.* 1763.

(3) Cyprianus *Ep.* 60 *al* 62 *ad Episcop. Numid. p.* 174 *ed. cit.*, Hieronymus *in Jerem. l.* 2 *c.* 11 *vers.* 15 *et* 16 *opp. t.* 4 *col.* 921 *ed. Veronæ c.*, Innoc. I. *Ep.* 25 *ad Decent. Episc. Eugubin. c.* 2 apud Coustantium *Ep. Pontific. Roman. col.* 857, Auctor *Constit. Apostolic. Ep. Pontific. Roman. col.* 857, Auctor *Constit. Apostolic. Ep. Pontific. Rom. in. col.* 857, Auctor *Constit. Apostol. l.* 3 *c.* 4 *p.* 279 *ed. cit.*, quem in locum vide Cotelerium, & vide etiam Card. Bonam *Rer. liturgic. l.* 2 *c.* 8 §. 7 *t.* 3 *p.* 191 *seq.* ibique Salam *in Not.*, ac Selvagium *Antiq. Christian. l.* 2 *c.* 1 §. 8, ubi multa habes de his nominibus recitandis.

(4) Auctor *Constit. Apostolic. l.* 3 *c.* 8, apud Cotelerium *l. c. p.* 265, Concilium Eliberitanum *can.* 28 quem in canonem vide Albaspinæum *p.* 169 *ed. Neap. cit.* Quin etiam frarrum inter se dissidentium oblationes recipi vetat Concil. Chartagin. IV *Can.* 93 *col.* 984 *t.* 1 *coll.* Harduini *ed. Paris. cit.* In Capitularibus Caroli M., & Ludovici Pii *l.* 7 *c.* 442 *col.* 751, *et in Addit.* 4 *c.* 81 *col.* 613 *t.* 1 *ed. Balutii Venet.* 1772, rejiciuntur oblationes illorum, qui sibi mortem consciverunt, quique pro suis criminibus poniuntur. Repudiabat etiam Ecclesia oblationes datas ab illis, qui pauperes opprimebant, uti patet ex eodem Concilio Carthaginensi *can.* 6 *l. cit.*, cum quo consentit Auctor *Constit. Apostolic. l.* 4 *c.* 6 *p.* 297, ubi alii præter ea scelesti homines recensentur, quorum oblationes non recipiebantur. Ambrosius *Ep.* 17 *n.* 14 *col.* 870 *t.* 3 *ed. cit.* Valentinianum Imperatorem monet, ne quid ad idololatriam restituendam conferret; quoniam si id fecisset, ejus oblationes Ecclesia repudiasset. Atque id quidem perpetuum fuit de oblationibus, unde Eucharistiæ elementa sumebantur. Ceteras oblationes interdum receptas constat, quamquam ab iis fierent, qui communionis expertes erant, & quidem Hormisdas P., uti narrat Anastasius *in ejus Vit.* §. 86 *t.* 1 *p.* 93 *ed. Rom.* 1718 a Theodorico Ariano offerri passus est Cerostata *argentea duo pensan. li-*

bras 70. Vetum Liberius P., uti testantur Athanasius *Histor. Arian. ad Monach. n.* 37 *opp. t.* 1 *p.* 289 *ed. Pat. cit.* & Theodoretus *Histor. l.* 2 *c.* 16 *p.* 95 *ed. Cantabrig. cit.* Constantii dona repudiavit; & munera Valentis nemo accipere ausus est, cum non sciretur, num ea Basilius esset accepturus, sicuti narrat Gregorius Nazianzenus *Orat.* 20 *de laud. Basilii Opp. t.* 1 *p.* 551 *ed. Coloniæ* 1790.

(5) Concilium Nicænum *Can.* 11 *t.* 2 *col.* 38, 45, 52, & Ancyranum *Can.* 4 *et* 5, apud Labbæum *t.* 1 *col.* 2487 *ed. Venet.*, ubi canones hos pœnitentes appellant κοινωνοῦντας χωρὶς προσφορᾶς *sine oblatione communicantes*. Verum eorum, qui in pœnitentia constituti, & reconciliationis cupidi subito moriebantur, oblationes ecclesia accipiebant. Concil. Vasense I. *Can.* 21, 4 *col.* 717. Arelatense II *Can.* 12, apud eumdem Labbæum *t.* 5 *col.* 3 *ed. Venet.*, & Toletanum XI *Can.* 12 *t.* 3 *collect.* Harduini *col.* 1029. Idem habent capitularia Regum Francorum *l.* 5 *c.* 130 *et* 142 *col.* 570 *ed. Balutii Ven.* 1772, & canones Isaac Episcopi Lingonensis *can.* 14, apud eumdem Balutium *eod. loc. col.* 641. Vide Albaspinæum *Observ.* 5 *l.* 1 *p.* 17 *ed. Neapol.* 1770.

(6) Quod adversus Marcionem, qui ducenta sestertia Ecclesiæ dederat, factum narrat Tertullianus *de Præscript. c.* 30 *p.* 212 *ed. Paris.* 1675.

§. 4. Jam oblatione aliæ ad altare fiebant, cum sacrificium peragebatur; & tunc quidem fideles offerebant panem & vinum, thus etiam, atque oleum pro luminaribus, præterea Sabbato S. qui dies erat solemnis Baptismi, lac & mel, quo recens baptizati vesci solebant (1). Ex oblatis pane & vino Eucaristiæ elementa desumebantur; quod reliquum erat, clericis, ac pauperibus tribuebatur (2). Cum illa desiit panis ac vini oblatio, cœpit offerri pecunia, unde Missæ honorarium ortum est (3).

(1) Consule *Can. Apostol*, 3, 4, 5, *apud Cotelerium loc. cit. p.* 442, Concil. Carthaginense III *canon.* 24 apud Labbæum *t.* 2 *col.* 1043, Concil. Africanum *c.* 4, apud Pithœum *loc. cit. p.* 144. Sed Concil. Trullanum *can.* 57, apud eumdem Labbæum *t.* 7 *col.* 1374, lac & mel offerri vetat.

(2) S. Justinus M. *Apol.* 1 *n.* 66 *et* 67 *p.* 83 *ed. Paris.* 1742, Tertullianus *Apoleg. c.* 39 *p.* 31 *ed. Paris.* 1676.

(3) Confer Mabilonium *Præfat. ad par.* 1 *sæc.* 3 *Benedictin. n.* 62 *p. XXVII ed. Venet.* 1734 Franciscum de Berlendis *Dissert. de Oblat. pecul.* §. 2, & R. Salam *in not. ad Bonam Rer. liturgic. l.* 2 *c.* 8 §. 3 *et Not.* 4 *tom.* 3 *pag.* 180 *et* 196 *edition. Taurin. cit.*

§. 5. Aliæ eram oblationes, quæ pro arbitrio in Ecclesia deponebantur, ut cederent in ipsius Ecclesiæ usum, aut in clericorum & pauperum alimenta. Nam inde a primis sæculis erat in Ecclesiis arca, quæ *Corbona* dicebatur, & in quam fideles stipem inferebant, unde pauperes opem ac-

ciperent (1). Inde institutum est *Gazophylacium*, locus scilicet in exedris Ecclesiæ, quo illæ fidelium oblationes deferebantur (2).

(1) Memorat hanc *corbonam* Cyprianus *de Oper. et eleemosyn. p.* 141 *ed. Amstelod.* 1700, cum reprehendit opulentam fœminam, quæ nihil obtulerat, his verbis: *Locuples et dives es, et Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis; quæ in Dominicum sine sacrificio venis; quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* Basnagius *Exerc. Histor. crit. ad an.* 44 *n.* 67, corbonæ nomine non arcam pecuniariam, sed potius ipsas oblationes designari arbitratur, quoniam hebraicum hoc vocabulum donum significat. Verum & ipsum *Corbon* hebraicum locum condendæ pecuniæ destinatum notat Matthæus xxvii 6 *non licet eos* argenteos *mittere in corbonam.* Adde quod verisimile non est, Cyprianum latine scribentem aliter, ac Latini explicabant, intellexisse vocem, quæ latini juris ac significationis evasit. Vide etiam Justinum Martyrem, & Tertullianum *loc. cit.*, qui memorant hanc stipem a fidelibus in Ecclesia depositam, ut ea pauperibus auxilium præberetur.

(2) Duplex Gazophylacium erat, alterum intra & alterum extra ecclesiam; utrumque describit Binghamus *Origin. eccles. l.* 8 *c.* 6 §. 22 *t.* 3 *p.* 248 *ed. Halæ Magdeburg.* 1758. In Gazophylacio, quod erat intra ecclesiam, servabantur priores illæ oblationes, quarum antea memini; ad Gazophylacium, quod erat extra ecclesiam, alterius generis oblationes deferebantur.

§. 6. Denique aliæ erant oblationes, quas Christiani pro sua pietate dabant cum justa funeris solvebantur, cum sacramenta suscipiebant, cum alia sacra officia peragebantur. Sane quarto sæculo aliquid in Baptismo dari solebat (1). Hæ oblationes initio voluntariæ erant, sed temporis cursu in laudabiles consuetudines abierunt; & vero Concilio Lateranensi IV sancitum est, ut libere sacramenta ceteraque sacra officia administrentur, sed ut fideles oblationes præstent, quas præstare consueverunt, & recusantes etiam cogi ab Episcopo possint (2). Non enim dantur tamquam pretium rerum sacrarum, sed tamquam præmium laboris, et tamquam alimenta, quæ Jus Divinum Ecclesiæ ministris tribui voluit. Atque hæc sunt jura, quæ ad Parochum pertinent, & ideo parochialia adicuntur.

(1) Gregorius Nazianz. *Orat.* 40 *de Baptism. p.* 672 *t.* 1 *ed. Colonia* 1690.
(2) *Cap.* 42 *de Simon.*

§. 7. Oblationes omnes, etiam quæ sponte, quæque in cappella inferiori, aliove loco intra fines Parochiæ fiunt,

pertinent ad Ecclesiam parochialem, nisi aliam esse constet offerentium voluntatem. Nimirum fideles oblationes facere videntur propter curam animarum, quam Ecclesia sustinet; quæ præsumptio locum non habet, cum alia offerentium voluntas patefacta est. Tunc enim oblationes dandæ sunt loco, cui quis eas adscribi voluit (1). Similiter ad Ecclesiam parochialem non pertinent oblationes, quæ alii loco consuetudine vel privilegio addictæ sunt.

(1) Consule Barbosam *de Offic. Paroch. c.* 24. Card. de Luca *de Decim. disc.* 19, & Fagnanum *in c.* 9 *de His quæ fiunt a Prælat. n.* 14 *& seq.*

§. 8. Inter clericorum reditus recensentur etiam distributiones quotidianæ, quæ debentur Canonicis, qui divinis officiis intersunt. Nulla enim est vel Cathedralis, vel Collegiata Ecclesia, quæ communem arcam non habeat, unde sumuntur hæc præmia, quæ singulis diebus atque horis adscripta sunt, ut Choro addicti facilius hac illecebra ducti, & frequentius ad illum conveniant (1). Non tamen hujus præsertim emolumenti ratio, sed pietatis studium & obsequium in Deum ad chorum vocare unumquemque debet; neque effugeret simoniæ labem, qui tantum distributionum utilitate traheretur (2).

(1) Ivo Carnotensis *Ep.* 219 *ad Paschalem P. p.* 93 *ed. Paris.* 1647.
(2) Vide S. Thomam *in Quolibet* 8 *quæst.* 6 *art.* 1.

§. 9. Synodus Tridentina distributiones approbat, atque eas in morem perduci jubet, ubi veteri instituto receptæ non essent. Propterea statuit, ut in cunctis cathedralibus & collegiatis Ecclesiis tertia pars fructum, aliorumque redituum, qui ad Capituli Dignitates aut ad Canonicos pertinet, ab Episcopo, etiam tamquam Apostolicæ Sedis delegato, in quotidianas distributiones convertantur (1).

(1) Concilium Tridentinum *Sess.* 21 *c.* 3 *de Reform.*

§. 10. Distributiones, quas absentes amittunt, capitulum nemini remittere, & condonare potest (1); sed Ecclesiæ fabricæ, aliive pio loco Episcopi arbitrio adscribendæ sunt distributiones eorum, qui reditus habent a capituli mensa sejunctos, eorum vero, quibus ex eadem mensa communes sunt reditus, inter praesentes dividuntur (2). Sunt tamen

qui justis de causis abesse coguntur, & hi distributiones acquirunt, perinde ac praesentes essent; quales sunt vere & graviter aegrotantes, carceribus injuria detenti, & absentes propter pestem, vel propter Ecclesiae utilitatem (3).

(1) Confer Suarezium *de Relig. l. 4 de horis canonic. c.* 10 *n.* 20 *opp. t.* 2, & Benedictum XIV *Inst. Eccl. Institut.* 107 §. 7 *n.* 42.

(2) Duæ sunt ea de re Tridentini Concilii leges *Sess.* 21 *c.* 3 *&* *Sess.* 22 *c.* 3 *de Reform.* Altera absentium distributiones præsentibus, & altera Ecclesiæ fabricæ, aut alii pio loco arbitrio Episcopi adscribit. Sed lex illa locum habet, cum communes sunt omnium canonicorum reditus; altera vero, cum illi absunt, quibus sua a capitulari mensa distincta præbenda est. Consule Fagnanum *in c. Quia nonnulli n.* 22 *& seq. de Cleric. non residend.*

(3) Bonifacius VII *in c. unic. de Cleric. non resident. in* 6, quam legem renovavit Synodus Tridentina *Sess.* 23 *c.* 12 *de Reform.*, postquam generatim constituit, absentes distributionibus carere, addit hæc: *Exceptis illis, quos infirmitas, seu justa & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusaret.* Itaque quæsitum est quæ *infirmitas*, quæ item *corporalis necessitas*, quæ denique *Ecclesiæ utilitas* requiratur, ut absentes distributiones accipiant. Generatim verus gravisque morbus requiritur, qui aliquem domo exire prohibeat, quam ea in re boni viri arbitrium spectare oporteat; neque hic ipse morbus est satis, cum quis sanus divinis officiis interesse non solebat. Excusantur etiam, qui carceribus injuste detinentur, quique ob pestis causam, aut propter inimicitias vel injurias, quas immerito perferunt, ad chorum venire nequeunt. Similiter Canonicus Theologus, & Pœnitentiarius, itemque Canonicus, qui in eadem Ecclesia & canonicatum, & curam animarum habet, tamquam præsentes in choro habentur, cum ea præstant, quæ sui muneris propria sunt. Hæc et cetera, quæ ad hunc locum pertinent, diligenter explicat Benedictus XIV *l. c.* §. 8 *& seq. n.* 45 *& seq.* Vide etiam Giraldum *Exposit. Jur. Pontific. p.* 1 *l.* 3 *Decretal. sect.* 358 *p.* 243 *& seq.*, a quo omnes, qui etiam absentes quotidianas distributiones accipiunt, accurate recensentur.

§. 11. Denique vicarii, qui exercent curam animarum, quæ capitulis aut monasteriis conjuncta est, congruam portionem habere debent. Quo nomine intelligitur certa pars fructuum, quæ ex parochiæ reditibus Episcopi arbitrio detrahitur, quaeque vicario adscribitur unde habeat id, quod ad decentem ejus tuitionem necessarium est (1). Constituunt hos vicarios capitula, monasteria & cetera loca pia, quæ curam habent animarum, ut parochialia gerant officia; verum illi ab Episcopo approbandi sunt (2).

(1) Concil. Trident. *Sess.* 7 *c.* 7 *de Reform.* Bened. XIV *Const. Cum semper* 103 *in ejus Bullar. t.* 1 *p.* 222 §. 10 *ed. Rom. seu Ven.* 1754 Confer ea, quæ supra diximus *l.* 1 *tit.* 3 *sect.* 9 §. 84 *p.* 257.

(2) Consule Giraldum *Exposit. Jur. Pontific. par.* 2 *sect.* 23 *p.* 828.

TITULUS XVIII.

De Peculio Clericorum.

1. Peculium ecclesiasticum quid?
2. Bona patrimonialia clericorum.
3. Usus peculii ecclesiastici.
4. Facultas testandi de hoc peculio.
5. Spolia, eorum Collectores

§. 1. Ex Ecclesiæ bonis, cum ad clericos ea pervenerint, existit illud, quod in Jure nostro peculium Clericorum appellatur. Peculii nomen ex jure civili desumptum significat quasi *pusillam pecuniam*, seu *patrimonium pusillum*, ut inquit Ulpianus (1), quod servus permissu domini separatum a dominicis rationibus habet. Placuit hoc nomen traducere ad res ecclesiasticas, quoniam uti servus verum non habet dominium peculii sui, ita neque clericus dominus est bonorum, unde illud peculium conflatum est; imo si dominus revera est fructuum eorumdem bonorum, non merus administrator, ut multi putant, hoc certe dominium & arbitrium non ita late patet, uti patet dominium, quod omnes habent in rebus suis.

(1) *Leg.* 5 *de Pecul.*

§. 2. Verum, præter hoc peculium, habent etiam clerici bona privata sive patrimonialia, qualia sunt acquisita hæreditate, legato, contractu aliove jure, quod clerici cum reliquis civibus commune habent. Horum quidem bonorum omnium plenum clericis dominium est, & ideo distractio atque consumptio eorum arbitrio relinquitur (1). Moriente vero clerico sine testamento, hæc bona transeunt ad cognatos proximos ab intestato, ac si nulli fuerint vel ex testamento, vel ab intestato hæredes, ad Ecclesiam deferuntur (2).

(1) *Can.* 4 *c.* 12 *quæst.* 5 *cap.* 9 *et* 12 *de Testamen.*
(2) *Cap.* 1 *eod. c.* 1 *de Succes. ab intest.*

§. 3. Sed in ecclesiastico peculio illud sæpe quæsitum est, num clerici ejus dominium habeant, an potius tantum usum & administrationem. Quæ disputatio eo spectat, ut sciatur num lex justitiæ, an pietatis & misericordiæ, ac jus positivum Ecclesiæ clericos cogat in pauperes,

aut alios pios usus convertere quidquid ex decenti exhibitione sua superest de reditibus rerum ecclesiasticarum (1). Alterutram sequi opinionem placeat, certum est, clericos ex bonis ecclesiasticis tantum sumere, quod ipsis est necessarium ad honeste, ac decenter vivendum, reliquum in pios usus conferre oportere.

(1) Controversiam hanc, omnibus excussis argumentis, diligentissime expendit Benedictus XIV *de Synod. diaces. l. 7 c. 2.* Videndus est etiam Theod. Rupprechtus *Not. hist. in ejus Canon. l. 3 tit. 25.*

§. 4. Antiqui canones de ecclesiastico peculio clericos testari vetabant, quoniam illud redire debebat ad Ecclesiam, unde profectum erat (1). Sed sensim consuetudine ac privilegio Summorum Pontificum, præsertim ob frequentes lites, quas excitabat difficultas discernendi bona ecclesiastica a patrimonialibus, inductum est, ut clerici etiam de bonis ecclesiasticis testamentum condant. Interim in foro valent hæc testamenta; sed gravi certe crimine obligantur clerici, qui potius quam in pios, conferunt in profanos usus, aut in ditandis consanguineis insumunt fructus rerum ecclesiasticarum. Non enim consuetudo bonorum naturam mutat, neque privilegium datum censetur cum gravi detrimento pauperum & Ecclesiarum (2).

(1) *Can 40 Apostolor.* apud Cotelerium *l. cit. p.* 447, *c. 2 de Pecul. cleric. c. 7 de Testamen.*
(2) Vide Concilium Tridentinum *Sess.* 25 *cap.* 1 *de Reform.*

§. 5. Bona ecclesiastica clericorum post eorum obitum spolia dicta sunt, quoniam clerici, exemplo monachorum, ad vitæ exitum properantes rebus peculiaribus sese ultro spoliare consueverunt, ne quid Ecclesia caperet detrimenti. Hæc bona, quæ clericus moriens relinquit, nisi vel consuetudine, vel privilegio Summi Pontificis testandi facultatem habeat (1), jure spolii pertinent ad Cameram Apostolicam, quæ ea colligit per *collectores* in provinciis constitutos, & cuncta in pauperum alimenta, aliosve pios usus convertit (2). Neque quis sibi per hos collectores inferri damnum, aut injuriam putet; quoniam spolium ad ea pertinet, de quibus clericus liberum non habet statuendi arbitrium, atque illud declinare unusquisque potest, si vi-

vens obtemperet legi, qua obstringitur, piisque adscribat usibus reditus ecclesiasticos, qui supersunt ex necessariis ad vitam traducendam (3).

(1) Consule Giraldum *Exposit. Jur. Pontific. par.* 1 *Decret. l.* 3 *sect.* 475 *p.* 306 *et* 307, & Lucium Ferraris *Bibliotb. verb. Spolium*, a quibus omnes, qui vel consuetudine, vel privilegio de ecclesiasticis bonis testari possunt, accurate recensentur. Cives & incolæ urbis Romæ, quique procul ab ea decedunt intra decem millia passuum, eo privilegio fruuntur *per constit. In eminenti* 33, Pauli V *in Bullar. t.* 5 *par.* 3 *p.* 197.

(2) Consule Benedictum XIV *de Synod. diœces. l.* 3 *c.* 8 *n.* 6.

(3) Spolia instituta sunt a Summis Pontificibus ad coercendam avaritiam clericorum, qui multas ex ecclesiasticis bonis quærebant opes, ut iis ditarent consanguineos suos, atque ad tuendos canones, quibus sancitum est, ut Ecclesiæ bona in pios usus conferantur. Narrat inter ceteros Matthæus Paris ad *an.* 1246 *p.* 474 *ed. Paris.* 1644, tres Angliæ Archidiaconos incredibilem quamdam pecuniæ vim coacervasse, præter mobilia complurima magni pretii, & ex iis duos ab intestato obiisse, quo factum est, ut opes illæ ad laicos pervenirent. *Obierat intestatus*, inquit, *& plura millia marcarum cum vasis multis argenteis, sæculo, & sæcularibus infeliciter dimiserat.* Episcopi, cum ipsis decedentium clericorum spolium permitteretur, sæpe vel potentia impediti suum munus exercere non poterant, vel etiam gratia freti ultro negligebant, & sæpe etiam in privatam utilitatem suam convertebant quidquid ex hoc spolio clericorum acceperant. Adde, quod multi Episcopi eodem, quo cæteri clerici, laborabant morbo, studio videlicet ditandi suos ex rebus ecclesiasticis, neque ullus erat, qui de Episcoporum spoliis eam gereret sollicitudinem, quam gerere oportebat. Itaque ut frenum haberet avaritia clericorum, ac sarta tecta servaretur vis legum ecclesiasticarum, Sedes Apostolica curam suscepit bonorum, quæ ad clericum ex ecclesia venerunt, ut ea conferat in pios illos usus, in quos clerici conferre debuissent. Quod si ecclesia est, quæ spoliis clericorum indigeat, ea facile remittit Sedes Apostolica, ut in illius utilitatem convertantur. Ita Innocentius XII *const. Inscrutabili* 81 *Bullar. l.* 9 *p.* 342, quam constitutionem postea confirmarunt Bened. XIII *in const. Sacrosancti Apostolatus* 16, & *const. Romanum decet Pontificem* 151 *Bullar. t.* 11 *&* 12 *p.* 324 *&* 352, ac Bened. XIV *constit. Pastoralis* 57 *t.* 4 *ejus Bullarii p.* 57 *ed. cit.* in Regno Neapolitano decedentium Episcoporum ac Prælatorum spolia concessit ecclesiis, quibus illi præfecti fuerant. Recte hinc observat Thomasinus *Vet. & nov. Eccles. disciplin. par.* 3 *l.* 2 *c.* 57 *n.* 3, quod si invidiosa sunt spolia, omnis invidia & infamia conferenda est *in insatiabilem quamdam avaritiam vel beneficiatorum, qui ex stipendiis in pauperes dispergendis quosdam sibi accumulant thesauros iniquitatis, vel cognatorum, qui in bona pauperibus & Ecclesiis dedicata succedere gestiunt.* Idem habet Baronius *ad an.* 397 *n.* 64 *t.* 6 *p.* 252 *ed. Lucæ*, ubi etiam animadvertit, quod qui de collectorum *importuna exactione queruntur, hos facile vitabunt, et prudenter arte deludent, qui bona Ecclesiæ, quæ supersunt, non congregarint, sed in pauperes erogarint.*

TITULUS XIX.

De rebus Ecclesiasticis non alienandis.

§. 1. Vetus est regula, Ecclesiæ res alienari non posse, quam regulam & sacri canones (1), & civiles leges (2) ratam firmam haberi voluerunt. Nam sua Ecclesiæ bona, sarta tecta servanda sunt, ut ex iis habeant clerici & pauperes unde vivant, & Religionis cultus sustineatur. Hodie ea in re jure utimur, quod a Paulo II sancitum est (3).

(1) S. Leo M. *ep.* 17 *ad univers. Episc. per Sicil. constit. opp. t.* 1 *col.* 728 *ed. Venet.* 1793; cujus epistolæ veritatem adversus Quesnelli ratiunculas egregie ostendunt Fratres Ballerinii *in Not. n.* 8 Cacciarius *in Monit. ad eamd. ep. p.* 86 *ed. Rom. an.* 1755, Tillemontius *Histor. Eccl. not.* 7 *in Vit. S. Leon. t.* 15 *p.* 894 *edit. Venet.* 1732. Eadem lex est Hilarii Pontificis, qui proximus Leonis successor fuit, *ep.* 8 *c.* 5 *ad Episc. divers. provinc. Gal.* apud Labbæum *t.* 5 *conc. col.* 67, itemque Symmachi *ep.* 5 *ad Cæsar. eod. t.* 5 *col.* 425, qua quidem epistola S. Symmachus respondet S. Cæsario Arelatensi, qui eum rogaverat, ut rerum ecclesiasticarum alienationes *Apostolica auctoritate* prohibet *ib. col.* 424, Concil. Ancyranum *can.* 14 *t.* 1 *concil.* Labbæi, *col.* 1498, Carthaginense V *can.* 4 *t.* 2 *col.* 155, Agathense *can.* 7 *t.* 5 *col.* 522, Aurelianense III *can.* 2 *col.* 1277, Aurelianense *can.* 18 *c.* 1376, & V *can.* 13 *col.* 1380 *eod. t.* 5 & Nicænum II *can.* 12 *t.* 8 *col.* 1256, Cyrillus Alexandrinus *Ep. ad Dominum t.* 2 *Pandect. can. Beveregii edit. Oxonii* 1672 *p.* 177, quem in locum Balsamon, *vasa*, inquit, *pretiosa Ecclesiarum, seu sacra & reliqua Deo consecrata, & possessiones immobiles inalienabilia sunt, & Ecclesiis reservantur.* Non igitur nova, ut quidam putant, sed vetustissima est canonum regula de rebus Ecclesiæ non alienandis. Confer etiam Decretal. titulum *de Reb. Eccles. alien. vel non.*

(2) *Leg.* 14 & 17 *cod. de Sacror. Eccles. Novell.* 7 *c.* 1. Vide etiam Capitularia Regum Francorum *l.* 2 *c.* 29 *col.* 502 & *l.* 6 *c.* 136 *col.* 632 *t.* 1 *ed. Balutii cit.*, aliaque multa eorumdem capitularium loca, quæ laudat & expendit Cl. Mamachius *del diritto libero della Chiesa d'acquistare e di possedere l.* 3 *c.* 1 *p.* 61 & *seq.*, ubi totum hoc argumenti genus graviter & solide pertractatur.

(3) *Extravag. Ambitiosæ de Reb. Eccles. alien. vel non.*

§. 2. Pertinet hoc interdictum etiam ad monasteria, hospitalia, ceteraque loca pia & religiosa, quorum etiam

bona ecclesiastica dicuntur, eaque distrahere nefas est (1). Alienationis autem nomen comprehendit venditionem, donationem, permutationem, emphytheusim, locationem, conductionem ultra triennium (2), pignoris constitutionem seu nexum, & hypothecam, in feudum concessionem (3), denique omnem conditionem, per quam res Ecclesiæ deterior efficitur (4).

(1) *Tit. Novell.* 71, *et cit. Extravag. Ambitiosæ.*

(2) Vetita est locatio rerum ecclesiasticarum ultra triennium, quando ex iis fructus quoque anno percipiuntur. Nam si eæ fructus ferant tantum unoquoque biennio aut triennio, tunc recte per annos sex aut novem locatio perficitur. Communis hæc est Canonistarum sententia, quam præter ceteros sequitur Fagnanus in *c.* 5 *de Reb. Eccles. alienan. vel non n.* 43.

(3) *Ead. Extravag. Ambitiosæ, et c.* 5 *de Reb. Eccles. alienat. vel non.* Vide etiam *const. Humanæ salutis* 152. Urbani VIII *in Bullar. t.* 5 *par.* 5 *p.* 374, ejusdem decretum edit. die 7 Sept. 1624 apud Giraldum *par.* 1 *sect.* 451 *p.* 292, quo sublata sunt privilegia regularium, quibus antea res ecclesiasticas, inscia Sede Apostolica, alienare licebat.

(4) Vox hæc *conditionem* occurrit *in cit. c.* 5 *de Reb. Eccles. alien.*, & eam tamquam importunam rejiciunt Cujacius & Antonius Augustinus, quod non intelligant, quæ species alienationis conditio sit. Sed recte Innocentius Gironius *Paratitl. in Decret. l.* 5 *tit.* 13 §. 3 *p.* 237 *ed. Vindobonæ* 1761, vocem illam retinendam esse ostendit, quoniam conditio est pactum, per quod rei Ecclesiæ detrimentum inferri potest.

§. 3. Neque solum res immobiles Ecclesiæ, uti prædia rustica & urbana, alienari nequeunt, sed etiam res immobiles pretiosæ, quæ servari possunt, integra armenta, gregesque integri, arbores prædio utiles ac necessariæ, jura, actiones, census, cetera, ex quibus annui fructus capiuntur. Verum alienatio valet, si justa de causa, & adhibitis solemnitatibus facta sit. Causa vel est necessitatis, puta æris alieni dissolvendi, cum ei fructibus satisfieri non possit (1); vel utilitatis, si Ecclesiæ utilis futura sit alienatio, puta si ædes ruinosæ in emphytheusim dentur, vel silvestria loca, agrique inculti colonis permittantur, aut terræ longe positæ cum vicinis commutentur (2); vel demum pietatis, puta si famis tempore alendi pauperes, aut si captivi redimendi sint (3).

(1) *Clement.* 1 *de Reb. Eccles. non alien.*

(2) *Can.* 53 *cap.* 12 *qu.* 2 *c.* 1 *de Rer. permut.*

(3) *Can.* 13 *& seq., et can.* 70 *et* 71 *c.* 12 *qu.* 2.

§. 4. Solemnitates omnes fere pertinent ad consensum Sedis Apostolicæ, a qua causæ expenduntur, iisque recte cognitis alienatio permittitur (1). Sine consensu Sedis Apostolicæ irrita alienatio est; præterea qui rem distraxerunt, aut qui distractam acceperunt, pœna plectuntur excommunicationis, si Episcopi vel Abbates non sint. Nam his Ecclesiæ ingressus interdicitur, iidemque, si menses sex in interdicto fuerint, ab omni suspenduntur administratione Ecclesiarum aut monasteriorum, quibus præfecti sunt. Capitula quoque, & aliæ universitates in interdictum incidunt; singuli vero, ex quibus illæ universitates constant, privantur jure electionis & ecclesiasticis officiis, quorum bona alienarunt, atque ab iis aliisque perpetuo removentur (2). Quod si post alienationem rite factam Ecclesia grave damnum acceperit, ea, non secus ac minor, beneficium habet in integrum restitutionis (3).

(1) Omnes Episcopi in jurejurando, cujus facta mentio est *lib. 1 tit. 4 sect. 1 §. 2*, spondere debent se, inconsulto Rom. Pontifice non alienaturos suarum Ecclesiarum bona. Ægre ferunt hostes Sedis Apostolicæ hoc juramentum, ejusque originem repetunt a celebri *Extrav. Ambitiosæ*, quam Paulus II evulgavit. At si vetustissima, uti demonstratum supra est, regula erat, eaque probata Conciliis, Summisque Pontificibus, quod res Ecclesiæ alienari non possent, equidem non intelligo, neque intelligere quemquam arbitror, qua in re peccarint Rom. Pontif., cum regulam tam salutarem, tam vetustam, tam probatam & ubique receptam firmiorem reddere voluerunt, imposito Episcopis jurejurando, quo ii nihil se inconsulto Romano Pontifice ecclesiasticorum bonorum alienaturos promitterent. Falsum autem est, quod hujus sacramenti origo ab extravaganti Pauli II repetenda sit. Nam liber diurnus Pontif. Roman. a Garnerio illustratus, collectusque sæc. VII aut initio sæc. VIII, uti ostendit ejus ætatis Codex, quem ipse Garnerius affert *in Præfat. n.* 10 & 11, continet *solemnibus verbis* eamdem hanc promissionem, qua se quivis a Sum. Pontif. consecrandus Episcopus obligabat. *Cap.* 5 *tit.* 7 *p.* 54 *ed. Paris. an.* 1680 Cœlestinus III, qui sæc. XII Pontificatum obtinuit, in *c.* 8 *de Reb. Eccles. non alien.* memorat *Sacramentum fidelitatis*, quo Ravennatensis Archiepiscopus tenebatur *Apostolicæ Sedi nihil alienare*. Quam decretalem explanans Glossæ Auctor, qui floruit sæc. XIV testatur quod ætate sua *quilibet Episcopus, qui immediate D. Papæ subest, jurat ei fidelitatem, quod non alienabit bona Ecclesiæ, neque infeudabit; & idem juramentum præstant alii Episcopi suis Metropolitanis*. Ii vero, qui non immediate suberant Romano Pontifici, jusjurandum emittebant ea formula, quam describit Dorandus Mimatensis Episcopus, qui vixit in exitu sæculi XIII, uti legitur in exemplari Vaticano, quod laudat Catalanus *Pontific. Roman. t.* 3 §. 9 *n.* 290, eoque jure-

jurando promittebant perpetuam obedientiam B. *Petro*, *Sanctaque Romanæ Ecclesiæ*, & *ipsi Summo Pontifici*, & Archiepiscopo, cui suberant, spondebantque præterea, nihil se alienaturos *contra jus vel consuetudinem Ecclesiæ*, apud Catalanum *l.* 1 *Pontific. tit.* 15 *p.* 134. Consule Cl. Mamachium *del Diritto libero della Chiesa t.* 3 *par.* 1 *c.* 1 §. 9 *p.* 48 *et seq.*

(2) Disputant vero periti Juris Canonici, num *Extravag. Ambitiosæ* ubique vigeat, & num etiam in omnibus locis, in quibus viget, obtineant pœnæ, quæ ab ea constitutæ sunt. Confer Schmalzgrueber *l.* 3 *tit.* 13 §. 4 *n.* 122 *et seq.*, & Giraldum *par.* 1 *l.* 3 *sect.* 444 *p.* 288.

(3) *Cap.* 1 *de integr. restit.*

§. 5. Sunt tamen nonnullæ res ecclesiasticæ, quarum, etiam sine venia Sedis Apostolicæ, permissa alienatio est. Huc spectant ea, quæ servando servari ac retineri non possunt, uti sunt fructus arborum, frumentum & similia; quæ vetusto usu locari, aut in emphytheusim dari consueverunt, quoniam hæc finita locatione aut emphytheusi iterum conceduntur iisdem, quibus antea, pactis & legibus, terrulæ, vincolæ non fertiles resque ceteræ exigui pretii (1), denique collata in monasterium aut locum pium, a quo ea retineri nequeunt. Ita legatum Cappucinis, aliisque similibus recte distrahitur, modo pretium in Ecclesiæ aut monasterii utilitatem convertatur (2).

(1) *Can. Terrulæ c.* 12 *qu.* 2.

(2) Consule Fagnanum *in c.* 5 *de Reb. Eccles. alien. vel non num.* 19 *et seq.*

§. 6. Pertinet etiam ad alienationem rerum ecclesiasticarum venditio fructuum beneficiorum, quos aliquis in alium confert vel ad longum tempus, vel quamdiu vivit, accepta pecunia, quæ fructus æquet, quos probabile est beneficiarum consequuturum esse. Irrita hæc venditio est, & secumfert pœnam excommunicationis constitutam adversus omnes, qui res Ecclesiæ alienarunt (1). Nec prætereunda locatio bonorum ecclesiasticorum, ex qua in perniciem successoris capiuntur fructus, antequam veniat eorum solvendorum dies. Locatio hæc non obstringit successorem, cui beneficiarius sua illa festinatione fructus præripere non potest (2).

(1) Benedictus XIV *Constit. Universalis* 20 *ejus Bullar. t.* 1 *p.* 41 *ed. Rom. seu Ven.* 1754.

(2) Concil. Trident. *Sess.* 23 *c.* 11 *de Reform.*

TITULUS XX.

De bonorum Ecclesiasticorum immunitate.

1 & 2. Unde repetenda immunitas bonorum ecclesiasticorum? 3. Pœna imponentis, & solventis tributa ex bonis ecclesiasticis. 4. Onera infixa bonis ecclesiasticis, & bona patrimonialia clericorum.

§. 1. Ecclesiastica bona sunt, quæ ad Ecclesiam pertinent, & quorum reditus in sacris alendis ministris, atque in sustentandis pauperibus impendendi sunt. Bona hæc ad Ecclesiam pertinere dicuntur, quod ipsa eorum habet administrationem atque custodiam; sed revera propria sunt Dei, ideoque in hominum commercio versari non possunt (1). Inde repetenda est eorum immunitas a tributis & vectigalibus, quæ a laicis imponuntur; atque hæc immunitas non hominum privilegio data, sed ex ipsa eorum natura in bonis ecclesiasticis penitus affixa atque insita est (2). Si quando Christus, cum inter homines versaretur, tributum solvit (3), id quidem fecit voluntate & arbitrio suo, ut omnem scandali causam removeret (4), non quod aliqua humana ad solvendum lege cogi posset (5); neque vero solvi voluit ex loculis, in quibus erat patrimonium pauperum & Apostolorum (6).

(1) Adeundi sunt S. Gregorius Nazianz. *ep.* 80 *p.* 833 *seq. opp. t.* 1 *ed. Colon.* 1690, & S. Ambrosius *de Pœnitent. l.* 2 *c.* 8 *n.* 75 *p.* 549, & *ep.* 20 *ad soror. n.* 8 *p.* 903 *opp. t.* 3 *ed. Venet. cit.*

(2) Consule Thomass. *Vet. et nov. Eccles. discipl. par.* 5 *l.* 1 *c.* 33 *n.* 13, & Cl. Mamachium *del Diritto libero della Chiesa di acquistare e possedere beni temporali l.* 2 *par.* 1 *c.* 1 *p.* 212 *seq. et l.* 2 *par.* 2 *c.* 3 *p.* 93 *seqq.*

(3) Matthæus XVII 23.

(4) S. Hilarius *in Matth. c.* 17 *n.* 11 *p.* 696 *ed. Paris.* 1693, S. Joann. Chrysost. *Hom.* 53 *in Matt. n.* 2 *p.* 585 *t.* 7, Ambrosius *ep.* 7 *n.* 12 13 18 *p.* 81 *seqq. opp. t.* 3, S. Augustinus *Enarrat. in psalm.* 137 *n.* 16 *col.* 1533 *opp. t.* 4, S. Hieron. *in Matt. l.* 3 *c.* 17 *col.* 136 *opp. t.* 7 *ed. Ver.*

(5) Hinc merito ab Joanne XXIII damnatus est error Marsilii Patavini, & Janduni ajentium, Christum, cum staterem ex piscis ore sumptum tributi loco solvit iis, qui petebant didrachma, hoc fecisse *non condescensive et liberalitate suæ pietatis, sed necessitate coactum*, apud Raynald. *ad an.* 1327 *n.* 19 *p.* 343 *t.* 5 *ed. Lucæ.*

(6) Matthæus *cit. cap.* 17 *v.* 23 *seq.* ita rem narrat: *Accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? Ait, etiam: et cum intrasset in domum, prævenit eum Jesus dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo*

liberi sunt filii: ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare et mitte hamum, et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, et aperto ore ejus, invenies staterem; illum sume, da eis pro me et te. Quo ex loco colligunt Patres, Christum se tributi lege solutum declarasse, id tamen solvisse arbitrio suo, ne publicanos scandalizaret; præterea non ex *loculis*, sed ex statere in ore piscis invento tributum pendi voluisse, ut ostenderet, tributi onere non teneri loculos, in quibus pauperum & Apostolorum patrimonium consistebat. Ita S. Hieron. *l.* 3 *in Matt. c.* 17 *col.* 136 *t.* 7 *ed. cit.*, S. Agobardus *de Dispensat. eccles. c.* 19 *p.* 287 *et seq. opp. t.* 1 *ed. Paris.* 1666, S. Thomas *in Summa* 22 *qu.* 188 *art.* 7. Van-Espenius, cujus in fingendis epochis temporum magna semper confidentia, & insignis, ut plurimum, fallacia atque inscitia est, ita rem narrat *in Jur. Eccles. univers. par.* 2 *tit.* 33 *n.* 51, quasi Agobardus primus animadvertit, quod Christus ex loculis tributum pendi noluit, ut ostenderet, nihil ex pauperum, sacrorumque ministrorum patrimonio esse detrahendum. Sed erat vehementer. Nam Hieronymus, qui ante quadringentos, eoque amplius, annos, quam Agobardus floreret, vitæ usura fruebatur, hoc ipsum animadvertit, & ejus *loc. cit.* verba sunt hæc: *Quod si quis objicere voluerit, et quomodo Judas in loculis portabat pecuniam? Respondebimus: rem pauperum* (Christus) *in usus suos convertere nefas putavit, nobisque idem tribuit exemplum.*

§. 2. Privilegium referri potest ad bona patrimonialia clericorum; sed hoc privilegium naturali æquitate nititur, non ex mera hominum voluntate arbitrioque processit. Nam in civitatibus & gratiosos esse decet, qui curam & sollicitudinem habent rerum spiritualium, & omnino æquum est, ut quæ illi sustinent, propter sacrum officium & ministerium onera, compensatione immunitatis a tributis & vectigalibus alleventur (1). His e fontibus hausta est immunitas bonorum clericorum, & his fundamentis nituntur leges, quibus eadem probata est.

(1) S. Thomas *Lect.* 1 *in ep. ad Roman. c.* 13 *ab hoc*, inquit, *debito*, solvendi tributa, *liberi sunt clerici ex privilegio Principum. Quod quidem æquitatem naturalem habet. Hoc autem ideo æquum est, quia sicut reges sollicitudinem habent de bono publico in bonis temporalibus, ita ministri Dei in spiritualibus ministrant, recompensant Regi, quod pro eorum pace laborant.*

§. 3. Quare Ecclesiarum & Clericorum bona non subsunt tributis, & vectigalibus laicorum, sacrisque interdicitur ille, qui his oneribus sine venia Summi Pontificis, ea bona subjicit (1). Imo ne a sponte quidem pecuniam dantibus pro tributis & vectigalibus accipere fas est, quique hanc pecuniam sponte dederunt, & qui acceperunt, pari anathematis plectuntur pœna (2).

(1) *Can. 4 et 7 de Immunit. Eccles.*

(2) *Cap.* 5 *eod. in* 6. Sed pœnam a Bonifacio VIII constitutam *in cit. c.* 3 Bened. *in Extrav. unic. de Immunit. Eccles. int. Commun.*, tantum habere locum voluit adversus laicos, qui a clericis pecuniam exigerent, non qui a sponte dantibus acciperent. Clemens autem V *in Clem. unic. eod. tit.* Bonifacii constitutionem abrogavit, legemque dixit, ut in ea re Lateranensia decreta comprehensa in *c. 4 et 7 de Immun. Eccles.* observarentur. Verum Leo X in Concilio Lateranensi V Bonifacii constitutionem integravit, pœnamque excommunicationis obtinere voluit contra omnes, qui onera patrimonialia ecclesiasticis imponerent, quique eadem exigerent, aut etiam a sponte dantibus acciperent, uti patet *ex Const. Super.* edita die 5 Maji §. 40. Hodie igitur hæc Leonis constitutio, & quæ legi solet in die Cœnæ Domini observanda est: quas quidem constitutiones una cum ceteris Conciliorum decretis, quæ ad ecclesiasticam immunitatem pertinent, ab omnibus diligenter observari jubet Concil. Tridentinum *Sess.* 26 *cap.* 25 *de Reform.*

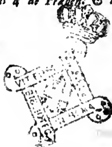
§. 4. Sed onera, quæ bonis inhærent, etiam ab Ecclesiis pendenda sunt (1); modo ex iis bonis Ecclesia fundata & constituta non sit (2), & modo perpetuum esset, reique infixum onus, antequam eadem ad Ecclesiam pervenirent (3). Ecclesiarum bonis æquantur bona monasteriorum, hospitalium, similium, itemque bona; in quibus sacrum clerici patrimonium est constitutum; nam hæc similiter insitum habent in se privilegium immunitatis, cujus gratia laicorum tributis & oneribus non subjiciuntur; cetera vero patrimonialia bona clericorum non eodem omnino censentur jure, quo bona Ecclesiarum, sed iis tantum gaudent privilegiis, quæ nominatim in jure expressa sunt.

(1) *Can.* 22 *c.* 23 *qu.* 8 *c.* 5 *de Pignor. c.* 33 *de Decim.* Itaque a cunctis tributis, etiam quæ erant imposita, antequam res ad Ecclesiam perveniret, immunis est situs Ecclesiæ, ac cœmeterii pro sepulturis, hortus justa Ecclesiam positus, & similia. *Can.* 34 *c.* 23 *qu.* 8. Adeundus Fagnanus *in c. Non minus* 4 *n.* 8 *& seq. de Immun. Eccles.*

(2) Consule Fagnanum *in cit. cap. Non minus*, & Giraldum *Exposit. Juris Pontific. par.* 1 *l.* 3 *tit.* 49 *sect.* 634 *t.* 1 *p.* 460 *seq.* ubi cuncta fere habes, quæ ad realem clericorum immunitatem pertinent.

(3) Vide Fagnanum *in Cap. Episcopus* 4 *de Praeben. & dignit. n.* 35 *& seq.*, & Giraldum *loc. cit.*

RECENSIO

TITULORUM ET SECTIONUM TOMI II.

LIBER II.

TITULUS I.

TITULUS II.

TITULUS III.

TITULUS IV.

TITULUS V.

TITULUS VI.

TITULUS VII.

TITULUS VIII.

TITULUS IX.

FINIS TOMI SECUNDI.

